"صوبه سرحد (مسلم لیګ) سره کیږي"

سن ۱۹۴۷ صفحه ۳۴۵ [illegible]

[illegible] اشتر [illegible]

ده مسلم لیګ مبران هر څه دعوی چه کوی

لیکن حقیقت دا دی چه دوی جماعت

بنیاد [illegible] هندو ده مشوره

مطابق [illegible] هندو قائم کړیدی

دوه جماعت د مسلمانان

[illegible] دی بلکه [illegible] هندو [illegible]

د [illegible] د [illegible] میدان ته [illegible]

په ابتدا [illegible] د هندو [illegible] مسلم [illegible]

[illegible]

[illegible] حکومت [illegible] چه د مسلم [illegible]

[illegible] هندو [illegible]

په [illegible] کړی او [illegible] انګلیسان

ختم [illegible] چه مسلمانان په [illegible]

په هندوستان حکومت [illegible]

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ژوند

او

جد وجهد

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

په [illegible] د باچاخان د قرآن [illegible]

[illegible] د لیکلی —

[illegible] علامه [illegible] خلق د کتاب [illegible]

د [illegible] په طبع [illegible]

[illegible] —— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

قاعده داده چه څل کتاب ولیکی نو دچاپه نامه یې منسوب کوي، دمخفی صاحب دانظم زمادژوند فکر، عمل اوجدوجهد دپښتونی ملګری دی نوځکه زه غواړم چه زه داخپل کتاب، «زماژوند اوجدوجهد» تاسو ددې نظم دیادګیرسره وړاندې کړم.

(۱)

خاونده ته و دانه کړې — زمونږ دیو والی حجره
یوځای پکښی دهانه کړې — دپښتو دله خوره
یوزړه یوسایومانی کړې — دې بېل اوبېل پښتون لره

(۲)

کشمیرونه ترهات هورې — بلوچستان نه تردورې
داټول پښتون دیم چېرې — څه رنګي پروت زرې زرې
دیوجود په مانی کړې — یاخدایه دا زره زره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه

(۳)

لویو تپو د پښتنو — په غوره په سم پوتونو
نمسو د لویو پلرګنو — راځئ چه یو شو لیونو
یالویه خدایه ودانه کړې — سپېره بېلتون لره د پیروه

(۴)

پښتو زمونږه چرته یې — ولې له مونږه بېرته یې
زمونږه زړه څیکرتې یې — زمونږ د قام وزرته یې
په مونږه لار آسانه کړې — چه مونږه یوشو کل سروره

(۵)

د پښتنو اول نیکه — خواره نمسی دې یوکړه
داشانی تیت دې دوي په څه — خبر له یوله بل شه
یالویه خدایه ودانه کړې — سپېره بېلون لره دوېړه

(٦)

زمونږ له ملک نه دښمنان — یاخدایه لرکړې دا زماان
په مونږه کړې زمونږه خان — زمونږ د قام زمونږ د ځاان
رنا زمونږ له ځانه کړې — د پښتنو توره تیاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخونه
شروع کوم په نامه دخدای چه بښونکی او مهربان دی :	۱ - ۴
کورنۍ	۴ - ۵
تاریخي پس منظر	۵ - ۱۲
دپښتنو خوبونه او دوودونه	۱۲ - ۱۳
دپیرنګی اثرات	۱۴ - ۱۶
زمانیانه بین توب	۱۶ - ۲۰
سکول ته تګ او هغه وخت :	۲۱
ابتدائی تعلیم - د پیښور سکول	۲۲ - ۲۵
دکلی ماحول	۲۵ - ۲۹
مشن سکول	۲۹ - ۳۰
زما استاذ	۳۰ - ۳۱
کلیوالی لوبې	۳۱ - ۳۴
اخترونه ومیلې	۳۴ - ۳۶
دامامانو بیاشت	۳۶ - ۳۸
کلی کلوبغې	۳۸ - ۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
سخات خیرات	۴۰ - ۴۵
یوه لطیفه	۴۵ - ۴۸
واده ښادي	۴۸ - ۵۲
دیوې پېغلې قصه	۵۳
فوځ کښې کمیشن	۵۳ - ۵۸
بیا تعلیم پسې	۵۸ - ۶۲
دي میدان، تازه افکار:	۶۳
دعالمانو سره تعلق	۶۴ - ۶۵
مدرسې جوړول	۶۵ - ۷۰
دیوبند سره تعلق	۷۰ - ۷۳
شیخ الهند صاحب او سندهي صاحب	۷۳ - ۷۴
قوم پرستي	۷۴ - ۷۸
ورومبی واده	۷۹ - ۸۴
آګره کښې د مسلم لیګ جلسه	۸۴ - ۸۸
کلي وطن کښې تعلیم او تبلیغ	۸۸ - ۹۲
د شیخ الهند صاحب سره:	۹۳
د شیخ الهند صاحب خط	۹۴ - ۹۵
آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش	۹۶ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
چمرکنډ	۱۰۱ - ۱۰۴
سالارزی، ماموند	۱۰۴ - ۱۰۷
اولنی جنګ عظیم	۱۰۷ - ۱۰۹
د حاجی صاحب هجرت	۱۰۹ - ۱۱۰
زما بونیر ته تګ	۱۱۰ - ۱۱۳
بونیر کښې د پیرنګیانو سازش	۱۱۳ - ۱۱۴
مدرسې بندې شوې	۱۱۴ - ۱۱۹
مومند وته د حاجی صاحب هجرت	۱۱۹ - ۱۲۲۰
د سوات د باچاهۍ کشاله	۱۲۲ - ۱۲۶
د پیرنګیانو مظالم	۱۲۶ - ۱۳۰
رولټ ایکټ او مونږ :	۱۳۱
د یورپ جنګ	۱۳۲ - ۱۳۳
وبا - د رومبی تور مرګ	۱۳۳ - ۱۳۵
رولټ ایکټ	۱۳۵ - ۱۳۷
زمونږ جلسې	۱۳۷ - ۱۴۳
زما ګرفتارې	۱۴۳ - ۱۴۹
زما د بابا او نورو کیالو ګرفتارې	۱۵۰ - ۱۵۴
د جیلخانې حالت	۱۵۴ - ۱۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
د قید نه خلاصېدل	۱۶۰ - ۱۶۱
د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری	۱۶۲ - ۱۶۵
رهائی او دوهم واده	۱۶۵ - ۱۶۸
خلافت، تحریک او هجرت :	۱۶۹
د هلی کښې د خلافت کمیټې جلسه	۱۷۰ - ۱۷۱
هجرت	۱۷۲ - ۱۷۴
مونږ کابل کښې	۱۷۵ - ۱۷۷
باجوړ ته واپسي	۱۷۷ - ۱۷۸
دیر کښې د خالونو مدرسه	۱۷۸ - ۱۸۰
ذهني انقلاب :	۱۸۱
تعلیمي او اصلاحي جدوجهد	۱۸۲ - ۱۸۳
د اتمانزو آزاد سکول	۱۸۳ - ۱۸۶
د خلافت کمیټې صدارت	۱۸۶ - ۱۸۸
جیل او د جیلخانې قصه :	۱۸۹
دفعه ۴۰ کښې گرفتاری	۱۹۰ - ۱۹۳
د چمرکند مجاهدین	۱۹۳ - ۱۹۵
د پېره اسماعیل خان جیل ته بدلی	۱۹۶
د جیلخانې قصه	۱۹۶ -
د جیل بد معاشی	۲۰۲ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
زما مشقت	۲۰۶ - ۲۰۵
جیل کښې پرې جنبې	۲۱۳ - ۲۰۶
جیل کښې زما ګناه	۲۱۶ - ۲۱۳
ډیره غازي خان جیل	۲۲۳ - ۲۱۶
د جیل ژوند	۲۲۸ - ۲۲۳
د پښتنو په هکله غلط پراپیګنډه	۲۳۲ - ۲۲۸
زما د غابښونو مرض	۲۵۷ - ۲۳۲
مذهبي تعصب	۲۶۵ - ۲۵۷
لاهور جیل ته دوباره تګ	۲۶۹ - ۲۶۵
مطالعه	۲۷۵ - ۲۶۹
د لاهور جیل نه بیا ډیره غازي خان ته	۲۷۸ - ۲۷۵
د مور مرګ	۲۷۹ - ۲۷۸
د سیاسي قیدیانو جنګونه	۲۸۹ - ۲۸۰
میانوالي جیل ته	۳۰۰ - ۲۸۹
رهائي	۳۰۴ - ۳۰۰
سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار:	۳۰۵
کلي کور کښې	۳۰۸ - ۳۰۶
د فخر افغان لقب	۳۱۲ - ۳۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
انجمن او مدرسې	۳۱۳ - ۳۲۰
دحج سفر	۳۲۰ - ۳۲۳
پښتون (اخبار - مجله)	۳۲۳ - ۳۲۹
امان‌الله خان	۳۲۹ - ۳۴۷
نادرخان	۳۴۷ - ۳۵۲
منظم سیاسی جدوجهد ....:	۳۵۳
لاهور کښې دکانګرس جلسه	۳۵۴
خدائي خدمتګاری	۳۵۴ - ۳۵۹
دوری	۳۵۹ - ۳۶۶
مرغز کښې جلسه او یوه قامي پریکړه	۳۶۶ - ۳۶۸
اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره	۳۶۸ - ۳۷۰
ګجرات جیل او کانګرس سره تړون:	۳۷۱-
ګرفتاری سنه ۱۹۳۰ع	۳۷۲ - ۳۷۴
ګجرات جیل	۳۷۴ - ۳۷۶
دقصه خاني واقعه	۳۷۶
ګجرات جیل کښې	۳۷۶-
دپیرنګي جبر او دپښتنو عزم	۳۸۰-
کانګرس او مونږ	۳۸۶-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
پتیل کمیټی رپورټ	۳۸۹-۳۹۰
د ګجرات جیل ملګری	۳۹۰-۴۰۷
رهایی	۴۰۷-۴۰۸
لاهور کښی زما استقبال	۴۰۸-۴۱۴
ګاندهی اروین پیکټ	۴۱۵
دوری	۴۱۶-۴۱۸
د کانګرس جلسه کراچی کښی	۴۱۸-۴۱۹
د خدایی خدمتګارو (سرخپوشو) بنه اثر	۴۱۹-۴۲۰
کراچی کښی مصروفیت	۴۲۰-۴۲۵
د هندوستان دوره	۴۲۵-۴۳۰
وطن ته واپسی	۴۳۰-۴۳۵
د پنجاب د پښتنی علاقو دوره	۴۳۶-۴۳۹
زمونږ کار او د پیرنګی سازشونه	۴۳۹-۴۴۱
د کانګرس کمیټئ په ځای د سرحد جرګه	۴۴۱-۴۴۲
د ګاندهی جی په بلنه بار دولی ته تګ	۴۴۴-۴۴۵
د یوپیداس سره دوره	۴۴۵-۴۵۱
بابره کښی د لامه او زمونږ کمزوری ملګری	۴۵۱-۴۵۸
د پیرنګیانو د جبر و تشدد زیاتوالی	۴۵۸-۴۶۴
د دیوپداس ګاندهی د سرحد دوره	۴۶۴-۴۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخ‌ نونه
دراوند تعبیل کانفرانس ورځوکېنې :	۲۴۷۱
په بمبی کېنې د	۴۷۳ -۴۴۷۲
د جرګې مشرانو کېنې اختلاف	۴۷۵ -۲۴۷۳
شملې ته زمانک	۴۸۷ -۲۴۷۵
شمله کېنې زمونږ مصروفیت	۴۹۱ -۴۴۸۷
دفارن سکرتر او هوم سکرتر سره لیدل	۴۹۶ -۴۴۸۹
خپله صوبه کېنې کار :	-۴۸۸۱۷
د پېره اسماعیل خان ته تګ	۴۹۰ -۴۸۸۸۱
اتمانزو ته والپسی د احمد شاه معامله	۴۹۴ -۴۹۹۰۰
د بنو دوره	۴۹۹ -۴۹۹۴
د سرحد لویه جرګه	۵۰۱ -۴۹۹۹۱
د هزارې دوره	۵۲۲-۵۰۱۱
د هزارې نه والپسی	۲۶ -۵۲۲
د ترنګزو حاجی صاحب او خدایي خدمتګاري	۲۷-۵۲۶
د خلیلو مومندو دوره	۹ -۵۲۷
مانړکا نوباندې، اورمړ، خالصه	۲-۵۲۹
لاټ سره لیدل	-۵۳۲
د نوښار په تحصیل کېنې جلسې	-۵۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
صوابي تحصيل کښي جلسې	۵۴۵-۵۳۷
دلويي جرګې اجلاس	۵۴۸-۵۴۵
زه هزاري باغ جيل کښي باهر عامه ګرفتاري:	۵۴۹
په دې کښي ..... زمونږ ګرفتاري	۵۵۲-۵۵۰
عامه ګرفتاري او تشدد	۵۵۴-۵۵۲
هزاري باغ جيل کښي	۵۵۹-۵۵۴
بهادره ښځه	۵۶۴-۵۵۹
زما په صوبه سرحد او پنجاب بنديز:	۵۶۵
په سرحد زما بنديز۔ آل انډيا کانګرس	۵۷۰-۵۶۶
سابرمتي جيل	۵۷۳-۵۷۰
بريلي جيل	۵۷۷-۵۷۳
دالهوزي جيل	۵۷۸-۵۷۷
رهايي	۵۷۹-۵۷۸
واردې ته تګ	۵۸۰-۵۷۹
دخپل اولاد سره ملاقات	۵۸۱-۵۸۰
انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټي	۵۸۲-۵۸۱
زه بمبئي کښي	۵۸۴-۵۸۲
دفيض پور کانګرس	۵۸۶-۵۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخ‌ونه
د لیبنتنو په هکله غلط فهمي	۵۸۸-۵۸۶
وزارتونه	۵۹۰-۵۸۹
مونږ وارداو سیوا گرام کښي	۵۹۳-۵۹۰
د کانگرس وزارتونه	۵۹۷-۵۹۳
بنارس ، ډیلي ، گجرات ، کاټیاواړ	۵۹۹-۵۹۷
د هندوستان د مسلمانانو د پاره فکر	۶۰۳-۵۹۹
د بلوچستان دوره	۶۱۰-۶۰۳
د خدايي خدمتگارو په ومبي وزارت :	۶۱۱
زه اوه کاله	۶۱۵-۶۱۱
د خدايي خدمتگارو وزارت	۶۱۹-۶۱۶
زمونږ وزیران او پېرنگیان	۶۲۰-۶۱۹
د جواهر لال دوره	۶۲۵-۶۲۰
د کاندهي جي دوره	۶۳۰-۶۲۵
وزارتونه او خدايي خدمتگار	۴۲-۶۳۰
وزارتونه مات شول	۴۴-۶۴۲
د خدايي خدمتگارو غوزی پرزی	۶۴۵
اخر د ۱۹۴۲ کال	۷-۶۴۶
قابلونه د خدايي خدمتگارو وفدونه	-۶۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ک

عنوان	مخ‌ونه
دهندوستان پربرېدئ تحریک	۶۶۶ - ۶۶۷
چاوونه	۶۶۷ - ۶۸۴
دبمبئ ټک	۶۸۴ - ۶۸۷
زلمی پښتون	۶۸۷ - ۶۸۸
الیکشن، کیبنټ مشن، عبوری حکومت:	۶۸۹
الیکشن	۶۹۰ - ۶۹۵
دآئین ساز اسمبلی ممبران	۶۹۵ - ۶۹۶
کرپس مشن	۶۹۶ - ۶۹۸
شمله کنفرانس	۶۹۸ - ۷۰۰
کیبنټ مشن	۷۰۰ - ۷۰۳
دکانګرس صدارت	۷۰۳ - ۷۰۴
دجواهرلال بیان	۷۰۴ - ۷۰۵
دجواهرلال په بیان عکس العمل	۷۰۵ - ۷۰۶
انټرم حکومت	۷۰۶ - ۷۰۹
قبایلی علاقې اوجواهرلال	۷۰۹ - ۷۱۱
تورخم	۷۱۱ -
دملکانو ایجنسی	۷۱۱ - ۷۱۵
سوردریاب	۷۱۵ - ۷۱۸

عنوان	مخونه
بجټ پیش کول	۷۱۹ - ۷۲۰
دمونټ بیټن مشن	۷۲۰ - ۷۲۳
دایرکټ اکشن اومساوات	۷۲۴ - ۷۲۵
زه بهار کبنی	۷۲۵ - ۷۳۲
دتقسیم اعلان	۷۳۲
دورکنک کمیټی اجلاس	۷۳۴ - ۷۳۶
دکانګرس اومونټ بیټن سازش	۷۳۶ - ۷۳۷
دکانګرس بی وفایی	۷۳۷ - ۷۴۰
لوستونکو ورونو	۷۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کوم په نامه د خدای چه ښښونکی او مهربان دی

زه د هشنغر په اتمانزو نومی کلی کښې په کال ۱۸۹۰ع کښې پیدا شوی یم. هغه وخت د پیدائش د نیټې د لیکلو رواج نه و او نه څوک په لیک او لوست پوهیدل. نو زما د پیدا کیدو نیټه چا لیکلې نه وه خو دا چه زه وایم چه په کال ۱۸۹۰ع کښې پیدا شوی یم د دې نه وایم چه خدای دې زما مور وبخښې ما ته ویل چه "ستاد ورور ډاکټر خانصاحب واده چه تُه دیوولسو کالو وې" او د ډاکټر صاحب واده په دسمبر ۱۹۰۱ع کښې شوی و نو ځکه زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ع کښې پیدا شوی یم. زه د مور او پلار کشر زوی وم د ټولو نه مشره زموږ خور وه، وروسته ډاکټر خانصاحب وُ بیا می بله خور وه، بیا زه وم. د کشر اولاد سره قدرتی د مور او پلار مینه زیاته وي او ورته ډیر خوږ او نیازبین وي. زه مور او پلار ته ډیر ګران وم د خدای قدرت داسی وچه د ټولو نه مخکی زما مشره خور مړه شوه بیا ډاکټر خانصاحب شهید شو، بیا می بله خور مړه شوه. زه د ټولو نه وروستو یم او روستو پاتې شوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتمانزو کلی د پښتونو نه شل میله لیرې شمال ختیز ته د هشنغر
مینځ کښې د سوات او باجوړ د سیند په غاړه نو ښار خانه ته پروت دی.
زما تعلق محمدزي قبیلې سره دی او هشنغر چه د ابازونه را او اخلی
نو ښاره پوره دی، په دې کښې محمدزي آباد دي. دا د پښتنکالی سرسبز
او آباد ملک دی او دا د پښتنو د دوو ولسه په تقسیم کښې نورو رونو
له نخیله خوښه راکوې ؤ. زما نیا یوسف زی وه، د صوابجه د مرغز کلي
او نیکه مې محمدزی و چه د هشنغر د اتمانزو کلی و. نیکه مې لوی خان و
قدرتی خبره ده چه د محمدزو او یوسف زو شریک اولاد دیر لائق
قابل وي. جنګی هم د هلکانو نه زیاتی ذهینې وي. زما دریمې نمسـ
داکترانې دي، نودې نمسی می څوک ایم. اې، څوک بی. اې دي ا
لور می ده هغه بی. اې. بی. تی. ده. یو کشر زوی می عبد العلی
(زه ورته لالی وایم) د اکسفورډ ایم. اې، دی. دوه مې نور د زامن
مشر عبد الغنی دی چه هغه می د ترور، کمستری د تعلیم د پاره امریکې
لیږلی و خو چه زه فیرنګیانو په ۱۹۳۱ع کال کښې جیل ته ولیږلم او زما جا
هم کډوړ کړو نو هغه د پیسو د نشت په وجه تعلیم سر ته ونه رسولو او
راغی. بل عبد الولی دی چه سینیر کیمبرج یې پاس کړو. دی دیر
لایق او قابل دی، دې یوروپ ته تعلیم له لاړ نه شو ولې چه زه جیل
لاړم نو دی هم د تعلیم نه پاتی شو. عجیبه خبره دا ده چه زه هم شا
(STATE PRISONER) وم، داکتر خانصاحب او قاضی صاحـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی بچولړلی دتعلیم دپاره وظیفه او دکور دپاره خرڅ ورکولو او دا د شاهي قیدي (STATE PRISONER) سره رعایت نه دی دهغه قانوني حق دی خو زمادا ترامنو تړلي نه ورکولو. زمایوزوی یوسف زی کړې ده، بل مومند کړې ده او دریم پارسي (پارسنه) کړې ده. زمالور په کشمیری واده ده. زماڅلور لمسي په یوسفزوکښې واده دي. دوه په ختکوکښې اویوه په پنجاب کښې په پنجابي واده ده. موږ خپل اولاد په دولت پسې نه ورکوو، په شرافت، قابلیت، او لیاقت پسې لي ورکوو. موږ خپل اولاد بغیر دهغوی دخوښې چاله نه ورکوو

ټول هشتغر ښکلې او ښیرازه سیمه ده درخرو او اتمانزو نه د سیند په بله غاړه چه د زور ښار ښې نښانې راڅرګندې شوي دي د غه در ز رو سره دسیند نه پوري غاړه دشیخانو ډیري سره دکندهارا تهذیب او دوړنه ځکښې آثار دي دغه ښار ته لي پشکلاوتی وی. دانوم د برسند ودکمو او کلونو پوري تړلی دی. لوی تجارتي او ثقافتي مرکز و. داموجوده سیند چه اوس د ززو او شیخانو ډیري ترمینځه بهیږی دا په هغه زمانه کښې د ډیري نه قبلي غاړې ته بهید لو او دا ټول زور ښار تر دی ززو پوري غزیدلی او.

د دې ځای او سید ونکی پښتانه وو خو بودیست وو. بودایي مذهب له دې ځایه دسوات او ګلګت په لاره تبت او چین ته تللی او خور شوی دی او د بدهمت خورمه مذهبي غونډه هم په دې ځای کښې شوې وه.

د ښکاره شوو آثارو دفن او صنعت نه معلومیږی چه په دې علاقه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت، تجارت، زراعت او علم ډېره ترقي کړې وه. د انبار یوازې د کند
سیاسي مرکز نه بلکې د ایشیا د زیاتو برخو تجارتي، صنعتي او علمي مرکز و
د اټک او مارګلي په لاره یې د هندوستان سره، د سوات او ګلګت
په لاره یې د کشمیر او تبت او چین سره، د دیر او چترال او بدخشا
په لاره د مرکزي ایشیا او له هغه ځایه یورپ سره، د کابل، کندهار او سیست
په لاره یې د ایران، عراق، ترکیې او شام سره تعلق لرلو. د تجارتي مالونو
منډۍ وه، د علوموزانګو وه.

زما مور ډېره زړه سواندې، پوهه، نیک سیرته او خوش خلقه ښځ
زموږ د زمیندارۍ لوی کور و، زموږ ډېرې غوا، مېښې وې، هره و
به د خوا او شا غریبانان خلک به شوملو مستوتیې مونږ کره راتلل او م
به مې په ورین تندي د هغوی سره ستړي مه شي کول شوملې او ماسته ب
ورکول او هر ماښام به یې د دوی د پاره بېله کټوې پخوله.

کورنۍ:

زما د پلار بهرام خان نوم و، د کلي خان و او په مشر خان مشهور
د نورو خانانو په شان نه و په کلي کښې د ده هومره جایداد د چیانه و خود
نه ښکاریده لکه خان، پوه او زړور پښتون و، په چا یې زیاتی نه کولو
مظلومان د بل چا زور زیاتي ته یې پرېښودل. که د ده سره به چا زیاتي وک
نو به یې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کښې نه ساتله. د
تربورانو ورسره ډېر زیاتي کړې و د ده وس کیده چې بدل ورنه واخلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خاني به يې ونخښل بلکه احسان او ښېګړه به يې ورسره کوله . موږ ګذار، پرهېزګار او سوله دوست سړي و ، د صبر او زغم خاوندو . کله چې به حجري له نابلده مسافر راغلل چې هيڅوک به يې نه پېژندل پلار به مې ورله پخپله دوډۍ ور وړله ، نوکران به ووخوده به پخپله د دوډۍ شکور را اخستي و او د انګولي لوښي به يې په لاس کښې را اخستي و او ويل به يې دا دخداى ميلمانه دي په کار دي چې زه يې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسي وشو چې ميلمانه به ژمي کښې شپې له راغلل نو چې سحر به ورله نوکر چاى وړه نو خبر به يې را وړو چې ميلمانه نشته . تللي دي او بېرته يې هم دخان سره وړي ده د نورو خانانو په شان حاکم پرست نه و ، دحاکمانو سره يې تعلق نه ساته او نه يې د دوى خدمتونه کول . زما دنيکه هم دغه حال و . زما دنيکه سيف الله خان نوم و ، کله چې فرنګيانو د بونير د نيولو په غرض په بونير حمله وکړه او د سورکاري غزاوه نورخانان د فرنګى ملګري وو او سيف الله خان بابا د قام مرستي له ورغى . دا رنګى زما غورنيکه عبيد الله خان بابا آزاد خيال پياوړى او ملي مشر و چې د هغه وخت د درانو حاکم سلطان محمد خان طلائى د لاسه پهانسي شو . د درانو حکومت د عياشي په خپل قام د زور زياتي ، د کورني اختلافونو او جنګونو په وجه ختم شو او د دې نه وروسته د سکهانو حکومت راغى . درانو چې وار پرېښودل سکهانو را او ادي شپه په پښه کابل ته وتښتيدل او پښتانه يې سکهانو ته پرېښودل .

تاريخي پس منظر :

يا هغه وخت چې کله بابر د پښتنو د بې وقوفي او خودغرضي او د ايرانيانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامداد اولمسون په وجه دابراهیم لودي نه دهند بادشاهي تخت او
تاج واخستو، شیرشاه سوري راپاخېد و او د بابر د زوی همایون نه
دپښتنو حکومت بېرته واخستو. دیلي یې ونیو همایون وتښتید و او
دایران دربارته یې پناه یوړه او هلته ایرانیانو دپښتنو د کمزوري کېد
موقع له ساتلې و.

شیرشاه دپښتنو جنډه په کلکته و دروله او شیرشاه چه دملک
دابادۍ له پاره دصنعت، تجارت او زراعت کومې منصوبې جوړې کړې
په هغې دمغلو داکبر پاچا نوم وشو. دا داکبر دماغ نه و دشیرشاه دماغ
یا هغه وخت وچه کله په پښتنو دایرانیانو حکومت وپښتانه سپک
او سپک بېرې گڼل. په کندهار کښې میرویس خان نیکه راپورته شو پښتانه
دایران دغلامۍ نه آزاد کړل او دپښتنو بېرغ یې په اصفهان و دروله.
هغه وخت وچه پښتانه نادر افشار ریزه ریزه کړي و. چه نادر افشار مړ
شو نو دپښتنو لویه جرگه په کندهار کښې راغونډه شوه او د دې غونډې
یې احمد شاه بابا په مشرۍ دعاء خیر وکړه.

احمد شاه بابا راپورته شو ایرانیانو ته یې شکست ورکړو او دپښتنو د
بنیاد یې کښېښود. یوازې پښتونخوانه بلکه ټول هندوستان یې دهغه و
دمغلي حکومت د ظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښې انگلریزان هند
له نوي راغلي وو چه احمد شاه بابا دیلي واخست نو دانگریزانو د ټګ و د
خبر شو او اراده یې وکړه چه انگریزان هم دهندوستان نه وباسم. انگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې پوه شول د ایران دربار ته یې سفیر ولیږلو او ایرانیان یې راپورته کړل چه په افغانستان حمله وکړي. احمد شاه بابا چه د دې سازش نه خبر شو د انګلیزانو د مخنیوي کارې پرېښودې او په مخه افغانستان ته را روان شو چه جیلم ته راورسید د جیلم د سیند په غاړه ودرېدلو او د پښتنو ټول خېلونه او قبیلې چه وېښتې هغوی ټولې وویل چه له دې ځایه ترا موده، یا به پورې ستا سو ملک پښتنخواه دی او یا د غه وخت وچه د درانو د عیاشی، بې تدبیری په خلکو د زور زیاتی، کورنی اختلافونو او جنګونو په سبب پښتانه دومره پرېوتل چه خیل کلی ورکښې د سکهانو د مقابلې نه وو. هغه د پلار نیکه کتهې خوبېږده خیله خاوره ترې سکهانو لاندې کړه او په دوی کښې دومره ځوک نه وچه خپله خاوره او ناموس یې ننګ او غیرت کړی وی. د سکهانو زور او ظلم په مقابله کښې یې سر اووچت کړی وی او د پښتنو عزت او عظمت یې د دې ظلم نه بچ کړی وی د سکهانو د پر ظالمانه حکومت و زما د مور دا ر خه نیکه محمد دین خان به مونږ ته داخبره کوله چه یوه ورځ زه د شولکرې نه راتلم او په سیند راپورې وتم چه په دې کښې یو سکه راغی ماته یې اشارت وکړ وچه راوګرځه او ما به شا پورې باسه. محمد دین نیکه ورته ووې چه زه ناباری یم خو سیکه مجبور کړی دی او چه سکهې به شا راسور کړی دی او د اوبو مینځ ته رسید لی نو ټوپونه کړي دي او سکه یې د اوبو په مینځ کښې غوړځولی دی او دی ترې تللی دی.

د هند وسنان د هغه سره سید احمد بریلوی او اسمعیل شهید په دوی یعنی په پښتنو باندې ننګ او غیرت کوی او د سکهانو د مقابلې د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپښتنو خاورې ته راغی . دهغه وخت دحکومت افغانستان له طر
د ده سره مرسته ونه شوه بلکه یار محمد خان له خوا ورسره جګړه وش
لکه څنګه چه دپښتو ددې زرې چاربیتې نه څرګندېږی :

روان شو یار محمد سید او باسی پنجتاره
سید له برې ورکړی الٰهی پرورد ګاره

ددې علاقو دپښتنو همکاری د سید صاحب سره وه . ده غوښ
چه ملک کښې شریعت نافذ کړي او د شرعی قانون سره سم دخور او لور ولو
کړی او په میراث کښې ښځو له هم شرعی برخه ورکړی او ځینې غلط رسم
رواج اصلاح کړی . په خانانو او ملایانو ددی خبرو بد اثر وشو شور
بی جوړ کړو چه پوسکه لاړو او بل سکه راغی . دپښتنو او مسلمانا
هم ر دانو بی دوهابی فتوا ولګوله . په پښتنو کښې قومی او سیاسی ش
نه وُ نو دبریلوی صاحب او دده دپلي په ضد راپورته شول ، ځیني و
او ځیني په اباسیند هزاره ي ته پورې ویستل . دهزاری ځینی مسلما
په ځای ددې چه دبریلوی صاحب مرسته وکړي سکهانو ته بې مخ
وکړه سکهان راغلل او باقیانده هلته دسکهانو له لاسه تالاترغ
سید صاحب او اسمعیل صاحب بالاکوټ کښې شهیدان ش
خو مره د افسوس خبره ده چه سید صاحب دپښتنو په ښځو
وکړو او بی ننګه پښتنو دوی سره ننګ ونه کړو . چه سسید
سکهان دپښتنو دخاورې نه وایستل نو د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید صاحب ته وویل چه اوس دا ملک موږ ته پرېږده.

قصه داسې وه چه د ټکال ارباب بهرام خان چه د سید صاحب مرید و هغه به کال په کال د روژې په میاشت کښې بو ملي ته تللو د قرآن پاک ختم او تراویح به یې هلته د سید صاحب سره کولې. پخوا د حمل و نقل ذریعې هم نه وې، په اسونو روان و چه کوجرانوالې له راغلي دي نو تږي شوي دي. په لاره کښې کوهي ؤ ښځې ورله او بوله راغلې وې دی چه کوهي ته ورنږدې شو نو د لاس په اشاره یې د ښځو نه اوبه وغوښتې چه دې سپځوسنګي د ک کړل نو دې توللې لاړې او دوه ښځې پاتې شوې نو دوه له لي او به یوړلې، چه ده له یې اوبه ورکړې نو په ژړا شوې او ورته یې وویل چه موږ پښتنې یو او سکهانو په زوره راوستي یو او دوه دوه بچي موهم پیدا شوي دي. ارباب چه بریلي ته ورسید و نو هغه ډېر زهیر وو. سید صاحب تر نه پښتنه وکړه - چه دا ته ولې زهیر یې. هغه ورته د کوجرانوالې دا تول واقعه بیان کړه. نو سید صاحب د جمعې په ورځ په منبر وخوت دا قصه یې بیان کړه او د جهاد اعلان یې وکړو. زه د لته تاریخ نه بیانوم صرف دا خبره ښکاره کوم چه د دې څه وجه ده چه پښتنو لوی لوی حکومتونه جوړ ولې شول خو ټینګولی یې نه شول د دې وجه دا وه چه په پښتنو کښې اجتماعي ژوند، قومیت او اتفاق نه و، که څه هم پښتنو کښې به داسې وخت په وخت لوی لوی او قابل سیاستدانان پیدا شول لوی لوی سلطنتونو به یې قایم کړل. خو کله به چه ده سر په کفن کښې ونغښتو په پاتې کسانو کښې به یې د قامولۍ مینه او اتفاق او د اهلیت جذبه نه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولت او اقتدار کتلو د پاره به یوبل ته اړم شول. په عوامو کښې به هم د قامولی
احساس نه و چه مشران یې غلطې لارې ته نه پرېښودلی یا یې خودغرضه او نااهله
مشرانو له موقع نه ورکولی. په پوهو، لایقو، بې غرضو او خدمتګارو مشرانو به دا غونډې لی
او خپل حکومت یې ټینګ ساتلی. په عوامو کښې د قامولی او ملیت د جذبې د
نشتوالي له کبله به په دوی د خودغرضو مشرانو اثر وشو او بې اتفاقی او خانه جنګی
به عامه شوه خپل طاقت به یې په خپلو کښې یو په بل ختم کړو. دښمنان خو به د منتظر
په طمع ناست وو موقع به یې ومونده بادشاهی او حکومت به یې ور نه واخسته
دوی به یې غرونو ته وشړل. دښمنانو به د دوی په آبادو مزکو چرچې شروع
کړې او دوی به غرونو د غونو کښې سر وهلی دی، په در کرځیدل خو چه به یې به
توبه قبوله شوه او د خدای رحم به پرې وشو لایق او پوه سړي به پکښې پیدا ش
بیا به یې دښمنان له وطنه وشړل او له نوي سره به یې په آبادی ګوتې پورې کړې
د سکهانو نه پس د پېرنګیانو دور راغی - پېرنګی چه خپله خو دښمنان د دغ
راغلی وو. ولی دا اورته معلومه وه چه د هندوستان د تاریخ ټولې حملې د قط
شوی دی، او د خپل برطانوی هندوستان سلطنت د ساتلو د پاره هغه د
خاورې ته راپورې وتلو چه به هغه د دروالړو او سیندونو قبضه وکړی
کومو د پښتنه حملې شوی دی.
د فوجې حکمت عملی نه علاوه هغه د دی سیمې سیاسی حالاتو ته هم توج
هغه ولیدل چه دلته هم هغه پالیسی روانه وه کومه چه د هغه نه مخکښې مخت
حاکمانو آزمایلی وه. حقیقت دا دی چه کله مغلو د پښتنو سره جنګونو کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله شهنشاه اکبر د پښتنو د لاسه اول په خیبر بیا به په کړیه او په آخره چه یې کله د بنیر په کړاکړ کښې د خپل پوځ سره سره خپل لوی وزیر بیربل هم مړ شو نو بیا اکبر د راغی پښتنو ته د اباسین نه پورې یې د اتک قلاع جوړه کړه. سره د خپلو وزیرانو کښېناست چه په دې خبره سوچ وکړي چه پښتون خوی په جنګ ونه وهلی شو او س ایې یې په کومه وسله وهي. چنانچه د ډېر غور او فکر نه پس په دې نتیجه ورسیدو چه پښتنون دوه خاصیته لری. یو پښتون من حیث القوم مسلمان دی او د اسلام سره لویې عقیدت لری. دوهم انسانی کمزوری یعنی د دولت سره مینه لری. نو د دې په رڼا کښې هغه یوه داسې پالیسی وضع کړه چه داسې عالمان، ملایان او پیران پیدا کړی چه د هغوی په ذریعه د اسلام د خادم. د لاندې خپل سیاسی غرضونه سر کړی او دویم دا چه د پښتنو دنیاوی مشران. ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زوز په بیعه واخلی.. هم په دې سلسله کښې مونږ وکتل چه د اخون درویزه او هغه په شان نورو دېرو دیني مشرانو د مغلو په وینا او بنودنه د پښتنو د قامی او ولسی تحریک د مخ نیوی د پاره د پیر روښان غوندې با عمله عالم او سوچه مسلمان باندې د مغلو د پاره کفر فتوی وو لګولی

پیرنګی دا ولیدل چه هم دغه پالیسی د مغلو نه پس درانیانو خپله کړه او د هغوی نه په وراثت کښې سکهانو ته پاتې شوه. پیرنګی چونکه د شلمی صدی د تعلیم یافته او سایېنسی دور پیدا وار وو نو ده هم د شهنشاه اکبر هغه مجربه نسخه خپله کړه او کوښښ یې دا وو چه یو خوا د پښتنو دیني مشران د خپل سیاسی غرض د پاره استعمال کړی او بل خوا د هغوی دنیاوی مشران په دولت او منصبونو واخلی. ولی دېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان دخپل مسلمان وړو دغلامولو دپاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایمان خرڅوملایانو، عالمانو او پیرانو دکافر پیرنګی دسیاسی اغراضو او مقاصدو دپاره استعمالوو.

دپښتنو خویونه او دودونه:

سره ددې کله چه فرنګی راغی زما یادشی چه په پښتنو کښی دېر ښه ښه خویونه او خصلتونه لاموجود وو په ډېروغو به ځان ورته بد ښکاریده. وړو وړو لی عزیزولی به یې ښه پالله. یو په بل اعتماد و په یوه بل به یې ننګ کولو، راشه دړشه وه مینه محبت وکه دیو بل سره یې څه اختلاف هم ؤ په سپکه به یې نه یادولو داسی نه و لکه دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده ؤ. او بې تکلف په ناسته ولاړه کښی دېر تیته پیته نه وه، جامې ساده او دوطن جوړې دخپل وطن شړله خامتایی دبل په اتلس نه ورکوله دخامتالویې لوپې خلکې کمیسونه او پرتوګونه به یې اغوستل، دوطن جوړې پڼې او څپلی به یې پښوکولی، توپۍ او دخامتا پګړۍ به یې په سر ولې. ښځو به درتکینه خامتا او مشروبی[*] پرتوګونه یې اغوستل. خوراک هم ساده و دساده خوراک په وجه دخ صحتونه ښه وو دومره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایې نه وې، سود کول شراب څښل او زنایې دېر بد ګڼل که به یوه شول چه څوک داکارونه کوی نو سره به چا خپلولي نه کوله، خور، لور به چا نه ورکوله. اخلاقاً دومره پریوتی نه وو اوس چه دی. دچا چه به زور ورمېلمه راغی نوچرک به یې ورله حلال کوو د

(*) مشروبی، دخپل کلی کورجولا به یو رخت جوړولو چه هغې ته به یې مشروع ویل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د که ښینوروا ببري جوړه کړه ، دغواوو، مېښو زېږ غوړي به وو . سړي سړي پېټي پرسـيدلي خمبيره دوډی به وي . مازیګر به په بټ دجوار و ښيني کېدلي کوړه به ورسره خلکو خوړله ، په دوډۍ کښی به د امیر او غریب فرق نه و . تولو به په يو تالي او يو ځای کښی دوډۍ خوړله . څرنګه چه پوښاک او خوراک ساده وو دغسې د ناستې ځایونه او کورونه هم ساده وو . يوه لویه کوټه به وه تول کور بانه به يو ځای ویده کېدل او چه میلمه به راغی نو دکلي په شریکه حجره کښی به څملاستو داکثرو خلکو کورونه په دغه شان وو او چه کوم سړي په دوی کښی لوی سړی و یا به خان و نو دهغه په کور کښی به دکوټې سره يو ځای يو مندو او ویده وه او دمېلمنو دپاره به بېله حجره هم وه . دا او چتې او چتې ماڼۍ او سپینې سپینې بنګلی نه وې خو هغه خوشحالی او آسودګي چه په هغه ساده ژوند کښی وه نن ، په دې بنګلو بنګلو کښی او په دې خوندورو خوراکونو کښی او دولي جامو کښی ننشته مرضونه ډېر نه وو ، نراو ښځې په بدن سالم او تکړه وو . ځنيکو او هلکانو به يو ځای لوبې کولې لوی لوی به وو دشپې تر ناوخته به يې لوبې کولې ، يو بل ته به يې دخور او ورور په نظر کتل ، اخلاقاً ډېر او چت وو . د لوبو ډېر رواج ؤ قسم قسم لوبې به وې . دپښتنو په لوبو کښی د هـر قسم پکېتس (سپورټ) خیال ساتلی شوی او . دمنډ وخیال پکښی ؤ . دبار او چتولو او ورلو خیال پکښی و ، دساختسلو خیال پکښی و ، دشپې ګرځېدلو په شپه کښی دځان پټولو د مخالف فـریق دلټولو خیال پکښی و . او همدا وجه وه چه ددوی صحتونه ښه او ډېر ښایسته وو . اکثرو په لوبو کښی به ډېرکم ګوډ نه وو ، مګر بیا هم لوبغاړو به يو بل سره ټګي نه کوله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیرنګی اثرات:

دپیرنګی دراتلونه وراندې دپښتنو دتعلیم څه خاص انتظام نه وه ج
په تعلیم نه کاوه صرف دملایانو زامنو به دلمانځه، اوداسه، روژې سرهاني
حج اوقربانۍ، زکات اوصدقاتو او ددغه شان مسئلو تعلیم کولو داهم دامامت
له پاره لوستل به یې زده و. لیکل به یې نه وزده او ددغه تعلیم طریقه هم دغسې
وه چه ملا صاحب به په جماعت کښې ناست ؤ دامامتی سره به یې هلکانوت
درس هم ورکاوه. مور اوپلار به چه وغوښتل چه یخپل اولاد تعلیم وکړي
جماعت له به یې بوتلو او دملا صاحب سره به یې په سبق کښیناوه. ملا صاح
به ورته سیپاره شروع کړه مور او پلار به یې دخپل وس سره سمه شیرین
وویشله اوچه یوه سیپاره به خلاصه شوه نوملا صاحب له به یې شکرانه ور
اودبلې په شروع کښې نه بیا شیریني وویشلې شوه. دملا صاحب د تعلیم ورک
په بدل کښې څه خاصه تنخوانه وه، داستاذانو به دخپلو شاګردانو سره ډېر
وه دخپلو بچو په شان به یې ګڼل. شاګردانو هم استاذ دپلار په ځای ګڼل
استاذ به دسبق معنا شاګردانو ته نه ښودله هغوی غریبان څه علامت و
هغوی یې پخپله هم په معنی نه پوهېدل نو شاګردانو ته به یې څه ښودلی
زمونږ دجماعت اخون هلکانو ته سبق ښودلو. یو هلک ته یې چه سبق
نو ورته په غصه شو ورته وویل "ان الذین کفروا خربیشویه" نو شاګرد هم
"ان الذین کفروا خربیشویه" داچه مونږ واورېدل نو ډېر مو وخندل
هغه شاګرد ته په غصه شو، مونږ ورته ووې چه ددې هلک څه قصور د

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وايي هغه يې هم وايي .

پيرنګيانو د هندوستان د خلکو د تعليم دپاره په نوي طريقه سکولونه جوړ کړي وو خو د پښتنو دپاره يې تش په نامه د کمې درجې سکولونه جوړ کړي وو. چونکه به په يو نيم لوی کلي کښې پرايمري (ابتدائي) سکول و، په هغې کښې هم څه لږ مره هلکان نه داخليدل . نور هندوستان له يې ابتدائي تعليم په مورنۍ ژبه کښې يې ورکولو خو په پښتون بدقسمته قام له يې تعليم په پردۍ ژبه کښې ورکولو . د دې دپاره يې ملايان ورپسې لمسولي وو چه که دا قام تعليم وکړي ستا اسو قدر به کم شي او بازار به مو سوړ شي بيدار شي چه د پښتنو بچي درنه علم زده کړي . ملايانو به پرا پېګنده کوله چه پښتو دوزخي ژبه ده او دوزخ کښې به پښتو ويلې شي . د ملا صاحب نه هيچا دا پوښتنه نه کوله چه هلکه ته د دوزخ نه کله راغلې يې او کوم دوزخي دا خبرې تا ته رسولي دي . ملايانو به دا هم ويل چه خوک د مدرسې سبق ووايي نو اوده پېرې يې په دوزخ کښې ى او دا سنده ؟ به يې ويله :

سبق د مدرسې وئ ... دپاره د پيسې وئ

جنت کښې به يې ځای نه وی ... په دوزخ کښې به ګسې وهي

ملايانو خو خلک د انګريز په سکولونو کښې د تعليم نه منع کول خو پخپله يې هم هيڅ انتظام نه کولو او عجيبه خبره خو دا ده چه ملايانو د دين په نامه خلک له علمه پاتې کول ، حالانکه اسلام داسې دين دی چه علم يې په نرو او ښځو فرض کړی دی خو مونږ داسې بدقسمته قوم يو چه د اسلام په نامه د علم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شو همدا وجوهات وو چه پښتانه د ټولې دنيا د قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې شول او نتيجه يې دا شوه چه يوازې علم څه چه هر خير کښې د دنيا نه وروسته پاتې شو او څومره د افسوس خبره ده چه يو وخت د پښتنو خاوره د دنيا د خلکو د پاره د علم مرکز و. دلته په هغه وخت کښې چه يوروپ د انسانيت د تور دور نه تېريده د پښتنو په دې خاوره لوی لوی درسګاهې او يونيورسټۍ وې چه چاپېره ملکونو يې د علم په رڼا روښانه کول.

دلېرې لېرې وطنونو نه به خلک د علم د زده کړې د پاره زمونږ وطن ته راتلل او د اسلام په نوم نن د دنيا د ټولو قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې کړی شول.

زما د مور او پلار اولاد نه پائېده نو دوې به ډېر زيارتونو، باباګانو ملايانو باندې ګرځېدلې وو. هغوی ورته ويلي وو چه خدای پاک به زوی درکړی او چه زوی مو وشي نو غوږ به يې سوری کوئ او د سر وززوو الې به پکښې اچوئ او بل به ترا او وکالو پورې کال په کال د سپينو زرو او بلې ورته په غاړه کښې اچوئ او چه د اوو کالو پوره شي نو بيا به ترې دا او بلې دا والۍ وباسئ او د خدای په رضا به يې ورکوئ.

زمانيازبين توب:

زه د مور پلار کشرې زوی وم او کشرې اولاد په مور پلار ډېر ګران وي او ورسره يې ډېره مينه او محبت وي او نازبين وي، زه هم مور پلار ته ډېر نازبين وم او زما دې نازبين توب ما ته هم ډېر نقصان رس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د او د مامور له لې ډېر تکلیف ورکړی و . ماچه به ویل که ددی به منزل خوښه او که به یې د منزل او د منزلو به نه و نو زه به بیا په خپله دغه پلټم او په چغو چغو به مې ژړل او تر دغې پورې به مې ژړل او دغه پلټم چه تر څو به زما مور زما خبره منلې نه وه . د دغه شان تو له ورځې به مې په دې وېښه او دغه وهلې دا راته چا نه ویل چه په ترمه ټه کوڅه او که به یې راته ووېل نو ما منله کله . اکثر به په دې غم مو که ځینو له زما سترګې خوږې شوې ، د شپې او ورځې به نا آرامه وم ، مور به مې هم د ځان سره نا آرامه کړې وه . شپه او ورځې به مې پرې خپله زانګو زنګوله او چه مور به مې ډېره ستړې او تنګه شوه او خدمتکاره به یې راته زانګو ته کښېنوله نو ما به چغې کړې نو هغه به راغله . شپه او ورځ مې هغه نا آرامه کړې وه او زما زانګو به یې زنګوله . هغې به راته ووې چه بچیه دا زه دې په څه مصیبت کښې اچولې یم چه لږه شېبه د بې نه اخواښم نو ته بیا چغې کړې آرام ته مې نه پرېږدې . نو ما به ورته ووېل چه زه څه وکړم زه خو اېنښوندل نه پړم .

زمونږ به ډېره غله کېده له کنډوان به ډک وو چه نوې غله به راوا لګېدله نو بیا به مو هغه زړه غله خرڅوله . زمونږ د کور سره یو ډېر لوی لم او کیو ټنک هتې وه دا دواړه ورونه وو ما به تو له ورځ د دې کنډوانو نه غله دې هټۍ ته زغلوله . په هغه وخت کښې به په هټو کښې د دې قسم څیزونه نه وو لکه نن یې چه مونږ وینو . زیات نه زیات به پکښې املوک ، غوزان ، چنې او مېچې وې او ما سپنبین نه پس به یې باټینګن او پلورې تلولې مور به راله دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړې خله په ورځ کښې په جولۍ کښې غله راکوله لیکن په هغې به زما تسلي چېرته وه اکثر به مې دهغې نه په پټه دانې دکندوانو نه هم وړلې او کالتل به مې چه مور به مې اخوا دې خوا شوه نو مابه په یوه منډه هېټی رته ځان رساوه کله ناکله چه به دمور راته فکر شو نو آواز به یې راباندې وکه چه «ته به څې» او ماپښبوله سره زور وړکه لیکن ددې نه زیاتی به یې راته څه ویل نه. زه خو مورته ډېر ګران او نازبین وم. زه خوچپل سود او زیان سره او بد و نه پوهېدم او داخو ماسره مور سره نه کول خکه دې کار به ماکښې دغلا عادت پیدا کاوه. زما مورله په کارو چه زه یې ددې عمل نه منع کولی او زه یې پوهولی چه بچیه داکار خو بد دی او ته باید دا بد کار و نه کړې ته چه څه غواړې هغه خو زه درکوم. زه لی باید یوه کړې وای او ددې عمل نه توبه کار کړی وای خکه د مور غیږ خو د انسان اوله او ډېره مهمه ملته ولی راته کیسه کوله چه زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه را ووت چه کورم نو یوه ډېره ښکلې منه دونی نه راپریوتې ده یو ماشوم هلته ولا دی ماورته اشاره وکړه چه واخله (Take it) نو هغه راته کوته، وخوځول نه دا زما نه ده (No, it is not mine) هغه خو ماشوم و، داورته چا ښود و؟ داورته مور.

په ماشوم والي کښې چه څه عادتونه په بچو کښې پیدا شي نو چه بیا غټ نو هم پکښې وي او به ډېره مشکله دهغو بد وعادتونو نه خلاصیدل شي زه چه به دشپې دمور سره اوده وم نو په شپه کښې به چه را ویښ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا می وژړل او چه نه به چپ کېدم نو مور به راته ویل چه هغه دی (بېو) راغی هغه دی (پېړی) راغی نو دا زما په ذهن کښې تر او سه پورې د (بېو) او (پېړی) داوېره پرته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه یم چه نه (بېو) شته او نه بلا شته. زمونږ یوه لویه کوټه وه، مونږ ټول به په هغې کښې څملاستو زه سپیا یسته لوی وم خو یوازې څملاستی نه شوم د مور سره به څملاستم خکه چه زه به یوازې وم نو په ماخپسه راتله زه چه بیا سبا ته د سبق له پاره لاړم نو چه بابا به می سبا ته راغی په ما به اختر و خکه بیا د هغه سره څملاستم.

د قصو ډېر شوقمن وم او داسې ذهن می و چه هر قسم او بږده اولنډه قصه به می د چا نه اورېده بیا به هغه زما زده وه. ما ته اوس هم د ما شوم توب قصې یادې دي.

زمونږ په کوټه کښې یوه دوکانچه (څوړه) وه د دې دوکانچې په مینځ کښې به نغرې وو په هغه به هم ځلې کېده او هم به یې کوټه تودوله د دې نغرې یوې خوا ته به پوزکې غوړېدلې وو لیمځې به پرې د پاخه پراته وو. یوې خوا ته به زنانه ناستې وې او بلې خوا ته به نارینه کښېناستل. چه د ډوډۍ وخت به شو نو زنانو به مونږ ته ډوډۍ واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به هغوی خوړه. په هغه وخت کښې نارینهٔ د زنانه وو سره ډوډۍ نه خوړه او دا وړ ته معیوب کار ښکارېده او ښځو هم د نارینه وو سره ډوډۍ نه خوړه په ژمي کښې به مونږ اکثر غټې وریجې خوړلې. هغه زمانه کښې چاې نه وې سحر وختې به چه پاڅېدو نو وریجې به تیارې وې هغه به مو خوړې. دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودیجو سره به مو سو چه غوړي، اچار، شربت او کله قورت خوړل .. په اوړي
کښې به چه سهار پاڅېدو نو اکثر به مو په منتو شکره واچوله. د جوارو
سره ډوډۍ به مو په مستو کښې ماته کړه وبه مو خوړه. او چه کله به سبق ته
تلم نو مور به راله د غنمو په ډوډۍ کوچ او شکره پوډې کړل او هغه به مو بیا
خوړل، لیکن دا خوراک د عامو پښتنو نه و داد هغو خلکو وچه خانان وو.
غریبانانو به سره ډوډۍ او شلومبې خوړلې.

زما د مور سره د مینې سانلو د پیر شوق وُ اکثر به یې پخپله د هغې خسمانه کولله او اکثر به یې
ورته پخپل لاس وابنه اچول او بوټا وه به یې ورله جوړوله. د ما سپینبین به یې ماته پیروډی او شود
راکول. ښځې په پیروي باندې ډېرې مینې وې چاله یې نه ورکوې او پرې خپه کېږي، ولې چه به
په کوچوکښې نقصان راځي خوزه ورته نازېبین وم او ماله به یې راکول او زما د مور چه به هر شی په خوله خو
ولګید نو ماله به یې راکاوه او که زه به نه وم راله به یې ساته. چه کله به مې د پلار سره ډوډۍ خوړلله او ځکه به
پوخ کړې و نو هر چاله به یې هلې ورکاوه خو بابا به مې ماله خپله برخه هم راکړه.

زمونږ د دې کوټې سره زمونږ یو ښکلې منډوهم واو ورسره یوه ډیوډۍ چه په هغې کښې د بېستو بېتک هم
زمونږ په دې کوټه کښې لوی لوی کندوان هم وو چه په یو کښې به جوار او په بل کښې به غنم وو په هلې کوټه کښې به خومان
چه په یو کښې وریجې په بل کښې مېږې په بل کښې شکره او کوړه، اوده، مرچکې به پرآت وو او هغه ای خومانو سره به د غوړو تیان
چه د دوړې میا به داغله نو زمونږ ډېره مالداری وه او ډېرې په به وو مور به مې اکثر په شمې کښې کلیر اشیين برنج
هغه به ډېر خوند ناک وو او د پښتنې به یې یو غټ پیروی نیولی و هغه پیروی زما ډېر خوښ وو او ډېر مزه دار به و نو زه خو
وم روزې په مانه او ډېلې خو ددې پیروی د خاطره به مې هره شپه ولې چه ما به پښتنې ته پاخوړی زه به پښتنې
نه پاڅېدم مور به مې ویل چه مونږ تا کښېنوو او ته نه راولېښېږې بیرته څملې او ویده شې. زه به یې په
پاځولم او چه کله به یې پانه څولم نو چه سحر به راولېښ شوم نو د یوه لوبه ژړا اد انګولا به مې جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکول ته تګ او هغه وخت

ابتدائي تعلیم ، د پېښور سکول - د کلي ماحول ، مشن های سکول
زما استاد وګرم صیب ، اختر ونه او میلې ، د امامانو میاشت
کلي کلويغي ، سخات خیرات ، يوه
لطیفه ، واده ښادی
دیوې پېغلې
قصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدائي تعليم :

دخوش قسمتۍ نه زما پلار سړه ددې چه متقي مسلمان وخو ښفکره
سړی و هغه د ملا يانو د پراپيګنډې هيڅ پروا ونه کړه او مونږ دواړه ورونه يې
په سکول کښې داخل کړو . پلار مې زه او محبت خان چه زما د کشر ورور او
زما هم ولي و او پلار دې مړ شوی و دکلي په جماعت کښې داسماعيل استاذ سره
سبق ته کښېنولو . زما دسبق په ناسته زما مور او پلار ډېر خوشحاله شول او
ډېرې شيريني يې وويشلې . داسماعيل استاذ نه مې قرآن ختم کړو ، مور او
پلار مې ډېره خوشحالي وکړه شيريني يې وويشله او استاذ له يې ډېره شکرانه
ورکړه خو زه په قرآن پوه نه شوم زمونږ کلي کښې يو پرايمري سکول و خو زما
مشر ورور خان صاحب دغه وخت کښې د پېښور په سکول کښې سبق ويلو . زه
هغه د سبق د پاره پېښور ته بوتلم او په هغه سکول کښې يې زه هم داخل کړم
ده يکښې سبق ويلو ولې چه په دغه وخت کښې دکلو حالت ډېر خراب و . پرې
جنبې ، دښمنې او ترېګنې وې ، جنګونه او قتلونه وو ددې وغو دعوې او
مقدمې وې .

دپېښور سکول :

دغو ورځو کښې پېرنګيانو د (جرګه سيستم) په نامه دپښتنو په کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کښې لاس وهلو د پاره يو مخصوص نظام جاري کړی وچه د پښتنو د دوو اېښی قامي جرګو سره سمون نه خوري. اکثر به بې ګناه خلق قيد شو او ګنهګار به خلاص شو او نارينه خو پرېږده چه زمونږ ښځې لې هم تېروتنه راو ښکلي په ملک کښې دېر ګډ بډ وو او داتول د يې جرګی سيستم د نظام پيدا کړی و. انصاف نه و. يو شريف سړي د پاره دلته ژوند ډېر ګران و که زه په داسې ماحول کښې کلي کښې پاتې شوی وای نو د مالګې په کان کښې به زه هم مالګه شوی وای. ما ته په دې تلو کښې که يو طرف ته فايده ورسېده نو بل خوا مې تعليمي تاوان وکړ لو. د پرايمرۍ پورې تعليم مې په دې سکول کښې وکړو ما ته د پېښور د سکول نه د خپل کلي سکول ښه ښکاره چه د تعليم ذريعه خو به دواړو کښې اردو وه خو په اتمانزو کښې به د سکول استاذ پښتون و مونږ ته به يې په پښتو باندې پوهولې شوا او په پېښور کښې د سکول استاذ د پنجاب و. هغه له پښتونه ورتله او يو شپږ کلن او وه کلن ما شوم ته دا ډېره ګرانه شي چه په يو وخت هم پردۍ ژبه زده کړي او هم په هغه ژبه کښې علم زده کړي. بله داوه چه په پېښور کښې زه د ډاکتر صاحب سره وم او د ډاکتر صاحب په خپله هم د لوبو سره شوق وا او زه به يې هم د لوبو نه منع کولم او د ماشومانو خو تعليم او سبق ته د ده نه لګېږي د لوبو سره شوق لري. زما هم سبق ته ډېره د ده نه لګېده او د لوبو سره مې شوق و په سکول کښې به د فټبال او کوکټ لوبې کېدې ډاکتر صاحب د کرکټ د ټيم کپتان و. زه به لوبو کښې د نورو نه وړاندې وم، زما په ورزش کښې د لامبو سره هم ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوق و . په کلي کښې چه به وم مور به مې په ښوکی ساتلم چه سین له لا ړنه شم
هسې نه چه سیند مې یوسي مابه مې د مور سترګی ښاد لې چه موقع به مې بیا
موندله نو په منډه به سیند ته لاړم . د مور اندېښنه مې بې ځایه نه وه زه
ډېره کرته سیند ورې وم او دواړه کرته به د سیند په غاړه ډوب ولاړ و زه به
یې وکښلم . زه چه په میونیسپل بورډ سکول کښې وم زما په مدرسه کښې د هغو
خلقو د بچو سره تعلق پیدا شو او لوبې به مې ورسره کولې چا چه به د مدرسې صفائي
کوله او خلکو به ورته بنګیان او چوړیان ویل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
کولم خو زه نه منع کېدم نو په دې وجه به یې ماته هم بنه نه کتل خو ما د دې پروا
نه کوله . د ډاکټر صاحب د خلکو سره راشه درشه هم ډېره وه ماته به یې توجه نه وه
چه امتحان ته به میاشت دوه پاتې شوې نو هله به ډاکټر صاحب په خپله هم
کوشش شروع کړو او په ما به یې هم زور ولګولو . د دغې میاشتې دوو
کوشش خو به زه په امتحان کښې پاس شوم خو کمزوری به وم ..
د ډاکټر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښې د دوه سرو د غلا
سرورخان ، د تهکال ارباب جمعه خان ، د چارسدې پردل خان او د قا
خیلو میا محمد نمان سره وه . دوی په ما ډېر مهربانی او شفقت لرلو او م
د دوی ډېر قدر او عزت کولو . د غه شان د ښار شیخ صاحب او حافظ ج
زرګر او بشیر زرګر سره یې هم ښه تعلقات وو . ثمین جان خان ، زما د سکو
ملګری و خو دی زما نه یو جماعت مخکښې و او د دغه وخت نه زما او د ده یا
ملګری شوې ده . دی د غلام سرورخان په سرپرستۍ کښې و . زما او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلق مینه او محبت دومره کوالي نه ترمرګه پورې و . زما ورور خانصاحب چه کله
لسم جماعت پاس کړو کلي ته راغی او زه یې د خان سره کلي ته راوستم او د چوټۍ
رخصتۍ ، پوره څو کښې یې د کلي په مدرسه کښې داخل کړم سحر به مدرسې ته تلم
او ماز یګر به کورته راتلم .

د کلي ماحول :

یوه ورځ د مدرسې نه راووتلم کورم چه یو لوی جلوس راروان دی یو سړی
مخکښې دی او خانان او ملکان ورپسې دي . د خواوشا عوام هم ورپسې دي .
د جلوس له مینځه زما یو تربور چه هغه زمونږ ملک و ما ته اشاره کوي او لاس په تندي
ږدي خو زه یې په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تیر شو او
کورته راغللم څه نسبه ورسته زما هغه تربور مونږ کره راغی نو ما ته یې ډیرې خبرې
وکړې چه سره د تعلیمه ته دومره نالایقه یې چه ما درته اشاره کوله چه صاحب ته
سلام وکړه تا زما په اشاره هم سلام ونه کړ . ما ورته وویل چه داڅوک و نو ده راته
وویل چه دا تانه دار صاحب و ماورته وویل چه ما څه پېژانده ده راته وویل چه
وس خو دې وپېژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښې د پېرنګیانو د حکومت
پر زیات ، رعب او دبدبه وه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم ګاڼه . یوه ورځ
ملک صاحب راغی زه یې په کلي کښې وم ما ته یې وویل چه اسسټنټ کمشنر سره زه
ې موقع له ځم ته هم راسره لاړ شه . زه هم ورسره لاړم . مونږ د واړه په اسونو سواره
وچه د چیا رسدې تحصیل ته ورغلو اسسټنټ کمشنر هم راغی په اس سور و .
رو هغه موقع مو ولیده چه بېرته راغلو او دیوبل نه رخصت شو نو ما په اس سور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسسټنټ کمشنر ته دیوه بل نه درخصتیدو په وخت لاس ورکړ او چه مونږ
راروان شو دی ماته ډیر په غصه شو او ماته یې وویل چه تا له په کار و چه
اس نه کوز شوی وای او هغه له دې لاس ورکړی وای .

زمونږ د ترناو سرغ خواکښې د زراعتی تجرباتی فارم مشر یو انګریز و مسـ
براون یې نوم و . دغه وخت کښې زه د تعلیم نه خلاص شوی وم او ما سره د زراعـ
ډیر شوق و زه به هم کله ناکله فارم ته تللم او دی زما ډیر دوست شو . یوه شـ
زما میلمه شو چه ډوډۍ مو وخوړه د ګپ شپ نه پس دی د رخصتیدو نا
و ما ور سره سړی کول چه ویې رسوي، ځایی د اتمانزو د نهر بنګله تقریباً ز
د ځایه یو میل لیری وه نو ده ماته وویل چه ماته د سړي حاجت نشته بس
سړی دې ما سره لا تهین واخلی چه خلک زما تولیه ووینی نو ماته بیا خوک
ویلی نه شی .

زمونږ په کلي کښې یوه کونډه ښځه وه یو زوی یې و هغه پولیس نیولی و د
لوی کپتان کلی ته راغلی وو خلک ورته ورتلل دا کونډه هم خبره شوه د خلکو
هم ورغله هغه وخت چه به پیرنګی کوم ځای ته تللو د لیری لیری ځایونو خلـ
چه خبریدل لیدو ته به یې راغونډیدل . دې کونډې ورته د خپل زوی
کښې عرض کړی دی هغه تانه دار راغوښتی دی پوښتنه یې ترې کړې د
ته یې ویلي دي چه زوی به دې خلاص شی بوډۍ ورته په دعا لاس پورې
دی چه خدای دې تانه دار کړه . نو هغه وخت تانه دار خلکو ته ډیر لوی ا
ښکاریده . کپتان سوټ اچولی و بوډۍ چه کتلی ځادرې یې په اووږه نښـ

ے مشهوره داده چه عجب خان ئې په چو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ویلي دي نه یې ته خوښا ده هم نه لوې ماکړه دېره ښه خامتا پرته ده که دې خوښه وي
یوښا در ببه درله راوړم . دپولیس اختیارات هم زیات وو که به یې وهل او که به یې تړل
او که به یې پر انسل چاتوې پوښتنه نه کوله گناهکار به یې پرېښود او بې گناه به یې راایسار
کړ چاورته دومره نه شو ویلې چه په مخ دې خوسترگی دي دتانه دار په دوستی او اشنائي
په لویو لویو خانانو او ملکانو فخر کاوه او دتانه دار په دوستی به یې غریب خلک
ځورول او ځورول . د سودم یو لوی مخور یز خان وعجب خان نومېده دتانه دار سره
په خه شي خبره اروليږ وه تانه دار په ناروا مقدمه کښې ښنکېل کړاو پهانسی شو .
دیر نکیانو د ظلم او زیاتی په مقابله کښې به کله نا کله دځینو غیرتیانو غیرت په
جوش راغی او پرې وروبه یې دانکل . زموږ دکلی یو خان وعبد الحمید خان
نومېده د هغه مشر ورور عمرخان دپولیس سره راز باز لرو او دخپل کشر ورور
سکولوبیسې یې نانه دار راوستی و . خدای دې پښتون ته دبدی وس نه ورکوي
چه وس ورمومي نو که دلوم دبچو خپله مور خوري . دعبد الحمید خان هسې هم
تانه دار سره چه رام داس نومېده او دپنجاب هند وو او دېر ظالم او بد ی
ږسېږي او نه لگېده او نه یې پخپله دپولیس سره ناسته ولاړه خوښېده دعبد الحمید
خان او د ورور یې حجره شریکه وه . عبد الحمید خان دوی او ده دي چه ورور
یې دار پرې ورو خبرا وه ، تانه دار دروازه ورتکولی ده عبد الحمید خان دخوبه
پښ شوی دی غوږ یې کړی دی چه څوک یې تانه دار ورته ویلي دي چه رام داس
مغه ورته وو در پسې ابستی دی تانه دار دوږنوتو سره پرې چغه وښکلی ده چه ونه خوځېږي
ورته مهرباني پوونه کړی دی چه تانه دار صاحب موږ معاف کړه . دومره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تانه دار خپله بې عزتي ګڼلې ده او پر غرمبېدلی دی دخان خوښي هم ور
زره دک وهتوپک یې ورته راارولی دی او ولېشتی یې دی دده او د پولیس
ده زې شوې، دی هم ولګېده، رام داس مړ نه وزخمي وخو خپله ساه یې بند کړ
وه. هسې نه چه خلک ووایي چه ژوندی دی مړ یې کړی. رښتیا خبره داد
ظالمان بهادران نه وي ډېر بزدله او بېمانه وي. بهادر سړی هیڅ چېرې په ج
نه کوي. دشپې رپوټ وشو مجسټریټ راغی، سهار مونږ خبر شو دپېښې
ته وړغلو ډېر خلک هلته راجمع شوي وو ځکه چه د تانه دار سره مقابله لويه خبر
هر څوک راتلل چه پخپلو سترګو حالات ووېني خان قید شو خو د تانه دارانو
هم عقل راغی. دغسې نور واقعات هم کېدل دتنګی اجون خان چه تحصیل
ورته سپکې سپورې کړې وې تحصیلدار یې تېښتولی و. دغه مقابلې انفرادي
که څه هم دغه مقابلو قوم ژوندی ساتلی دی خو په دې طریقه کامیابي حاصلېد
دکامیابۍ دپاره اجتماعي تحریک او قربانۍ په کار وي نو دچا په زړه کښې چه دا قس
او احساس پیدا کېږي هغوی له په کار دی چه په قام ورګوځي او خان سره د
د احساس خاوندان ملګري پیدا کړي او په ګډه د ظلم، زیاتي او بې عزتي مق
چه په قام کښې داسې ډله پیدا شي او قوم تنظیم کړي نو کامیابي حاصلېد
هغه قام بیا څوک غلام ساتلی نه شي. د انفرادي او اجتماعي حرکت یو فرق د
حکومتونه انفرادي حرکتونه خاموش کولی او ختمولی شي. هم دا وجه ده چه
کښې وېره او ترس هم ډېروي او حکومت اجتماعي حرکتونه وژلی نه شي
یکښې نه وي. ډېر انفرادي حرکتونه چه ډېر وغښتلو پښتنو یې رهبري کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو او پاکستان خاموش او ختم کړل مګر خدایي خدمتګار تحریک چه اجتماعي تحریک و نه د پښتنو ظلمونو، وژلو، وهلو، تکولو، قید ولو، بې آبه کولو، فریبونو، دسیسو ختم کړاونه د پاکستان د دوه دېرش کالو ظلمونو، شړلو، وژلو، جایداد ضبطولو، قید ولو، پېرمتونو اولا لچونو ختم کړ. په پښتنو کښې د پېرلوی لوی پاچاهان او مشران پیدا شوي دي او تېر شوي خو هیڅ یو په پښتنو کښې اجتماعي ژوند او د اجتماعي ژوند فکر نه دی پیدا کړی اولني تحریک د خدایي خدمتګار تحریک دی چه اجتماعي ژوند او فکر ئې پکښې پیدا کړو.

مشن سکول:

ماچه د پنځم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب لسم نه یو ولسم ته پاس شو. زمونږ په تول صوبه کښې کالج نه و په دغه کال په مشن سکول کښې یوولسم پرانستل شوی و نو زما ورور خانصاحب په مشن سکول کښې په یوولسم کښې داخل شو او زه یې هم د مشن سکول په شپږم کښې داخل رم ترکومې پورې چه مونږ په پوره د سکول کښې وو په ښار کښې او سېدو او چه په مشن سکول کښې داخل شو نو د مشن سکول په پوره د ننګ کښې چه په چونې کښې وا وسیدو بې ځای هوا صافه او پاکه وه د صحت د پاره ښه وه، د ټیکاله، کرکټ او ټینس دانونه یې اول ده بورډ ننګونه یې لرل یو د مسلمانانو او بل د هندوانو و خومونږ ته د بورډ ننګونو نه بل ځان ته ځای راکړو. زما د تره خوی او زما هم خولی مصاحب ځان هم په کلی کښې پنځم جماعت پاس کړی ؤ او د سبق د پاره دلته راغلی و او مونږ سره ځای و. په بورډ ننګ کښې د هلکان وو پښتانه وو او د صوابه د تحصیل وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوک لوی ځوک واړه خو ډېر شریف هلکان وو زمونږ او د دوی د دروغو پېیه شان کوز
وه . زمونږ بورډنګ په چوڼی کښی او سکول مو په ښار کښی و . د دې سکول سبق نس
د بورډنګ سکول نه ښه و . د ښوونې طریقه یې هم ښه وه استاذان یې هم ښه و
د هلکانو سره یې ډېر کوښښ کاوه .

زما استاذ :

زمونږ بورډنګ ته مخامخ د پرنسیپل چه مستر هور نومېده بنګله و
هغې کښی زمونږ هیډ ماستر وګرم صاحب او د هغه ورور ډاکټر وګرم صاح
په مشن هسپتال کښی وو او سېډل . دا دواړه وروڼه د انګلستان د یو لوی س
زامن وو . دواړه یې مشن ته بخښلی وو په کومه مینه او اخلاص چه دې دوا
ورونو د خلکو خدمت کاوه زه یې بیان نه شم کولی . زه هغه وخت ورو کی وم
نه څه په دې خبر و پوهېدم . مستر وګرم به چه کومه تنخواه اخیستله د هغې
یې زمونږ بې وزلو پښتنو هلکانو ته وظیفې ورکولې . یوه ورځ زما پښه ګوزک ش
ډاکټر وګرم خبر شو ، راغی زه یې خپلی بنګلی ته بوتللم او به یې ګرمی کړې زما پ
وینځله او بیایې زما په پښه پټی وتړله . رښتیا خبره خو دا ده چه زمونږ
په قول «خیر النّاس من ینفع الناس» باندې دوی عمل کړی دی . وا
چه ناس یعنی د خدای مخلوق خوږېږي ده د خپل قام ، ورور او عزیز خدم
تیار نه یو . خدمت خو لا پرېږده په اور کښی دانه ولاړه وي او خلکه خوځ
خوار او ذلیل کړي یو . ما کښی چه د انسانیت ، قوم پرستی ، ورور ی
ولۍ او وطن دوستی او د خدای د مخلوق د خدمت کومه جذبه پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په هغې کښې زما ددې استاذ وکړم د پلار دی . مابه دا فکر کوو چه دوی د کوم ځای نه راغلي دي زمونږ د قامه نه دی زمونږ په مذهب نه دی دلته راغلي دی او زمونږ د بچو خدمت کوي او غریبانو ته د خپلې کیډې برخه ورکوی او زمونږ خپل وطن دی ، زمونږ د خپل بچې دی ، زمونږ د خپل قوم دی او مونږ د هغوی د پاره هیڅ نه کوو بیا به می دی خپل قوم او ملک طرفته خیال لاړ زما به لاړې ته د پر فکر کوه چه زمونږ خانان ، نوابان ، ملایان او تعلیم یافته خلک سره ددې چه مونږ یو قوم ، یو وطن او یو مذهب یو خو دا جذبه راکښې نشته چه ددې خپل غریب قوم د بچو سره امداد وکړو په مشن سکول کښې نیمه گنټه دا انجیل د درس د پاره وه "دوال دی کړیو" نومی یو پڼکی وهغه به راته دا انجیل درس وایه او وعظ به یې هم راته کاوه . زه وړوکی وم په دې خبرو دومره نه پوهېدم خو ثمین جانخان زمانه یو جماعت مخکښی و هغه پرې پوهېده ماته به یې ویل چه زه د "دوال دی کړیو" وعظ ته غوږ نه نیسم په غوږو کښې گوتې ږدم ځکه چه بیا ماتاثیر کوی هسی نه چه بل څه چل رابا ندی وشي .

کلیوالی لوبې :

زه د وړوکوالی نه کفایت شعاره وم او د خپل خرڅ د پیسو نه به می بچت کاوه همدا وجه ده چه ما په خپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نه دی غوښتی او نه چاته محتاج شوی یم . خلکو زما نه قرضونه اخیستي دي چه دېر ورانه خوړلي دي او زما دور دور خانصاحب مت بړارت و . د کرمې په چوتیانو کښې به استاذانو د پر کار راکاوه خو چه زمونږ به کلی ته پښې ورسېدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به مونږ وو او لوبې به وې . زمونږ به هم درس ته د ده نه لګیده او
او نه هم راته چا نه ویل . د لوبو سره د خلکو شوق هم ډېر و قسما قسم لوبې او ساع
تېري وې حجوې به د خلکو نه ډکې وې په حجرو کښې به تتې کېښوده پت
کونجکه به د شپې په حجرو کښې کېده . لونډان به د شپې په حجرو کښ
خلاستل او دواده خاوندان په کورو کښې ویده کېدل ، په حجرو کښې به تر نا
ځوانان په لوبو او ګپ شپ لګیا وو دومره کاروبار او مصروفیت نه و . ژوند
پیچیده نه و ، خود غرضي نه وه ، صفا ، سوتره ژوند و . په اخترونو کښې به لو
خوشحالي وه ، خلکو به دیو بل کره د خوراک څیزونه لېږل . د زانګلو د با
د بېرکو لوی لوی تالونه او بارې چغونه وو . ښځو به په کورونو کښې تالونه اچولي و
یا به یې بانې چغونه اینبي وو چه د کوروکانې به خلاصې شوې اینښ ی او
به شروع شوې ځای په ځای به کېډ ی کېده ځوانانو به پکښې زور ونه ازمې
زمونږ په کلي کښې کال په کال زور وره کېډی کېده او دلیرې لیرې علاقو ځوا
به پکښې برخه اخیسته او خپل زور او پهلواني به یې ښودله . په ننګونو تما
به ورته راتلل ، زمونږ د کلي خانان به دوه دلې شو یو داسې سړی به یې
کړ چه دچا پره به یې نه کوله کیر چا پېر به خلک ناست وو او په منځ کښې
دکبډی میدان و دیوې پړې نه به یو ځوان راپورته شو په میدان کښې
دبلې پړې نه به چه چا ځان کښې دهغه دمقابلې طاقت لیده ورته به راپو
کشتي به د منصف په اجازه شروع شوه دکومې پړې پهلوان چه به
شو دهغې پړی زلمیان به راغلل خپل پهلوان به یې په اوږو کړ په میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې وګلوځاله او خپل ځای ته به يې ورساوه او خانانو به ورله انعام ورکړ او ددې پرې خلکو به په هغه بله پره باندې « الا الا » چغې وويستې په دې سلسله کښې يوه واقعه زما ياده شي ، چه داسې يوې کېدې له يو زلمي د اتما نزو را پاڅېدو هغه پيسې د مقابلې د پاره د دواوې يو زلمي راپورته شو . لکه چه د هغه وخت قاعده وه هر يو کېدو مار به خپل خپل پير يا زيارت رايادوه ، دوی چه خپل خپل بابا کانو ته مخ واړه وو او سلامونه يې اوکړل . نو منځه کړې دواړه وال کېدو مار ته وئيل چه ستا باباچه په دې سينډ و راپورې ووځې . نو اتمانزو وال به د هله کار خلاص کړې وی ولې چه د هغه بابا ګان د کېدې ډاک ته نژدې وو . او وشوه همدغسې دوواړو وال را اوپړ ډيد . کله به يو هم ونه پړزېده او دواړه به سترې شو منصف به ورغې او خلاص به يې کړل . کله نا کله به په لوبو کښې جنګ هم وشو .

نورې لوبې هم وې لکه انګۍ ، شړنګې ، لنډۍ مارۍ ، پټ پټانې ، بنګړ پواتې ګيتکه ، پيته کوټکه ، چينډ رو او نور . په حجرو کښې تماشونه هم کېدل د غوزانو لوبې هم کېدې . ما سره د دې ټولو لوبو شوق واوکولې مې او نورو نه به مې ګټلې . د کوم شي سره چه به مې شوق وو په هغې کښې به ما هر وم نو ځکه په لوبو کښې ما هر وم او چه د سبق سره مې شوق نه وو په هغې کښې مې خوند نه وو او په سبق کښې مې چه د حساب جومټرۍ او تاريخ سره شوق وو په هغې کښې تکړه وم او د نورو مضمونو سره مې شوق نه وو په هغو کښې کمزورې وم او د نه شوق وجه همدا وه چه د دې مضمونو نو ابتدائي زده کړه ما په بنار کښې د پنجابي استاذ نه په پردۍ ژبه کښې کړې وه . ښه مې نه وه زده کړې ځکه به مې ورته د ده هم نه لګېده په حجرو کښې به پوچ لوبه هم کېده او د لوبې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټلو به شرط هم لگېده کوم مه دله چه به پره شوه هغې به چای، دودی، میوه یا
گنې چه په خه شی به شرط اېښودل شوی و راوړل. اکثر به شرط په چایو تړل کېده
ځکه چه چای نوی څیز و د خلکو به خوښېده. بابا به می د چایو یوه عجیبه قصه راته
کوله چه ملا رسی ته یو افسر راغلی و شاه بازخان (زمونږ د کلی لوی خان و) چای
راوړه یوه پیاله یی ماته هم راکړه هغه وخت شنې چای رواج وې، په بلغمی پیالیو کښې
به څکل کېدې. ماسره میرافضل خان (زمونږ یو میرنی تره و) ناست و ما خپله پیاله
هغه له ورکړه ورته می وویل چه تو ده ده هغه زما په خبره پوه نه شو په یو ځل یی پ
سر واړوه تو له خوله یی وسوزېده ولی چه هغه وخت چا چای نه پېژانده او رواج
د پر لږ و.

اخترونه او میلې:

په اخترونو کښی به لویی لویی میلې لگېدلې په زرگونو خلک به پکښې جمع کېدل
نېزه بازی به پکښی کېده، اتڼونه به اچول کېده، دمان به گډېدل، دجواری دېس
به کېده او خلک به په زانگو کانو کښی ځنګېدل، سازیان به وو د سوړلی د پار
دلگو اسونه وو، څوک به په اوښانو سواره وو څوک به په اسونو، خانان به زور
گڼلی شو د پر خلک به ورپسی وو. اکثرو خانانو به په دغه ورځ دخپل چم کاونډ خا
دخانه سره بیول، په کباړونو او قتلمو او میتهایانو به یی مړول، دا په خانانو دغږ
یو قلنگ غوندې و، کله نا کله به په میله کښی جنگ وشو او ځینی وخت به دانفراد
نه جنگ اجتماعی شکل اختیار کړ نو بیا به د گنهگار او بی گناه فرق نه کېده. یو ځل
وشو چه زه وړوکی وم او د نصرو صبلی ته تلی وم په میله کښی زمونږ د کلی د خانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پراتنګو دخانانو جنګ وشو دجنګ نه پس هغوی خو دمېلې نه پښې سپکې کړې او وتل، مونږ یې خبر نه کړو، په داسې موقع خلک تل خپل کلیوال خبروي او دمېلې نه یې وباسي. پرانګ کلې دمېلې ځای ته ډېر نژدې و او په یوه چغه مېلې ته راورسېدل دارسېد وسره یې په مونږ برید وکړ زمونږ نوکرانو خو څه مقابله ورسره وکړه خو مونږ لیږ وو او هغوی ټول کلی وزه وړو کی وم په اسپه سور وم چه داخلک مونږ ته رانږدې شو دخُرو عبادت کاکا زر زر زه په غېږ کښې راواخیستم او داسپې نه یې راواوچت کړم خو چه څنګه یې زه راواوچت کړم دپرانګو یو سړي لوی ډانګ اسپې له راخلاص کړو او په زین ولګېده که دعبادت کاکا همت نه وی او زه یې نه وی راپورته کړی خدای زده که زه دهغې ګوزاره ژوندی پاتې شوی وی. په دی جنګ کښې ډېر کسان زخمیان شول او زمونږ په نوکرانو کښې خو روغ نه و پاتې. دامېله به دچار سدی تحصیل سره داختر په دریمه ورځ لګېده او دنصرو مېله به یې وروته ویله په دې مېله کښې به ډېره زورروزه نېزه بازی کېدله. دلیری لیری ځایونو نه به شوقیان منبه ساتلی اسونه او نیزه بازان راتلل. لوبه به په ډېر جوش وخروش روانه شوه نیزه بازانو کښې یو تربله دسیالۍ او رقابت مقابله وه او په تماشګیرو کښې هم جوش وخروش و. دداسې لوبو نه په خلکو کښې دمېړانې، شجاعت او ټینګار جذبات قوی کېدل.

دشوقدر (شعبان المعظم) میاشت چه به وخته خلکو به ډېرې خوشالۍ کولې خصوصاً هلکان چنګې به په کوڅو کښې اخوادی خوا زغاستل خوشالۍ به یې کولې ددې میاشتې په ۱۵ به شوقدر و. دشوقدر په شپه به هم لوبه مېله جوړه وه شنغو او جونو به په کورونو کښې توتکی، چوړ چوړی، ماتابې او پتاخې خلاصولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکانو او نارینه و به بهر دوه دلې جوړی کړې بښسونه او ښکروونه به یې ډک کړي
وو یو په بل پسې خلاصول . کله به یې یوه ډله په مخه کړه او کله بله ، کله به یې شستي او
او اوړ ډلې اسمان ته ویشتي . کوم خلکو چه به ښکروونه خلاصول هغوی به د
خرمنو جامې اغوستې وی چه اود پړی تاثیر ډېر نه کاوه . خندا به وه خوشالي به وه
مستي به وه او ځینو مذهبي خلکو به په دې شپه دا کارونه نه کول په عبادت
بې شپه روڼوله او نورو ته به یې هم داویل چه په دې شپه عبادت ډېر ثواب لري
خو چا به ورته ډېر غوږ نه اېښووده . دا د پښتنو د قوت نښې نښانې وې چه خومره
پرنګي د غلامۍ پړی مضبوطېده هماغومره د پښتنو جذبې مړاوی کېدلې .

دامامانو میاشت :

لکه څنګه چه مونږ د خوشالۍ اخترونه لرو د غسې مونږ د غم او خپګان
ورځې شپې هم لرلې دامامانو میاشت یعنې محرم د مسلمانانو یو ښه بېلګه یاد کا
دی زمونږ مسلمانانو ته په دې کښې یو لوی درس او سبق پروت دی . د اسلا
پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې د جمهوریت یوه روښانه ډیوه بله کړې
زه دا منم چه دغه جمهوریت یوازې د مدینې د ښارو او د مسلمانانو و یعنې
مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله علیه وسلم خلفا او جانشینان به د صح
په رایه ګیرۍ منتخب کېدل .

په ټوله دنیا کښې تیاره وه مګر په مدینه منوره کښې د دموکراسۍ ډیوه بله
او دا ډیوه هم د حضرت عمر رضی الله عنه پورې بله وه او کله چه د هغه د مرګ نه
په مسلمانانو کښې د پیسې او اقتدار شوق پیدا شو دغه ډیوه مړه شوه او تر او سه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مره ده. یورپ چه په تیاره کښې پروت و هلته هغوی بله کړه. هغوی پرې روښانه شو او مسلمانان چه هغه مره کړې ده تر اوسه پورې بله نه کړې شوه او نن چه څو مره د مسلمانانو ملکونه دي په هغې کښې دموکراسي (جمهوریت) نشته څه وخت چه اقتدار د بني امیه خاندان ته په لاس ورغی معاویه راپاڅېد و د مسلمانانو هغه حالت یې هم ختم کړ. معاویه په خپل ژوند د اقتدار او پیسو په زور د خپل مرګ نه وروسته خپل زوی یزید ته د مسلمانانو نه بیعت واخیست چه د مسلمانانو امیر به وي. د اسلامي خلافت دموکراسي او قومي حکومت د تاسیس دپاره پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه اصحابو ډېرې هلې ځلې جد و جهد کړی و ډېرې قربانۍ یې ورکړې وې، ډېر زحمتونه یې ګاللي وو او هغه بني امیه په دغسې چل ول له مینځه یوړل نو ځکه که نور هر څوک چپ پاتې کېدی شو، حضرت حسین چپ نه شو پاتې کېدی دا مونږ مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران د مقابلې درس را کوي.

محرم ته پښتانه د امامانو میاشت وایي، دا میاشت د غم او خپګان میاشت ده خصوصاً په اولسوالیو کښې به چا بنا دي، خوشالي، خندا، تو که ټکاله نه کوله. د حسینو په ارواو او د خدای په نامه به خلکو شربتونه ویشل، لوی لوی خیراتونه به یې کول، ښځو به په کورونو کښې او نارینه وو به په حجرو کښې جنګنامې لوستې او خلکو به ورته ژړل او ښکې تو یولې به یې د ډېر ثواب کڼل، د شپې به ښځو په کورونو کښې ویر کاوه هلکانو او جینکو به په دې لسو ورځو کښې خیراتي دانې غونډولې او په لسمه ورځ به یې د جمع شوې غلې نه خیرات کاوه. په لسمه ورځ به نر او ښځې هدیرو ته تلل په قبرونو به یې د امام حسین د تندې دیاد دلو په نسبت اوبه اچولې، ماښام به هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل حیثیت سره سم خیرات کاوه او دې ته به یې دحسنینو خیرات والیاو دشپې
به ویرونو کښې به یې داستانینې کولې دحسنه څوک به دې ژاړي وای ، والې حسن
در ژالی !» او بیا به یې سینې وهلې او ژړا انګولا به یې کوله .

مونږ پښتانه دحسین دپر قدر او عزت کوو او په مونږ دپېرګران دې ځکه
چه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسي وو او په هغه ډېرګران وو نو ځکه به
مونږ هم ډېرګران دی بله دا چه امام حسین هم دحق او جمهوریت د پاره راپاڅید
و او مونږ هم دخپل حق او جمهوریت دپاره راپاڅېدلی یو هغه هم مظلوم و مونږ هم
مظلومان یو ، هغه هم دظلم سره دمقابلې دپاره را اوچت شوی و او مونږ هم دظلم
سره دمقابلې دپاره راپورته شوي یو . هغه هم مسلمانانو ته دجمهوریت حق ګاته او
مونږ هم مسلمانانو ته جمهوریت غواړو هغه هم دامن دپاره کار کاوه او مونږ هم
امن دپاره کار کوو .

کلې کلوېغې :

دمونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادی او زمونږ مرې ژوندی ډېر له خاصه
دک او مینې محبت مظهر و خو به رسمونو او اجونو کښې دوب ، چه څوک
رنځور شو خپلو خپلوانو او دوستانو به یې پوښتنه کوله یوازې خپلوانو او دوستا
نه بلکه دکلي او ولس عامو خلکو به یې تپوس کاوه او که به مرایض سخت شونو
خو به ورته نژدې کسان شپه او ورځ ناست وو دصحت دپاره به یې ورته
دعاګانې کولې ، خیراتونه به یې کول . دعلاج دپاره څه خاص انتظام نه و دهر
مرض دپاره بېل بېل باباو او دهر بابا دزیارت بېله بېله طریقه وه الن چه دبابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقبرونو خاورې به خوړ ده کنهلي شوه او د مرضونو د پاره علاج کنل کېده. د باباګانو
او زیارتونو نه علاوه د ملا صاحب، پاچا صاحب او میا صاحب دم دعا او تعویذ
د علاج طریقه وه. د یونانی طب حکیمان هم وو تجربه کارو، سپین سرو ښځو به
نظر ساتلو. سپین بږیرو به د مقامي بوټو او داروګانو په ذریعه علاج کوو. نایانو به
د دانو او ذخمونو علاج او مرهم پټي کوله خو ډېره مخه زیارتونو او باباګانو ته وه. او چه
څوک به مړ شونو په هغه ورځ به د کندې خلک خپل کار ته نه تلل او که مړی به مخور ریز
سړی و نو ټول کلی به خپل کار و بار پرېښود او د مړي د ګور او کفن، د خدمت او غم
د پاره به د مړي ځای ته راغونډ شول نارینه به په حجره یا جوماتکښې ناست وو
او ښځې به په کور کښې غونډې شوې مړي ته به چه څومره ښځې راتلې ټولې به ویر او
ژړا کښې شریکېدلې او نارینه وکښې به یوازې د مړي نږدې کسان او دوستانو ژړل
مړي به کټ کښې پروت وچه څه وخت به یې لمباوه نارینه به ورغلل او کټ به یې واخست
په دې وخت کښې به د ښځو د ژړا انګولا شور زوږ پورته شو په زوره زوره به یې ویر
کاوه سخو به یې وهل او په ویر کښې به یې مړي ستاینه چه مړی به یې په تخته واچاوه
نو خپلوانو او دوستانو به یې په تخته روپۍ اچولې، دغه روپۍ به د ملا وې. د لمبولو نه
وروسته به یې کفن ورکړو په کټ کښې به یې ایښی و خپلوانو او دوستانو ته به یې مخ-
وښوده بیا به جنازه اوچته شوه خلک به جنازې پسې روان وو او خلکو به د جنازې
کټ په څلورو کسو به اوږه کړې واو وار په وار به خلکو یو د بل نه جنازه اخیسته
او د مړه به یې ورکوله هدیرې ته به یې ورساوه په اوار میدان کښې به جنازه کښېښودل
شوه ا اواز به وشو چه جنازه تیاره ده د چاچه به اودس و او جنازه به یې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفونه به يې جوړ کړل د جنازې موخ به وشو دعا به وشوه خلک به وواتلل او د مړي مخ به يې کتلو. ملايانو به د سخات د پاره دوره جوړه کړه کښيناستل به

سخات خيرات:

سخات به د مړي د حيثيت په اندازه وکه به موړ شتمن خان او مخور يز سړی و سخات به يې ډېر و او صيله به يې جوړه وه ملايان به ډېر و که غريب سړی و سخات به يې کم و ملايان به هم کم وو او که به سخات نه و ملايان به هم نه وو. کوره، صابون، پيتکی، قرآن شريفونه او روپۍ به په مينځ کښې کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول د مړي د وارث نه د مړي د ګناهونو د کفارې د پاره دا څيزونه د صدقې او سخات په توګه ځان ته قبول کړل بيا به يې يو بل ته په هدې طريقه بخښل او يو به د بل نه قبلول. ملايانو به يې د غه ټول مال يو ځل ځان ته قبول کړ او بيا به يې خواکي ملا صاحب ته وبخښه چه دوره به وشوه نو بيا به يې د سخات په وېشلو شروع وکړه مانه به د سخات کړ ځولو مراسم شا ډوله ښکاريږده پردی مال يو بل ته بخښي خدای او قام ته دو که ورکوي. زه د عربو په ټولو ملکونو کښې ګرځېدلی يم ما هلته حتی په مکۀ معظمه مدينۀ منوره، نجف او کربلا کښې هم چېرې دا د سخات او خيرات طريقه نه ده ليدلې حال دا چه هلته دا طريقه ده، چه مړی اوشي، خلک خبر شي، بيا جنازه جومات ته راوړی هلته يې جنازه اوشي د دعا نه پس وارثان خپل مړی د ښخولو د پاره مقبرې ته يوسي او نور مسلمانان خواره شي. دا اسلام خو مونږ ته د عربستان نه راغلی د ی خبره داده چه دا قسم عادتونه په مونږ کښې خود غرضو خلکو پيدا کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کښې داخیزونه نشته بلکه داچه دا دومره مال بل ته ځرنګې بخښې اوچه
سړی ئي نادار او محتاجه هم وي. بلکه داچه سړی مړشي دهغه علنامه خوبند پشي
داخیرات اوسخات په څنګه دهغه په حسناتو کښې لیکل کیږي. یو سړي حضرت
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی عرض کوي چه یا رسول الله زما پلار مړ
دی اوله هغه نه دوه کوتي له ګجورونه ډکې پاتې دي هغه ورپسې خیراتوم رسول
الله صلی الله علیه وسلم ورته وایي که ستا پلار پخپل ژوندانه ددې ګجورونه دوه
دانې دخدای په رضاورکړي وی ددی دوه کوتهونه بې ثواب زیات و. دګناه او
ثواب په حقیقت دبې علمه علماو په وجه څوک پوه نه شول. دخلکو په مغزو کښې
ملایانو داکینولې ده چه ګوندی خدای هم ددنیا د پادشاهانو په شان دی چه
هغه ته دټکس او دمالې ضرورت دی. دوی په دې فکر نه کوي چه خدای بې نیاز
ی هیڅ شي او هیچاته محتاج نه دی. که خیراتونه دي که ذکات دی که
صدقات دی، که لمونځ دی، که روژه ده که حج دی داټول زمونږ دښیګڼې
پاره دي که ښه کوږ هم دخان دې دي اوکه بدکوږ هم دخان دې دي.
ښه کوږ دنیا به دې هم اباده وي او په اخرت کښې به دې هم په کاره شي اوکه
کوږ په دنیا کښې به ذلیل، حقیر او خوارې او په اخرت کښې به درته عذاب
ي.

زماد ملایانو سره دبر تعلق و ما بېرې دبر قلم او عزت کاوه او همیشه
ی ورسره په دغښې خبرو بحث او تبادل خیال کاوه او دا به مې ورته ویل چه
خیراتونو او سخاتونو دا طریقه په اسلام کښې ښه نه ده. اسلام چه خیراتونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاتونه واجب کړي اولازم کړي دي په هغې کښې لوی راز دی داچه زمونږ خوږ
رسول ص وايي چه « صدقه بلاء دکوی » دابلا تاسو پېژنئ داخو دغريب او امير
ترمينځ نفرت نه بلا ولاړېږي نوچه شتمن خلک د بېوزلو پوښتنه وکړي د هغوی
سره د مصيبت په وخت کښې مرسته وکړي نو دغريبانو دخپلو اميرانو سره
مينه محبت پيدا شي او دبلا مخه ونيول شي او چه امير دغريب هيڅ پوښتنه
نه کوی غريب په مصيبت کښې وي او امير په عشرت کښې وي نو دغريب په
زړه کښې تېرېږي چه وطن خوخد ای مونږ ټولو ته شريک راکړی دی
خنګه زه په مصيبت کښې ژوند تېروم او دا بل چه زما ورور عزيز دی زما
شان سړی دی ، دی ولی په عيش عشرت کښې دی دده په زړه کښې غوږ
پيدا شي او ورو ورو يې زړه اميرانو ته پرسېږي ترڅو چه بلا ورته جوړه شي
کوري د رسول الله (ص) په وخت کښې به د هرچا نه مخکښې د قرض دا
کولو غم خوړل کېده . رسول (ص) ترهغه وخته پورې د مړي جنازه نه کوله
ترڅو پورې به د مړي په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که د مړي وارثان به نا
او غريبان وُ او د مړي قرض به يې نشو ادا کولی نو بيا به رسول الله (ص) نورو مسلمانا
وويل چه چنده ټوله کړئ او دده دا قرض خلاص کړئ نو چه قرض به خلاص شو
هله به يې جنازه کوله ، بيا به نور تکفين تجهيز کېده او نن بالکل اړه ولی خبر
دکوم مړي دوارثانو د مخه نه کېږي نو هغوی لا جايداد کانه کوی لا په سود رقم
خو مړي پسې سخات ضرور کوی او يوازې خو د مړي خيرات او سخات نه
د پيرانو پيرصاحب يو ولسمه ده ، دکاکا صاحب شکرانه ده ، د سيدانو ، ميا

اوصاحبزاده ګانو نذرانی اوشکرانی دي که داټول خیراتونه په قومی ښیګړو لګیږی
نن به مونږ هم ددنیا دترقی یافته قومونو په قطار کښی ولاړ وی . دسخات اوخیرات
دپاره مونږ په سود اوګانه (ګروی) ، قرض اخلو چه زمونږ دا رسم پوره شی . زه
یو کال ، د اوړی ډګر موټر ولو دپاره کوه مري ته تللی وم هلته را باندی یو څو کسه
ملایان چه زما دوستان وو راپیښ شول ما ژیګرمی دسیل صفا دپاره له ځانه
سره راوابستل ګرځید وګرځید ویوی ښکلي ته ورسېدو ما ملایانو ته مخ راواړوه
چه دا ښنګله څنګه ښکله ده ؟ دوی وې ډېره ښکلې ده ماوې داشنه چمنونه اود
ګلونو باغچه یې څنګه ده ؟ دوی وویل چه ډېر ښایسته چمن او ښایسته ګلونه دی اوډېر
مزه داره باغچه ده ماوې هغه ماشومان چه پکښی لوبې کوي دا څنګه دي دوی وویل
ډېر ښیمخی اوګلالی ماشومان دي ماورته وویل هغه موټر چه ډدیور یي صفا کوی دا
وینۍ وویل یې هو ډېر ښه موټر دی ماوې هغه چه په کرسی ورته ناست دی جامو ته
یې وګوری څنګه دی دوی وې ډېری ډولي جامي یي اغوستی دي ماوې داسړی
پېژنۍ چه څوک دی ؟ دوی وویل چه څوک دی ؟ ماورته وویل چه دا دپرنګیانو ملا
دی ، چه قوم یې په ښنګله کښی اوسی ملایې هم په ښنګله کښی اوسی ، چه قوم یې په ګېډه
موړ وی ملایې هم په ګېډه موړ وي چه قوم یې په جامه پټ دی ملایې هم په جامه
پټ دی ، چه قوم یې په موټر کښی ګرځي ملایې هم په موټر کښی ګرځي او زمونږ چه
قوم دهسکو کښې کوډله نښته تا سو هم جوماتو کښی اوسېږئ او چه په ګېډه ماړه
یو تاسو هم دروازه په دروازه ګرځئ چه «دوظیفه داورئ خدای مو وبخښه» .
چه سخات به وویشل شو بیا به نو ملایانو پری مسئلی کولی زمونږ په کلی کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړی شوی ؤ یو ملا صاحب مسئلو ته و دریږ او دا مسئله یې وکړه چه یو سړی ډېر
بد عمله او بد چلند ه و، سود خور و ، جوارګر و ، خوني و ، زاني و ، غل و، ډاکه مار و ،
او هیڅ ښه کار یې په عمر کښې نه وکړی صرف د هر یې جمعې په شپه به یې
اووه دودۍ دخدای په نامه جومات ته لیږلې داسړی مړ شو زامنو، ښځو
او پس ماندګانو یې ورپسې ډېر ویر وکړ او دا به یې ویل چه د ده به په قبر کښې څه
حال وي اخر یوه شپه خپل یو زوی ته په خوب کښې راغلی دی او ورته یې ویلي دي
چه تاسو زما غم مه کوئ زه ډېر په ارام او مزو چړچو کښې یم زوی ترې پوښتن
کړی ده چه پلاره تهخو ډېر بد عمله وې پلار یې ورته وویل چه ټیک ده خو مور ته
• مو معلومه ده چه ما به د هر جمعې په شپه اووه دودۍ خیرات ورکولې هغ
دودۍ مې دلته په کار شوې څه وخت مو چه زه ښخ کړم او تاسو راته لاړئ نک
منکر راغلل او زمانه یې پوښتنې شروع کړې چه : « من ربک وما دینک »
جواب نه شو ورکولی نو ګورزونه یې راپسې را او چت کړل چه راخلاصول یې را باند
چه په دې کښې دوه دودۍ راپیدا شوې او ورته مخې ته شوې او زه یې بچ کړم
چه نکیر منکر لاړل زما د قبر په څلورو کونجونو کښې سوری وشول او د هر سوري ن
د دوزخ لمبه رانوته نو څلور دودۍ راغلې او هره یوه یو یو سوري ته ډال شوه او د
مخه یې ونیوه او دا یوه زما خدمت کوي . بیا یې ووې چه په خیرات کښې ډېر د
ثوابونه دي او ما ددې مسئلې ثواب ددې مړي په اروا بخښلی دی . ما ته دا
عجیبه ښکاره شوه ماوې ددې خو دا مطلب شو چه هره بد عملی کوه ، زور ظ
کوه خو اووه دودۍ خیرات ورکوه نو مزې کوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سخاوت نه پس به بیا نور خیراتونه شروع شو هر هغه بنیادم به د مرګي په اروا خیرات کیده تر څو چې پوره به بیا هره جمعه خیرات کیده تر څو پورې چې ښځه ژوندۍ وه، په خلو ښتمه ورځ به بیا لوی خیرات وشو او بیا د مړی د کال خیرات دی. په دغه طریقه به زمونږ د قام په کال کښې په لکونو روپۍ خرڅیدې که دا په یو بیت المال کښې جمع کیدی او په قامي کارونو او غریبو لګیدی قام ته به یې څومره فایده رسیده؟

یوه لطیفه:

یوه ورځ زه په حجره کښې ناست وم چه زمونږ د امام صاحب زوی راغی ما ته یې وویل چه زه واده کوم ما سره څه امداد وکړه ما ورته وویل زه همیشه وینم چه د مړی په سخاوت کښې ته ډیر مال مالک شې که تا ته ضرورت وی نو بیا ته یې ولې بخښې هغه راته په جواب کښې وویل چه د ومره مال هیڅوک د زړه نه نه بخښي مونږ یې له ویرې یو بل ته بخښو او بله دا چه زمونږ یقین وی چه مونږ ته یې څوک نه راکوي. راکوال خو بیرته ډیر ښه موږه هم. ما ورته وویل چه هغه یکښې نه وي او مال هم ستا کیدی شي نو بیا؟ ده راته وویل نو بیا خو به یې زه هیچا ته ور نه کړم ما وې ښه ستیا وایې ته تیار یې هغه وویل چه بالکل ښتیا وایم او بالکل تیار یم نو ما ورته وویل چه نن زما د تره لور مړه ده ډیر سخاوت یې دی ستا واده پرې ښه کیږي په دایره کښې کښینه چه ستا وارثي او سخاوت دې خان ته قبول کړه بل ته یې مه بخښه وه وایه چه زما ضرورت دی بل ته یې نه شم بخښلی. ده وویل دا خو به زه وکړم ما ته به یې څوک راکړي؟ د شموزو خان دی هسې نه چه بې عزته می کړي ما ورته وویل چه زه به دې شا ته ولاړ یم څوک دې بې عزته کولی نه شي وې چه ستا امداد راسره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا خوزه دچا پروا نه کوم . زما او دده په همدې فیصله وشوه چه روانېده ماورته
ووې چه پام کوه داخبره دی چا ته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخات تر
ملا یانو په دایره کښې کښېناستل ده دې خوا آخوا وکتل چه زه یې ولیدم الا په دایره
کښې کښېناست کله چه د سخات بخښنه اخیسته شروع شوه زه ورو ورو غوندې
راغلم دده په شا ودرېدم چه څه وخت ده ته سخات وبخښل شو او ده واخیست
دده رنګ تک زېړ شو او ما ته یې وروسته وکتل او وې ویل چه ما ته د دې مال
ضرورت دی زه یې بل چا ته نه بخښم . د ملا یانو د هلې ګولې څه اراده وه خوزه و
مخکښې شوم او د هغوی نه مې تپوس وکړو چه ملا یانو صاحبانو شریعت په دې
باره کښې څه وایي ؟ دوی وویل چه شریعت ده ته حق ورکوی چه بل ته یې بخښي
او که بخپله یې اخلی نو ما هغه ته اشاره وکړه چه «د مولانا او چتوه یې» د ګوړو د بوج
د پاسه نغدې روپۍ پرتې وې هغه مې را واخیستې او ورمې کړې او ماوې داګو
هم اوچته کړه . ګوړه یې هم اوچته کړه ، قرآن شریفونه او پټکي پاتې شو ، هغ
ملا یانو تالا کړل . ملا یان هک پک پاتې شو وروسته یې بیا د مړي خاوند
ویل چه د مړي سره احسان ونه شو . هغه ملا چه بله ورځ ګوړه منله یې ته ورک
چه څرخه یې کړي د شموزوخان صاحب ورسپی ورغلی دی او ګوړه یې په زوره
بېرته اخیستی ده .

د شریعت په وړاندې خو دا پردي مال و د دوی ته یې اخیستنه جا
نه وه خو دوی په شریعت څه کار وو . زمونږ کلی کښې یو سړی و هغه به و
اسلام اسلام نښته هسې ګونګوسې دی چه د ملا یانو د اعمل وی د مقتدا یانو به څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو موده خو ملایان د سخات د دایرې نه لاس واخیست بیایي پخپلو کښې جرګه کښې ده که مونږ دا کار پرېږدو دا د دومره موده مو دا کار کړی دی نو دعوام توجه به دانه وګرځي وايي به چه دا ملایان نه پوهېدل او عبد الغفار پوهېږي نو بیا يي د سخات طریقه د پخوا په شان شروع او په کوم ملا چه به يي لږ غوندې شک راغی په دایره کښې به يي نه پرېښوده .

په دې کښې د ملا یانو . غیبا نو څه قصور نشته مونږ تمام پخپله کوم یو . چا ته چه د دین او مذهب ټول واک او اختیار ورسپارو او د تعلیم او تربیې غم يي نه کوو د دروازه په دروازه « وظیفه راوړئ خدای مو وبخښه » وايي . د دومره لوی ذمه وارۍ د پاره په دې طریقه خیل دیني استاذ تربیه کوو . دا زمونږ خپله ګناه ده حقیقت دا دی چه کله مونږ مسلمانان شو ، نو بعضې هغه دهندوانو د وخت رسمونه ، رواجونه مونږ پرې نښودل او لکه څنګه چه هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې ډلې ټاکلې وې هغه هم په هغه شکل کښې مونږ جاری او ساتلی ، څکه چه د لته چه اسلام راغی نو هغه د مذهب (تبلیغ) په لاره راغی د سیاست (توري) په لار راغی ، نو مونږ د مذهب د حقیقت نه چا خبر نه کړو او لا تر اوسه پورې خبر نه یو . دا د کاسټ سیستم روایتي (عنعنوی) اثرات دي چه یوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وی یوه ډله به حکومت کوی ، یوه ډله به تجارت کوي او یوه ډله به عام خدمتونه کوي . دا په اسلام کښې نشته بلکه په اسلام کښې علم په هر مسلمان او مسلماني باندې فرض دی . زمونږ د ملا یانو د « دنیایي علومو او سیاست خواته توجه نشته او زمونږ د دولتمنو خلکو د دیني علومو خواته توجه نشته نو څکه مونږ په دنیا هم خوار یو او اخرت به مو هم خوار وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې خودانه د داسې ملا یانو دلاسه مونږ ته نور هم ډیر نقصانونه رسیدلي دي . په مونږ کښې چه د کار او خدمت سړي پیدا شوي دي دوی پري یا دوهالي فتوه لګولې ده یا د هند و یا د کافر او په دې نوموړو لې له خدمته پاتې کړي دي نه یې پخپله د خلکو خدمت کړی دی او نه یې بل ورته پریښي دي . بې کاره او بې کسب لمونځ اداکوه او ډوډۍ خوره .

واده ښادي :

زمونږ ښادۍ ډیرې خوندورې د خوشالۍ نه ډکې وې چه هلک به ځلمی شو نو مور او پلار به یې ورته د ځېلې خوښې چنغله لټوله د هلک او جنۍ نه به چې پوښتنه نه کوله او نه د هغوی خوښې ته چا کتل . خوینده ې میندې به وګورځیده کومه کورنۍ او جینۍ چه به یې خوښ شول ، د جینۍ د مور سره به خبرې وشوې د مور په ذریعه به پلار هم خبر شو چه د واده به راضي شو نو د هلک له کوره به ځ ښځې لاړې او کوژدې به یې وکړه بیا به د کوژدې ترتیب ونیول شو . په دې وخت کې زمونږ خلکو که خانان که غریبانان وو تولو د خود اولود په سر هر چا د خپل حیثیت اندازه ولورا خسته . د نابالغو جنګو کول او ورکول هم رواج وو تر دې چه تې پورې ماشومانو کوژدنې به کیدې . کله ناکله به داسې هم وشو چه نه به هلک پیدا شوی نه به جینۍ زیږیدلې وه چه میندو او پلرونو به یې سره وعده وکړه چه دیو مور و زوی وشو او د دې بلې خوا لور وشوه هغه به یې یو له بله سره ورکولې . دا قسم جینۍ به هیڅ چا کولې نه شوه هلک جینۍ که به په وړه کوالې نامزد شوي وو چه کله به لوی شو که هغوی به یو بل خوښ نه وو نو هم د یوه بل نه خلاصیدلې نه شو خو چه د واده بند ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع شونو د خپلوخپلوانو او کلی مالت جینکۍ به لا د وا ده نه خوشو ورځي مخکښي
هلک کاالله ته راغونډ یږي تنګ تکور به یې کاوه. د شپې چه به د کاره وزګاره
وې نو را جمع به شوې د منګي او مجمې سره به یې ښکلي ښکلي مسرۍ ویلې زما د
ښکو دا تنګ تکور ډیر خوښیده. و دونه به د هر چا د خپل توان او طاقت سره سم
د خانانو په دونو کښي به ډنګ ډونګ او دوم دام زیات وو. ډیرې ورځي به
دونه پخښیدل چپلوخپلوانو او دوستانو به ډیرې اچولي وي کور به د ښځونه ډک وو
ښرې به د سرونه ډکې وې. جنجونه به وو د هر چا جنج به بیل وټوپک او غریبونه
ملاصیدل د مې به هم پکښي کله کیدې او خلکو به ورله روپۍ ورکولې اکثر به نیزه
هم کیدله. د نیزه بازۍ د پاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او د نیزو پرکتس
کاوه د نیزه بازۍ په موګي به ورته روپۍ ایښودل کیدې چه چا به موګي یو-
و هغه روپۍ به د هغه شوې د واده ورځ به مقرره وه چه هغه ورځ به شوه
د سحر ډوډۍ به وخوړل شوه که د ناوې کور به لیرې وخلک به د ډوډۍ
وسره سم روان شو او که د ناوې کور به نژدې و نو خلک به ماز پښین ورروا ښدل
ربه ځان ته بیل تنګ تکور جوړ کړی و. سازیانو به ورته په کوڅه کښي ساز غږاوه
ل سورلۍ به یې ورته وهل او ښځې به د ښه کورکې ورته کله کیدې چه سبا به یې
ه راوړله. په دې شپه به ښځې په جمع روانې شوې نکریزې به یې په سروې
زنه به ورسره وو شمع به پکښي بلیدې لوی لوی مشالونه به یې جوړ کړي وو
ین پړک به و په لاره به یې سندرې ویلې د دوی د حفاظت د پاره به څو کسه
مخکښي او څو کسه وروسته روان وو چه د ناوې کورته به ورسیدې. اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې نکريزې وکړې ولې او بيا به يې هغه نکريزې هغه جينۍ ته په لاسو او پښو لو
کړې، ناوې به د خوور د خونه په کوټ کښې ناسته وه همزولې به ترې چاپېره
مېنځې به ترې واپس کلي ته راغلې سباله به نو او مېنځې په ورا او جنج لاړل مېنځې
ورغلې او ناوې به به بهر په حجره کښې کښېناستل ملا به راغې نکاح به يې وتړله
به وشوه دم به ډول وواهه دم به ښادۍ والا وته آئينه ښودله او پيسې به يې ت
چا به کلان ورکول او پيسې به يې تولولې بل خواته به بات په غوړ ونو کښې کوتې ا
ملح به يې وليه چا به سپيلنې لوګي کول روپۍ به يې اخيستې که د چا به خوښه وه ک
د شرهه به يې غرپ غوړ نه کاوه او روپۍ به يې ورکولې لنډه دا چه يولوټ به وملا ص
هم بې روپو نکاح نه تړله چه نکاح به وتړل شوه هلک به د خسر کور ته ننووت به
به وخوت جامې به يې بدلې کړې نوې ډولي جامې به يې واغوستې چپل خپلوا
دوستانو به پرې پټاسې، غوزان او پيسې نوستلې او ماشومانو به تولولې
به دواده دپاره د توان په اندازه ډېرې قيمتي جامې جوړې دې داجامې به
دواده په شپه اغوستې بيا به يې په ټول عمر کښې نه اغوستې ځکه
وې چه مړه به شوه اکثر به يې جامې ملا صاحب ته ورکول کېدې، ناوې
کښې کښېنوله ډولۍ به بهياړانو په اوږه کړه ډولۍ به مخکښې وه دواده ز
ډولۍ سره و او نور خلک به ورپسې وو . بهر به هم دواده په ذلمي خپلو
دوستانو پيسې او شيريني نوسته ډزې به کېدې، لويو، وړو به دخو
نه الا الاچيغې وهلې لويه مېله به وه چه څه وخت به ډولۍ په کور د ننه ش
به رخصت شوه دکلي خلک به هم لاړل ناوې به چه کورته ننوتله د ننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور به پوري وشوه ناوې به په پالنګ کښېنولې شوه تر څو ورځو پوري به خلک
راتلل د ناوې د مخ ته به یې پلو پورته کاوه ناوې به یې کتله، ناوې به سترګې نه
غړولې. د هلک خپلوانو به چه ناوې کتله روپۍ به یې ورکولې. په سبا له به هلک د پلو
امزو لو سره د سخر کره ورغی، دې ته به یې سلامي وېله ښه ډوډۍ به ورکړه
شوه د ډوډۍ نه پس به هلک د سخر کور ته ننوت او د خواښې په پښو به پرېووت
مغې به ور له روپۍ ورکړې د ښځې خپلو خپلوانو سره به پېژندګلوي وشوه بیا ته
خپل کاله ته ستون شو څو ورځې وروسته به د ښځې خپلوانې راغلې دې ته به
او ومه وېله د هلک خپلوانې به هم راټولې شوې د جینۍ د پلار له کوره به
بامې راوړل شوې وې هغه به یې د هلک په خپلوانو وویشلې چه پاتې به شوې
غه به د ناوې وې. ناوې به د پلار کره لاړه او څو ورځې به یې تېرې کړې. نن
خلکو ته د هغې زمانې ودونه څه عجیبه غوندې ښکاري چه جینۍ او هلک
بدلې نه وې د موز او پلار په خوښه به ودونه کېدل. په کار خو دا و چه هلک او
ینۍ سره خوښولې بیا و د پلې خو د ننۍ زمانې په نسبت د هغې زمانې ودونه ډېر
امیابه وو ځکه چه د هغوی اخلاق ډېر اوچت او سپېڅلي وو په هغوی کښې
بنستینې مینه او محبت و په یورپ او امریکا کښې چه هلک او جینۍ یو د بل په
د تونو او خویونو ښه خبر شي نو د خپلې خوښې واده کوي مګر د هغوی په مینځ
ښې دومره مینه او محبت نه وي لکه زمونږ د ملک د ښځو او مېړونو
مینځ چه وي. زمونږ له د خپل ځینې دود او دستور اصلاح په کار ده.
خلک خپلې لوڼه د پیسو د پاره ورکوي په کار دي چه د سپیتوب په لحاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوي وشي دا نه چه د دولت د پاره ځوانه جيني بوداته کښېنول شي .

ديوې پيغلې قصه :

زه د سکول نه په چوتې کلي ته تلم په تانګه کښې ناست وم ناګمان سـ
را ورسېدم ، ګومې وه سـسيند موجونه وهل هغه وخت کښې به په سـ
باندې پلوڼه د بهرو وو . د تانګي نه کوز شوم په پله پورې ورځم چه ناڅاپه
پيغلې جينۍ د پل نه د سـيند مينځ ته ورو دنګل چغې شوې چه جينۍ لا
شوه ما ټکان ورپسې کشتۍ خوشې کړې د پله نه يې ښايسته ليرې د
سره ونيوه غاړه ته يې راوښکله جينۍ مړه نه وه خو بې هوشه وه او به يې ت
شوې وې هلته يې واچوله مونږ د اغونډ شو چه او به ترې لا ړې جينۍ ب
شوه چه په مونږ يې سترګې ولګېدې په ژړا شوه ويل يې چه واى خد
زه ژوندى يم ؟ مونږ چه تحقيق وکړ چه د اکم بخته ولې په خپل ژوند بګو د
معلومه شوه چه پلار يې يو بوداته ورکوله او د دې خوښه نه وه پلار ته يې وو
چه پلاره زه مېړه نه کوم او تول عمر ستا خدمت کوم خو دې بوداته ى
ورکوه . پلار يې سترګې رو پوټې کړې وې د لو ريې نه منله . چه جينۍ د
مايوسه شوه د خپل مرګ اراده يې وکړه . نو د دې د اسې ښځو خنيوي په کار
بايد چه له جينۍ او هلک نه پوښتنه کېږي ځکه چه دا خود دوى د ژوند
ملکرتيا سوال دى .

فوج کښې کميشن :

څه وخت چه زما ورور خانصاحب د ډاکټرۍ تعليم د پاره بمبئ

عه بنى عليه السلام اجازت كړيده چه هلک ته خو لنظر د جينۍ او وينى كړ
مدينه منوره كښې ډېر اجر احصى ابى د انصار و يوے بى بى مره كا نكاح بند ... كو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړ زه او مصاحب په بوره ډنگ کښې يوازې پاتې شو څو ورځې پس له بوره ډنگ
ه مبارکه راغلو او په لوی بازار کښې مو يوه بالاخانه ونيوه دلته به اوسېدو او
سبق له به سکول ته تللو خو سبق ته مو ډېره ډډه نه لگېده . زمونږ يو زوړ نوکر و
د بارانی » نومېده مونږ به ورته بارانی کاکا وې ، هغه څه موده د مومن خان
ډېره د خانانو سره نوکري کړې وه د ډېرو زيات خانان په فوج کښې نوکران
و . دی ورسره هم په فوج کښې پاتې شوی و نو ده به ماته د فوج قصې کولې
په د فوج ډېره ښه او د عزت نوکري ده سړی چه داسې غاړې ته کوچ اچولی
ي او د فوج مخکښې روان وي ډېر خوند کوي . زما خو هسې هم سبق ته ډډه
لگېده د بارانی کاکا خبرې به را باندې ښې لگېدلې او ورو ورو پې را باندې
زو شو او د فوج نوکرۍ ته تيار شوم . دغه وخت زه په اتم جماعت کښې وم زه
و هلک وم نه پوهېدم چه بارانی کاکا به څه ويل هغسې به مې کول هغه راته
ل چه څوک تعليميافته وي او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښې دايرکټ
يشن ورکول کېدې شي او نيغ په سردارۍ اخيستل کېږي . دده او د
نکی په درجه کښې فرق نه وي ددې د پاره د هندوستان وايسرای ته درخواست
ږي د هغه په منظورۍ دايرکټ کميشن ورکول کېدې شي . نو ته يو درخواست
وايسرای ته نوم وليکه چه په ډاک کښې وليږو . د خانصاحب يو اشنا وچه فضل محمود
مېده مونږ دواړه ورغلو په هغې مو درخواست وليکه او د کمانډران چيف
نوم مو په ډاک کښې واستاوه . دا راز ما او بارانی کاکا خان سره پټ وساته
ی پرې پلار خبر که او نه مو د هغه سره مصلحت وکړ . ډېره موده تېره شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په لسم جماعت کښی وم زمانه داخبره هېره وه چه دمرکز نه زموږ د پټ
کمشنر ته یو حکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړي چه زما څه حیثیت دی؟ ا
زما دخاندان څه حیثیت دی؟ دپټی کمشنر تحصیلدار ته حکم وکړی او تحصیلدار
پټواریان مقرر کړی وو چه زموږ جایداد معلوم کړی پټواریان چه زموږ
ته تللي دي یوه عجیبه توقعه وشوه . په دې ورځو کښی زموږ په کلی کښی یو سړ
چاوژلی وو جرګې په هغې کښی زما د تره زوی دشاه صاحب خان مشر و د
شمروز خان زموږ دشپږ ونورو نوکرانو سره بی ګناه او خطا خوار ولس کاله قید
کړی و . پرنګیانو جرګې دانصاف او امنیت برقرار ولو دپاره نه وې جوړې کړ
بلکه پرنګیانو جرګې په پوره تدبیر د دې غرض دپاره جوړې کړې وې چه په جر
کښی انصاف نه کېږی ، پری وی ، جبی وی ، او اکثر چه به ګنهګار سړی په سف
یا په بلهو او رشوت خلاص شو ، نو مخالفی دلی به د بدل اخیستلو کوښښ
کوو ، او په داشان به دا دښمنۍ پیړو په پیړو چلیدلی او داسلسله به روا
پښتانه به پخپلو کښی اړم وی او موږ پرنګیانو ته به بې توجه نه وی . ما دیاسته
کمشنر سره دجرګو په باره کښی پخپله خبری کړی وې چه په دې جرګو کښی انص
نه کېږي ، په جرګه کښی که دمجرم د دلی سړی مقرر شی هغه که هرڅو
ګناهګار وی هغه بری شي او که دهغه د پرې سړی پکښی نه وی ، بلای و
څوک د رسوخ خاوندی سفارش ونه کړی که هر څو بې ګناه وی هغه پکښی لا
نو د دی قسم جرګو نه دحق او عدالت څه امید کېدی شی ؟ یو وازی استنت ک
نه هر پرنګی په دې خبره پوهیده او دهمدې مطلب دپاره دوی دجرګو س

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی. اوینګ کړی و. زمونږ ه قوله کټه وته د دوی خوراک وه څه چه به مونږ کټل
هغه به پولیس، وکیلانو، جرګه والا او بیا جیل والاوو رانه واخیسته او زمونږ بچی به
به خالی میدان پاتې شو. تاسو فرانټیر کرایم ریګولیشن ایکټ (د سرحدی جرایمو قانون)
وګورئ هیڅ به داسی ظالمانه شرمناک قانون جوړ کړی نه وی لکه دا قانون چه
انګریزانو په مونږ چلاوه. په دغو ورځو کښی دا اوازه خوره شوې وه چه په دغه مرګ
کښی زمونږ جایداد هم ضبطېږی او داخو په سرحدی قانون کښی یوه معمولی خبره
وه نو چه څه وخت پښتاریان زمونږ د جایداد معلومولو د پاره راغلل نو زمونږ یقین
وشو چه دا اوازه رښتیا ده زمونږ په خاندان یو ویر جوړ شو چه هم موسمی
بی ګناه قید شول او هم مو جایداد ضبطوی. مونږ ډیر کوښښ وکړو چه خپل قول
جایداد پښتاریانو ته ونه ښیو څه ناڅه جایداد مو ورته پټ کړو خو هغوی پخپل رپوټ
ښی لیکلی وو چه دوی ډیر جایداد لری قول لی مونږ ته ونه ښوده زمونږ په دې
از پښتاریانو کله پرده وانه چوله چه زمونږ د کورنی د مشرانو، د حاکمانو سره لکه
نورو خانانو په شان ناسته ولاړه نه وه کوم کسانو چه به د پولیس او حاکمانو سره
راتګ ساته د دوی کانی به یی ورته کولې د دې د پاره چه قوم پرې وخوری او
خپله یی هم وخوری اکثر به د دوی د دلالو دلالان وو. زمونږ پخپل جایداد قناعت
مونږ داسی کول. دوی به هم ښه د جایداد خاوندان وو خو خرص به مخه
نیستی وه او د حاکمانو سره به یی راز باز ساته. بابا می پښبور ښار ته راغی مونږ
ښار کښی تعلیم ته ډیره وو، ډیر غمجن و دا قوله قصه یی راته وکړه مونږ هم
په شو چه سبالمی بابا د پښتی کمشنر ته ورغی ورته یی ویلی چه زه یو عرض ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلي يم چه ته تحقيق وکړه که په دې قتل کښې مونږ ګناهګار يو نو چه څه سزا راکوې مونږ ته منظوره ده او که مونږ کښې ګناه نه وي نو دا خو انصاف نه دی چه هم موږ بې ګناه قيد شو او هم مو جايداد ضبط شي نو هغه ورته ويلي دی چه خوک وايي ستاسو جايداد ضبطيږي ؟ بابا مې ورته ويلي چه پټواريان راغلي وو او زموږ ټول جايداد يې وليکه. نو هغه ورته ډېر خندلي دي او ورته يې ويلي دي چه دا خو ډي لاټ صاحب ته د داېرکټ کميشن د پاره درخواست ورکړی دی او لاټ صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه د ده د جايداد او حيثيت تحقيق وکړئ او ده ته يې معلومات راکړئ. مونږ چه د سکول نه راغلو بابا مې بالاخانه کښې ناست خوشاله و چه مونږ يې وليدو په خندا شو ما ته يې وويل چه شاه توديه (هغه به ما ميني نه شاه تودی وايه) دا خو تولي ستا غوښتې دی بيايي را ته ټوله خبره وسپړده.

بيا زما د ډاکټری معاينه وشوه زما صحت ډېر ښه او ښه ځواني مې وه. څه موده پس د برتی د پونکی حکم پسې راغی چه په فلانی تاريخ حاضر شه په دې کښې خانصاحب پس د دهری کالونه د بمبئی نه راغلی او د باقی تعليم د پاره لندن ته وهغه هم راسره د برتی پونکی له لاړ دا پونکی ښه سړی و مونږ سره يې ښه سلوک زما ورور خانصاحب ته يې د لندن د تللو په باره کښې ډېر معلومات ورکړل نو يې ورته وکړ د خپلو تجربو نه يې خبر کړ، د غه وخت د خانصاحب هم دا رايه زه دې په فوج کښې داخل شم. خانصاحب څو ورځې وروسته لندن ته لاړ نو د ميټرک امتحان شروع وو دوه مضمونه پاتې وو ما د خوشالۍ نه امتحان پرېښود چه برتی د پونکی حکم راغی چه ته راشه چه زه ورغلم هغه را ته وويل چه ستا د ايرکټ کميشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظور مشوزه ډېر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چه پلټن به ښه دی که رساله؟
زما د همزولو دا رایه وه چه تا د پاره پلټن ښه ده یو خو دې صحت ښه دی بل دا
دې منزوت دی او قد دې هم شپږ فوټه او درې انچه دی. په دې وخت کښې
زمونږ د ډېرې زرداد خانان چه په کومه رساله کښې وو هغه د جیکب اباد نه پېښور
ته را بدل شوه هغه خانان زمونږه دوستان وو زه او باراني کاکا لیدو ته لاړو
ما فوجیان چېرې لیدلي نه وو کله چه به لوی افسر راغی او فوجونه به ئې سلامي له
ورتلل دا مې لیدلي وو چه ښې ښې وردۍ به ئې اغوستې وې د کمپنۍ د وړاندې
په یوازې یو پرنګي او یو دیسي سردار روان و، کوچونه به ئې اچولي وو.

باراني کاکا خو ماته ویلي وو چه د پرنګي او دیسي افسرانو فرق نه وو خو چه ما د
دیسي سردارانو کورونه ولیدل او د پرنګیانو بنګلې مې ولیدې نو په هغو کښې د ځمکې
او اسمان فرق و مونږ ولاړ وو چه یو لفټین راغی، زه د خان سره چه د رسالدار
و ولاړ وم. دې خان خیل سره انګریزي جوړ کړې و نو انګریز دا برداشت نه کړې
شو نو په سپکه لهجه ئې ورته وویل چه خانصاحب تم بهی انګریز بننا چاهتا هے؟
یعنی ته هم انګریز جوړېدل غواړې دی غریب ورله جواب قدرې ورکولې
نه شو ما چه دا حال ولیده نو د دې نوکرۍ نه مې زړه تور شو او په زړه کښې مې
ووې چه زه خو به د پرنګي د دې قسم خبرې برداشت نه کړې شم. څه موده پس
حکم راغی چه ته په فلاني تاریخ مردان ته حاضر شه ماته ئې د کایډ په پلټن
کښې کمیشن راکاوه. د کایډ یوه پلټن او یله رساله وه کمانډر ئې یو و.
ابه همیشه په مردان کښې وه د نورو فوجونو په شان به بدلېده نه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان په فوجونو کښې ډېره یاده ده په دې کښې به د پنجاب اود سرحد د لویو لویو خانانو او جاګیردارانو زامن په نایکي، لایسي او دفعدارۍ برتي کېدل او زه يې پکښې په سر دارۍ واخیستم خو زما زړه د فوج نه تور شوی و د بابا مې خواهش وچه زه دا نوکري قبوله کړم ځکه چه په دغه وخت کښې دا ډېره د عزت نوکري ګڼل کېده خو ما ونه منله. بابا مې خپه هم شو خو د مور ما سره اتفاق و د هغې د پرنګیانو نوکرۍ نه خوښېده

بیا تعلیم ته:

ما د نوکرۍ په خوشالۍ کښې سبق میټرک کښې د امتحان د دوران کښې پرېښې و دا کال خو زما په دې کشمکش کښې ضایع شو بل کال مې بیا د تعلیم اراده وکړه. زمونږ د کلي د مولوي عبدالعزیز صاحب د کشر ورور عبدالحلیم سره مې چه زما هم جماعتي و سلا مشوره وکړه چه بیا تعلیم شروع کوو مونږ اورېدلي وو چه کیمل پور کښې چه کوم سکول دی په هغه کښې د تعلیم ښه انتظام دی د استاذانو هلکانو ته ډېره توجه وي او ښه کوشش ورسره کوی او عربي پکښې ډېره ښه ویل کېږي. زما عربي لا نه مې مضمون و مونږ دوا په همدې خیال لاړو او په کیمل پور کښې په سکول کښې داخل شو. د لته زمونږ د پېښور نور هلکان هم وو خو روحي مو د رسونه وویل خو خوندلي د نه کړو چا را ته د قادیان ډېره صفت وکړو نو د قادیان د تللو اراده مو وکړه قادیان ته روان شو په دې وخت کښې چه مونږ قادیان ته ورغلو حکیم نورالدین صاحب خلیفه و مونږ د هغه کتلو له ورغلو د هغه ساده بې تکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندانه او مینې محبت خبرو را باندې ډېر اثر وکړو، هغه ډېر لوی عالم او با اخلاقه سړی و مونږ د هغه سره ناست وو چه د مرزا غلام احمد صاحب ذکر وی چه دا اوس د دې جماعت امیر دی او هغه وخت یې په کالج کښې سبق وایه دا عنې او مونږ رخصت را واخیست. د سکول بورډنګ ته راغلو دلته چه څو مره هلکان وو داکثرو په خولو کښې دا خبره وه « ابن مریم کی بات کو چھوڑو۔ اس سے بهتر غلام احمد ہے » یعنی ابن مریم (عیسیٰ) مه یادوئ د هغه نه غلام احمد غوره دی. دا آواز مونږ ته ډېر نا اشنا و بیا مونږ هغو هلکانو هغه جنّتی مقبرې ته بوتلو څو مره چه د دې ځای د حالاتو نه خبر بلې و هماغو مره د مونږ تعجب زیاتیده فکر واخیستو چه پاتې شو که لاړ شو بله شپه خوب وینم چه یو لوی ژور کوهی دی زه ورپرېوزم یو سپین ږیرې سړی لاس را ځچوی او د کوهی د غور ځېدلو نه می بچ کړی او راته ووایي چه پام کوه! چه سحر شو زه او عبد الحلیم صاحب ته پاڅېدو ما هغه ته خپل خوب ووایه هغه هم څه خوب لیدلی ولمونځ مو وکړو او واپس خپل کلی ته راروان شو عبد الحلیم خو لاړ او بیا په پېښور کښې په هغه خپل سکول کښې داخل شو او زه علیګړ ته لاړم.

په علیګړ کښې می په بورډنګ کښې ځای و نه موندو او په ښار کښې په یو موټل کښې د ېره شوم. په علیګړ کښې زمونږ د ملک نور ډېر پېښنانه هلکان و او ټول په بورډنګ کښې او سیدل. په دې ورځو کښې نواب وقار الملک د علیګړ کالج سکرتری و ډېر ښه سړی و او ساده ژوندی ي یو موږ ځ مونږ د ښانځه نه پس له جماعت نه را تلو ما ورته پټی سمی کړې هغه زر ما ته پټی سمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او زما شکریه یې ادا کړه او راته یې وویل چه دا مه کوه موږ پښتنو کښې د
رواج وچه د مشرانو د ادب د پاره به موږ ورته پښې سمولې موږ په کله نا کله د هغ
بنګلې ته ورتللو خبرې اترې به موږ ورسره کولې د هغه په بنګله کښې یو وړوکی غونډی
جماعت و په هغې کښې به موږ ځای لمونځ کاوه ډېر خوش اخلاقه سړی و لوییې او
تکبر پکښې نه وه، د مسلمانانو په مشرانو کښې ده ډېر شان ساده ژوند ما د چا
ولیدلی ډېر په قوم مین سړی و موږ سره به یې د دوستانو په شان مجلس
او خبرې کولې او همدی خبرو به یې په زړه کښې لار کوله ځکه چه ده د زړه
راوتلې وې ·

په دغو ورځو کښې په علیګړ کښې کومې کومې جلسې کېدې او مسلمانانو
حکومت نه دا مطالبه کوله چه د علیګړ کالج دې د علیګړ مسلم یونیورسټي
نامه یونیورسټي شي، په نورو هندوستان کښې دا رنګه جلسې روانې وې
چندې یې هم غونډولې · ما له به دې جلسو ډېر خوند راکاوه په هره جلسه کښ
به مې د شرکت کوښښ کاوه او د هر سړي تقریر به مې په ډېر غور اوریده · د ک
چوتهې چه شروع شوې ما ته ویل شوي وو چه په بورډنګ کښې به درته ځای
درکړو خو په بورډنګ کښې ونه شو · د علیګړ د بورډنګ او بنارد په سوسایټي ک
ډېر فرق و د علیګړ بورډنګ سوسایټي مهذبه او عالمانه وه په بنارد کښې هغ
ژوندنه و او ملې دا چه برسات شروع شوی و د بنارد نه کالج ته تګ راتګ هم
ګران و · په دې وخت کښې زما ورور خان صاحب چه د لندن حالات یې لی
وو، ما ته یو خط راولېږه چه ته هم دلته انګلینډ ته د انجنیرۍ د تعلیم د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به ډاکتري وکړم او ته په انجنيري وکړې. نو زه د عليګړ ډاکټرۍ په پوهنځي کښې داخل شوم او هغه په انجنيري کښې، ځکه چې ما علم او ادب ته مې د خپل ورور هغه خط وښودو. خو هغه ور سره اتفاق نه و، آخر رضا شو. د دې ځاى د رو په پيسو د خرڅ د پاره راکړې. پى، ان، او جهاز کښې لى راته ځاى ونيولو. خو زما د مور زما د تلو سره اتفاق نه و. د هغې په غوږ کښې چا دا خبره کښېښوله چې يو ځل ولايت ته څوک لاړ شي نو هغه بيا د ا ملک ته نه راځي. يو زوى دې لاړ دى که د ا بل هم لاړ شي او بېرته را نه شي نو ته خو به مېراته پاتې شې. ما چه هر څو مره کوښښ وکړو د هغې د زړه نه مې دا خبره ونه وېستلې شوه. په هغه وخت کښې زمونږ د ملک په بل حالت و. پرې جنبې او تو رېکنې ډېر بد امني وه د شپې به هر چا خپله څوکۍ کوله چې څوک مسلمان پښتون را نه شي او مړ مې نه کړي او د ورځې به د ور سره وېره وه چې چا د اباند سې دعوه کړې نه وې ځکه چې اکثر دعوې به په پټو جنبې او دښمنو کېدلې او دا سې به هم کېده چې په خپله به يو سړي قصه مصه جوړه کړه او په پټو د ښمنانو به يې دعوه وکړه. دا ټولې قصې مې مور ته وکړې چې کور ته مورې! يا به چا وژلى يم يا به يې د شمروز د ادا په شان قيد کړى يم. د دې نه خو دا ښه ده چې د تعليم د پاره د تللو اجازت راکړې. هغې به ما ته هيڅ جواب نه راکاوه او پټ پټ به يې ژړل، نو ما د لندن د تللو اراده پرېښوده او فيصله مې وکړه چې نور سبقونه نه وايم او د قوم او ملک خدمت کوم.

دو باره سبق شروع کولو او مختلفو ښارونو او سکولونو ليدلو کتلو او د خلکو سره د تبادل خيالات ما ته ډېره فايده ورسوله او تجربه مې زياته شوه، زما پلار د کلي لوى خان وا او زه د خان زوى وم خو زما تعلقات د خانانو سره ډېر نه و، زما ډېر تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغ بیانو سره وو زما ناسته او دوستی د شاخیلانو، ترکانانو او لوهارانو
جولاګانو او زمیندارانو سره وه دخانانو او ملکانو خویونه او عادتونه
هم راکښې لږ و دهغه وخت دخان دا صفت وچه یره ډیر لوی
خان دی دخپلې مځکې پوله نه پیژنی دخپلې مځکې انتظام او
پخپله کارکول خود خانی دشان سره مناسب نه و ماله چه بابا کوما
مځکه راکړې وه په هغې کښې ما پخپل لاس کارکاوه، زما یو نوکر و
شاخیل وقدیر نومیده، مونږ دواړو به په عوایانو کښوته سرې
چلولې او د سرو بورې به می پخپل لاس دکولې، قدیر زما ددوو کوال
نوکرو ډیر وفادار و خو چرسی و ماته به یې هم دچرسو صفتونه کول
خوزه پوه شوم چه دی ما ددې دپاره په چرسو راړوي چه بیا زه ورته چرس
پیدا کوم دی به یې دتاوانه خلاص وی بیا می منع کړ چه ماته دچرسو صفتو
مه کوه زما نور آشنایان او دوستان څوک په چیلم او څوک دنسوار و، څوک
سګرټ عادت و خو زه خدای ددی ټولو څیزونو نه ساتلی یم. زه چه په کلی کښ
پاتی شوم په ډیره بده سوسایټی راوړیدم هغوی وران کاري وو زه یې
په ورانو سرکړم هغوی جنګیان وو زه یې هم دخلکو سره وجنګولم، هغو
بدعمله وو زه یې هم بدعمله کولم خو دخدای احسان وچه ډیر زر لې
سوسایټی بدله کړه او ډیرو ښو خلکو سره می ناسته ولاړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی میدان ، تازه افکار

روښنفکرو سره تعلق (مخفی صاحب ، مولانا عبد العزیز، مولوی فضل ربي ، مولوی تاج محمد) .

مدرسې جوړول : دار العلوم دیوبند سره تعلق

شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب

او مولانا عبید الله سندهي

قوم پرستی . وروهبی واده

اکوړه کښې د مسلم لیګ جلسه . کلي وطن کښې

تعلیم و تبلیغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعالمانوسره تعلق:

زما تعلق د فضل محمود مخفي صاحب، مولوی عبد العزیز صاحب دیکلی مولوی فضل ربي صاحب او مولوی تاج محمد صاحب د کډ، د دار العلوم مهتمم سره پیدا شو، مولوی تاج محمد صاحب د بغدادي و، د بي. اي تعلیمي و، مذهبي تعلیم یې د پاسه و. په اسلامیه هاي سکول پېښور کښې سکند ماسټر و. مولوی فضل ربي صاحب دیکلي و ده دیوبند سند یافته و، په رښتینو معنو کښې عالم او قام پرست سړی و. مولوی عبد العزیز صاحب زما د آشنا او د سبق ملګری عبد الحلیم ورور په بوټال کښې یې تعلیم کړی و. د اتمانزو د لوی ملا صاحب د خاندانه و، فضل محمود مخفي صاحب د چارسدې و میښتوک پاس او انقلابي شاعر و. څه وخت چه انګریزانو دفارس په خلیج کښې ازاده بندرګاه جوړه کړه چه هلته به یې عربو باندې ټوکو په مقابله کښې توپک، تماچې، کارتوس او نوري وسلې په ډېره ارزانه بیه خرڅولې پښتنو قبایلو ددې وسلو سراغ پیدا کړی و تلل به او له هغه ځایه به یې وسلې راوړلې او د پښتنو قبایلو کښې به خرڅولې، انګریزانو چه د پښتنو قبایلو سره د او وسلې ولیدې حیران شول چه دوی دا وسلې د کومه راوړي، چه تجسس یې وړیسې وکړ ورته معلومه شوه چه دا د خلیج فارس نه د ایران او بلوچو په لار افغانستان او پښتنو قبایلو ته راورل کېږي. نو انګریز دې خواته د وسلو مخنیوي دپاره په خلیج فارس او د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غارو کښې (دانګرکسن) په مشرۍ یوه څرګې مقرره کړه. ددې څرګې یو داسې سړی
په کار و چې هغه په انګریزي، پښتو، عربي او فارسي پوهېږي. دمخفي صاحب څلور
واړه ژبې زده وې دی یې هلته دخان سره انټرپریټر (ترجمان) لګولی و. ددغې
نوکرۍ په وجه په ده کښې سیاسي شعور او قامي جذبه پیدا شوې وه. دپښتو
په شاعرۍ کښې انقلاب ده راوستی و. د زلفو او کاکل او خط و خال، ګل او بلبل
په عوض یې قام او وطن غریب او بېچاره ته دشاعرۍ مخه وروګرځوله. زه ده ته
دپښتو شکسپیر وایم. دده په پښتنو دېر حق دی خو افسوس چه پښتنو دده
قدر لکه څنګه چه په کار و ونه کړ. په دې ورځو کښې دتنګزو دحاجي صاحب نوی نوی
نورکې شهرت پیدا شوی و دوی ټولو دهغه سره ددین دخدمت دپاره
ملا تړلې وه. حاجي صاحب دپښتنو دنورو بزرګانو په شان نه و هغه دقلم مصلح
نه ؤ په خوله نه بلکه په عمل او په رښتیا سره یې په کومو غلطو رسمونو او رواجونو
کښې چه قام ښتی و او دین او دنیا نقصان یې پکښې و هغه یې لیرې کول غوښتل
د جهالت تورې لرې چه په قام او وطن راخورې وې دهغې دلیرې کولو دپاره یې
کوښښ کاوه. دمخفي صاحب دوی په ذریعه زما هم دحاجي صاحب سره تعلق
اشو. حاجي صاحب اول یغیل کلي کښې او بیا ورته دعبدالاکبر خان یلا د
تنګزو او عمرزو په مینځ کښې یو ځای ورکړ هلته یې ابادي وکړه او دکلي نه دې خانې راغی
په ورځ به دلته ډېر لوی جمع کېده او دلیرې ځایه به خلک لمانځه ته دلته راتلل زه به هم ورتللم.

مدرسې جوړول:

زه په مشن سکول کښې دخیل هیډ ماسټر وګرم او دهغه دورور ډاکټر وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ډېر متاثر شوی وم د هغوی قربانیو را باندې ډېر اثر کړی و زما هم دا خیال
پیدا شوی و چه ددی قام او وطن خدمت می وکړی . په دغو ورځو کښې زمونږ
د قام د جهالت په وجه ډېر بد حالت و . نه د حکومت له خوا څه انتظام و او نه د قا
له خوا . د تعلیم کولو هیڅ انتظام نه و او که په کوم کلي کښې به پرایمری سکول و
نه هم ملا یا نو څوک نه پرېښودل نو ماغوښتل چه د پښتنو د بچو د تعلیم د پاره
ملک کښې اسلامی مدرسې جوړې ولو کوشش اوکړم او خپل ژوند به په دې خد
کښې تېر وم . په ۱۹۱۰ع کښې ما او مولوی عبدالعزیز صاحب یوه مدرسه په اتمان
کښې جوړه کړه او د نورو مدرسو جوړولو د پاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع ک
د خلکو توجه می د علم طرف ته کړه او د پښتنو په زړونو کښې می د علم د ضرورت احس
پیدا کړو او د دغه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې د مدرسو جوړول شروع ک
او په لږ وخت کښې مو ډېرې مدرسې جوړې کړې . زمونږ کلي ته نزدې د مفتی
نه خلک راغلل چه ته راشه مونږ دلته یوه مدرسه جوړوو زه ملا به م خلک می را
کړل د علم د ښېګڼو په باره کښې می ورته خبرې کولې . په دې کښې یو ملا راغ
چترالی (چترال زمونږ د اتمانزو د کلي په میره کښې یوه بانډه وه) ملا به لي د
ویل دده سره څو یک هم و او کتابونه هم ورسره وو . مونږ سلا مشوره کوله خبر
کولې ملا صاحب پاڅېد او وې ویل چه زه دا تعلیم چه عبدالغفار خان شروع
دی نه منم او نه دا تعلیم دی او هغه ویل چه په دې مدرسو کښې چه کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دی چه : "ایک کتا بھونکتا ہے" یعنی یو سپی غاپي او به ل ک
کښې لیکلي چه : (A big fig) یعنی یو غټ انځر . دا څه دی ؟ دا علم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زه داغلي يم ددې سره فيصله کول غواړم چه په کتاب دا سره فيصله کوی که تيږ پک؟
ما ورته وويل چه ته ښه پوهيږې چه زه د توپک کار نه کوم او د غلته چه ته اتمانزو ته
ځې زمايو تربور دی چه محمد خان يې نوم دی هغه ته د توپک نوم واخله نو پخپل
خان به پوه شي چه ته څوم سړی يې ملا صاحب علم خدای او رسول په مونږ
مسلمانانو فرض کړی دی او چه تاسو خلک ددې انګريزی ملاسو نه منع کوئ نو
په کار دی چه هغوله پخپله خو د تعليم انتظام وکړئ نو چه تاسو هم ورله څه انتظام نه کوی
او مونږ هم ددوی دخدمت نه منع کوئ نو ددی قام دې خدای مل شی .

پښتون يو ژوندی قوم دی دقوميت او قربانۍ ماده هم پکښې شته خو
ويښول غواړي . قومونه خوتش په کف وچف نه را بيداريږي دقومونو ژوندی
لو او بيداولو د پاره داسې کسان په کار دی چه بې غرضه وي ديانت دار وی
ايمان دار وی او دخدای د پاره دخپل قام خدمت ته تيار وي چه داسې کسان
په کوم قام کښې پيدا شی نو د هغوی په کوښښونو هغه قام کښې مينه ، محبت ، همدردی
او وری او عزيزولي پيدا شی هغه قام اباد شی مونږ بې همتو او خود غرضو خانانو ،
ملايانو او باباکانو تيارې ته کښېښولي يو ځکه خو زمونږ دقام دا حال شو . که چيرې دا
کارونه په الش کف او چف ، وظيفو او دعاګانو کيدلی شوی نو زمونږ دخپل رسول (ص)
به دومره ګواونه ولی کول دومره قربانۍ ورکولې ، تکليفونه او مصيبتونه به يې تېرول
خو دجماعت په کوټ کښې به ناست وای دعا به يې کوله د هغه په شان دعا چا کيدې
شوه ؟ کار به کيده ، قام به ابادېده خو خبره داده چه بې عمله دعا دخدای په نزد
نه قبليږی به دې کښې دپښتنو څه ګناه ده ؟ دوی ته چه هرچا چونګه جاره اچولې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي ورته دا قول شوي دي شکرانې یې ورکړي دي دهغوی په مخ کښې یې مند
وهلي دي خدمتونه یې ورته کړي دي ملکانې او سیرونې یې ورکړي دي تو دې ح
خوښیدې لونه یې هم ورکړي دي خو هغوی دا بدبختان په هغه دین هم نه د
پوه کړي. هغوی دا ګمان کاوه دا زمونږ د دین او دنیا نجات دهنده دی خو
دوی سره نه د دین غم و او نه د تمام هغوی سره خپل غم و هر څه یې خپل خپا
کړي دي تمام. وطن او دین ته یې هیڅ نه دی کړي.

زمونږ د سکولونو مخالفت ملایانو شروع کړو او دلیل به یې چه په د
کښې اردو ویل کیږي. اردو یوه بهانه وه. کښې د جماعتونو نه زمونږ په سکو
کښې دیني تعلیم هم زیات و او هم په ښه طریقه و او هم ورسره دیني تربیه وه.
دلمونځ معنی چاته ښودلې نه ده او زمونږ په زرګونو حجرو نه دلمونځ معنی ورزد
ده. خبره دا وه چه دا زمونږ مخالفین چه دو د دوی خو به اسلام څه کار نه
که نه اسلام خو علم په نر او ښځه فرض کړي و او دا یې ویلي دي چه په علم
ان تر چینه لاړ شئ چین کښې خو منیه. خلاصه او دعربي علم نه و د اسلا
د علم دحاصلولو غرض وکه دا ملایان رښتیا په علم مین وی نو دوی به زم
ملا تړ کړی وای. دوی خو دا فکر کاوه که پښتنو کښې علم او پوهه راشي زم
دکان به سوړ شي او دې ته یې فکر نه کاوه که په پښتون قوم کښې علم راشي
به ترقي وکړي او چه تمام ترقي وکړي مونږ به هم ترقي وکړو. دوی خو د قوم نه
نه دي د دوی نه یا الاخانان ښه وو خلکه که په تمام کښې پوهه راتلله نو خانې
یې هم نقصان رسیده خو خانانو مخالفت خو لا یو یږ ده چه ویې نه کړ بلکه زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر امداد دي هم کوي دی. مونږ به ملايانو ته ډېره تسله ورکوله چه که دا قام
ترقي وکړي تاسو به هم ترقي وکړئ خو دغوي په دماغ کښې دا نه داتله چه
ونږدي پېښتنون قام او ورسره مونږ ترقي کولی شو. ددی دوه مره د تیار خوړو
وبیکاري عادت شوي وو چه دجد وجهد ماده پکښې پاتي شوې نه وه (زما
یاددی چه یو وړخ په سیواکوام کښې د کاندهي جي سره د پر خلق راجمع
شوي وو. دپارتني نه پس هغه خلکو ته داخبره وکړه دا ن چه مونږ غلامان
او د ذلت ژوند تېروو داځکه چه مونږ ډېره لویه ناشکري کړې ده او د
ای په نزد ناشکري ډېر لوی جرم دی مونږ ځکه په مصیبت مبتلا
چه خدا ای لاس او پښې راکړې دی او مونږ ورنه کار نه اخلو او ز مونږ
هبي ډله یعني برهمنان تیار خواره او بیکاره شوي دي ددې نعمت
قران بیه وجه دخدای لخوا نه په مونږ دالعنت نازل شوی دی په ګیتا
ی لي راوړی دی چه خوک کار نه کوی او خوراک کوي هغه غل دی.)
په دغه وخت کښې قام دملايانو او باباګانو په جال کښې ګیر و او دهغوی
تر لاندی دبل چا اثر لا نه ومنلی او یو قام هله د چا اثر قبلوی چه اثر والا
ی پیدا شي. کله چه ملايانو زمونږ دمدرسو مخالفت شروع کړو نو د
و مدرسو د پاره مونږ دتړنګزو حاجي صاحب سرپرست وټاکه نو په دې
یقه مونږ څه ناڅه دملايانو دتخریب نه بچ شو. دحاجي صاحب په وجه
نو ته په دې کار کښې ډېره کامیابي حاصله شوه. حاجي صاحب مصلح
ب و او د نورو باباګانو غوندی نه و دا یې لوی صفت وچه د نورو باباګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوندې چا د ایرکت یا ان د ایرکت په بیه نه شو اخیستلی، چونکې پیر
کار کینې ډېر استاذ وهغه د مسلمانانو دراکیو ولو د پاره مسلمانان سا
وو هیڅ ملا او بابا تری بچ کیدی نه شو دغه یو حاجی صاحب تری خدای
و . زمونږ د ملا دسو په مخالفت کښې هم د پرنګیانو لاس وکه څه هم د ملا
پکښې ځیل غرضونه هم وو .

دیوبند سره تعلق :

د حاجی صاحب او د هغه ملګرو ، مخفی صاحب ، مولوی فضل ربی او
تاج محمد دوی سره خزما د اول نه تعلقات او تګ راتګ وخوددي
د جوړولو په وجه زمونږ تعلقات نور هم مضبوط او زیات شو زه به کله کله
لیږ وا او تبادل خیال د پاره راګلل) ته ورتلم او دوي به هم چه کله د حاجی
صاحب لیږ وته راغلل زما لیږ وته به هم اتمانزو ته راتلل ، مولوی تاج محمد
د ګډ ر د دار العلوم مهتمم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ورکړ
نو ډېر به له ګډ ر نه بل چیرته نه تلو . مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صا
به ډېر راتلل او د مولوی فضل ربی صاحب په واسطه ورو ورو زمونږ تعلق
د دیوبند سره پیدا شو . په دې شپېو ورځو کښې د دیوبند دار العلوم پرنسپل
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب ډېر نیک ، پاک ، خدای پرست
عالم و او تش کتابی عالم نه و د علم سره یې عمل هم لرلو او په دې فکر کښې و چه
به څرنګه د پرنګی د غلامی نه ازاد کړی شو ؟ زمونږ هم دا فکر و او د ملک
زمونږ مشترک مقصد و . مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو د مولانا سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دیوبند کښې ډېر پښتانه طالب العلمان وو، مونږ د پښتنو طالبانو دلیل او په بهانه دیوبند ته تللو، د مولانا یو شاګرد میا عُذیرګل به زمونږ د خوب او خوراک انتظام کاوه. د مولانا صاحب په ذریعه ورو ورو د هغه د ملګرو ملایانو سره زمونږ پېژند ګلوي پیل اشوه چه د هغوی نه مولوی عبید الله سندهي او محمد میانو مونه را ته یاد دي او د نورو ډېرانه اوس هېر شوي دي. د خورجي یو مولانا صاحب زما ډېر اشناو، ډېر محبتي سړی و زمانه چه به خبر شو دیوبند ته به راغی د ډېر د خوراک څیزونه به یې د ځان سره مونږ ته راوړل د خورجي اچار او کولچې ډېرې مشهورې دي افسوس چه زما د مولانا نوم هېر دی شاید زما په هغو د کوشو ونوټ بکونو کښې وي. ربښتیا خبره داده چه زمونږ په خپلو کښې ډېره مینه محبت و د چاچه مقصد او نصب العین یو وي هغوی کښې همیشه مینه وي، محبت وي هغوی کښې به رائ اختلاف هم وي خو دا اختلاف د هغې د لې دپاره رحمت وي: دا ځکه چه تاسو په دلو کښې پرې جنبې وینئ تاسو تحقیق وکړئ د هغوی مقصد او نصب العین یو نه وي ځکه خو اختلاف رای د رحمت په ځای د هغوی دپاره زحمت شی ځکه چه دوی دا کار د خدای او د خدای د مخلوق دپاره نه کوي د خپل ذاتي غرض دپاره یې کوی د نفس لاړې ډېرې وي او د خدای لاره یوه وی نو د خدای دپاره خدمت او پرې جنبې دوه متضاد څیزونه دي.

زمونږ زیاتې خبرې اترې، سلا ګانی او مشوری به مولانا محمود الحسن صاحب او مولوی عبید الله سندهي سره وی. په هغو ورځو کښې ډېر نکیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېر رعب و داب و او دخلکو په زړونو کښې دهغوی ډېره ډېره ناسته و
او دهغوی دمخبرانو هم پوره زوره وره سلسله وه نوچه مونږ به هرکله دیوبنـ
ته تللونو دهغوی دوېرې به مو د دیوبند ټیغ ټکټ نه اخیسته مونږ به تېس
دی خوا یا هغه خوا دکادې نه کوزېدو بیا به پیاده یا په بله ذریعه پټ دیوبند ته
ورتللو چه پرنګیان را باندې پوه نه شي. مولوی عبیدالله سندهي په دیلی کښې
دفتحپوری لوی جومات سره یوځای اخیستی و او هلته به یې هلکانوته دقرآن
شریف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به بی. ای پاس وهغوی له به یې
پنځوس روپۍ دمیاشتې وظیفه هم ورکوله او درس به یې هم مفت ورکا
اوهغه وخت پنځوس روپۍ ډېرې شیء و. دهغه داخیال وچه دمسلمانانو د
تعلیمیافته ز لموکښې به زه دقرآن شریف ددرس په وجه دحریت اوخد
جذبه پیداکړم لیکن سندهي صاحب پخپل مقصد کښې کامیاب نه شو
سندهي صاحب لوی عالم و دهغه په شان په قرآن کویم څوک نه پوهېد
او نه یې دده په شان درس ورکولی شو خو په مسلمانانو کښې دجد وجهد ماد
پاتې شوې نه وه کښې هم دغه د پرنګیانو په ملړ سوکښې هندوانوهم تعلیم کو
و. په هندوانو ددې تعلیم یو قسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شوی
په هندوانو کښې یې دخپل قام مینه او دهغوی دخدمت جذبه پیداکړې
او په مسلمانانو کښې خدمت او مینه خو پرېږده هغوی دقام او ملک نه خه
هم نه وو. دمولانا په شاګردانو کښې دهغه ډېر نزدې شاګرد چه دسندهي
پرې ډېر اعتماد و. بی. ای پاس وقرآن یې دمولانا په ترجمه ختم کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود دا دي تولوخبرو د پرنګیانو مخبر وخوت. د سندهی صاحب د دوستانو او شاګردانو اوټولو حالاتو دا ایري به یي هره ورځ حکومت له ورکوله. د سندهی صاحب د شاګرد رشید چه دغه حال وي د نورو به څه حال وي؟ دقام مینه او خدمت او د حریت جذبه یوازې په تعلیم نه ده. مونږ چه دقام دخدمت او ازادۍ تحریک شروع کولو زه په بنارونو کښې تعلیمیافته و لپسی دیرو کر ځیدم ما په عنوی کښې داسی خلک پیدا نه کړي شول چه دخدای دپاره دقام خدمت ته تیارشي، د باباګانو او بزرګانو مې د پرخاطر ساتلي دي او خدمت مي کړي دی. د دې طمع چه دده خو زرګونه مریدان دي که دې یو ځل زمونږ ملګری شي نو پر خلک به زمونږ ملګرتیا او ملاتړ وکړي. د ملایانو مې د پره خوشامنده کړې او د پرې منتې مې ورلپسی وهلی دی خو د پر ولږ و دا سره ملګرتیا کړي دلکه په اوږ وکښې مالګه. او چه د دوی نه مایوسه شوم ښارونو نه مې پرښنودل کلوبانو ته ووتلم او عوامو ته ورغلم په غلورو میاشتو کښې د ومره خلک راسره پاڅیدل چه پرنګی ورنه وویریده. زه دولس کاله په تعلیمیافته ولپسې ګرځیدلی خو د دوی نه مایوسه شوم او کلوته ووتم نو په زرګونو خلک راسره ملګری شول.

شیخ الهند صاحب او سندهی صاحب:

مونږ چه په دیوبند ته لاړو نو شیخ الهند صاحب به سندهی صاحب ته خبر ورکړو اکثر به ذی دیوبند ته راغی او کله ناکله به زه دده لیدو او سلا مشورې له ډیلي ته ورغلم. د سندهی صاحب ځای د فتحپوری جومات سره وو زه به نیغ دهغه ځای او درسګاه ته نه ورتللم ځکه چه دده په ځای کښې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی.آی. ډی. همیشه حاضر وا او دا داسې وخت و چه چاته به زمونږ علاقه کښې مولانا ابوالکلام ازاد جاری کړی د رساله الهلال راتله نو پولیس به ورپسې و حکومت به په تورلست کښې لیکه او چه حکومت به لږ په چا بدګمان شو ده په زړه کښې د ازادی اوقام او ملک مینه او خدمت جذبه پښتنه نو دې خدای مل شه. ځکه به زه دهغه دړسکا ته نبغ نه تللم فتحپوری جو ته به لاړم چه لمونځ به وشو په جومات کښې به موسره ولیدل که خبرې به مو وې په جومات کښې به تمامې شوې. سندهی صاحب به خپل ځای ته لاړ او به خپل نور کار پسې لاړم او که خبرې به خلاصې نه شوې نو سندهی صاحب به د چای څکلو د پاره د ځان سره بوتلم چای به مو هم وڅکلې او خبرې به مو هم و د سندهی صاحب د لیدلو نه پس به زه په ډیلی کښې نه پاتې کېدم او د ښ په کاډي کښې به کلي ته راروان شوم خو کله چه به مې نور کار پاتې و نو پاتې به زه چه به پاتې شوم د مولوی سیف الرحمن صاحب سره به پاتې کېدم، مولوی سیف ا زمونږ د دواړو و. ډیر عالم، پوه او سیاستدان سړی و. مولوی سیف الر د نورو ملایانو په شان د محدودو خیالاتو خاوند او تنګ نظره نه و، په کوټ کښې به نه ډوبیده د اوچتو خیالاتو خاوند او بلند نظره و، ډیر د من و او ز دل سړی و. فتحپوری د ډهلی یو جامع مسجد و او په هغې کښې یوه عربي وه او مولوی سیف الرحمن د دې مدرسې صدر مدرس و.

قوم پرستي:

کله چه زما سوسایټي بدله شوه او د قام پرستو سره مې مخه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دقام پرستۍ کومه ماده وه هغه را وپښه شوه . د اخبره خو مالا په وړوکوالي کښې په طالب العلمۍ کښې محسوسه کړې وه خو د مخفي صاحب ، مولوي عبدالعزيز صاحب او مهتمم صاحب په مجلسونو کښې وده وکړه خصوصاً د مخفي صاحب د مجلس په ما ډېر اثر و . په دې وخت کښې زما دوه څيزونو سره ډېر شوق و ، يو زميندارۍ سره او بل د مطالعې سره ، د زميندارۍ د پاره خو ماته پلار د په مامنډ نارۍ (محمد نارۍ) کښې شپېته جريبه ځمکه راکړې وه په هغې کښې به ما خپله زميندارۍ پخپله کوله او د مطالعې د پاره به مې د مولانا ابوالکلام ازاد الهلال اخبار کتلو ، چه يو عالمانه اخبار و او هر مضمون به يې د علم نه ډک و او د ازادۍ او حريت علمبردار و او د اسلام په حقيقت به يې خلک پوهول او بل مې زميندار اخبار راغوښتل . زميندار اخبار د مولانا ظفر علي خان اخبار او ډېر قام پرست اخبار و ، داسې کنډه نه وه لکه ورورسته چه د اختر علي خان د هغه زوی په کوټو وړغۍ » بل مې مدينه بجنور اخبار راغوښته چه ډېر قومي اخبار و . يومې انګريزي اخبار چه (د سول اينډ ميلټري ګيزټ) نوميده راغوښته ورسره به مې د ديني او نورو کتابونو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم وم د مطالعې سره مې شوق نه و خو چه د ملا سو کار مې شروع کړ د مطالعې شوق راسره پيدا شو . الهلال او زميندار چه به هغه وخت چاله را تلل نو هغه به د حکومت د سترګو اغزی و او د هغه نوم به بليک لسټ کښې و . ولې چه دا دواړه اخبارونه قام پرست وو قام يې را وېښاوه او پوهاوه او قوميت او جرئت يې پکښې پيدا کاوه . بدېشي حکومتونه خو پېدې ولاړ وي چه په خلکو کښې وېره پيدا کړي او د خلکو له زړونو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه وېره ورکه شي د بدلیشي (بهرني پردي) حکومتونو بنیاد و نړېږي او د بدلیشي حکومت مثال د غله وي چه د کور خاوند راوېښ شي نو بیا غل کله ټینګېږي شي نو ځکه د انګریزي حکومت د دې قسم اخبارونه خوښ نه وو. څو ځله ما پسې پولیس راغلل چه ته دا اخبارونه مه راغواړه بندلي کړه، د حکومت نه خوښېږي څوک چه دا اخبارونه لولي حکومت یې ځپل دښمن ګڼي، تا ته به ډېر نقصان ورسېږي ما ورته لنډ جواب ورکړو چه د حکومت خوښ نه دي حکومت دې په خپله بند کړي هغوی به وویل چه حکومت خولي نه بندوي ما به ورته وویل چه زه یې هم نه بندوم.

مخفي صاحب به هم چه چېرته ښه کتاب پیدا کړ هغه به د مطالعې د پاره ما ته راوړ. یوه ورځ یې راته د عبدالحلیم شرر یو ناول چه د زیاد او حلاوه، نومېده راوړي و او راته یې وویل چه دا کتاب په ښه شان مطالعه کړه هسې هم زما طبیعت داسې وه چه مطالعه مې د نورو په شان د ډېره نه شوه کولی خو چه څه مې کولی شوه نو ځان به مې پرې ښه پوهاوه او ښه غور به مې پرې کاوه چه مطالب یې ښه هضم کړم. دا ناول د سپین (هسپانیه) په باره کښې لیکل شوی و او دا یې لیکلي وچه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتو سوو کالو تسلط ته څرنګې خاتمه ورکړه د دې ناول په لوستو ما ته په خپل کار کښې ډېره کته ورسېده. مخفي صاحب به چه په خپله نوي شعرونه جوړ کړل هغه به یې هم ما ته راوړل او راته به یې اورول ما ته به د مخفي صاحب شعرونو ډېر خوند راکولو خوند څه چه په ما به یې ډېر اثر کولو. د هغه ډېر شعرونه ما ته اوس هم یاد دي ما د مخفي صاحب به الهلال یو ځای لوسته په مضمونونو به یې مونږ ډېر بحث کاوه او څو څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځله به مو لوستنه او چه څومره به وس کېده نور دوته به مو هم اورولو . د پښتیا
خبره داده چه مونږ الهلال د اسلام په حقیقت پوه کړي یو او دې اخبار زمونږ
مخه دې خواته کړه .

دا هغه وخت و چه د پرنګي د حکومت له وېرې به چا پټ په حجره کښې
د پرنګي خلاف خبره نه شوه کولی مونږ به چه دا قسم خبرې کولې چرته پټ ځای ته
به لاړو . زمونږ کلي د پېرګن کلي دی هلته به مو پټې خبرې هم نه شوې کولی
او د پېره لږه به د پټو خبرو موقع راته پیدا کېده کله به د حاجي صاحب ځای
حاجي اباد ته لاړو کله بل خوا . یوه ورځ مولوي فضل ربي صاحب او مخفي صاحب
او زه ماښام ناوخته چه په میره کښې زمونږ یو کلی دی او د پېرښه نهر پکښې
بهېږي او د پېرښکلي ځای دی لاړو د شپې د ډوډۍ انتظام راته وشو
د ماښام د لمانځه نه وروسته په سړک کوځو او خبرې کوو چه شاته مو وکتل یو
سړی را پسې دی په مونږ وارخطايي راغله زمونږ دا خیال شو چه دا سړی
کوندي مونږ پسې لګیدلی دی د هغه خا یې مو دوه چېلې کړې او دوه پر دي،
بیا ره ډوډۍ مو پرېښوده او د کور خاوند ته مو خبر قدرې هم ونه کړو و به
سنډ و منډو زمونږ یو بل کلي مروندۍ ته ماسختن (ماخستن) ورسېدو
زمیندار او دهقان ډوډۍ د وخته خوري هغوی ډوډۍ خوړلې وه زمونږ
پاره یې په شپه کښې نوره ډوډۍ پخه کړه ډوډۍ مو وخوړه او هم دلته
ویده شوو . په داسې حالاتو ، واقعاتو او مشکلاتو کښې مونږ کار شروع
کړی وه سره د دې زمونږ کار ورځ په ورځ ترقي کوله ځکه چه زمونږ کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای دمخلوق د پاره و زمونږ یکښی ذاتی غرض نه و بلکه ذاتی مو یکښی
نقصان و .نقصان دا وو - چه ده نان لخفه ده پاره تجارت زمینه
مونږ ښوه کووے . خرچونه به کیدل +
ورو مبی واده:

د ۱۹۱۲ ع کال په اخر کښی پلار ماله واده وکړ. زه لا هلک وم په سکول کښی
می سبق ویلو . زمونږ کلی ته نژدې دخرو (درزړو) نومی کلی کښی دکنان خیله
خانانو په کورنۍ کښی لی راته کوژده کړې وه. زما په گمان چه زما سخر دخسر
یار محمد خان اولنی خان وچه په لور لي رو لپه وانه خیستې. هغه وخت ک
خان به وکه غریب دخور لور په سر به یي پیسی اخیستی. دا رواج خلکو ته با
نه ښکاریدو نن هم پښتانه دخور او لور په سر رو لپه اخلی خو خلک ورته بل
په اسلام کښی دخور او لور په سر پیسی اخیستل لويه گناه ده بلکه اسلا
خوخوېندو او لونو ته د پلار، مور او ورور په میراث کښی برخه ورکوي. زماسخ
ډیر سخی او میلمه دوست سړی و ډیر دوستان او اشنایان یي لرل د
کلي په غریبانو به يي خاص نظر ساته چه څه وخت مړ شو ما پخپله لید لی
نړو، ښځو، خپلو، پردو وړسپی په زار زار ژړل پخپله يي تعلیم نه و کړی خو
سړه يي ډیر شوق و زما بابا ته به يي ویل چه هغه یوزوی دې تالندان ته تعلیم
لیږلی دی دا بل به زه ولیږم دامی اوریدلی وچه سخت مریض شو نو یي و
زه وصیت کوم او خپلو زنانه وارثانو ته د شریعت په مطابق حق او حصه ورک
خپلو خپلوانو پرې نښوده. ډیر خانان يي دوستان وو خو دده له مرگه وروسته
هم دده د ماشومانو پوښتنه و نه کړه ځکه چه د هغه نه قول وار ۲ ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچار دارویش په قصه کښې دیوسوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار نه ورته ډېر مال او دولت پاتې شوی و او ده هغه ټول په یارانو، دوستانو وخوړلو کله چه د مال او دولت نه کنګال شو نو په ډېره بده ورځ په لاره روان دی یولا روی وېپژانده ور نه یې پوښتنه وکړه چه ته هغه د سوداګر زوی نه یې؟ ده ورته وویل چه ولې نه یم هغه ورته وویل چه ته په دې مصیبت اخته شوی یې ستا خو ډېر یاران او دوستان وو د دنه به ځار ېدل او قربانېدل هغوی درته هېڅ امداد ونه کړ هغه څه شو؟ ده ورته وویل چه نه هغه زما دوستان نه وو هغه د دسترخان مچان وو چه دسترخان به غوړېدلی و دوی پرې ښنېدل او چه دسترخان ټول شو مچان والوتل.

ماسره دخپل قام د ښځو ډېر قلت او عزت و او ډېره همدرده دی ورسره وه ولی چه زمونږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقي قومونو په شان د ښځو قدر نه و دوی به د سړو د نه ښکته کمزلي شوی حالانکه چه پستې او بلندي په عمل ده که د چا عمل پست وي هغه نروي که ښځه په کار دي چه پست وګڼل شي او د چا عمل چه وچت وي نروي که ښځه په کار دي چه په درانه نظر ورته وکتل شي، خدای خو نر او ښځه د دنیا دابادۍ دوه ټکوري پیدا کړي او د بشریت دګاډۍ دا دوه پایې دي داګاډۍ به په دوه پایه ته شي چلېدی او بیا زمونږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاک لمنې حیاناکې، مینه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خدمتګارې دي، مونږ چه به کله ناکله د خپلو خپلوانو کره مېلمانه شو سره د دې چه نوکرانې به وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزمونږ د خپلوانو ښځې به دانه چاپېره ګرځېدې او ډېر په اخلاص به
زمونږ خدمت په خپله کولو کوم ښه څیز چه به یې پوخ کړی وهغه به یې زمو
مخې ته راوړاندې کولو او چه زمونږ نه به څه پاتې شو دوی به بیا هغې ت
کښېناستې او هغه به یې خوړلو. په ابتدا کښې به سرو د دوی سره یو
ډوډی نه خوړه او ښځو به هم د نارینه و سره په یو دسترخوان ډوډی خو
عیب ګڼل د قولونه اول دا خبره ما محسوسه کړه او چه کله به مېلمانه نه د
د دوی سره می په یو دسترخوان ډوډی خوړه اول دا رسم ما مات ک
او ورو ورو په ټولو خلکو کښې د دې رواج اصلاح وشوه. ما چه واده وک
زما ښځه ته به ما سره یو ځای ډوډی خوړل ډېر عجیبه ښکارېدل اول
به یې په اسانه راسره ډوډۍ نه خوړه. یو خو به ځکه ښځو ډوډی ورو سه
خوړه چه د مېلمنو او نارینه و نه څه پاتې شو نو دوی به بیا پرې را غونډې شـ
او که به کافي غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله دا وه چه سپیـ
سړو ښځو به خوانو ښځو سی خبرې کولې چه خو دې ته ددې زماني ښځو ته د ګـ
ټومره کلک سترګې دي د خپلو مېړونو سره یو ځای ډوډی خوري مونږ خدا
داسې زماني ته پاتې کړو. خو اخو دوی هم ور سره بلدې شوې او دا کاز بیا بد نه ګڼـ
کېدو. د مېلمه وخت هم معلوم نه وهر وخت به چه مېلمه راغی ښځې غریبانا
به مجبورې وې چه د ډوډۍ غم ورته وکړي. که نیمه شپه به وه او
دا ار پیشکال تکنده غرمه به وه چه مېلمه به راغی نو هغه به هم ښه ډوډ
غوښته او کوربه به هم ښه ډوډۍ ورکوله. زمونږ تحریک کښې بیا دد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم اصلاح وشوه مونږ خلکوته وویل چه یا به ناوخته په چانه میلمانه کیږ ئ او که ناوخته په چا پېښ شوئ چه څه تیار وی هغه به خورئ او که څوک در باندی ناوخته راپېښ شو هم تیاره به ورته مخکښی ږدئ او په دې شان مود ښځو تکلیف لږ څه کم کړ.

په هغه وخت کښی هلکان چا تعلیم ته نه پرېښودل د جونو تعلیم خو بالکل د کفر سره مترادف گڼل کېده ملا یانو به تعلیم ته څوک نه پرېښودل زما یاد دی ما چه لود به سکول کښی داخله کړه نو دخو پرېږده چه خپله سخر کښی هم راته خپه شوه حالانکه دا سکول د یو خان په کور کښی وخاص د جینکو د پاره و یو قسم پرائیویټ (مخصوص) مدرسه وه. د خان تبر یخپله درس ورکولو.

اوس هم د پرخانان خپلې لونه په سکول کښی نه داخلوی ملا یانو دې ته نه کتل چه اسلام خو علم په نرو او ښځو یو شان فرض کړی دی یوازې د مدرسو مخالفت یې نه کولو د اخبارونو لی هم سخت مخالفت کولو اول خو به یې وویل چه په دې کښی تول دروغ دي په چل ول د خلکو نه پیسی اخلی بیا چه خلک لږ لږ پوه شول چه په اخبارونو کښی خو د خدای او رسول خبرې هم وي بیا به یې دا پراپیگنډه کوله چه په اخبارونو کښی د آیاتونو بې حرمتي کېږي په اخبار کښی آیاتونه لیکلی شی او بیا په لاروکوڅو او د پرانو نو کښی پراته وی.

ماله چه به کوم اخبارونه راتلل ما به په حجره کښی خلکوته لوستل خو چا به ورته ښه غوږ نه ایښود یو الهلال ته به یې لږ غوږ کښېښو ځکه چه پوخو کښی د خدای او رسول خبرې وې او بل د ابو الکلام ازاد اخبار و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنانه اوس هم د اخبار لوستلو شوق نه لري په چیتي ځینو توپه بي خا
رواجونو په زړ کونو روپۍ خرڅ کوي خو په اخبار یوه پیسه نه ورکوي او هغه وخت
ده چه د دوم رم بهادر او لوی قوم پخپله ژبه کښې یو قومي اخبار نشته - زمونږ یو
لوی خان و یوه ورځ یې په ښار کښې یو هلک لیدلی دی چه اخبارونه ورسره دي
او چغې وهي چه اخبار واخلئ، خانصاحب گمان کړی دی چه دا گوندی ورپاندی
اخبار یې ورته اخیستی دی خو چه هلک ورته پیسې غوښتي دي ده اخبار بېرته
ورکړی دی او اخیستی یې نه دی ځکه زمونږ د اخبار سره مینه نشته نو ځکه
زمونږ پخپله ژبه کښې اخبار هم نه و . ځکه چه یې د اخبار سره مینه نه وه دغسې
یې د خپلې ژبې سره هم مینه نه وه د تعلیمیافته کسانو سره به مې چه د ژبې په باره کښې
خبرې وکړې دا نه به یې ویل چه پښتو لا دغه ژبه ده؟ په دې کښې علم نشته پښتو
کښې څه دي؟ ما به ورته ویل چه هلکه دا نورې ژبې خو د اسمانه نه دي راکوز
شوي دهغوی ژبې وینو کو خپلې ژبې ته ترقي ورکړې ده . پښتنو چه خپلې ژبې
توجه نه ده کړې د پښتو ژبې څه گناه ده او دا خو زما او ستا گناه ده
ما چه واده وکړو کله چه به مې اخبار لوست تا به به مې راته ویل چه دا اخبار
څه لولې دا خو ټول دروغ دي ما به ورته ووې چه نه دا خو پراپگنده ده اخبار لو
ډېر ضروري څیز دی بیا به غلې شوه ویل به یې زه څه خبره یم خو خلک دا
وایي بیا به یې راته پوښتنه وکړه سبه ده نو څه یک کښې دي ما هم پرې یوه کړه
به مې ورته ویل چه دې کښې د ټولې دنیا حالات دي ما به بیا ورته ځینې مطالب
د پښتنو ښځې د نارینه نو ذهنې دي د هغې هم د اخبار او تعلیم سره ؟ ورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلچسپي پیدا شوه دقرآن اودین او نورو ضروري خبرو معلومات به مې ورته ورکول. هغه په پلار د ډېر گرانه وه په خپله پلار ځکني یې د هر اثرو دهغې په وجه زما د سخر ګني په ښځو کښې هم ډېره تبدیلي راغله زما به همیشه دا کوښښ وُچه د ښځو دمغزونه دکهترۍ احساس لیرې کړم ځکه چه په دوی کښې دا احساس خودغرضو اونا پوهو سړو پیدا کړی دی زما به خپل تهبرسره په دی خبره بحث کولو چه ښځه او نر دواړه دخدای په نزدیو شان دي د روند والی او سپکوالی په عمل دی او دا به مې هم ورته ویل چه ددې احساس په پیدا کولو کښې تاسو ښځې پخپله هم ګرمې یئ ځکه چه زوی ته په یوه نظر ګورئ او لور ته په بل نظر او د ور وکوالي نه د جینکو په مغزو کښې دا خبره کښېنوئ چه هلکان او نارینه خدای دجونو او ښځو نه بهتر اولوی پیدا کړی دی بیا به مې ورته دا هم ویل چه انسان دخدای په ټول مخلوق کښې اشرف ګڼلی شي نو بیا دې وجه یې د نور مخلوق نه ذمه واری زیاته ده خو زه چه دې خپل قوم ته ګورم ما ته په دوی او ځناورو کښې فرق نه ښکاری د دوی سره هم دخپلې کېلې غم دی او د ځناور سره هم دخپلې کېلې غم دی د دوی سره هم دخپل کور غم دی او ځناور سره هم دخپلې جالې غم دی دوی هم بچي راوړي او دخپلو بچو غمه خوري او ځناور هم بچي زېږوی اولویوي یې نو دوی به څه اشرف المخلوقات وبللی شي ؟ دوی هم لکه دځناورو په شان یو بل وژنی دوی به هاله اشرف المخلوقات وګڼل شي چه دوی کښې اجتماعیت، ورورولي، عزیز ولی او مینه محبت پیدا شي. تش په دی چه نور ځناور په خلورو لینو ګرځي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان به دوه پښو اشرف کېدی نه شي. يوه ورځ مې په خبرو خبرو کښې ورته وويل
چه نارينه مرغۍ ښځه کوي او ښځه مرغۍ نارينه سمه
بله ښځه کوي. په کار خو دادی چه د ښځې ځنبتن مرغۍ چه هغه هم بل مېړه وکړي
ماوې زما په خبره پوه شوې؟ دې ويلې هو! ماوې معلومه نه ده چه څوک به
دخلکښې مرغۍ خو که زه مرغۍ شم او ته خوانه وې د بل مېړه په کولو کښې هيڅ شر
ونه کړې دې راته وويل دا دې غير لږ خبرې راته مه کوه.

آګره کښې دمسلم لیګ جلسه:

په ۱۹۱۳ع کښې په آګره کښې دمسلم لیګ سالانه جلسه وه هغه وخت
به دمسلم لیګ جلسې په دسمبر کښې د برو دن په چوتيو کښې کېدې ما چه
اخبار و نو کښې ولوستل چه د آګرې په ښار کښې دمسلم لیګ جلسه ده
اراده مې وکړه چه ضرور به په دې جلسه کښې شرکت کوم ولې چه دا سياسي
جلسه وه او زمونږ په ملک کښې سياسي جلسې نه وې او نه ورسره خلک
بلد وو. که څوک پرې پوهېدل هم د پرنګيانو د وېرې چا د جلسې نوم قدري
اخيستې نه شو د پر خلک خو ترې خبر هم نه وو زمونږ په علاقه کښې هغه وخت
د ملا يانو به په دا سې مسئلو بحثونه وو چه د تمام او ملک او اسلام ته به ترې
هيڅ فايده نه وه مثلاً چا به ويل «ضالين» دې او چا به ويل «ظالين»، د
چا به ويل د سابې تو به قبوله ده چا به ويل نه ده قبوله. د غه شان چا به کونه او چتول
سنت ګڼل چا به بدعت. په دغسې خبرو به د ملا يانو بحثونه وو په خ
او او ښارونو به کتابونه بار يو ځای نه وو. او بل ځای ته ورتلو او بحثونه کوه او خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه فیصله کوه په دی توکه به یې دخلکو توجه دژوندانه دمهمو مسایلو نه بل پیلو اړوله ماته به دې کښې دپرنګیانو لاس ښکاریده ځکه چه کله کله به داخبره هم پکښې اوچته شوه چه که دانګریز اوروس جنګ شی مونږ له دچا امداد کول په کار دی ددې سوال په جواب کښې به بیا اختلاف نه وتولو به ویل چه انګریزان اهل کتاب دي اوروس سور کافرونه دي مونږ ته دانګریز مرسته ضروري ده حال دا چه انګریزان هم عیسائیان دي اوروسان هم عیسائیان وو.

یوه ورځ په ماښام ناري کښې دجمعې دلمانځه نه وروسته ناست یو چه په دې خبره بحث شو چه دسابې توبه قبوله ده که نه ده ؟ یو ملا ناست و ددې ملا په نوم مشهور و هغه ووې که څوک وائي چه قبوله ده زه یې ثابتوم چه قبوله نه ده او که څوک وائي چه قبوله نه ده زه یې ثابتوم چه قبوله ده مطلب یې دا و چه خلکو ته ځان وښیې چه زه دومره لوی ملا یم چه ناروا خبره روا ثابتولی شم او په خلکو یې هم دا اثر و ناستو خلکو یو بل ته وکتل او وې ویل چه دپرلوی عالم دی خو ماته دده خبره عجیبه ښکاره شوه چه په مذهب کښې خو دوه خبرې نه وي یوه وی نو ما ورته وویل چه ملا صاحب که خدای اورسول وائي چه قبوله ده نو ته به یې څنګه ناقبوله کړې او که هغوی وائي چه ناقبوله ده نو ته به یې څنګه قبوله کړې د ملا صاحب زما خبره خوښه نه شوه او خبره یې په بله واړوله. دوی به خپله ملایی خلکو ته ښوده او دقام یې ستړه وښکله. په خلکو کښې یې دومره نفرت پیدا کړی وچه اکثرو دیو بل مړي ژوندی پرینښې و دیوی ډلې مشرمانکی ملا صاحب او دبلې ډلې ملا صاحب و یو په بل به یې دکفر حکمونه کول حال دا چه دواړه و یو خدای منلو

سره ده منتشران نه معلوم شو یوه . چه د اشر شیخان جوړ کې یو ... دغه
(c) ketabton.com: The Digital Library
پسې دروغ ویل

یو رسول یې منلو ، یو قرآن یې منلو او د یو حنفي مذهب پیروان وو حتی د یو پیر مریدان وو . دسوات صاحب مریدان وو .

زه او زما دسبق ملګری عبد الحلیم د مسلم لیګ په جلسه کښې د ګډون د پاره اکوړې ښار ته روان شو . شپه مو نوښار ته یوړه هلته د نوښار په تانه کښې تا مفیلدار د دوه سرو غلام سرور خان ؤ . د نوښار د تانې خوا وشا آبادي نه د سپیره ډاګ ؤ . غلام سرور خان په خټ کلي کښې اوسیده شپه مو د هغه سره شوه د ډاګ ګاډی د شپې په یوولسو بجو را روانیده او په یوه بجه نوښار ته رارسیده مونږ په دې ګاډی کښې اکوړې ته تللو نو چه د شپې دوه دی په خټ کلی کښې وخوړه د شپې په ۱۲ بجو د ګاډی په پتلی ر باندې نیغ ستیشن ته وا روان شو په لاره کښې دځناورو غږار شو ، د غرارې اواز د درو درو مونږ ته رانژدې کیده مونږ په دې فکو کښې وو چه دا اواز به د څه شي وي چه په دې کښې ځناورو را باندې حمله وکړه . مونږ هیبت واخیستو شور موجوړ کړو د خدای فضل د خوله یې را وانه چوله بچ شو معلومه شوه چه هغه شرمښ وو غلام سرور خان پرې د تمانچې ډز هم وکړو . مونږ تېښن ته ورسو لو . ساعت پس ریل راغی او مونږ دواړه د غلام سرور خان نه رخصت شو اکوړې ته روان شو ، چه اکوړې ته ورسید و په یو سرای کښې مو یوه کوټه په کرایه واخیستله یکښې ډیره مشو . سبا له جلسه شروع کیدونکې وه مونږ سهار وختی د جلسې ځای ته لاړو د جلسې د پاره لوی پنډال جوړ شوی ستیج د پاسه او لاندې کرسۍ لګیدلي وې مونږ ټکټونه واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوسو کښې ناستو. سر ابراهیم رحمة الله د دې جلسې صدر، مولانا ابوالکلام ازاد، سر آغاخان او د هندوستان نور د پېژندګلوې مشران دستیج د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسما قسم قرار دادونه وړاندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سر آغاخان هم په فارسي ژبه کښې د یو ښکلي تقریر په ډېره فصیحه ژبه وکړو د دری ورځو پورې جلسه وه، د جلسې د ختمېدو نه پس مونږ د تاج محل شاهي جومات او منار سیل وکړو او بیا ډاکري نه ډیلي ته لاړو هلته د مولوي سیف الرحمان مېلمانه شو، ډیلي کښې مو هم د کتلو قابل ځایونه ولیدل. یوه ورځ په شاهي مسجد کښې ناست وو یو سپین ږیري وویل چه ډیلي هیڅ سره وفا نه ده کړې معلومېږي چه انګریزانو هم زوال په برخه شوی دی چه دارالحکومت یې د کلکتې نه ډیلي ته رابدل کړو. په د غو ورځو کښې دارالحکومت رابدل شوی و، څلور دېرش کاله پس د هغې سپین ږیري پېشګوئي رښتیا شوه.

په دې ورځو کښې به کانګرس او مسلم لیګ دواړو د لوړې پېژندګلوې او د عهدو اومراعاتو نو سوال کولو او قرار دادونو به یې پاس کول چه مونږ ته دا راکړئ او دا راکړئ. د هندوستان د منورینو (انټیلیجنسیا) اکثریت په کانګرس کښې وو، څه وخت چه ګاندهي جي د افریقې نه راغی او به په کانګرس کښې شامل شو د کانګرس حالت بدل شو د تشو مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د حقوقو د اخیستلو د پاره عمل او جد وجهد شروع شو. حقیقت دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه حق خوک چاله ورکوی نه بلکه حق اخیستل کیږی . کله چه دکانګرس پالیسی د
منتونو او زاریو په ځای عمل او جد وجهد وشو هغه کسان چه مصیبت کالله
وو لکه جناح صاحب ، کنزرو ، جیکار او سپرو او نور د کانګرس نه وو تل ، جناح
صاحب مسلم لیګ ته لاړ او دې نور ولیبرل پارټي جوړه کړه . خبره داسی وه
څه وخت د روليټ ایکټ مسئله پېښه شوه نو جناح صاحب او سپرو وغیره ډې
متول مخالف وو نو سوال دا پیدا شو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه منی نو بیا
څه کوو ؟ دی ذکر شو و کسانو وویل چه احتجاج به کوو ددی نه پس سوال داسی
پیدا شو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه منی نو بیا به څه کوو دی کسانو وویل « بیا
هم احتجاج کوو » ګاندهي جي وویل که زمونږ خبره حکومت ونه منی نو جد وجهد
به کوو » په دې خبره دوی جدا شول .

کلی وطن کښی تعلیم او تبلیغ :

څو ورځې پس له ډیلی نه کلی ته راغلو چه کلي ته راغلو خبر شوم زما زوی
غنی پیدا شوی دی . زما د ټبر وروړه نو د زوی په پیدا کېد و ډېره خوشالی
د جمعې په ورځ کښې به د حاجی صاحب په ځای کښې د ډېر خلک جمع کېدل ، دا
د پاره به له لیرې لیرې ځایونو نه راتلل . زه به هم که په دوره نه وم خامخا ور تلل
مهتمم صاحب ، مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صاحب به هم د سلامشو
د پاره کله ناکله راتلل . د جمعې د لمانځه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت
کاوه خو د ملایانو نه خوښېده ځکه چه زمونږ ملایان د برهمنانو غونډې ځا
د مذهب ټیکه داران ګڼی . ما دخپل قام د اصلاح دا کار د خدای د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی پروامې نه ساتله اخرې رالیسی پټه پټه پرا پیگنډه شروع کړه چه زیږوی
خوږیلی ده او وعظونه کوي اول خو دې خپل ځان په شریعت برابر کړی بیا دې
نورو خلکو ته نصیحت کوی. د دوی خو په زیږه او اسلام غرض نه و زمانه اصول يې
غرض و او توم هم ناپوه او جاهل ؤ چه ملا به ورته ووې چه دا مذهب دی ده به هم
منلو. ملایانو زیږې له دومره اهمیت ورکړی وچه ټول اسلام يې تش دزیږې
پورې تړلی ؤ حال دا چه مذهب خو بنه عمل دی، مذهب خو په بنیادی دوو
داخلاقو او عمل سره تعلق لري زیږه په پښتو دل او بریتونه خړیل دا د عربو تهذیب
و. یوازې دصحابه (رض) نه بلکه دا سلام د دښمنانو عربو بلکه ابوجهل، ابولهب
وغیره وهم زیږي وې. سره د دې هم د دې دپاره چه دملایانو داعتراض نه خلاص
شم زیږه مې پرینښوده خو بیا هم دملایانو نه خلاص نه شوم بیا به يې ویل چه دموټې نه
کمه ده. د دنیا تاریخ ګواه دی چه په کوم قوم کښې داسې اشخاص پیدا شوی دی چه
هغوی دخپل قوم داصلاح دپاره پاڅېدلي دي د اقتدار خاوندانو يې مخالفت
کړی دی ولې چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښې لیدلی دی تاسو دې خپل د
خدايي خدمتګار و تحریک ته وګورئ څومره چه قوم کښې پوهه راغلې ده هاغومره
د اقتدار دخاوندانو قدرت کم شوی دی او دخپل پیغمبر (ص)، ژوند مطالعه
کړئ چه خپلو ترونو، تربورانو يې مخالفت وکړ دڅه دپاره؟ د اقتدار دپاره.
د مدینې خلکو يې ملا تړ وکړ و ولې چه دهغوی سره نه مذهبي اقتدار و نه سیاسي
سو دو چه يې مخالفت وکړو وهم د اقتدار دپاره و.
زمونږ مدرسې په ترقۍ کښې وې پښتون ژوندی قوم دی خو چه د

ـــــــــــــــ
* زیږه خړیل ملاکار دے چه، عمل نه دے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژوندی کولو خلک پکښې پیداشي ترڅو چه په یو قام کښې دژوندی کولو دپاره خلک
پیدا نه شي هغه قوم ژوندی کیدی نه شي . په لوړه موده کښې خلکو ځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په ډیر شوق یې په کښې خپل بچي داخل کړل . ځو مره چه
مدرسې زیاتیدې هماغومره زمونږ پیسو ته ضرورت ډیریده ځکه چه بې پیسو په
دنیا کښې هیڅ کار نه شي کیدی . پښتون قام شوم نه و مهمان نواز و . فیاض و
خیر و خیرات پکښې و . خو کومه طریقه چه ملایانو ورته دخیرات ښودلې وه هغه په
دې وخت کښې کتوره نه وه . قام په یوځ خیرات اموخته و حال داچه زمانه بدله
شوې وه دیوځ خیرات ضرورت نه و پاتې دنقد او خام خیرات ضرورت و . دزا
دبدلون سره که قام بدل شي ترقي وکړي که نه وروسته پاتې شي . دزکوة په بار
کښې هم ملایانو قوم ته ویل چه په مدرسو زکوة نه کیږي . دملایانو سره په دې
خبرو ډیر بحثونه شوي وو خو ملایان دې ته تیار نه وو چه دقام دابادۍ او تعل
دپاره دیوې نمونې وړ بحثونه تیر شي . قام په رسم او رواج تنګ شوی و خو داچه
پکښې نه و چه پرې یې ښودی . رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی ، په ز
ډیر ګران دی او اخلاقي جرئت غواړي . مونږ چه په دوه دوه قوم ته تللو په هر ځا
کښې به قوم راته راغونډ شو چه دقوم سره به مو خبرې وکړې نو ځینې خلک به را
راچاپېره شول چا به ویل ما په شادۍ توبه چا به کوره یا مالکه راوړه چه دا دا
که چا به ویل چه دم را باندې واچاوه ما به خلکو ته ویل چه زه دکف او ځیف
نه یم زه خوستاسو خدمتګار یم . ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید
او په هغه کف او ځیف والا کښې فرق وکړئ هغوی خو درنه په دغه طریقه شل

ځ نن سبا مدارس ته زکوة اخلي - متعرض دی ۶ فقرا ته منها کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ندرانه اوملکانه غواړي زه خوتاسو ته څه غواړم نه .محمد اکبرخادم صاحب
به راته ویل چه ته ولې دې خلکو ته داسې وایې دوی په تاعقیده لري په دې چل به
زمونږ ملا دسوته ډیري چندې راغونډې شي او ته بې له ځانه شې ما به خادم صاحب
ته ویل زه د دوی اصلاح کول غواړم او دغلطو رسمونو ، رواجونو نه یې خلاصول غواړم
یو ځل مونږ د سوډم په دوره تللو نو د شاه بازګړی مولانا شاه رسول صاحب مونږ
سره ملګري شو مونږ ته د سوډوم خانانو د سورلۍ د پاره اسونه راکړل ، مونږ به
پرې وار په وار سوريدو .

د ترنګزو د حاجی صاحب هم د تعلیم
سره ډیر شوق ؤ . د ملا سو
د امداد د پاره به مولاڼې
کودرې لیږلې . یوه ورځ
ورته ماوویل چه
حاجی صاحب ستا
په لښکرکښې
ستاسو
ډیر

شیخان او مریدان

بې کاره پراته وي که ورته ووایې
چه میاشت یوه ورځ زمونږ د ملا سو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امداد د پاره مزدورې وکړي او ملګري سوته يې راکړي ددې نه
به مونږ ته ډېره فايده راورسېږي. حاجي صاحب ډېر وخندل او
وېي ويل: که دوی کارکولی نو دلته يې بيا څه کول دا تيار خواره دي
دوي ته کار کول به ښکاري حال دا چه رسول الله صلی الله عليه وسلم
فرمايلي: «الکاسب حبيب الله» يعنی کسبګر د خدای دوست دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب سره

جنوري ۱۹۱۴ع ، آزاده علاقه کښې دمرکز تلاش د دیر
باجوړ چمرکنډ . هلته ملا صاحب ، سالارزی
او مامونډ . اولنی جنګ عظیم دشیخ الهند
صاحب پروګرام د ترنګزو دحاجي
صاحب هجرت
زما بېرته تګ بنیر کښې د پرنګیانو سازش بندیزې
بند شوي . دحاجي صاحب ترنګزو مومند و ته تګ ، د
سوات د پاچاهۍ کشاله . د پرنګیانو مظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب خط :

مونږ به په کال کښې یوځل دوه دیوبند ته تللو او دمولانا محمود الحسن ص
او مولانا عبیدالله سندهي صاحب سره به مو لیدل کتل کیده او په دې به موتبادا
خیال کولو چه څنګه به د پردنګیانو د غلامی نه خلاصیږو ؟

دجنوری ۱۹۱۴ع کال په سر کښې د حضرت مولانا شیخ الهند محمود الحسن
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه ، نوزه مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صا
دیوبند ته لاړو دستېشن نه نیغ مدرسی ته لاړو . لههغه ځایه مولانا عُذیر ګل
د مولانا صاحب کورته بوتلو . مونږ د سی . ای . ډی له وېرې بهرنه ګرځید
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب د دیلی نه مولانا عبیدالله سندهي
راوغوښت ، ددې بحث او غور نه وروسته مونږ په دې نتیجه ورسېد
مونږ له دوه مرکزونه جوړول په کار دي یو په هندوستان کښې د ننه او بل
هندوستان نه بهر په ازادو قبایلو کښې هلته چه خلک یې د انګریزانو تنخواخو
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته د هندوستان دازادی د پاره یو فوځ تیا
ددوی دا خیال وچه دامرکز دې په بنیر کښې جوړشي کوم ځای کښې چه د هند
دمجاهدینو دله اوسېږي . داهغه تولې وچه د سید احمد بریلوي صاح
او اسماعیل شهید صاحب په بالاکوټ کښې دشهادت نه پس دهغوی پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکوی دهزارې نه بنیرته تللي وو او په بنیرکښې په سیستانه کښې میشته شوي وو او ښه دي وخته پورې به ورته دهندوستان نه دسړو او روپو امداد ورکول کېدو خو په دوي کښې هغه جذبه او روح پاتې نه و په کوم روح چه سید صاحب او شهید صاحب راپورته شوي وو دوی دومره بې کاره کسان وو چه خپل دشاوخوا علاقې خلک یې په خپل خیال نه وو پوه کړي او نه یې پکښې هم خیال ملګري پیدا کړي وو. یوه ورځ زمانه ۶ دمولانا ابوالکلام ازاد هم د دوي خلکو په باره کښې تبادل خیال شوی و مولانا صاحب هم ددی خلکو په باره کښې خوش اعتقاده وچه دا کار تیګ دی خو ما ورته وویل چه دا بیکار خلک دي. دهندوستان حساب ته ناست دی او خوري یې د دوی دا عقیده وه چه په توره او نیزه او لینده او غشي جنګ کول به کار دی نکه چه د رسول الله (ص) ملګرو به دې شیانو جنګ کړی دی او فتح یې کړې ده. دا سنت دی. دې ته یې نه کتلو چه د رسول الله (ص) ملګرو چه په توره. لینده او غشي جنګ کولو هغه وخت دکفارو سره هم دا وسلې وې. نن خو دنیا ترقي کړې ده. د توپې او ټوپک زمانه ده. توره. نیزه او لینده د توپې او ټوپک مقابله نشي کولی خو دهندوستان خلک په دې حقایقو خبر نه وو او نه ورته ددې دلې ماهیت معلوم و. دا افسوس خبره داوه چه دمسلمانانو لوی لوی لیډران او علما د دې حقیقته ناخبره و. موږ ته ددې ټولې ټول حالات معلوم وو. مخفي صاحب د دوی دحالاتو دتحقیق دپاره ...یله بنیرته ورغلی و. په سمتو کښې یې ورسره ښه شپې کړې وې موږ د دیوبند ملګرو ته ... خبره پوه کړل چه نه دا مجاهدین دکار خلک دي. او نه دا ځای د مرکز دپاره مناسب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش :

فیصله مو په دې وکړه چه زمونږ د یوو فد تلل په کار دی
چه په ازاده علاقه کښې د مرکز د پاره یو ځای خوښ کړی . د دې کار د پاره زه او مخفی
صاحب وتاکلی شو چه اول مونږ په قبایلي علاقه کښې وګرځو او ځای خوښ کړو بیا به
دوی ته خبر ورکړو . سنډهی صاحب به راشی او هغه ځای به وګوری چه د دوی هم په
اتفاق راشی نو کار به پکښې شروع کوو . د فیصلې نه مخکښې د دې کار د پاره زه د یکو
او جوش کښې وم خو چه فیصله وشوه او زه ورتې رابانډې پریوته غوښې مې خیږ خیږ شو
او ځان مې درون شو لکه غر چه را بانډې پریوتلی وي . چه جرګه ختم شوه او خپله خیا
کوټه ته لاړم او په تنهایی کښې مې ډیر وژړل او په دې ژړا مې لږ زړه سپک
او ده شوم سحر چه راپاڅیدم زړه ته مې ډاډ ورکړو رخصت شوم او کلي ته را
ژمی و سینه یخنی وه کافی کوښښ مې او مخفی صاحب د تللو د پاره وسلامت
وکړه نیټه مو مقرره کړه چه د تخت بابي د کالې په ستیشن به یو ځای
کیږو . تخت بابي زمونږ د کلی نه د ولس میله لیرې ده ما د تللو خبره د یو
پټه وساتله یو د حکومت له ویرې بل له دې ویرې چه مور به اجازه رانکړی
ما هغې ته دا بهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته ځم چه تېږ مې دا واوریده
زه اجمیر ته ځم ډیره خوشاله شوه ځکه چه زما سفر کښې د اجمیر شریف چمنی
وو او سفر به مې کال په کال اجمیر شریف ته تلو او د ده د اعقیده وه چه
د اولاد اجمیر شریف راکړی دی او دا د هغه چمنی دی . د اجمیر فقیران
کال په کال راتلل او ډیری روپۍ به یې ورنه وړلې غنې چه وشو د اجمیر فقیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رزړو ته راغلي وو خبر شوي وو چه د خان لمسی شوی دی نو هلته راغلل په
دی خیال چه دا هم غوره اسامي ده کیروال لي په کار دی خو په مایی دم ونه چلیده
اوږ دې اوږ دې قصې يې راته راوا خیستې چه کوندې غنی د اجمیر شاه ف چمنی
دی ما ورته ووې چه دا زما چمنی دی د اجمیر شاه ف چمنی نه دی . د دی خبری
په اوریدو ډېر حیران شول چه دا لاکوم قسم سړی دی مایوسه بېرته لاړل .
ما د خپل کلی نه شپه مامند نا ډی ته راوړه سبا په اس سور تخت بایی ته
روان شوم . ما سپنبین ستیشن ته ورسیدم مخفی صاحب مخکښې راسیدلی
و ما اس نوکر ته ورکړ او رخصت می کړ . ریل به مازیګر د ډګئ ته روانیده مونږ
ماښام د ډګئ ته په کادي کښې ورسیدو . د ستیشن نه بهر د کرایي ټانګې ولاړې
وې مونږ دواړه په ټانګه کښې بټ خیلې ته روان شو . د ملکنډ په غاښې ډېر لیسو
خوړکی وه هره ټانګه به يې لټوله زمونږ ټانګه يې ولټوله او د ټانګې نه را چاپېر شو
و بستنې يې لاندې کړې . زه ویریدم چه ومې نه پېژنې او څه شک يې را باندې را نشي
ځکه چه هغه وخت په ایجنسو کښې ډېره زیاته نګرانی وه چه په چا به يې شک راغی
به يې نیوه او په کاټ کښې به يې وا چولو . کاټ یو اوږد لرګی وه هغه کښې به سوري
د سړي پښه به يې په هغه کښې اچوله او د پاسه به يې پړی پانه ټک وهله او هغه
به يې پړی کولې چه هلاکوخان به هم په چا کړې نه وی او د ملکنډ پولیټیکل
ایجنټ پر تګی د فرعون نه هم دوه ګوتی زیات و . خلک له خدایه دومره نه ویریدل
لدده نه چه به ویریدل . تیاره وه په مونږ د چا څه شک رانغی او چه زمونږ تم تم
لا ته يې اجازه ورکړه نو ایله مولا دې تېری شوې ما سختن بټ خیلې ته ورسیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په پټ خپله کښې څوک پېژندل ونه او سرای او هوټل نه وخو د پښتنو حجرې او جو
تونه د مېلمنو او مسافرو د پاره تل پرانته وي . مونږ حجرې ته لا نه وو چه څوک مو
ونه پېژنی او حکومت را باندې خبر نه شي جومات ته لاړو یخني وه مونږ سره د یخنۍ
څه جامې نه وې خو جومات گرم و او ریکښې بلېدو په بوریا د رکښې مې ښه شپه
تېره کړه سهار وختي پاڅېدو ، په چلند ه کښې په سېند پوخ پل دی په هغه پورې
وتو او نور تول پیاده منزل شروع شو ځکه چه هغه وخت په دې لار و د سوړلۍ څ
انتظام نه و تسپه مو املوک دري ته ورسوله په یو جومات کښې مو تېره کړه ملا بانگ
د املوک دري نه روان شو تول ورځ مو منزل وکړو ماښام تیاره د سېند غاړې
ورسېدو او به لوږې وې خو یخنی وې په چر پوري وتو او ماسختن تېرا بلېدو په خ
د مخفي صاحب دوی کلی ته ورسېدو ستړي ستومانه وو په یخو اوبو کښې پو
وتلي وو یخنی مو شوې وه ، ښه وږي وو خو د مخفي صاحب د خپلو خپلوانو کور
وو زر زر لي راته او رونه بل کړل چه تاوده شو، د و دی ئې لي را وړه ښه په م
کېله مو وخوړه کټونه یې راته جوړ کړل پکښې پرې وتو . په جوماتو نو کښې خو
په ځمکه وی او حجرو کښې په کټونو کښې وي . دې علاقې ته سېند وایی ځک
سېند پکښې بهېدلی دی د مخفي صاحب دوی په کلي کښې چه سړی د
په غره کښې ناست وی لاندې سېند ته گوری لکه چمچه ماد کوړ وو
دا کلی ډېر ښکلی و . د سېند علاقه اباده او ښکلې ده شولې پکښې کېږي
یې خوږې دي . د مخفي صاحب پلار په دې کلي کښې زېږېدلی و ، خو په خپله
صاحب د هشنغر په چارسده کښې زېږېدلی و او پلار یې چارسد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشوی و . ده ډیر لوی عالم و او ده یې په چارسده کښې کړی و نو حمله ئې او سپیڅ
مغه وخت کښې د دینې علم د زده کړې د پاره ملا ماسی نه وې هر ملا چه به د ملا
ږی وتو الله د خپل کلي یا د بل کلی جومات کښې به کښیناست خلکو ته به یې
دای جاتي درس ورکولو . اکثر خلک به د غرونو د علاقو نه سمی ته د درس
ده راتلل د مخفی صاحب پلار هم په دې سلسله کښې راغلی او بیا هم د لته
چارسده کښې پاتې شوی و . دېر ښه عالم او روشن فکره سړی و که روښنفکره
دای نو هغه وخت به یې زوی علاوه په دینې ، دنیایي علم ښکله کړې وای .
زه د پیاده ګوځید وعادت نه وم ښه ستړی شوی وم ، څو ورځې مو
ته ښه ارام وکړ . مخفی صاحب را نه بیرته هندوستان ته د مولانا عبیدالله
سندهي د راوستو لپاره لاړ زه او د مخفی صاحب یو د تره زوی چه نوم یې
ه هیر دی د مرکز خوښولو د پاره روان شو . مخفی صاحب پېښور ته او
چمرکنډ ته روان شوم ، چه سره جدا شو ما د مخفی صاحب جدایي ډېره
حسوسه کړه ، چمرکنډ د افغانستان په پوله د غره په سر یو وړوکی غونډی
ی دی د اډې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښې د بزرګۍ رواج
نو او اثر رسوخ یې زیات شو او امیر عبدالرحمن خان له افغانستان نه
نې لو چمرکنډ ته راغلی و ، د اډې ملا صاحب یو غازی سړی و د هغه په وجه
مرکنډ ډېر مشهور شوی و .

مونږ چه د مخفی صاحب له ځایه روان شو ما ښام د جار ، ته ورسیدو
یو وړو کی غونډی کلا بند کلی دی مونږ چه ورسیدو د کلا دروازه بند ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه خواو شابل کلي نه واريان شو چه څه به کوو اخو مي خپل ملګري ته وويل
دروازه وټکوه هغه چه دروازه وټکوله دننه نه اواز وشو چه څوک يي مو
ميلمانه يو لږ. شېبه پس يي دروازه خلاصه کړه مونږ ته يي ښکته پورته
چه يقين يي راغی چه مونږ خطرناک کسان نه يو کلاته يي ننه ايستو د ن
جومات ته لاړو ډوډۍ يي راله راوړه شپه مو په جومات کښې تېره
سهار وختی روان شو شپه مو بابړي ملاصاحب ځای ته ورسول
لاړه به چه د هغې سيمې راسره څوک ملګري شو ما به ورنه د بابړي د ملا
پوښتنې کولې چه څنګه سړی دی ؟ دوي به وې چه : « غوله ډېر
زبرګ دی » ما به وې چه څنګه لوی زبرګ دی ، دوی به راته وويل
« غوله لاړ به شې او پخپله به يې ووينې چه هري پېنځې ته پخپل لاس يوه
غوړی اړوي » دغه قام دې خدای مل شي چه دغوی د زبرګی دا
وي . بابړي ملا صاحب يوسپين ږيری او ښه سړی و هميش چه به
دقبايلو سره جنګ کاوه بابړي ملا صاحب به دقبايلو په مرسته په غزا ک
شامل و د پرنګي سخت مخالف و ، غازی سړی و ، په نا پېژندګلي کښې
ډېر دارو ملا ر وکړ د سهار چايو ته يي خپل خلوت خانې ته وبللم او خپله
چای يي ماته راکړه . د چايو نه پس ورنه مونږ رخصت شو چمرکنډ ته ر
شو چمرکنډ له دې ځايه نزدې و کله چه مونږ د غره لمنی ته ورس
په غره ختو نا څاپه د پاسه را باندې غوبنو هلکانو مچوغنې راسمې کړې په
يي ويشتو ډېر وار خطا شو اخر دې خوا مو وکتل چه دا څوک دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن چه کاته مو دغه دیرو ځوکسه هلکان دي په مونږ کافي ورري مونږ چغې
ری کړې هغوی چه زمونږ چغې او اشاری ولیدې په خندا شول هغوی ته دا
تماشا ښکاریده او که مونږ هیڅ ښوی نه وای او په یو کافي لګیدلی وای فیصله به دو
یز به یوه نوی رکږه ورته لاره دغره سر ته ختلو . زه دغه د منزل نه یم زد زد به
وی کیدم او دمه به مو کوله په دمو دمو دغره سرته وختو ما اورېدلی دی لکه
نه چه دسمی خلک دغره دمزل تکره نه دي دغسی دغر وخلک دسمی او اوارې
نزل تکره نه دی .

چمرکنډ :

چمرکنډ د پرښنکلی او دمزو ځای دی دغره په سر کښېنی دپاکو ، صافو او بو
نه ده دژمی گرمه او داوري یخه دي دچینی دپاسه یو سنه چنار ولاړ دی
خواکښې لې دهلې ملا صاحب جومات دی دجومات خواکښې لنګر خانه او
و تهنی ر دي خوکوتهنی تشی وي ځوک پکښې نه و . اخرا یوکور دوخواکښې لې یو
میوه داری ونی وي دغنمو یو بېټی هم و دکور مخکښې یو ځور دکلونوکیاری
کوتی بېتی ، هم وې . زمونږ په کرځېد و اوګرځېدو او خبرو دکور خاوند
روت دادا دې ملا صاحب شیخ دیوازی دلته او سېده . راغی مونږ ته
ستړی مه شی وکړه په جومات کښې کښېنا ستو ، شیخ صاحب مونږ ته د
ب ملا صاحب دزماني یو لې قصی وکړې چه دا ځای هغه ځر نګه اباد کر
هغه په وخت کښې دلته ځومره گرمجوشی وه دلیری لیری ځایونو نه خلک
ی لمانځه له راتلل . ملا صاحب یو غازی سړی و شیخان دخپلو پیرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیبه عجیبه کرامات بیانوي . ماخو پخپله علاقه کښې دمانګې صاحب
سوات صاحب دکراماتو قصې اورېدلې وې ماته مې خپل پلار چه دسوات
مو یلې وقصه کوله چه ماته دسوات صاحب پوشیخ ویل چه یوه شپه
سودا راپیدا شوه چه دا دلنګرخرڅ بهٔ له کومه ځایه پوره کېږي ؟ سهار چه
پاڅېدم سوات صاحب پاڅېدلی و او دا سه ته یې ځان جوړولو چه او د
ته روان شوزه هم ورسره روان شوم ماته یې وویل دا اودس وچولو د
لوټه راواخله ماچه لوټه راواخیسته هغه «سنګ پارس» وبله مې راواخ
هغه هم «سنګ پارس» وبله مې راواخیسته هغه هم سنګ پارس و
شوم چه دا زما دبیګانی خبرې جواب دی نو صاحب به پښنو پوهوم او
ورته وغوښته زما دپلار هم په دې پوره باور وچه دا خبره ربښتیا ده
به یې ویل دا اولیا وکرامت حق دی . دغسې مې دپیرانو پیر کرامات هم او
وو چه د دولسو کالو وو به بیرې یې راوبنګی ده چه نه دخدای له قول سره
خوری او نه د رسول الله (ص) د قول سره او ملایانو کښې دومره جرئت نه
خلک به دې پوه کړي چه دا هسې خبرې دي . زما دې قسم قصو سره
وخپل پلار ته به مې ویل سوات صاحب چه دومره کرامت . لوی بیا دخلکو
ولې اخلی او ملکانې ولې تولوي . دتونګزو دحاجی صاحب به باره کښې به
شیخانو دغسې خبرې کولې او به دې طریقه یې غریب اونا پوهه پښتون
اولوټلو او خپل لوېوالی به یې پرې منلو . زما به باره کښې به هم خلکو دغه ډنګ
کولې ، چا به دېل چه لا سونه یې اوږده دي ، بزرګ دی ، چا به ویل چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه ترځي وي چه ده پکښې یو منګی اوبه واړه ولی هغه خوړی شوی او دلیری لیری ځایه سره خلک را تلل، ویل به یې چه د دې کوهی اوبو کښې شفاده، چه څوک یې او څښي مرضونه یې لیری کېږي، او چه څوک یې پری کالی (جامې) ووینځي صابن ته ضرورت نه پیښیږي، چا به ویل دده په ځای کښې د لسو کسانو د پاره ډوډۍ پخه شوې وه سل میلمانه یې را غلل ټول پرې ماړه شول او ډوډۍ خلاصه نه شوه، د دغه شان قسما قسم عجیبې غریبې او قصې کېدلې، دا خر خلکو ویل، زما ملګری خدایې خدمتګار وو، شیخان نه وو، او ما به هم هغوی ته دا خبره کوله چه زه نه شیخان ښیم نه مریدان! زمونږ یو مقصد دی، زمونږ د هغې د پاره شریک جد وجهد کوو.

شیخ صاحب هم د آدې صاحب د پیر کرامات مونږ ته بیان کړل خو مونږ سره د هډې صاحب قدر او عزت د هغه د دارنګه کراماتو په وجه نه و بلکه هغه د پوځ نګی سره د مخالفت او غزا کانو په وجه مونږ منلی و. هډې صاحب د سوات صاحب مرید و لکه مخکښې می چه وویل امیر عبدالرحمن خان د هډې نه چیر کنده شوی و خو د لته یې ورسره د پوځ نګی خلاف په غزاکانو کښې پټه مرسته کوله مونږ ته دې شیخ وویل چه د غزا په موقع به امیر عبدالرحمن خان ټوپک او کارتوس را لیږل. شیخ صاحب یوه او معقول سړی وه هغه د خپلی ګذارې د پاره د شاتو مچی ساتلې وې او ویل یې چه زما د کور ټول خرڅ له دې مچیو ځخه لاس ته راځي مونږ له یې چه ډوډۍ را وړه د غنمو د ډوډۍ سره یې د خپلو مچیو شات را وړل هغه خوند چه ما په دې ډوډۍ کښې لیدلی دی ما په ښو ښو ډوډیو کښې نه و لیدلی یو خو مونږ وږي وو بل غور، او دا بادۍ نه لیرې ځای و هلته د ډوډۍ د پیدا کیدو امید

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه و. دا ځای خو زموږ د ډېر خوبښ شو ځکه چه دا ځای دي خرامومند و او
باجوړ ته نژدي و او هغه خواسره کانو او کونړ ونو ته لنډ و بله دا چه په جنګی لحاظ د ډېر
محفوظ ؤ . هغه وخت هوايي جهازونه نه وو خو هغه ځای د ډېر وړوکی واو زموږ
پلان پکښې عملي کېدلی نه شو .

سالارزی ، ماموند :

د شيخ صاحب سره مو شپه تېره کړه بیا سالارزو ته لاړو هلته مو هم ډېر
کلي وکتل . د سالارزو نه بیا موږ ماموندو ته لاړو . سالارزي او ماموند د باجوړ
دوه لويې لويې قبيلې دي بالکل ازادې دي . د باجوړ په نوره علاقه کښې وړې
وړې خانۍ او نوابۍ شته د ماموند و علاقه ډېره اباده او بېپرازه ده او په پکښې
ډېرې دي خلک يې هم ښه خلک دي دا علاقه زما ډېر خوښه شوه کلي يې هم
لوی لوی دي . کټ کوټ او کبري پکښې د نورو په نسبت ډېر لوی کلي دي جوماتو
يې هم ښکلي او مضبوط جوړ کړي دي ، روغ روغ غونډان يې پکښې لګولي دي او
زموږ د کلو غونډې پکښې جوماتونه ډېر نه دي په هر کلي کښې يو جومات دی
ټول کلي هغه يو جومات له لمانځه له راځي . په هر جومات کښې د اوداسه د پا
د روانو اوبو انتظام شوی دی خلک يې ډېر لموځ ګذار دي ، او به يې ډېرې
يخې دي او دس پکښې زموږ غونډې خلکو ته ګران وي خو جوماتونه يې ګرم وي
د ژمي موسم ؤ او موږ به په يو ځا د ر کښې شپه تېروله . کوښښ به مو کوو چه
خوک موږ نه پېژني ځکه چه د دې ځای ډېر طالبان زموږ علاقې ته د سبق د لو
د پاره راځي په کټ کوټ او کبري کښې خو د يو کس دوه وشک راغی خو موږ ځانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانه کړل څو هغوی په دې خیال کښې چه د پښتنو خان او دلته راتګ نو زړه ته به
راغلل چه مونږ غلط شوي یو یو خل ما ته یو کس وویل چه ته د پښتنو خان نه یې
ورته وویل چه نه. مونږ به په جوماتونو کښې شپې کولې چا سره مو خبره مبره نه
له. چا چه بدخه راورل هغه به مو وخوړل. یوه شپه په کټ کوټ کښې یوسپین
ږي ملک مېلمانه کړو هغوی مېلمه کوورته بیایي مونږ یې خپل کورته بوتللو، نو ښځې
ته الاس په امه والا وو دک شکور دوډۍ یې را ته مخکښې کښېښوده د پرښه کورلي
او د پرښه کوربانه وو. مونږ د مامونډ ونوړ کلي هم وکتل په اخر کښې مو خبرې ی خوښه
ره. دا علاقه زما د مرکز د پاره ډېره خوښه شوه یو خو د اخلک د پرستانه او درانه خلک
په داچه دا علاقه لکه د پښتنو د نورو علاقو په شان د انګریزانو نه متاثره نه وه او نه
لګریزانو ماجب خواره او نه یې په پیسو اخیستو اموخته کړي وو او د انګریزانو ضخت مخالف
. انګریزانو به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه ورکوه. دلته به یې ماجب
انو ته ورکولو. نو قوم د پرنګی د اثر نه ازاد وو. مونږ دلته د مخفي صاحب او سنډې
حب د راتللو په انتظار پاتې شو. دلته لکه زمونږ د علاقې پخوانی رواج په شان دا
ده چه شل کاله پس قوم را تول شي او له سره د کلو او ځمکو ویش وکړي په هر
ي چه د چا خسنی و خبرې ي هغه کلي له به ځي. دا د پښتنو عامه زړه قاعده
خو کومې علاقې چه د حکومتونو د اثر لاندې راغلې هغوی کښې د ځمکو د ویش سلسله
ه شوه. د پښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوي لا هغه شان شل کاله پس له سره
ن ویشي.

ما فکر وکړه مونږ هسې هیڅ بې هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به را باندې شک

(c) ketabton.com: The Digital Library

داشي راځه یوه قصه جوړه کړه چه د مخفي صاحب دوی تر دانګه یوی وخت
په جومات کښې یوې کوټنۍ کښې چیله شوم تش لمانځه، او دا سه او قضای
نه به دا وتلم هغه به می هم مخ پټ و نور به می په کوټنۍ کښې وظیفه کوله، تزکیه
به مې کوله. ما د شیخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نیوی هم کړی و
چیلی به دې خلکو ډېر لوی اثر وشو دهغوی داخیال وچه زه ګوندې زبرګ
به دم، دعا او تعویذ ونه به یې رانه غوښتل. یوه ورځې یوه ښځه راغله زوی
غیږ کښې وو یل یې چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای یې دې نه زر صبر
دوي کالو شو او تې نه پرېږدي چه تې نه ورکوم ژاړی بله ورځ جوړه کړی
ورته ووې چه سور مرچکی بنه میده که او دتې به غوټې ړیې پورې کړه امیا
چه زوی به دې تی پرېږدي. ښځه لاړه او دا چل یې کړی وسباله راغله
خوشاله وه دشا تونه ډک کنډول یې په لاس کښې ورته یې ووې چه ستا
خدای قبوله کړه. زوی می تی پرېښوده زه اوس په زور تې ورکوم دی یې نه
هلک به ځنګه تی اخیستی وای دتې پورې مرچکی و دهغه خوله یې ترخه کړې
دوی دا زما کرامت ګڼلو حال دا چه کرامت نه وخو بېښتانه ډېر خوش اعتقاد
خلک دي او خلکو ورته داخیزونه به ذهن کښېنولي دي. بس دخلکو تګ
ما ته زیات شو دغسی چه دوی ته هر چا خلکه یا جونګه جاره به سر اچولی
ورته راغونډ شوي دي شکرانې یې ورکړي دي خدمتونه یې ورته کړي دي
یې ورته وهلي دي خو بابا کا نوخیل مطلب په دوی کړی دی دوی له یې څه
کړی د دوی غم یې نه دی خوړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچیلی نه وروسته هم مونږ د مخفی صاحب او مولانا عبیدالله سندهی صاحب انتظار وکړو خو هغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلته چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنګ شروع شو مونږ هم واپس را روان شو د مخفی صاحب دتره زوی تر ملکنده پوری راسره راغی له هغه ځایه می رخصت کړ او زه په دړګی کښې په دېل کښې سور شوم په تخت بائی کښې کوز شوم او کلي ته لاړم څو ورځې پس می مخفی صاحب ولیده پوښتنه می ترې وکړه چه تاسو ولې رانه غلئ هغه راته وویل چه کوم ځای اوکوم وخت چه ما د مولانا سندهی صاحب سره مقرر کړی وو هغه ترا اوسه هلته نه دی راغلی نه پوهیږم چه څه وجه ده ؟ مونږ به یې دې انتظار کښې وو چه یا به مولانا پخپله راشي یا به بل څوک راولیږی چه د مرکز ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او د کار د شروع کولو بندوبست وکړو ده یو وخت تیر شو او څوک رانغلل چه په دې کښې د دنیا اولنی لوی جنګ د نښبت او زمونږ د غه سکیم په ځای پاتی شو او مونږ ته بیا دیو ځای کېدو موقع پیدا نه شو رانغله .

اولنی جنګ عظیم :

کله چه ترکیه په جنګ کښې شامله شوه نو د هندوستان د مسلمانانو په جنګ کښې دلچسپی زیاته شوه یو خو ترکیه اسلامی ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پیشوا ګڼل کېده او بله دا چه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انګریز ووهي نو زمونږ ملک به مونږ ته پاتی شي دوی دې ته نه کتل که انګریز د جرمن او ترک د لاسه و هل شي خو دا ملک به هم جرمن یا ترک اخلي دا څنګه کېدی شي چه مره کېږی به جرمنیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوترکان او وطن به پرېږدي هندوستانيانو ته خو به کوم قوم کښې چه مېړانه
او د قربانۍ ماده پاتې نه شي هغه به تل د بل تورې ته ګوري کله به د جرمن په تمه
وي او کله به د ترک په تمه وي او کله به د امام صاحب په تمه ناست وي، د هندوستان
د مسلمانانو ملبه کمزوري داوه چه دوي به د خپل ملک اندروني معاملو سره دومره
دلچسپي نه اخيسته د نورو بهرنيو خلکو په غم کښې به وو، دوي به دې فکر کښې
وو چه مونږ ته د ترکيې سره امداد پکار دي دوي سره د خپل ملک دومره غم نه وي
لکه چه د بل ملک وي. سړی چه خپل ځان د غلامۍ نه نه شي خلاصولی هغه به د بل سره
څه مرسته وکړي شي که مونږ ربښتيا د دنيا د نورو مسلمانانو سره مرسته کول غواړو
نو به کار دي چه د پرنګي نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه
هغه طاقتور دي او د هندوستان په زور هغه نورا سلامي ملکونه وهل. د افغانستان
په جنګ کښې ټول سپاهيان هندوستانيان وو صرف افسران يې انګريزان وو او د اترک
هم ورته د هندوستان پلټنو وهل. د حضرت مولانا محمود الحسن شيخ الهند
صاحب او حضرت مولا عبيد الله سندهي صاحب په سلا او مشوره مولوي
سيف الرحمن صاحب د دهلي د فتحپوري عربي مدرسې پرنسپل يې د ترنګزو
حاجي صاحب له راوليږه چه هغه دې ازاد و قبايلو ته هجرت وکړي او قبايل دې
د انګريز په خلاف اوچت کړي د غسې دې د هندوستان په ټولو سرحدونو کښې
د بغاوت اور ورونه بل کړي شي او افغانستان دې هم دې ته تيار کړې شي چه
د ترکو او جرمن په پوره کښې داخل شي او د پرنګي برخلاف غزا شروع کړي د
هغوي مقصد داو چه که انګريز خپل فوځ د جرمن او ترک مقابلې ته بيايي د لته به زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مقابله کښې کمزوري پاتې شي مونږ به یې وو هو او له هندوستانه به یې و شړو او که خپل نوځونه زمونږ د مقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي د ترکو او جرمن په مقابل کښې به کمزوری پاتې شي هغوی به یې ووهي او مونږ به له غلامۍ نه خلاص شو. دجنګ نه وړاندې هم مونږ سره دافکر وچه یا په ازادو قبایلو کښې د پرنګیانو د مقابلې دپاره مرکز جوړ کړو یا د افغانستان سره تعلق پیدا کړو. چه جنګ دنبستو او جرمنیانو انګریزانو ته ځای په ځای ماتې ورکړه مونږ پر ته ې فکو کښې شو چه مونږ له هم څه کول په کار دي باید ازادو قبایلو یا افغانستان ته هجرت وکړو مونږ لا په څه فیصله رسیدلی نه وو چه مولوی سیف الرحمن صاحب را ورسید او د شیخ الهند صاحب او دهغه د ملګرو پیغام یې را وړو مونږ ټول هجرت ته تیار شو حاجی صاحب خو شپه شپه بُنیر ته هجرت وکړو او وووت. مفتی صاحب، محتشم صاحب، مولوی عبدالعزیز صاحب او مولوی فضل ربی صاحب دوی هم ورسره لاړل او زه ددې دپاره پاتې شوم چه ددوی او هندوستان د ملګرو تعلقات وساتم او دهغوی امداد دوی ته ورسوم.

دحاجی صاحب هجرت:

دحاجی صاحب په تللو چه حکومت خبر شو په ملک کښې یې لوی غوبل جوړ کړ وځکه چه په دې وخت کښې دحاجی صاحب تلل ددوی دپاره ډیر خطرناک و، حکومت دحاجی صاحب د تللو دعلت معلومولو دپاره لوی لوی افسران مقرر کړل. ما دا خبره خوره کړه چه حاجی صاحب ته د حکومت یو لوی افسر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرداري وركړه چه حكومت تا دخلافت په وجه ګرفتار وي زحاجي صاحب ددې كېله شپه په شپه ووتلو. دحكومت خو ښتيا هم داسې اراده وه ماپسې هم سي. آى. ډى راغلل دا پو ښتنه يې كوله چه دا افسر څوك وچه حاجي صاحب يې دحكومت دارادې نه خبر كړى دى؟ ما به وورته خه ويلي واى محكمې مانه څوك معلوم نه و او نه چا افسر داخبره كړې وه. داخبره چه لږ ناسمه شوه زه دحاجي صاحب دوى دخبر اخيستلو دپاره بونېر ته لاړم زه خو پټ لاړم خوپه دې پوه نه شوم چه دحكومت نه پټ پاتې شوم كه نه محكمې دانګرېز دحكومت نه دداسې خلكو پټ پاتې كېدل ګران كار وُ. زه چه بونېر ته ورسېدم زحاجي صاحب دنورو ملګرو سره په دوره وتلي وكوم ځاى چه دبونېر ښېښتنو حاجي صاحب ته دسېرې په دول داوسېدو دپاره وركړى و ډېر مزه دار ځاى و، يوه لويه غونډئ وه وړاندې ښه آوى محكمه وه. داغونډۍ ددابادۍ دپاره ډېره موزونه وه او داځاى دحاجي صاحب دپاره موزون وا او دبونېر خلكو دآبادۍ دپاره ډېر لږ كې او سامان هم راجمع كړي وو. زمادا رايه وه چه همدا ځاى دحاجي صاحب دپاره جوړ شي

زمابونېر ته تګ :

* حاجي صاحب په پاچا كلي كښې وُ دپير بابا زيارت هم په پاچا كلي كښې دى، ډېر خلك زيارت ته روان وو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا كلي ته ورسېدو حاجي صاحب مو وليد وچه ډېر خلك ورته راجمع شوي دي هغه زمونږ ملګرى او دحاجي صاحب مشر زوى باچا كل صاحب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره و، خلکو کښې د جهاد او غزا خبرې کېدې، باچاګل هم خلکو کښې لېس لېسې
کولو چه د دوی وخت شو، حاجي صاحب خود خلکو په هجوم کښې کېرو او زمونږ
ملکري باچاګل اوزه سره بېل شو په دې خیال چه دوی به هم وخورو او خبرې
به هم وکړو. په ټوله علاقه کښې د مېلمنو د پاره هرځاې د خېلې وسې سره سم دوی که
پخه کړې وه مونږ ډېر دوی خوړلو د پاره د خوړنه پورې غاړه کوډونه وو هغو
ته ور پورې وتلو هلته ځانله په یوه حجره کښې کښېناستو هغو خلکو راله د غنمو
خمبیره پر سېدلې ډوډۍ او کالوخانې تالي کښې د چرګ د غوړو ډکه ښوروا
راوړه ډېره مزه داره ډوډۍ وه ما پخپله سیمه کښې ډېر تکلفي دعوتونه خوړلي
وو خو د اسې خوندې یکښې نه ولیدلی بل دا دی ځاې او به او هوا هم ډېره ښه
وه هر څو مره ډوډۍ چه به مو خوړه لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما
خو به دوه ځې دری ځلې ډوډۍ خوړله بیا به هم وږی وم، د ډوډۍ نه وروسته
د خلکو نه جدا شو او په حالاتو مو خبرې اترې شروع کړې په خبرو کښې راته
معلومه شوه چه ددې علاقې مذهبي مشران، سیدان، ملایان، میاګان
او زیږکان بونیرته د حاجي صاحب په راتګ خوښ نه دي ځکه چه د حاجي صاحب
په راتللو د هغوی بازار سوړ شوی و، خلکو حاجي صاحب ته مخه کړې وه نو دوی
غوښتل چه د اسې چل جوړ کړي چه حاجي صاحب نور دلته تېکاو نه شي نو ددې
د پاره هغوی یو طرف ته په خلکو کښې د جهاد او غزا تبلیغ شروع کړې وو او بل
طرف ته یې په خلکو کښې غلي غلي دا پراپیګنډه هم کوله چه دا خلک چه راغلي دي که
جهاد له راغلي وي نو به کار دی چه جهاد وکړي او که سوداګرۍ له راغلي وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسمې جايداد وهم شو او داجايداد به موهم شي نوداېليه خبره ده. نوبا
ګل وويل چه په دې طريقه يې زمونږ پوزيشن ډېر راخراب کړى دى او دبا
جي هم دانظريه ده چه مونږ له جهاد کول په کار دي ولې چه تام ناپوهه دى
زمونږ په خلاف په داسې طريقه تبليغ شوى دى چه دتام په زړه کښې يې دا
کښېنولى ده. که مونږ جهاد نه کوو ددې خلکو عقيدې له مونږ نه کوځي او دک
مقصد دپاره چه مونږ راغلي يو داخلک به سبا په هغه مونږ سره تعاون
ونه کړي نو مونږ به خپل مقصد ته ونه رسېږو. ليکن زما ددې خبرې سـ
اتفاق نه و او په موجوده حالاتو کښې دجهاد اعلان زمونږ دمقصد دپار
ډېر زيات نقصان رسولو. ما دحاجي صاحب او نورو ملګرو په خدمت کښې عرض
وکړ چه دخلکو خبرو ته مه ځئ دا خود غرضو خلکو خبرې دي د دوى په جها
څه کار نشته. د دوى دا خيال دى چه دلوټ وټې لاندى واړه نيالکى وده نه شو
کولى. نو تا په څه چل له دې ځايه ليرې کوى او ميدان ځان ته خالي کوي نو د
مقابله په کار ده او خلک بايد پوه کړى شي او صاف صاف ورته وويل شي چه
انګريز مقابله يوازې تاسو کولى نه شئ او تاسو سره د انګريز دمقابلې سامان هم
نشته نو اول بايد په ټولو ازاد و قبايلو کښې هغوى ځان سره کړو او قول منظم کړ
او دانګريز په مقابله کښې دوى ته دسنه جنګي سامان بندوبست وکړو او دوى
دجنګ دپاره تيار کړو. نو په دې طريقه به زمونږ طاقت پيدا شي او چه طاقت
مو پيدا شو بيا به دانګريز سره جهاد کوو او خصوصاً د بونير ليښتانه د نو
ازاد و قبايلو غونډې سامان هم نه لري او هغسې تيارى هم نه لري نو که يوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی جنګ شروع کړو کامیاب به نه شو خو په حاجي صاحب د پراګنګیو دومره
...وص وچه زمونږ ماد ی خبرو منلو ته تیار نه و.

بنیر کښې د پیرنګیانو سازش:

په دې پراګنګیو کښې د پیرنګیانو د پرلوی لاس و. هغوی غوښتل چه اول
...اجي صاحب بېرته خپل ځای ته راشي او په دې غرض یې ورپسې د خانانو او
...م د مشرانو د دنې د رنې جرګې ورلیږلې وې او بل طرف ته یې ورپسې دا پراګنګیو
...چه حاجي صاحب مجبور شي چه بېرته وطن ته راشي او که نه راځي نو ددې نه
...لي چه نور قبایل د ځان ملګري کړي باید جنګ وشي. ما دوه درې ورځې
...م تېرې کړې بیا واپس کلي ته راغلم لږ ی ورځې پس مې د حاجي صاحب د
...د اعلان واورېدو. په دې قام کښې د پیرنګي د مقابلې طاقت نه و یوه ورځ
...ي څه معمولي مقابله کړې وه نور طاقت پکښې نه و. حاجي صاحب پسې پیرنګیانو
...خوړې کړې وې چه ژوندې یې ونیسي. د دې کار د پاره یې خلک هم پیدا
...ي وو او نیوه یې چه حاجي صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته او له هغه ځایه
...رته واورېده او له هغه ځایه د مومند و (سره کمر) ته لاړ هلته د بېره اواباد
... د حاجي صاحب خو زما د خبرې سره اتفاق و خو د هغه برخلاف د غلطي
...لیو ی په وجه داسې رأی عامه جوړه شوې وه چه زما خبره یې منلې نه شوه د
... عامه مقابله ډېره مشکله وي. د غلطي پراګنګیو ی مقابله کول په کار وي چه
... پاخېږي ملاوتړي او خلک په حقیقت پوه کړي او داسې کېدی شي چه د
...وضوع خیالو مضبوطه دلیل وي چه د خلکو اعتماد یې حاصل کړی وی وچت شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ملک کښې وګرځي او خلکو ته غلط خبره او حقیقت سم ورښکاره کړي . ولې
نه داسې دله وه اونه په دې طریقه کار شوی دی او نه د کار موقع په لاس
وه او داسې دله خود کار کولو نه پس پیداکیدی شي . حاجي صاحب چه ځ
منډه بونیر ته تللی و په دې وجه هم داسې په منډه له بونیره وتښتید ه . م
باباګان . میاګان او پرنګیان پخپله پالیسی کښې کامیابه شول .

مدرسې بندشوې :

پرنګیانو ته د دې کشمکش په وجه د نقصان په ځای فایده ورسید
خوبې په بونیر قبضه وکړه او بله داچه بهانه په لاس ورغله زمونږ په ملک ک
غوره قومي اسلامي مدرسې وې تولې یې یودم بندې کړې ځکه چه دا مد
پرنګیانو د خپل حکومت په لاره کښې اغزی ګڼل . د هغوی استاذان او کا
یې بندیان کړل . هغه کسان یې هم بندیان کړل چاچه به د دې مدرسو د
د خلکو نه چندې تولولې او د مدرسو پالنه خدمت او انتظام به یې کولو . حق
خو دا و چه دا مدرسې د حاجي صاحب نه وې د قام وې او د قام به پیسو
انتظام چلیدې خو ملایانو د خولو بند ولو د پاره مونږ حاجي صاحب سرپرست م
حکومت د مدرسو د استاذانو او چلوونکو سره د پېر زور . ظلم او بد
وکړ ، د دېره اسماعیل خان جېل ته یې ولیږل . د صوبه سرحد په تولو جېلونو
دېره اسماعیل خان جېل د آب وهوا په لحاظ او د بد سلوکۍ په لحاظ دېره
جیلخانه ده . د د ې د دې خولنې یې ورته واچولې ، مېچنې به یې پېرې ګرځول
کولو کان دد د تېلو کانېه د» به یې پېرې ګرځول او ولګه د سنډانکانو به یې په ارت

* سلامي مدرسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یږي یې تړې وخسرمیلې ، وي وهل ، وي تکول ، وي شړمول . هغه وخت به
جیلخانې کښې داسې ډوډۍ ورکول کېده چه انسان خوړې نه ده چه خنا ورېږ
خوړه او داسې جامې به یې ورکولې چه سړې به یې کښې د سړې غونډی نه ښکارېدې
نو دکلي پلار او زوی بند یان شوي وو چه دجیل جامې یې ور اغوستې دی او
ودی ته یې ژا ایستلې دی ، زوی یې چغې کړې چه بابا مې څه شو حال دا چه
وېی خوا کښې ولاړ ؤ خو داسې جامې یې ور اغوستې وې چه خپل زوی نه پېژندلو
ی نه شپیږ . او وه کاله پس زه ځپله دخلافت په سیاسې تحریک کښې قید
وم ماته یې چه کوم پړتوګ راکړی وه هغه زما د زنګانه د ستر ګی نه پوره ته و او
ې کمیس یې راکړی وچه په سجده به پریوتم ملا به مې تولـه ښکارېده .
ې به بند یانو له جامې په یوناپ جوړولې دهغه قیدی دې خدای مل شی چه
یاقل به جګ اوتن به یې غټ و او خوراک مې داسې وچه سپي خو جیل کښې
مګر پیشوته مې خپله ډوډۍ سره دانګولې اینبې ده پیشو خوړلی نه ده .
د دی نه علاوه یې دحاجي صاحب شیخان او تعلقداران هم ډیر ګرفتار
ل . پولیس ته دا اختیار وچه دحاجي صاحب درشته دار او تعلقدار او
شیخ په نوم چه هر څوک ګرفتار ول وغواړی ګرفتار ولی یې شی . په خلکو کښې یې
ره وېره او بزدلي پیدا کړه او دومره هیبت یې پری راوستو چه چا ته به دې
ې شیخ صاحب هغه به درته ووې پلار به دې شیخ وي . دحاجي صاحب
لوی شیخان دحاجي صاحب دشیخۍ نه توبه کار شو او ځینې خو پکښې داسې
ردان وو چه حاجي صاحب پسې یې سپکې سپوری خبرې هم شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره چه پرنګی به خبرشي ، وزه به دقید نه بچ شم . دا دېره دافسو
خبره وه چه دپرنګی زور اوظلم په دې خلکو کښې ویره زیاتوله او دمقابلې
دجذ وجهل جذ به یې پکښې نه راوینبوله . دااقول مذهبی خلک وو اوده
په نزد بدیره دمذهب لوی رکن و دوی کښې دی یوخرېلوهم غیرت را
نه کړه په جېلخانو کښې یې اذان نه شو ویلی دجمع لمونځ یې نه شو کولی . دا
اصلاح هغه وخت وشوه چه مونږ خدایي خدمتګار جیلونو له لاړو . بیا دچا
نه شوه کلېلی . اذانونه به کېدل ، دجمعې لمونځ به پخپله وخته باقاعده کېده
کېږی ، خوراک سنه شو میچینې ، کولوکان ، او تونه کړ خول بند شول جامې
شوه دیوې چکی ګودې او غورو اجازت نه و به یوه چکی ګوره به قیدی پې
کښې بند بده داموږ ازاد کړل . زه په دې حقیقت پوه شوم چه مذهبي
سره به چه ظلم زیاتی کېده دوی به وېرېدل او بې جرأته کېدل او دسیاسي
بندیانو سره چه به څومره ظلم زیاتی کېده هاغومره به د دوی همت او جرأ
زیاتېده . دااقوله کته دقام قیدیانو له خدایي خدمتګارو ورکړه او دخدايي
په قربانو شوی ده . پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
خدمتګار و حکومت راغی . په دې ورځو کښې ماپسې هم ذکر فتادي حکم
شوي وو خوزه خوش نصیبه وم چه څو ورځې مخکښې زمونږ دعلاقې پول
کپتان حافظ زین العابدین چه دامبرسر (امرتسر) ، و زمونږ کلې ته را
ؤ اتفاقاً زما او دهغه زمونږ دملدسی په باره کښې خبرې شوې وې هغه
وویل چه مونږ هم په امبرسر کښې ستاسو غونډی قامی ملاس سره جوړه کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

* هغې مصارف مونږ دقربانیو دڅرمنو نه پوره کوو که تا سو هم دې قام ته دوئ
په دقربانی څرمن درکړی دچند وتولولوله کړاوه به خلاص شئ. ماورته
ووې څه کوې په ملا یانو می وژنې ؟ دلته خو دقربانی په څرمنو د ملا یانو قبضه
ده ملا به خپلې څرمنې ایستلو ته تیارشی خو دقربانی څرمنې چاته نه ورکوي. هغه
ووې چه زه به په دې کښې ستا سو امداد وکړم ماورته ووې چه ستا په ملا د
لیدې شي. که ته داخانان او ملکان پوه کړې چه دقربانی څرمنې دملایانو
په ځای قومی مدرسئ ورکول د پېرثواب لري نو دوی به یې ومنی ځکه چه
مونږ په خانانو، ملکانو او ملایانو دحاکمانو او پولیس افسرانو د پېرزیات
تردی. ددې خبرو به دوران کښې هغه ته داخبره هم معلومه شوه چه دا
مدرسې قامی مدرسی دې او دحاجی صاحب په کښې هیڅ نشته صرف د
ملا یانو دخولو بند ولو او دپرانګریزی دمخنیوی به غرض پرې مونږ د حاجی
صاحب نوم ایښی دی نو ځکه هغه زه ګرفتار نه کړم خو مدرسې راته بند ه
کړه او دمولوی عبد العزیز صاحب نه علاوه چه دحاجی صاحب سره تللی
و. نور استاذان یې هم قید کړل. تقریباً یو کال پس پرنګیانو داکسان دها
کړل خو دوي غریبان دومره وبېریدلي ووچه چا به ورته د شیخ ملا صاحب او
او حاجی صاحب نوم واخیستنه دوی به ورسره جنګ کاوه.

څو موده پس چه بیا دحاجی صاحب او پرنګیانو نښته د مومند و به علاقه
کښې وشوه داکسان یې بیا ونیول او تقریباً څه میاشتې بند یان و. دغسې به
چه هروخت د پرنګیانو او دحاجی صاحب کشمکش پیدا شو دوی به یې ونیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرنګیانو به دا فکر کولو چه حاجي صاحب د دوی په ړاد غواړي چه داما
زمونږ دغلامی نه ازاد کړی او د دې نه خبر نه وو چه دوی غزبیا نا
ازادی پېژند له چه دا دخدای یو لوی نعمت او رحمت دی او نه یې غلا
محسوس له چه دا دخدای لوی لعنت او غضب دی ان که د مسلمان ور
هم وی . دوی خو ثوابیان خلک وو او غوښتل یې چه د تسپو او لمو
په زور ځان ته په هغه بل جهان کښې جنت وګټې او جنت ښکه جنت
یکښې به حورې وې ، غلمان وی ، د شاتو ، شرابو او پیوو یالې به پکښې
بهیږی ، قسما قسم میوې به وي چه د شو کولو تکلیف به یې هم نه وي تش
خوله وازه وه یکښې به راپرېوزي . هغوی ته مذهبی لویو لویو پیشوایانو
ممبرد پاسه داویلی وو چه دا دنیا د کافرو ده مسلمانان به دلته خوار وزا
وي ، تږي ، لوږه بربنډ او حقیر او ذلیل وی په هغه جهان کښې به بیا دو
مزې کوي د مسلمان خو هغه دنیا ده او خلکو هم دا منلې وه . په دې خبره هیچا غو
او فکر نه وکړی چه دین د دې دنیا د پاره دی که دهغه جهان د پاره او که د دوا
د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښې اول د دې دنیا ښېګڼې له خدایه غواړ
او بیا دا چه د هغه جهان نه خو څوک راغلی نه دی مګر د دې دنیا تاریخ خو زمو
په وړاندې پروت دی چا ته چه مذهب راغلی او هغوی منلی او عمل
پرې کړی دی په دې دنیا اباد شوی دی د عزت خاوندان شوي دي
د خپل حکومت خاوندان شوي دي د خوشالۍ او امن ژوند یې نصیب شوی
دی ، تا سو عربو ته وګورئ چه د اسلام نه مخکښې د هغوی څه حال و ؟ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

م داغي او عمل یې پرې وکړو دهغوی څه حال شو ؟ داسلام په وجه دوی
ومت، دولت او عزت خاوندان شول. تاسو دهغه وخت دمسلمانانو دژوند
سرا دخ نظر واچوئ غور او فکر پرې وکړئ او داسلام د دې تمیکه دارانو په خبرو
اوسوچ وکړئ چه دا دوی چه کوم اسلام بیانوی داهغه دخدای او رسول
م دی که دسرمایه دارو؟ او دوی چه څه وایی دخدای دپاره یې وایی که د
ایه دار دپاره یې وایی؟

مومند وته دحاجی صاحب هجرت :

دبونیر نه مومند وته دحاجی صاحب په تللو او دېره کېدلو مونږ ته یوه فایده
ه چه مونږ ته رانږدې شو او دحاله یې زر زر خبریدلو ځکه چه مومند اکثر
وره دی یو کور یې پاس په غره کښې او بل یې دلته مونږ سره په هشنغر
وي . روزانه خلک ځي راځي دهغه ځای دماتوکو دپوه نه مونږ خبروی او
ږ دماتوکو دپوه نه هغوی خبروی . بونیر خو لیرې و او بل دخلکو تګ
ورته لږ و .

دحاجی صاحب دهجرت او د اول عالمی جنګ دشروع کېدو په وجه
ستان ته زمونږ تګ راتګ بند شو . زماتولو ملګرو دحاجی صاحب
هجرت کړی و زه یوازې پاتې وم . پرنګیانو هم په ملک کښې داسې حالات
ړی وو چه ما دهندوستان دتللو جرئت نه شو کولی . بله داچه شیخ
مولانا محمود الحسن صاحب عربو ته هجرت کړی و دحج دفریضې
لو دپاره مکې معظمې ته تللی و . هلته شریف مکه دترکو په خلاف دپرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سازش دکفر فتوا په ملا یانو لیکلی او دستخط کړی وه په شیخ ال
صاحب یې هم زور لګولی وچه ته یې هم دستخط کړه خو هغه انکار کړی
دی وجه شریف مکه شیخ الهند صاحب ګرفتار کړی او پرنګیانو ته سپ
پرنګیانو شیخ الهند صاحب دخپلو ملګرو سره د مالټا په جزیره کښې ب
کړی ؤ . مولانا عبیدالله سندهي صاحب هم له هندوستانه هجرت
او افغانستان ته رسیدلی ؤ . دده سره دهندوستان یو څو قوم پ
مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړي او په کابل کښې یې یو عارضي حکـ
راجا مهندرا پرتاب په صدارت قایم کړی وخو ګ چه پاتې وو معلومیـ
چه هغوی د پرنګیانو له وېرې مونږ سره رابطه نه شوه ساتلی صرف یو خ
دېرش پونډه چه څلورنیم سوه روپۍ کېدې د ډاک په ذریعه زما په نو
دی چه هغه ما حاجي صاحب ته ولېږلی نو دلي دحاجي صاحب هیڅ ق
امداد ونکړ حال دا وچه حاجي صاحب سره دوی دمکمل امداد وعد
او حاجي صاحب ته د دوی د امداد ډېر ضرورت و. ما ته مې بابا دجیب
د پاره په ما منډ ناډي کښې شپیته جریبه ځمکه راکړې وه په هغې کښې
زمینداری کوله دهغې به چه څومره امدن کېده هغه به مې حاجي صاحـ
خپلو ملګرو دامداد دپاره لېږه خو هغه به دحاجي صاحب دمشر ځوی با
لاس ورتلو زما ملګرو ته به یې نه ورکولو هغه غریبانان دخرڅ پوړي ا
هیڅ کار یې نه ولکه د نورو شیخانو دلنګر بخې ډوډۍ ته به ناست وو
تکلیف به یې ژوند تېرولو . په کار خو دا وچه حاجي صاحب هلته دوی ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ ولو انتظام کړی وې . دوی به پکښی کار کولی او بچو به هم پکښی علم زده کولی
او د تبلیغ د پاره به بی پکښی خلک روزلی وې چه بیا به ټولو قبایلی علاقو کښی خواره
شوی وې هم خیال کسان بی پیدا کړی وې او قبایل بی به یو مزی کښی پیېیلی
او منظم کړی وې . زمونږ ملګرو به رموز رموز کښی دا خبری کړی وې خو چا
پرې غور نه وابینی اخر معتصم تاج محمد صاحب د شیخانو به یوه غونډه کښی
پاڅیدلی او به ممبرو درېدلی دی دوی ته بی ویلی دی . تاسو شپه او ورځ د
خپل لنګر به فکرئ د قام اصلاح او تعلیم خواته هم څه توجه به کار ده . ده غریب هم
دومره خبره کړې ده شیخانو نورو خبرو ته پرینښی نه دی او له ممبره بی راکوز کړی
دی . دا کسان خو د کار قابل او لایق کسان وو دوی چه خپل کور کلي پرینښی وو قربانئ
بی ورکړې وې او مومند و ته تللی وو . کار پسی تللي وو د یو مقصد د پاره تللی وو .
د شیخانو به شان خوېي د لنګر د ودې سود کړې نه وه او لکه د شیخانو د جنت
به تمه ناست نه وو . د دوی به جنت او د شیخانو به جنت کښی او د دوی د جنت
به لار کښی او د شیخانو د جنت به لار کښی ډیر فرق و . معلومیده داسی چه
باچاګل د پیرنګیانو سره سازش کړی وا او د حاجی صاحب او د هغه د کارکوونکو
ملګرو تر منځ بی غلط فهمی پیدا کولې او د دوی به لار کښی بی خنډونه اچول او
زمونږ ملګری بی دی کار ته نه پرینښول . زمونږ ملګرو د بی کاری نه ژوند نه شو
تیرولی مایوسه شول او د انګریزانو هم دا کوښښ و چه دوی د دې ځایه لاړ
شی . مخفی صاحب خو د خپلو خپلوانو ځای ته دیرته لاړ مولوی سیف الرحمن
صاحب افغانستان ته لاړ او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسی لاړ ، مولوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالعزیز صاحب سوات ته لاړ ، مولوی تاج محمد صاحب کمانګړی ته لاړ او هلته ځان لره دیره شو بیا دهغه ځایه په هغه لښکو کښې چه دامیر امان الله خان په مرسته دپکتیا دمنګلو قبیلې ذکود ملا دشورش خلاف جوړ کړی و ، منګلو ته لاړ او هلته بیا په خوست کښې وفات شو . مولوی عبدالعزیز صاحب سوات ته راغی .

دسوات دباچاهۍ کشاله :

په دې وړځو کښې دکوهستان ملا صاحب د دیر دنواب د زور ظلم نه د سواتیانو د بچ کولو دپاره سوات ته راغلی و ، دنواب ندې دسوات دېره برخه نیولې وه او ستانې یو سیدیې چه عبدالجبار شاه نومیده په سوات کښې باچا کړی و . کوهستان ملا صاحب دتونګزو دحاجی صاحب ماذون و ده ته په کار وچه د سوات یوسیدې دسواتیانو مشر کړی وې ځکه چه سوات دسواتیانو او دسواتیانو وینې پرې تویې شوې وې او بنه خبره به داوې چه کوهستان ملا صاحب د مدینې په طرز او طریقه دخلکو په رأیه یو جمهوری نظام قایم کړی وې خو معلومیږی داسې چه دپښتنو دکورو نو جنګونو ، کوندیو ، تربګنیو او بې اتفاقیو او دښمنی له کبله کوهستان ملا صاحب داکار کولی نه شو . دپښتنو تاریخ دداسې واقعاتو نه ډک دی چه کله داسې موقع په لاس ورغلی ده ، دوی دخپل ورور عزیز په ځای میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یې خپلو کښې په یو بل پېرزو شوی نه دی او په خپلو کښې بدنیته شوي دي او دغه شان چه څوک دوی دخپل ملک ، تمام او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا بنه مزې لی او خوړلي دي او دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم ورنه سبق نه دی اخیستی او دغه وجه ده چه د جنت په شان وطن کښی په جوار و ماره نه دي وږي ، تږي ، خوار زار او جاهلان پاتی دي د قدرت د پټو خزانو نه چه د دوی په ملک کښی لي پیدا کړی محروم دی او تر هغی به یي دا حالت وی تر څو چه دوی قبیلوی ژوند په ملی او قومی ژوند تبدیل کړی نه وي او یو ملت شوی نه وي او پخپلو کښی ورودی ، عزیز ولی او قامولی مینه ، محبت او پېرزوینه پیدا کړی نه وي . او تر څو چه یي د قام عزت ، خپل عزت او د قام بې عزتي یي خپله بې عزتي گڼلی نه وي . دا د دنیا قومونه چه اباد شوي دي ترقي یي کړې ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه د هغوی د عزت ژوند او اسود گۍ ته گورو ورته پسخېږو . دا زمونږ په شان خلک دي دا زمونږ نه بهتر او پیدا شوي نه دي خو په هغوی کښی ملیت ، قامولی او عزت ولی ، علم او پوهه مینه او محبت پیدا شو ، ترقي یي وکړه او په مونږ کښی دا صفات نشته ، مونږ به په خاورو کښی تو غربږ و په هغوی کښی ملیت او قومولی راغلی ده ، دا په کف او چپ په تسپو ، دېرو وظیفو او نفلونو او په بې عمله دعاگانو نه ده راغلی . په هغوی کښی ایماندار ، دیانتدار ، بې غرضه او بې الایشه کسان پیدا شوي دي ، د قام تباهي محسوسه کړې ده ، د ژوند خوب ورباندې حرام کړي دي قام پسې گرځېدلی دي ، قام یي پوه کړي او ویښ کړی دی ، قامولي یي پکښی پیدا کړې ده اباد شوي دي .

سید عبدالجبار شاه څه موده حکومت وکړ ، څو ورځی وروسته ورسپي مشهوره شوه چه قادیانی دی . زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه نه که دی قادیانی و نه وهابی نه به قادیانی و هغه وخت یې چه باچاګل لودلی
د دی خبرې تحقیق نه کولو . حقیقت دا و چه هیڅ دا ګمان نه کولو . چه د سوات
دا ریاست به قایم پاتی شی او چه څه وخت خینو کسانو ته چه دی کار ته یې زړه
کېږه معلومه شوه چه دا خو قایم پاتی کیدی شی نو د سید عبد الجبار شاه
پسې یې دا پر لیکلی وه شروع کړه . بله دا چه د سید عبدالجبار شاه حکومت
کمزوری حکومت و . د سوال یا دی وه واک و اختیار ټول د کوهستان ملا
و او کوهستان ملا د یوځنګیانو مخالف و نو یوځنګیانو غوښتل د سید عبدالجبا
شاه په ځای د خپلی طبعی یو داسی سړی دلته کښینوی چه د کوهستان ملا
واک اختیار ټول خپل کړی چه په دې علاقه کښی څوک د یوځنګی برخلاف لاس
او پښی و نه خوزولی شی .

په خلکو کښی د سید عبدالجبار شاه د مخالفت د زیاتیدو په وجه
کوهستان ملا مجبور نشو چه هغه لیری کړی او بل څوک په دی ځای کښینوی
نو د باچاګل صاحب د ترنګزو د حاجی صاحب د مشر زوی دا خواهش او کوښښ
و چه د سید عبدالجبار شاه په ځای دی د سوات باچا شوی وای او دده چانس
زیات و . کوهستان ملا صاحب دده د پلار معتقد و . نو ده خان دې موقع ته د
و او وکوهستان ملا صاحب نه یې وعده اخیستی وه . دی به په دې مومند و ته بیا
عرض لاړو چه څلور پنځه سوه ملاتړ د مومند و نه خان سره راولي مولوی عبد
چه د باچاګل نه د پرخپه و او بنه ورته معلوم و او د هغه سلوک ورته یاد و د
وخت د کوهستان ملا صاحب سره مصاحب و او په کوهستان ملا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر اثر و بلکه دغه یو قسم سکرټر و او کوهستان ملا صاحب به په هر کار کښې
دغه ته مشوره اخیستله نو مولوی عبدالعزیز صاحب کوهستان ملا صاحب
په دې خبره رضا کړو چې د باچاګل د راسېدو نه یې مخکښې د میانګل عبدالودود
د باچایي اعلان وکړو چې باچاګل دا ودرسېد هر څه تالا والا د میانګل عبدالودود
باچا شوی و. په دې وخت کښې د ازادو قبایلو په باره کښې د پرنګیانو پالیسي بدله
شوې وه، هغوی غوښتل چې په هره قبیله یا علاقه کښې وا ړه واړه خانان او نوابان
جوړ کړي چې هغوی دا قوم په قبضه کښې وساتي او د قبایلو د شور شوږو، بغاوتونو
او جنګونو مخه د دې خانانو او نوابانو په ذریعه ونیسي ځکه چې د خانانو او نوابانو
قبضه کول پرنګیانو ته ډېر اسان و هر یو به د بل دوږې د پرنګي خوشامند کوله
د دې کار د پاره پرنګیانو د سنبار خان ته ډېرې روپۍ او وسلې ورکړې چې ناوه ګی
باندې حمله وکړي ولې نیسي که ناوه ګی د سنبار خان ونیسي نو پرنګي به دی
د دې سیمې نواب تسلیم کړي او ډېر جاګیر به ورکړي. پرنګیان په دې پوهېدل
چې ناوه ګی د دې علاقې د دروازې حیثیت لري د هر چا په لاس کښې چې وي قام
ورنه ریب وهلی نه شي قام هم په دې خبره پوهېده نو ځکه د قام او د سنبار د خان
په ناوه ګی ډېر جنګونه وشول خو د سنبار خان د ناوه ګی په اخیستو کامیابه نه شو
د غه شان پرنګیان په اپریدو کښې، وزیرو کښې، مسعودو کښې او بیټنیو کښې
ډېرې روپۍ خرڅې کړې خو د خانیو او نوابیو په جوړولو کامیاب نه شول.
میاګل ورو ورو ځان مضبوط کړو او کوهستان ملایي په مخه کړو مولوی
عبدالعزیز صاحب خو د ده سره د ده په باچا کېدو کښې ډېر امداد او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوږی واواوس هم ورسره هر قسم امداد ته تیار ونو دی دده سره پاتی شوی و
زه به دغو ورځو کښی دمولوی عبد العزیز صاحب لید لو ته سید وله ورغلم یو
دوه شپې می مولوی صاحب سره وکړې دمیاګل صاحب په مجلس کښی شریک شوم
دسوات یوه جرګه هم په دې وخت کښی میاګل صاحب ته راغلی وه دهغوی په
مجلس کښی هم شریک شوم په خبرو خبرو کښی راته معلومه شوه چه داخلک
له خدایه دومره نه ویریدل لکه څومره د پرنګی نه د پرنګی نوم به ما اخیسته ویره
به پېدوی راتلله ددوی په خدای هم داعقیده نه وه چه کوندې مونږ به دپرنګی
دغلامی نه خلاص کړی شی. نن چه تاسو په سید وکښی کومې ابادی ګوری هغه
وخت داابادی نه وې یوه دختو معمولی کلاګی وه. میاګل صاحب، مولوی
صاحب اونورتول ددوی ملګری به پکښی اوسیدل اوداسی خاص میلمانه
چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتې کېدل. زه په هلکوالی کښی هم سیدو ته
تللی وم اویوه شپه می پکښی کړې وه هغه وخت زما علم کم ؤ اوداسلام
په حقیقت پوره نه پوهېدم مابه داګمان کولو چه زیارتونه دسړی سوالونه
قبلوي. زمونږ په خلکو کښی داعقیده وه چه پیربابا دسړی یو سوال قبلوی
نوزه هم په همدې خیال دخوملګرو سره اول دپیربابا زیارت ته تللی وم اوبیا له هغه ځایه
دجوارې په کندو (غاښی)، سوات ته راوړېدلی وو. دسوات دباباجی زیارت
موکړی واوشپه مودلته تېره کړې وه.

دپیرنګیانو مظالم:

دادپور ته ملک حال ؤ دکوز ملک حال داوچه پرنګی په خلکو دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویره او ترهه راوستی وه چه چا ددوی له ویری حقه او د بنتیا خبره نه شوه کولی او حکومت خبره خو پر ېږده چه دچا په خیال به پوه شو چه دده دخپل قام، وطن او اسلام سره مینه ده، نو د باوونه به یې پری شروع کړلو او چه په دې به کاردونه شو نو بیا به یې منصبونه، پیسې او لقبونه ورو رانلای کړل او چه په دې به هم کاردونه شو نو بیا به یې دجیلخانو تورو تمبوته واچولو میچنی به یې پری او روولې کولو کان به یې پری کوځول داسې ظلمونه به یې پرې کول چه دېر وحشي قام به یې هم دیو حیوان سره و نه کړی یا آتی خولا د تمدن مدعی دیو انسان سره. دا پراپیګنډه شوې ده چه انګریز انصاف دارو. منم چه انصاف دارو خو په داسې مسئلوکښې چه کوم ځای کښې به دده خپل مفاد نه وو، کله چه به دده خپل سیاسي غرض وو نو بیا دانصاف سوال نه پیدا کېده. ولې په سیاسي معاملوکښې یې بیا انصاف نه پیژندو، او بیا هر ظالم چه تاسو پیژنئ دهغه نه زیات ظالم و. دپرنګیانو مخبران به ملک کښې خواره وو- دکور، کلي، حجرې، جومات وره، غټه خبره به یې پولیس ته رسوله او پولیس ته تول اختیار او پوره واک حاصل و چه په هرچا به یې چه کوم ته کښښبوده چه داغل دی هغه به غل و بیا یې پو نه وه او پولیسان هم دجهان بلا دیاننه وو خصوصاً دپنجاب پولیس خو دپرنګی دخوشالولو دپاره دخدای په مخلوق او مسلمانانو داسې شندې کړې چه هیڅ بېړې به چا کړې نه وي.

خانانو، ملکانو او ملایانو به ځای په ځای جرګې کولې چا به له ویری چا به دپیسو په تمه چا به دنوکری دپاره دپرنګیانو تعریفونه کول، ملاکانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يي ترلي وي برتی به يي ورته کولی او ويل به يي چه خدای پاک ويلي دي چه « د خدای اطاعت کوئ، د پيغمبر اطاعت کوئ او د اولوالامر اطاعت کوئ » او پرنګي خو زمونږ اولوالامر دی اطاعت يي واجب دی. حال انکه د قرآن ايات کښې د اولوالامر سره لفظ « منکم » راغلی دی، يعنې چه اولوالامر دی د ستاسو نه وی. نو دا به دی ملیانو نه ويل، او په دی طريقه يي د پرنګي د اطاعت د پاره قرآنی جواز پيدا کوو. خدای پاک په قرآن کښې د بنی اسرائيلو د عالمانو ذکر کوي چه هغوی به د لږ و پيسو د پاره او د خپلو خواهشاتو د پوره کيدو د پاره د توراة او زبور په اياتونو کښې تحريفونه او تاويلونه کول هر مذهب او مسلک چه د خودغرضو او چالاکو خلکو په لاس ورشی بيا پکښې هغه اولني انقلابيت او روح پاتی نه شی، بيا د سرمايه دارو مذهب تری جوړ شی او تش کالبوت شی.

زمونږ په علاقه کښې په دې کار کښې زياته برخه د عمرزو سعدالله خان اخيستی وه يو خوخان ؤ او بل د پرنګيانو نوکر هم و. هغه به وخت په وخت دوډۍ وکړه خانان، ملايان او شاعران به يي راغونډ کړل او د پرنګي د خوشالولو د پاره به يي جلسې جوړولې او د پرنګي تعريفونه به يي پکښې کول او خلک به يي د پرنګي سره د تعاون د پاره اماده کول يوه ورځ په حجره کښې ناست وم د مولانا ابوالکلام د « البلاغ » اخبار می لوسته خبر شوم چه نن بيا په عمرزو کښې جلسه ده مولانا پخپل اخبار کښې د دی جلسو متعلق د ډير ښه مضمون ليکلی ؤ نو په زړه کښې می تيره شوه چه ورځم او په دی جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته دا مضمون او روم خود اهمت او جرئت می ورنه کړی شو. عجیبه خو لا داوه چه دا زا د سرحد ملایانو او زبرګانو به ویل چه د پرنګی خلاف جهاد فرض دی او د داخل ملایانو او زبرګانو به ویل د پرنګی مرسته او اطاعت فرض دی. لکه د قسطنطنیې او مدینې د ملایانو به شان یوې ډلې به یو قسم فتوه ورکوله او هغې بلې به د هغې مخالفه فتوه ورکوله. دیوی موضوع به باره کښی په یوه مذهب کښی دوه قسمه خبرې نه وي خو حقیقت دا دی چه نن په مذهب هم سرمایه دار د خپلې سرمایې په زور قبضه کړې ده هغه د خدای رښتینی مذهب باقی نه دی. رښتینی خدائی مذهب خو د مخلوق خدمت دی، مینه ده، محبت دی. انصاف دی، عدالت دی، بردباری او ایما نداری ده. په هغې کښی د خدای د مخلوق ګټه او فایده ده. دا نن چه تاسو څه وینئ دا سرمایه دارو د خپلو غرضونو د پوره کولو د پاره د مذهب په نوم یوه لوبه جوړه کړې ده. دا نننی مذهب خو د خو کسو د عیش عشرت د پاره دی د خدای د مخلوق د ارام د پاره نه دی چه مذهب د خود غرضو کسانو په لاس ورشی دا سی حال شی. حقیقت دا دی چه دا ټول اسمانی مذاهب حق دی

او قرآن خو دا وایې چه

د متقی او پرهیزګارو

خلکو

رهبر دی قرآن هم عقیده وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه ددی نه مخکښې کوم کتابونه دخدای له طرفه راغلي دی په هغه
به یې هم عقیده وی نوموږ نه پوهیږ. وچه په دنیا کښې دمذهب
په نامه داجګړې اوجنګونه ولی اوڅنګه پیدا شوي دي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رولټ ایکټ او موږ

وبا (د ړومبی تېر وفات) رولټ ایکټ. زموږ جلسې. زما
د ړومبۍ ګرفتارۍ. زما بابا او نور کلیوال جیلخانه
کښې. د جیلخانې حالت د قید نه خلاصون
بیا ګرفتارۍ او دویم واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوړپ جنګ چه ونښت نوز ما په زړه کښی دا خیال پیدا شو چه سړی کا
نه لاړ شی او د افغانستان دحکومت په امداد د پرنګیا نو خلاف جد وجه
شروع کړی دا دامیر حبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باره کښ
زما هغه وخت دا عقیده وه چه دا یو ازاد او زورور حکومت دی که چیرې
وغواړی نو د پرنګیانو خلاف زمونږ د ېره مرسته کولی شی ددې د پاره می
فیصله وکړه چه د سوداګری په بهانه افغانستان ته ځم. ما دا تجویز خپ
پلار ته وړاندې کړو هغه راسره ډ ومنلو خو مودمې مخالفت وکړو خو آخر می ه
هم راضی کړه بابا راسره د روپو وعده هم وکړه. زمونږ د کلی زمایو اش
جمعدار عجب الله خان چه د پرهو ښیار او جهان دیده سړی و د پرنګیانو
انتهلیجنس د پیار تمنت کښی هم باتی شوی و او د غه ملګونه یی لیدلی وومی د
خان سره ملګری کړو او د راهداری د پاره مو حکومت ته درخواست وکړو خو حکو
راهداری رانکړه او دا کار پاتی شو.

جنګ خلور کاله پس ختم شو په دې دوران کښی به کله ناکله د پرنګیا
او ازادو قبایلو ترمینځ جنګونه کیدل خو دغولو قبایلو په یوه سلا او په منظمه طریق

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو ، نو ځکه پرنګي ته څه نقصان نه رسیدلی . چه مومند و به په پرنګي حمله وکړه وزیر، مسعود او اپریدي به په ځای ناست وو او که د اپریدو او انګریز جنګ به و مومند ، وزیر او مسعود به خبر نه وو او که د وزیرو به ورسره جنګ و مسعود به چه د وزیرو سره په یوه علاقه کښې ژوند تیروي جنګ ته تیار نه و . مومند او اپریدی خولا په ځای پریږده هر یو به ویل چه دا دغه جنګ دی مونږ یې څه کوو په کار دا وو چه ټول قبایل په یو تحریک کښې تنظیم شوی وای ښه تربیه ورکړ شوی وای او ټول یو خل راپورته شوی وای . نو که پرنګیانو د دوی د مقابلې د پاره ډیر طاقت دلته په کار اچولی وی د ترکو او جرمن مقابله ورته سختیده او که ډیر طاقت یې د ترکو او جرمن مقابلې ته متوجه کولی نو دلته به دوی ډیره کامیابي حاصله کړی وای خو جهاني جنګ د پرنګي په فتح او د ترکو او جرمن په ماتې تمام شو .

وبا ، د روسی تبه مرګ :

د جنګ په وجه په دنیا کښې سخته وبا راغله . په جنګ کښې دومره کسان نه وو مره شوي لکه په دې وبا کښې چه مړه شول . په هندوستان کښې هم دې وبا ډیر خلک ووژل ، پښتانه هم ډیر پکښې مړه شول . دا داسې عجیبه وبا وه چه اکثر به یې ځوانان . جینکۍ او هلکان وهل او مړه کول . او چه یو کور ته به یو ځل ننوته بیا به یې یو هم نه پرېښوده . داسې پیښه شوې ده چه په کور کښې یو کس هم نه دی پاتې شوی او د کور دروازې پورې شوې دي . په ورو کو ورو کو کلو کښې به مړي هم داسې پراته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بنځولو ي ښوک نه وو. په دې مرض د تولونه اول زه په يوتي وم خو هسې خداى
جوړ کوم خکه چې په دې مرض هغه وخت ښوک پوهېدل نه اونه د حکومت
طرف نه د ډاکټر، دوا او درمل انتظام و. زما وروسته غني چه د پنځو کالو
نا روغه شو. غني د پښکلي و د موري ورسره د پېره مينه وه د پېر به يې ورته
مابه منع کوله او د صبر تلقين به مې ورته کولو خو د هغې زړه به نه صبرېدو. يو
ورځ د غني رنځوري سخته شوه موږ يې ورته د کټ سرته ناسته وه د ده
يي په غېږ کښې اليښي و ماد ما ښام لمونځ کړي و په مصلى ناست وم دعا
کوله غني ته مې کتل چې بې هوشه پروت دی چې ناخاپه يې مور پاڅېده د زوی
سرئې څپل ورانه نه په بالښت کښېښود او د زوئ له کته چاپېره وګرځېده او
سه ته ئې ودرېده اوالاسونه يې په دعا پورته کړل په ژړا يې ووېل چه اى خدا
د ده مرض په ماکښېږدې او دې ماشوم ته شفا ورکړې. د خداى په عجيب
حکمت و. په سباله دا ناجوړه شوه د دې مرض ورځ په ورځ زياتېد وا
د غني مرض به ورځ په ورځ کمېد وغني جوړ شو او مور يې ځوانيمرګه شوه ماشو
ئې را ته پاتې شو. دغه وخت غني د پينځو کالو ، ولى د دريو کالو او خورېي د يو کال
په کلو کښې د و مره مري کېدل چه خلک يې ښخولوته نه رسېدل. مونږ
به د سهار نه د قبرونو په کنستلو لاس پورې کړ تر ماښامه به لګيا وو، کله
په مشکله پوره شو او کله به يو نيم کم شو د پېرو به د کفن د رک هم نه و. د داسې
مړو د پاره مونږ يوفند جوړ کړو بى کفنو مړو ته مو د دې فند نه کفن ورکولو
او په دغسې حالت کښې به هم ځينې کسان دا غلل په دروغو به يې را نه کفن يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو چالاکو به وړل او مونږ ته به یې دوکه راکوله : اخو مونږ داسې انتظام وکړو چه کفن به مود خپل سړي په لاس لېږلو چه مړی به یې ولید نو کفن به یې ورکړلو کړ نو بېرته به یې راوړلو . د دارو درملو هم څه انتظام کړی و په اول کښې خو یې چا ته دارو معلوم نه و خو وروسته چه مرض اوږد شو د ډاکټرانو او حکیمانو ورته دارو دا پیدا کړل هغه به موجود ول او مریضانو له مو ورکول . دا یو ډېر لویه افت وو چه زمونږ په قام را نازل شو او په داسې وخت کښې چه نه په قام کښې احساس او نه اتفاق وو چه ددې مصیبت مخه یې په اتفاق سره نیولې وای او نه موکوم خواخوږی حکومت وو چه زمونږ غم یې خوړلی وای او ددی افت نه یې بچ کړی وای . په جنګ کښې هم زمونږ د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات مړه شول او په مرض کښې هم . جنګ د چا وو او مړه پکښې څوک شول ؟ ګټه او بیلاټ د بل چا وو او جنګېدلو مونږ . زه خو وایم چه مونږ اجرتی قاتلان وو . د پیسو د پاره د خلکو مړګ پسې تللی وو د خپل ملک د ازادۍ او خپل عزت د پاره را کښې دا احساس نه و چه د پرنګی سره جنګېدلی وای یا کم از کم په خپل کور کښې ناست وای پرنګی مو یوازی ترکو او جرمن ته پرېښې وای . مونږ جرمن خو پرېږدو د مسلمان ترک سره د پرنګی په ډډه او طرفدارۍ وجنګېدو او جنګ مو ورته وګټلو ددې ګټې په پاداش کښې مونږ ته پرنګیانو « دولت بیل » چه یو ظالمانه او ناروا قانون ورکړو او د خدای د طرف نه دا مصیبت نازل شو .

دولت ایکټ :

ګاندهی جی چه د پرنګیانو ددې وعدې په مقابل کښې چه که پرنګیان جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګټلی مونږ ته به یو سلف ګورنمنټ راکړی په جنګ کښې د پرنګیانو د پرامسداد
وکړو خو پرنګیانو چه فتح وکړه وعلاې خوپرېږده د « رولټ اکټ ». ۱۹۱۹ع د ناف
کولو اراده وکړه نو مونږ تمامګاندهي د پرمایوسه شواو د « رولټ اکټ » خلاف یې
اواز وچت کړو . مونږ تمامګاندهي خولا پرېږده چه د پرنګیانو ملګرو هندوستانیانو
هم د دې قانون خلاف چغې پورته کړې . په ټول هندوستان کښې د دې تور قانون
په خلاف زبردست ایجی تېشن (تحریک) شروع شو ، لویې لویې جلسې جلوسونه
به کېدل د دې درنې مظاهرې وشوې ، د پرستېشنونه او سرکارې ځایونه
پکښې وسوزېدل . پرنګیانو هم اسره ونه کړه خلک یې په کولو وویشتل په جېلخانو
کښې یې واچول د پر سپک او ذلیل یې کړل . تر دې وخته زمونږ په علاقه کښې
سیاسي تحریکونه جلسې او جلوسونه نه وو او نه پرې څوک پوهېدل د تعلیم د یاده
د ملد شو جوړولو تحریک موجود وه هغه هم د جنګ په وخت کښې پرنګیانو بند کړی وه
یوه شپه کوز ناست وم دوه دې موخوره چه د دول اوازمې تر غوږه
شو چه غوږ مو ورته کښېښود د نلورچې ورسره د نلوره غږ وله چه سباله
به د « رولټ اکټ » برخلاف د حاجي صاحب په جومات (عیدګاه) کښې جلسه
وی . په دې پوه نه شوم چه د جلسې انتظام چا کړی دی . چه سبا شو چا ی مو
څکلو ، حاجي صاحب جومات ته روان شو . د جلسې نوم د کلي خلکو نه وا ورېدلی
داورته یو عجیبه څیز ښکارېدو د پرخلک ورته روان وو . د تحقیق نه راته
معلومه شوه چه د جلسې اعلان زمونږ د کلي یو خان چه نوم یې محمد اکرم خان دی
کړی دی . دا راته هم معلومه شوه چه د جلسې د اعلان په وخت کښې د پولیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوافسر راغلی و دخان او افسر په مینځ کښې خبره ګفتګو او کشمکش شوی و ، خان د
هغه له ضده د جلسې اعلان کړی دی ، د قدرت کاروونه هم د حکمت نه خالي نه
وي ، چرته دا خان او چرته د جلسې اعلان د جلسې په ورځ مونږ او لیدل چه
د غه اکرم خان په خپله جلسې له راغلی . وروسته معلومه شوه چه د جلسې په وخت
کښې هغه د مردان د استنټ کمشنر ګریفتهه صاحب سره وو . د کلي اکثر لوی خانان
وغټ غټ ملایان راغلي وو . زه پاڅېدم او خلکوته مې وویل چه د غه شان جلسو
کښې د صدارت ضرورت وي یو مشر سړی د دې جلسې صدر مقرر ول په
کار دی خلکو ووې چه ته صدر شوي ما ووې چه یو مشر سړی به صدر کړو خو د وی ټینګ
شو زه یې صدر کړم . عام خلک خو د صدر په معنی نه پوهېدل هغوی چه د جلسې نه
ستانه شول دایې خوره کړه چه ګوندې زه د پښتنو باچا شوم ، مونږ خو د غه وخت په
دې پوهېدلو چه اخبارونو نه موځه لېږ و دېر زده کړي و وهغه موخلکوته وویل
اخو کښې یو بل خان تجویز وړاندې کړو چه دا خو زمونږ د کلي جلسه ده ، بلې هفته
بیا دلته د دې تولې علاقې جلسه وي خلک خبر کړی چه په ګن شمیر کښې راشي . د
تریرونو په لحاظ خو دا جلسه جلسه نه وه مګر د اثر په لحاظ یې په خلکو کښې د دېر جوش
خروش مینه او جذبه پیدا کړه .

زمونږ جلسې :

د راتلونکې جلسې د انتظام د پاره خلکو ملا وتړله ، زه په خپله هم په اس
ور شوم او د دواړې او هشتنغر کلی مې وکتل د جلسې د جوړولو له پاره دوست
دې له ورغلم . دا د دواړې مشهور کلی دی ، هغه کښې مې د دغه کلي لوی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیده ده وعده وکړه چه جلسی له به دزخم په دولت پوره کښی ده رانه یوه ډېر
عجیبه خبره وکړه . وې چه یوسړی کره سمسره عادت شوې وه ددوی پې به لی
خپل . منځی ده ته ووې چه دې سمسری خو ډېر ورانی را اخیستی دی خه ورسر
وکړم ؟ دی پخپله سمسری ډیرولی وو ورته یې وویل چه منځی دا خو زبرگه دې
ورته هم وایه . منځه په پیومینه وې یوه ورځ دې سمسرې پې په کټوی کښی خپلا
د منځی صبر نه شو په سو باړې یې ووهله او مره شوه دې منځی فکر وکړو چه داخ
می دخاوند زبرگه وه اوس به ماسره څه کوي چه خاوند یې راغی نو ورته یې ووې چ
زما د لاسه نن ډېره غلطی شوې ده ستا نه ده غی معافی غواړم خاوند ورته ووې
چه ووایه . دې ورته ووې چه هغه زبرگه زما دلاسه مړه شوې . ده وې کومه ده
دې ورته وښودله ده پری را باندی کړله . مړه سمسره یې توتی توتی کړه ا
منځی ته یې ووې چه زبرگه مرگه نه وه خو زه ترې بیزیدم . دی وخت کښی پ
چاکښی قومی جذبه پیداشوې وه ، داسرکاری جرگه نشین خان وخو ډېرنکو
څه یې نفرت پیدا شوی و .

خانانو او غریبانو تولوله مو به جلسه کښی ډکې ون بلنه ورکړه ، خلکو د
خوشالی ومنله . د جلسی په ورځ ډیولک نه زیات خلک را تول شوي وو .
زرگونو منځو د جلسی دخلکو دپاره په منگو کښی د سیند نه اوبه راخلولی . د جلس
په دوران کښی د حکومت له طرفه میان اکبر شاه کاکاخیل ماپسی راغی او ویل
چه چیف کمشنر وایي چه په صوبه سرحد کوم قانون حاوی دی دا خو ده دولت آ
پلاردی ، داخو د ه رولت اکت ، نه زیات ظالمانه دی دوی له په کار دی چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون په خلاف دحکومت غوږونو ته خپل آواز ورسوي . د « رولټ اکټ » تا و دوی ته نه رسي او بله دا چه هندوستان ددوی سره ددې قانون په ليري کولو کښې کوم امداد کوی دی چه دوی يي ورسره کوی زه د دوی سره وعده کوم چه په دې قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی څه وايي هغسي به وکړم ماورته ووې چه ميا- صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ مرسته نه ده کړې دا د هغوی انساني فرض ؤ خپل انساني فرض يي ادا نه کړل زمونږ هم دا انساني فرض دی چه د دولټ اکټ خلاف ورسره خپل اواز ملګری کړو . هر سړی پخپل عمل پردی . ميا صاحب پوه شو چه دی زما په دام کښې نه نښلي نو بيايي ووې که ته اجازه راکوې زه به هم دې خلکو ته خوشخبري وکړم . ماوې وکړه . دهغه په تقرير کښې دخولې نه دا ووته چه حکومت زمونږ مور او پلار دی . دا په خلکو بده ولګېده چغې يي پورې جوړې کړې چه ميا کښېنه حکومت که ستا مور وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هيڅ هم نه دی . ما چه خلکو ته وکتل په خلکو کښې پوره جذبه وه او ميا صاحب ته په قهر وو . ما ميا صاحب کښېنولو او پخپله ورسره شوم دجلسې نه مې بهر وښکو ځکه که زه نه وای يا ما دخلکو نه مخکښې دعدم تشدد وعده نه وای اخيستی خدای خبر چه د ميا غريب به څه حال شوی وای . زه يوه خوا دخلکو جذبې ته حيران وم او بله خوا د مياګانو انګريز پرستۍ ته . ددې جلسې صدارت هم خلکو ماته راکړو ، مونږ د تقريرونو په چل نه پوهېدو الکثر به مو تقرير وليکه او د کاغذ له مخه به مو خلکو ته اوروله . عباس خان دې خدای وبخښي زما ډېر دوست ؤ هغه له مې ليکلی تقرير ورکړی وچه دهغه وار راغی او پاڅېده تول رېږېدو وی ويل دا تور قانون بيايي ووې دا تور قانون څوکړته يي هم دا تور قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورقانون ووي ماورته دلاندې نه ووې چه ورانده ووايه دی تول رپيله داته
يي وويل چه په ستړکومی تيارهٔ ده ورانده نه وينم د دی نه يي زيات څه ونه ويلي شواخر
کښيناست. دا زمونږ د تقرير و نو حال وخوسره د دې هم جلسه بالکل کامیابه وه
قرار دادونه موپاس کړل، اخبار ونو او حکومت له مو وليږل.

په خلکو کښې يوه عجيبه مينه او جوش وه بيا خاص زمونږ د کلي د ترو او ښځو
خولابل حال و. په سو ونو ښځې زمونږ د کلي راغلي وې ګومي وه سينډ ته به
تللي او خلکو ته به يي د څکلو اوبه راوړې. زمونږ د کلي دوه کسه د دې جلسي ته نه
وو راغلي يو خان بها در محمد عمر خان او بل هغه خان چا چه د اولي جلسي
د پاره د نه ورې وهلي يعني محمد اکرام خان هغه د جلسي په ځای مردان ته
ګوريفت پيرنګی ته تللي وو. ګوريفت د مردان استنټ کمشنر و د دوی اشن
و. په دې ورځ يي هم داخيال وچه په حکومت به زمونږ مخ وشی خو نه يي په حکومت
مخ وشو او نه يي په قام کښې مخ پاتی شو. دوی په ګوريفت صاحب باندې دو
خود قدرت کار بيل وې ګوريفت د دوی په سبب راغی او د دوی هم مونږ سره ګوفتا
شول مونږ تر اخره هم په دې پوه نه شو چه اکرام خان د رولټ اکټ خلاف د
اعلان ولې کړی وخو خلکو به داويل چه ده غو ښتل خپل تربوران، خانان، د دين تګمانو
په ضد راولی او په نکيان هغوی بربادکړي خودی په کښې پخپله وښت.

دا تمانزو دې جلسي په پښتنو کښې او ر و لګولو او ښه جوش او خروش
پيدا کړو. بله جلسه په تاکال کښې د ار باب رضا خان له طرفه مقرره شوه، تول
علاقه يي خبر کړې وه مونږ ته يي هم بلنه راکړې وه. د جلسي په ورځ سهار وخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. ورروان شو چه دسر دریاب دپله نه پورې وتلو. عاشق ، دپېښور دبنارمیوه فروش په تانګه کښې سور مخې له راغی اشاره یې وکړه تانګې مو ودرولې راکوز شوزه عباس خان، بابې جان او احمد استاذمې بیل کړو او دابه یې ووې چه دافغانستان او انګریزانو جنګ شروع شو بېګا په تول ملک کښې د مارشل لا اعلان شوی دی. د تاکال جلسه بنده شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه مالاوړې دې دا ولې او په ملک کښې یې وویشي، کاغذونه زمونږ. ملګرو له ورکړل او دی بېرته بنار ته ستون شو او مونږ. بېرته کلی ته راغلو .

په دې ورځو کښې قاضي شاکرالله د انګریزانو له خوا مقرر شوی وچه زمونږ. د علاقې دوره وکړې او دا معلومه کړې چه څوک دانګریزانو په خلاف او څوک یې په حق کښې دی نو دی به ګرځېده او خبرو ،جوماتونو کښې به یې د انګریزانو په خلاف سخت سخت تقریرونه کول . یوه ورځ زمونږ. په حجره کښې یې مونږ. ته داقصه کوله چه زه د جنګ په ورځو کښې انګریزانو نوعمر بوته دمخبرۍ دپاره لېږلی وم هلته یې په یو جنګي سمندري جهاز کښې د یوجرنیل سره ونګولم ، د دریاب په غاړه د عربو یو کلی و مونږ. یو انګریز د سفیر په توګه ورولېږه لوه غوی دا انګرېز مرکړو چه دهغه د مرګ خبر راغی نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي ګوله باري وکړي. نو چه هغه کلي یې په ګوله باری دخاوري سره خاوري کړو بیا فوځونو ته حکم وشو چه لاړ شئ وګورئ چه څوک مزیا ښځه خوځوندې پاتې شوی نه دی که پاتې وي مړه یې کړئ. زه هم ورسره لاړم چه کلي ته ورسیدم څه ګورم چه یوه ښځه شهیده شوې ده او وړوکی ماشوم یې په تې پوخت دی او روي یې. په ما ددې ماشوم او مور حالت ډیر اثر وکړو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه وخت جهاز ته واپس راغلو نوما دخپل افسره سره خبره کول غوښتل خو
هغه دومره په غصه وُ چه زما شکل لیدل یې هم نه لګید و داته یې ووې چه
دمخې نه می لیرې کړی ۰ زه هغه وخت ما په زړه کښې داخبره محسوسه کړه چه
دیو پرنګی دپاره یې دا دومره مسلمانان دخدای مخلوق تباه تباه کړو او لا زړه
یې سوړ نه دی نو دځان سره می فیصله وکړه چه نوره ددوی نوکری نه کوم اول
کافروم ددی پیښې نه وروسته مسلمان شوم ۰ دغه شان قاضی صاحب دول
هشنغر دوره وکړه ۰ دهشنغر خانان ، ملایان او عوام ټول دانګریز مخالف
وو ۰ قاضی صاحب دټولو حالات معلوم کړل یو زمونږ دکلی دمحمد عمر خان
په باره کښې سرکار ته لیکلي وو چه په ټوله علاقه کښې دده په شان ستا سو بل وفا
دار نشته ۰ ددې رپوټ په وجه دمحمد عمر خان دسرکار په کور کښې لویه
ترقي وشوه او دپراختیارات یې ورکړل او خان بهادر یې کړو ۰
دمارشل لا په وجه زمونږ په خلکو ډېره ویره او هیبت راغی ځکه چه داخبارونو
په ذریعه به دهندوستان او پنجاب دحالاتو نه خبرېدل چه پرنګیانو په خلکو څومره
ظلم او زور را اخیستی دی ۰ په ټولو کښې مونږ ډېر ناکراره وو هره ورځ به اوازه
شوه چه بنګاله به فوځ راځي او دکلی نه به چاپېرېږی ۰ ددې ګونګوسې په اوریدو
به زمونږ دکلی نر او ښځې په لړزان شوې او یوه هله ګوله به جوړه شوه خوک به په
کوټو کښې وینس نا بست وو ، څوک به دکلی نه تښتیدل څوک به په حجرو کښې را
جمع شول ۰ زه په خپله هم دګرفتاری په وجه به په خپل کور او حجره کښې کښیناستی
نه شوم په کلي کښې به ګرځیدم خلکو ته به می دادګیرنه ورکوله ۰ یوه شپه ډېره ګوډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوازه وه چه نن نه فوځونه خامخا راځي چه یو سړی خبر کوم چه ملک سلطان محمد خان سره د سړو په سړک کښی مورچه نیولې ده اووایې چه د پرنګی نه مونږ هسی هسم نه خلاصیږو ویو ځلی مرګ دی زه خو ورسره مقابله کوم . زه په منډه ورغلم چه ګورم ملک صاحب ولاړ دی کوچ یې اچولی دی نوکران یې مورچه کړی دی ، دی ورته شابسی ورکوي . ماپرې دلیرې نه اواز وکړو چه ملک صاحب څه کوې جواب یې راکړو چه نن ورسره معلوموم ماترې پوښتنه وکړه چه ټوپک درسره دي ووې چه پنځه ټوپکه ماترې بیا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس درسره دي ده وویل چه شل پنځه ویشت دانی به وي ماورته ووې چه دا دومره کارتوس خو دهغو په یو ټوپک کښی وی نوځرنګی په پنځو ټوپکو او شلو کارتوسو د پرنګی مقابله کوی ؟ ددې خبرې په اوریدو خویوه شیبه چپ شو بیا یې نوکرانو ته ووې چه ددوی سره نه کیږی زما اسپه زین کړئ ! په اس سور شو او شیبه په شیبه ازادی علاقی ته لاړو دغه شان زمونږ دکلی ډیر کسانو ځانونه په ځنګ کړل .

زما ګرفتاری :

زه میرې ته لاړم زمونږ زهید اروو عبید الله کاکایی نوم ؤ په بله شیبه می هغه د ځان سره کړو اوکچی ، کوپر ته لاړو هلته مونږ پخوانی زمیندار اوسیدل دا د ایجنسی علاقه وه زمونږ دکلی یو مفرور مرتضیٰ خان هم دلته اوسیده . هغه موو لیده راسره شو . سپینخړو ته روان شو ، هری چند دکمر په غاړه د باړد پولیس تهانه وه چه ورنږدې شو سپاهیانو دا باندې اواز وکړو چه ودریږی تاسو څوک یئ ؟ مونږ سره بې لایسنسه وسله هم وه په ماویره راغله خو مرتضیٰ خان ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلډ وو ورانډې شو ورته یي وویل چه خپل یو د هغه د پېژندګلوی په وجه یي مونږ ...
د تللو اجازه راکړه . مونږ چه د سپینخرو لاری ته برابر شو او مرتضی خان دوی ...
دا نه بېرته ستانه شول او مونږ سپینخرو ته لاړو بابا جي خبر شو زمونږ لیدلو ...
راغی او زمونږ یي ډېر قدر او عزت وکړو . شپه مو په سپینخرو کښې تېره کړه ...
دافغانستان په نیت روان شو خلکو دا رایه راکړه چه ستاسو د پاره ډېر انګ...
غرلاره ښه ده د سیند نه به په زانګو پورې وځئ او د باجوړ په لاره به فیـ...
جلال اباد ته لاړ شئ خوزه د زانګو نه وېرېدم ولې چه زما بدن ډېر دروند وزن...
سره داوېره وه چه د زانګو پړی رانه ونه شلېږی او په سیند کښې ونه لوېږ...
په دې لاره زما د تللو اراده نه وه خو ملګرو مجبور کړم او مونږ پر انګ غره ته روان ...
شو چه په غره مو د ختلو شروع وکړه د سمې خلک د غره د منزل نه دي او ده خو...
نور و ملګرو نه زیات بې خونده وم چه څه لږ منزل مو وکړو نو ستړي شوم مونږ ته...
یو سړی د بوچو لار هم ښودلی وه دالار لږه اوږده وه خو اواره وه او په سیند...
هم په کود د پورې وتل و نو ما ملګرو ته په دې لاری د تللو تجویز پېش کړو بېرته...
راوګرځېدو او بوچو ته روان شو نا وخته بوچو ته ورسېدو د اکرم خان نومې ...
ملک حجری ته لاړو اکرم خان ډېر ښه سړی و زمونږ یي ډېر دارمدارو کړ...
شپه مو په ارام تېره کړه سهار مو چه چای وڅښکله په روانېدو کښې وو چه کو...
بابا مې راورسېد راته یي ووې چه بچیه بل ملک ته مه ځه زه د پښتو کمېشن...
تا پسې رالېږلی یم هغه وایي چه ده بې له جلسې نه بل څه نه دی کړي او جلس...
خو څه جرم نه دی ، مونږ ورته هیڅ نه وایو ، ما ورته وویل چه بابا مارشل ل...

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوخو پرنګیان هسې په معمولي معاملو کښې انصاف نه لري او بیا چه دهغوی
خلاف کاروشي او خادشل لا هم وي نو ددوی نه د انصاف څه تمه کیدی شي؟
نه یې په وعد و باور کول په کار دی لیکن با بامی د تللو اجازت رانه کړو دهغه
رنګې په ژبه باور ودی پخپله یوژبی سړی و دی د پرنګي په فریب او چلول کلمه
هیڅ ه ما ته یې روی چه نه ما سره چه پرنګی کوم لوظ کړی دی هغه به هیڅ چرې مات
وي زه یې مجبور کړم او بیرته یې کلي ته راستون کړم. چه ما منډ ناړې ته داود سیل
یې دلته پرېښودم او دی اتمانزو ته لاړ زما په زړه کښې ویره وه او دا باور می
و چه کوندی پرنګیان به ما پرې نږدی نو زه به تولو ورځ په مقبره کښې پټېدلم
مامنډ ناړې سره نزدی یوه لویه مقبره وه او د شپې به کورته راتللم. زه د پرنګیانو
یټ نه وم او نه هغوی زما نه بې خبره وو بابامی پخپله زما د راتګ نه خبر کړي.
یوه ورځ زه دغه ری پوډی له کورته راغلی وم په حجره کښې ناست وم چه تانه داد
د دیولوی کار د راغی او زه یې ونیولم. زما د نیولو خبر د بجلی په شان تولو علاقه
نې خوربشو خوک چه خبر پدل مامنډ ناړې ته به راتلل خپل خپلوان می مونږ کره
جمع شوی وو ژړا انګولا یې جوړه کړی وه دمور می ډېر حالت خراب و تانه دار
سړی و ما ته یې کورته د تللو اجازت راکړ و مور می با با ته بنیری کولی چه کټادی نه
ی راستون کړی ولی به ګرفتا ریدو ه ځامی مورته ډېره تسلی ورکړه خو هغې په چغو
و ژړل. د ځینو کسانو دا نظر یه وه چه ته وتښته مونږ به د پولیس سره تر هغه
ته پورې مقابله کوو تر څو چه ته د دوی له علاقې نه نه یې وتلی. لیکن دوی څه خبر وو
نارشل لا ده او ما هم د خپل ځان د بچ کولو د پاره نور خلک په مصیبت کښې نه اچول

(c) ketabton.com: The Digital Library

موردا تو غاړه وته ښکل یې کړم او راته یې ووې بچیه په خدای می سپارلې
زه د مور نه رارخصت شوم بهر راته تانه دار منتظر و د خانمانۍ تاڼې ته یې بوتلم
هغه ځایه یې مردان ته بوتللم د رسېدو سره یې پولیس کپتان ته مخکښې کړم
سره یو تانه دار او بل کمیدان و دواړه په وردی کښې وو او بوټان یې په پښو
څه وخت چه دوی زما سره پوښتنې ته ورننوتل بوټان یې وایستل ما ته دوی په
کار د پرسپک ښکاره شو دهغې نه پس یې زه جېل ته بوتلم چه زولنې یې راته
زما په پښو کښې تنګې وې ځکه چه زما بادې ډېره مضبوطه وه پنډۍ می غټې غ
وې. هر څومره زولنې چه یې را اوړې زما په پښو کښې را ننغلې اخر یې په زور د
جوړه زما په پښو کښې واچولې ډېرې تنګې وې څرمن پورې کلکې ونښتې. لو
وروسته یې زه د جېلخانې نه راوایستم هتکړې یې هم راته ولګولې په مو
کښې کښېنولم دوه پوښتکیان یو د پولیس افسر او یو ملکی افسر راسره شول د
نه یې پېښور ته روان کړم هغه وخت ما دا خبره محسوسه کړه چه د مارشل لا
کښې چه حکومت څوک وغواړی نو هغه ته ځان ورکول په کار نه دی ځان سپ
غلطی ده زه پخپل راتګ پښېمانه او ستومانه وم خو څه فایده؟ چه ښار ته ورس
نیغ یې د پولیس کپتان بنګلې ته بوتللم د موټر نه یې کوز کړم او کښې یې نولم پولیس د
چاپېر وولو ساعت وروسته زمونږ د کلي یو هلک چه ټیلفون تار یې پرې کړی
دوه کاله قید وهغه یې د کپتان بنګلې ته د ننه کړو بهر ته یې راوویست او واپس
بوتللو بیا یې زه بنګلې ته ننه ایستم چه کودم لس، دولس پوښتکیان راغونډ شوی
زه یې هغوی ته مخکښې کړم د ورمخکښې کېدو سره را باندې یو پوښتنې سوال وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا د سرکار بر خلاف بغاوت کړی دی ماورته ووې چه نه ما هیڅ بغاوت نه دی کړی بل راته ووې چه ولې تا د سرکار بر خلاف جلسې کړي نه دي؟ ماورته ووې چه په جلسو کښې مونږ د بغاوت هیڅ قسم خبرې نه دي کړي بلکه مونږ سرکار ته خواست کړی دی چه دا قانون دې په مونږ نه جاری کېږي بل ووې چه ولې ته د سرکار بر خلاف په خلکو کښې کوځېدلې نه یې؟ او خلک دې د سرکار بر خلاف اوچت کړي نه دي څه؟ ماورته ووې چه زه خو اکثر په خانانو کوځېدلی یم او خانان خو د سرکار خیر خواه دي. بل راته ووې چه ولې تا خان باچا کړی نه و؟ ما ووې نه ده وې ولې خلکو به درته باچا نه وې ماورته ووې چه کومو خلکو ماته باچا وایه هغوی بې علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غریبانانو د صلح او باچا فرق نه شو کولی. زه د جلسې صلح وم د هغوی داګمان وچه صلح به باچا وي. د دې نه پس زه یې بهر را وایستم. بهر راته پولیس تیار ولاړ وو راته چاپېره شول پیاده یې روان کړم د ټنګو زولنو په وجه مې پښې زخمي شوې وینې یې روانې وې په داسې حال کښې یې د چونې کوتوالۍ ته بوتلم او په حوالات کښې یې بند ی کړم هلته مې زیرب تا نه دار ولیده چه دو یې ماته را نږدې کیدی نه شو په ده ده به راته تېرېده. ده ماسره په مشن سکول کښې یو ځای سبق ویلی و او یو ځای په بورډنګ کښې اوسېدلي وو او لکه د دروغو د پر تعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس دفتر ته بوتلم سید اکبر نومې یو اپریډی انسپکټر و د دې کوتوالۍ انچارج و هغه راته ووې چه ستاسو پیشې ده پاسه څه ماورته ووې زما پښې ژوبلې دي زه کچهرۍ ته پیاده نه شم تللی، ده راته ووې چه جلسې کولی شې او پیاده تللی نه شې زه ستا د پاره د سورلۍ انتظام کولی نه شم ماورته ووې چه دا شه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما پښې وکوږه زه د پیاده تللو یم؟ ده راته وویل چه زه دې پښې نه کوږم پاڅېږه -
روانېږه چه ځو. ما ورته ووې چه زه پیاده نه ځم او که ته مې بیولی شې بو مې ځه چه زه
ورته کلک شوم نو انسپکټر راته نرم شو. د انګریزانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران
دي چه ما ورته نرمه وی ده راته ګرمه وې او چه ما ورته ګرمه ووې دی راته نرم شو
سپاهي ته یې اواز وکړو چه ورشه هلکه ټانګه راوله په ټانګه کښې یې کښېنولم پېښې
ته یې بوتللم یو ساعت بهر ناست وم هیچا ته یې مخکښې نه کړم او له هغه ځایه یې
جېلخانې ته بوتللم په جېل کښې یې یو بارک ته ورودستم یو زوړ کمبل او یو زوړ توړې یې
راکړل یوه کوټه خالي وه ما توړې په کوټه واچولو، ما جېلخانه چېرې لیدلې نه
وه او د جېل نه ډېر وېرېدم زه ځه چه ټول پېښتانه د جېل نه وېرېدل، جېلخانه چه
چا لیدلې نه وی ورته یو بلا ښکاري خو زمونږ د خدايي خدمتګارو تحریک په وجه
تری اوس خوک نه وېرېږي، زمونږ د قبایلو پښتانه اوس هم د جېل نه ډېر ډیات
وېرېږي ما سره چه بارک کښې نور قیدیان وو د هغوی جامه ډېره سپینه وه او
تعلیمیافته ښکاریدل خو په ما تیاره وه د ځان فکر راسره و. په هندوستان کښې
پرنګیانو د پرخلک پهانسي او چار ماري کړې و. زما هم پخپله باره کښې داخیال
و شپه او ورځې به مې لمونځونه او وظیفې کولې خدای ته به په سجده پروت وم
زاري به مې کوله که عمري قید شم خو خیر دی چه پهانسي نه شم، څو ورځې چه تېرې
شوې د جېلخانې د ملګرو سره بلد شوم پوښتنه مې تری وکړه معلومه شوه چه
ټول د افغانستان خلک وو او پرنګیانو د جنګ له کبله بند یان کړي وو.
لس، دولس ورځې به تېرې وې چه یو سپاهي راغی راته یې وویل چه بهر ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دوسنت راغلی دی وایي که دده څه سوال وجواب وی چه زه یې کلی ته ورسوم زما خواول په زړه کښې دا راغلل چه بابا ته سوال وجواب ورکړم چه فضلولو هارډی کره زما څه کاغذونه دي هغه واخلئ اوویې سېزئ ځکه چه هغه کاغذونه په ازادو قبایلو کښې د دوړې کولو او یو مرکز جوړولو په باره کښې وو که هغه حکومت ته په لاس ورشی کافی ثبوت دی خو دلبږ فکرنه پس زړه ته دا راغله چه ددی سپاهی تاسره کوم تعلق او کومه همدردی ده چه ستا له غمه خوب نه ورځی په دې چل دوی ستا راز معلوموي . دجېلخانو ملازمان اکثر د سی. آی. ډی مخبران وي او دسیاسی قید یانو سره خو دېر داسلوک کېږي دهغوی تجربه نه وي دوی ورته خوله پسته کړي راز توې واخلی زما دېر خطونه یې په دی طریقه سی. آی. ډی له ورکړی دی . داتمانزو هغه هلک چه دتهیلفون دتار په پرېکولو دوه کاله قید شوی وو په جېلخانه کښې په لنګوکښې وو او په قید یانو به یې ډوډۍ وېشله هغه نه ما پوښتنه وکړه چه ته یې زما دراوستلو په ورځ دڅه دپاره دکپتان بنګلې ته راوستې وې هغه راته ووې چه په ماجېل والا او پولیس والا وډېروس کړې وکه تا نه پوښتنه وشی چه داتار تا دچا په لمسه شلولی وو نو ته ورته ووایه چه دعبد الغفار خان په لمسه دا دوه کاله قید به دې معاف شی نو ځکه لې زه هغه پرنګیانو ته پېش کړم هغوی رانه پوښتنې کولې چه داتا دخو به تا دبل چا په وینه پورې کړی وی ؟ ما ورته ووې چه نه صاحب دهیچا په لمسه مې نه دی غوڅ کړی اخري راته بنکاره ووې چه کوره داکار به تا دعبد الغفار په وینا کړی وي ماوې نه داکار ما پخپله سلا کړی دی زه دروغ نه شم ویلی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بابا او نورو کليوالو گرفتاري:

زما د نيولو نه شپاړس ، اووه لس ورځې ستوې وې لوړ ماڼيگو وچه پوملاڅ

داغى راندي وو ی چه دا تمانزو انته نهه شلي قيد يان بي راوستل زه لا په دې فکر

کښې وم چه دا به څوک وي چه لويه ډله دې زمونږ په بارک راننه ايستل چه کاته مي بابا مي

ؤ ،عطاء الله دادا ،شمروز دادا ،حيدرخان کاکا ،عباس خان ،فيض محمد خان

عبد الغفارخان بونى ، دشموز ومشوملا صاحب ،برهان دادا ،لنډه داچه پوازې

زمونږ دکلي پکښې اووه نيم شلي تنه وو . زمونږ څوتول خاندان وو دا تمانزو تول

خانان وو اکثر لوی ملايان ، پيران او معززين وو درځو ويو څوخانان چه زمونږ

خپلوان وو هغه وو . برهان خان ،قلندرخان ،دبابړي باچا صاحب او څه کسان

پکښې دچارسدې وو داخلک بي دهغه قاضي شاکرالله په وايڅی نيولي وو . بابا

مي چه زه وليدم ډېر خوشحاله شو وي خندل او وي ويل چه د خدای شکر دی

چه تاسره يو ځای شوم زما په باره کښې دا خبره خوره شوې وه چه پهانسي شوی

دی خکه مې بابا په ليد و خوشحاله شو زه هم خوشحاله شوم خکه چه پوازې تنگ

شوی وم . دوی راته دخپلې گرفتارۍ قصه داسې بيان کړه چه ملايانو لا دسهار

بانگونه نه وو ويلي تياره وه چه فوځ زمونږ دکلي نه چاپيره شو او د مدرسې سره

په دې لوی ميدان کښې يې توپې و دروليِ گوره سپايان پرې ناست وو چه څوک

به دکوره راووت هغه به يې ونيو او ډاک ته به يې راوست چه لږه رڼا شوه پوليس

په لارو ، کوڅو کښې خواره شول او خلک به يې له کورونو نه راويستل ورته به يې ويل چه

هرڅا کوره وسله وي هغه دې راوړي سرکار ته دې تسليم کړي که چا تسليم نه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله ورکوه وخته چار ماری کیږي به خلکو دوېږي نه وسلې داورې په ډاک
ښې يې انبار کوي او خلک يې هم راوستل په ډاک کښې يې د توپو خولو ته مخامخ
ښېنول چه ډاک د خلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راټولې شوې ښځې د کوټو
ته ختلې وې ژړا انګولا وه په ټول کلي وېره او ماتم وو چه په دې کښې ګوره کان
پو ته وختل او د توپو چړق چړق شو د ټولو دا یقین شو چه وژل کیږو د قرآن
سورتونو ویلو موشروع وکړه او هلته په کوټو ښځو وېرته زودور کړو چه په دې
مت کښې د پېټهي کمشنر او څو فوځي افسران داغلل او زمونږ مخکښې ودریدل
را ته يې وويل چه ای دا تمانزو خلکو پوه شئ چه د سرکار د ډېر لوی لاس دی يو
س يې افغانستان کښې دی او بل دلته تاسو ته دی . ما ستاسو کلي د ډېرش
زره روپۍ جرم کړو او یو سل و پنځوس کسه مې ستاسو نیول پنځوس کسان به
ی کښې چه هغوی د سرکار برخلاف جلسې کړي دي او سل کسان به تر هغه وخته
ږي قید وی چه تاسو دېرش زره روپۍ جرمانه ادا کړې نه وي . بیا يې
ونږ د چار دسلاي تالاشي ته را وستو او له هغه ځایه يې په تمتمونو کښې کښېنولو
یل ته يې راوستو . بله ورځ مې کا ته چه محمد اکرام خان هم چه زمونږ په
مونږ يې مخبری کولی لاس تړلی راوسته . ده سره په لکیا نو عجیبه
قه وکړه نه د دین شو نه د سادین . اکرام خان مونږ سره په بادک
ځای و زما دا خیال وچه پخپلو کړو به پښېمانه وي او لږ شرم به محسوی
هغه دومره کلک سترګی وچه مونږ ته يې په اوډ کښې ولاړ وو چاپوړی به يې
مخبری کولی چا سره به يې بحث کاوه او چا سره به نښتی وجنګ به يې کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

...ته به یې ښکنځل کول ویل به یې چه خدای ویلي چه دوی به دې ویلي چه دوی به د مسلما...
...خ قسم دوستان نه شي خو چه یو ه ورځ ورته زوی لیکلي وو چه ته زوی لیکلي وو چه زمو...
...نت مستور ویلي خانمایي ته په دوره راغلي و . ستا تصویر ته حلي و . ستا تصویر ته چه په حج...
...و د ډېر د ډېر کتل . په دې دومره خبره د ده نه د پرنګیانو هغه ته د ه نه د پرنګیانو هغه تول بلا...
... زوی ته یې ولیکل چه د الی ، ورکول په کار دی . دا ټول د غلاما دی . دا ټول د غلامانه ذهن...
...په غلامي کښې د انسان نه انسانیت هېرشي او انساني خوبله رکشي او انساني خوبلې پکښې پا...

...مونږ سره یو کابلي بندی وچه کله به د تو پونو د رزها رشوا و داسو د رزها رشوا و داسې به معا...
...غانستان او د انګریز جنګ دی په جوش اوجذ به کښې پاڅي اوجذ به کښې پاڅېده په ...
...شولاس به یې د توري غوندې ځنډه او په زوره زوره به یې و په زوره زوره به یې ویل ح...
...کش کو . زمونږ څومره کسان یې چه د جلبسو کولو په تورنیولی وو د بسو کولو په تورنیولی وو د حکومت...
...چه ګوندی زمونږ د افغانستان سره ځه راز بازدی او ګوم اخبار از بازدی او ګوم اخبار ونه چ...
...ستان نه راغلی دی هغه دوی په ملک کښې تقسیم کړی دی او دوی ښیم کړی دی او دوی د افغا...
...ط او کتابت هم لوی . حکومت لګیا و د دی تحقیق یې کولو بابا می راحقیق یې کولو بابا می راته دویل...
...الله ، خان د عمرزو به چل ول زمانه د امعلومات اخیستل چه نلومات اخیستل چه زمونږ یا...
...ستان سره راز و بازښته یا د افغانستان اخبار ونه د ر ته راځي ن اخبار ونه د ر ته راځي . بابا...
...ه په ما باندې ډېر زور لګولی وکه د غسې اخبار ونه تا سره وي یا خبار ونه تا سره وي یا د ر ته مع...
...ما ته یې راوړه چه زه یې لولم . ده غوښتل چه د غه راز معلوم کړی او د غه راز معلوم کړی او پرنګی...
...ی وکړېي او خپل مخ پرې وکړي خو حقیقت دا و چه د افغانست دا و چه د افغانستان س...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هیڅ راز و بازنه و نږ هیڅ راز و بازنه و نه موخط وکتابت وه نه موهغه اخبارونه ته
عاشق میوه فروش چه کوم ان میوه فروش چه کوم اخبارونه راوړي وو په هغه کښې مایوهم نه وو
بابي جان، اکبر او احمد ابجان، اکبر او احمد استاذ اخیستي وو. د بابي جان د اخبارونو
د اخلاص شوم مورمی را ته قص شوم مورمی را ته قصه کوله چه بابي جان خومونږ په لوی مصیب
خو خدای بچ کړو. خبره د ای بچ کړو. خبره داسې وه چه بابي جان د عاشق میوه فر
اخیستي دی پچپل صندوق دی پچپل صندوق کښې بي ایښي دي او صندوق یې مونږ
دی او دی داکبر دوی سره دی داکبر دوی سره ازادی علاقې ته تبستېدلي و مونږ ته یې
زما په صندوق کښې د افغانه صندوق کښې د افغانستان اخبارونه دي. کله چه پولیس زمونږ
له راغلی دی دا صندوق قبلی دی دا صندوق قبلی خوا ته کوټه کښې پروت وچه پولیس دې کو
ماله هسې فکر راغی ورته می وسې فکر راغی ورته می وویل چه داکوټه خو زما د داکتر زوی ده او
کښې کپتان دی ددې کوټه کپتان دی ددې کوټې تالاشی ولی اخلئ زما ددې زوی کوټه
نو د خدای بنه و پولیسو د د بدای بنه و پولیسو ددی کوټې تالاشي وانه خیستله بلې کوټې ته و
چه مونږ د بابي جان ملا صنږ د بابي جان ملا صندوق په انیسته دا اخبارونه ورته راوو تل
یې دلته موندلي وای زمونږ نه موندلي وای زمونږ د جرم د اثبات د پاره کافي وبیا چا د اثابتوله
چه دا صندوق د بابي جان صندوق د بابي جان دی. په دی ورځو کښې په هندوستان کښې
شوی و ولی مونږ خپل قوم ته و ولی مونږ خپل قوم ته په جلسو کښې هروخت ویلې وو چه تشدد و
قوم هیڅ قسم تشدد ونه کیږ قسم تشدد ونه کړ.

په مونږ نورهیڅ ثبوت په مونږ نور هیڅ ثبوت نه و صرف جلسې موکړې وې او جلسې ح
جلسو کښې هم مونږ داسې کار لښې هم مونږ داسې کار یا خبره نه وه کړې چه د قانون په وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی درې میاشتې کوټبشبش وکړو خو څه دلیل یې لاس ورنغی نو بیا یې په مونږ کښې
کوټبشبش شروع کړو احمد استاذ یې دې ته تیار کړو چه ته سرکاری گواه شه مونږ
د سره د معافولو وعده کوو. احمد استاذ یې په جمعدار راغی دفترته بدې یې بوتلو مونږ
به شکمن شو تحقیق مو ورپسې شروع کړو معلومه شوه چه دا معامله ده. د فیض محمد
خان د پراشنا وهغه ته موووې چه خبره داسې ده ستا دوست دې ته یې پوه کړه چه
دا مناسب نه دی چه دی یوازې د ځان بچ کولو د پاره قول ملگری ورته وغورځوی هغه
ورته د پرمنت اوزاری وکړه مونږ هم ورته منتونه وکړل خو هغه زړه غورځیدلی و په جیل
کښې د پر تنگ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیانونه لا پخوا اخیستی وو
او لیږلی وو د مارشل لاء انچارج پخپله سر جارج روس کیپل و دی زمونږ چیف کمشنر هم و
د هغه پښتنو سره مینه وه او د پښتنو خیر خواه، هغه وویل چه زه به دوی مقدمه نه چلوم
د مقدمې چلولو اجازت یې ورنکړو ځکه د پر وخت پکښې تیر شوی و او حالات بدل شوی
وو. یو خان راته قصه کوله چه مونږ جرگه ورغلی وو چه دا سپین بږیری سپین بږیری کسان
پرېږده هغه راته ووې چه ځي ستا سو هغه باچامې هم پرېښوده او نور مې هم قول کسان
پرېښودل.

د جیلخانې حالت:

د هغه وخت جیلخانې ډیرې سختې وې او خلک به له قیده ډیر زیات ویریدل
خوراک یې د خوراک په شان نه و، جامې یې د جامو په شان نه وې او ژوندیې د انسان
غوندې نه و، د قیدې نه د سپي ژوند بهتر وو، هیڅ بې هیڅه وهل ټکول، شر
وو، او د قیدې دومره قدرت نه وو چه پوښتنه یې کړې وې چه دا په څه؟ د ډنگرو کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي کول چکنی پړی او ره کول (میچن پړی ګرځوی) او ارت پړی ګرځول. د
سیاسي قیدیان وومونږ له به یي چه کوم ساک راکولو هغه ته به یي سور ساک ویلو.
ورځ می جمعدار صاحب ته په توقو کښی وویل چه جمعدار صاحب داخو په ښه ساک
ددي تخم به رالره پیدا نه کړی چه زه (هاشم ځان) ته یي بیا کړم هغه راته وویل
ساک په ښه والی کښی څه شک نشته تاسو یي لا د پوره خوند ه خبر شوی نه یئ دا
دجیلخانی غوا یا نو ته وا چوي چه د هغوی نه پاتی شی بیا یي تاسو له در کوی او
په پېښور غوندی سرسبزه علاقه کښی نه پیدا کېږی. داد پوره اسماعیل خان
ی هلته هر ځنګلی بوټی له ساک وایی په کو مولو ښو کښی به چه داپخیدل که هغه چا
وای سره د پړی لوږی به یي هم دا ساک نه وُ خوړلی د ډوډۍ دا حال وُ چه
به هم نه خوره. دد انو پا کول خو پرېږده کوم قیلای چه چکی ، اوږه کوي هغه وړی ده
غلي میده کولو په وخت کښی اومه اوره خوري او د وزن پوره کولو د پاره پکښی
اندازه خاوره ګډوی چه څو مره اوره ده خوړلی وي. بله دا چه جیل والا پوره
نه ورکوی نود ډوډۍ د تول برابر سا تلو د پاره ډوډۍ ښه نه پخوی. مونږ
دجیل ډوډۍ خوړه بیا راته دخپلی ډوډۍ اجازت وشو خو ډوډۍ به مونږ
ازه کښی خوړه په بارک کښی اجازت نه و ځکه چه په دروازه کښی لي رانه پیسی
شوی. جیل والا و مونږ ته دالو یه بی شرمی جوړه کړې وه چه څه وخت به موږ
کښی ډوډۍ وخوړه چه جیل ته به یي را دننه کولو تالاشی به یي اخیسته
هم صرف زمونږ د سپکولو د پاره او په دی طریقه به یي رانه رشوت اخیسته
اروغه امیرچند و هغه بلهٔ ی خورنه و د پېتی دا دروغه ګنګارام و هغه بلهٔ ی خوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسونږ ده ته په حواله وو. زه پخپله د بلو وروکولو خلاف وم او زما نور ملګري
نه وو خصوصاً حاجي محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پان، نسوار
ګزاری کول. اخر کښې د حاجي محمد اکرم خان او جېل والا و په کشمکش زمونږ د
بنده شوه کشمکش یوازې هغه وکړو او دوه دې پکښې د ټولو بنده شوه. مو
په هفته کښې یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات نږ هم عجیبه وو او لو
به وه هر څو مره ملاقاتیان، قیدیان چه به وو راټول به یې کړو، دروازی ته
راوستلو دروازی نه به یې لږ شا ته قت په قت ودرولو، زمونږ ملاقات له ر
څوک راغلي وو هغه به یې د دروازې نه بهر لږ بېرته ودرول یو بل سره به مو په چ
کولی ځکه چه ورو بېرا ورپل کیده مونږ له به هغوی د باهر حال راووړ، دیل
چه په خلکو د ډېر ظلم او زیاتی دی خلک تنګ شوي دي تاسو په جېل کښې با چایا
دا د جېل ژوند د بهر له ژوند نه ډېر غوره دی د جرمانی نه کونډې او یتیما
دي خو عمر خان او پولیس یو شوی دی، هیڅوک یې په حیا کښې پرې ن
دوی د کونډو او یتیمانو نه جرمانی اخیستلی دالا څه کوي چه نمبر دارانو
ځله د خلکو نه د جرمانی پیسې وصول کړې او چه څوک لږ څه ووایي پولیس
وی د خلکو په کورونو ورو خیږی وهي یې، ټکوی او شرموي یې، نو خلک د
هر څو ځله چه تېرې جرمانه غوارې ورکوی یې. چه څه وخت د ډېر شو زرو
یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یې پرې منبودل نور مونږ پا
یې هم چار سدې ته بوتللو. د چارسدی د تللو نه مونږ خبر نه وو. جېل
خپله دوه دې بنده کړې وه او هما غه د جېل سور ساک او د جوارو تر څه دو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولہ دچا زړه ته کېږه او که نه کېږه . که چا خوړه او که نه خوړه ، چه په دی کښی خبر
ی چه لاټ صاحب حکم کړی دی چه دا خلک می دهغوی دباچا سره تول پرېښود ل
نېږ د ډېر خوشاله شو . بله ورځ حکم راغی چه تیار شئ ستاسو چارسده ی ته چالان
) دی . مونږ یې دوه په یو ځنځیر وتړلو او یو سپاهی ته به یې حواله کړ د ځنځیر یو
به د پولیس سپاهی سره و په تم تمونو کښی یې کښېښولو سپاهی مخکښی او مونږ
وروسته ناست وو چارسده ی ته یې بوتللو هلته یې په حوالات کښی وا چولو . په دی
کښی ما ته دتولو نه زیات تکلیف زما دپښو و . ولې چه دتنګو بېړیو په وجه مې
ی زخمی شوې وې جامی بدلول را ته تکلیف ولمبل را ته تکلیف وګرځېدل
په تکلیف و ملاستہ می په تکلیف وه ، په ډډه اوړېدل دا وړېدل او نموږ
ل راته په تکلیف و په ګرمی کښی به ګرمې شوې او په یخنی کښی به یخې شوی بس
ی دوه ډوله تکلیفونو یې زما دپښو نه دا بېړی ونه ایستلې ، زمونږ ډاکټر یوانګریز
او سنه سړی و خو معلومېده دا چه دحکومت نه مجبور و ځکه یې زما دپښو نه
بېړیو ایستلو جرئت نه کولو . بی له مانه ، چه د « دولت اکټ » په ایجی ټیشن
رکت ، کښی خو مره کسان بندیان وو هغوی ته یې بېړی نه وې لګولې او لکه
نو رو سیاسی قید یانو سره کوم سلوک کېد و مونږ سره یې هغه نه کولو بلکه د
لاقی مجرمانو هسی یې سلوک را سره کولو .

کوم کسان چه یې زما سره نیولی وو د ډېر نیمې میاشتې پس یې دضما
ل یوازی زه یې پری نه ښودم . بابا می زما په پاتې کېدو ډېر خپه و زما نه یې
اکېدل نه غوښتل خو مجبور و د بل واک و . دحد ایې په وخت کښی راتوغا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو او په سترګو کښې يې اوښکې راغلې مور مې چه خبره شوه د ډېره خپه شوی
خودې خپګان او مخکښې خپګان کښې ډېر فرق و مخکښې خو ده پاڼسې او
وېره وه او داځل خو که قيد وم خو دخلاصېدو امید مې هم و. دودې به
مور رالېږله. ماسره به دا دودی د سپاهيانو او حوالاتيانو هم کېده خو
شوم چه دا دوډۍ به پټه ورته د سپېږۍ اول خومې جېل والا او پوليس والا
وويل چه ماخوځه ډاکه کړې نه ده زه خو سياسي قيدی يم د قام او ملک په
کښې بندی شوی يم ما ته ددې دودۍ سرکاری طور اجازت دی پېښور
کښې يې راکوله تاسو ته په کار دی زما دوډۍ ماته بې قيله او شرطه پرېږ
قام، وطن او سياست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مور ته مې جواب ولېږ
له دوډۍ مه رالېږه ځکه چه په بله ورکولو د دودۍ خوراک ما ته ګناه
هغې زما خبره ومنله او دوډۍ يې بنده کړه ما به هماغه د جيلخانې دوډ
خوړه ځې پس يې پېښور جيلخانې ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسره په
کښې نور اخلاقي قيديان هم وو چالان خو پېښور ته په خپلو پښو ځې ما پوليس
ووېل که چېرې ستاسو خوښه وي په ټمټمو کښې به لاړ شو ستاسو او د
قيديانو کرايه به هم زه ورکړم هغوی ونه منله دوی د کرايې د پاسه نغد
هم غوښته ماوې ښه ده په خپلو پښو ځو. زما خپلوانو او دوستانو ډېر راته
چه ولې پيا ده ځې دا خلک به څه وايي ؟ مونږ د خلکو د پېغورونو له کبله ډېر
کارونه کوو. ما ورته ووېل چه زه د خلکو خبرو ته نه ګورم کار ته ګورم که کار
وی خلک چه هر څه وايي زه به يې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوم. لنډه دا چه په ډېرو خوارو مې رضا کړل او رخصت مې کړل چه د سپاهیانو
باور راغی چه زه پیاده تللو ته تیار یم پخپله خبره پښېمان وو خو بیا کله کېده. مور
خویندې او خپلوانې چه زما د تللو نه خبرې شوې وې قاضي خپلو ته راغلې وی او د سهک
په غاړه په یو کور کښې زما د لیدلو د پاره ناستې وې. د لیدلو، کتلو په دوران کښې زه
پوه شوم چه دوی پولیس والا و ته بلهې ورکړې دي. که زه مخکښې خبر وای ما به
د دی لیدلو نه انکار کړی وای. د میان ګوجر ولاړه لنډه ده په دې روان شو چه
اګوې ته ورسېږو. میر قادر خان چه ورو سته بیا خلکو نواب صاحب بللو او د هغه
بلار راغلل او مونږ یې خپلې حجرې ته بوتللو د ډوډۍ انتظام یې راله وکړو ما ډېر انکار
وکړو خو هغوی پرې نه ښودم او مونږ تولو ته یې ښه ډوډۍ راکړه بیا یې رخصت کړو.
کوز ما زنګیر پښېښو ته ورسېدو د چارسدی ته پښېښو اتلس میله دی دا تولله
لاره مونږ پخپلو پښو ووهله. سعدالله دوی په دی ورځو کښې په ښار کښې سبق ویلو
زمونږ نه خبر شوي وو مخې له راغلی وو او ماله یې ډوډۍ را وړې وه شاهي باغ سره
مو ډوډۍ وخوړه وخت ناوخته وجیلخانې په داسې وخت کښې قید یان نه اخلی
زه یې کوتوالۍ ته بوتلم او یو ډېر ګنده ځای کښې مې شپه تېره کړه سباله یې جېل ته
بوتلم او ور داخل یې کړم جېل والا و زه د نورو قید یانو سره په یو بارک کښې بند کړم
ډوډۍ یې هم د جیلخانې راکوله په دې ورځو کښې السن صاحب ډپټی کمشنر و
زما د بابا سره ښه بلد و بابا می ورته ورغی او ورته یې وویل نو زما د خپل خوراک او
څښاک اجازه یې راکړه چه د خپلې ډوډۍ اجازه یې راکړه زه یې د دی بارک نه د
جیلخانې د دروازې د خولې سره هغه بخوانی حوالات ته بدل کړم ایکی یوازې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو بارک کښې بندکړم ځانله وم خو ډوډۍ می خپله خوړه ډوډۍ به یې دحوالات د دروازې خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړو زه به راغلم او هغا غلته به می خوړه زه په بارک څه چه په دې ټول حوالات کښې یوازې وم خو ډوډۍ به یې هلته نه راپرېښوده. په دې ورځو کښې دلوند خوړ ریډی خان هم قید و بیروس صاحب قید کړی و. دی یو پړنګی وچه دخانانو او پولیس برخلاف واو ددوی په ایمان ډېر بنه پوهېده. دجېلخانی داروغه هم دبلې خوارو خانانو تاکوو بلې خورنه ؤ رشوت ورکوونکو پیسې به کرځېدو او په کار به یې لګولو. د ریډی خان هم حال بد و دحوالات په ختو یې لګولی و تول به په ختو لړلی و دخوراک حال یې هم بنه نه و. ورځ یې ډېره بده وه ترڅو چه زه هلته وم ما دخپلې ډوډۍ نه په یې ډېره څه برخه ورکوله. شپږ میاشتې پس زه ددېرش زرو روپو په ضمانت رها کړی شوم.

دقید نه خلاصېدل:

چه کلی ته راغلم خلک زما لیدو او په خیر راغلی ته راتلل او په ډېره مینه محبت به راسره یو ځای کېدل. د رولټ اکټ ایجی ټېشن دخلکو نه ډېره تنده واخیسته او ډېر ځانی او مالی نقصانونه یې خلکو ته ورواړول خو دومره وشو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتنو کښې دسیاسی شعور آغاز وشو زه چه دکلی دحالاتو نه خبر شوم زه په جېلخانه کښې دومره نه وم ربړول شوی څومره چه زمونږ دکلی خلک ربړول شوي وو. مونږ را ته قصه کوله چه ته ونیول شوې رنګا وورځ را باندې تیاره شوه په ځان نه یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاواته ووې چه هرڅه خدای کوی هغه کېږی او ورپسې پولیسی کپتان صاحب چه څه کوی هغه کېږي کور کښې نغدی روپۍ نه وی کالی (زیورات) ډېر وه سستا کالي وو، د ډاکټر صاحب کالی وو، زما کالي وو، دا ټول می راغونډ کړل خدمتګاره می دخان سره واخیسته، چا دسدې له د پولیس کپتان صاحب کور ته لاړمه او ټپل لاس می هغه ټول کالی ورکړه ماز ره ډېر ټینګولو خونه ټینګښل و ټرل می. پولیسی کپتان ښه سړی و ماله یې ډېره تسلی راکړه راته یې وې چه موږې خپه کېږه مه زوی به دې خدای راخلاص کړی.

د دوهم واده تیاری او بیا ګرفتاری:

ماله مور او پلار هماغه د ځواني تېر په کلی او هماغه خاندان کښې کوژده کړې وه اوله ښځه می د مشرخان خور زه وه او دا یې لور وه مور او پلار می د واده په بند و بست کښې وو د واده ښېړ لی اېښی وه. زما او عباس خان په ذمه جوړه اخیستل وو عباس خان زما د وړکوټوالي دوست او زما زړه ته ډېر نژدې و. مونږ اول نوښار ته لاړو هلته زمونږ د کلي هلکانو تعلیم کولو او بابو سلطان محمد سره مو ولید و. بابو سلطان محمد یو پنجابی و ډېر ښه سړی داو ډېر قوم پرست و زما ډېر اشنا و. زما د هغه اشنایي په دې وه چه هغه هم د پښتنو بچو له په ډېره مینه تعلیم ورکولو. زه هم د دې عقیدې سړی وم چه د پښتنو بچي تعلیمیافته شی د پرنګیانو نوکرو. استعفایی ورکړی وه او په نوښار کښې یې یوه یتیم خانه او یو سکول جوړ کړی و. زه او بابو صاحب ناست وو خبرې مو کولې یو سړی راغی مونږ سره نژدې په لمانځه ودرېدو ما ورته شک شو بابو صاحب ته می وویل چه دا سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک دی په ده خو زما شک پیدا شو هغه ډېر خوش اعتقاده سړی و ویل یې دا خو ډېر ښه سړی دی لمونځونه کوی زمونږ خپل سړی دی ما ورته وویل چه هلته خو دوه کمرې خالی پرتی دي . دی د المونځ هلته ولې نه کوی چه د لته مونږ ته نژدی ولاړ دی بیا زه په جېلخانه کښې وم چه خبر شوم چه بابو صاحب گرفتار شو. هغه سړی د سی . آی . ډي انسپکتر و ده پسی د پنجاب نه راليږل شوی و. د حکومت په بابو صاحب دا شک وچه دی لوټونه جوړوی . چه د دی تحقیق یې وکړو بابو صاحب یې سره د ساتنی (؟) گرفتار کړو .

مونږ د هغه ځایه پېښور ته لاړ و جوړه مو واخیسته کلی ته را روان شو چه سردریاب ته راورسېدو او له پله نه پوری وتو چه تم تم ته ختلو د پولیس تانړه دار مو د سپاهیانو سره ولید ه چه په تم تم کښې ناست او د پله خوا ته را روان دی. چه مونږ ورنه تېر شو دوی هم راپسی را وکوځېدل مونږ مخکښې دوی راپسی دي په دې مونږ شکمن شو چه څه چل خو دی چه تانې ته راورسېدو مونږ ته یې اشاره وکړه مونږ و درېدو و تانړه د سړک په غاړه وه مونږ یې تانې ته بوتللو هلته نور افسران زمونږ په انتظار کښې ناست وو چه مونږ یې ولیدو پخپلو کښې بېل شو او څه پس پسی یې سره وکړو بیا مونږ ته را غلل را ته یې وویل چه تاسو پسی د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بېرته ښار ته بیایو، مونږ ورته ووې چه د څه حکم دی مونږ خو پوه کړئ هغوی جواب راکړو چه مونږ هم خبر نه یو. مونږ سره چه کوم سامان وو هغه مو هغوی ته حواله کړو او مونږ د پولیس سره واپس ښار ته روان شو ماښام تیاره ښار ته ورسېدو نېغ یې د ښار ت صاحب بنګلې ته بوتلو.

مصیبه د غه زما نه [illegible] صاحب د سی [illegible]
کپتان [illegible] گرفتار شو [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د پېښور د ضلعي د سي. آی. ډی لوی کپتان و بنګله يي مشن کالج ته مخامخ
ود مونږ يي په سړک و درولي وو د پوما میاشت وه ډېر ساړه وو ماخوستن شو
په ولاړه نوروسترې شو نه زمونږ د پاره د ناستې څه انتظام و او نه د پولیس د پاره.
مونږ پولیسانو ته ډېر ووېړ مونږ به ترکومې پورې په دې یخنۍ کښې په سړک د لته
ولاړ يو لاړ شئ څه تلوار پېړ وکړئ چه زر پېښ شو. د پولیس افسرانو کښې دا جرئت
چیرته و هغوی مونږ ته بهادران وو پرنګي ته يي ایمان نه و. د مسلمانانو لوی افسر
په دومره د خدای نه نه وېرېده څومره چه به د پرنګي وېرېده. د خدای دومره تابعدار
او وفادار نه و څومره چه د پرنګي و. مونږ دا خبرې کولې چه د بنګلې نه یو پولیس افسر
راووت او د دوی سره وپسپسېد و بیایي زه او عباس خان يو د بله بېل کړو د جدا کېدلو
په وخت کښې ما ته عباس خان ووې چه څه به وایو. ماوې چه رښتیا رښتیا به وایو
معلومېده چه دغه پولیس افسر دا حکم راوړی و چه ما او عباس خان بېل کړي هغه
ی مشن کالج طرف ته روان کړو او زه يي دې خوا سټیشن ته چه کوم سړک تللی
هغه ته راوستلم. زه په ولاړه ډېر ستړی شوی وم یخنی می هم کېده. یو پل و د
هغه د پاسه کښېناستم د عباس خان نه خبر نه شوم خو زه يي ماسخوتن تېر شارټ
صاحب ته مخکښې کړم. شارټ صاحب په یوه کوټه کښې د انګېټهۍ خواته ناست وو
انګېټهۍ کښې ښې د ډېرې پرتې وې. کوټه ښه توده وه. زما د یخنۍ نه ډامې کړزېدې؛
هم تود شوم طبیعت مې ښه شو انګېټهۍ سره نږدې کوسۍ وه شارټ صاحب راته اشاره
وکړه په هغه کوسۍ کښېناستم. شارټ د ډېر قارجن سړی و په پوښتنې يي رانه شروع
کړې ما ور ته چه څه رښتیا او حقیقت و بیان کړل. ما چه څه وخت خبرې ته شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ده راته ووې چه ورو ورو وایه بیامې چه زه رو خبرې کولې هغه راته ویل په زوره
وایه ماورته ووې چه ورو وایم نو وایې په زوره وایه . چه په زوره وایم نو ته وایې چه
ورو ورو وایه ، ته راته یوه طریقه وښیه چه زه هغسې ووایم . زما په خبره خوګار د پې
ودغې خوسرې چپ شو . چه بیان مې ختم شو دکوتې نه راووتم پولیس راته منتظر ولاړ و
زه یې بیا هغه زوړ اشنا زوړ ځای د صدر کوتوالۍ ته بوتللم په حوالات یې ورننه که
یو څوزړې د سپنږ و دکې شړې پرتې وې هغه مې واغوستې او د سیمنټو په یخ ز
خملاستم په بله شپه سید اکبرخان زاړه اشنا دپیټی کشنر بنګلې ته بوتلم هغ
ته یې وراندې کړم ، دپیټی کمشنر النسن صاحب و ، د پښتو سهی و . ماورته د خپلې
بې ګناهې خبره وکړه هغه ډېره تسلي راکړه او سید اکبرخان ته یې ووې چه د ده
سره سلوک کوئ او سره ډوډۍ ورکوئ . د صاحب حکم وچه بېرته راغلو هغه د سپږ
شړې یې راته بدلې کړې او ډوډۍ یې هم راته سره شروع کړه . اته نهه شپې زه
د حوالات کښې بندی وم چه یوه ورځ پولیس راغی او زه یې د پولیس لوی افسر
ور وستم ، شارت صاحب ته یې بیامخکښې کولم . د هغه د دفتر سره یو ورکی غو
ځای و زه یې هلته کښېنولم زه خپل فکر کښې ډوب تللې وم چه یو سړی مې تونظر ته
چه کوټه کښې راغی او د دفتر چک یې وچت کړو په منځ ورننووت ماخو سره وه نه
ولې شک مې پرې راغی چه قاضي شاکرالله و ، او دلې نه مې پوښتنه وکړه چه داسړی
څوک و ؟ هغه راته وویل چه زه یې نه پېژنم دوی که څوک پېژني هم په اساني یې نه
ماورته ووې چه ولې قاضي شاکرالله نه و ؟ ده راته وویل چه و ، مانو رقول فکر ونه
بس د دفتر دروازې ته مې سترګې ونیولې چه قاضي صاحب به کله راوځي چه ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام علیک وکړم چه بله ورځ بیا منکر نه شی. شارټ د صوبې د مخبرانو لوی مشرف او د ټولو مخبرانو تعلق ده سره ؤ. زه په دې وېرېدم هسې نه چه په بله لار دانه لاړ نه شی ځکه چه دوی هم احتیاط کوي په یوه لار چه لاړ شی بیا په هغې نه راځی. خدای ته زاری کوم چه خدایه قاضی صاحب په همدې لاره واپس راولې چه سترګی موسره مخامخ شی ده خو عوام پرېږده چه ملایان هم دوکه کول ماوې چه حقیقت یې خلکو ته ښکاره کوم. قاضی صاحب ډېر ساعت وروسته راووت چه ماله نږدې راغی زه ورپاڅېدم سلام می ورواچاوه چه زه یې ولیدم رنګ یې تک زېړ شو او ورته می وویل چه قاضی صاحب ته خو مسلمان شوی وې دا بیا کله کافر شوې سترګی یې ښکته کړې هیڅ یې ونه ویل چابک را نه لاړ.

رهایی او دوهم واده:

لږ ساعت وروسته زه پولیس د مخبرانو کشر کپتان ته چه د جهانګیری کلي و مخکښې کړم هغه راته ووې چه ته ازادیې. ما ورته ووې چه زه تا سو نیولی په څه وم او اوس می پرېږدی ولې؟ هغه راته وویل چه مونږ نوکران یو، مونږ څه ویلی نه شو زمونږ واکدار د ننه ناست دی ته دا پوښتنه د هغه نه کولی شې په دې وخت کښې د پرنګیانو ډېر رعب داب وو او بیا د شارټ صاحب چه قهرجن هم و. چا ورته خبره نه شوه کولی خو چه څوک په اخلاقی جرم کښې نه بلکه په سیاسی جرم کښې جېلخانه ووینی وېره یې د زړه لېرې شی. زه نېغ شارټ صاحب ته ورغلم هغه ماته ووې چه څه وایې ماوې چه دا زه دې په څه نیولی وم او اوس می ولې پرېږدې دی؟ هغه راته وویل چه په نوښار کښې چا بم غورځولی و زمونږ دا شک وو چه دا کار تا کړی دی خو د تحقیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بې ګناه یې نو خکه مو اوس پرېښبوی. نو ما ورته ووې چه دا تحقیق خو زما د نیولو نه مخکښې هم کېدی شو زه خو د دې ملک سړی وم که مجرم وای نو زما نیول خو څه ګران کار نه و ته ګوره دا لس دولس ورځې موزه وکړو لم زه انسان یم. حیثیت لرم، هر څه مو راته پایمال کړل. ده راته ووېل چه تا سو د څه حیثیت لرئ دا زمونږ خوښه ده که مو نیسو، که مو پرېږدو ما وې ښه چه داسې ده. نو د خدای پامان. زه ترې راووتم وروروستنه یې راپسې د پېرې چغې وهلې خو زه ورونه ګرځېدم. له هغه ځایه پیاده ښار ته راغلم. زما د خلاصېدو نه خوک نه و خبر. د چینې حکیم صاحب دکان ته ورغلم چه ګورم قاضي شاکرالله ګرم تقریر شروع کړی دی چه خدای داسې ویلي او رسول الله (ص)، داسې فرمایلي چه زه یې ولیدم سپک پاڅېده او هغه ځای یې پرېښبوده. زه له هغه ځایه کلي ته راغلم د عباس خان پوښتنه مې چه وکړه هغه زما نه مخکښې رها شوی و او کلي ته تللی و.

زه دا منم چه بدیشي حکومتونه بغیر تشدد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شي خو دا څېزونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوي. که په دغه وخت کښې پېرنګي د زور او ظلم په ځای مونږ سره نرمي کړې وای د دوی په ضد به دومره تحریکونه نه شروع کېدل او نه به د هغوی رعب او داب دومره زر کم او ختم شوی وای ځکه چه هغوی به د خپل رعب د ساتلو د پاره په پښتنو څومره ظلم کول او هغومره به د خلکو د مقاومت په وجه د دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندې ذکر کړی دی زما لومړنۍ تبر د غنی او ولي دوی مور په وړاکښې مړ شوی وه په دې ورځو کښې زما د ابل واده تیار و. په ۱۹۱۹ع کال کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې واده وشو . د لیبڼتنو و دوینه له رواجونو ډک وو ما دهغو اصلاح غوښتله نو ځکه مې د ځان نه شروع وکړه او د شریعت مطابق مې اول ډولۍ راوړه په سباله مې ولیمه وکړه او یو وخت مې ښه ډوډۍ د کلي خلکو ، دوستانو او خپلوانو ته ورکړه . خلکو راته د ننداري په دود روپۍ را اچولې خو ما ونه منلې. که څه هم په ډېرو زمونږ پورې دي . په ډوډۍ کښې مو د رسم و رواج د اصلاح کولو په باره کښې تبادل خیال د خلکو سره وکړو . په هغه وخت کښې دا دود وچه په واده کښې به ټولو کسبګرو ته واده ته راغلو مېلمنو پیسې ورکولې چا به آئینه ښودله چا به سپېلنی لوګی کولو ، چا به ډول واهه چا به ګلونه راوړی وو ، چا به رباب کښې چاربیته ویله ، په مېلمنو به یو لوټ مالاؤ که د چا زړه به وو او که به نه و خو د خپله شرمه به یې د احساب کسبګرو ته اداکولو . زما په واده کښې د اول ځل د پاره دا کارونه ما بند کړل او کسبګرو ته مې دا وویل چه تاسو به مېلمنو له تکلیف نه ورکوئ ستاسو د ټولو حق به زه ورکوم ولی چه تاسو زما کسبګري

دغه شان ډمې به ګډېدې مېلمنو به که د چا زړه و

او که نه و پیسې ورکولې .

سازیان به وو .

چنجونه به وو

ټوپکې او غربینونه

به خلاصېدل

لنډه دا چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر فضول خرڅونه به وو . زما په وادهٔ کښې دا ټول ما بند کړل او دا مې د دې د پاره وکړل چه د قام او ملک د پاره ډېر نقص دی او دا خلک ترې تنګ و خوار کې ددې د ډېر سبب دو اخلاقي جرئت نه و . ما د دې شیانو د مخنیوی ابتدا د خپل واده نه وکړه او خلکو ته مې هم دو یل چه تاسو هم دا بې ځایه رواجونه پرېږدئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلافت تحریک او هجرت

د خلافت کمیټې ، جلسه په ډهلي کښې

هجرت، مونږ ه په کابل کښې

باجوړ ته واپسې ، دیر کښې او دخالونو

ملاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وخت کښې د ترکانو په تول وطن د اتحادیانو قبضه وه ، مصطفی کما
د هغه ملګرو د دوی برخلاف جنګ شروع کړی و . په هندوستان کښې دخلا
د پاره مسلمانانو لویلوی ایجی تیشن (تحریک) شروع کړی و ځای په ځای په
جوړې کړې وې . جلسی او جلوسونه به کېدل ، دهندوستان مسلمانان ته
خلک وو . په جنګ کښې د تولونه زیات د پرنګیانو امداد دوی کړی و . د دوی
مشرانو ور له برقی، ورکړې وې ، ملایانو ، ذیرکانو او مذهبی پیشوایانو د پرنګ
په طرفداری او د ترکو برخلاف فتوی ورکړې وې . خلافت دوی تباه کړ
که دوی دا فکر مخکښې کړی وای د پروه فایده به یې رسولی وه ، خو ندشت نه دا
سنه و .

دهلی کښې دخلافت کمیټی جلسه :

د ۱۹۲۰ع کال په نیمائی دخلافت کمیټی له طرفه په دهلی کښې دیوی لوی
اعلان وشو او ورسره د دی خبری اعلان هم وشو چه هغه خلک به په دې جلسه
شریکیږی چه کفن به یې په سر تړلی وي . زه هم په دی جلسه کښې شریک
د پروه لویه جلسه وه دهندوستان دهری برخې مسلمانان ور له راغلی وو .
هندی یو جذباتی نوجوان هلک وهغه په جلسه کښې دهجرت ګولو تجویز وړا

غالباً د لفظ آفندی د ... (عزیز هندی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول غوښتل دا کثرو مشرانو دا رایه نه وه . هغوی د پرپوه کړو چه اوس د دی تجویز
ورااندی کېد وموقع نه ده خو هغه منع نه شواو خپل تجویزی وړاندی کړو . مسلمانان
ویو جذ باتی قام دی . دې ته یی ونه کتل چه دد ې نتیجه به څه وي د وړاندی کېد
وایی تجویز پاس کړو . د هجرت خبر چه په ملک کښی خور شو ، پېښور ته ورو ورو
ی ورې قافلې را روانې شوې په پېښور کښی د دوی د امداد اوارام د پاره د
جرت کمیټی جوړه شوه ، دا قافلې چه به له هند وستانه راتللې په سټیشنو به یی خلکو
ر ناوده استقبالونه کول او په پېښور کښی به یی جلوسونه وتل . پرنګیانو خو اول د
رت سخت مخالفت وکړو خکه چه هغه خان د پاره دا یو خطرناک کار ګڼلو ولی چه یوه
وچه خلک په هیڅ شان نه منع کېږی نو بیایي دا کو بنښ وچه څو مره کېدی شی
وسوه د پرخلک په هجرت لاړ شی . پښتانه خو د نورو خلکو په شان نه وو هغوی
د اتما شا لیده د پر اثرېي پرې وکړو . ملایانو به هم وعظونه کول چه هجرت فرض دی
چا هجرت ونه کړو ښځه یی طلاقیږی . داسې حالت په ملک کښی پیدا شو چه بی له
بورته بلې خبرې اوریدو ته څوک تیار نه وو . د حکومت له خوا به هم قسم قسم اوازی خوریدلې
ښځی هجرت ته تیار شول .

هجرت :

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ورته په بد نظر کتل . نو ما د یوی جلسې انتظام کړو
ز په کلی کښی لویه جلسه جوړه شوه . د پرخلک پکښی راجمع شوی وو . په جلسه کښی می
ی چه تاسو لږ صبر وکړی . زه به یو څو کسان کابل ته ولېږم چه هغوی مونږ ته څیل
د یل حالات را دری او مونږ په حالاتو خبرا و یوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله کوو . ماچه داتجویز پیش کړو زمونږ دکلی عادلشاه پیر نومی یو پیر دهغه بخت
مخالفت وکړو وې ویل چه مونږ خپلې ښځې کوره کانو ته نه شو پرېښودلی که ت
هجرت ته تیار نه یې مه ځه خو نور مه منع کوه مونږ که خدای ته منظوره وی سبا دخ
روانیږو . اود په هندوستان کښې ونګیږد او وسوځېږد له یکښې پښتونخوا که
وه که کوزه تالا ولاشوه او کورونه روې نقصان وشو . خصوصاً چه دسنده د خلک
قافله چه دجونیجو صاحب په مشرۍ کښې پېښور ته راورسېده په پښتنو کښې اورد لګ
نو ، ښځې په هجرت روان شول . دې خلکو کښې پرنګیانو هم خپل ډېر مخبران ولیږل
هلته په مهاجرو کښې پراګنده وکړې چه داخلک هلته پاتې نه شي او بېرته خپل ملک
واشي . هجرت هجرت نه ؤ . یوه هنګامه وه ، تش جذبات وو ، هیڅ سوچ فکر نه
هجرت په اصل مطلب څوک پوه نه ؤ ، داخو محمد علی او شوکت علی امان الله خان ته د
لیږلی ؤ چه ته دهجرت دمنلو اعلان وکړه چه په پرنګیانو باندې ددې خبرې اثر پریو
زمونږ دخلافت تحریک ته یکښې فایده ورسیږی .

اخوزه هم مجبور شوم دقوم په ملګرتیا دیوی وړوکی قافلی سره چه تقول ح
وو دشوقدر ، او مومند و په لار پیاده افغانستان ته روان شو . اوله شپه مو ب
راغله مونږ چه روان شو او ډول غږیږ ونو ډېر خلک راسره وو ، خو چه دشو
دکړپې په لار روانیږو او ډول سرنا رانه پاتې شو نو بیا ډېر کم خلک مونږ س
ته ورسیږل او چه په کړپه کښې په مونږ په کانو لوتو شپه راغله نو بیځی
پاتې شو . خیر په کړپه کښې په تیږ وکښې مو شپه تېره کړه ، سحر چه پاڅیږ و
یوځو ملګرو سره دتړنګزو دحاجی صاحب لید لو ته دهغه ځای ته روان شوم ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله د ماسل خان ځای ته روانه شوه . د حاجی صاحب د لیدلو نه پس مونږ هم
د ماسل خان ځای کوږ اخیلو ته راغلو او په ملبه ورځ له هغه ځایه را روان شو د کامې
کرداو ته راغلو سردار خان د مومند و خان دخپل قام سره زمونږ مخې ته راغلی
و زمونږ یې ډېر ښه استقبال اوکړو کلي ته یې بوتلو ، زمونږ یې ډېر داد مداد وکړو
سبا له جلال آباد ته روانېدو سردار خان مونږ ته ډېر وویل چه هلته پاتې شئ تاسو
مهاجر او مونږ انصار یو ، مونږ به دا خپل جایداد د و نه تاسو سره نیم کړو . د کابل خلک ستاسو
دومره امداد نه کوي ، دا زمونږ خبره در ته ښه ده . د هغه مو ډېره شکریه وکړه ، مونږ
ورته ویل چه مونږ خو ځکه په نه وو راغلي نو د هغه نه را رخصت شو ، جلال آباد ته راغلو
په جلال اباد کښې سردار هاشم خان گورنر و هغه سره مو ولیدل ، خبرې اترې مو سره
وشوې هغه زه د ځان سره په جلال اباد کښې پاتې کړم او نوره قافله رخصت شوه .
هاشم خان سره د مهاجرینو د دې لویو لویو قافلو ډېره سودا وه ، ډېر پریشانه و او
په دې کوښښ کښې و چه څه تدبیر وشي چه دا هجرت ودرېدل شي ځکه چه په افغانستان
کښې دومره خلک کله ځائېدای شي . د پښتنگیانو هم ډېرو خلکو په هجرت کولو کښې
هم دا مطلب و چه په افغانستان کښې به هم دوی ته دا ستوگنې مشکلات پیدا شي او
هم افغانستان ته خو ورځې وروسته هاشم خان کابل ته د ملا د تللو بند و بست وکړو
مونږ د جلال اباد نه کابل ته د خوگیانو د ملي په لاره روان شو ، په گندمک کښې
عادلشاه پیر د خپلو ښځو ، بچو ملگرو سره په مخه راغلل چه واپس وطن ته را روان وو
ما ورته ووې چه پیر صاحب دا ښځې مو بېرته کوره کانو ته روانې کړې ؟ ده راته وویل چه
نه وکړو هلته هم د ښځو له لاسه تنگ وو چه ځئ ، هجرت وکړئ او دلته هم ښځو تنگ کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې ملک کښې گوزاره گرانه ده بیرته یې روان کړی یو.

مونږ کابل کښې:

مونږ چه کابل ته راورسیدو د لاهوری دروازی سره د پېړې ونې ولاړې وې
مهاجرینو دلته اړولي وو، مونږ هم د دوی سره یوځای واړول زمونږ د پاره حکوم
بیل انتظام کړی و، خو زه د عامو مهاجرینو نه بېلېدم. په کابل کښې د ټول هندوس
د مهاجرینو یوه شپاړس کسیزه کمیټي وه چه زه او رضا خان ارباب هم د هغې ممبرا
وو. د دې کمیټۍ په ذریعه به د مهاجرینو ارتباط د افغانستان د حکومت سره و
خو وخت چه د مهاجرینو د قافلو تعداد شلو دیرشو زرو ته ورسیدو نو حکومت کمېټ
ویل چه افغانستان خو یو وړوکی ملک دی دا دومره خلک پکښې ځاییدې نشي
مهربانی وکړئ - دا هجرت بند کړی. نو مونږ عباس خان ولیږو چه دا خبره هلت
پېښور ته ورسوی. هغه تر جلال اباده پورې لاړ او دا خبر یې پېښور ته ورسولو.

امان الله خان مونږ ته ووېل چه زه د پرنګي د جنګ زور نه لرم که تاسو د
په کومه طریقه جنګ کولای شئ او خپل ملک ازاده ولی شئ زه ستاسو مرسته ضرور ک
ځکه پرنګی تور مار دی، هیڅ اعتبار یې نشته چه زما خوا کښې پروت وی زه تر
په دا ده زړه خوب نه شم کولی. دا وېره راسره وی چه اوس به مې خوری. هغه مونږ
دوه لارې مخکښې کړې ویل که نوکری کوئ مونږ به ستاسو ځوانان بهرتی کړو بېل
پلټنی به درته جوړې کړو تربیت به درکړو که بیا مو د انګریز سره جنګ کولی شو وبا
کوئ که ځمکې غواړئ نو په کندهار او مزار شریف کښې مونږ ځمکې لرو هغه به درک
تاسو خپله یوه کالونی جوړه کړئ او خپل انتظام په خپله ځان له وکړئ په کومه سیمه کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ بې تاسو ته د ډکوو په هغې کښې به ټول واک اختيار ستاسو خپل وي او
د بيرون حکومتونو سره تعلقات ساتئ هم ته ساتلې شئ . مهاجرينو ته يې وويل
که تاسو نوکري غواړئ هم او که ځمکې غواړئ هم او که تجارت غواړئ هم د ړ سره
ادکوم . مونږ به داغلو خپلو ملګرو سره به موسلا مشوره وکړه د ټولو مهاجرينو
اتفاق به مو دا خبره غوره کړه چه لس مونږ ته دې عسکري ټرېننګ راکړل شي
برتې کېږو ، مونږ به د پلټنو تشکيل هم جوړ کړو ، مونږ به دا پاڅېږو چه د حکومت
خبره فيصله کړو چه زمونږ د پاره انتظام وکړي ، نو د پرنګيانو مخبرانو ته چه
هجرت کښې راغلي وو ، موقع په لاس ورغله ، يو مخبر به پټ کښې پاڅېد او وويل به
چه مونږ خو په ځمکو پسې نه وو راغلي ، نه نوکرو پسې راغلي وو ، مونږ په جهاد پسې
لي وو چه زمونږ د هجرت غرض نه تر سره کېږي او افغانستان د پرنګي سره
نه کوي نو نور مونږ دلته څه کوو زه خو بېرته ځم . هغه پسې به بل مخبر پاڅېد
به ووې چه بالکل ټيک خبره ده زه هم ځم چه دې به پاڅېد و يوه ډله به ور
پاڅېده ، دغسې به په ډله کښې ماتې کړه شوه ، يو کس به ما پسې رامنډه کړه
د حکومت سره خبرې مه کوه يو ځل راشه چه بېرته به راغلم ، ټول به تللي وو .
دوی ته دا خبره وړاندې کړه چه راځئ چه دا ځمکې واخلو ، او زه هم د ړ سره ځم
دوی دې ته هم تيار نه شول .

څه رنګه چه پښتانه په راتلو کښې ګړندي وو ، دغسې په واپس تلو کښې هم ګړندي
دغه شان ورو ورو مهاجرين بېرته ستنېدل د هر لوړ کسان پاتې شو هغوی
غانستان کښې استوګنه غوره کړه چا نوکري واخيستې ، چا ځمکې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان هجرت ناکام شو د هندوستان مسلمانانو خصوصاً پښتنو
ددې هجرت ډېر تاوان ورسېده ، افغانستان ته يې هم نقصان ورشو.
امان الله خان په ورکولو پيسې پرېنګيانوله هغه ېې وخت نه ملا وتړله فايده
يوازې انګريزانو ته ورسېده .

زما خه ملګرى تاشکند ته لاړل چه روس به مونږ سره د هند په ازادو
مرسته وکړي . زه په کابل کښې د يو خو ملګرو سره پاتې شوم . يوه ورځ زه د امان
خان ملاقات ته تللې وم ډېرې خبرې مې ور سره وشوې ، په خبرو خبرو کښې مې ور
ووې . تا له ترکي درځي ، فارسي درځي او نورې ژبې هم درځي ، خو خپله ژبه نه درځي
خبرې په هغه باندې ډېر اثر وکړو او وعده يې را سره وکړه چه زه د ه کوم به يې . کله
افغانستانه واپستل شو زه بمبئى ته د ده ليد لو ته ورغلم نو هلته يې ما سره پښتو
خبرې وکړې .

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادرخان او د ده د کورنۍ سره ډېر وو دى
وزير دفاع و او ورور يې سردار عبدالعزيز خان د معارف وزير و . يوه ورځ يې
څه ورشه د حبيبيې کالج وکوره . چه کالج ته ورغلم نو د يو جماعت له هلکانو نه مې
وکړو چه : « شما کيستيد ؟ » دوى به راته ووېل چه « افغان هستم » بيا به مې ورته ووې
ملک شما ؟ دوى به ووې : افغانستان . بيا مې ورته ووې : « افغانى ميدانى که افغان هست
به شو عجبه بې لي نه کاوه . نو ما به ورته او ووېل چه څنګه افغان يې او څنګه د افغانستان
يې چه خپله ژبه نه درځي . دغه شان مې محمود طرزى صاحب سره چه د افغانس
وزير خارجه او ډېر لايق او عالم سړى و په يوه لويه ميلمستيا چه د ه د مهاجرينو د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې بحث راغی یو سړی ورته پوښتنه وکړه دا څنګه افغانستان دی چه افغاني پکښې سته. طرزي صاحب وویل چه پارسي هم زموږ د ملک ژبه ده. نوما ورته وویل چه طرزي صاحب پښتو خو د افغانستان ملي ژبه ده او د اکثریت ژبه ده، په ټوله دنیا کښې د اکثریت ژبه هم سرکارې وی، هم دفتري، هم تعلیمي دی.

باجوړته واپسی :

د مهاجرینو د تللو نه وروسته موږ په یو سرای کښې یوه کوټه په کرایه ونیوله ته به او سېدو خوړو څې پس زه نادرخان ته ورغلم ورته مې ووې د هجرت معامله ختمه شوه دلته خو نور زموږ د مقصد د پاره څه نه کېږي زما اراده ده چه د باجوړ د قبایلو ته لاړ شم او هلته د تعلیم کار شروع کړم او د پښتنو د بچو د روزلو د پاره ملي مدرسې جوړې کړم، ستا سلا و مشوره څه ده؟ هغه زما دا رایه خوښه کړه ما ځایې په دې خبره اتفاق وکړو. زه د یو څو یارانو ملګرو سره د کابل نه جلال اباد ته راغلم جلال اباد کښې مې د هاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه، هغه هم زما د دې کار په ډېر خوشحالی اتفاق وکړو او باجوړ ته یې زموږ د تګ انتظام هم وکړ یو اس الکو. موږ اوله شپه د جلال اباد نه سلام پور ته ورسوله هلته مو د سلام پور د باچا سره شپه تېره کړه، د سلام پور نه مو بله شپه د مومندو په علاقه کښې کابړه پاڼ ته ورسوله. د کابړه پاڼ ملا صاحب ځای ته چه زموږ پخواني تعلقدار ؤ لاړو له هغه چمرکنډ ته لاړو په چمرکنډ کښې د هندوستان د مجاهدینو هغه ډله ډېره وه سید احمد بریلوی صاحب او اسماعیل شهید صاحب د شهادت نه وروسته ته تللي وو هلته یې مرکز نیولی ؤ. دوی په بونیر کښې په دې خبره پوه شوي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د دوی امیر نعمت الله د پرنګیانو سره راز و باز لری نوخیل امیري وژلی و

دوه د لی شو، یوه د پنجابیانو او بله د بنګالیانو. د پنجابیانو دله چمرکنه ته راغلی

په چمرکنه کښی دوی بیکاره پراته وو او د هندوستان امداد ته یی سترګی نیولی و

د دوی د به یی وار په وار نچوله او دی ته دوي مساوات وي هم ا د هندوستان امدا

د دوی د تباهي باعث شو. قصه به یي وروسته پخپل ځای کښی راشی ما ورته وو

چه تاسو دوه کچري لرئ او د مومنډو په دی علاقه میوه دانه نشته د دی کنډ ور

کونړ دی، هلته میوې ډیرې دي که تاسو په دې کچرو میوه راوړئ او دلته یې خ

ستاسو خرڅ به ترې ووځي او د هندوستان د امداد له احتیاجه به خلاص ش

د چمرکنه نه کوټکي ته لاړو. د کوټکي خانان «یو ځکر ورخان او بل زړه ور خان»

د پړښه سړي وو، او سنه پښتانه وو چیرته چه به د پرنګی خلاف غزاوه دوی به پکښ

شریکیدل، د دوی سره موخبری وشوې. له دی ځایه بیا شینګرګل ته لاړو

شینګرګل مولانا امیرالدین زمونږ کوربان او قوم پرست سړی و. هلته

خلکو سره ولیدل بیا په سالارزو او ماموندو وګرځیدو.

دیر کښی د خالو نو مدرسه:

د هغی نه پس د دیر علاقې ته لاړو خالو نو هم کلي ته راغلو، د خالو نو په کلي

اخونزادګان او پراچګان اباد دي دا دواړه کورنۍ ډیر روشنفکره او ښه

دي، دواړه قوم پرست او دولتمند وو، د دوی په مرسته مونږ دلته

ملاه سره جوړه کړه او دوی ته مو وویل چه د دې ملاه سی د انتظام د پاره

صاحب راوغواړئ او مونږ ترې دیر ته لاړو. دې مدرسې ډیر زر ترقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

و په لږ موده کښې یې شاګردان څلور سوو ته ورسېدل د ملکنډ پولټیکل اجنټ
پښتنو د بیدارۍ سخت مخالف وه هغه د دیر نواب وغوښت ورته یې وویل چه
ې ملا سره او تعلیم مونږ ته څومره مشکلات پیدا کړل ته ځان ته دا مشکلات
ه پیدا کوه دا ملا سره ورانه کړه . د دیر نواب راغی ملا سره یې ورانه کړه
ورې یې ورته کړو.

مونږ چه دیرته ورسېدو نو شاهو بابا د زوی سره چه د ترنګزو د حاجي
احب ماذون وا و په ترنګزو کښې مونږ سره اشنا شوی و د یوه شو هلته موځو
سپې وکوی یوه شپه د نواب صاحب استاذی صفل رخان راغی راته یې وویل چه نواب
احب غوښتی یې ماوې اوس شپه ده نا وخته دی سبا به لاړ شو، هغه ووې چه
لا د شپې یې غوښتی یې، زه ورسره روان شوم چه ورغلو نواب صاحب زما په
نتظار کښې یوازی ناست وُ هیڅوک ورسره نه و په خبرو کښې یې راته وویل چه پټ په
ړه کښې می انګریز ډېر بد ایښی ته چه څه غواړې زه هم د غه ارزو ده خو زه څه وکړم
یا ګلی (د سوات باچا)، یې راته کښېنولی دی چه ایله حرکت وکړم را باندی راځوی
ا که سبا د قام او خلکو په مخکښې ما ستا د خبرو مخالفت وکړ و چه ته خپه نه شې.
ملا ذره مینه او پته سر ستته به تا سره وي. سبا له چه خلک راغونډ شو خبرې وشوې
نواب صاحب د ناستی ځای ته ننوځي په یوه بالاخانه کښې عبدالمتین خان او د تور
ان می له وراپه ولیدل او له لیری مو سلام علیک وکړل . دوي نواب بندیان کړي وو.
نواب د ځای مونږ د شپې برول بانډې ته لاړو هغه وخت د لته د دیر د نواب ولیعهد
اوسېدو مونږ غوښتل چه هغه وګورو خو مونه لید له هغه ځایه باړوی ته لاړو هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مود «تباهی» خان ولید. دی زمونږ دکلی دغلام حیدرخان کلی ته ډیر راتلو
اشنا وهلته زما هم ورسره تعلق پیدا شوی و. هغه ته مو ووې چه مونږ د نواب کښر
لیده غواړو هغه راته داخبره وکړه چه هغه خواوس ویده دی ځکه چه دشپی ویښ
او خوکی کوي. زمونږ دهغه سره هم لیدل ونه شو او بیا «تور» ته لاړو. دهغی نه پس
«جار» ته راغلو د «جار» خان ډیر ښه سړی و پخپله په کور کښی نه و دکلا دروازه
وتکوله ورپی راته بیرته کړو بی بی پی راته د ډوډی انتظام وکړو. دجار خان زماد تره
دزوی سربلند خان سره ډیر تعلق و هغه به همیشه ماسند نا ندی ته راتلو او هغه سره
یی ډیرې ورځی تیرولی. سهار خار ته لاړو. دخار خان ډیر پوه، بهادر او ښه ښکلی
سړی و. دهغه سره مو خوشپی وکړې. یوه ورځ زه بهر وتلی وم چه بیرته راغلم دخ
خان ته می ووېل چه خان تاسو خولا بیا هم زمونږ نه ښه یی چه دقرآن نه خوخه فایده
هغه وې څنګه؟ ماوې که عمل پری نه کوئ بوساری خوپړی ساتی. په هره بوساره قرآن
شریف پروت وي چه خوک ورنه بوس پټ نه کړي تاسي خوپړی خوکیدا دی کوئ مونږ خو
پری نه عمل وکړو او نه خوکی. له خاره مونږ «ناوه ګی» ته لاړو. دناوه ګی خان ډیر ښه سړی
و، خوساده و. له هغه ځایه «غازی اباد» ته لاړو. دتګز و حاجی صاحب سره مو ولید
دلته ماسره یو ملګری چه فقیر نومید ه او اصلاً تږکا ن و. ما دلته غازی اباد کښی پریښی
نور تول ملګری راته په لاره کښی یو یو خپلو کورونو ته تللي وو مونږ دواړه یی یوازی پری
ایښی وو. زه خود افغانستان نه په دی اراده راغلی وم چه دلته په ازادو قبایلو کښی
مدرسی جوړی کړم او د قوم تربیت وکړو. داکار ونه خو یو سړی نشی کولی په دله کبری
او زمونږ هغه دله خوره شوی وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذهنی انقلاب

تعلیمی او اصلاحی جد وجهد

داتمانزو وازادهای سکول او انجمن اصلاح

الافاغنه

دخلافت کمیټی صدارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان او ازادو قبایلو حالت چه می ولید و او پنځلس کاله می په هند
او قبایلو او افغانستان کښی غورځي پرزې وکړی نو په دې نتیجه ورسیدم چه انق
د ملیای کار او دومره اسان څیز نه دی، انقلاب د سړي مینی کار دی. انقلا
علم او پوهه غواړی، انقلاب عالمان او پوهان غواړی، چه د پوهی س
قام وروزی او انقلاب ته یی اماده کړی د انقلاب دپاره د اشخاص
دی. نه ګوره چه زمونږ جذباتی ملګری په څومره جوش را ولټي وو مټول لا ر
خواره شول نو کښمینا ستم د ځان سره ملی ښه فکر وکړو په دې نتیجه ورسیا
چه زمونږ د قام نه د تجارت خواته توجه شته نه د صنعت خواته نه د زراعه
خواته او نه د تعلیم خواته. د بلی خوانه په رسمونو، رواجونو کښی تر غوږه ډوبو دي دو د
دي. په خانه جنګیو اخته دي داسی قام انقلاب نه شی کولی او دا قام د دی بلاکا
خلاصول په کار دي چه سیاسی شعور پکښی پیدا شی او دا کار ډیره پرامنه فد
غواړی. تر دغه وخته پوری زه په دې عقیده وم چه دا ټول کار د و نه انقلاب غو
تشدد د راته د انقلاب نږدې او د کامیابی لار ښکاریده خو د تجربی نه وروس
راته معلومه شوه چه د جنګ په وخت کښی اسونه نه تیاریږي نو ځکه می ار
وکړه چه خپل کلی ته واپس کیږم او د عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انقلابي اشخاصو د تعليم او تربيت دپاره قومي مدرسې جوړوم نو ځکه اتمانزو
راغلم. زه چه له هجرته بېرته راغلم د هغو مدرسو د بېرته جاري کولو کوښښ مي
ولو چه پرنګيانو د جنګ په زمانه کښې بندې کړې وې.

د ۱۹۲۰ع کال اخرنۍ مياشتې وې چه په عليګړ کښې په مسلم يونيورستي
ښې څه تقريب وو. زه او زما دوست قاضي عطاؤالله خان هم بللي وو، مونږ
واړه عليګړه ته لاړو، په دې وختونو کښې به کانګرس او خلافت يو ځای جلسې کولې
مونږ خيال وچه د عليګړه وروسته به مونږ د خلافت په جلسه کښې شريک يو
ود مصروفيت له کبله د خلافت جلسې ته پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په عليګړ
ښې زمونږ د صوبې د پېر وهلکانو تعليم کولو د هغوی سره مو تبادل خيالات وشو
دوي کښې د پېر داسې کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم
اون د پروګرام لاندې يې کالج پرېښی و. په دې ورځو کښې زما مشر ورور داکټر
انصاحب تقريباً پنځلس کاله پس د انګلينډ نه واپس راغی ده چه څه وخت
اکټري پاس کړې وه جنګ نښتی ؤ، په هماغه وخت کښې په فوځ کښې برتي
وی ؤ او اوس کپتان ؤ او د مردان په کائيډ کښې لګېدلی و.

داتمانزو آزاد سکول ۱۹۲۱ع او انجمن:

مونږ په ۱۹۲۱ع کال کښې د دوستانو په امداد په اتمانزو کښې د ازاد سکول
بنياد کښېښوده چه په دې سکول کښې قاضي عطاؤالله، ميا احمد شاه، حاجي
عبدالغفار خان، محمد عباس خان، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان
عبدالله شاه او خادم محمد اکبر زما ملګري وو. د مدرسې تر څنګه مونږ د پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغلطو رسمونو اورواجونو د اصلاح کولو د تشدد نه دمنع کولو اوپکښې دقامولي دمینې
اومحبت دپیدا کولو په غرض د اصلاح الافاغنه په نامه یو انجمن جوړکړو، ددې انجم
ممبران دا کسان وو : ۱- محمد عباس خان - ۲- صاحب عبدالغفار خان (ددواړه داتمانزي
۳- حاجي محمد اکرم خان دخان ماڼۍ - ۴- جمعدار نور محمد خان دتنګلزو - ۵- محمد
خان دتنګلزو - ۶- عبدالاکبر خان دعمرزو - ۷- غلام محی الدین خان دتنګی - ۸- فضل
میاصاحب - ۹- میاجعفرشاه دزیارت - ۱۰- فضل اکرم دنوي کلا - ۱۱- فضل ربي دبد
۱۲- میان احمد شاه دقاضي خیلو - ۱۳- میاعبدالله شاه - ۱۴- خادم محمد اکبر دچارسد
۱۵- تاج محمد خان دچارسدې - ۱۶- مولانا شاه رسول دامازوګړي - ۱۷- شاه محمد
دمیرزو - ۱۸- شیر بهادر خان دکوټو پاڼ - ۱۹- جلیل خان دجلیل - ۲۰- خوشحال خا
دباریکاب - ۲۱- شاپسند خان دچارغلي - ۲۲- امیر ممتاز خان - ۲۳- ببیر محمد
دبنو - ۲۴- محمد رمضان دپیرو - ۲۵- حکیم عبدالسلام دهری پور - ۲۶- میاء
دیکلي ۲۷- قاضي عطاء الله دمردان - ۲۸- ثمین جانخان دمحب بانډي - ۲۹- علي
خان وکیل دهزارې - ۳۰- افندي صاحب دملاکنډ - ۳۱- یومکلوي دګډ حمزه خان

زمونږ په سکول کښې استاذان کم وو، نو مابه پخپله هم هلکانو ته درس ورکو
بله داوه چه مونږ دوه دوه روپۍ نه ټولولې چه استاذانو ته مو دبلې تنخواګانې ورکړې
په لاهور کښې دخلافت کانفرنس و، مونږ ورغلي وو دبنو دمیراخیل کلي امیرخ
هم دې کانفرنس ته راغلی و، دهغه سره مو ملاقات وشو، هغه خپل دوه زامن
اسلامیه کالج کښې بي. اې کښې تعلیم کولو او د ترک موالات په وجه یې پرېښي
زمونږ سکول ته داستاذۍ دپاره راوغښتل دمشر نوم امیر ممتاز خان و او دک

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم مقصودجان و . مقصودجان زمونږ د سکول اول هیډ ماسټر و او کله چه دی
دوباره تعلیم د پاره کالج ته لاړ امیرممتاز دده په ځای هیډ ماسټر شو. د پرنګیانو
زمونږ ملاسره نه خوښیده چه کوم استاذ به ورله راته نو اول به یې وویرولو که په ویره
به اونشو نو بیا به یې د ډېری تنخوا لالچ ورکړو او دغسې مونږ ته یې استاذان نه پرېښودل
مقصودجان چه اتمانزوته راتلو نو پولیس د هر کړه ولی ؤ په دې وختو نو کښې مونږ دخلکو
د پوهولو او پکښې د مینې محبت ، ورورۍ او قامولۍ د پیدا کولو د تعلیم د شوق د پیدا کولو
او د قام نه د غلطو رسمونو او رواجونو د ورکولو او د قامی ملاتړ د پاره د مرستې جاصلولو
په غرض کلي په کلي ، کور په کور دورې شروع کړې او په خلکو کښې مونږ ژوندا واحساس
راپیدا کړو . زما د دورونه پرنګی سره ویره پیدا شوه . سرهملټن ګرانټ زمونږ د صوبې
چیف کمشنر و ، هغه زما بابا خان ته وغوښت ورته یې وویل چه دا زوی دې څه کار د ېټه
کوی ؟ ته ول خلک غلې ناست دي او دې لګیا دی ملامې جوړوي او دوړې کوی زمونږ
برخلاف خلک لمسوی منع یې کړه ! دده سکوتر سعدالله خان د عمرزیو خان و . هغه
می بابا ته ویلی وو چه ته کوره چیف کمشنر ستا خومره احترام کوی ؟ خومره چه ستا منی
هغومره د چانه منی ته دده د خوشالۍ د پاره خپل زوی منع کولی قلاړی نه شې ؛ بابا مې
راغی زه یې کښېنولم راته یې وویل چه زویه دا دې کارونو نه لاس واخله خان دې په مصیبت
اخته کړی دی ؛ سرکار هم خپه کیږی چه نور خوک یې نه کوی ته یې څه کوی ؛ ما ورته وویل
چه ښه دا بابا چه ته وایې مه یې کوه نه به یې کوم د هر د خلکو خو لمونځ پرېښې دی ، زه به
یې هم پرېږدم خو ته به بیا ما ته نه وایې چه لمونځ ولی نه کوې ؟ بابا می راته وویل لمونځ
خو فرض دی ما ورې بابا دا علم خو هم فرض دی . بابا می وویل ښه نو څه کوه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیف کمشنر ته ودغې ورته یې وویل چه صاحب مونږ ستاسو خوشالي دپاره خپل دین نه ستو پرېښودلی .

دخلافت کمیټی صدارت :

په پېښور کښې دخلافت په کارکنانو کښې اختلاف پیدا شوی و ، دوه ډلې جلې شوی وې یوه ورځ به دحاجي جانمحمد صاحب ملکرو په شاهي باغ کښې عام جلسه جوړه کړه ، په جلسه کښې به یې تجویز وړاندی کړ چه حاجي جانمحمد صاحب دخلافت کمیټی دصدارت د پاره ډېر موزون دی تاسو ته منظور دی خلکو به چغې کړې چه منظور دی . حاجي صاحب دقام او ملک دپاره ډېر خدمتونه کړي او قیدونه یې هم تېر کړي وو . دپېښور بوسید وو سباله به دهغه ملکرو جلسه جوړه کړه او تجویز به یې مخکښې کړو چه سید صاحب اهل رسول دی او ډېر خدمتونه یې کړی دي دخلافت کمیټی دصدارت دپاره دده نه مناسب سړی نشته تاسو ته منظور دی ؟ خلکو به چغې کړې چه هو ! منظور دی .

دغه شان دا قصه روانه وه یوه ورځ به یو صدر و بله ورځ به بل صدر او ورځ په ورځ داکشمکش زیاتېده په مینځ کښې هیڅ قسم جوړه نه کېده او دخلافت تحریک ته نقصان رسېده په یو سړي یې اتفاق نه برابرېده دپېښور دخلکو دکار ډېر تنګ خلک وو خو دې اختلاف دکاره ایستلي وو او هم رنګه چه په ډلګو کښې اختلاف پیدا شي که ډېر ښه او زور ور خلک وی هم بې کاره شي او دهغوی طاقت د بل په غور ځولو کښې صرف شي . په خدمت کښې اختلاف نه راځي ، اختلاف دخودغرضۍ نه پیدا کېږي . زه چه به کله ناکله پېښور ته دخلافت دفتر ته ورغلم نو دواړو ډلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته قصې کولې د دواړو ډلو زما سره مينه وه ما ته به يې ويل چه زمونږ د دواړو ډلو اتفاق په تا داتلی شي راشه ته زمونږ داصدارت واخله. زما په صدارت کښې څه د حسيي نه وه د صدارتو او عهد وشوقی نه وم د دی شيانو نه به ليرې تښتيدم اخر هغوی مجبور کړم او ما د هغوی صدارت په دی شرط ومنلو چه په صوبه سرحد کښې څو مره چنده تو ليږی نو هغه به هم لته د دی ځای د خلکو په تعليم لګيږي. پنجاب ته به يې نه ليږي. ځکه په هغه وخت کښې به زمونږ په صوبه کښې په زرګونو روپۍ تولېدې او پنجاب ته به تلې د پنجاب ليډرانو به پرې مزی کولې. هغوی دا شرط ومنلو او زه د خلافت کميټې صدر شوم. عبدالقيوم خان سواتی يې سکرټر شو. مونږ چه د سکول نه کاره فارغ شو نو ما او ميا احمد شاه په ملک کښې دوره شروع کړې. پښتنو ته زراعت سپک کار ښکاريده و تجارت هم ورته سپک کار ښکاريده او ويل به يې دا د بنيا. بقال او هندو کار دی. د خان تعريف به دا و چه پيره فلانی ډېر لوی خان دی د خيل پېټی يوله ورته معلومه نه ده ما به وې هلکو تاسی فکرو کړئ دا خان دی که داخردی چه خپل پېټی نه پېژنی مونږ د يوی خوانه په دوره کو ځېد و او د پښتنو د ذهنيت اصلاح موکوله، د بلی خوانه مو خپلی متهی را ونغښتی په خپل پېټی کښې به مو پخپله کار کوو. زما د تعليم ملګری عبدالحليم د غه وخت د زراعت په محکمه کښې مقرر شوی و د هغه په کمک ما يو د ميوی باغ جوړ که. تر دغه وخته پوری ابسبزی او ترکاری له ښاره کلوته راتلله ما چه باغ جوړ کړو سبزی او ترکاری به مې هم کرله او خلکو ته به مې ښودله چه ګوری د خپل لاس کار څومره برکتی وي او تاسو خولی. ورته حيرشی د پښتنو په خاوره کښې هر قسم ميوه، ترکاری او غله کيږی. چه زراعت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو مخه شوه ما په اتمانزو کښې د کورې منډه یې پرانسته نو د خانانو او تربورا

به واپوري ملنډې وهلې چې ته کوره د بنیا گانو کار یې شروع کړ. زمونږ تجارت دغ

وخت تول د هندوانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شرمیدل

زمونږ کتهٔ وته به تول هندوانو او پراچکانو وره ماد چا د پیغورونو پروا نه کوله هره

میاشت به مې یو ځل خانانو ته چای ورکوې راجمع به مې کړل او ورته به مې وویل چه

دغه کې چه خومره قیمت دې ماد هغې په لسمه برخه سرمایه په منډه یې کښې بندوکړې

ده نو ته چه هغومره سرمایه په کال کښې کته کوی ماته یې په میاشت کښې کوی بیا به

د منډه یې حساب کتاب ورو سبو دلو دا به مې هم ورته ووې چه مونږ سره په منډه یې کښې

منشیان، دروایان او پانډه یان هم کار کوی او ځان ته نفقه گټي او دا به مې هم ورته

چه وکوره دا تجارت څومره د ارام کار دې او څومره پکښې فایده هم ده، زمیندارې

کښې څومره نا ارامي ده، دپیتواری احتیاج دی، د تحصیلدار منتازی ده، تول

عمر مو اسمان ته سترگې نیولی دی، کله وایو چه خدا یه باران وکړې او کله وایو چه

خدایه شین یې کړې. دوی به مې دغه شان د تجارت په گټه پوه کول په لږه موده

د پښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی. پښتنا

د پیر سبه قام دی. دوی په افسانو او قصو د پر نه پوهیږی که هر څنګه کار د چه په دوی کوی نو ځان ورته

کوي، چه ته روان شوی دوی هم درپسې روانیږي. په دې طریقه زمونږ په ملک کښې زراعتي او تجارتي ترقي

دغې کوښښونو او عملي نمونو کېدلو په نتیجه کښې په خلکو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او دومره انقلاب

راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومره مخکښې دی او تجارت دومره ترقي کړې ده چه دم

د پیر معمولي کسان او سرلوی کسان دي او لوی لوی زراعتي فارمونه، تجارتخانې او کارخانې یې جوړې کړې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جېل او د جېلخانې قصه

درې کاله قید

دفعه څلوېښت کښې ګرفتاري ۱۹۲۱ع، د چمرکنډ مجاهدين، ډېره اسماعيل خان.
جېل ته بدلي، د جېل بد معاشي، زما مشقت، جېل کښې پرې.
جنبې، جېل کښې زما ګناه. ډېره غازي خان.
جېل ته، د جېل ښوونځی، د پښتو
په هکله غلطه پراپيګنډه، زما د غاښونو مرض، سياسي قيديان.
واحتجاج لاهور جېل ته د علاج د پاره، د جېل سلوک، ډېره غازي خان ته واپسي،
د کورنه خط، مذهبي تعصب، بيا د علاج د پاره لاهور جېل ته، مطالعه
ډېره غازي خان جېل ته واپسي، د يو پير صاحب قصه
د مور مرګ، د سياسي قيديانو جنګونه. مياوالي.
جېل ته بدلي، رهايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفعه ۶م کښې گرفتاري:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاریخ مونږ لګیا وو، په مدرسه کښې مو دفت
میدان جوړولو چه پولیس راغی او زه یې په دفعه ۴۰ (اف - سي - آر) کښې ونیولم او د
جېل ته یې بوتلم. د حوالات په ځای یې جیلخانه کښې واچولم، زما د نیولو نه د دوستو
زما نور ملګري هم نیولي وو. زه یې په هغه چکۍ کښې بند کړم، چه هلته به یې د جیل
بد معاشان اچول، چه چکۍ ته ورننوتم سخا او ګنده بوی می تر سپېږو موشو
چه کتل مې د بولو ډک بنا نګ پکښې پروت وو. زه بېرته راووتم، د جیلخانې
مې ووی چه دا چکۍ ډېره ګنده ده. پاکه یې کړئ. هغه راته وویل چه دا جیل
ده ننو ځه چکۍ ته. چکۍ ته ننوتم وري راپسې بند کړو. شپه او ورځ په د
چکۍ کښې وم ډوډۍ به یې هم په جنګله کښې راکوله. صرف د جیلخانې بنګ
د چوړۍ، به د صفایۍ د پاره راغی نو مونږ ته به ور دلوټي شو، او چه صفا
به یې وکړه نو ور به یې راپسې بند کړو. د صفایۍ په وخت کښې به هم سپاهي
د چوړۍ په سر ولاړ و. په سبا راته معلومه شوه چه زمونږ نور ملګري هم
دې چکو کښې بند دي په دې چکو کښې مونږ لس کسان قیدیان وو. زه عبدالاکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر، عبدالقیوم خان سواتي مونږ ته غیر نو دا وو او ده پېښوریان وو. عبدالاکبر خان
اکبر لي په دې تور نیولی و چه ته ملبشو یک يي او دا باقي نور مونږ خلافتیان وو. په
جیل کښې ظالمانه رويه په وجه زمونږ ملګرو ضمانتونه ورکړل او دها شول. عبدالاکبر
خان اکبر ته ما اجازه ورکړه چه ته خو خلافتي نه یې ته هم ضمانت ورکړه، یوازې ما او
عبدالقیوم خان سواتي د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو او پاتې شو. چه دوي پوه
شو چه مونږ ضمانت نه ورکوو نو لس ورځې پس يي نه دې چکلې ته واېستلو
او د ډپټي کمشنر ته يي مخکښې کړو. د ډپټي کمشنر هم عجیبه سړی ؤ او زما مقدمه
هم عجیبه غوندې وه. د ډپټي کمشنر چه زما د جرم پوښتنه وکړه پولیس ورته
وویل چه ده خو یو هجرت کړی و او بل اوس ازادي ملهامي جوړ وي
د ډپټي کمشنر ورته وویل چه یو ځل يي هجرت کړی دی نو بیا مو ولې پرېښودو؟
ما ورته ووې چه دا افسوس ځای دی چه ملک خو مو رانه واخیسته اوس
مو پخپل ملک کښې استوګنې ته نه پرېږدئ، په دې باندې (صاحب بهادر)
نور هم غصه شو پولیس ته يي وویل وی باسئ جیلخانې ته يي بوځئ. دوه کاله
مې قید کړو. پولیس راو ستم او جیل والا وته يي حواله کړم، عبدالقیوم سواتي يي هم
زما غوندې دوه کاله بامشقته قید کړی و. د جیل د خوراک قصه خو بې د رته
کړې ده. د جیلخانې داروغه امیرچند هندو و. بلهې خودنه و دیانتدار و او
قام پرستو سره يي مینه وه، په چکۍ کښې خوږي واچولم خو میچن يي را باندې
اوړه نه کړه او نه يي راته په پښو کښې بېړۍ واچولې، د جیلخانې نو ودې که خوږي
واکوله خولبږ به پاکه وه. زمونږ د چکۍ مخه قطب (شمال)، ته وه نمر کښې بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لګېدو ، د ډېره سره چکۍ وه ، ما له یې د درې زرې کمبلې او یو ترپړی راکړی
و چه پکښې ګوزاره د ډېره ګرانه وه . د ډېر سخت سړه وو . یوه پو ماه او بل بادانونه
وو . او شپه ، ورځ به په چکۍ کښې بند وو . خو زما خوش قسمتي دا وه چه زما په چکۍ
کښې یو اخوړ په هغې کښې بلا له پرته وه . ما به ترپړی پکښې واچولو او په هغې به څملاستم
که څه هم به یو بنه جمعدار راغی نو د ورځې به یې د یوې ګنټې نیمې د پاره نمر ته ایستلو .
د شپې به مونږ په ارام ویده کېدلی نه شوو لې چه ذرې ذرې ګنټې وروسته
به پېره بدلېده نو پېره دار به راغی جنده به یې وکړنګوله بیا به یې چغه کړه چه بول بعالی
(وایه ورو ره !) تر څو چه به دې اواز نه و ورکړی نه به تلو او که اواز به دې لږ ورو
ورکړو نو سبا له به یې سزا درکوله . د جېل د جامو قصه مې هم درته کړې ده چه ما ته یې
کومې جامې راکړې وې کمیس مې د بلهې پورې نه رسېده او په مانځه کښې چه به
په سجده به پریوتم نو کمیس به مې پښتیو ته راورسېده او د پرتوګ پښنچې به مې اېله
د زنګانه ستړګی ته را رسېدې . د جېل والاوو دویم خود عذاب د ملایکو نه کم نه وې
یو نیم پکښې چپړته سم سړی پیدا اشي .

په هغو ورځو کښې په جېلخانه کښې د خوراک څیز هم جرم د زمونږ د کلي یو نمبر
دار یوه ورځ ما ته یوه چکۍ ګوړه راکوله ، ما د هغه نه نه اخیستله ، هغه را ته په چکۍ کښې
یوه چکۍ ګوړه کېښوده دې لاړلو . ساعت پس را ته پېره دار ووې چه جېلر صاحب
را روان دی ، د دې خبر په اورېدو ما سره د ګوړې فکر شو چه په دې څه وکړم ؟ کله به مې
وې چه د شړې لاندې یې پټه کړه کله به مې وې چه د ترپړی لاندې یې کړه بیا به سود
واخیستم چه بنه که دا ترپړی پورته کړي ؟ خیر خو هغه ګوړه ما په د بر شوا خون پټه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داروغه صاحب راته تالاشي يي ونه کړه بېرته لاړ. هغو وختونوکښې به دقيد يانو روزانه تالاشي کېده چه داروغه لاړ ما هغه کوړه بلکو زاره کړه او اراده می وکړه چه جېلخانه کې به دجېلخانې د اصولو پابندي کوم چه کوم کار پکښې منع وي هغه به نه کوم مګکه چه داخيز دسړي په زړه کښې وېره راولي. ماخيل سياسي قيديان ورونړه لبلي چه داکاروبنه به يي کول نو دجېل والاوبه لي پرېوي خوښا- منډ يې کولې، او بالا به يي هم ورکولې.

دچمرکنډ مجاهدين:

ډاکټر صاحب او حُبيني نور کسان زما ملاقات ته راغلي وو هغوی دحکومت پيغام راوړي وچه ملرسه دي چلوي خود وړې دی نه کوي که ددوئ ونه اس اخلي مونږ يي پېږدو خوما دحکومت دا شرط ونه منلو. په چکوکښې ماسره نور قيديان هم ووچه په هغوکښې دچمرکنډ مجاهدين هم وو. زه چه دکابل نه راتلم ما هغوی ته ډېر نصيحت کړی و دامی هم ورته ويلي ووچه سرحد او پنجاب ته به نه نبکلته کېږئ. هغوی زما نصيحت ونه مانه دغه لي حال دی زما د بندي کېدو نه مخکښې لې ډېر وهل او تکول چه زه ورسره بندي شوم نو د وهلو، تکولو نه خلاص شو. دا مجاهدين چه په بونير کښې وو هلته پکښې اکثريت د بنګاليانو و دغه بنګاليان ډېر شريف او مينه ناک خلک وو ډېره ښه ګوزاره يي کوله او چه پکښې پنجابيان وو هغوی ډېر دله باز خلک وو. دوی چه ورنټوتل يو ی او جنبی لي پکښې جوړه لي: اخر يي خپل امير نعمت الله وواژه. دبونير خلکو له هغه ځايه راوشړل او چمرکنډ ته راغلل، دوی يو مشر مولوی فضل الهي ډېر پاسلي بازاو خطرناک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و ماپه کابل کښی لیدلی و، ډېر نصیحت می ورته وکړ خو هغه د خپل
طبیعت نه مجبوره و او د دې پروجنبو به وجه لی یو ډېر ښه کارکن، نیک او مخلص
سړې مولوی بشیر وژلی و. بیا وروسته چه پاکستان جوړ شو فضل الهی پنجاب ته
راغی زه هغه وخت په جیلخانی کښی وم. مولوی فضل الهی د حکومت په لمسه د حکومت
د خوشحالولو د پاره ماپسی سختی پروپاګنډی وکړې او ډېر دروغ لی و ویل
پولیسو دی له ځانه سره ملګری کړی و او چه مجاهدینو کښی به کوم د کار سړی
و پولیسو به ورته وویل هغه راوله. د دوی یو ملګری چه د قرآن شریف حافظ
هم و پولیس په لاس کښی اخیستی و. پولیسو به چه د کوم سړی د نیولو اراده کړه
د ه ته به یې وښودو دی به ورپسې لاړ هغه به یې د چندی په بهانه سرحد ته راګوز
کړو او د پولیس په حواله به یې کړو. ما ته دې قید یانو مجاهدینو وویل چه دی یې
اوس بیا زمونږ د یو ډېر لوی کارکن پسې لېږلی که د هغوی د خبرولو څه بندوبست
وشي. دا یې هم را ته وویل چه په جیلخانه کښی یو مینل دی او سبا بل سبا رها کیږي
که ته یوه چیټی ورکړې دده کور حمیر کنډه ته لنډ دی هغوی ته به یې ورسوي او زمونږ
نور ملګری به د دې مصیبت نه بچ شي. ما اول خو دی کار ته غاړه نه ایښودله
ځکه چه دا خو به جیلخانه کښی جرم دی خو چه فکر می وکړ چه دا الخو دې خلکو ته لوی
مصیبت دی نو بیا می خط ولیکه او چه په سبا له به هغه مومند رها کېده په نو
بشپه می ورکړو. هغه چه رها کېده نو هغه کاغذ یې د خپل ډېر یو ډې سړه دویږې غورز ول
دی بیا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلی نمبردار مومند لی دی هغه بیا به راوړ. ما هغه ته اود
چه دا کاغذ چېرته وو هغه اوویل چه زما پهره وه او ډېر یو ډې سړه می بیا موند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ دا کاغذ حکومت ته په لاس ورغلی وی نولس کاله قید و . زمونږ د هزاره یو ملکوی یی د غه شال په یو کاغذ لس کاله قید کړی وو .

زه په جیلخانه کښی وم چه د کوهات څو تنه یی جیل ته راوستل یو یی تره او نوریی وریرونه وو د یو ښکلی او ښایسته ځلمیان وو هغه یی هم زمونږ سره په دی چکو کښی بند کړل . د جیلخانی دا قاعده ده چه سهار وختی ملازم راشی قید یا نو پسی ورلیری کړی راوی باسی جاړو کانی یی په لاس کښی ور کړی ځای جاړو کوی . دوی به یی وختی سهار د یو ځا په میاشت کښی راوښکل ، دوی چه به جاړو وهلو ته میت شو یو پنجابی سپاهی و هغه به په کوټه لنته و کوړه بوک به یی راوارول او کنځل به یی ورته کول نوماتری یوه ورځ پوښتنه وکړه چه تاسو په څه کښی بندیان یئ دوی چه صاحب څه وو ایو مادی هرڅه چه دوی وو ایه راته دوی چه په " غول مه خوره " مو جنګ کړی دی اوس د غه دی بندیان یو د شیطان لمسه یه او پښتو وه . ما ورته ووې چه هغه پښتو او شیطان مو ځان سره جیلخانی ته راوستی دی او که مو خپل ورور عزیز د پاره هلته پریښی ؟ کوری داتو دغی سپاهی د ستاسره څه سلوک کوي ؟ ده ته مو هغه پښتو او شیطان نه لمسوی د خپل ورور عزیز هغه خبره ز عمل به ښه وه او که دا شرمول ؟

نور سیاسی قیدیان د دیره اسماعیل خان جیل نه په چالان کښی راغلل ، یو ملک خدابخش وو او بل رمضان خان وو ، نور ورسره یو څو ملکوی وو . نور سیاسی قیدیان په بارک کښی وو او زه یی په چکی کښی بند ی کړی وم هغوی سره یی یو ځای کید و ته پرینښودم . عام قیدیان هم تر یوی هفتی پوری په چکی کښی بند وی ، بیا یی تو ته راو باسی خوزه یی پکښی د دوه میاشتی و ساتلم .

سره د ده فیډ ټگلیان زمانه وه . د ده قیوم وزارت وو . او پاکستان جوړ شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده موسو [illegible]

ورسره ګډ نو دوه دواړه د ډاکټر سخاوت . د غدر وتی ده د زړو

زیاته ښه شوه خو هغه + +

ډیره اسماعیل خان جیل ته بدلي :

دوه میاشتې پسې زه ډیره اسماعیل خان ته چه د دوبا ره یا نو جیلخانه ده بدلی کړم . د تللو په وخت کې را ته بیځي (زنولانی) ولګولی چه د ډیره جیل ته ورسېدم بیا یې هم را نه و نه ایستلی ، هلته یې چکی کښې بند کړم او لرې د الاشل پیره دانی را وړي چه داوبه کړه ، خو دا بنده وه چه هغه ځنځیرو هلې وي . نو اوبه ولو کښې یې تکلیف نه وو

د جیلخانې قصه :

تا سو ته به یاد وي چه په « پښتون » کښې د جیلخانې په باره کښې یو مضمون « د شلمی پیړۍ تهذیب او زه په جیلخانه کښې » تر عنوان لاندې شایع کېده لیکن زما د بیا بیا ګرفتارولو او نا وزګارۍ په وجه هغه مضمون سرته و نه رسېدلی نو په مینځ کښې پاتې شوی و . چونکه زه اوس د هزارۍ باغ په جیلخانه کښې یم او ما سره څه کتاب د لوستلو د پاره نشته ځکه د کوم کتاب چه زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب راکوی چه د دې اجازت د لوستو تا ته نشته . نو ما خیال وکه چه د دی وخت نه څه فایده اخیستل په کار دي نو په دې وجه زه بیا هغه قصه هغې پسې د پوره کولو او سرته د رسولو د پاره شروع کوم او ورسره دا تجویز هم کوم چه د دې نوم به اینده د پاره « د جیلخانې قصه » وي . (۱۵- اکتوبر ۱۹۳۲ ع)

د دې جیلخانې حالت ډېر زیات خراب و قیدیان ، غریبان پکښې ډېر په کړاو اخته وو ، د بلهو بازار پکښې ګرم وچا به چه پیسی لرلې د هغه به پکښې څه ګوزاره کېده د بې پیسو بند یانو حال بد و ، عجیبه خبره داوه چه د دې جیلخانې یوازې داروغه مشر نه و بلکه هر یو ملازم د لته کل اختیار و او هر چا به خپل حکم چلوو د داروغه هیڅ رعب نه ؤ د هغه حکم چا نه مانه د دې وجه داوه چه داروغه یو بوډا ؤ په پنشن روان و پیسی به یې اخیستی چه د نوکرۍ په اخر عمر کښې پینځه پیسې پیدا کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داوه چه دی په انګریزی نه پوهېده، دی دسپاهی ګوری نه داروغه شوی و
وسپرنټنډنټ دانګریزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهېده نو دجېلخانې کاروبار ورته نائب
داروغه ګنګارام مخکښی کاوه نو د نائب داروغه رعب په جېلخانه کښی د داروغه نه
زیات ونو په دې وجه هاتو دجېلخانې انتظام ګډوډ و. زه چه یې په جېلی کښی بند
کړم نو یو څو تنه پېښوریان قیدیان ماته راغلل راته یې ووېل چه مونږ به داروغه ته پېسې
ورکړو چه تا دچکو نه راوباسی خوما ورته ووېل چه زه بډې نه ورکوم، چه بډې ورکوم
ضمانت ولی نه ورکوم. زه خو قیدي نه یم، زه ضمانت کښی قید یم.

د دې جېلخانې خوراک هم خراب و. هسې خو ټولو جېلخانو خوراک خراب وی ځکه
په حکومت د ښې غلې دا خیستلو اجازه نه ورکوی خو دلته یکښې داروغه هم وهنه کوله
نائب داروغه او نورو هم یکښې کانه وانه کوله. ما به خپله چکی اوړه کوله. کومې چڼې چه به
دمیده کولو دپاره ماته راوړې هغه به ټولې چینجو خوړلې وې. دقسم دپاره به یکښې
داروغه دانه مونډی ګېډی نه شوه پاکولی به یې نه هم ځکه چه پاکېدی نه شوې که پاکولې
کښې بخرکی پاتې کېدلی دا دچڼو د دې قسم اوړو ډوډۍ به یې پخوله هم نه ځکه چه وزن
کمېده په دې کښې به هم دقیدی غریب نه غلا کېده. دا ډوډۍ به په یولاس کښې
ول کېده نه ځکه چه ټوکړې ټوکړې کېده او بیا یې نو په دوارو لاسونو کښې به ډې اخیسته
چرې دچڼو ډوډۍ خوړلې نه وه په خوب کښې مې لالیدلی نه وه بیا داسې ډوډۍ چه
یمې نه زیاته یکښې خاورې وې شخوند پرې نشی وهلی. ما به په ډېرو کوښښ ایله
ټوکړه وخوړه آخر پرې ناجوړه شوم، د دال او ساګ به یې څه ذکر کوم. په جېلخانه کښې
خوړک ناجوړه شی هسپتال ته یې بیایې خو زه سیاسی قیدی وم، زما دپاره هسپتال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه و، زما په نصیب دا یوه توره کوټنۍ رسېدلې وه چه شپه او ورځ به پکښې یوازې پر
وم. ډاکټر به راله دارو درمل راوړل او سپرنټنډنټ به مې په ورځ کښې یو ځل خبر اخیسته،
ورځې پس جوړ شوم. زه په دې جېلخانه کښې یوه نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه
کښې زما خلوېښت پونډه وزن کم شو. غاښونه مې خراب شو، ورېږه مې وتښتېدې، و
به تورې جاړې وې. د خراب خوراک او د سبزۍ د نشتوالي په وجه مې په وریو پایوریا
ولګېده. د خراب خوراک په وجه په ټولو قیدیانو یو قسم مرض لګېدلی و چه هره ورځ به خل
پنځه مړه کېدل چا پې پوښتنه هم نه کوله ځکه چه قیدیان د پېرنګیانو په حکومت کښې انسان نه ګڼ
کېږي او د دې ډنګر غونډې سلوک ورسره کوي که د سړي سپي مړ شي څه نه څه هلته دې
ورسره ښکاره کړي لیکن د قیدي خوار مړه د هیچا هلته دې نه وي. چه مرض زور شو
ټنډنټ سره فکر پیدا اشو او د مرض د مخنیوي د پاره به یې کله ناکله دوه، دوه
پېرنګیان هم مشورې له راغونډتل لیکن مرض په مشورو نه کمېده او نه به چېرې کم شي،
تول د خوراک د خرابوالي نه پیدا شوی و او هغې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا کو
وایې ."جېل والاو" کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چه کوم مع
خوراک د دوی د پاره منظور کړی و هغه به یې هم دې غریبانو له نه ورکول سپرنټنډ
هم عجیبه دي او بیا چه انګریز وي هغه خو بېخي ناخبره وي چه کوم طرف ته یې "جېل
بیا یې په پټو سترګو روان وي او بیا داسې سپرنټنډنټ لکه دا چه و. د قیدیانو او
خاص د پښتنو قیدیانو د سر ټکو. سپرنټنډنټ ته پښتو ټکي نه ورتله حتی اردو هم
تش په یوه انګریزي پوهېده او پښتنو غریبانو له اردو نه ورتله پاتې خو انګریزي.
ورځ عجیبه قصه وشوه څوک چه جېلخانې ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چه څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي تللی هغوی ته به معلومه شي چه د هر کل (دوشنبې) په ورځ سهار وختي قیدیان پڅپلو بارکونو کښې په لین کښېنوي سپرنټنډنټ او نور جیل والا پرې ګرځي صحت، جامې، صفايي او نور حالت يې ګوري که د چا عرض وي هغه هم اوري. په دغسې يوه موقع يو قیدی پا څېدلی دی او د جیل والاو د لاسه شکایت کړی دی چه وهي مې ټکوي مې شرموي مې، ګنځې مې رشوت رانه غواړي زه غریب سړی یم زه روپۍ له کومه راوړم چه دوي ته يې ورکړم ؟ نو سپرنټنډنټ خپلی عملې ته وکتل چه څه وايي؟ هغوی ورته وویل چه صاحب دی دغمو دودی غواړی او ګوره غواړي نو سپرنټنډنټ قیدي ته ووې «نونو» قیدي غریب بیا ورته خپله قصه تېره کړه هغه بیا د خپلی عملې نه پوښتنه وکړه دوی بیا ورته ووې چه صاحب ګوره او غوږي غواړي نو سپرنټنډنټ قیدي ته لښته خوځوی او ورته «نونو» وايي. قیدي ډېر کوښښ وکړو چه سپرنټنډنټ پخپل مطلب پوه کړي خو هغه پوه نه شو نو اخر يي حکم وکړو چه دا بد معاش دی، بوځئ په چکی کښې يې بند کړئ هوسی ښکر ګانه غوږ يي بایلود.

د سپرنټنډنټ د راتلو په ورځ سپرنټنډنټ په خصوصیت سره د ټټیو معاینه کوي نو په دغه ورځ د قیدیانو ورځ ډېره بده وي د چا چه معده کمزوري وی هغوی ته ډېر کړاو وي ځکه چه یو خو د ټټیو صفایي وشي تر څو چه يې معاینه شوی نه وي څوک پکښې نه پرېږدي چه پکښې کښېني نو که په دغسې وخت کښې قیدي ته حاجت پېښ شي که جرئت ولري خو د چا نه پوښتنه نه کوي منډه کړي ټټي ته ننوځي خو دی لا ناست نه وي چه نمبر داري په ښځت سور وي او که بې جرائته وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ځل دوه خوا اجازه وغواړي خو علاوه پر دې چه اجازه نه ورکوي سنه یې سپک هم کوي. ما پخپله ډېر غریبانان لیدلي وي چه هر څه تري پر تو ګ کښتي تللي دي ویل، ښه ګڼل او را ښکل خو پرېږده دا هغه د بې شرمۍ ساعت وي چه خدای دې چا ته نه ښيي. انګریزانو چه مونږ له کوم قانون خو جوړ کړي دي د ظاهرداری د پاره یې جوړ کړي دي او د نیا ته د دوکې د پاره. په دې قوانینو نه پخپله پرنګیان پابند دي او نه یې ملازمین.

زه چه څه وخت نا جوړه وم نو ماله به یې پې او وریجې د خوراک له پاره راکولې یوه هفته پس چه زه جوړ شوم او د هسپتال نه د سن چارج شوم (دوتم)، نو بیا زه وم او د جېلخانې هغه پخوانۍ خوراک خو د اکټر چه زما حالت او کمزوري تیا ته کتلي و د هسپتال نمبردار ته یې حکم کړی و چه ده له هر ما ښام لږ قلدی د هسپتال د پیو نه ورکوه. زه د ماښام د لمانځه و روسته وظیفه کوم په وظیفه ناست وم چه یو سړي را ته اواز وکړو چه وروسته مې وکتل نو د کوټکۍ د جنګلې سره نمبردار ولاړ دی را ته یې ووې چه بالتهی دې راکړه چه پې مې درته راوړی دي زه د خپلې کاری نه را پاڅېدم او پوښتنه مې تري وکړه چه دا پې دې له کومه راوړي؟ هغه جواب راکړو چه بابو صاحب حکم کړی چه هر ماښام څه قلدې پې تا ته راوړم لکه چه ته کمزوری یې ما ورته ووې چه دا سرکاري مقرري شوي دي که د اکټر صاحب له خپله طرفه مهرباني کړې ده هغه ووې چه دا د بابو صاحب مهرباني ده ما ووې د اکټر صاحب له خپله کوټه راليږلې دي که د هسپتال نه یې راليږلي دي؟ وې ویل چه د هسپتال نه ما ورته ووې چه ته خپه کېږه مه، د اکټر صاحب ته مې هم ډېر ډېر سلام وایه او ورته وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د دې مینې، محبت او مهربانۍ ځه ډېر مشکور یم خو زه دا چه اخیستلی
نه شم . د دې خبرې په اورېدو نمبردار ډېر حیران شو او وې وې چه ولې؟ ما ورته
وویل ځکه چه دا زما حق نه دی پردی حق دی او پردی حق خوړل خو حرام دي
هغه وویل چه دا څنګه پردی حق دی؟ ما ورته وویل چه دا چې په هسپتال کښې د
کمزورو او مریضانو د پاره مقرر شوی دی، د هر مریض برخه مقرره ده، زما
د پاره مقرره برخه نشته نو ته به یاد دې په ځای د نورو مریضانو په پیو کښې او به
لاهوی چه د پیو اندازه پوره کړی یا به د هر مریض نه یو یو کوټ کموې دا د واره
طریقې ښې نه دي. نمبردار چه دا واورېدل غلی شو او لاړ. یوه ورځ دا نغو صاحب
راغی او ما ته یې وویل چه ورځ په ورځ کمزوری کېږې پس د دې ستا د ډوډی
انتظام زه کوم زما له طرفه به زما له کوره تا ته ډوډی راځي، ما د هغه ډېره شکریه
ادا کړه او دا خبره مې ورسره ونه منله ما هغه ته وویل ستا ډوډی زما خپله ډوډی
ده خو که سبا ته د دې جېل نه بدل شي یا زه بدل شم نو بیا به څوک د ښې ډوډی
انتظام را ته کوی؟ خو زه یم او دا د جېل ډوډۍ به وی او س خو لا ښه دی ورسره
روږد اموخته شوی یم او بله دا چه هغه کار چه سړی یې په ښکاره نه شي کولی او
پټ یې کوي، سړی کمزوری کوی او د خپلو اصولو نه یې باسي او په سړی کښې وېره
زړه دلي پیدا کوي نو ما ورته وویل چه زه ستا د مهربانۍ قدر کوم خو دا څیزونه زما
عملي مقصد ته نقصان رسوي. نو معافي غواړم. په جېلخانه کښې په دغسې کارونو
سړی ډېر کمزوری کېږي خو مره چه یو سړی خپل خواهشات او ضروریات کمولی
شي هغو مره به ارام او خوشحاله وي هیچا ته به محتاج نه وی، د غه شان یو ځل دا رغني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب راغی او ماچکی راوړوله نوهغه ماته اوویل چه داچکی مه اوړه وه په دی جیلخا
کښې دوه ویشت سوه قیدیان دی ، زه به خدای له څه جواب ورکوم چه دا یو سیاسی
قیدی چه زما په لاره روان وو په هغه دې هم چکی (میچن) اوړوله ، ما ورته اوویل چ
د غه مخانځ چکی کښې د غه قیدی ته وکوره ، دی د قتل داکو مجرم دی ، په دې کښې
جیل ته راغلی دی او دلته د داسی ناپاک مقصد د پاره چکی اوړوی ، او زه چه په دوه
نیک مقصد راغلی یم نو زه دې نه اوړوم . چه داروغه صاحب پوه شو چه دی خوچکی او
وی نو بله ورځ یی ماله اوړه راولیږل اولږی غوندی دانی هم ورسره وی ، او دی ویل
چه صیب (سپرنټنډنټ) راځی نو دا اوړه وه ، ما ورته وویل چه زه داسی نه کوم که صیب
زما نه تپوس وکړی چه تاله څه درکوی نو زه دروغ نه وایم نوزه به وایم او ړه . د دی
جواب کښې راته جمعدار وویل چه بیا خو به زه مات شم ، ما ورته وویل چه ځکه خو درته
وایم چه دامه راکوه او بله داچه دا د سړی زړه کښې ویره پیدا کوی .

د جیل بد معاشی :

د دې جیلخانی اخلاقی حالت د بړ پړیوتی د نه د هلک ، نه د ځوان ، او نه د بو
عزت پکښې ساتلی و . هر سړی به په ویره کښې و ځکه چا چه به ګنګارام او د چکی جمعا
راضی کړل په هر چا چه به یی هر څه زړه غوښتل هغه به یی پرې کول . زما په مخکښ
ځینو کسانو پری په دوه روپی خپل د ښمنان شړولی دی په دوه روپی یی هلکان
مشپی تیرولو د پاره خپلو کوټو ته بیولی دی حال دا چه د جیل په قانون کښې د هلکانو
سړ و سره یو ځای بندول منع دی . مایوه ورځ داروغه صیب ته اوویل چه ته خو مس
یی . د ډیر نیک سړی یی ، بانګونه وایی او امامت هم کوی ، لیکن ستا په جیلخانه کښې د ښکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبچو عزت محفوظ نه دی ، او زه چه په پېښور جېل کښې وم ، هلته دا روغه هند ودی
لیکن هلته د پښتنو د بچو عزت محفوظ نو . په دې جېلخانه کښې ما پخپلو سترګو دا سې
واقعات لیدلی دی چه لیکل یې شرم ښکاري . شراب وکباب به پکښې عام وو. د پېسو
والاو پکښې مزې چرچې وې او څه چه به یې غوښتل هغه به یې کول چا سره چه به پیسې
نه وې د هغوی د حاله خبر مه شئ ، د وهلو ټکولو او شرمولو نه علاوه چېرته به چه
سخت کار و هغه به یې په دوی کولو جېل والاو د پېسو حصولو د پاره عجیبه عجیبه
طریقې جوړې کړې وې یوه ورځ یو ښوڅي راغی ما ته یې وې چه زه کلي ته چېتې لېږم
راته ولیکه زما ورته ووې چه چېتې د څه د پاره لېږې ژړه غونې شو وې ویل چه پلار
ته چېتې الیکم ، ما ته معلومه ده چه زما پلار غریب دی هغه سره څه نشته خو زما
ښځه و هغه دې خرڅه کړی ما ته دې روپۍ رالېږي . زه ورته په قار شوم ما
وې ته شرمېږې نه چه دا خبره کوې هغه راته ووې چه خانه ته څه خبر یې زه چه جېل ته
راغلم او په چکۍ کښې یې بند کړم شل سېره دانې یې راکړې چه دا اوړه کړه هغه ما
ښې اوړه کړې چه جمعدار راغی ویل یې دا خو دل دي را ایسار یې کوم او تر هغه یې
وهلم چه دې را باندې سترې شو هره ورځ راته وایې چه پیسې راوړه که نه ټول
عمر به دې دا حال وي زه دومره نامرده نه یم چه مشقت نه شم کولی هر کار چه
راو سپاری په ډېره ښه طریقه یې کوم خو دوی د پیسو د پاره څه نه څه بهانه کړي په
وهلو وهلوې راته سرګنجی کړو د جېلخانې ټول سخت کارونه زما په نصیب دی
سره د دې هره ورځ وهل خورم اوس راته وایې چه صاحب ته دې پېش کوو او
په بېتونو دې وهو داد بېنتونو وهل راته شرم ښکاری ځکه ما ته راغلم چه پلار ته مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خط ولیکه که څه داشي او ددې بلانه خلاص شم. ډېر کسان جېل والا وو د پیسو د پاره په دی طریقه مړه کړی دی داکوم کسان چه له جېلخانو نه تښتي یا بد معاش شي د دې وجه هم د جېل والا وو سلوک دی چه دې کارونو ته تیار شي. په جېل کښې د دوه دولو مزي وي یو د پیسه دار و بل د بد معاشانو. بله دا چه د قیدی د خوراک حال هغه وی چه مخکښې می درته بیان کړو او کار یې د غوایانو په شان کوي کولوکان (د تېلو کانې) اړیت، هیچن او نور ډېر داسی سخت کارونه چه د انسان د توان او شان مناسب نه وی پری کوي. څومره ذلت او سپکاوی چه ما په جېلخانو کښې لید لی دی زه په دعوه سره ویلی شم چه داسی سلوک به په دنیا کښې هیڅ وحشي نه وحشي قوم د خدای د مخلوق سره کړی نه وي.

قانون. قانون نشته د هر پرنګی او حاکم چه څه زړه وی هغه کوی او دې ته قانون وایي، نور ملکونه یو قانون لري. زمونږ په ملک کښې د پرنګی د پاره بیل قانون و او د دیسي د پاره بیل د سرکاری ملازم د پاره بېل قانون و او د رعیت د پاره بېل د مالدار د پاره بېل قانون و او د غریب د پاره بېل. د انګریزانو قانون داسی دی لکه د موم پوزه چه په کومه خوا یي اړوی، هغه خوا اوړي.

په یوه وړوکی کوټه کښې د شپې ورځې د تنهایي قید په وجه زما وزن ورو ورو کمېده او صحت می خرابېده چه اخر جېل والا مجبور شول چه د دې پرده نشینی نه له ژوندون ه می راوباسي. یوه ورځ سپرنټنډنټ صاحب راغی او راته یې وویل چه اینده ته په کارخانه کښې د ورځې کار کوه او د شپې د خپلې کوټې کښې اوده کېږه امید دی چه د دانه د وېستلو د پاره به دی هم ډېر زر انتظام وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مشقت:

د دې پرده نشینۍ (کوټه قلفۍ) نه چه را ووتم کارخانې ته یې بوتلم دا یوه لویه کارخانه وه په سوونو قیدیانو به پکښې کار کولو او قسم قسم څیزونه پکښې جوړېدل زما کار لفافې د پاکټونو) جوړول و خو ما به ورسره د کلي ی کار هم کولو ځکه چه زما ورسره شوق و او دامې خیال وچه سړي ته یو کسب زده کول په کار دی چه ځان ته پرې معمولي نفقه گټلی شي او د احتیاجه خلاص وي زما استاذ د بنو یو ملک و د ډېر شریف او ښه سړی و، ښه خوږ یونه او شرافت پرې ختم و او پچپل کارکښې هم ډېر ماهر و ماسره یې ډېر زیار را ایسته، په څو ورځو کښې خامتا او د بورد دارې ټولیې (رومالونه) او دل زده کول که چېرې زه د دې جیلخانې نه بدل شوی نه وای او پکښې پاتې شوی وای نو ما به په دې کارکښې مهارت حاصل کړی وای. زه چه څه وخت د دې جیل نه بدل شوم نو زما په زړه کښې لس دا یو ارمان پاتې شو چه دا کسب را نه نیمگړی پاتې شو او کمال ته می ونه رسولو.

زما بل استاذ د بهادر کلي یو ملا صاحب و چه د لفافو سکښتلو او جوړولو چل یې را ته ښودلی و، دی هم ډېر ښه سړی و. کله کله به یې په کارخانه کښې کوپې پخولو یوه ورځ یې کوپې باندې کړې وسپینتکه نت داغي، په کارخانه کښې بوی و، ډېرې اخوا دېخوا وکتل خو بالتهی یې پیدا نه کړ وچه سپینتکه نت لاړ وگوپې ټول سوزېدلې واستاني ی ډېر خپه شو خو څه یې کولی شول؛

ورو ورو د جیلخانې د خلکو تلل راتلل راسره پیدا شو او په لږو ورځو کښې راسره ډېر کسان بلد شول. په جیلخانه کښې هر قسم خلک موندې شي که بد کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکښې وي نو د پرښنه کسان هم پکښې وي بلکه اکثر يې ښه خلک وي، که جېل والا يې
خراب نه کړي. ځ د خپلې تنهايي قيد په وجه هم پوه شوم، جېل والا تل دا کوښښ
کوي چه سياسي قيديان د اخلاقي قيديانو نه بېل وساتي ځکه چه د دوی سره دا وېره
وي چه سياسي قيديان زموږ د بدعملۍ نه خبر نه شي او بله دا چه اخلاقي قيديان پوه
نه کړي ځکه که دوی پوه شي بيا خو د جېل والا وو دکان سړېږي. په دې جېلخانه کښې د
رشوت بازار ډېر تود و او په رشوت هر شی کېدی شو د ساده او خوش باوره پښتنو
د حصولي يوه ذريعه نه وه، دې چالاکو جېل والا وو دوی پوره لتولو د پاره قسم قسم ذريعې
او طريقې راايستلي وې په ټولو کښې ذليله او مکروه طريقه د يو شريف او عزتمند سړي
بې عزته کول وو لس روپۍ به دې چه ګنګارام له ورکړی چه څوک به دې خوښ وهغه به
بې پړې ښه هولی شو، يو سړی به ګنګارام له ورغی لس روپۍ به يې ګنګارام ته په کوټو کښېښودې
او ورته به يې وويل چه فلانی ښه هول غواړم هغه به روپۍ په جيب کښې واچولې او د
يو څو نمبردارو سره به راروان شو هغه سړي ته به يې څه بهانه جوړه کړه او نمبردار
ته به يې حکم وکړو چه پړ ټوک نه و باسه، د غه شان به يې هغه خوار بې عزته کړ
د روپو ګټلو دا طريقه ډېره کاميابه وه ځکه چه نن به تا نه په ګنګارام بې عزته کړم
سبا به ما کور ته چټي لېږله او روپۍ به مې راغونډستې يا به مې ملاقات غوښتنه
بيا به ما ګنګارام ته روپۍ ورکړی او د خپل بدل اخيستو په غرض به مې ته
پرې بې عزته کړې. کله کله به په دې د پښتنو په مينځ کښې جنګونه هم کېدل.

جېل کښې پرې جنبې؛

د بد قسمتۍ نه په دې جېل کښې د پښتنو په مينځ کښې پرې او جنبې وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د وه ډلې وویوه ډله د پېښور و او بله د کوهاټ، بنو او ډېره والو وه، د ې ډل بازیونه به هم جېل والا وو هم ناجايزه فايده اخيسته او په معمولي خبره به يې دواړو ته اشتعال ورکولو او په کورکښې به يې جنګول، د جنګ نه پس به يوه عجيبه تماشه جوړه شوه، هغه کسان چه څه بود به پرې کېده هغه به يې په چکو کښې بند کړل پيري ی به يې پرې و د ، ولې چه يو د بل له حاله خبر نه شي او ننګ د اننګ به يې پرې بند کړو هسې نه چه څوک يې له حاله باهر خبر ونه لېږ ی. دلالان به يې ورپسې کهل په وړځ کښې به يو ځل دوه ورتلل او قسم قسم خبرې به يې ورته کولې او هر يو يې ويرولو چه بس مقدمه په تاجوړه ده يا به پهانسي کېږ ی او که نه عمري خوشوې. د هر قيد يان دربانډې دليدلو شهادت ورکوي فلانی مړ شو د فلانی هم حالت ښه نه دی مړ کوني دی که څه کوی شی دادې وخت دی که نه لاړې غرق و ډوب شوې. په قيد ی غريب به هيبت راغی کورته به يې خپلو خپلوانو ته تار ورکړو چه هلې ډوله رالو ېږ ئ د چا خپلوان چه به زر راغلل او روپۍ به يې راوړې که هر څو مره به ګنهګار و هغه به خلاص شو ليکن خواره خوارۍ د هغه چا وه چه پيسی به يې نه لولې، اکثر به د پيسو ګنهګار خلاص شو او بې ګناه، بې پيسو کسان به چالان شول. څو مره به چه زه د جيلخانې د حاله خبر يدم هومره به مې د ښتنو مظلومانو په حال زړه بد يدو. ما به شپه او ورځ د افکر کولو چه د دوی د ېچ کولو د پاره کوم لاره او طريقه اختيار کړم اخرمي د ځان سره دا فيصله وکړه چه د دې دواړو ډلو مشران ليدل په کار دی او داکو ښښ په کار دی چه د هغوی سره خبرې وکړم او هغوی ددې بدو کارونو او د هغو د نتايجو نه خبر دار کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دا ابتدا نه دا عقیده وه چه پښتون د هر ښه قام دی د هر زړلي اصلاح
کیدای شي په شرط ددی چه څوک یې پوه کړي . دا نن چه دی په داسي بد حال کښي
دی ددی وجه داده چه څوک یې غم نه خوري او نه یې پوهوي . په دی جیلخانه کښي
د رانیزو یو بوډا کاکا و نوم یې نصیر و . هغه زه یوه ورځ چایو ته وبللم زه د دی
قسم دعوتونو طرفدار نه یم ځکه چه سړی کمزوری کوی لیکن د هغه د سپینی ږیری
له خاطره ما دده بلنه ومنله دی هم په دې کارخانه کښي و . د دریوا او نوارو په کار
ښه پوهېده زه یې پخپله کارخانه کښي وګرځولم او خپل کسب او هنر یې راته وښوده
چه په لیدو یې زه حیران شوم ما ورته ووې چه کاکا افسوس دی چه مونږ پښتانه
د بل د پاره تخنګه ښه ښه کارونه کوو خو ځان له هیڅ نه کوو دا کوم کسب او هنر چه
تازه کړی دی که چیری یې بهرهم جاری وساتی نو ډیره فایده به تر تانه او قام ته
ورسوی هغه ما سره وعده وکړه چه بهر به یې هم جاری وساتم اخو کله چه ۱۹۲۹ ع
کال کښي زه د رانیزو په دوره تللی وم کاکا می ولید و چه کار یې لا شروع کړی نه و د
په دې کښي چای راغله چای مو وڅکله . زه ددوی بی باکۍ ته حیران وم ورو غوندی
می نصیر کاکا ته ووېل تاسو چه ښکاره دا کارونه کوئ د جیل والاو نه و یریږئ نه
نو هغه په خندا شو راته یې ووې چه خانه ته لا نوی یې د جیلخانی په حالت خبردار
نه یې په جیلخانه کښي چه پیسی ورکوې څه چه دې زړه غواړی هغه کولی شی زه
خو غریب سړی یم چا ته پیسی ورکولی نه شم دا ته چه څه وینی دا د جیل والاو مهربانی
ده چه سږ کال یې ما ته د نسوار او تماکو ټیکه راکړې ده زما ګوزاره هم پرې کیږی
دوی ته هم څه ورکوم او زما د دې ورونو هم راسره وخت تیریږی . زه د دې خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوزه ډېر حیران شوم او ورته مې وویل چه کاکا ! جېلخانه او تېکه داری ؟
هغه راته ووېل چه دلته د هر څیز ټیکه داری وی او داټیکې هر کال باقاعده
اخیستل کیږی او پیسې پرې کېږي . دلته ګوړه ، غوړه ، وریجې ، تماکو ، ګزاره ، پیسې ، غوښه
او ورو شیانو د پاره بېله بېله ټیکه ده . د چای شکلونه ورو سته ماهغوی سره د
جېلخانې په اړه بې اتفاقی خبری وکړې ، د پرو جنبو او جنګونو نقصانات می ورو ښوده .
هغوی پوه نشول چه بې شکه دا ډېر خراب کارونه دي ما ورته ووې چه خراب دي
خو وسوله به کار دي چه خپل نور پښتانانه ورونه پرې پوه کړئ او دد ې کارونه لې
کم کړئ . زه چه ترې را رخصتیدلم ما ته یې د ګزارو او تماکو سهوور و ښوده ما ته
یې ووېل دی ته یوځای و ښوده چه دلته څه شی شته که نه ؟ هلته هیڅ نه معلومیده
خو ده څمکه وه هغه ځای یې لږ وکنستلو یو ډېر غولی را څرګند شولاندې ترې لوبه چاتې
وه په چاتې کښې د ګزارو قسم قسم پوډی وې د دوه انونه تراتو انو پورې به یې
غولې . ماورو وزو پخپله کارخانه کښې کارشروع کړو او هرپښتون سره چه به می
ملاقات کېد وضرور به مې د پرو جنبو ذکرو ور سره کولو . د خومره کسانو سره چه ما دا خبره
کوله په هغوی کښې یو هم داسې نه و چه د دې خبری اثر و رباندې نه کېد وهغوی
ورو دا خبری محسوسولې او پکښې خوربدلې . یوه ورځ د بنو یو خان چه ماسره
دې کارخانه کښې و زه یې مېلمه کړم او یولوی بنانک شیره یې راله پخه کړه په جېلخانه
کې د بنو والو شیره ډېره خوښه وه او ګران مېلمه ته به یې پخوله ما سره یې څو کسان
مېلمانه کړې وو ، دا کسان راته اکثر د ورسوخ خاوندان او د دلی د سړه مهرې
مېدل ، د دوی خورلو نه پس ما هغوی ته ووېل چه زه تاسو سره یو ضروری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره کول غواړم چه ښه شان یی واوری، اوچه څه درته مناسب ښکاری هغه جوا
به راکوی. ما ورته وویل زه چه له کوم وخته دې جېلخانې ته راغلی یم اوما ته کوم حالا
معلوم شوی دی نوزه په دې نتیجه رسیدلی یم چه دلته د پښتنو د پر بد حال دی د
قسم ظلمونو او رشوت نه علاوه د پښتون عزت محفوظ نه دی، ما اورېدلی دی چه
پښتون د بل د شهولو د پاره جېل والاو له بډې ورکوی او خپل ورورپښتون پری شه
لیکن دا هم اورم چه سبا هغه پښتون بیا د بل اخیستلو د پاره همدا کار کوی او دا سلسل
د پېرې مودې دلته جاري ده تاسو ورته لږ ښه غور شئ په دی کار کښې زمونږ د
او اخرت څومره زیان دی؟ که جېل والا دا کار ونه کوی خود خپلو بډو او پیسو د پاره کو
او کته یی پکښې ده او زمونږ خو پکښې سراسر زیان دی، مالونه را نه لاړل، عزت
لاړ نن ته زما په بې عزتی مال ورکوې سبا زه ستا په بې عزتی مال ورکوم، په دی طر
په یو پښتون پوری هم حیا پاتې نه شوه. بله خبره چه ما ته معلومه شوې ده دلته پښ
په دوه ډلو تقسیم شوي دي، یوه ډله د پېښورډیانو او مردان والا وده او بله ډله د
تهیانو، بنو والو او ډیره والو ده. او اکثر په وړه وړه خبرو په خپلو کښې جنګونه کوی او
جنګونه یی په هلکانو وي. زه به تاسو ته یوه خبره وکړم که فکر مو ورته وکړو او زده
پر یوته مونږ او تاسو به د دې ذلت نه خلاص شو مونږ ټول پښتانه یو قام او یو
یو د یو بابا اولاد یو، زمونږ عزت او ذلت یو دی. که چیری مونږ د رسول الله ص
علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړو: «چه په ځان دې څه پېرزونه وی په بل یې هم
پېرزو کړه». نو ډېر زر به کامیاب شو. مونږ چه د خپل پښتون ورور سره د هر
اراده وکړو په کار دی چه د لږ ساعت د پاره په هغې غور وکړو او خپل ګریوان کښې وګ

ی داکار بل څوک ماسره وکړی نوزه به پوره خوشحاله شم که څنګه؟ که چیری زه پړی
شحالیږم نو هغه کارکول په کار دی او که زه پوری خپه کیږم نو په کار دی چه دغه کار
نږ ونه کړو. بلهدا چه مونږ پښتنو کښی که یو سړی بد کار وکړی نو په دې وجه د هغه
وتیا په کار نه ده چه دی پښېنور ی دی یا بنو وال دی، یا کوهاټی دی، یا ډیره وال
، او زما د علاقی دی. د بد کارو او بد چلند و خلکو ملګرتیا نه ده په کار که په ځان
ونږ وروروهم وی ځکه چه ددی د لاسه قوم او سوسایټی ته نقصان رسیږی او
خلک قام تباه کوی.

مونږ ته په کار دی چه همیشه د حق او ښو خلکو ملګرتیا وکړو که په مونږ کښی یو سړی
کار وکړی مونږ ټولو له په کار دی چه د خپلی ورودی او عزیز ولی نه یی و باسو که هغه
وال وی، که پښېنوری وی، که کوهاټی وی، که ډیره وال وی، که مونږ په ښتیا په
لاره روان شو نو زر به هغه کسان چه په بد ولاړ و روان دي او د چا له لاسه چه پښتانه
ی مصیبت اخته دی د خپلو بد و کارونو نه به واوړي. دا ځن چه پښتانه په بدو لاړ
ن دی ددې وجه داده چه مونږ د ښو او بد و فرق نه کوو او نه څوک شته چه د ښو
بدو په فرق مو پوه کړی. یو بد عمله سړی چه وینی چه زما په بد عملی کښی ملا تړ کیږی
مغه به ولی د خپلی بد عملی نه لاس اخلی او که مونږ د ښو بدو فرق وکړو او لکه چه
ماخوستن په لمانځه کښی د خدای سره دعا کوو چه: «وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَّفْجُرُكَ»
څوک چه ستا نافرمانی کوی مونږ به هغوی پرېږدو کور کلی به ور سره نه کوو. که دا د
ی کړو پښتون به یکدم بدل شی. نو مونږ ته په کار دي چه په دې خبرو هر پښتون
رو او دا خبرې د هر پښتون غوږ ته ورسوو. په دې مو دعا د خیر وکړه او دیو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه رخصت شو.

په دی مینځ کښې بنو ځیو د مردان د یو هلک په سر ګنګارام ته ییلې ورکړې
او هغه یې بې عزته کړی و، په دې خبره پښوریان ډېر خپه شول او جرګه یې وکړه چه
ځینو بدل اخلو او د جنګ د پاره یې ورځ مقرره کړه چه خبر شوم ورغلم منت زا
مې ورته وکړې چه مونږ ته دا کار کول نه دی په کار. په ډېرو خوارو مې هغوی له
منع کړل هغه هلک له مې هم ډېر تسلي ورکړه او په کور کښې مو دا فیصله وکړه چه په د
جبل کښې خو پوښتنه نشته او سپینږي نټ د دې خبرې پوښتنه نه کوی، ښه به د
چه په انګریزی کښې یو درخواست ولیکلې شي او د ګنګارام په سر د پیټی کمشنر ته شکا
وشي. درخواست تیار او د پیټی کمشنر ته ورکړې شو، لیکن د پرنګی په حکومت کښې
مظلوم د پاره انصاف نشته، بلکه داچه داسې واقعات پیدا شي نو بیا پرنګیان پر
د خپلې محکمې د بدنامۍ له خاطره پرده اچوی د انصاف فکر لاړ شي او په اتفاق س
د خپلې محکمې د صفايي کوښښونه او تجویزونه شروع کړې او س هم دا حال د
حقیقت دا دی چه پرنګیان خو د لته په دې ملک کښې د اصلاح ترقۍ او انصاف
د پاره نه دي راغلي د وی خو د لوټ، تباهۍ او بربادۍ د پاره راغلي دی ولې
په ټولو محکمو کښې د وړوکي نه تر لوی پورې ټول افسران غله او بلوې خواره د
بې د بلو او ډالۍ نه پرې څه کار کیدی نه شي. دا ټولې خبرې پرنګیانو ته منې معا
وی. معلومې څه پخپله یې کښې شریک وو نو اصلاح به یې څنګه کیدی شي؟

ګنګارام ته چه څه وخت دا معلومه شوه چه دی خو پښتانه په سمه لاره
روانوي او زما د کاندارۍ کښې فرق را ولې نو فوراً یې زما په سر سپینږي نټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکایت وکړو او زما بر خلاف یې لویه قصه له ځانه جوړه کړه او زه یې بیا په سپرنتنډنټ په هغه توره او تنګه کوټنی کښې واچولم . د ما شوله لاسه می خوب ولی نه شو داسی خه څیز راسره نه وچه ځان پکښې د ماشونه پټ کړم کمبل راسره خو کمبل په ګرمۍ کښې اغوستل ګران کاروي . د شپې به همیشه تیاره کښې کښیناستم خپلم ، دلوم د چیچلو ویره به راسره وه د شپې به می د رونډ په شان پنهه را تیسته دي خوا اخوا به می وهله سحر چه به را پا څیدم یو د وه لوماں به مړه ته وو ، قید یان غریبانان خدای پاک پخپل فضل له دی بلا کانونه ساتی .

جیل کښې زما ګناه :

سبا وختی سپرنتنډنټ دا روغه او ګنکا رام د ننه زما چکی ته راننوتل سپرنتنډنټ سترګی بدلې وی او د خبری نه یې داسی معلومیده چه سړي ډیر په ردی په لاس کښې یې یوه لویه پر پره وه هغه یې ماته وا او روله بیا یې راته وویل د جیلخانی په قانون کښې داسخت جوم نه دي زه ستا بر خلاف مقدمه چلول دارم ، زما بر خلاف یې دا الزامونه لګولي وو .

ته یو سخت باغی یې او په جیلخانه کښې بغاوت کوي ، ته د جیل ملازمانو ته تبلیغ کوي چه سرکاری ملازمت کفر دی ، ستا د دي تبلیغ په وجه د دي څلور جمعدار مستعفاور کړي ده ، ته په قید یانو کښې پراپګنډه کوی او په جیلخانه کښې د بغاوت تو کو بنسپیو کوې .

د دي خبرو په اوریدو ما هغه له جواب ورکړو چه د مقدمی په باره کښې هیڅ نه وایم ماته چه څه مناسب او انصاف ښکاری هغه وکړه لیکن دا خبري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه چاتاته رسولي دي رښتیا نه دی بلکه بالکل غلطی دی . زه دا خبره منم
یو جمعدار زما په ویناٴ استعفا ورکړې ده ، لیکن دا معامله داسی نه ده تخنګه
در رسول شوې ده . درسته خبره داده چه یوه شپه د دغه جمعدار په مابـ
پیره وه هغه ما سره په خبرو خبرو کښی داو ویل چه زه بال بچ دار یم او
تنخوا لږه ده ګوزاره می پوری نه کیږی ، کله ناکله قیدیان پخپله خوښه بی زما
نه څه نه څه راکوی ، زور زیاتی پوری نه کوم د اسلام په موجب د دی پیسو اخیـ
څنګه دي ؟ ما ورته ووې چه دا پیسی روا نه دي ځکه چه هغوی تالاته حاجتمند
رضا او رغبت خو به هله وی چه بهروي او تا ته يې حاجت نه وي بیایي تا له د
سنه به دا وی چه په دی خپله تنخوا ګوزاره ورکړې ؛ ده راته ووی چه په تشه تنـ
می ګوزاره نه کیږې نو ما ورته بیا ووې چه د نوکرۍ په ځای څه روزګار شروع
شاید چه په هغې کښی دی ګوزاره روانه شی که زما اوس هم څوک دغه شان پو
وکړې ، زه به دغه جواب ورکوم پاتی شول نور الزامونه بالکل بی بنیاده دي بی شـ
ما قیدیانو ته تبلیغ کړی دی لیکن د دې د پاره نه چه د جیل د قانون خلاف ورو
وکړې یا دې بغاوت وکړې بلکه ما هغوی تل مجبور کړې دی چه جګړه او فساد
مه کوئ خپل مشقت کوئ او چاله رشوت مه ورکوئ هر کله چه دا خبرې سـ
جیل د افسرانو په جیبونو کښی فرق او امدنی کښی کموالی راولی نو زه باغی یم او
سړی نه یم بیا می ورته وویل د اجیلخانه په یو ډېر خراب حالت کښی ده ته دې هیڅ
نه یې او نه خبریږی شي که خبر هم شې ته یې اصلاح نه شی کولی ته په هغه بله شـ
په ګشت راغلی وې په یو بارک کښی مشوره ته ورغلې ، ته پوه شوې چه دا شوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو چه دوی هرڅه ویلي وی ویلي به يې وی خو هغه شو د په شرابو او کبابو. په دې
جېلخانه کښې د غریبانو بده ورځ ده د دولتمند ومزې دي. په دې جېل کښې د هیڅ
عزت محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بد چلنده افسران چه زه ستا په جېلخانه
کښې وینم ما په بله جېلخانه کښې لید لي نه دي. زما په دې خبرو سرې لږ غوندې
یخ شو سترګې يې پرانستې شوې او ما ته يې ووې ننبه به داوی چه ما ته لیکلي جواب
راکړې او سپایاهو ته روان شو ما لیکلي بیان ور ولیږ. وبیا وروسته معلومه شوه
چه ګنګارام دغیره يې خپلې بنګلې ته غوښتي وو او ښه يې د باوکړي وو، چه تا سو په
ما باندې یو ب ګناه سړې په جېلې کښې بند کړو. لیکن باوجود د دې علم نه يې زه د جېلې
نه و نه ښکلم ځکه چه هغوی په ده د باوکړې وو چه که دی له جېلې نه بهر کړو نو به پرې ستېشر
کښې به فرق راشي د دی جېلخانې نظام به ګډوډ شي. د پرستېشر په نوم چه دې څه
زړه غواړې هغه به پرې نګیا نو کولې شي ځکه چه په داسې وخت کښې دوی په ظلم او
انصاف کښې هیڅ تمیز نه کوی.

زما په جېلې کښې د بند ېدو نه چه څه وخت نور قیدیان خبر شول نو یو اشتعال
پکښې پید اشو. په مایې سخته پیره لګولې وه خو ما به قیدیانو له جواب ورلیږ لو چه
پام وکړئ ځکه چه ما ته خو معلومه ده چه هیڅ بې هیڅه په قیدیانو خو مره ظلمونه
کېږي هسې نه چه څه با نه يې هم کوتوله ورشي نو بیا دې يې خدای مل شي. په دی
جېلخانه کښې یو خو هندوستاني فوجي افسران او سپایان وو چه د خپلو ښو خیالاتو
په وجه قید شوي وو یو په څه چل ما ته ځان راورسو لو او راته يې ووېل چه مونږ فیصله
کړې ده چه د دوی د نه خوړلو هرتال وکړو لیکن ستا نه اجازت غواړو ما د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکریه اداکړه او ددې کار نه مې منع کړل ځکه چه زه د جیلخانې دا یجي ټیشن برخلا
وم . په دې ورځو کښې د نوښار بابو سلطان محمد زما پوښتنې ته راغلی و او زما د ما
درخواست یې ورکړی و خو دغه درخواست منظور نه شو او ماسره یې ملاقات ته پر
نه ښود و . ملاقات زما حق و خو جیل والاوو د واقعاتو د پټ ساتلو په غرض د ملاقات ا
نه وه ورکړې . چه سیاسی قید یا نوسره دا سلوک کیږي د نورو د بې خدای ما
شي . د سیاسی قید ی له حاله بهر څوک نه شي خبر ېدلی ، د اخلاقي قید ی
حاله به څه خبر شي ؟ هر څه چه ورسره کولی شي په او رکښې د سوز ولو یو
خو زه پخپله خبریم د انګریز انصاف او تهذیب که څوک کوری نو جیلخانو
دې لاړ شي ځو نکه زما صحت خراب و بله ورځ سپرنټنډنټ ما ته راغی ز
یې وکتلم او زما په تکټ یې ولیکل چه یوه کښته یې سهار او یوه کښته یې ما
له جکې نه وباسئ او د تازه هوا اخیستلو د پاره یې بهر کړ ځوئ ، د تسپي
ورځې تنهایي قید نه به مې کله کله زړه ډېر تنګ شو او چه خپله بې ګناهي به را ښکنې
شوه نو به ډېر په قار شوم لیکن بیا به مې زړه له تسلي ورکړه ، د قام او ملک د
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچت کړي دي او د خدای یوامتحا
او تر ینګ دی د خدای کارونه ټول د خیر دي ما له صبر کول په کار دي ځکه
چه خدای د صبرناکو ملګری دی اخر به یې نتیجه په خیر وي ټول عمر به داګراو
نه وی اخر به راحت راشي .

ډیره غازي خان جیل ؛

یوه ورځ سهار وختي سپرنټنډنټ په تا دی ه زما چکې ته راننوت راته

ي ووې چه ته ما ددې جېل نه بدل کړې بحر پولیس ستا د بېولو د پاره ولاړ دی
ځان سمبال کړه . زما څه سمبالی وه یو قرآن شریف وهغه مې غاړې کښې واچولو او
روان شوم . چه د جېلخانې دروازې ته ورسېدم پولیس راته په لاسونو کښې اتکړۍ
واچولې په پښو کښې خومې بېړۍ اوپه غاړه کښې مې د اوسپنې کړۍ اوله مخوانه موجودې
ی بحر موټر د سنګین جراو سپاهیانو په مینځ کښې ولاړ و . پولیس کپتان زه یو
پښتون تانېدار ته په حواله کړم او پخپله راته پاتې شو . تانېدار زه په ټانګه کښې سور
کړم په ټانګه کښې د ننه چه څومره پولیس ځائېدې شول ، هغه یې د ننه کښېنول او چه
د ننه نه ځائېدل هغه يې بحر د درول او موږ روان شو ، موږ چه څه وخت د دریاخان
ورسېدو ریل راته تللې وه سټېشن ماسټر ووې چه نیمه ګینټه مې ریل ستاسو
پاره لېټ کړو خو تاسو راونه رسېدئ مانور نه شو لېټ کولی ددې په وجه به
نه دارصاحب ډېره وېره او هیبت راغې خو څه يې کولی شول ، زموږ د ننه ئې سپید
چه داده چه دا باسیند اوبه ډکه مکه له کبله ډېرې بشوې وې پل يې شلولې
هغه به جوړېدو ډېر ساعت تېر شوی و . زموږ په سټېشن کښې شپه شوه
چه به دې لاین به شواو روزکښې یو ګاډی ځي او راځي .

تانېدار صاحب فوراً په ویټنګ روم (انتظار خانه) کښې بند کړم او پوليه
يې را باندې ولګوله حال دا دی کړچا د دریاخان سټېشن لیدلی وی
به ورته معلومه وی چه په یوه د ښتې بیابان کښې پروت دی هلته خلک
ورته وو چه ماته راغلی وای بله دا چه زه چا پېژندم ؟ خو پولیس خېل احتیاط
کو . ددې ځای نه چه په څه فاصله يو پیرصاحب اوسېدو زما نه خبر شوی و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره یې یو ځل په ډېره اسماعیل خان کښې ملاقات شوی وُ. دی زما لید وا
داغی شاید چه د ده لیدلې کاته هم ما سره شوی نه وای خو ده یو ډېر ډهو بنیاد
کار کړی وچه ځان سره یې یوه ډکه توکوړی راوړې وه چه پکښې قسم قسم او رموز
میتهیانې وې چه زړه تېنګول ورته ګران و. چه سپاهیانو دا میتهیانې ولیدلې نو
سره دهغه ملاقات وشو او سره سنه مشغول شو. د تللو په وخت کښې پیر صاح
ماته د ډوډی ست وکړو لیکن ما ورته ووې چه ستا شکریه دا وخت ستا
د ډوډۍ د پاره موزون نه دی زه سرکاری میلمه یم پیر صاحب په خندا شو
خوشالی سره رخصت شو. ماښام شو لیکن زه پولیس والا وو د کوټې نه بهر نه کو
او نه یې زما د لاسونو اتکړی وښکلې. ماته ددې نه په جیلخانه کښې ارام
ولې چه هلته خو می لاسونه خلاص وو دلته می لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
خبرو د پړ تکوره وخو د عمل نه د په خبرو خبرو کښې به یې ځان قومی سړی ښو
لیکن ویل به یې چه زه څه وکړم کپتان صاحب را سره خپل منشی رالېږلی د
چه زه ستا سره څه مهربانی ونه کړم خو د منشی د تللو نه پس هم د ده په ر
کښې ما څه فرق ونه لیده.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښې د ډېر پلوه کړ چه اوس تیاره ش
هیڅوک نشته لږ به بهر وګرځو تازه هوا به واخلو تو له ورځ په ناسته تنګ ش
یم لیکن دهغه غوږ په دې خبرو نه ګوځېده، زه مجبور شوم چه پوه یې کړم چه
په وجه زما صحت خراب شوی دی د ډاکټر دا هدایت دی چه زه یوه ګېنټه
سهار او یوه ګېنټه ماښام په تازه هوا کښې وګرځم او ته اوس ما د دی ګو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنه و باسې که زما صحت ته څه نقصان ورسیږي و دغه ذمه وار به ته یې. ددې خبرې پېه تانه دار صاحب څه اثر و نشو او سپاهیانو ته یې حکم ورکړو چه بهر یې وباسئ او په پلیټ فارم یې وکرځوئ.

د پرنګیانو او دغوی د نوکرانو دا خصلت دی چه ترکومی دې ورته نېغه خبره نه ده کړې په غوږ یې نه لګي. دخوب وخت شو ویده شوم په خوب کښې هم پولیس والا و زما د لاس نه اتکړی رونه ولیستې خو د ومره یې وکړل چه د دوا پرو لاسونو نه یې یو لاس ته کړی او څنځیر یې کټ پورې وتړلو. خوب می آرام و نه کړی شو چه ریل راغی څو کسه پولیسان مخکښې ورغلی وو او یوه کوټه یې زمونږ د پاره خالی کړې وه. زمونږ یکښې سواره شو او ریل روان شو. زه نه پوهیدم چه کومې جیلخانې ته مې بیایې پولیس والا وو دا خبره زمانه د یره پټه ساتله نه پوهیږم چه ولې؟ ما هم زیږیږ دا نه کوله ما وې ځکه نن نه وې نو سبا به معلومه شی چه ما چیرته بیایی. زمونږ کاډی چه به هر سټیشن ته ورسیږي و پولیسانو به زما د کوټې ور او کړکۍ بندی کړې او دوه کسه توپک والا به بهر دوره خولې ته و دریدل څوک به یې نژدې نه راپرېښودل. دا دوی ددې د پاره کول چه ما څوک و نه وینې او را نه خبر نه شی چه زه یې چیرته بوتلم خود دوی دا طریقه غلط وه ځکه خلکو به د پولیسو سنګینونه او توپک ولیدل که فکر به یې نه وهم به یې فکر شو او سود به یې شوه راتلل به چه وګوری چه څه چل دی او په دغه شان به په هر سټیشن کښې د پېر خلک زما د کوټې نه ګیر چا پیر راجمع کیدل ما چه کومه پواپیګنډه هیچېری نه شوه کولی حکومت پخپله نا پوهی را ته پخپله وکړه. زمونږ ګاډی اخر دغا نړی ګاټ پسټیشن و دریدو دریل پټلی د دی نه مخکښې نه ده تللی مونږ د ریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوز شو . په سټیشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چه مونږ یې
ولیدلو راغلل او د پولیس والاوو نه یې زما پوښتنه وکړه معلومه دا شوه چه هغوی
زما د اخیستو (تسلیمۍ) د پاره راغلي وو . سپاهیانو ته یې وویل چه انګرېزه ورته
لیږې کړې هغوی زما د لاسونو نه انګړېزه وښکلې او دوی ته یې په حواله کړم . زمونږ
مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چه نادر خان یې نوم وا وپه د یکایت مشهور و
زمونږ نه په څه وجه وروسته پاتې شوی و چه راغی او ویې لیدل چه زما په لاسونو
کښې انګړېزه نښته نو وار خطایې پرې راغله او ویې وې چه دده نه انګړېزه چ
وېستلې دي هغه جمعدار چه یو هندو و ورته یې ووېل چه زه د ډېره غازي خان د
سرکار له طرفه دده د پاره مقرر شوی یم دی اوس زما ذمه واری کښې دی دا زم
باور دی چه داسې خلک تښتي نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جېل ته راغلي دي
څه د اکو خونه دی د دې دومره پولیسو ، توپکو او سنګینونو څه ضرورت و ماورته ووی
چه داسې حال حکومت دخپل رعب او داب قایمولو د پاره راسره کړې دی . تانه دار
صاحب لږ غوندې کچه شو لیکن د سرکار عجیبه نوکران دي د هغوی غوږ په دې
خبرو نه کوېږي مونږ لا دا خبرې کولې چه په دې کښې یو هند و راغی په لاس کښې
د پیوډک کیلاس وراسېل و سره یې ماته ونیوه . زما د څکلو ارا ده نه وه خو د هغ
سړي مینې او اخلاص زه د هغو پیو په څکلو مجبور کړم : رښتیا خبره دا ده چه د هند
او مسلمان سوال خو پړنګی او غرضیانو خلکو راپیل اکړي دی که هند و سره په ښتیب
د هند و او مسلمان سره د مسلمان غم وی نو نن به زمونږ د ملک اوقام دا حالت ن
وای . زما چه څومره یاد دی او تجربه می ده نو ما سره یو هند و ملازم د یو مسلما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملازم نه تل ښه سلوک کړی دی . دغه وخت زه پوه شوم چه زه يې د ډيره غازي خان جيل ته راېدل کړی يم .. مونږ د سټيشن نه را روان شو او د ډيره غازي خان د تللو نيت مو وکړو ، ډيره غازي خان د اباسين نه دولس ميله ليري دی ، دلته يکې چليږي هغه قسم يکې چه پخوا به زمونږ ملک کښې چليدې ، مونږ يوه يکه کرايه کړه او په ډېر کوښښ ايله په دري ګنتو کښې جيلخانې ته ورسيدو . چه څه وخت مونږ ته د جيلخانې دروازه ښکاره شوه نو جمعدار صاحب ما ته داووې که چيرې ته خفه کيږې نه نو اوس به مونږ تا ته اتکړې واچوو . ولې چه جيلخانه راغله ما وې ستا د مهربانۍ او شريفانه سلوک به زما هېر نه شي او لاسونه مې ورته ونيول اتکړې يې راته واچولې . زمونږ يکه (ګاډۍ) د دروازې سره ودريده مونږ کوز شو د کوزيدو سره د جيلخانې د دروازې کړکۍ ليرې شوه مونږ ورننوتو او د ورننوتو سره دروازه راپسې بنده شوه .

دروازه د خلکو نه ډکه وه هغوی ټول زما په ننداره شول شايد چه زه ورته عجيبه غوندې ښکاريدم . هغوی ګرم نه وو زما حالت ډېر عجيبه و ما چه پخپله خپلې ډنګې وني لنډ کميس او لنډ پرتوګ د غوږونو ټوپۍ د غاړې غاړکه په پښو کښې بېړۍ او په لاسونو کښې اتکړو ته کتل ځان به راته تماشا ښکاريده . د جيلخانې خوراک ، پوښاک قانون او قاعدې به داسې طريقه جوړ شوي دي چه په يو قيدي کښې خودداري پاتې کيدی نه شي .

په دې ورځو کښې د سياسي قيد يانو ملاقاتونه وو او خپل خپلوان يې د ليدلو د پاره راغلي وو او په دې وجه دروازه ډکه وه پوليس زه د دفتر ته بوتللم او جيل والاو ته يې حواله کړم او هغوی رانه رخصت شو څه وخت چه جيل والاو زما تکټ او وارنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتلو او ورته معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم نو هغه دی لی راسره پیل اشوه او داډ گیرنه یې راکړه چه دلته ډېر سیاسی قیدیان دي ورسره خوشحاله شه یې امید دی چه هیڅ تکلیف به درته نه وی. زمانوم یې د جېل په کتاب کښې ولیکلو نو داروغه صاحب حکم وکړو چه دی فلانی بارک ته بوځئ او دا انګرې او بېړی وغیره تری لیرې کړئ. څه وخت یې چه زه جېلخانې ته دننه کړم نو زما د راتللو نه سیاسی قیدیان خبر شوي وو اکثر زما لیدلو له راغلل او ډېره مینه او محبت یې راسره ښکاره کړو. زما د بېړو په ماتولو کښې هم ډېر کوښښ وکړو. د بېړو په لیرې کېدو ما ته ځان بل شان معلوم شو. اول بندی وم اوس ازاد شوم.

د بدلیدو په وخت کښې د خپلې صوبې نه د وتو په وجه خپه وم ځکه چه زما دې خپلې صوبې او پښتنو سره د ومره مینه ده چه زه یې بیان نه شم کولی خپل ملک کښې، خپل قام سره ودې. تبرې او په تکلیف کښې خوښ یم نه په بل ملک کښې په عیش او عشرت کښې لیکن زما واک او اختیار خپل نه وو زه په هغه چا او پېل لی وم چه زما ارام یې غرض نه و بلکه زما تکلیف یې مطلب وخو د بېړو په وتلو بیا هم زما څه نه څه سود و شو ځکه چه د بېړو سره می کرځېدل په تکلیف وُ لمبل می په تکلیف و، په وده او په پل ل می په تکلیف و په کومی کښې به رابانډی کرمې او په یخنی کښې به رابانډې یخنی لګیدې.

د جېل په ډیوډی کښې په ملاقاتیانو کښې لاله دوی چند او د خاتون امة السلام ورور چه بیرسټر وهم موجود و دوی بیا ماته خبره کوله چه څه وخت مونږ بېړی په پښو کښې او انګړی نه په دوارو لاسو کښې د پولیس سره ولیدې نو مونږ ولې کښیدو چه دا به زور ور ډاکووی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په اخلاقي قيد يانو کښي هم نه ښيږي. وي نه غاړکۍ او نه پکښي د لرګي تختي وي. سياسي قيديان به پرېږدو. د اخلاقي قيديانو سره هغسي سلوک نه کېده چه کوم مونږ سره د سرحد په جېلخانو کښي شوی و، ددې نه پس مې ولمبل او ډوډۍ تياره وه، ومې خوړه او دخدای شکرمې اداکړ چه له هغې جېلخانې نه يې په خير را وويستلم. که څيري په هغه جېلخانه کښي وی نو ژوندی تري را وتی نه شوم. ددې ځای ډوډی کښي او د سرحد د جېلونو په ډوډی کښي فرق و. د سرحد د جېلونو خوراک د خوراک په تعريف کښي نه راځي او ددې ځای ډوډی خوږم نه کم د خوراک په تعريف کښي راځي. يوتر پوړي او يوه کمبله يې راکړه چېل بارک ته لاړم بستره مې وغوړوله او ويده شوم.

دجېل ژوند:

دا يوه وړوکې دمزې او ډېره صفا جېلخانه وه په دې کښي ټول ټال درې بارکه وو او په مېنځ کښي يو وړوکی هسپتال و. د ټولو نه لوی بارک کښي هغه سياسي قيديان وو چه سپېشل کلاس ورکړ شوی و، ورپسې هسپتال و او بيا زمونږ بارک و. په دې کښي مونږ. هغه سياسي قيديان او سپي وچه کوم (c) کلاس کښي وو او هغه دريم بارک کښي اخلاقي قيديان وچه بهر په باغ کښي به يې هم کارکولو او دننه به يې هم صفايي کوله، ولې چه سياسي قيديانو ته بهر د کارکولو اجازت نه و. په دې جېلخانه کښي د سياسي قيديانو د پاره يو قسم مشقت، څرخه کول او منج غښتل وو. څرخه د سپېشل کلاس د قيديانو د پاره وه او منج او ميچني د (c) کلاس قيديانو د پاره وو. سبا له چه سپرنټنډنټ صاحب راغی او زه يې ورته پېش کړم نو چونکه زه په (c) کلاس کښي وم نو زما د پاره هم د منج غښتلو مشقت ولیکه. ما چېری دا کار کړی نه و او نه د منجو غښتلو چل را تلو زما هغه نو ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکره وو هغوی به ماسره ډېر ښاکام اوکوشش کولو او دغبتلو چل به یې راته ښودلو
ما به هم ورته ډېر فکر کولو او دزده کولو کوشش به می کاوه خو زده کولی می نه شو. ماد
خبره ډېره محسوسوله لیکن مجبوروم بله ورځ می سپرنټنډنټ ته ووې چه دا کار خو
زه کولی نه شم دا به ښه وي چه تا سو ماله دمیچین کار راکړئ ځکه چه دا ماته بد ښکاري
چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شم . بله ورځ سپرنټنډنټ او داروغه دواړه ښه سړي
وو ، ماسره به دوی ډېره مهربانی کوله او زما په مشقت نه پوره کولو یې څه نوټس نه
اخیستلو . لیکن ماته به دا خبره بده ښکاریده او ځان به راته ښه نه ښکاریده و بیا یې ما
له دخرخې مشقت راکړو . جیل والا مونږ د (c) کلاس قید یانو له بېل دېخلی د پاره لنګر
(باورچي خانه) راکړې و او دهغه تول واک اختیار زمونږ په لاس کښې و او دېخلی د پاره
به یې هر څیز چه راکولو پوره صاف او ښه او زمونږ دخوښی به یې راکولو . بېل دېخلی وغیره
انتظام به زمونږه سیاسی ورونو پخپله کولو . په دې وجه زمونږ خوراک ښه و او مونږ
ته ارام و او کله نا کله به د سپیشل کلاس والو هم دخپل خوراک نه څه حصه مونږه له رالیږله
لیکن د دی سره د (c) کلاس او سپیشل کلاس قید یانو تعلقات پخپلو کښې ښه نه وو او
د دی مقوله وجه دغه امتیاز او فرق وُ چه کوم پرنګیانو قایم کړی وُ . زه یو پردیسی سړی
وم دهغوی داندرونی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه دهغوی په بې اتفاقی ډېر
خپه وم ما به همیشه داکوشش کاوه چه ددوی د زړونو نه دا خفګان وباسم .
لیکن زما خبرو یې چا ډېر اثر نه کاوه بلکه دا بې اتفاقی او نفرت ورځ په ورځ
زیاتیدو . اخر دی حد ته ورسیده چه (c) کلاس والو د سپیشل کلاس والو
د تولو څیزونو د اخیستو نه انکار وکړو او اصولاً خو زه د دی خبری نه خلاف وم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و زمام دارا یه وه چه په سیاسی قید یانو کښې دې فرق نه وي او د تولو سره
دی یو شان سلوک کیږی . ما چه کوم وخت سپرنټنډنټ صاحب ته ووې چه زه د
نجو کار نه شم کولی ، مهربانی وکړه زما دا مشقت بدل کړه او داسی مشقت راکړه
چه زه خپل مشقت پوره کولی شم نو ددې نه پس یې د څرخی هغه مشقت راکړه چه
سپشل کلاس والو به کولو او جامی یې هم رالره زما په کچ جوړی کړې او سپشل
کلاس ته یې بدل کړم . پرنګیانو چه کوم امتیاز قایم کړی دی دا په نیک نیتی نه دی
ایی په دې غرض قایم کړې دی چه په مونږ کښې هم داسی بې اتفاقی اوګوري وې
نو زه ددې په حق کښې هم نه یم چه دې خبرو له دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چه
مونږه تعلقاتو او تحریک ته پری نقصان ورسی ، ځکه مونږ چه څه کوؤ نو دځان دپاره
نه بلکه د خپل قام او خپل ملک دپاره یې کوو د بل دپاره خو یې نه کوو او بله دا چه تاسو ته
به معلومه وی چه دانن مونږ حکومت سره په جنګ یو دا خود دی دپاره دی چه مونږه
امتیاز لیری کول غواړو او ددی په ځای مساوات قایمول غواړو او تر هغه وخته
پوری دا امتیاز لیرې کیدی نه شی چه تر کومه پوری مونږه کامیابه شوی نه یو
او واک اختیار زمونږ په لاس کښې راغلی نه وي . [مونږه له چه کله د معولی اختیار اتحاد
وزارت په کوټو راغلی ؤ قانون موجود که چه ټولو سیاسی قیدیانو سره دې یو شان او ښه
سلوک کیږی . امتیاز مو ختم کړې وخو دهغی نه پس چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو
او مونږ جیلخانه کښې واچولی شو نو هغه مساوات ختم شو هغه قانون یې مات کړې او
مونږ سره یې هغه بد سلوکی وکړه چه پرنګی را سره کړې نه وه حالانکه مسلم لیګیان
به کوم وخت زمونږ په حکومت کښې جیل له راغلی وو نو مونږ ورسره د هغه قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق سلوک کړی و] .

مونږ په دې د (ح) کلاس بارک کښې تقریباً شل کسان وو . په دې کښې یونږ
دوه هندوان او نور ټول سکهان وو ما سره د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر دا بانديې په
مهربان وو . زه دوی سره ډېر خوشحال وم . زه د دوی منځګړی وم ، د دوی په
کور کښې چه به د څه قسم جګړه پېښه شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته یو تکلیف
و او هغه د خوب وخت ما د شپې پوره خوب کولی نه شو او د دې وجه دا وه چه زمونږ
اکثر سکهان ورونه به غوټه نیمه شپه پاڅېدل او په بارک کښې به یې د ننه لمبل او
بیا به یې خپل پوجا پاټ (عبادت او وظیفه) کوله یوازې لمبل نه و بلکه هغې سره به یې
په زوره زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکر هم کولو چه مونږ ټول به یې د خوب نه راوېښ
کړو . افسوس چه مونږ خلک د بل د ارام او تکلیف خیال نه ساتو کتې همدغه
ذکر مونږ ورو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې کمی هم زمونږ په عامو مسلمانانو
او هندوانو کښې موجود دی . مونږ همیشه خپل خیال پسې ځو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی . مونږ له په کار دی چه همیشه د خدای د مخلوق د تکلیف او ارا
فکر او خیال وساتو او څه چه کوو نو چه اول یې په ځان وګورو که چېرې ځان له یې خو
ښبوو بیا په کار دی چه بل له یې هم خوښ کړو او که چېرې ځان له یې نه خوښبوو نو چه
بل ورور له یې هم خوښ نه کړو .

جېل والا په دې خبره راضي وو چه ما هغه بارک ته بدل کړي لیکن د دې
یې بدلولی نه شوم چه هسې نه دا نور سیاسي قیدیان څه اعتراض پورته نه کړي ، دا
دوني چند امبالوی او د بعضې نورو ملګرو دا رایه وه چه ما هغه بارک ته بدل کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صغوی سره یوځای شم. د هغوی د کوششونو او وینا په وجه سپینه تنه زه هغه
بارک ته بدل کړم او زما په ورتلو سره ټولو ورونو خوشحالی ظاهره کړه. په دې بارک
کښې مونږ شپږ شپیته کسان وو چه په دې کښې شپږ مسلمانان او باقي نیم په
نیمه هندوان او سیکهان وو. دا بارک په پلوی ولو په درې خانو باندې تقسیم و په یوه
خانه کښې تقریباً هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښې سکهان وو او دریمه حصه
کښې زمونږ باورچي خانه وه او د سامان ایښودلو ځای ؤ. لنګر زمونږه د ټولو یو و
هندوانو، سیکهانو او مسلمانانو به په یوځای او په یو دسترخوان ډوډۍ خوړه ولې
چه دا خلک پوه او اکثر تعلیمیافته وو. دلته ما خوب په ښه شان سره کولی شو او ما ته
هیڅ قسم شکایت نه ؤ ځکه چه دې خلکو به د ملکرو د ارام خیال ساتلو صرف دا خبره
وه چه هغه د خملاستو کلاې ه په مالنهې وې نو دوه کډې یې ځای کړې وې چه ده ته
تکلیف نه وي او که چیرې یو کس نیم به د شپې د لمبلو قصه هم کوله نو هغه دوموره لوی
بارک وچه چا ته به تکلیف نه رسید و او اکثرو کسانو به بهر لمبل او ښه کار خودا وشو
چه دلته زه د مونځو غښتلو نه خلاص شوم. دلته زما کار رو ریښل و او هغه ما په ښه شان
سره کولی شو. اول خو پرې ښه نه پوهیدم لیکن بیا خو پرې داسې پوه شوم چه ځینې مشقت
به می په دریو ګنټو کښې ختم کړو. ځینې والا وو را ته وویل چه مونږ غواړو چه تا نمبردار کړو نو
د ریشلو نه به خلاص شې او معافي به هم درته د یوه میلاوېږي او باهر به هم ګڼلی ما
ورته وویل چه زه دا کار نه کوم او بیا ټوله ورځ به مطالعې ته وزګار روم. د کتابونو نه علاوه
دلته به درې روزانه اخبارونه د اردو او انګریزي هم راتلل او د هغه په لوستو سره به مونږ
د ملک د حال نه خبریدو لیکن د دې ټولو خبرونه زیاتې خوشحالي، ارام او راحت ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه پوه ډېره ښه سوسایټي ماموند لې وه چه په دې کښې د هر خیال او عقیده خلک موجود وو او دهغوی د تبادله خیال په وجه ما ته ډېره فایده وه یو خو می د هر قسم معلومات زیات بدل او بل می وخت په ښه شان سره تېرېده دا موقع او وخت ما ځان د پاره یو لوی غنیمت گڼه او ما نه چه څو مره کېدی شوه ضایع کو می نه بلکه د دې ملکرو د علم او تجربو نه می فایده اخیسته بله دا چه الله تعالی ما له دا موقع راکړه چه د پښتنو خلاف چه څو مره غلطې خبرې پرنگیانو خورې کړې وې او څومره غلطه د دې وغو پراپیگنډه یې کړې وه دهغې نه خبر شوم او څومره چه زمانه کېدی شوه ، د خلکو د زړونو نه می د هغو غلطو خبرو د لیرې کولو کوښښ وکړو .

د پښتنو په هکله غلطه پراپیگنډه :

خود غرضو خلکو زمونږ په خلاف د ومره پراپیگنډه کړې وه او داسې خبرې یې په خلکو کښې خورې کړې وې چه هغه د یو سړي په خوب او خیال کښې هم راتلی نه شی . د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هیڅ قسم معلومات نه وو دا عاجزان د پښتنو متعلق په یو لویه تیاره کښې پراته وو او زه شاید چه الله تعالی د پېره غازی خان جېل نه د دې خبرې د پاره را الیږلی وم څکه په دې جېلخانه کښې اکثر د هندوانو او سکهانو لوی لیډران او ذمه دار خلک قید وو چه زه د دوی د حقیقت نه خبر کړم چه د هغوی د زړونو نه ویره او وهم لیرې کړم او د پښتنو په حقیقت یې خبردار کړم د نفرت او نفاق په ځای محبت او اتفاق پیدا کړم ، د دې خلکو په ذهن کښې پښتون په بل رنگ کښې معرفی شوی و څه عجیبه مخلوق و . لاله دوني چند چه څه وخت ما سره ښه اشنا شو نو وېل چه څه وخت ته ما په دروازه کښې په اول ځل ولیدې نو ستا د جوسی نه راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومه شوه چه پښتون دی نو زما دا یقین وچه قتل یا ډاکه کښې راغلی دی او شاید چه دداسی نورو خلکو به هم د پېژند ګلونه ړومبی زما متعلق خو دا خیال وسره د دی چه لاله دونی چند د پنجاب د ډېرلوی لیډر اولوی وکیل او ډېر عالم او باخبره سړی و د دوی په ذهن کښې دانه راتله چه چېرته پښتانه او چېرته مېنه کاروونه او بیا د خدای د پاره د قام او ملک خدمت د دوی په خیال کښې خو دا خبره ناسته وه چه د پښتون بی د قتل او لوټ او ډاکې نه بل کار نشته زما دیوځای او سېد و په وجه زما د خیال او عمل نه واقف شوا وټولو به ما سره ډېره مینه او محبت کولو څو مره چه زمونږ تعلقات زیاتېدل هغو مره د زړونو پټې خبرې را ښکاره کېدې په ابتداکښې به ما سره د دوی خبرې همیشه د پښتنو متعلق وې د ما ذیکر په وخت کښې به مونږ د خپل بارک نه را ووتو او کرځېدو به چونکه زمونږ د کرځېدو د پاره بل ځای اجازت نه و نو مونږ به د هغه خپل بارک نه چاپېره کرځېدو، د کرځېدو په وخت کښې به اکثر داسې وشو، چه مونږ به سره ملګرو کښې به یو تن د خپل هوا خارجه کړه، زمونږ د معاشره کښې چونکه دا شی ډېر معیوب ګڼلی شو، نو ماله به وزیلوری ډېره خندا راتلله، په څه بانه به می ځان یو ډډی ته کړو او بنه د زړه د اخلاصه به می وخندل او دوستو به بیا خپلو ملګرو له کرځېدو له راغلم. زما ملګری چونکه نه وو خبر چه زه دوی پوری خاندم نو هغوی کښې به یو تن نیم بیا هوا خارجه کړه او په ما به بیا د خندا چپه راغله، اخر دا واقعات دومره ځله او شو چه زه ورسره مجبوراً بلد شوم، او بیا به خندا نه راتلله، ودستوچې ما په دی فکر وکړو نو دا ماته دومره معیوبه خبره نه ښکارېده بلکه که په غور ورته سړی وګوری نو ددی هوا بندول په صحت مضر اثر پری باسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره چه به چیرته څوک ملګري شو نو اکثر به یې مانه د سرحد او د پښتنو تپوس
کول او داسې پوښتنې به یې کولې چه په اوریدلو به یې زه حیران کړم . زمونږ بحث
مباحثه به ډیر عجیبه وه مابه همیشه دا کوښښ کولو چه دوی په حقیقت پوه کړم او
دوی د زړونو نه دا وهم او وېره لیرې کړم لیکن د عمرونو وهم و وېره لیرې کول اسان
کار نه و ، یوه ورځ را بانلدې یو لیکل په خبرو خبرو کښې دا سوال وکړو چه مونږ اوروچه پښت
د بنیادم وینې څکې ما ورته ووې چه هو! هغه تپوس وکړو چه داولې څکي ؛ ما ځواب ورکو
چه د بنیادم وینه ډېره مزیداره وي او د هغې څکل هغوی له خوند ورکوي ، سړی حیران شو
او پوره یقین یې وشو چه دا رښتیا دي . ما ترې پوښتنه وکړه چه تا تر اوسه پورې د بنیاد
وینه نه ده څکلې ، هغه ووې چه : « بابرې بابرې » لږ ساعت پس ترې ما تپوس وکړو چ
تا سرحد یا پښتانه لیدلي دي ؟ د هغوی د حالت نه څه خبر داري ؟ د هغو خلکو سر
دې پېژندګلوي یا معامله شوې ده ؟ د هغوی د تهذیب او تمدن نه واقف يې ؟ زم
د دې قسم وینا په اوریدو سړی لږ غلې شو بیا یې دروغ ونلدی ، ځواب راکړو چه ما ت
د هغه ملک هیڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بیا ما ورته ووې چه شاید تا ته د غیبو علم
حاصل دی او یا د پښتنو متعلق درته څه الهام شوی دی ، هغه ووې چه نه ما خود خلکو
د خولې دا خبرې اوریدلي دي او اکثر خلک همدا سې خبرې کوي ما ورته ووې چه د
خبرې ټولې غلطې دي پښتانه هم د غسې خلک دي لکه څنګه چه تاسو يئ . څنګه چه تاس
کښې ښه او بد خلک شته د غه شان په پښتنو کښې هم شته . دا ټولې خبرې د پښتنو د ښم
جوړې کړې او د هغوی پراپیګنډه ده د دې خبرو مطلب یې ستاسو تېر ایستل او زمونږ
بد نامول دي ځکه چه تاسو ونه وېروي او مونږ بد نام نه کړي نو بیا به په دې ملک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا دشاهي خنګه کوي. په اولو ورځوکښې خو به هره ورځ زمونږ په بارک کښې دپښتنو
متعلق نوې نوې قصې کېدلې دا خبرې زمونږ په حق کښې ښې وې خلکه ماله به پکښې
دخبرو موقع په لاس راغله. يوه ورځې زمونږه د بارک هندوان، سکهان او بعضې
دجېلخانې افسران راجمع شوي وو زه هم راغلم او ددوی په جمع کښې شريک شوم زما
په راتلو سره دمجلس رنګ بدل شو او دپښتنو به باره کښې بحث شروع شو ما ورته
ووې چه دهندوستان خلکو ته دپښتنو په باره کښې د هيڅ قسم علم نشته او ددوی
په غوږ ونوکښې ډېرې غلطې خبرې زمونږ متعلق کښېنولی شوی دي. حقيقت دا
دی چه پښتانه دغسې نه دي لکه څنګه چه ستاسو خيال دی. په دې کښې سردار ګرمکه
سنګه چه دسکهانو يولوی ليډر ؤ ووېل په دې کښې خو شک نشته چه پښتانه ډېر
جګړه مار دي ما ورته ووې چه سردار صاحب بې شکه پښتانه به جګړه مار وی ليکن
سکه بهايان به هم دهغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښې دا يولوی کمی او نقص دی
چه مونږ هميشه دبل دکمزوريو او عيبونو د راؤ بنکلو او لټولو په فکر او غم کښې يو او
خپلو کمزوريو او عيبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خو مونږ نن په دنياکښې برباد او
پسمانده يو په ځای ددې چه مونږ بل ته ګوته ونيسو ځان ته ګوته نيول په کار دی
ودنورو داصلاح نه پرومبی دځان اصلاح فرض ده اول ځان دی بيا جهان
دی. زما دټولو نه زيات تعلقات لاله دونی چند سره و او دبل قسمتی نه دټولو نه
زيات شک دپښتنو متعلق دهغه په زړه کښې ناست و او هميشه به يې ما سره د
پښتنو په معاملو بحث کولو او دپښتنو متعلق دهغه عجيبه عجيبه خيالات وو. ما به
دهغه دبدلولو او اصلاح کولو او دهغه د زړه نه ددې شکونو شبهاتو دلېرې کولو کوښښ نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول لیکن هغه داسی د هغه په زړه کښی مضبوط شوي وو چه د هغه الیستل یا د ه
اصلاح کول ځه اسان کار نه و . زه چیرې به هرځه ستړی کړم نو اخو یوه وړځ ی
ورته ووي چه لاله جي تاسو په هندوستان کښی خومره يئ خواب یې را کړه چه دو
ویشت کروړه او مونږ پښتانه نه سرحد کښی دوه ویشت لکه یو باوجود د دې دوم
زیاتوالي که چیرې تاسو بیا هم د پښتنو نه ویرېږئ . نو خدای دې په تاسو رحم وکړ
او داویره دې ستاسو د زړه نه وباسی لیکن دا خبره یاده ولره چه داسی یو قو
د دې قابل نه دی چه ژوندی پاتی شی . دا دنیا د بزدلانو د پاره نه ده خو دا خبر
زما یاده ولره چه تر څو پورې تاسو پښتانه خپل ورونه کړي نه وي او په دوی م
اعتماد کړي نه وي او ځان سره مو په لاین کښی اودره په اوږه و دروی نه وی
دا ملک ازادېدی شی او نه ابادېدی شی په دنیا کښی د هیڅ یو بزدل قوم هست
پاتی کېدی نه شی . ددی وینا په اورېدو دلاله جی څه ناڅه تسلی وشوه او زه یی د
یختو نو نه خلاص شوم .

زما د غابنونو مرض :

دلته د راتلو سره ما څه قدری ورزش کول شروع کړل ولی چه تره د بهېس
ځنځیر ونو نه ازاد شوم او په سرحد جیل کښی ما ته د ورزش کولو موقع هم نه ده ځک
چه هلته به زما په پښو کښی بېړۍ وې ورزش می نه شو کولی . دلته خو ما ته د ورزش
کولو موقع حاصله وه زما دا خیال و چه په ورزش کولو به زما صحت ته فایده ورکړي
زه به تکړه شم او وزن به می هم زیات شی ځکه چه د سرحد په جیلخانو کښی خو ز
صحت او وزن نه ډېر کمزوزی شوی و هلته خو به همیشه چکی کښی بند وم خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځناوورنه هم بل تر واوزما دمزاج مطابق سیاسی سوسایټی هم نه وه که چیرته
به سیاسی قیدیان وو هم زه به یې تری بېل په چکی کښې بند ساتلم او مشقت به می هم
هغه کولو چه په ډاکوانو او قاتلانو به کېدلو بلکه قاتلان او ډاکوان به دهغه مشقت نه د
رشوت په وجه بچ کېدی شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت که به هر خو مره
سخت و هغه به می پوره کولو او دخپلو ورونو پښتنو دجنګونو، پروجنبو او تربګنوغم به
هم راسره و او چه په هغوی به دجیل افسرانو څه لوبی کولې هغه ما په خپلو سترګو لیدلې
دامی هم برداشت کولی نه شو داځای خو دخدای فضل و هغسی نه و دلته سیاسی
عالمانه ماحول کښې شپې ورځې تېرېدې متول پکښې قومی مشران راغونډ شوي وو خوراک
هم ښه و. داماحول ما دخدای له طرفه یولوی انعام ګڼلو او ددی انعام نه می پوره پوره
فایده اخیستل غوښتل، رښتیا خو دا ده چه دغلته زما په نظر کښې ډېر وسعت پیدا
شو او ډېره تجربه می وشوه او ډېره مطالعه می وکړه. باوجود ددی هر څه زما صحت
به ورځ په ورځ خرابېدو دورزش کولو نه پس زما صحت ته څه فایده و نه رسېده
و نه می تول زیات شو بلکه څنګه چه دکمېدو طرف ته روان و هم هغه شان کمېده
حالانکه دلته ما ته دهر قسم ارام حاصل و او دهیڅ قسم تکلیف راته نه و زمونږ
جیل سپرنټنډنټ میاں صاحب یو ډېر نیک او شریف سړی و دهغه دا خیال و چه
شاید دجیل دا خوراک دده دپاره کافی نه دی او دی په دې مړېدی نه شی په دې
وجه ددی کمزوری کېږی او وزن یې کمېږي نو هغه زما دپاره نیم سیر پی دخوراک
زیاتی مقرر کړي؛ لیکن ددې نه هم ما ته څه فایده و نه رسېده او همیشه به زما وزن
تول په وخت کښې کمېدو. یوه وجه یې زما په خیال کښې دا هم وه چه زما دخپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې سره ډېر محبت وا و هغه به ماهره ښه ښځه کښې په خوب کښې لیده او بل د
سرحد د جېلخانو د گنده خوراک په وجه زما د غاښونو په او رو کښې پیپ (زوه)
شوی وچه د ډاکټر و کتلی نو ماته یې ووې چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوړی
می د غاښونو نه جدا شوې دې ، په غاښونو می پایوریا مرض حمله کړې وه او د خوراک په
وخت کښې به می د ورېونه وینه هم تله څه وینه زما خوړلو سره تېر ېدله او معدی له به
تلله . غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابېدو د پرېدو په ورځ ما او
زما ملگرو دا خبره سپرنټنډنټ صاحب ته وکړه او هغه مو خبردار کړو هغه فوراً زما
اوړی وکتلی او مونږ سره یې اتفاق وکړو وې منله چه ستا د صحت د خرابوالی وجه
هم اده لیکن د دې دکتو او مناسب علاج د پاره د غاښونو د یو لایق ډاکټر ضرورت
دی او هغه په دې ښار کښې نشته چه دا وگوری او مناسب علاج یې وکړی نو سپر
نټنډنټ صاحب د جېلخانو جرنیل ته ولیکل چه دی دې لاهور ته بدل شی ځکه چه
ده اوړی او غاښونه خراب دی صحت ته یې نقصان رسېدلی دی چونکه دلته د د
دکتو او علاج د پاره یو قابل سرجن نشته په دی وجه دې دی د لاهور جېلخانې
بدل کړې شی چه هلته یې یو لایق ډاکټر وگوری او علاج یې وکړی . دالیکل زما د پا
په جېلخانه کښې څه وړه خبره نه وه دا د سپرنټنډنټ صاحب شرافت او مهربا
وه ځکه چه قید یانو ته څوک د پیر نکیانو په حکومت کښې د سپی نظر هم نه کوی . د علا
د پاره بل ځای ته لېږل خو پرېږده څوک د وېری نه د ناجوړتیا نوم قلمی په خو
اخیستی نه شی او باوجود د ناجوړتیا دا رو قلدری نه ور کوی ځکه چه جېل والا قید
او د خدای مخلوق نه گڼی او کوم سلوک چه هغه سره کوی شاید چه په دنیا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ځنا وړ و سره هم نه کوی . ماد بر قیدیان لیدلی دی چه خپل قید ونه یې ناجوړ تیا
کښی په ولاړه ولاړه تېر کړې او اخر یوه ورځ سره ولکوی او مړ شی . جیلخانه کښی چه څنګه
دیو قیدی مریض د پاره لیکل او سفارش کول یولوی بخت غواړی دغسی یولوی بخت
دهغه د منظورېدو د پاره هم په کاروي ځکه چه دیر ځله داسی وشی چه حکم راځی نو
د مریض فیصله شوی وی یا د علاج کولو نه وتلی وي د دی قسمه ډیر واقعات ما پخپلو
سترګو لیدلی دي . پرنګی چه د خدای د مخلوق د ذلت او تکلیف د پاره کوم فریبې حکومت
جوړ کړی دی هغه ته د فتری یا کاغذی حکومت ویلی شی یعنی صرف کاغذ ونه د دستخطو نو
پاره دیو دفتره بل ته او د بل نه بل ته لیږل او بیاېږی د و مره وخت تېږوی چه اکثر هغه
صلی مطلب فوت شی . دا تکلیف یوازی په جیلخانو کښی نه دی دپرنګیانو د هـرې
حکمی دا حال دی .

یو کال د دواوې دا هیڅ وکلی ته د سیند مخه شوه د کلی خلکو غریبانانو ډیر
د خواستونه وکړل چه د هغی په سبب د پټی کشتزار او نور د پر افسران د موقع کتو له
تلل او دا هر څه یې پخپلو سترګو ولیدل لیکن چه دفتری کاروایی پوره کېدله او حکم راتللو
او یو کلی وړی د او د کلی د شلو کالو د کتو ډېره اعلی ځمکه یې هم سیند په مخه وړې وه
بن دا یاد ولوئ چه د دی قسم تول تکلیفونه صرف د خوار رعیت د پاره وي او څه وخت
په د پرنګیانو داسی کار پیښ شی چه په هغه کښی د دوی خپل سود وزیان وی نو د هغی
صلی اکثر په چلیفون لاندی کېږی . دا ولی ؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د
یلی د پاره نه دی جوړ کړی بلکه د خپلی فایدی د پاره یې جوړ کړی دی .

د ډېره غازی خان په جیل کښی سیاسی قیدیانو سره ښه سلوک کېدلو او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسی کلاس هم ډېری ښې ورځې تېرېدلې. داروغه ډېر ښه سړی و او دنورو ځيزونو
علاوه روزانه انګرېزی او اردو اخبارونه يې هم راکول هيڅ ته د هيڅ قسم څه تکليف نه و
که چاپه د بهرنه څه ميوه يا نور داسې ضروری شيان راغوښتل نو هم ورته اجازه وه. څ
موده پس يو مولوی صاحب اسماعيل چې هغه د غزنوی خاندان نه و راغی او څه ورځې
پس يې هيڅ په هيڅه داروغه سره خبری وارولې او نوبت يې بل ورد ورته و د سپېد
زمونږه قولو ملګرو ته د مولانا صاحب دا حرکت ښه ښکاره نه شو او داروغه صاحب هم
ډېره محسوسه کړه ځکه چې د هغه مونږه سره د دې قسم سلوک نه وکه څنګه چې جېلخانه
کښې قيد يانو سره وي د هغې ورځې نه يې مونږ سره تلل پرېښودل او قول د رعايتونه يې
را بند کړل او زمونږ د پاره يې څلور پښتانه نمبرداران راوغوښتل او د هغوی
پېره يې په مونږ وه دوله ليله راتو به اخبارونه په پټه راغوښتل او په پټه به يې لوستل
يوه ورځې يو پښتون نمبردار د غه اخبارونه وليدل او ورغی او د دوی د لاسه يې
واخيستل دوی ورته ډېر منت وکه خو د دوی خبره يې ونه منله نمبردار د روازی
روان شو چې اخبار داروغه ته وښيي يو کس په منډه منډه ماپسې راغی او ماته
ووې چې لاړ شه هغه نمبردار مونږ نه اخبار واخيست داروغه ته يې ورووړی هغه ته
نه منع کړه او اخبار تری واخله زه ورغلم هغه نمبردار ته می اواز وکه هغه راغی ما د
دا اخبار راکړه هغه راته ووې که داروغه صاحب د دې نه خبر شی نو ما به مات کړي ما
ووې چې ته دې خلکو ته وګوره دوی دی جېلخانی ته په څه کښې راغلی دي؟ اخبار يې
راکړو او ما هغوی له ورکړه. خبر راغی چې د جېلخانو جنيل ډېره غازی خان ته په دوره
راجونيل ډېر سخت طبيعته سړی و او د کانګرس او قومی کارکنانو ډېر سخت مخالف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده حکم کړی وچه جیلخانه کښې به څوک نه کاندی کیپ اونه تورپټکی په سر وي په دی جیلخانه کښې چه څه سکهان وو دهغوی تورپټکی وو اوچه هندوان اومسلمانان وونو دهغوی کاندی کیپ ؤ داددی سپرنټنډنټ شرافت وچه نه يې سکهانوته ویلی وو چه تورپټکی په سر ول منع دی اونه یې مسلمانانو اوهندوانوته ویلی ووچه کاندی کیپ مه سر وئ. چه جرنیل راتللونو مونږ ته سپرنټنډنټ صاحب سوال ځواب وکړو چه دا فیزونه په جیلخانه کښې منع دي که ډیو ساعت دپاره تاسو دا په سر نه کړئ نوښه به ي مونږ دسپرنټنډنټ صاحب داخبره ونه منله چه جرنیل راغی زمونږ ددی سیاسی ملکرو په سر یې تورپټکی اوکاندی کیپ (دکاندی جی دټوپۍ غوندی ټوپۍ) ولید نوغصه شو اوداروغه ته یې وویل چه ددوی نه دي داپټکی اوټوپۍ ولی نه دی اخیستی؟ سپرنټنډنټ جرنیل ته ووې چه داروغه زه ددی نه خبرکړی وم خو ماورله ددی اجازه ورکړې جرنیل حکم وکړو چه داپټکی اوټوپۍ تری واخلئ نوبیا داسیاسی قیدیان جیلوکښې بیاتل فیصله یې وکړه چه داخو زمونږ قانونی حق دی چه څه اغوندو هغه به اغوند وکه چیری زمونږ ددوی پټکی اوټوپۍ اخلی نوبیا به مونږ دانوری جامې هم ورکړو دلته ورته ماوویل چه خو بخیله پټکی په سر وم داټوپۍ خومې ستاسوله خاطره په سر کړې وه اوس زه څه کوم؟ سردارکوک سنګه ماته وویل چه ته مونږ سره دي ایجی ټیشن کښې مه شریکیږه په ورځ سپرنټنډنټ خپل دفتر کښې کښیناستو یو یو یې ځان ته غوښتلو چه داپه پټکی په سر وه هغه ته یې ویل تو ټوپۍ کوزه کړه اوچه دچا به پټکی په سر وه هغه ته یې ویل چه پټکی کوز کړه دغه شان یې ددوی نه ټوپۍ او پټکی کوز کړل اوددوی فیصلی مطابق ورپسی خپلې جامې هم وایستلې. څو ورځې پس ددی حال معلوم ولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره دپېښي کمشنر راغی سپرنټنډنټ او داروغه ورسره وو، زمونږ بارکته راغلل
سیاسي قیدیان ورته راغونډ شول بحث شروع شو په بحث کښې دوی وران
شول سردارکورک سنګه پیرنګي دپېښي کمشنرته ووې چه مونږ ه خپوره ستاسو
خدمتونه کړي دي مونږ لیډل چه ستاسو مخونه سپین دي نوستاسو زړونه به هم
سپین وي په دې دوران کښې یو سکه چغه وایسته «جو بولي سونهال» نورو ټولو
حاضرو سکهانو ورلسبي په چغه وویل : «ست سري اکال» ددې نه پیرنګي ګبهراو شو
او په منډه زمونږ بارک نه ووتلو، سپرنټنډنټ ته د هېر په قار شو او دایي وویل چه
صاحب په جیلخانه کښې اسونه ساتلي دي او هغه لي دد هېر خوراک او آرام په وجه مست
کړي دی او بیا یي هغه ته حکم ورکړو چه په دوی مقدمه وچلوه سبا له داروغه راغی
او وې ویل چه زمونږ دجیل داقانون دی چه څوک داقانون مات کړي نو تریو کال
پورې سزا ورکیدی شي نو اوس زه تاسوله حکم درکوم چه جامي واغونډئ او که
جامي نه اغونډئ نو سبا به درباندې مقدمه چلیږي. چه دا خبره دې سیاسي
قیدیانو واوریدله نو په مسلمانانو کښې یو مولوي محمد اسماعیل او هندوانو کښې
یو هندو چه زما اشنا و خو نوم یي را نه هیر دی دوی جامي وانه غوستلي او باقي
هندوان وو که مسلمانان تولو جامي واغوستلي او سکهانو کښې یو کس هم جامي وانه
سباله مجسټریټ راغی یو یو به یي ورته پیش کو او هغه به ته ته میاشتي نور قید
زیاتولو او زمونږ دجیل هغه سپرنټنډنټ میا صاحب چه د هېر بنه سړي وهغه یي
کړي او یو درجه یي ورته کمه کړه یعنې اسسټنټ سرجن یي کړو او ددې جیل نه یي
کړو دهغه په ځای کپتان هیز راغی دمیا صاحب ګناه صرف داوه چه دې نیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف انسان و او په سیاسي قید یانو لي زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق سره
...ي د سړیتوب سلوک کولو او قید یان یې هم د خدای مخلوق ګڼلو زمونږ نوی سپرنټنډنټ
...یو انګریز مقرر شو چه هغه هم د ګزاری سړی و او قید یانو سره یې ښه ګذاره کوله او د فوځ
...نه سول ته را بدل شوی و دو مره خراب سړی نه و لکه چه دا نور سول والا وي او نه
...هغوی په شان چالاک او دوکه باز و یو سم سړی و غریب د هیڅ نه خبر نه و څه چه به ورته
...داروغه وي هغه به یې کول مونږ سره یې سلوک شریفانه و لیکن لږ شان ایغ نیغ و ځکه
...چه فوجي و په اوله ورځ چه زمونږ بارک ته راغی او د آلکه و دې ولید و چه څوک دننه
...دي څوک بهر څوک لا مبي او څوک کوځی په دی ورځ خولي غږ و نه کړو لیکن چه څه د وخت
...د باره راغی نو دا معامله یې نوره برداشت نه کړې شوه زمونږ د بارک په مینځ کښې
...دریدو او پښه یې ځمکې له راخلاصه کړه او وي ویل چه زه دا نه غوارم زه دیوځو
...ښتو د پاره دی له راغلم هر چاله په کار دی چه په هغه وخت کښې خپل ځای کښې
...ست وي او زما د تلو نه پس چه څه کوی هغه دې کوی زمونږ د سیاسي ورونو
...ده متعلق به هم شاید دا خیال و چه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پوشي
...وي ، ما زیکیر داروغه راغی او زمونږ ټولو سیاسي ورونو ته یې د صاحب حکم ورا ورولو هر یو ته
...صاحب د خیال نه خبر شو . د بریلو په ورځ چه سپرنټنډنټ زمونږ بارک ته راغی
...ټول خلک د بارک دننه پخپلو کټو ناست وو د دی په لیدو زه ډیر حیران شوم څه
...خت چه سپرنټنډنټ و تلو نو ما د دی ورونو نه پوښتنه وکړه او ورته مې و وی
...داسي معلومیږی چه تاسو هم اوس زما په شان خوشامدګر شوی ځکه چه د اول سپر-
...نټنډنټ په وخت کښې نه کښیناستئ او که ما به د رته و وی نو تاسو به راته وي چه مونږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په شان خوشامد ګر نه یو لیکن نن خو تاسو هم د ننه کښېناستئ او کوم کار چه در ته
پرون بل ښکاریدو نن څنګه ښه شو . بل پریږده باندی چه بیا سپرنټنډنټ راغی نو
بعضی خلکو کتابونه مخ ته نیولي وو دایي هم پری بند کړل او حکم یي وکړو چه زه کوم وخت
راځم هغه وخت کښې کتابونه مه ګورئ ، ددی نه پس د پریږده په وخت کښې کتابونه کتل
هم بند شو شاید چه که دا کار زمونږ مخکښې سپرنټنډنټ کړی وای نو چه زمونږ ورو
به ورسره څه کول چونکه دا یو انګریز ؤ او بیا ورسره زوږ هم دی په دې وجه په چا کښې
جرئت نه ؤ چه هغه بر خلاف یي قدم پورته کړی وای افسوس په دې دی چه مونږ سره
ښوک ښه سلوک کوی هغه ته نیغ یو او چه څوک موسره په د نلاه وهی نو هغه ته تیتیږو
لووا د پر خراب عادت دی او مونږ ته داسی عادتونه پرېښوول په کار دي لږ
ګورځی پس یي داروغه هم بدل کړو خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه سړی
و او مونږ سره یي شریفانه سلوک کولو .

په دی کشمکش کښې زما د علاج د پاره د لاهور ته تللو حکم راغلی ولیکن جیل والا
زمونږ نه پټ ساتلی و او مونږ یي پوری خبر کړي نه وو زه په بارک کښې ناست وم
وختی سحر یو نمبردار راغی او ما ته یي ووی چه داروغه صاحب د ستا ته نارې وهی زه
دلاسه هغه سره روان شوم ولی چه زه خبر نه وم چه زما د پهر تللو حکم راغلی دی
دفتر ته ورسید و پولیس ولاړو زما شک راغی چه شاید زما د بدلی حکم راغلی
او ما د علاج د پاره لاهور ته بیایي د ور رسید و سره داروغه صاحب هم راته داو
چه ستا د بدلی حکم راغلی دی او ته به د سپاهیانو سره لاهور ته ځی ما ورته ووې چه
از کم ماله خو دومره اجازت راکړه چه د غه خپل ملګری خبر کړم او رخصت تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چه زه دا تلم خبر نه وم ماترې رخصت اخیستې نه دی لیکن داروغه صاحب
زما ددې خبرې نه انکار وکړو او ما ته یې ووی چه زه ستا تلل مناسب نه گڼم او که چیرې
ستا هلته څه سامان دی نو سبرې به ولیږم چه هغه تاله راوړي ما ورته ووې چه زه
خو دسی کلاس قیدی یم زما به د څه سامان وی، زه خو صرف د رخصت اخیستلو
د پاره ورځم خوده اجازه را نه کړه او چه څه وخت زما سیاسی ورونه زما د بدلیدو
او په دې طریقه زما د بوتللو نه خبر شوي دي نو هغو غږ بیانانو هم د ډېر کوششونه وکړل
چه یو بل سره مولیده کاته وشي لیکن افسوس چه په هیڅ شان مو دیو بل سره لیده کاته
ونه شو. جیل والو ذومره مهربانی ضرور ما سره وکړه چه ما ته یې په پښو کښې بیړی وانه
چولې او یا به په پنجاب کښې سیاسی قیدی ته زمونږ د صوبې په شان د بیړو لگولو حکم
نه وی ځکه چه زمونږ په صوبه کښې د سیاسی قیدی د پاره څه کلاس هم نشته او ددې
سره هم د اخلاقی قیدیانو په شان سلوک کیږی او چه څنگه یو اخلاقی قیدی په سی کلاس
کښې وی چه کوم خوراک یا کومه جامه هغه له ورکیدی شي هم هغه خوراک او هم هغه شان
جامه سیاسی له ورکیدی شي او هغه سره چه څه سلوک وی د سیاسی قیدی سره
هم کیږی او دلته خو په پنجاب کښې سپیشل کلاس دی او دلته د سی کلاس قیدی
په جامه او خوراک او په سلوک کښې ډېر فرق دی. پولیس زما په دواړو لاسونو کښې
اتکړی واچولې د دروازی نه بهر تانگه ولاړه وه زه یې په هغه کښې کښېنولم او
ستیشن ته یې روان کړم چه څه وخت د اباسین غاړی ته ورسیدو نو جهانگیریا
د مونږ هم پکښې سواره شو او په خیریت سره پوری وتو د سین غاړی ته نژدی
د ریل ستیشن دی. چه ستیشن ته ورسیدو نو ټکټونه مو واخیستل، په ریل کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهیانو یو سیټ خالی کړو او زه یې پکښې کښېنولم او س په خلکو کښې هغه جوش او خروش
نه وو کوم چه په ابتداکښې و د خلکو د رویې نه معلومېده چه تحریک بالکل سړشوی دی
په دې وجه مونږ ډېر په ارام خپل سفر وکړو او په سباله مونږ لاهور ته ورسېدو زه
یې د ستېشن نه پیاده جیلخانې ته بوتلم د لته هم قلاره قلارې وه په خلکو کښې د تحریک
متعلق هیڅ قسم جوش او جذبه نه وه جیلخانې ته ورسېدو او پولیس زه
جیلوالاوو ته په حواله کړم او هغوی رخصت شو د دې پولیس والو ما سره ډېر ښه
سلوک و او د هیڅ قسم تکلیف یې ما ته را کړې نه ؤ بلکه زما د ارام د پاره یې کوشش
کړې و. جیل والا زه یو نمبر دارته په حواله کړم د تولونه اول هغه زه کودام ته بوتلم
او زما چه کومې اغوستې جامې وې او ماله په ډیره غازی خان کښې زما د قد
مطابق جوړې شوې وې نو هغه یې را نه واخیستې او د سرحد په ښتان نوړې
د تماشې جامې را کړې چه د هغې په اغوستو زمانه یو عجیبه ښیز جوړ شو. په دې
جامو کښې او د سرحد د جیلخانو په جامو کښې څه فرق نه و زه چه د دې ته د دې
جامو نور څه ذکر وکړم ما ته پکښې ځان یوه تماشا ښکاریده نو معلومه نه ده چه
خلکو ته به پکښې څنګه ښکاریدم او بیا یې بوتلم او اخلاقي قیدیانو سره یې په یوه
چکۍ کښې بند کړم او ورلې راپسې جرنده کړو دا د زړې زمانې لګه او د ختمو
جوړې چکۍ وې ځای په ځای پکښې چاو دونه وو. او چرته پکښې د رنا او هوا
د پاره روشندانونه نه وو زه د علاج د پاره د غې جیلخانې ته لیږلی شوی وم
بلکه دا چه په دغه جیلخانه کښې ډېر سیاسي قیدیان وو او د هغوی بیله احاطه
وه په ځای د دې چه زه یې د هغوی سره بند کړې وای زه یې د لته د اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو سره به یوه ځای کښی بند کړم ما به په زړه کښی وې چه زه خو یې د
علاج د پاره د لته راغلی یم او په دی کوټی کښی په داسی ځای کښی د اخلاقیانو سره
بند ول دا به زما د صحت د پاره سنه فایده ورسوي ؟ چه ما ځیګر شونو ما پسی یې ور
بوا نیستو او زه یې صرف دو مره پوه کړم چه ګنګی زما د ځای نه د بو لو ګملهٔ دا وایسته
او صافه یې کړه او د شی د پاره د او بو منګوټی یې ډک کړو او کښینوده او لاړ ماله
یې په یو تور بالښتی کښی لګولی او ډوډی یې راکړه او په تندی سره یې بیا په ځای کښی بند
کړم جو ند ه یې راپسی واچوله او دوی رانه لاړل هغه ډوډی چه زړه ته کیږه ؟
هغه انسانی خوراک خو نه و بلکه داچه زه تو له ورځ په ځای کښی بند وم ډوډی می ځنګه
زړه ته شوی وای لیکن بیا هم څه نه څه په زور زور می تیره کړه اخر دا چه شپه راغله
او زه او ده شوم د هغه ځای د نو و نه کیږی ماشی او میږی راخواره شوا و په ځیګلو
یې په ما کوټی پوری کړې بل طرف ته دو مره ګرمی وه چه خوب تری ځای کولی نه شو که
چیرته لږ ی ستر ګی به می پورغلی نو د بد لی پیره دار به راغی او هغه به را ویښ کړم .
په جیلخانه کښی د ټولی دری ګهنټی پس پیره بد لیږی . نو چه نوی پیره دار راتلی
نا نه به اواز کوی او تر هغه وخته پوری به ګیاوی چه تاورله اواز ورکړي نه وی او د هغه
تسلی و نه شی چه سړی په ځای کښی موجود دی چیرته تللی نه دی په جیلخانه کښی د
قیدی غریب د هیڅ قسمه د ارام خیال او فکر څوک نه کوی . په دی طریقه شپه تیره شوه
سبا شو سحر و ختی یو نمبر دار راغی زه یې د ځای نه بهر کړم او ځیګر ته یې بو تلم هغلته
نور قیدیان جوړه جوړه ناست وو او زه یې هم هغوی سره کښینولم زه یې هم بل قیدی
سره جوړه کړم او مونږ ته د خوښی و یا و د ربد و قدري ی اجازت نه و د اځای دپیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اړ او ګیر چاپیرتری د ډېری وني ولاړې وې او هوی یوی ونی سره یوه ګډ یله
تړلی وه او یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددې په لیدو زه حیران شوم ولې چه ما دا قصه چېرته په نورو جېلخانو کښې لیدلې نه وه د
ملګرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو جل زده کوي چه د
ضرورت په وخت کښې قیدیان په ښه شان په بینتو نو و وهلی شي په دې کښې ګورو نو ګوره
قیدي یې دې ځای ته راوست د هغه د جامو نه دا نه معلومېده چه کښې دی قیدي دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه توپۍ (Hat) په سر وه هغه لې نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه ډېر خپله تیلایی کوله چه په دې کښې داروغه راغی لیکن دې ګوره ددا روغه
هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د تولو نه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه
د رخصت کېدو نه پس معلومه شوه چه دا یو ګوره دی او په زبر زنا کښې قید شوی
دی لیکن باوجود ددې قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سپیتوب جامی د سپیتوب
خوراک او د سپیتوب سلوک و او مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې
بې ګناه قید یو او هیڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره ددې قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه څناور و سره به هم چاکړی نه وي خو وخت چه داروغه زما ټکټ وکتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسي قیدي یم او د علاج د پاره
راغلی یم ددې د پاسه بیا یې زه واپس هغې چکۍ ته ولیږلم او په هغه چکۍ کښې یې بند
کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جېلخانو کښې لیدلي
دي چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دي او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسي قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوي، زما د راتلو نه چه سیاسي قیدیان یا خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په چکی کښی بند دی ددی په اوریدو سره هغوی
کوشش وکړ او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یی ویلی دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی ته د اخلاقی قیدیانو سره ځنګه بند کړی دی دی خو هوښیار سیاسیانو
سره بند والی په کار دی په دی سیاسیانو کښی د پنجاب لوی لوی لیډران او مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه پیرېده او په دی وجه زه یی د سیاسیانو
هغی احاطی ته بدل کړم د دا ځای د پرښنه و یو خو د پرلوی وېل پکښی د پېری ونی او
سوری و چکی او بار کونه یی پاخه او هوا دار و او هوا به پکښی هم لګیدی شوه زما د
راتلو نه چه ښه ځوک سیاسی وو د ونه خبر بدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به یې
ګرد بره کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او ددوی محبت
زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربو نه ما ته د بره فایده ورسیده زما مثال د ملاسی د یو طالب علم و
او د پرښنه وخت می ددوی سره تیر یده او ددوی د صحبت نه ما د پر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جیلخانه کښی مونږ ه څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار و چه غلام محمد یی نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس د پر قیدیان او لیډران
وو ما نه د نورو نو مونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم را ته یاد دی، په کانګرس
کښی چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، د پرښنه خلک وو او ما سره یې
د پره مینه او محبت وځلور ورځی لس زه یی دفتر ته و بللم او سپرنټنډنټ ته یی
پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټر و او ویی ویل چه زه به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا وګیر چاپیر تری ډېری ونی ولاړې وې او هری یوی ونی سره یوه ګډ یله
تړلی وه او یو یو سړی ورته بېنت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لیدو زه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جېلخانو کښی لیدلی نه وه د
ملکو وقیدیانو نه دا ته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بېنتو نو وهلو چل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښی قیدیان په ښه شان په بېنتو نو وهلی شی په دی کښی ګورو نو ګوره
قیدی یې دی ځای ته راوست دهغه د جامو نه دا نه معلومېده چه کښی دی قیدی دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه توپۍ (Hat) په سر وه هغه یې نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه خپله تیلایی کوله چه په دې کښی دا روغه راغی لیکن دې ګوره د داروغه
هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د ټولو نه اول دهغه په ټکټ دستخط وکړو دهغه
د رخصت کېدو نه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبر زنا کښی قید شوی
دی لیکن با وجود ددی قسم ذلیل او ظالمانه جرم دهغه د سړیتوب جامی د سړیتوب
خوراک او د سړیتوب سلوک وا و مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښی
بې ګناه قیدیو او هیڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره ددی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما ټکټ وکتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم ددی د پاسه بیایې زه واپس هغې چکی ته ولېږلم او په هغه چکی کښی یې بند
کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جېلخانو کښی لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی، زما د ټولو نه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په جیل کښې بند دی د دی په اوریدو سره هغوی
کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلی دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی تا د اخلاقی قیدیانو سره څنګه بند کړی دی دی خو موږ سیاسیانو
سره بندول په کار دی په دی سیاسیانو کښې د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو
هغې احاطې ته بدل کړم دا ځای د پرښنه ویو خو ډیر لوی و بل پکښې ډیری ونې او
سوری وچکې او بارګونه یې یاخه او هوا دارو او هوا به پکښې هم لګیدی شوه زما د
راتلو نه چه به څوک سیاسی ورونه خبریدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به یې
ګره بره کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هري عقیدی خلک وو او د دوی د صحبت
زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربو نه ما ته ډیره فایده ورسیده زما مثال د ملا ښی د یو طالب علم و
او پرښنه وخت می د دوی سره تیریده او د دوی د صحبت نه ما ډیر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دي جیلخانه کښې موږ څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار و چه غلام محمد یې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډیر قیدیان او لیډران
وو ما نه د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس
کښې چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، پرښنه خلک وو او ما سره یې
ډیره مینه او محبت و څلور ورځې پس زه یې دفتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یې
پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټر و او ویل چه زه به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندی نه پوهیږم ، په دی باندی یو د غاښونو ډاکټر (Dental Surgeon) پوه
شی دا دهغه کار دی ما ته یې ووې چه ته ځیل خرڅ باندی ډنټل سرجن راغوښتی شی
ما ته یې د علاج کولو اجازت راکړو چه ته پخپل خرڅ باندی ډنټل سرجن وغواړه چه ستا
علاج وکړی زه چه واپس ځیل بارک ته راغلم دا قصه می سیاسی قیدیانو ووینوته وکړه
هغوی زما د پاره د ډاکټر دغوښتو انتظام وکړو او د ډاکټر پریم نات ډنټل سرجن
د رابللو فیصله یې وکړه سباله جیل والو د تیلفون په ذریعه هغه له خبر ورکړو او د
خبر بد و سره هغه جیلخانې ته زما د کتو د پاره راغی زه یې چکر ته بوتلم او د دا د غ
په موجودګی یې زما د غاښونو او اورو ملاحظه وکړه هغه زما په حالت ډیر افسوس
ظاهر کړو چه حکومت د خراب خوراک په وجه ستا صحت بالکل خراب کړی دی
او برباد کړی دی په ډیری مینی او محبت سره زما غاښونه او اوری په ښه شان
سره صاف کړل او کوم غاښونه چه خراب شوی وو هغه یې وایسټل او د مخکښی د پاره
د هغی دارو او د استعمال طریقه یې راته وښودله او ډیر تحقیق یې را باندی وکړو
چه باقاعده دی ځیله خوله صفا کوه که نه تول غاښونه به دی برباد شی او بل یې زما
د پاره د خوراک تجویز وکړو چه همیشه سبزی او هر قسم تازه میوه وخوره بلکه دا یې
په ټکټ درج هم کړل او داروغه صاحب ته یې ووې چه دارو د دې مرض د پاره دومره
فایده مند نه دی لکه دا خوراک چه فایده مند دی . د ډاکټر ښه همت ، همدردی ، شرافت
او محبت چه کوم اثر زما په زړه کړی دی هغه تر او سه پوری زما د زړه نه وتی نه دی
او نه زما نه هیر دی د رخصتیدو په وخت ما ورته ووې چه زه غریب یم جیلخانه
کښی می روپۍ جمع دی د فیس بو د را باندی کیږی دا به ستا مهربانی وی چه ست

(c) ketabton.com: The Digital Library

خومره فیس کیږي هغه ته مانه واخلی : هغه ددی خبری نه انکار وکړو او چه څه وخت داخبره ما ورته دوباره وکړه هغه ماله داجواب راکړو :« ماله به ستړم نه راځی چه زه ددا سی خلکو نه فیس واخلم چه هغوی دقوم او دملک دازادی ترقی او هبودی دپاره جیلخانو ته راغلی دی او زمونږ دپاره ددی قسم تکلیفونه او مصیبتونه برداشت کوی نو که چیری مونږ دومره قربانی نه شو ورکولی چه جیلخانو ته لاړشو داخو کولی شو چه دخدای دپاره دهغوی خدمت وکړو . » ددی په اوریدو زه هم چپ شوم او ما بله خبره ورته کړه هغه رانه رخصت شو او زه واپس جیل بارک ته راغلم او دا تو له قصه می خپلو ملګرو ته وکړه . ددی جیل داروغه چه دهغه نوم خیرالدین خان و ډیر چالاک ، هوښیار ، تجربه کار او ډیر رشوت خور و او سپرنټنډنټ یې داسی په لاس کښی وچه دده به څه زړه غوښتل هغه به یې کول او چه سپرنټنډنټ به یې کوم خوار وا نو لو نو هغی خواله به هغه روانیده او چه چاته به یې زړه غوښتل . پی ، ماسته ، دبله دودی او غوښته یې ورته تکوله حالانکه دا کار دسپرنټنډنټ دی او اکثر داخیزونه دهغو خلکو دپاره وي چه خوراک ناجوړه وی لیکن ده به سپرنټنډنټ باندی داخیزونه دروغو خلکو دپاره تکول په سیاسی قید یانو کښی چه خومره دسرخلک وو او دچا به لږ ډیر رسوخ وا و خپل او از به یې اخبارا تو ته رسولی شو دهغو لو نه یې به ډه هغه تو له یې څه نه څه ورکول او ددی نه علاوه به ملاقاتونو کښی او خطونو او کتابونو کښی به هم ورسره رعایت کولو او دخان یې ملګری کړی وو لیکن کوم سیاسی قید یان چه بی اسری وو او چا یې او از اوریدی نه شو نو دهغوی دپاره باوجود دناجوړتیا نه هم څه نه ؤ . او چه به د داروغه صاحب څه شامندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او دخپلو ورونو خبری یې افسرانو ته رسولې شوی ، هغه به کله غټ کټ و داروغه صا
به دهغه تلګ واخیست او چه څه به یې زړه غوښتل هغه به یې سپرنټنډنټ صاحب باندی
دستخط کړو به دې چل یې ټول خلک ځانته محتاجه کړی وو او هغه سړی به د داروغه
صاحب رضا کولو او خوشحالولو کوشش کولو داماته دسیاسی قید یانو دپاره ډېر د ذلت
او دشرم خبره ښکاریده ، سپرنټنډنټ بالکل بوګوګو و بغیر د داروغه نه به یې څه نه کول
اکثر سپرنټنډنټان هم داسی وی ماچه څومره دجیلخانو سپرنټنډنټان لیدلی دی د ټولو دغه
پوښان حال وی ، زه خو په دې نتیجه رسیدلی یم چه سپرنټنډنټانو ته بالکل اوضرورت نشته
دی داخو په جیلخانو باندی بوج دی ځکه په جیلخانه کښی هم هغه کیږی چه څه داروغه کوی
دالولی لوی عهدې پېرنګیانو دخپل قوم دپاره ساتلی دی. دجیلخانو داسپرنټنډنټان به
اکثر سول سرجنان وُ او سپرنټنډنټ چېری ډاکټر مقررول یکار نه دی . د ډاکټر جدا سری
په کار دی ، چه دهغه د قیدیانو او دجیلخانی انتظام سره څه غرض نه وی ، او په ولایت
کښی انګریزانو پخپل ملک کښی دجیلخانو دپاره هغه طریقه اختیاره کړې ده ولی چه ډاکټر
سپرنټنډنټ وی نو هغه اکثر دجیلخانی انتظامی معاملاتو په وجه د ناجوړه او کمزوره قید یانو
حق تلفی کوی او مریض ته د مریض په سترګه نه ګوری .

زمونږ په احاطه کښی به چه څه وخت داروغه صاحب راد ننه شو نو هر چا به د
کوشش کوو چه ځان ورته د نورو نه رومبی وراورسوم او سلام ورته کوم خوک چه به
خبریدل هغه به د داروغه صاحب په خدمت کښی حاضریدل ، او د داروغه صاحب نه به
چه پیره جمع شول چه سړی ته به میله او تماشه معلومیده چونکه ما ته داکار ښه نه ښکاریده
زه دخپل ضمیر نه مجبوره وم ما به په دې کښی څه حصه نه اخیسته دا نه چه کنی د داروغه صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه خفه وم، یا مې د هغه سلام نه کوو، داسې نه وه ماله چه به نزدې راغی، نو سلام
به مې ورته کوو او د سلام د پاره به ورپسې ورتلم نه نو په دې خبره شاید ډاکټر صاحب
زما نه خفه وُ او باوجود د زما د کمزورتیا او ناجوړتیا زما به تکت چه کوم پې ډېره غاړي-
خان کښې لګېدلې وُ هغه یې هم بند کړې او د ډینټل سرجن چه زما د پاره کوم خوراک
اجازت کړې وُ هغه یې هم ماته نه راکوه، زما ملګرو به دا خبره محسوسه کوله لیکن د
رعایتونو په وجه یې څه نوټس پراخیستی نه شو، اخر یوه ورځ زما ملګرو دومره جرئت
وکړو چه داروغه صاحب ته یې ووې چه کوم خوراک ده د پاره ډاکټر صاحب تجویز
کړې دې، مهربانې وکړئ هغه ده د پاره جارې کړه، هغه ورله جواب ورکړه چه دې
سپرنټنډنټ صاحب ته ووایې، زه یوه شوم چه ده زړه نه دی. ولې چه ماته معلومه
ده چه سپرنټنډنټ صاحب خو ده په لاس کښې دی او بغیر د ده د وینا نه څه نه کوي، لیکن
زه دې خپلو ملګرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اُوایه بله ورځ چه زه سپرنټنډنټ صاحب
دفتر ته او غوښتم ما ورته ووې چه تا ته به معلومه وي چه ډینټل سرجن زما په تکت
زما د پاره د مرض د غاښونو د علاج په طور خوراک لیکلې دې او راته یې ویلې دې چه دا
ستا د مرض دارو دی. دا خوره، دا به ستا مهربانې وي. چه دا خوراک زما د پاره مقرر
کړې او یا ماته اجازه راکړې چه په خپلو پیسو دا خوراک ماته راکېدې شي، یعنې زه یې
خپلو پیسو راغواړم. هغه ددې دواړه خبرو نه انکار وکړو او ماته یې ووې چه زه یې مناسب
نه ګڼم چه تا له یې ده کړم، ما ورته او وې چه تا ته به یاد دې چه تا ماته ویلې وو، چه زه
د دې مرض ډاکټر نه یم او نه پوهېږم نو چه ته بیا په دې پوهېږې نه، نو ته بیا څنګه یو خوراک
مناسب او بل خوراک نامناسب ګڼې، نو بیا یې داځواب ووچه د خوراک په معامله پوهېږم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اومانه د دې هیڅ ضرورت نه ښکاري، ما په زړه کښې دا خیال وکړو چه کوم ځای انصاف
نه وي او نه څه قاعده او قانون وي، دیو سړي رضا او وینا قانون وي، هغه سره زیا ت
بحث کول څه فایده مند نه وي، په دې وجه زه چپ شوم او بهرته راووتم او خپل بارک
لاړم په دې جېلخانه کښې ډېر پښتانه وو، لیکن زمونږه احاطې ته به راتللی نشو، کله ناکله
به یې په مونږه د شپې پیره لګیده، هغوی ته به ما سره د خبرو اترو ډېره کمه موق
وه، دلته یو پښتون ملازم هم وو چه د دواوی د سوکړو د کلي وو، د هغه پیره به د
زمونږه په بارک لګیده، ډېر ښه سړی وو ما سره یې ډېره مینه وه باوجود د دینه چ
ما به منع کولو لیکن بیا هم هغه به دانه کله ناکله څه څیز راوړه زه په جېلخانه کښې د پټه
څیزونو سخت مخالف یم ولې چه په دې باندې په سړي کښې کمزوري تیا او بزدلي پید
کېږي ما به ډېر پوهه کولو او منع کولو هغه نه منع کېده هغه سره به زما ښه کپ شپ
لګېده هغه تازه د ملک نه راغلی و او ما ته به یې د ملک قصې کولې د هاړ پشکال ور
وې ګومې ښه په زور کښې وه دورځې خو به لا څه ډېر تکلیف نه وو، ولې چه ډېرې
دې او سوړې وو ولې د شپې تېرول ګران وو ځکه چه بارک کښې به بند وو او اکثر به د د
بجو پورې د ګرمې د لاسه چا ته خوب نه ورتللو خو چه شپه به لږه یخه شوه نو بیا به ما شو
غذا بولو ځکه چه لاس، پښې په مو ودرته بربنډې وي د یتولو څه شی نه وو چه
ماشونه مو ځان پټ کړي وي. ولې چه د قیدي اوړي، ژمي اغوستن کمبل دی
په ګرمۍ کښې څوک ځان ته کمبل نژدې کولی نه شي، زه دیوې میاشتې پورې په د
جېلخانه کښې وم او دې خلکو سره مې ډېرې ښې شپې ورځې تېرې کړې چه په دې کښ
وایس ډېره غازي خان ته بدل کړم چه څه وخت زه د ډېره غازي خان جیل ته ورس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ما ته معلومه شوه چه د جیل والاو او سیاسیانو په مینځ کښې جوړه شوې وه. جیل والاو هغه د سیاسیانو بارک ته راولیږلم، ټول راته راغونډ شول او زما په لیدو سره هغوی ډیر خوشحاله شول راته راغاړه وتل او په ډیره مینه یې راسره ستړي مشي وکړل زما مهربان لاله دوني چند چه د هغه د جیل نه وتلو کښې لږې ورځې پاتې وې راته یې ووېل شکر دی چه ته راغلې او ومې لیدې، ګوندې ستا په دې طریقه جدایي او د نه لیدو ارمان په زړه پاتې شوی وُ. سبا لا چه سپرنټنډنټ راغی نو ټولو نه اول ورسره لاله دوني چند زما د خوراک او جامو ذکر وکړو او ورته یې ووېل چه کم از کم د ده له دې د ده د قد مطابق جامې ورکړې شي او بیا یې ورته زما د خوراک لپاره ټکټ ښکاره کړو، هغه زر دا روغه ته حکم ورکړو چه ډله د ده د مېچ مطابق جامې فوراً ورکړې او که چرته ګودام کښې نه وې نو ورته یې جوړې کړه او زما په ټکټ یې نیم سیر شوده او یوه چیتاکی کوچ زما د خوراک د پاره ولیکل زما د راتلو نه څو ورځې ورستو روژه راغله څه وخت چه روژه رانژدې شوه نو زمونږه هندوانو ملګرو سپرنټنډنټ سره ولیدل او هغه ته یې د روژه دارو لپاره د هر قسم ارام د سولو او باقاعده انتظام کولو عرض وکړو، سبا له چه څه وخت سپرنټنډنټ راغی نو هغه تپوس وکړو چه څوک به روژې نیسي او دا حکم یې وکړو چه څوک روژې نیسي هغوی ته به د خپل خوراک نه یو سیر شوده او یوه چیتاکی غوړي زیات ورکیدلی شي او د پیشمنی لپاره به د تازه خوراک انتظام هم وکړی شي مونږه د ده د دې مهربانی نه شکریه ادا کړه او هغه زمونږه د بارک نه رخصت شو مونږه ټول شپږ مسلمانان وو په دې کښې دوه کسانو د روژې نیولو نه معذرت ښکاره کړو چه په هغې کښې یو بیرسټر وو او بل طالب العلم وو، مونږه څلور کسانو په روژو نیولو باندې لاس پورې کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیره غازي خان د هاړ او پشکال ګرمي اسان کار نه و لیکن د خدای په فضل مونږ د
هیڅ تکلیف ونه شو او په آرام او خوشحالۍ ختمه شوه او اختر راغی، د تیلیانو غږ بیانو
ښه اخترووی. د اختر نه پس لاله دوني چند انبالوي او خان عبدالرشید خلان خلاصیدل
مونږ ټولو سیاسي قیدیانو ورله په خپل بارک کښې دیوې پارټۍ او ادرس ورکولو انتظ
وکړو. په پارټۍ کښې هغې کسانو تقریرونه هم وکړو او د هغوی خدمات او قربانۍ خلکو
اوستایلې. په آخر کښې لاله دوني چند او خان عبدالرشید خان د ټولو رونو شکریه اد
کړه او وعده یې وکړه چه مونږ به د قوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو. او په
مینه او محبت سره رخصت شول.

ډیره غازي خان د آب و هوا په لحاظ ډیر خراب ځای دی ګرمي پکښې ډیر
زیاته وي، بارانونه پکښې نه کیږي، کال کښې یو وار یا په دوه کال به باران وشو
داو بو د باران په ځای د خاورو بارانونه ډیروي او کله کله به داسې سیلۍ راغل
چه دوه، دوه، درې، درې شپې به خاورې وریدلې، د صحت لپاره د
د خاورو باران ډیر خطرناک وو، داسې یوه تورې او باریکه دوړه به د آسمان
راوریده چه لیدې ی نه شوه لیکن چه کیر چاپیره به دې هر څه ته کتل نو هر څه د
د دوړو نه ډک وو. څه وخت چه به دا دوړه شروع شوه نو نمر به یې پټ کړو
دوې څو په شان به رڼه ورځ تیاره شوه ددې زول نه ځان ساتل ناممکن وو ځا
خو پرېږده چه خوراک بچ کول ناممکن وو چه څه به دې خوړل هغې کښې خاورې
وې چه لاړې به دې توکلې هغه به د خاورو نه ډکې وې چه پوزه به دې سونو
هغې کښې به خاورې وې نه توری د چاچامې بچ کیدې شوې او نه توری نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکه پاتې کیدلی شوه چه سحر به دخوبه راپاځیدلو چه په بستره به ځنګه اوده شوی
وهم هغه شان چاپ به پرې پاتې وو هرچا به خرمخ، خرغوبړونه نیولي وو هر
سړی به تماشه وو، چه یو بل ته به موکتل نو خندا به راتله او بیا ماته ډېر تکلیف
یر دی ځو چه ماسره د نورو په شان ډېرې جامې نه وې ماسره یوه جوړه جامې وې
ځکه چه دسې کلاس قیدی لپاره په شپږو میاشتو کښې دیوې جوړې د ورکولو حکم
و او دا هر وخت وینځل او وچول او بیا د دوړونه بچ کول ناممکن وو د دینه
علاوه د دوړونه ډکې سیلۍ به هم کله نه کله راتللې لیکن د دی ټولونه زیات د
تکلیفونه ډک یو بل ګرم باد وو چه ټوله ګرمۍ کښې به باقاعده چلیده، د سحر
اوو بجو نه به شروع کیده او د څلورو بجو پورې به وو. دا به دومره ګرم وو چه پرمخ
ردی ولګیده نو تا به ویل چه اور دی او د وجود هره څرګنده حصه به یې سوزوله
دی دلاسه به اخلاقی قیدیانو ته ډېر زیات تکلیف وو او بیا خاص چه کوم قیدیانو
نمن یا په باغ کښې کار کولو، هره ورځ به څلور پنځه کسان بیهوشه کیدل ګرمۍ به وهل
زیا کله به د ګرمۍ دلاسه یو دوه مړه کیدل، مونږ به ټولې دروازې د خپل بارک
ندی کړی وې، د څلورو بجو نه به مخکښې د بارک نه راوتلی نشو، په بارک کښې به
ننه هم دومره ګرمۍ وه چه څوک به د ګرمۍ نه اوده کیدی نه شو او د هر سړي نه به خولې
سی بهیدلی چه تا به ویل چه اوس د سین نه راوتلی وی، د شپې به هم ډېره ګرمي
وه لیکن ګرمی سره به ګذاره کیده، د دغه سیلۍ نه بچ کیدل ګران وو او ماسره خو
خان د پښتو لوحم څه نه وو، کمبل خو وو، هغه مو د ګرمۍ په وجه خان ته رانژدی کولی نه
شو، نو زه خو به ورته د خدای په تکیه پروت وم، د پنجاب په جیلخانو کښې د دی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرابه جیلخانه بله نشته ځکه یې سیاسي قیدیانو ته داخوښه کړې وه او دی ته
قید یانو د پنجاب توری او به ویلي دکومو ملازمانو نه به چه څه قصور وشو نو هغه
یې دی جیلخانی ته رالیږلي وو د ۱۹۲۲ع کال د اگست د میاشتی اخري ورځې د
ما زنګوی وو زه په خپل بارک کښې ناست یم او ما ته یې یو لفافه راکړه ، لفافه کښې د
یو خط وو ، چه هغه مې پرانست نو هغه مې د مور خط وو چه کلی نه یې ما ته رالیږلی وو
په لیدو یې د ډېر زیات خوشحاله شوم ولی چه زما خپلی مور سره د ډېره مینه وه او
هغې هم زه ډېر خوښ وم په هغې خط کښې د دعا او خیریت نه پس یې ما ته لیکلی و
چه الله تعالی په تا باندې ډېره مهرباني کړې ده ، تا له یې زوی در کړی دی ، د
خط ما تا ته د دې لپاره لیکلی دی چه اول تا ته مبارکي درکوم او بیا ستا رائ معلو
کوم چه هغه له څه نوم کیږدو ځکه چه مونږ دا فیصله کړې ده چه هلک ته به نوم
کیږدي .

زه د دې په لوستو نو ډېر خوشحاله شوم او د خدای تعالی دوېله او دخدای
درکښې مې دا زاری وکړه چه ای الله تعالی زما دا بچی سره د دی نور و بچو نیک او صا
لوی کړې ، ښه اخلاق او علم ورکړې ، او د خپل مخلوق خادم یې وګرزوې ته یې ناصر
حافظ او مل د کار شې او د ظالمانو د هر قسم ظلم نه یې وساتې . نوم مې د ده د پار
عبد العلی تجویز کړو او په سبا له مې مور ته خط ولیکه او دا نوم مې پکښې ورولیږه ،
پرنګیانو حکومت یونا پرسانه حکومت دی ، هر انګریز فرعون او د فرعون په شا
خود مختاره دی ، هر حاکم چه هر څه پخپل رعیت باندې وکړل ورسیې پرسان
تپوس نشته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ملګروکښې دېرداسې کسان وو چه دهغوی نه دومره تعليم وا ونه يې
غه دومره مالي حيثيت ؤ ليکن مجسټريټ ورله سپيشل کلاس ورکړې واو هغوی سره
هغه سلوک وا وزه يې په (C) کلاس کښې قيد کړې وم او کال تېر شو ماسره هماغه د (C)
کلاس سلوک وا وچا دی طرف ته فکرهم نه کولو، حالانکه د پرخلک به زموږ ه دکښتو
پاره دحکومت له خوا اټلل چه د قيد يانو حال معلوم کړي او مناسب انتظام ورله وکړي
زمانه دچا فکرنه وا ويا يي قصداً نه کولو. په ګرمی کښې به غير زمانه قولو قيد يانو ته
بهرخملا ستوا اجازت وخوزه به يوازی په بارک کښې بند وم يوه ورځ جيلوالوزه د فترته
ږبللم اووانه يې چه موږ ستا د پاره دا تجويز کړې دی چه تا د تودې ورد ی نمبر
ارکړو په دی کښې به تا ته دوه فايدې وي يوه داچه په بله معافی به درکيږی شي او
به زر رهاشې وبله داچه تا ته به دبهرخملا ستوا اجازت وي ستا کار به نورهيڅ نه
ی صرف ددې سياسی قيد يانو مشقت ورل او راوړل وی ليکن ما ددی خبری
انکار وکړو وخکه چه دا زموږ د اصولونه خلاف و. زموږ اصول دحکومت سره عدم
تعاون وا وداخپو قسم تعاون واو دا د يو سياسی قيد ی د پاره لويه دکمزورتيا
خبره وه چه بهر خو به يې حکومت سره امداد نه کوو ليکن چه څه وخت جيلخانی له
راغی نو بيا هم دهغه حکومت خوشامند ګراو امداد ی شی.

دايوه لويه ګناه او بداخلاقي وه. دلاله دونی چند د رهاکيدو نه څه موده پس
په ملک کښې انتخابات شروع شواو هغه د پنجاب اسمبلی ممبر منتخب شو نو هغه
اسمبلی کښې زما متعلق يوه لويه واويلا او شور جوړ کړا و حکومت يې ملامته کړو
ماسره تراوسه پورې د (C) کلاس دقيد ی سلوک کيږی. حکومت جواب ورکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغه خو د سرحد قیدی دی، پنجاب سره یې څه تعلق نشته نو ده ورته په جواب
کښې وویل چه بڼ ورځ خو هغه په پنجاب کښې دی چه په پنجاب کښې سیاسي قیدیا
سره څه سلوک کېږي هغه دې د ده سره هم وشي. نو په دې پورځکړیي د پنجاب حکو
مجبور کړو چه یو حکم جاري کړي او زمونږ سپرنټنډنټ ته یې ولیکل چه زما متعلق
سرحد حکومت سره خط و کتابت وکړي، سپرنټنډنټ صاحب د پرسنبه سره یې
سره یې د دېره هملې دی وه هغه فوراً سرحدي حکومت ته ولیکل، لیکن هغوی جوا
ورنه کړو او چه ده پرې زور واچولو او یادګیرنې به یې ولېږلې نو د وخت تېرولو
د پاره به هغوی څه ګول مول ځواب ورکړو. ولې چه د هغوی مطلب ماله تکلیف راکو
او زما صحت بربادول و په دې طریقه په خط کتابت کښې ډېره موده تېره شوه
لیکن لاله دوني چند ډېر زور ور سره کړو هغه دوی کله په قلاره پرېښودل او د هغ
وخته پورې به یې یادګیرنې ولېږلې چه اخري زه پرې په سپیشل کلاس کښې کړم.
دې وخت کښې جیلخانه کښې خبر شوم چه زما د ګرفتارۍ نه پس زمونږ ده د اتمانزو ا
سکول طالب العلمانو په تموله علاقه کښې یولوی مهم شروع کړی وی کلی په کلی به یې مولود شریف
کولو ډېر خلک به ورته راغونډېدل، زما ځوی عبدالولی به اول د قرآن شریف تلاو
وکړو بیا به ده او ماسټر عبدالکریم قومي نظمونه ووې او د هغه نه پس به زما مشر
عبدالغني د پرسنبه زړه نرمونکي تقریر وکړو بیا به یې خلکو ته ووې چه پښتنو تاسو لږ
فکر وکړئ چه زما بابا دې پېرنګیانو ولې قید کړې دی؟ د هغه څه ګناه ده؟ هغه خو نه قتل
کړې دی نه یې داکه کړې ده، نه یې بل څه اخلاقي جرم کړی دی. زما د پلار جرم دا و
ستاسو بچوله یې تعلیم ورکولو او په تاسو کښې د اتفاق او ورورولۍ، عزیزولی خواهشم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو کښې هغه رسمونه، رواجونه چه پښتانه يې تباه کېدل، ورک کول غوښتل تاسو يې
د دنيا د مصنوعو موضوعو سره اوبزه په اوبزه و دروله. د غه گناه وه چه پېرنگيا نو هغه قيد
کړو اود (C) کلاس سخت قيد لې پرې ونگولو. اوس مونږه او تاسو په کار دي چه
هغه کوم کار چه زمونږ د قوم د فايدې د پاره کولو جاري وساتو بلکه ترقي ورکړو. نو
پېرنگيان به پوه شي چه پښتانه را بيدار شوي دي، ويښ شوي دي، مونږه اوس
په دوی خپل مطلب نه شو کولی اونه يې د با وولی شو.

د دوی دې خبرو په قوم ډېر اثر وشو او د سکول سره هر چا امداد ونه شروع
کړل او سکول ډېره ترقي وکړه. ما چه دا خبرې واورېدې نو ډېر خوشحاله شوم
خدای شکر مې اداکړو چه زما قربانۍ بې ځايه او بې فايده نه شوه او ټول قوم محسوسه
کړه چه باچاخان زمونږه د پښتنو د پاره قيد ونه تېروي. هرچا په دی خبره
پر فکر او غور وکړو، ځکه زمونږ اصلاحي او تعليمي پروگرام ته تقويت ورسېدو.

مذهبي تعصب:

مونږ په دی جېلخانه کښې پنځه مسلمانان وو، مونږ ډېره موده د خپلو
ملکو هندوانو او سکهانو له خاطره غوښه خوړلې نه وه اونه زمونږه ياده وه لېکن
سيالکوټ نه يو حکيم صاحب په دی تحريک کښې قيد راغی نو هغه به غوښه خوړله او
مونږ هم شوق پيدا شو او مونږ هم د غوښې د خوړلو د شروع کولو فيصله وکړه
حکيم صاحب مو جېلوالاوو له ورولېږه او هغه ور سره تولې خبرې صافې کړې. د
جېلوالاوو دا رايه وه چه غوښه دی هم په دغه باورچي خانه کښې پخېږي حالانکه
اودغه هندو و، لېکن مونږه دا خبره خوښه نه کړه ځکه چه بعضې خلکو د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخت پرهېز کولو دهغوی دخاطره به مونږ په هسپتال کښې خپله کښتوئ پخول
او خوراک به موهم دلته په بارک کښې نه کولو هسپتال کښې به موخوړله . مونږ دخپلو
ملګرو خوشحالولو دپاره دا قصه کوله . بل هله خوشحالولی شی چه په ځان تکلیف
تېر کړي لیکن زمونږه بعضی ورونو ددې دومره ناکام او وشه قلاړونه کړو
څه وخت چه مونږ په اوله ورځ هسپتال له لاړونو هغوی زمونږ برخلاف
پروپیګنډه شروع کړه او ټول سیاسی ورونه یی راته وپېرسول حالانکه دوی کښې
اکثرو غوښه هم خوړه . مونږ چه واپس راغلو نو مونږ ته دسیاسی ورونو د
او خبرونه معلومه شوه چه دوی زمونږ نه ډېر خفه او په غصه کښې دي .
ددوی دا حرکت ډېر ناجایزه منکاره شو . زمونږ دهندوستان په خلکو کښې
دا یو لوی کمی دی چه یو څیز زمونږه په خیال او عقیده کښې خراب وی نو د هغه هم زغم
او برداشت کولی نه شو ، دهرې عقیدې دخلکو نه هم په هغه شان توقع او ادزولر
لګه زمونږ چه وي او دې ته فکر نه کوو که چیرې دا څیز منع وی نو زما دپاره منع
دی د بل دپاره چه هغه زما دعقیدې نه دی څرنګه منع کیدی شی ؟ دا ایشیا د خلکو
دا دعوه ده چه مونږه مذهبی خلک یو او صرف په دنیا کښې دلته مذهب پاتی دی لیکن (با هر دُنیا)
خو مره چه زما تجربه ده نو ماته معلومه شوې ده چه بې شکه د ایشیا په خلکو کښې ما
شته خو هغه مذهب په نوم مذهب دی او دخدای او رسول (ص) هغه ریښتینی
مذهب نه دی ، د ریښتینی مذهب نه دوی ناخبره دي . هر مذهب کښې ازاد
ده ، رواداری ده او لوړی نظری ده لیکن دوی تری خبر نه دی او نه چا خبر کړي دي
حقیقت دا دی چه دا ټول اسمانی مذهبونه دخدای مذهبونه دي او دنیا ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتفاق مینې او محبت او د خدای د مخلوق د ارام او خدمت د پاره راغلي دي. د هر
بو مذهب د پیرو دا فرض دی چه د خدای د مخلوق له منځه نه کړي او نفرت لیرې
کړي او مینه او محبت پکښې پیدا کړي او د یو بل سره امداد وکړي خو موږ د دې حقیقت
نه چا خبر کړي نه یو - او نه مو په دې لاره کوښښ کړی دی.

ماد تالستاي یو کتاب کښې چه شپږ ویشت قصې یې پکښې لیکلې دي دا قصه
وستی ده چه یوه چینه ده د هغې نه هر یو محلت له ملکه راغلي ده خو د هر یو محلت
خلک په دې نښتي دي چه زموږ د ملکي او به پاکي او خوږې دي او د دې نورو ملکو
اوبه ناپاکي او ترخې دي. دې ته هیڅوک فکر نه کوي چه دا ټولې ملکې د یوې چینې نه راغلي
دي نو ځکه یوه پاکه او خوږه شوه او نورې ناپاکي او ترخې شوې او اسلام خو دا تعلیم ورکوي
چه د مسلمان به په دې کتاب کښې هم ایمان او عقیده وي او په وړاندنیو مذهبونو او کتابونو
هم «والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك» دا د دې ثبوت دی چه
اسلام ټولو مذهبونو سره رواداري غوره کړې ده.

چه کوم ځای زموږ سیاسي ورونه ټول غونډ ولاړ وو نو زه ورو ورو ورته نږدې
شوم او ورته مې داوویلي چه دا سوراج خو ما ته ډیر ګران ښکاره شو او سوراج به د څه
سوراج وي چه هغه کښې هر چا ته د خپلې عقیدې او خیال ازادي نه وي ستاسو په دې
نظریه ماله افسوس راځي. که چیرې د غوښې خوراک د چا په عقیده منع وي هغه دې
خوري او که د چا په عقیده هغه منع نه وي نو د هغه نه خفګان مناسب نه دی. موږ
ستاسو د عقیدې دومره مراعات کړي دي چه موږ ته حکومت ویل چه تاسو به په هندې
تکیه باورچي خانه کښې پخلې کوئ مګر موږ حکومت ته وویل چه موږ غوښه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باورچي خانه کښې نه پخوو ، په بل ځای کښې يې پخوو نو زمونږ د غوښې په خوراک ستاسو
خفګان او اعتراض ناجايزه دی . ستاسو دا خيال د هندوستان د سوراج او اتفاق
د پاره موزون نه دی ځکه چه په هندوستان کښې د مختلفو عقيدو او خيالاتو خلک موجود
دي نو که چيرې هر يو قوم خپلې عقيدې او خيال بانلدی نور مجبور وي نو دا به ګرانه شی
بلکه نتيجه به يې ډېره خرابه راوخېژی او د هندوستان خلک هله د ترقي او ازادی
معراج ته رسېدی شی چه هر چا له د خپلې عقيدی او خيال ازادی ورکړو او د هيڅ
قسمه ظلم او جبر په چا ونه کړو . زما دی خبرو په اوريدلو د دوی قهر او خفګان
کم شو او بيا د هغوی هغه اعتراض او خفګان پاتی نه شو .

زمونږ ډېر هندوان او سکهان سياسي ورونه وو چه هغوی د غوښو په خوراک
اموخته وو او ډېر زړه به يې غوښې ته کېدلو ، ليکن نورو نه مجبور وو . زما د سيالکوټ
يو بندی اری نومی هندو اشنا و ، ډېر ښه سړی وا او د غوښې ډېر شوقي و چه څه وخت
به مونږ هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله چيل کتوری راکړو چه په د
کښې ماله لږه غونډی غوښه راوړه ما به هميشه هغه له هغه کټوری ډک راوړلو او
به په پټه په بارک کښې خوړله . هغه چه به کله نا کله په قادشو نو چيلو هسنل وانو ته به
ډېر کنځل کول چه وګوري دوی د خوراک په څيزونو کښې مونږ ته منل هب راوړاند
کړي دي .

مونږ د ټولو سياسي قيديانو شريکه يوه باورچي خانه وه او دا ډېر ښه کار
چه مونږ مسلمانانو هندوانو او سکهانو به يو ی کښې ډوډۍ خوړله . تحريک مونږ
سره ورونه کړي وو دا د کانګرس او خلافت برکت و او د هيڅ قسم نه مود يو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرورت نه کوله . یوه ورځ یکښې اتفاقاً د خدمتګار سوال راپیدا شو مولانا محمد اسماعیل
غزنوي دا سوال اوچت کړو چه په باورچي خانه کښې یو مسلمان خدمتګار هم په کار
دی او د باورچي خانې په خدمتګارو کښې دې یو مسلمان هم وي لیکن هندوان او سکهان
په دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به یې دا خبرې کولې چه ګوندې دی په مونږ
کښې بې اتفاقي پیدا کوي ماورته وویل چه په دې خو به اتفاق او محبت لا زیاتې
شي ځکه چه مسلمان به هم د باورچي خانې په کار کښې شریک شي او ټول کار به په شریکه
وکړي . زما دې خبرو ته چا د پر فکر ونه کړو او زما کوشش ونه څه مفید ثابت نه شو ل
چه څرنګې هندوان او سکهان په خپلو خبرو ټینګ ولاړ وو . هغه مولانا صاحب هم
خپله خبره نه پرېښوه او ورځ په ورځ دا جګړه په زیاتېدو وه زمونږ یو ماسټر صاحب
وچه هندو و هغه خو به ویلې هندوان پاک دی او مسلمانان ناولي دي ، لیکن چه کوم
هندوان پوه او هوښیار وو نو هغوی به داوې چه دا د صفایي سوال دی او چونکه مسلمانان
د صفایي خیال دېر نه ساتي نو په دې وجه مونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کیچن کښې
کار وکړي . دا قصه جاري وه او ورځ په ورځ زیاتېده او سختېده ، دا خو یو قسم
پالي وې په اصلیت کښې هندوانو مسلمان خدمتي په کیچن کښې نه پرېښوو . یوه ورځ ما
خپل ډاکټر ته چه هغه یو هندو و دوه مشقتیان د خپل بارک چه یو هندو او بل مسلمان
د کتو او معاینې د پاره پیش کړل چه ته دا دواړه وګوره چه په دوی کښې کوم صاف او
پاک دی ، هندو په باورچي خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جاروکش و .
ډاکټر صاحب به ښه شان هغوی وکتل او د کتو نه پس د مسلمان په حق کښې فیصله
وکړه چه دا مسلمان د دې هندو په نسبت پاک او صاف دی او په هندو کښې د ناپاکۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

به وجه سپږی شوي دي نوما څپلو هندوانو ورونو ته ووې چه دا کتو صاحب به
فیصله کښې څه وائي ستاسو د صفائی دا بانه خو هم پاتي نه شوه . لنډه دا چه د بر کشمکش
پس اخر به دې فیصله وشوه چه یو مسلمان دې هم په باورچي خانه کښې کار کوي او
د هغه به صرف دا کار وي چه مونږ په کومو لوښو کښې ډوډی، وخورو هغه به اوچتوي
او وینځي به یې او په دې طریقه دا مسئله ختمه شوه .

د هندوانو د دې قسم خبرو او رویې په ما هم اثر وکړ او زما زړه چه په هغه
کښې د خدای د ټول مخلوق سره یو شان مینه محبت وه نا خبره ترې پکښې پیدا
شو . یوه ورځ ما څپلو ورونو سره خندل چه زه دلته صاف زړه راغلی وم او هغه
هر څه کړې او نفرت نه پاک او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن ستاسو په صحبت
چه نن زه ورته گورم داغدار شو . مذهب خو دنیا ته ددې د پاره نه دی راغلی چه
خلکو به منځ کښې نفرت پیدا کړي بلکه مذهب خو د مینې محبت علمبردار دی
بله عجیبه خبره مې دلته دا ولیده چه په گرمی کښې به تقریباً ټولو هندوانو زما د منګي
یخې اوبه څکلې او هیڅ باک به یې نه کولو لیکن یخنی کښې به یې ترې پرهیز کولو او زما منګي
به نه رانږدې کېدل حقیقت دا و چه په گرمی کښې به ما د دی خپل منګي نه کپړه ځ
کړې وه او ساعت په ساعت به مې هغه لمده وله باد به لگیده نو هغه اوبه به یخې
ما خو به دا خوارې کوله او دوی نه دومره خوارې کېدلې نه شوه .

مونږ په جیل کښې وو چه بهر څېړته یو هندو د پیغمبر اسلام (ص) په شان
گستاخي کړې وه نو یو مسلمان را پاڅېد وهغه یې قتل کړو . هندوان د هغه هند
ملګري شول او مسلمانان د هغه مسلمان او په دې باندې ټول ملک کښې یوه هنګامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه شوه او دازادۍ او قومي تحریک نه دخلکو توجه فرقه داریت ته وګرځېده تردې
وخته پورې چه دقومي تحریک د وحدت دپاره څومره کوشښونه شوي وو، هغه په بېس
اوسوتول. په کارخو داوو چه څوک غلط کار وکړي نو ټول هغه ته غلط ووایي نه سړیتوب
مذهب نه انسانیت، نه شرافت، نه اخلاق داوایي چه مونږ دغلط کار او غلط
سړي ملګري شو دهرچا خپل مذهب دی او خپله عقیده ده، یو سړی دا سې کار ولې
کوي چه دبل مذهب او بلې عقیدې خاوند پرې خفه او غصه شي حالانکه هیڅ
مذهب ددې اجازت نه ورکوي. دانن چه دهندوستان او پاکستان هندو او
مسلمان دنفرت په لوی عذاب کښې ګیر دی نو ددی هم دا وجه ده. تاسو دې خبرې
ته هم فکر وکړئ چه هندوستان کښې دغوا او جماعت په سر فرقه دارانه فسادونه پېښ
کېږي او زمونږ شریک دښمن دا حربه زمونږ دقومي اتحاد خلاف استعمالوي
په سړي دی ته وګورئ نو حیران شي چه یو سړی وینې او بیا بنیادم دغوا په حلاله بل دغوا کښې
بل بنیادم ووژني یعنې د بنیادم حیثیت او حقیقت دیوې غوا لاڅخه وړنه هم لاندې
غیر ضروري دی او دې بل اړخ ته دخدای دکور په خوا کښې دتېرېدو ونکې جلوس
دولکې او سرنا اوازد ومره لوی جرم دی چه هم ددغه دحمان او رحیم خدای په پاک
نوم دهغه دمخلوق انسان په مرې چاړه را بنکل کېږي. ددې واقعاتو نه فسادونه
جوړشي، کورونه تالاشي، ماشومان یکښې وسیزلي شي او دا هرڅه په دې جذبه
کېږي چه دخدای پاک د دالیږلي دین خدمت کېږي. په دې سلسله کښې ماته
یو قصه را یاده شوه زمونږ دکلي دخپلې کورنۍ یو مشر دخپل ورارهٔ دلاسه دخپل
کلي په جومات کښې دلمانځه دپاسه په سجده قتل کړی شوی و. تفتیش له پولیس راغی
او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس کپتان پیرنګی و هغه جومات ته بوتلو نوسره ننوتو هلته ولاړ یو سړي ووته وویل

«صاحب ! بوټان وباسه جومات دی » پیرنګی ورته ووې چه ستاسو په زړه کښې

دخدای دکوم هم صرف دومره احترام دی چه پیزار سره پکښې نه ګرځئ او دهغه خدا

پیدا کړي مخلوق پکښې هم دهغه دوړاندې په سجده کښې پروت وزئ ؟ دا ستاسو

عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی .

دهندوستان ډېر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنګیانو دخپل تکبر او فرعون

په وجه دځان نه خفه کړي دي او بخپله مقابله کښې ودرولي دي ځکه چه زمونږ بارک

چه به کله یو پیرنګی دمعاینې دپاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وه مونږ کښې به ده

کس داکوشش وچه په خه چل او خه طریقه به دی خپل ځان طرفته مایل کړم او چه

به هغه مونږ طرف ته خپل رغبت بنکاره کړو او خه لږې خبرې به یې راسره ښې وکړ

نوچه دوباره به راتلو نو لا بارک ته به رادننه شوی نه وچه مونږ به ورته لاس په نامه

وو لاسونه به موورته جوړه کړي وو سلامونه به موورته کول او مسکې مسکی به ورته ک

او داعادت خاص زمونږ په انټیلیجنشیا یعنې زمونږ په تعلیم یافته خلکو کښې لېږ

و . زمایو مهربان چه دلایلپور وو زما دجیلخانې استاد ؤ او یولوی وکیل و

ماسټر کوردت مل نومېده او هر وخت به یې سیاسی کتابونه لوستل ډېر عالم او

سړی ولیکن چه یو ځل به کوم پیرنګی ورسره ښې خبرې وکړې نو بیا به یې دی پتنګ

و . هغه یوه ورځ ماته دخپل قید دلایلپور دجیلخانې قصه کوله چه زه به یې په او

باندې حیران شوم ما به په زړه کښې وې چه دهندوستان څومره ښه خلک دي

دوی د پیرنګیانو سره څومره ښه محبت دی دهغوی زور او ظلم او بد سلوکی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادومخې ته ورد بیزې نه اونه یې محسوسوي . هغه غریب ، بې گناه د پېښې کمشنر دوه کاله قید کړی ولکین بیاهم دی دهغه نه خوشحاله و دهغه برخلاف یې په زړه کښې خه نه وو بلکه همېشه به یې ماته دهغه صفت کولو چه هغه بیچاره د پر ښه سړی دی او د ډېر ښه سهېتوب وجه داوه چه څه وخت یې دی قید کړو نو هغه یوه ورځ جبلخانی له راغلی و او د دې پوښتنه یې کړې وه او دده په مخکښې دومره ویلی وو چه دوکیل صاحب چکی رموسپینه کړې ولې نه ده ؟ په دې دومره خبره دی خوشحاله وبلکه دهغه احسانمند و او چه خومره ده سره ظلم او زیاتی شوی وهغه ترې هېر و . هغه به کله ناکله په فخر دا قصه ماته کوله چه د پېښې کمشنر جبلخانی له راغی نو زما پوښتنه یې وکړه چه هغه کوم ځای دی بیاماله راغی جېلوالو ته یې وویلی چه دده چکی رموسپینه کړی نه ده داسپینه کړئ . مابه ورته ویلی چه ماستر صاحب ته یې بې گناه دوه کاله قید کړی یې او د دېره غازی خان عوندی گنده جبل ته دالېږلی یې او مالی نقصان یې ری علاوه دې ته فکر نه کوې او چکی رسپینول درته یاد دی .

مابه همېشه خپلو سیاسیانو وروڼو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پېرنګیان دې مونږ هم ځان سره په حکومت کښې شریک کړي او ځ لږه عوندی حصه دې یکښې راکړي .

لاهور جبل ته دوباره تګ :

زما دغه نو مرض ورو ورو بیا په زیاتیدو شو ما ته یوه ورځ دارو غه صاحب د سپرنټنډنټ په مخکښې دا خبره وکړه چه نن سبا جرنیل صاحب بیا په دوره باندې راغلی ته دخپل مرض حال هغه ته دوایه او عرض ورته وکړه چه تا د علاج د پاره بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاهور جیلخانی ته ولیږي لیکن ماورله داجواب ورکړو چه جرنیل صاحب ته د هیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چه زما اصلی ذمه دار سپرنټنډنټ صاحب دی او که
چیری زه خه وایم نو ده ته به وایم . سپرنټنډنټ صاحب هم زما دخبرې تائید وکړو
او په جواب کښی یې داته وویل چه د جرنیل صاحب د دورې پس به زه تا لاهورته ولیږم
هغه زما د پاره ولیکل چه زه دې دعلاج د پاره لاهورته بدل شم او ز ر تر زره حکم راغی
او زه لاهورته روان شوم . داخل زما تلل په پټه نه و زه تولو سیاسی ورونو سره یو
ځای شوم او په خندا خوشحالی سره ترې رخصت شوم او په خیریت لاهورته ورسیدلم
د ورسیدو سره یې زه خپل زوړ اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولی چه مخکښی
علاج د پاره راغلی وم ده سره می لیده کاته شوی وو . هغه زما نه پوښتنه وکړه چه ته د
علاج د پاره د ډیرهٔ غازی خان جیلخانی نه راغلی یې او پس د هغه نه یې زما صندوق
او بستره ایساره کړه او خپل اردلی یې ما سره کړو چه ما هغی احاطی ته بوځی چه کوم احاطه
د سیاسی قید یانو د پاره مقرره وه لږ چه مونږ وړاندی شو نو زما خیال دا و چه ما به
هغه ځای له بیایې چه مونږ به پکښی وړاندی وو چه مونږ لاړو نو ما یو وړوکی غونډی
دروازه ولیده د هغی په خوا کښی یو قیدی نمبر دار ولاړ و نو چه څه وخت مونږ دغی دروازی ته
غونډی دروازی ته نژدې شو نو د داروغه صاحب اردلی هغه ته اشاره وکړه او هغه
فوراً ور پرانیسته او زه هغه ځای ته ور ننه شوم هغه ځای ډیر وړوکی او تنګ و ز
لا په دې فکر کښی وم چه د ننه کوټه کښی می اغا صفدر او ملک لال خان په نظر شو د هغ
په لیدو وانه هر څه هیر شوا و زه ډیر خوشحاله شوم چه خنګر دی د ګپ شپ د پاره هم
ملګری بیا مونده . لاله لاجپت رای او د هغه سره یو بل هند ولیډر هم په دی بارک کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناست وچه څه وخت وردننه شوم هغه تول راپاڅېده او په مینه محبت یې ما
سره ستړي مه شي وکړل. د دوی په ملاقات زه نور هم ډېر خوشحاله شوم، زمونږ
داځای دومره تنګ وچه مونږ پکښې ګرځېدی قدرې نه شو او نه مو پکښې د څه قسم
ورزش کولی شو. او بله دا چه د وړځې خو به مو څه نه څه ګذاره کېدی شوه لیکن د شپې
به مونږ ته ډېر زیات تکلیف وځکه چه هوا پکښې بالکل نه لګېده د ګرمۍ د لاسه به پکښې
مونږ پوره خوب کولی نه شو. تول ورځ تېره شوه او ماښام شو لیکن زما بستره او صندوق
راانغلل او د شپې چه څه وخت مالیې د دوی د راوړه نو هغه د سپشل کلاس نه وه بلکه
د (c) کلاس خوراک وما خپلو ملګرو سره د دی خبری ذکر وکړه چه زه خو د سپشل
کلاس قیدی یم ما سره ولی د (c) کلاس سلوک کېږي لیکن هغوی زما په دې خبرو
پښې څه دلچسپي وانه خیسته او په هغه د غم کښې یې تېره کړه زه هم چپ شوم لیکن
داخبره زما په زړه کښې نه ځائېده چه بغیر د څه قصور نه جیلوالا ما سره ولی د دی قسم
سلوک کوی. ما څه کولی نه شو او نه ورته زه خپلو ملګرو پرېښودم هغوی هم زما د پاره
له قدم اخیستو ته تیار نه وو. زما بستره او صندوق راغلل بیا هم چه زما په صندوق کښې
د خوراک څیزو هغه راانغلل د هغه په باره کښې دا خبر راغی چه هغه به په دفتر کښې
روت وي او د ضرورت په مطابق به تا له درکېدی شي. د دی مطلب دا وچه د نیمی نه
بات به جیل والا خوري. جیلخانه ډېر یو عجیبه ځای دی، د ښو د وله پاره یې یو قانون
جوړ کړی دی. لیکن په حقیقت کښې قانون نشته د داروغه او سپرنټنډنټ خوله قانون
دی او هر څه چه غریب قیدی سره هغوی کوی هماغه کېږي. ډېره غازی خان جیل کښې
خوراک څیزونه ځان سره کېښودل جایز و او دلته ناجایز شو او داخبری څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښتیاوو له وروستیو هم نه شي خلکه چه د کمزوری او د زوروو معامله ده ذکری
او شو مبنو قصه ده - بلبه ورځ خیرالدین خان زمونږ . بارک ته راغی ما ورته ووې
چه زه افسوس کوم چه دا دومره ورځی تاماله به غیر د څه وجهی تکلیف راکړو هغه راته یې
جواب کښی داووې چه ستا وارنټ سره د مجسټریټ د سپشل کلاس د تصدیق چیټه
نه وه نو مونږ خنګه دا یقین کړی وای چه ته په رښتیا په سپشل کلاس کښی یې ما ورته
چه اخر زما په ټکټ د سپشل کلاس تصدیق دغازی خان د سپرنټنډنټ د طرف
شوی دی هغه جواب راکړو چه دا زمونږ د تسلی د پاره کافي نه و ما ورته ووې چه دلته
اول خو هم راغلی وم او تا لیدلی وم هغه وخت خو ما سره صندوق او بستره نه وه او نه
خیلی جامی اغوستی وې نو بیا دا شیزونه ما خنګه راپیدا کړل ؟ هغه جواب راکړ
زمونږ خیال وچه هسی د اورته چا په لاره کښی ورکړی دی - زه پوه شوم چه دوی
بحثی شروع کړه نوما دا خبره پرینبوده . مقصد دادی چه دجیل والاوپو عجیب
قسم عادتونه وی هغوی همیشه په دی فکر اوکوښښ کښی وی چه په څه طریقه بد
خدای مخلوق ته تکلیف ورسوو . داتولی خبری زما د ملګرو په مخکښی وشوی
لیکن هغوی بالکل خاموشه وو.

هر کله چه زمونږ دادعوه ده چه مونږ به حکومت سره تعاون نه کوونو
دا مناسب دی چه په جیلخانو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملګرتیا و کړ
دحکومت سره تعاون او ملګرتیا خو په هیڅ شان زمونږ دشان سره جایز
ده او بیا د خپلو ملګرو برخلاف او داسی ملګری چه دخدای د پاره یې مونږ
دقوم او ملک دخدمت د پاره ملاتړلی ده . څو ورځی پس زما دغامنونو د کتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم هغه د ینتل سرجن راغی زما د غاښونو او اورو په لیدو خوشحاله شو او ماله
لی مبارکی راکړه چه غاښونه دې بېچ شو. زما د ژامې یو غاښ لی وایستلو او نور
غاښونه لی راله په ښه شان صفا کړل او نوی دارو لی د پوړې کولو د پاره راته ورکړل
د تلو په وخت کښې لی داروغه صاحب ته وویل چه څلور ورځې پس به بیا زه د غاښونو
کوم او زمونږ نه رخصت شو.

مطالعه:

مونږ په جیلخانه کښې د قرآن مجید درس شروع کړی وو او د سحر د لمونځ نه پس به تقریباً دوه، دری گېنټې د قرآن په تلاوت کښې مشغوله وو. څلور کسان وو او مونږ سره څلور قسمه تفسیرونه وو، د څلورو وارو ترجمه به مونږ په ښه شان اورېدله او بیا به مونږ ډېر ښه غور او فکر کولو لو کله ناکله به مو خپلی خپلی رأیی هم ورکولې چه څه وخت به مونږ د قرآن درس شروع کولو نو دا مو فیصله کړې وه چه هغه ټولې خبری او قصې چه د ورځې کوالي نه مونږ اورېدلې دي او زمونږ په زړونو کښې ناسته دي هغه بالکل د زړه نه ایستل په کار دي او په یو صاف زړه د قرآن شریف په مطالبو او تعلیم باندې غور او فکر کول په کار دي او د هغو په اصلی معنو او مفهوم ځان پوهول په کار دی او دا ځکه کېدی شی چه مونږ د خپل زړه نه هغه ټولې خبری او قصی وری کړو او که چیرې داونه کړو نو بیا د قرآن په حقیقت رسېدی نه شو ځکه چه مونږ ځکښې د هغه متعلق یوه رأیه قایمه کړې ده. دې خبری مونږ ته ډېره فایده ورسوله او په دی طریقه مونږ د اسلام د خوبو او ښېگړو نه په ښه شان سره واقف شو. ورځ په ورځ زمونږ شوق زیاتېدو ولیکن ملک لال خان غریب چه هغه د خپل زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دهمونږ لیرې نه کړای شو ، زمونږ سره ونه چلیدی شو او بوخو ورځې پس هغه په
درس کښې شرکت پر ینبود مونږ یو ځل قرآن کریم ختم کړو او بیا دوباره مو بیا شروع کړه
کوم مزه لطف او علم او پوهه چه ددې درس نه ما ته حاصله شوه زه دهغې بیان کولی
نه شم . زه د قرآن په خوبو سره پوه شوم ، د اسلام د تعلیم نه خبردار شوم او د مذهب
په حقیقت وپسیدم ، د درس نه علاوه اغا صفدر صاحب به مختلفو مضمونونو باندې
خه نوټونه لیکل هغه به هم ماکتل او بیا به می پخپل نوټ بک کښې ځان سره نقل کول او
د متولونه زیاته د فایدې خبره زمونږ د شپې تبادلهٔ خیالات و . ورځ به په خه طریقه
تیره شوه لیکن په دې ځای کښې شپه تیرول ډیره گرانه وه ، او بیا دې طریقه به مو خپل
وخت تیرولو . څه ورځې پس ولی او محمود زما د ملاقات دپاره راغلل د ملاقات په
وخت کښې راته وویل چه هغوی عبدالولی موکا ته بیا لي چه د سترګې اپریشن لي وکړه
ما چه د هغه سترګې ته وکاته نو دهغې هغه داغ د اول نه ډیر زیات شوی و او په دې
می زړه ډیر خفه شو او د دې ما شوم په حالت می ډیر افسوس وکړه لیکن بغیر د افسوس
نه ما بل څه کولی شو ؟ زه چه څه وخت قید شوم نو ما ډیر خطونه کلی ته ولیکل چه د ولی
د سترګې غور وکړئ او موکا ته یې ولیږئ لیکن د ولی غریب په حالت چا غور ونه کړه او نه
چا د هغه سترګې ته فکر وکړو او په دې کښې یو نیم کال تیر شو او څه وخت چه د هغه مرض
په زیاتی شو نو بیا یې هغه موکا ته راولیږه لیکن د دې تلو هغه ته څه فایده ونه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه سترګه بې کاره شوه او دا داغ زما د زړه نه لیرې شوی نه دی
هر وخت چه ماته د ولی سترګه را یاده شي نو زړه می ډیر زیات خفه شي .
ولی دوی سره چه ما څه وخت ملاقات ختم کړه او هغوی رخصت شو او زه بېرته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه نایب داروغه چه چا زمونږ ملاقات کړی و د لاسه ونیولم او یوسړی له بوتلم چه هغه
له هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته وویل چه هغه هم ستاسو د ډلې دی او
ستاسو د عدم تعاون ورور دی او دی دیوکال د پاره په ضمانت کښی جیلخانی ته راغلی
دی او دهٔ د سرجان لارنس بُت چه په پولاس کښی یی توره ده او بل لاس کښی قلم دی
د ماتولو د پاره تللی ولیکن کامیاب نه شو او گرفتار شو ځکه چه د ده دا خیال و دا بت د هندو
ستانیانو د پاره یولوی د بی غیرتی څیز دی او په دی وجه د هر هندوستانی فرض دی چه
دا مات کړی ما ورته وویل چه داخو دیر غیرتی سړی دی او دا خو یی یو لوی د غیرت کار
کړی دی هغه وویل چه بی شکه کار خو یی د غیرت کړی دی لیکن اوس بی غیرته شوی
دی یوه هفته یی لا په جیل کښی پوره شوې نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسیدلی دی
چه شپه او ورځ ژاړی او چغې وهی چه په هره طریقه چه کیدی شی ما د دې قید او بند نه
وباسئ نن ورله مونږ خپل خپلوان د ملاقات له پاره راغوښتی دی راځه واوره چه
ورته څه وایي. دی قیدی غریب هغوی ته لاسونه جوړه کړی دی او ډیر په عاجزئ هغوی
ته لگیا و چه په هره طریقه چه وي زما ضمانت وکړئ او ما د دی بلا نه وباسئ. په دې
ښی پری دی داروغه اواز وکړو چه اوس یوازی په ضمانت وتی نه شی بلکه معافی
ورسره هم غواړې نو بیا د ډیر غریبی یی جواب ورکړو چه معافی ورسره وغواړم نو بیا
یی پرېږدئ هغه وویل چه هو. ده وی سبه ده معافی به هم وغواړم نو ما پری اواز
وکړو چه پوزه به هم راکړې نو ویل چه سبه هغه به هم راکاږم نو بیا می ورته وویل
چه یوازی پوزه را ښکولو به کار و نه شی دې سره به دا وبښ پل هم جوړ وې وې چه هغه
څه وی ؟ نو ما ورته وویل چه د اسی خاودې به راغونډی کړی نو بیا به داسی دا سی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروته نور هم وکړي نوهغی غریب وي چه ښه ده دابه هم وکړم خو چه د دي جیل نه بهر شم
د دي په اوریدو ماد یر وخندل او زه تري روان شوم. ما په زړه کښي ووې چه داسی
جذباتیان ځوانان وي او دایي همت وي نو مشکله ده چه هندوستان ازاد شي یاد پیرنګیانو
نه څه نه څه حصه په حکومت کښي واخلي.   دا قصه می لاله لاجپت رای او اغا صفدرته هم
وکړه او لاله جي سره می وخندل چه په پنجاب کښي ددی قسم ځوانان شته دي نو امید دی
چه تاسو ډیر زر سوراج حاصل کړئ او مونږ ټولو به دي خبره افسوس وکړه چه سړی
یوکار کولی نه شي نو هغه ته دي ملا نه تړي، او د داسی کولو نه نه کول بهتر وي. زمونږ
ځوانانو له به کار دی چه هر یو کار شروع کوي چه په هغه ډیر فکر کوي د هغه به ټولو تکلیف
باندی په ښه شان غور کوی که چیری هغو ټولو تکلیفونو ته تیار دي نو هله دی هغه کار
ملا وتړی او که چیری دا تکلیفونه تیرولی نه شي نو ښه به دا وي چه په ارام کور کښینی
او دعا کوی ځکه چه د ده بزدلی قومی مقصد ته نقصان ورکوي. اګر چه زه دا وخت
کانګرس کښی نه وم، په خلافت کښي قید شوی وم، صرف زه او لاله جي په سپیشل کلاس کې
وو لیکن هغه ته د ورزش د پاره په ټوله جیلخانه کښی د سحرا و مانبام ذکر ځپل وا...
و او ما ته نه و. هغه به په کټ کښي څملاسته او زه به ځکه. نور هم هغه ته ډیر رعایتو
حاصل وو. جیل والا به یي د ډیري خوشامندی کولې. په هفته کښي به یي یو ځل ملاقات
کولو خلکو به ورله قسم قسم میوی رالیږلي په جیلخانه کښي ورته د هر قسم ارام و. مونږ
یو داسی تنګ او ځان له ځای کښي قید وو چه مونږ هیڅ د دنیا له حاله خبر نه وو نه
مونږ ته څوک راپرېښودل او نه مونږ ته د دی ځای نه د وتو اجازت و. په دي
مونږ د نورو قیدیانو د حاله نه خبر یو وچه هغو غریبانانو سره د څه قسمه سلوک ک...

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن زموږ د احاطې په دروازه کښې یو سوری وچه د هغه نه موږ ته د قیدیانو
یوه تښتېدنه ښکاریده سحر به ترې په سوونو قیدیان چاپېره وو. دا یوه ډېره عجیبه
نظاره وه چه ددې په لیدو به هر سړي غمجن او حیران وچه دې خوارانو سره دې
قسمه ذلیل سلوک کیږي لیکن موږ هیڅ د هغوی څه مدد کولی نه شو. ما به کله کله
لالاجي ته وې چه که خیروی او هر کله بهر ته ووتې نو ددې خوارانو د پاره په اخبارونو
او په اسمبلي کښې څه نه څه ایجي ټیشن وکړې ولې چه دوی ډېر مظلومان او بې اسرې
دي یوه تښتېدنه ده چه په هغې کښې شاید د ناستې د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او
ددې د پاره دری د لې قیدیان وو د هر یو سړي په سر به دري، څلور کسان ولاړ
وچه کله به دی پاڅي چه زه کښېنم، بل طرف ته سپاهیانو او نمبردارانو هم زور
کولی وچه شاید نه د ښئ! او که چیرې یو قیدي به لږ زیات وخت تېر کړو نو بیا به د
هغه خیر نه و د یو طرف نه به پرې سپاهي راغی او د بل طرف نه به پرې نمبردار او هر څه
به یې پرې او د سود کړل. لنډه دا چه یو ډېر د شرمند کې حالت و موږ. ټولو به دا خبره
یوه محسوس سوله او د قیدیانو دې قابل د رحم حالت سره زموږ د ټولو همدردي وه
لیکن افسوس دی چه موږ د هغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زموږ یو پښتون
مشقتی و هغه ډېر یوه عجیبه قسم سړی و تقریباً اووه کاله قید یې تېر کړی وا و ډېره
معافي یې اخیستې وه اکثر د قید حصه یې په ډېرو تکلیفونو او مصیبتونو کښې
تېره شوې وه لیکن ددې نه یې هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړی دومره خراب
هم نه و لیکن هغه نه چه د اهر څومره تکلیف رسیدلی و د ژبې د لاسه یې و. ژبه یې
په واک کښې نه وه. ما چه به ورسره هر څومره سر خوږ کړو او هر څومره به مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه کړو لیکن په هغه لي د هیڅ قسمه اثر ونه کړ او چه څنګه نا پوهه وهم هغه شان
ناپوه پاتې شو . ددی تولو خبرو د پاسه یوه ورځ ماله راغی اوما ته یې ووې یوه چیټ
کلي ته لیږم ، مهرباني وکړه په تابانده يې ليکم ما په ډېره خوشحالی قلم ، مشوا
او کاغذ راواخیسته . د سرنامې نه پس مې ورته ووی چه وایه څه ولیکم ؟ راته یې
ووې چه ولیکه ، زما دښمنان خبر کړه ، خوشحالي دې نه کوی لږ ی ورځې را پاتې
دي او که خیر وی زه یو ځل د ، ورسیږم او د بند نه خلاص شم نو تا سو سره به یو
شم نو د به رانه په کلي کښې وته کړځئ . ددې په اوریدو زه ډېر زیات حیران شوم
ځما د کوششونو او نصیحتونو ایله دا نتیجه شوه . څه ساعت پورې خو چپ وو بیا مې
ورته ووې چه زما تولې خبرې تا هېرې کړې ! او په یوه د ی هم عمل ونه کړو ! ده را
ووې چه عمل مې پرې کړی دی خو د دوی پلان میدان کړی دوی زما په قید خوشح
کوی . ما ورته بیا ځیل بیم وغوږ ولو او دامې ورته ووې چه اوس دنیا بدله شوه مون
لا هم بد لېدل په کار دي د دی خبرو زمانه تېره شوه ته نه ګوری چه هندوان ، سکها
او مسلمانان په کور کښې ورونه مشو او دلته که په سوونو داخلک قید دی تا ته معلومه
ده چه دا په څه کښې قید شوی دی ؟ ته خولې وسینې او ددی نه هم څه سبق نه زده کوې
هندوا و مسلمان خو په کور کښې ورونه کیږ ی او مونږ پښتانه دیو بابا زامن ، یو قوم
یوه وینه یو ، زمونږ دې دا حال وي ؟ سړي مې ودو ودو داخبې کړې او راته یې د
ودو سره خو ځو او ویې وې چه ښه داخبری به زه نه لیکم . هغه غریب ته زه ډېر
نه ګوم ولی چه په دی ماحول او په دی خبرو کښې هغه لوی شوی دی ، سپین ږیر
شوی دی او دا تولی خبری د هغه یو قسم عادت ګرځېدلې دی نو عادت پرېښودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سان کار نه دی ددی خبرو د اصلاح د پاره د پرکارکول په کاردی اوپښتنوغربانانو
نبی نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه پکښی چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
سی پوه کړی دی چه مونږ ددوی نه گیله وکړو . ماروژه دلته تېره کړه او د سهوژ نه
ں بی بیا ددی جیلخانی نه واپس د دیره غازی خان جیلخانی ته بدل کړم .

دلاهور جیل نه بیا دیرهٔ غازیخان ته :

باوجود ددی دومره تکلیف او پریشانی نه چه دلته ماته وبیا هم زه پخپلو بدلیدو
دی د پرخفه وم ، ولی چه دلته ماته د لاله لاجپت رای په شان او دهغه د یوملګری
اغا صفدر او لال خان په شان سوسایټی او ملګرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
پرخوشحاله وم او دهغوی سره د تبادله خیال نه ماته د پره فایده حاصله شوی وه
بل د قرآن درس او بل داغا صفدر په شان یو عالم او روشن خیاله سیاستدان
املګری هم زما په جدائی د پر غمجن و لیکن څه کیدی نه شو ، زمونږ واک خو د بل و
خرهغه وخت راغی چه د یو بل نه جدا شو . پولیس په دیو دی کښی زما انتظار
. زه چه دیو دی ته راو رسیدم نو جیل والو زه پولیس ته حواله کړم او زه د پولیس
ع د دیرهٔ غازی خان جیل ته روان شوم . دوی پیاده اول پولیس لائین ته او
سټیشن ته بوتلم . د دیرهٔ غازیخان دجیل داقانون وچه دارو غه پولیس ته وی
ده ته انګریزانو حکم نشته او پولیس لپی دلاهور سټیشن نه دلاهور جیلخانی
ي کوا یه هم ورکړی وه او دلته د خیرالدین خان حکم وچه انګریزهم ورته ونګوی
مسلمان و او د دیرهٔ غازیخان داروغه هند و وخه وخت چه مونږ سټیشن ته
سیدو نو ما بنام وکا دی تیار و او په کادی کښی سواره شو او سبا په تکنه (تکنه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرمه زمونږ ګاډی د شیرشاه ستیشن ته ورسېدو . دا یولوی جنکشن د
او دلته د ډېره غازي خان د پاره ګاډی بدلول غواړی . مونږ چه د ګاډی نه کوز
د ډېرکېږې وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړو او وېټنګ روم ته روان شو ، ما ته
هم اواز وکړو زه یې هم وېټنګ روم ته د ننه کړم . یوه ارام کرسۍ پرته وه هغې ما
سمه کړه او زه په هغې کښېناستم . زه به د دې پولیس د سپاهیانو د خل مت
شرافت څه ذکر وکړم . په ګاډی کښې تول شپه په ارام و نیاه وم او هیڅو ک
یې نژدې راته راپرېښې نه دی . د هر قسم زما د ارام فکر به یې کولو وېټنګ رو
ته چه ننوتلو نو په دغه وخت کښې دا اواز موټر غوږ ته شو چه د ننه پیر صاح
اوده دی چه څه وخت مونږ ور د ننه شو نو پیر صاحب ته یو شیخ باد یکې راښکه
هغه د لاندی دوه کټونه پراته وو په یو کښې پیر صاحب او په بل کښې د هغه ور
څوی اوده وه څوک په کرسو او څوک په فرش پراته وو نو زه ورو غوندی
هغه ارام کرسۍ کښېناستم ما باندی هم سنه باد لګېدو ، د لږ ساعت د پاره
سترګی پټې شوې چه ما سپېنبین شو او مونږ ټول د لمونځ له پاره راوېښ
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ما ته لاس په نامه ولاړ دی د هغه په ما
شک راغی چه دا څوک پولیس لوی افسر دی په دې وجه یې زما طرف ته څه
او محبت ظاهر ولو او ورو ورو یې ما سره خبرې هم شروع کړې د هغه د زو
زوی ما سره ډېره مینه پیدا شوه ما نه به نه جدا کېدو . په خبرو خبرو کښې
زمانه پوښتنه وکړه چه ته سرکاری نوکر یې ، ما ورته ووی چه نه ! ده راته و
چه نوکر نه یې نو بیا د اسپاهیان تا سره څه کوي ؟ ما ورته ووې چه زه قیلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږ دی وجه دا سپاهیان ماسره دی . ښوده راته ووې ددوی سلوک خوتاسره د
قیل یانو په شان نه دی ما ورته ووې چه هغه شان قیدی نه یم . زه سیاسی قیدی
یم او په خلافت کښی قید شوی یم . ددې په اوریدو سره پیرصاحب فوراً بدل شو
وما طرف ته یې رغبت کم شو . د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د تونسې پودېر
وی پیردی او په ټول هندوستان کښی په لکونو مریدان لري او په زړګونو روپۍ به
شکرانه کښی ورله راځی مونږ چه لمونځ وکړو او بهرته راوتلو ، د پیرصاحب زوی
چه د پیر ماشوم وخوز ما په مینه محبت داسی مین شوی و چه هغه هم مونږ سره راوتلو
د تیسن خلک خبر شو چه دا خو د خلافت مشران راغلي دي نو ټول خلک مونږ ته
راجمع شول او زمونږه د ژنده باد چغی شوې . پیرصاحب چه وکتل د ده هغه ماشوم
زوی زما سره دی یو مرید یې ورلیږی راولیږلو هغه ماشوم ته یې د پیر وویل خو ما شوم
زما خوا ته رانژدې شو او د ده سره د تلو نه یې انکار وکړو . شیخ لاړو او پیرصاحب ته
یې داقصه وکړه پیرصاحب ورته ووی چه ورشه او په زوره یې راوله شیخ راغی او هغه
ماشوم یې زما د غیږ ی نه وشوکاوه په زوریې په ژړا بوتلو . دکادی تلو ته لا وخت ؤ خو
پیرصاحب د خپل زوی سره راپاخیدو لاړه او په ریل کښی کښیناستل . اخر دا چه ما زیګر
شو ریل راغی او مونږ پکښی سواره شو ماسختن غازی ګاټ ته ورسیدو . په غازی
ګاټ کښی مو د سپین په غاړه شپه شوه په سبا له د اتوار ورځ وه او د اتوار په ورځ
جهاز بندوي او خوک پورې وتی نه شی . لیکن یو موټر بوټ چه په هغه کښی ضروری
ډاک پورې باسی زه یې هم په هغې کښی پورې ویستم . د اباسین هغه زور ودي چیبی
چپاوس هم را یادی شی نو زړه می وبو ګنیږی خو دخدای فضل وپوری وتو د بېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازی خان پولیس راغلی و دوی هغوی ته په حواله کړم هغوی په بکه کښېنی د بره غا
خان جیلخانی ته ورسولم، تقریباً لس بجې جیلخانی ته ورسېدو. د سردار ولیری
شو اوزه ورد ننه شوم او بابو کانو، سپاپانو او قیدیانو چغې کړې او تول را نه چاپېر
شو او هر کلی یې راته ووې. د جیلخانی د ننه ولیري شو او زه جیل بارک ته ورروان
شوم. زما سیاسیان ورونه هم خبر شوی وو، بعضی کسان را ته راوده کښېنی ولاړ
وو. زما په لیدو تول ډېر خوشحاله شو. بارک کښې چغې شوې او تول را نه چاپېر
شو خوک را ته غاړې وتل او د خیر خیریت پوښتنې یې را نه وکړې. ما ورته دلاهور د
جیل تول قصې وکړې چه په دې کښې د دوی ه وخت شو او مونږه د دوی خواړو
له روان شو. د سردار کهرک سنګه په ضعیف والی او بوبند والی مې ډېر افسوس
وکړو چه هغه سره د نورو ملګرو لاهغه شان بربند او خه فیصله یې نه وه شوې.

دمور مرګ:

په دغو ورځو کښې مې د مور یو خط د کلی نه راغی. پکښې یې لیکلی وو چه ډېره
موده وشوه چه ته مې لیدلی نه یې. زما ډېر یاد ډېږی. زما زړه غواړی چه درشم او تا
ووینم نو ته ماله اجازت راکړه چه زه ملاقات له درشم. ما چه په دې خط غور
او فکر وکړو نو زما زړه خو هم غوښتل چه خپلې مور سره ملاقات وکړم ولې چه د دې
ځای د راتلو لاروته به مې فکر شو نو پکښې ډېر تکلیف و او بل طرف ته هغه بوډی هم
وه او زړه مې هم غوښتل چه دا ووینم. لیکن حکومت مونږه قصداً داسې لیرې جیلخا
کښې بند کړې وو چه ملاقاتیانو ته ګرانه وه. نو ما مناسب ونه ګڼل چه هغې له د دې ځای
د راتلو تکلیف ورکړم او ورته مې ولیکل چه که خیروی ما ته اوس لوږه موده پاتې ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید دی چه ډېر ژر ستا او زما ملاقات خپل کور کښې وشي داځای ډېر لیرې دی ځای په ځای ریلونه بدلیږي او بیا د اباسین نه پورې وتل دي ، نو ما وې چه منه به داوي چه ز داتکلیف ونه کړې . لیکن زه د الله تعالی کارونو نه خبر وم چه زه او مور به مې د ېول نه داسې جدا شو چه تر قیامته پورې به یو بل ونه وینو او که زه د دې نه خبر وای نوما به مور سره ضرور ملاقات کړې وای انسان د تقدیر نه خبر نه وی .

خه موره پس د ماز یګر وخت و زه په کمره ناست وم چه زما یو ملګری په منډه راغی او اخبار ئې په لاس کښې و چه په هغه کښې ئې لیکلي وچه زما مور مړه شوه ما انالله وانا الیه راجعون ووېل . د دې خبر په لوستو را باندې عجیبه کیفیت طاري شو او په دې ئې ډېر افسوس وکړو چه ما ولې د ملاقات منع کړه خدایه زمونږ ه دا دې اخري ملاقات نصیب هم نه و . ما به خپل زړه له ډېر تسلي ورکوله لیکن زړه مې ژړېدا کوله ولې چه زما خپلې مور سره ډېره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به ډېر پریشانه وم او ډېر خفه به ئې وم چه زه د خپلې مور بی بی د اخرې خدمت او دیدن نه محروم شوم او ما د هغې په ناجوړتیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت ونه کړې شو . دې خبرې به هر وخت ژړولم که نه وې نو مرګ خوحق دې هیڅوک ترې خلاصېدې هم نه شي نو د چا په مرګ ژړا او واویلا نه ده په کار خومینه او محبت داسې څیز دې چه د چا زړه صبر ېدې نه شي . زه چه بیا د قیدنه راخلاص شوم نو خورې بیا راته داخبره کوله چه مور به دې په ځنکندن کښې هم ډېر ډېر یادوله . چه غفاری راغی او که رانغی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاسي قیل یا نو جنګونه :

زمونږ سیاسي ورونه به همیشه په معمولي معمولي خبرو باندې په خپل منځ کښې په جنګ وو او کله نا کله به نوبت ګنځلو ته ورسېد او بعضي وخت به مونږ لړکي هم یو بل پسې را واخیستل لیکن نور ورونه به ترمنځه شول او معامله به یې رفع دفع کړه. جېلخانه داسې یو ځای دی چه دسړي زړه پکښې تنګ وي. « د ډکو جړو کړهې دمردان ضلعې شاکرالله باچا به خپلو ملګروته دا خبره کوله که تاسو یو بل سره ایرې وهئ نو مونږ خو تول خپل ورونه یو دا ستاسو نقصان نه دی دا تول نقصان ددې قلا دی چه مونږ نه تاوده په کور کښې دمور او لور د پېره خوږه رشته وی خو چه دیوال ترې چاپېره وی نو مور او لور هم هر وخت یوی بلې پوري نښتي وی او په جنګ وي. » زه هم انسان وم زما چه څو مره معلومات او تجربه ده نو زه دا ویلې شم چه زمونږ د دې جنګونو تول بنیاد بحث او مباحثه وه. اکثر مالیدلي دي چه مونږ به په یوه معمولي خبره بحث شروع کړو نو چونکه زمونږ هغه بحث به په دې خیال نه وو چه مونږ به دیو بل د معلوماتو نه څه فایده حاصله کړو. د هر یو دا خیال و چه زه سنه پوهېږم او دا بل نه پوهېږي چه زه وړه او دا بل پړ دی. د دې قسم بحثونو نتیجه همیشه کږ بحثي وي او بیا بد رد جنګ و جدال او خفګان. په دې وجه که څوک چرې د دې خبرو نه بهر که د ننه هیچ کیدل غواړي هغوی له په کار دی چه د داسې مباحثو نه ځان وساتي او همیشه خپل ځان، ژبه، او خوله واک کښې ولوي او که چیرې په یوې ضروري مسئلې د بحث کولو ضرورت پېښ شي نو چه ده ته څه معلوم وی یا چه څه د ده رأیه وی هغه دې ښکاره کړي او زیاتي بحث دې پرې نه کوي نو بیا به ورته خدای خیر کړي، بله دا چه زمونږ په سیاسي ورونو کښې یو بله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دعیب خبر اوه اوهغه داوه چه مونږ خوبه په خوله ویل چه مونږ یو وروڼه یو او
کار هم داسی وه چه مونږ یو وروڼه وای ولی چه مونږ دیو نیک مقصد دپاره جیلخانی
ته راغلي یو لیکن حقیقت داسی نه وا او نه زمونږ په دې عمل و. په معمولی معمولی خبرو کښی
به مونږ کښی دسکهه، مسلمان او هندو سوالونه پیدا کیدل. ما خو مخکښی هم
ذکر کړی دی چه جنګ دملتان په ښار کښی وشوا او تعلقات دلته په جیلخانه کښی د
هند وانو او مسلمانانو خراب شو. مونږ دومره فکر هم نه کوو چه هلکه بهر به خلک هر څه
ی لیکن زمونږ په ده له دې دهغی اثر ولې وشي او که چیری په مونږ هم ددې قسم اثر
وي نو بیا په مونږ او په هغو خلکو کښی څه فرق شو چه څوک د دښمن په پالیسی دا
وروڼه کوي او خپل قوم او ملک ته نقصان رسوي. زمونږ دعوی خو دا ده چه مونږ
هند وستان په خپلو قومونو کښی وروروولی پیدا کوو او ملک ازادوو. کومی پورې چه
انګلیانو حکومت وي تر هغی پورې خو نا ممکنه ده چه د هند و مسلمان جګړې ختم شي.
خو به کیږی لیکن که مونږ کانګرس او خلافت والا هم په دې کښی حصه واخلو نو بیا دې
هند وستان خدای پاک مل شي. نور خلک خو پریږدی زمونږ یعنی خلافت او کانګرس
کښی تر اوسه پوری د رښتینی وروروولي خیال پیدا شوی نه دی او زمونږ زړونه یو
ته صاف نه دي. زمونږ په زړونو کښی خیری دی په دې وجه په معمولی معمولی خبرو
دی مونږ په کور کښی جنګ دنګې او فسا د کولو ته تیار یو. یوه ورځ داچل وشو چه زمونږ
انقلتی چه هغه زمونږ لوبنی پاکول او هند وو هغه پرېښوو سکهانو دا مشهوره کړه
دی مونږ سکه کړه ددی په اوریدو سره هندوان ډیر په غصه شو هند وانو هغه ته
چه ته سړه وخوریه سکهانو پوری زور داوړو چه پام کوه چه سړه نه خوري داکشمکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو ورو زیات شو او د سکهانو او د هندوانو تعلقات د ډېر زیات خراب شول ا
داچه معامله جیل والوته ورسېده او هغوی هغه سړي زمونږ د بارک نه بدل کړو .
خو بدل شو لیکن بیا هم زمونږ د ورونو زړونه یو بل ته صاف نه شو . «لا اکراه فی الدین
الله تعالی وایي چه په دین کښې زور نشته ځکه چه د دې تعلق زړه سره دی . د خپل د
هر مذهب والا ته دا حق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعه فایده او خوبیه ښکا
کړي لیکن یو مذهب هم دا نه وایي چه تاسو په زور او زیاتی او والچ خلک په خپل م
کښې داخل کړئ ځکه چه مذهب معامله خو د زړه او د ماغ سره ده چه زړه او د
او عقیده ی کوم مذهب نه وي قبول کړي په هغه عمل کولی نه شي او چه عمل پری
کړي نو هیڅ فایده تري حاصلولی نه شي . بله ورځ مونږ ملتول په بارک کښې ح
ناست وو او خبری اتری موکولې په خبرو خبرو کښې د لاله اجیت رای ذ
راغی یو موهن لال نومی وکیل و چه هغه صرف دومره خبره وکړه چه لاله جی ش
پنجاب دی . یو سکه پری اواز وکړو چه د شیر پنجاب لقب خو د سردار ر
سنګه دی او ورو ورو دا خبره زیاتېده او دې حد ته ورسیده چه یو ح
سکهان او بل خوا هندوان جنګ کولو ته تیار شو او یو بل پسې د ډنډې لار واخی
او په ډېر و خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نوبت کوتک بازۍ ته د نه رسید
مونږ په دې جیلخانه کښې هندوان ، سکهان او مسلمانان وو ص
به په خپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو . مسلمانانو کښې اکثر و کسانو لمونځ نه
صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب او ما به کولو او هغه
ځان ځان له . د غه حال د هندوانو هم و چه هغوی هم اکثر و به عبادت نه کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځا به کولو نو ځان له به یې کولو. زما یو مهربان دوست چه نوم یې ماسټر کرم سنګ
و اویو د ډېر ښه سړی و د ډېر عبادت به کولو او د عبادت په اخر کښې د ډېر شانتی شانتی
به یې ویل خو دی پخپله شانت نه و ما به ورسره خندل چه ماسټر صاحب ته خوشا نتی
انتی د ډېر وایي خو شانت نه یې. یو سکهان وو چه دوی به خپل عبادت په جمع
ولو او څومره چه په هغو کښې مذهبی جذبه او جوش و دومره نه په هندوانو کښې
و او نه په مونږ د مسلمانانو کښې وو زمونږ په نسبت په سکهانو کښې مینه محبت
تفاق او ورورولی زیاته وه. په دې خبره چه ما څومره غور او فکر کړی دی زه په
دې نتیجه رسیدلی یم چه د هغوی مذهب په خپله ژبه کښې دی هغوی د هغه په
مطلب او مقصد باندې پوهیږی. د هندوانو او مسلمانانو مذهب په بله ژبه کښې
ی. د هندوانو مذهب په سنسکریت کښې دی. هندوان په هغه نه پوهیږی او
مونږ مذهب په عربی کښې دی او مونږ په عربی نه پوهیږو. سکهان چه به خپل
عبادت ته کښیناستل نو په هغه کښې دا یوه جمله زما نه هیریږی او یاد ده می ده چه
ې به یې د سرجاوی تو جاوی میری پیاری سکهیا نه جاوی ». دا سې خبری
په جذبه او جوش زیاتوی د هندوانو په مذهب کښې هم نشته او زمونږ د مسلمانانو
مذهب کښې هم نشته. خو مونږ او هغوی په مطلب نه پوهیږو، همدا وجه ده چه د
سکهانو په شان مذهبی جوش او جذبه نه په مونږ کښې پیدا شوه او نه په هندوانو
کښې.

زمونږ اکثر ملګری خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتی شو ولی چه ټول شپږ
میاشتی یا کال قید وو. دوی به هم اوس رها شوی وای خو هغوی په جیلخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه د اېجي ټېشن په وجه خپل قيد ونه زيات کړي وو زمونږ د پنځو واړو مجلس
سره برابر و او د مطالعې د پاره را سره قسما قسم کتابونه هم وو او د خپل قيد ورځې شپې
مو په ډېر ارام او خوشحالۍ سره اړولې او بغير زمانه دوی ته لږ نيمګ پاتې و. په دې
پنځو کسانو کښې مونږ دوه مسلمانان او دوه سکهان او يو هندو وو. يوزه او بل
مولانا محمد اسماعيل غزنوی او سکهانو کښې سردار کهړک سنګه، جسونت سنګ
او د هغوی يو بل ملګری و. د جېلوالو سلوک مونږ سره ډېر ښه و. کپتان هيرز Heers
زمونږ سپرنټنډنټ و چه په د ښتيا ډاکټر و او ډېر هلمن د او ښه سړی و. ليکن په ګ
ځای کښې يو لوی نقص دا و چه د شپږ و مياشتو نه زيات يو انګرېز سپرنټنډنټ
پاتې کېدی نه شو. په شپږ و مياشتو کښې به ايله مونږ د هغه سره اشنا شوی و
خو چه به اشنا شو نو هغه به د انه بدل شوی و. د دې وجه دا وه چه په ډېره غازي
کښې به ډېره زياته ګرمي وه او په ګرمۍ کښې به انګرېز زيات پاتې کېدی نه شو. په د
وجه به په يخنۍ کښې زمونږ انګرېز سپرنټنډنټ و او په ګرمۍ کښې به هندوستا
و بيا د جرنيل د دورې اواز شو چه جرنيل صاحب په دوره راځي هر څوک په دې فک
کښې و چه بيا به څه کېږي ځکه چه دا جرنيل ډېر بد نيته راښی او بغضی سړی وا و
بيا سياسي قيديانو سره خو به ډېر په ترښ چلېده. جرنيل صاحب څو ورځې پس
راورسېد او د راتلو سره اول د سردار کهړک سنګه کټوله راغی او په يو قسم غ
او تکبر کښې يې سردار صاحب ته ووې (Well Kharaksingh وايه کنه کهړک سن
نو هغه ورله ډېر په بې پروايۍ سره دا جواب ورکړو (واد Yes، Wad واده !) ښ
د دې په اورېدو سره په جرنيل اوربل شو او بله يې هيڅ خبره ونه کړه او فوراً د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بجرته ووت او چلوالو ته یې ووې چه دده نه تراوسه پادوتی نه دی او دهغه تکت یې وغوښتو او دکمزوری په وجه چه هغه له ډاکټر کوم پېښه لیکلی وه هغه یې کټ کړې او حکم یې ورکړو چه ده له هیڅ بغیر د (c) کلاس دقید یا نو دخوراک نه مه ورکو او بل یې داحکم ورکړو چه په دوی بله مقدمه وچلوئ داهم د اکټرو. دجرنیل دوره چه ختم شوه او دی واپس لاړ نو داروغه صاحب مونږ له راغی او داټول بیان یې راته وکړو او دخپل طرف نه یې دېره همدردی ظاهره کړه او ویې وې چه زه خو یو ماتحت سړې یم زیاتی څه کولی نه شم تاسو پخپل کورکښې صلاح او مصلحت وکړئ او سبا چه تاسو ته څه مناسب ښکاری ماله جواب راکړئ ددی په اوریدو سره زمونږ ملګری ډېر غمجن او فکرمند شو ولې چه دهغوی رهایی ته دوه ، څلور میاشتی پاتې وې. مولاناغریب ته خو ټوله تاله یوه نیمه میاشت پاتی وه ، لیکن سردار کهړک سنګه ږ دهغه ځان له پرېښودل ددوی دپاره ډېر مشکل وو چه اخرهر خلک به څه وایي چه بوډا سردار مونږ وازی پرېښود او تاسو ځوانان تړې راوتښتېدئ داخواران ډېر په کشمکش کښې وو اخر ډېر بحث مباحثی نه پس په دې فیصله وشوه چه ډېر کانګرس ته خبر ورکول په کار دی چه ددې په باره کښې هغوی یو قرار داد پاس کړې او مونږ ته یې راولیږي چه ایجی ټیشن جاری وساتئ یا یې پرېږدئ او چه کانګرس څه فیصله وکړله مونږ به یې منو. انسان هم یو عجیبه څیز دی څه خت چه دی کمزوری شی او همت بایلی نو بیا دخپلی کمزوری او بې همتی د پټولو پاره قسما قسم حیلی او حوالی لټوي. څه وخت چه دوی ایجی ټیشن شروع کولو نو زمونږ په ډله کښې اکثرو خلکو ورته داخبره یاده کړې وه چه کانګرس داقسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبری په جیلخانو کښی منع کړې دي او دبهرنه کانګرس والو ورله هم جوابونه را
لیږلي وو چه په جیلخانو کښی ایجی ټیشن د کانګرس د اصولونه خلاف دی په دې
وجه مونږ تاسوله حکم درکوو چه ایجی ټیشن شروع نه کړئ لیکن هغه وخت دوی
په جوش کښی وو چه کانګرس په دې نه پوهیږی چه دا زمونږ دحقوقو او خودداری
سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چه د کانګرس حکم ته لیوالهٔ دی ځکه چه نور تکلیف
تیرولو ته تیار نه دي. د دی تولو خبرونه مونږ له سبق اخیستل په کار دی او هرکله
چه کوو نو محض په جوش او جذباتو یی ونه کړو بلکه د هغی په هر پهلو باندی ښه
ښه شان سوچ او غور وکړو او که چیری د هغی د پاره د هر قسم قربانی او تکلیفونو
ته تیار نه یو نو شروع یی نه کړو. کانګرس والا و یو قرار داد راولیږه د وی هغه مدراس
کهرک سنګهـ له یو ور هغه ته یې وښوچه د کانګرس دا حکم دی ته په دې کښی څه
وایي هغه ورله جواب ورکړو چه د کانګرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه تر وړ حکم دی
او کوم قدم چه ما اوچت کړی دی زه د هغه نه د وروسته کیدو د پاره تیار نه یم
چه تر څو حکومت زما مطالبات منلی نه وي په دې لاره کښی چه هر څو مره
تکلیفونه او مصیبتونه چه راځی د هغو د پاره زه تیار یم. د وی په ځای د دی
چه د هغه د عزم او ارادې تعریف کړی وای او خپله کمزوری یی ختم کنده کړی
وای د هغه خلاف یی دا پرا پیګنډه شروع کړه چه دی خپل ځان د کانګرس
نه لوی ګڼي او په دې وجه د کانګرس حکم منلو ته تیار نه دی دا څو مره لوی د
افسوس خبره ده او بده خبره ده چه مونږ د خپلو کمزورو د پټولو د پاره
او دبل د غور ځولو د پاره د دې د ول ناپاکی پرا پیګنډی کوو او خپل جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقوم کښې اختلافات پیدا کوو او دا په هر جماعت کښې چه څومره اختلافات وینې
دي وجه هم اکثر ددې قسم ذاتیات وی. که ته وایې چه زه بغیر د څه غرض نه
قوم او ملک خدمت کوم او زه هم وایم نو بیا اختلاف په څه؟ په خدمت کښې
اختلاف نه راتلې شي او نه کېدې شي اختلاف همیشه په ذاتیاتو کښې وي او هر سړی
نه په ایماندارۍ په دې نظر وکړې او خپل زړه ولټوی نو دا به ورته معلومه شي
چه دا اختلاف زما د ذاتیاتو په وجه پیدا شوی دی. مونږ خو به خپلې کمزورې
خلکو نه پټې کړو لیکن د خدای نه خو یې پټولی نه شو نو هغه له به څه جواب ورکوو؟
چه هر کله مونږ خپلې کمزورۍ د خدای نه پټولی نه شو نو په کار دی چه د خلکو
نه یې هم پټې نه کړو او چه کوم کار کولی شو په جار دوایو چه دا کولی شم او چه کوم
کار نه شو کولی په جار ووایو چه دا نه شم کولی او دا و نه کړو چه یو سړی کار د
زما یو بل وړو وړ لګیا دی کوی یې او هغه کار زه کولی نه شم. نو مونږ له د هغه امداد په کار
دی مخالفت یې په کار نه دی او په خپله د له او قوم کښې اختلاف پیدا نه کړو او په ځای
داده ورکولو په هغه قسما قسم الزام و نه لګوو او هغه ته مشکلات پیدا نه کړو.

مولانا اسماعیل صاحب او سردار جسونت سنګه او د هغوی ملګری جامی
غوستی، کار یې شروع او د هر قسم ایجی ټیشن یې ترک کړو، سردار کهړک سنګه
دار یوازې په میدان کښې پاتې شو جېلوالو پرې مقدمه وچلوله او شپږ میاشتې
قید یې نور زیات شو لیکن د هغه په همت جرئت او خندا کښې د هیڅ قسم فرق
یې رانه شو. لکه دغه په شان د حکومت په مقابله کښې په خپل ځای ولاړ و او په صبر یې
قسم تکلیفونه تېر ول او کوم قدم یې چه یو ځل مخکښې کړی و هغه یې روستو نه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر آخره پورې په هغه باندې تېنګ ولاړ و او تېنګ پرې پاتې شو او ډېر ښه دړ
و. ددې نورو ورونو ګنډران ډېر سخت شو هسې به په چپل ځان کښې کچه کچه کېدل ا
دوی ددې خبرې کوښښ شروع کړو چه په هره طريقه چه کېدلې شي چه مونږ د
جېلخانې نه بدل شو. د جېلوالو هم دوی سره ډېره همدردي وه هغوی هم ددوی
د پاره کوښښ وکړو او وې ليکل، د مولانا خولزی ورځې پاتې دي هغه تېرې شي
رها شو او ددې نورو منظوري راغله. دوی رانه بدل شو او په دې د ومره لوی با
کښې صرف زه او سردار کهړک سنګه صاحب پاتې شو. هغه يې هم زمانه جدا که او پ
هسپتال کښې چه کوم سالیټري سل (تنها کوټه) هلته يې بوته او په چکې کښې يې بند
زه يوازې په دې بارک کښې پاتې شوم، زما بارک ته يوه وړوکې غونډۍ دروازه هسپ
لودې ته لګېدلې وه چه هغه به هميشه بنده وه او چه کله به ډاکټر راتلو نو هغه به يې ور
لېږې کوله نو په هغې کښې يو سودې و سحر، ماښام به زما او سردار صاحب په هغه سو
کښې ملاقات کېده. سردار صاحب باندې د حکومت له طرف نه قسما قسم جرمونه
تکليفونه راغلل او ډېر کمزورې شو په رنګ کښې يې هم فرق پيدا شو، خبرې او خن
يې هم هغه شان وې. ما چه به سردار صاحب ته کاته ماله به د هغه په حالت ډېر
افسوس راغی. زه هم د هغه په شان قيدې وم ما د هغه د پاره څه کولې نه شو صرف
دومره به مې کول چه ما سره به څه د خوراک د پاره ميوه دانه وه هغه به مې ځنې
ورکوله هغه به هم هغه نه اخيسته په ډېر زور او منت او جګړو به مې پې ځايولو
هغه به ويل که ددې ځايه بدل نشوې نو بيا به ميوه څيز ته دې نږدې له پاره ما
له راعادت پيدا کول په کار نه دي ما به ورسره خندل چه په جېلخانه کښې څرنګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی هغه‌هغوښتان يي تېرول په کار دی. ممکنه ده چه زما د تلو نه پس څه بل
خدای پيدا کړي. جېلوالاؤ ته زما د بارک د پرضرورت و ولی چه دلته د رېي
ړو او په دی دډپ واړه بارکونو کښې زما بارک د برلوی و په دی کښې زيات
راتلل او په دی جېلخانه کښې بل داسی ځای نه ؤ چه زه يې يوازې پکښې ساتلی
دهغوی د پرزيات کونښښ وچه زه دډپ ځای نه بدل شم او دا بارک د
د پاره وزګارشی ددی د پاره هغوی جرنيل ته وليکل چه دی دډپ دډپ
کړی شی ولې چه دغو شلو قيد يانو ځای يوازې ده نيولی دی او مونږ ته
ی د پرزيات ضرورت دی، څه موده پس حکم راغی او زه يې د دډپ ځايه
جېلخانې ته بدل کړم.

يانوالی جېل ته:

ل ددی نه چه زه د ميانوالی جېل حالات شروع کړم زه دا ضروري ګڼم چه
حکومت هغه حقوق بنکاره کړم چه کوم يې سپشل کلاس قيد يانو ورکړي
قوق په داسی فريب او چالاکۍ جوړ کړي شوی دی چه دډپ ټول انحصا
په سپرنټنډنټ منحصر دی. که چيری يو سپرنټنډنټ شريف ؤ او
د قيد يانو د تنګولو او رنځولو نه و نو د قيد يانو هر قسم حقوق شته او قيدي ته
م وي او که چيری يو سپرنټنډنټ بدنيته او بد ديانته وی او د ايې خيال
يانو له تکليف ورکوم نو بيا د قيدی غريب هيڅ قسم حقوق نشته او هغه
تکليف وي زمونږ د د بره غازيخان په جېل کښې د هر قسم سپرنټنډنټانو
شوی ده زمونږ اول سپرنټنډنټ مسلمان و، دوهم انګريز و، دريم هندو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او څلورم بیا انګریز و . د اول سپرنټنډنټ په وخت کښې زمونږ د ډېر حقوق
سپرنټنډنټ په وخت کښې باوجود د ډېرو جګړو او کشمکش نه بیا هم زمونږ
وو لیکن چه څه وخت یو هند و سپرنټنډنټ راغي صاحب داغي او چارج
او زمونږ . سپرنټنډنټ شو زمونږ حقوق کم شو چه چا به ویل چه زه میوه
هغه به وې چه دا ([illegible] یعنی عیاشی ده او که چا به جای یا مصری
نو دا هم دهغه په خیال عیش وُ اجازت به یې نه ورکولو ، لهٰذا داچه د خو
قلمری چا ته اجازت نه وُ دهغه په خیال کښې دا هم لګژری (عیش)
هره ورځ به زمونږ تلاشی وې او لږ غونډی څیز چه به یې چا سره
کړ نو بیا به دهغه پیشی روی او سزا امکانی به وی صرف ماته زما د غانبو
په وجه د یو ام دراغوښتلو اجازت وا و دهغه د پاره هم دهغه دا حکم
معلومه شوه چه قابل چاله ورکړې دی بیا به په تا هم بند شی او هغه اجازت
چه زما غابنونو او اورو کښې نقصان و او د ډینټل سرجن لیکلی وو چه
روزانه څه نا څه میوه خوړل ضروري دی دا خو زمونږ حال و چه په سپیشل
وو نو تاسو اندازه ولګوئ چه دعام قیدیانو چه په (C) کلاس کښې وو
به څه حال و او دهغوی دحقوقو به څه حال وی ؟ حقیقت دا دی چه
خپل رعیت ته ډېر بدنیته دی او هر قسم قانون چه د دوی د پاره جو
په منبه نیت نه جوړ وی تاسو وګورئ چه دوی شپه او ورځ نوي نو
جوړوي په دې بهانه چه په ملک کښې جرمونه کم شی او امن شی او
شی لیکن ورځ په ورځ جرمونه په زیاتیدو وي ، بدامنی وی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی څه وجه کیدی شي. ددې عمل وجه ده چه داټول قانونونه په ښه نیت نه جوړیږي
بد نیتۍ سره جوړیږي او په بد نیتۍ سره استعمالیږي او عمل پرې کیږي او که
قانون جوړ شي خو چه نیت بد وي نو بد استعمالیږي. پیرنګیان په ملک کښې
رښتیا سره نه امن قایمول غواړي او نه جوړونه او جګړې او نه ضدونه کمول غواړي
منلو خبره ده چه که یو حکومت په رښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړي او څه
نه شي؟ تاسو خولې دي ته وګورئ چه هندوستان کښې هم د انګریزانو حکومت دی
انګلستان کښې هم د پیرنګیانو حکومت دی هلته داټول څیزونه قایم دي نو دلته
یمېدلی نه شي؟ یوه ورځ زما د سرحد د پولیس د جرنیل سره د پولیس په دیانت
او ایمانداری باندې بحث شو نو ما ورته داخبره وکړله چه زه په دې نه پوهېږم
سو په انګلستان کښې یو دیانت دار او ایماندار پولیس په رښتیا معنو کښې د
خدمتګار پیدا کولی شئ نو دلته یې څنګه نه شئ پیدا کولی خو تاسو یې نه پیدا کوئ.

زه چه هلک وم نو زه په زبرګانو او ملایانو پسې ډېر ګرځېدلم ډېر لمونځونه
یفې به مې کولې او لاس نیوی مې هم کړې و. ما به ډېرې وظیفې کولې خو چه ځان
ی کتل نو په ما کښې هیڅ تغیر او تبدل نه راتلو د هغه زبرګانو او ملایانو نه مې هم
ونه کول چه زه خو ډېرې وظیفې کوم ولې چه څنګه زه وم هغسې یم هغوی به زما د
ډېر کوشش وکړو خو زما تسلي به ونه شوه اخر چه زه د پېره غازي خان
وم هلته زما یو ډېر مهربان دوست و ما سټر کوردت مل نوم یې و چه د هغه
تعلق پیدا شو. هغه ډېر عالم او ښه سړی و او ما سره یې ډېره مینه او محبت
سره یو کتاب وچه یو پادري لیکلی و د هغه کتاب نوم (Your forces and how to use them) و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعنی ستا سو قوتونه او دهغونه دکار اخیستلو لاری چاری) هغه کتاب چه می په ع
ولوستلو نو زه د وظیفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی وو چه داتا سو وظ
او دخدای پاک نوم او صفاتی نومونه یا دوئ نو تاسو له ښایی چه هغه صفات ځان
پیل اکړئ مثلاً دخدای یو صفت دا دی چه هغه رحمٰن رحیم دی یعنی بخښونکی
دی نو تاسو هم ځان کښی دبخښنی او رحم عادت پیل اکړئ او همداسی نور.

زه چه څه وخت خبر شوم چه زما د دی جیلخانی نه بدلی وشوه نو زه
سوری له ورغلم او سردار کهرک سنګه صاحب هم هغه سوری له راغی او په ډیره
خوشحالی سره یو دبل نه رخصت شو. دروازه کښی زما دبوتلو دپاره سپا
تیار ولاړ وو. جیلوالو هم ما سره په مخه ښه وکړله او زه سپاهیانو سره د میانو
روان شوم دا ځل مونږ ته دا باسین په پوری وتلو کښی څه تکلیف و نه شو ولی
واو په یخنی کښی اوبه لږی وی او په اباسین باندی دکښتو پل وی. چه ستیش
زمونږ ریل تیار وو مونږ پکښی کښیناستو او سبا وختی میانوالی ته ورسیدو. ست
نږ دی جیلخانه ده زه یې جیلخانی ته بوتلم جیلوالو ته یې په حواله کړم. دا دو
ما سره ډیره کړه وړه وکړه او په ډیری مینی محبت یې جیل ته بوتلم. په دی
کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیاته حصه پکښی دسکهانو وه او یو څو کسان
هندوان او مسلمانان وو، په سکهانو کښی یو څو کسان زمونږ د سرحد هم و
کسان خو خاص دپیښور وو دهغوی په لید ومی زړه ډیر خوشحاله شو
صرف دری کسان مسلمانان وو یو د مولانا ظفر علیخان زوی مولانا اخ
صاحب و او نور دوه کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیوکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ال صاحب وچه ډېر خوش مزاجه او مجلس آرا سړی و او زمونږ د خوړو، څکلو
ام هم دغه په لاس کښې وو. په بخلې هم ډېر ښه پوهېده، بخلې به یې همیشه پخیله کوو
وغه صاحب ز ه دوی ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب دوی سره خاص
ق و او چه څه وخت داروغه صاحب تلونو ما سره یې ډېر اخلاص ښکاره کړو او ما ته
دوی چه ز ه ستا هر قسم خدمت ته تیار یم تا ته چه د څه قسم تکلیف یا د څه قسم ضرورت
ی نو ما ته به ایله د اشاری کولو ضرورت وي لیکن روستو ما ته د تجربې نه معلومه شوه چه
غه صاحب دومره ښه سړی نه و ویل به یې یو څه او کول به یې بل څه خبری به یې لوی
لیکن عمل یې ډېر کم و بل نقص پکښې دا و چه دسړی به یې ډېری خوشامندی
لیکن ورسره به زد تو ز ره دغه بې عزتی کولو ته هم تیار شو. په دې جېلخانه کښې
ودی پخولو دپاره دوه باورچی خانې وې. یوه د هندوانو او سکهانو او بله د مسلمانانو
ې بېلتون قوله ذمه واری د هندوانو او سکهانو په سر وه ځکه چه هغوی به مسلمانانو
کوله او دوی به یې خپلې باورچی خانې ته د ننه نه پرېښودل او په دې کښې لاد
خلکو دا هم خیال وچه د مسلمانانو په ورتلو سره ځو که پلیتېږي په دې وجه مسلمانانو
ی نه خپله باورچی خانه بېله کړې وه او په دې کښې هغوی غریبانانو ته څه قصور نه و.
متعلق ما ډېری قصې اورېدلې وې لیکن ز ه یې مناسب نه گڼم چه دلته یې ولیکم او
کښې ز ه ځوک ډېر گرموم هم نه ولې چه د تول عمر عادتونه په خوړو ځو کښې بدلیدی
ز ه امید کوم چه ورو ورو به په خلکو کښې علم او پوهه راځي، د هندوانو او مسلمانانو
به لیری شی لیکن رفته رفته د دې د پاره وخت په کار دی او کار په کار د بیا
دې ته لویه کامیابی دا یم چه دلته اکثر هندوان او سکهان د دې خیال نه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر خو به مسلمانانو سره یو ځای خوړل او څکل کول. که زموږ په کیچن کښې چه ...
څه پاخه شو د هغه خوراک کښې به یې هم باک نه کوو او د ذړو خیال تو خلک هم ډیر ...
لیکن بیا هم د دې اثر به نه او د هند وا و مسلمان مینه محبت او اتفاق کښې یې
نقصان غورځولی و.

دلته دا قاعده مقرره وه چه چا به د مسلمانانو د لاسه د خوړلو باک نه کو...
مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه هر څیز قبلولو او خوړلو او چاچه به د مسلمان د لا...
څیز نه خوړو او د هغوی نه به یې کرکه کوله نو مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه څه څیز
اخیسته او نه به یې د هغوی دعوت قبلولو. سردار سردول سنګه سره دلته ...
اول ځل ملاقات و شو دا هم د سیکهانو یو لوی لیډر ؤ او ډیر پوه او عالم سړی و
ده د صحبت نه هم ما ډیره فایده حاصله کړه، مونږ د تبادله خیالات د پاره یو...
مقرر کړی و او همیشه به مونږ په مذهبی او سیاسی معاملو باندی د یو بل خیالات ...
سردار صاحب ډیر یو ازاد خیال سړی و، د نورو سکهانو په شان نه و. څومره سـ...
ورونو سره چه زما ملاقات او تبادله خیالات شوی و په هره معامله کښې د ده را...
او معقوله به وه او ما سره به یې ډیره مینه او محبت کولو. دلته ډیر سیکهان ورا...
د پیښور سردار راجه سنګه صاحب هم و، چه څه وخت اصلاحات (Reforms) راغلل نو د...
د صوبې اولنی ایډوکیت جنرال ؤ او ده سره د پیښور یو بل سکه هم وچه ما نه یې
دی د چایو سوداګرو او د چین نه به یې چای راغوښتلۍ او ماله به یې د ښـفو چا...
کلونه چه ډیر قیمتی او خوندناک وی ساتلی ؤ او راکول به یې ما سره یې ډیره مینه
کوله، ډیر محبتی سړی ؤ. صوفی صاحب د هو د ی د پخلی سره ماهر ؤ هر څیز به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ېن مرچکي ببرلي د ډېر زيات خوړو او مرچکي سره زه بلد نه وم ، په دې وجه به
ېر زيات په تکليف وم ، يوه ورځ صوفي صاحب قيمه پخه کړه او پکښې دومره مرچکي
وو چه نوري اخيستو سره زما خوله وسوزېده ، ما د ودې په پېښودو او سپوره
مي خوراک شروع کړه ، صوفي صاحب راته ووی چه دی کښې خو ماستا دوجې نه
چکي اچولی دی گوندې ددې قاعده خوداده چه سېر قيمه کښې سېر مرچکي
ستا دوجې نه مې پکښې صرف سل مرچکي اچولي دی ما ورته ووې چه خدای د
بنه شي چه زما دې دومره خاطره کړې دی خوزه د مرچکي سره بالکل عادت
نه به داوی چه ماله بېله کتهوئ پخوې ولی چه په دې طريقه تا سو ته هم تکليف
ماله هم تکليف وي بيا د پاره ځان له د خپل خواهش کتهوی پخوئ او ماله زما
ن پخلی کوئ تو دواړو ته به ارام وی . صوفي صاحب لوی عالم و ، د ډېر ښه سړی
ي و ليکن زيات خوراک به يې کاوه پخپله يې هم زيات غوښه خوړه او اختر علي
به يې هم زيات غوښه ورکوله او د دی له پاره به يې اختر علي خان ډېری
لدی کولې . ما خو چيری په دی خبرو نوټس نه اخيستو ولی چه ما به خيال
دی دومره تکليف او مهرباني کوي او مونږ له ډودۍ پخوی لوګړلبو ډېر
ي نو دومره باک يې نشته ولی زما هغه بل ملګری مولانا صاحب به ور
شته په جنګ و او ورته به يې ويل چه ستا دا عادت ښه نه دی چه ځان له
خودی او چه څوک دې خوښ وی هغه له هم د ډېره ورکوې ليکن صوفي
اندی ددی قسم خبرو اثر نه کېدو ، هغه به هميشه په زړه طريقه روان و .
ميانوالي جېل هم د غازی خان د جېل نه په ګرمۍ کښې او په بادونو کښې څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وکه چیری هغه یو دښت و نو دا یو ریګستان دا وکه هلته به د خاوو سیا
نو دلته د ښکو سیلۍ الوځي هلته خو مونږ ته دا فایده وه چه مونږ الوی بارک کښ
دلته بارک اړ وشته نه تول سلونه (چکی) دی. د دې په نسبت زمونږ هغه
د پیرښه اوبخ ؤ او باد به یکښې هم لګید و، بله دا چه هلته د بارک نه بهر د ه
ملاستې د پاره کټ ی وي چه په ګرمۍ کښې به مونږ پرې څملاستو او دلته
څمکه څملی. مونږ سیاسی قیدیانو کښې یو بل نقص دا و چه سیاسی قید یا ن
کوشمش سره جیل والا د ځانه سره ملګری کولی شی او د خپلو فایدو د پاره ی
قیدیانو برخلاف استعمالوی چه یو سیاسی قیدی سره جیل والا لږ غوندی سب
شروع کړي او څه ناڅه رعایت ورکړي نو بیا دې خدای خیر کړي او د امتحا
خدای په چا نه راولي مونږ فوراً د هغوی ملګری شو او د جیل والا و طرفدار
کړو او په زړه کښې وایو چه دوی زمونږ د پیر دوستان دي او په دې نه پوهیږ
دوی زمونږ نه فایده حاصله کړې ده او زمونږ حقوق ته لې د پیر نقصان رس
زما د دې نه دا مطلب نه دی چه څوک دې د حکومت د نوکرانو نه نفرت وک
له د چا نه نفرت کول په کار نه دی، په کار دی چه هر چا سره ښه سلوک وکړ
کوئ چه د جیل جماعت خلاف د بل چا ملګری او راز دار او مل د کار شئ مو
دی چه په هر حالت کښې د جیل جماعت د خلکو راز دار او مل د کار یو. د د
همیشه د جیل والو د خوشحالولو د پاره د خپلو ملګرو د هر قسم مخالفت کولو ته
دا کوشش کوی چه څوک د هغوی برخلاف ایجی تیشن شروع نه کړي او که
دی قسم څه خبره پیښه شی نو دوی همیشه د هغه مخالفت کوی او جیل جما

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفاق پیل کوي حکومت چه څومره مونږ ته یا زمونږ حقوقو ته نقصان رسولی دی دا ټول ددوی دلاسه او ددوی د برکته که چیری مونږ یوه خوله او یو موټی وای نو حکومت به مونږ ددې قسم زیاتی نه شو کولی او زمونږه حقوقو ته یې نقصان رسولی نه شو. دا زمونږ د شان سره مناسب نه دی چه د خپلی ذاتی معمولی فایدی د پاره د هغه حکومتی پرزو سره تعاون کوو چه دچا بر خلاف مونږ د عدم تعاون اعلان کړی دی او که ددی د پاسه چیری څوک بیا هم دوی سره تعاون کوی نو په جایزو خبرو کښی دی ورسره تعاون وکړی او په ناجایزو خبرو کښی خو تعاون یوه لویه ګناه او جرم دی .

جیل الا سره دا دوستی مرض په میانوالی جیل کښی د ډېره غازی خان جیل نه زیات تر او بیا زمونږ مسلمانان ورونه په داروغه صاحب باندی هسی پېتکان وو او تردی حده پوری رسیدلی وو چه د خپلو ملګرو سره د جیل په باره کښی بحث کول خو پرېږده بلکه او دیل و تړلی هم تیار نه وو او څومره خوشامندی او تابعداری یې چه د داروغه صاحب کوله د هغه بیانول مناسب نه ګڼم ، ددی دوستی چه څومره حقیقت ما ته معلوم دی هغه دا و چه دوی له به یې پیسه کارډ ، لفافه او خط د جیل حق نه زیاتی ورکول او چه څه وخت به جرنیل په دوره راغی نو دوه میاشتنی معافی به یې هم ترې ددی د پاره اخیستله . بل دوی به هر وخت دفتر ته تلی شو او د مازیګر په وخت کښی په چکر کښی د ګرځیدلو هم اجازت و خو دی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه څومره ددی خپلو دوستانو بې عزتی کوله هغه هومره چیری د بل چا کړی نه وه . د داروغه صاحب به دی جیلخانه کښی د پېر لوی اشنا د ظفر علی خان زوی اختر علی خان و چه داروغه صاحب به څه وخت مازیګر د کنتری د بند ولو د پاره چکر ته راغی نو دوی به هم ور غلل او د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به په کوسو ناست ؤ. یوه ورځ ډاکتر صاحب د هسپتال نه چکرته راغی ځکه
په چکر کښې نوری کوسی نه وي لیس دغه دوه کرسی وې چه په یوی داروغه صاحب
او په بلی اختر علی خان ناست و. اختر علی خان د داروغه د دوستی په وجه یا د لیلی د پَه
خیال د ډاکتر صاحب ته او چت نه شو او کرسی یې ورته هم خالی نه کړه داروغه صاحب
ته د اختر علی خان دا رویه سنه ښکاره نه شوه او هغه ته به قهر شو، بی عزتی کړه او
د کرسی نه یې پاځولو او په یوه سپکه طریقه یې ورته ووې چه ته ځان ویږنه ته قیدی
یې شاید تا نه ځان هېر شوی دی، ته نه پوهېږې چه ډاکتر صاحب د جېلخانی یو
لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کرسی ناست یې. د چکر نه یې په بی عزتی وشړلو
او آینده د پاره یې په چکر بند کړو خو چه ما ژبکر به ستو او داروغه صاحب به چکرته
راغی نو دی به ورغی نمبر دار ته به یې وویل چه داروغه صاحب ته ووایه چه اختر علی
خان چکرته اجازه غواړی، هغه به ویل چه نه، نه دې راځی، یوه ورځ ما ورته وویل
چه اختر علی خان ته سیاسی قیدی یې او ظفر علی خان زوی یې دا ته چه څه کوې دا
زمونږ د ټولو سیاسی قید یانو بی عزتی کوې. چکر به څه وی؟ او ته ولې دا ځیل ځان
د داروغه په مخکښې داسې وروکی کوې ته کوږې نه چه داروغه هره ورځ ما ته منت
کوی چه دا څه چکرته راشه خوزه نه ورځم. چکر ډېر ښه ځای وو او ډېر کلو نه وو. اختر
علی خان تر هغه وخته پورې به چکر بند و چه تر څو چه یې د داروغه صاحب نه معافی
و نه غوښته او رضایی نه کړو. د دې نه تا سو څنګه نتیجه وباسئ چه دی ته به څوک
دوستی و ویلی شی؟ دا خلک به دې دوستی نیازبله او ډېر فخر یې پری کولو
میانوالی جیلخانی کښې همیشه تنګی الوزی او تنګی او سیلی ډېری کړی وی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یز کښې شګې زی او هر څیز د شګو ډک وی او داسې هیڅ څیز به دې په نظر
نه شی چه په هغې کښې به شګې نه وی سره د ډېره احتیاط بیا هم په هر څیز کښې
نا څه شګې وې او معلومېږی دا چه دا سې قسم خاص جېلونه پېرنګیانو د یاده دانستنه
سیاسی قیدیانو د ازادولو او صحت خرابولو د پاره خوښ کړی دی. زما صحت
د ډېره غازیخان په نسبت زیات خراب شو، وزن می هم ډېر کم شو، ما څو ځله
پرنټنډنټ ته دا خبره وکړه چه ما د دی جېلخانې نه بلې جېلخانې ته بدل کړی. زه هغه
وې چه زه څه کوی نه شم ولې چه حکومت د سیاسی قیدیانو د پاره دا جېلخانه مقرره
کړې ده. د قیدی خبری ته څوک غوږ نه نږدي د پېرنګیانو په راج کښې قیدیان هم و
کړی نه دی په سپېی به یې رحم راشی لیکن په قیدی یې رحم نه راځي. چه ګرمې ډېر
ور وکړو نو په جېلخانه کښې د ننه یو کوهی وه چه د هغه او به ډېرې یخې وې د کومو خلکو
به داروغه صاحب سره تعلق وه هغوی ته کوهی له د تلو اجازت وا و هغوی به همیشه
ما زیګر لمبولو ته هغوی به د او بو د یخوالي ډېر صفتونه کول چه هر چا ته به د هغه ځای
مبا شوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر ښه کړې به هلته تلی نه شو، دا رعایت صرف د داروغه
اشنا یانو ته و او کله نا کله به بغیر د څه وجهې نه داروغه صاحب خلک بند کړل او نمبرداران
به یې حکم وکړو چه هیچا ته ورلیږی نه کړې نو د غه وخت به د داروغه صاحب د اشنا-
یو عجیبه حال و ولې چه هغوی د کوهی د پاسه په یخو او بو د لمبو اموخته وو چه ما زیګر
شو او د لمبو وخت به راغی نو په دوی به مېږی لګیا شو ورو نه به یې د نزول نمبرداران
به یې چغې وهلې او منتونه زاری به یې ورته کولې چه په دې کښې به ما ښام شو جېلخانه
بنده شوه نو اخر به د دی خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله نا کله ما ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی نوهی دیخو او بو صفت کولو او داته به بی منت هم کوو او داته به دي چه که چیری
همیشه نه ځی نو کم از کم یو ځل خو لا پرته او د هغه ځای د لمبلو مزه خو دا خله لیکن ما په
څیزو نو ځان نه اموخته کولو ځکه چه ما خو د خلکو دا بی قراری او بی عزتی هره ورځ لیدل او
داروغه صاحب به ما ته ډیر منت کولو چه ته نه چکرله داځی او نه لمبلو له ځی د خپلی احاط
بهو نه وځي ما به خپل زړه کښی خیال کو چه اوس خو داروغه صاحب ستا منت کوی لیکن
چه یو ځل لي ددې نورو په شان اموخته کړې نو بیا به تاسو سره هم د غه شان سلوک کو
نه ولي بل له داسی موقع ورکوې؟ د هر سړي خپل عزت په خپل لاس کښی دی او که هر
خپل خواهشات او ضرورتیا قابو کړي نو همیشه به ارام خوشحاله او عزتمند وی.

دهالي:

دلته هم زمونږ مشقت څرخه او تار ونه (سپینسی) دیشل وو. زه به اکثر د خپ
مشقت (کار) نه صرف په دوو ګینټو کښی فارغ شوم او بیا به می مطالعه کوله.
اخر زما د سړي کاله قید په ختمیدو شو او دهالي می رانزدی شوه، د دهالي تاری
په تکټ وختو. زه نه پوهیږم چه ددې نه څنګه زمونږ جماعت انجمن اصلاح الافاغ
خبر شو ځکه چه ما چیری هم ددی قسم خبری چا ته نه وی لیکلی او دا به می هم نه خو
چه چا له تکلیف ورکړم. دا تمانزو نه به ګوم ګوم خطونه راتلل چه مونږ د خپلی دهالي د تا
نه خبر کړه ولی ما دا خبره نه خوښوله او چا له می دلته د راتلو تکلیف نه ورکولو په د
ما دا خبره همیشه د خپلو خپلوانو او ددوستانو نه پټه ساتلی ده او زه ددی خبری ن
نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی، د انجمن زما استقبال خوښ و او زه
ې کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به دده د دهالي نه خبر شی او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې به د ډېره لېږه پراپېګنډه وشي په دې وجه د حکومت سره فکر پيدا شو او ما ته
لا څه ورځې وې چه په دې کښې جمعدار راغی او ما ته يې ووې چه دا روغه صاحب دې
غواړي زه به دفتر ونوله نه تلم نو ما ورته ووې چه د څه د پاره مې غواړي؟ هغه را ته
ووې چه ستا رهايي شوې ده. نو ما ورته ووېل چه زما لا څو ورځې پاتې دي زه د وخت
نه مخکښې رهايي نه غواړم نو هغه لاړ او بيا راغی چه ستا رهايي نه بلکه د پېښور جېل ته دې
تبديلي شوې ده. حقيقت دا دی چه د معافي نه مې انکار ځکه کړی وُ چه جېلوالو به د
معافي په طمع زمونږ سياسي ورونه د پرسېکول او د دې څلورو ورځو په معافي به يې
پرې د پر احسانونه کول ما جېل سامان واخيستو د ټولو ورونو نه که هندوان وو که
سکهان وو که مسلمانان په خندا او خوشحالۍ رخصت شوم او ټولو ته ودنګ غاړه
وتم. ما سره که سکهان وو که هندوان او که مسلمانان د ټولو ډېر محبت وُ. چه دفتر ته
ورسېدم او به دفتر کښې مې سپاهيان وليدل نو تسلي مې وشوه. زه يې هغوی ته
په حواله کړم. مونږ د جېل والو نه رخصت شو او د سټېشن په طرف روان شو څنګه
د ګاډي د راتلو وخت لا نه و او د ګاډي راتلو ته څه وخت پاتې و څه وخت چه مونږ
سټېشن ته نږدې شو هغوی زه د سټېشن نه بهر ايسار کړم او سټېشن ته يې په
دې وجه بو نه تلم چه خلک به مې ووينې او بله دا د مياوالي خلک ټول پښتانه دي مشرانو
له پښتو ژبه ورځي او د کشرانو نه يې هېره شوې ده زمونږ د مياوالي د جېل ډاکټر چه
وُ هغه له پښتونو د تله او يوه ورځ يې پلار د زما ملاقات له راغلی و نو هغه ما سره پښتو
وېله، پښتنو کښې دا ډېره لويه کمزوري تيا ده چه چېرته لاړ شي او چا سره واده وکړي
نو هغه خپله ژبه ترې پاتې شي. مونږ سره په سرحد کښې په زرګونو هندوان اوسي هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خپله ژبه هېر کړې نه ده، پنجابي یې هم زده ده او زمونږ ژبه یې هم زده کړې د
داکمزوري صرف په مونږ پښتنو کېږي ده.

ما بنام تیاره کاد ی داغي مونږ پکښې سواره شو، په دې ډبل کښې ډېرې
نه وې اکثر کوټې (د ډبې)، پکښې خالي وې مونږ پکښې کافي ځای پیا مونده او پک
آرام کښیناستو او ریل پېښوره ته روان شو تو له شپه د خوشحالي نه خوب رانغی سا
په ساعت به را ویښېدم او د سپاهیانو نه مې تپوس کولو چه دا ټکسنه پوري وتو او ک
اخر سحر وختي چه مې سترګې پرانیستې نو زمونږ ریل د خیر آباد په ستېشن ولاړ
زما خپل ملک او خپل قوم سره ډېر محبت دی د خپل ملک په داخلېدو او د پښتن
په لیدو مې زړه ډېر خوشحاله شو زه پخپل ځای بې غمه پروت وم او بیه دې خیال کښ
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو لیکن ریل روانېږ وښه، په دې کښې زه راپورته ش
دروازه مې لیرې کړه تماشا کوم چه ریل ولې نه روانېږي ګورم چه پولیس واله پلی
ولاړ منډې وهي کله یوه کوټه، کله بله کوټه د ریل لیرې کوي چه په دې کښې یې زه ولیدلم
زما په لید وهغوی ډېر خوشحال شو، تا نه دا د ماله راغی او ما ته یې ووی چه مونږ
تالټوو ته کوم ځای وې زمونږ زاره دې په لټولو شنه کړه ریل هم لېټ شو ما ورته
چه زه خو هلته ې کوټه کښې وم لیکن تا سو څکه لیدلی نه یم چه زه ملاست وم ما ورته و
چه ما سره مو څه کار دی ؟ هغه راته ووې چه دا څه ستا د پاره موچای تیاره کړې د
زما اسباب یې د کاد ی نه راکوز کړو زه ورسره روان شوم چاې تیاره وه انسپکټ
صاحب هم هلته ناست و مونږ چای څکله چه په دې کښې ریل روان شو ما ورته و
چه کاد ی خو رانه لاړ هغوی وخندل او په خندا کښې یې راته ووې چه مونږ به دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر کښې د ورسوو چاې موخکله زما چارج يې د پنجاب د پوليس والونه واخيستو هغوى ماسره ګوره بره وکړه اورخصت شو. خلک د پنجاب د پوليس نه ډېر شکايت کوى ليکن دى پوليسو ماسره چه ښه سلوک اود هر قسم ارام د سولو کوشش کړى دى زه يې شکوديم او هيچرى به د هغوى ښه سلوک را نه هېر نه شى. دستيشن نه چه بهر شو موټر تيار ولاړ و زه يې په موټر کښې سور کړم يو تانه دار او دوه تنه سپاهيان راسره يکښې سواره شول انسپکټر صاحب پاتى شو چه نوښار ته نزدى شو نو زه يې بهر په بهرو د مردان په سړک چارسدې ته روان کړم او س زه پوه شوم چه د پيښور په ځاى مې چارسدې ته بيايي په لاره راته يو ځاى دوه ځله موټر پنکچر شو. اتفاق دا و چه هر ځاى به راته پنکچر کيدو هغه ځاى به د ېره ابادى نه وه، دا بادى نه به ليرې وو. اخر دا چه سر د ېر وته راورسيدو درا د سېد وسره راته بيا موټر پنکچر شو په تانه دار صاحب د ېر هيبت راغى فوراً د موټر نه کوز شو، موټر ته يې صبر ونه کړو يو ټانګه ولاړه وه په هغې کښې مونږ سواره شو و چارسدې ته روان شو چه چارسدې ته ورسيدو، دلاور خان زمونږ اسسټنټ کمشنر و د سيند په غاړه يې قچرى کوله په قچرى کښې ډېر خلک ولاړ وو چه زه يې وليدم نو خلکو ماله راښکاره کړم او زما نه چاپېره شو زه يې دلاور خان ته پېش کړم هغه ماسره ډېره راشه د رشه وکړه ځان سره يې د يکى لاندى کښينولم د ېرى خبرى اترى يې راسره وکړې بيا يې تانه دار له حکم ورکړو چه دى اتمانزو ته ورسوه. د تلو په وخت کښې دلاور خان هم ماسره را روان شو چه د برنډى نه بهر شو نو ماورته ووې چه بس مهربانى زياتى تکليف مه کوئ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلب بس و نو هغه را ته په خندا کښې ووې چه خلک خو په دې لوی فخر کوي او لوی عزت یې ګڼي که چیرې یو اسسټنټ کمشنر یو خوقل مه ورسره جلب وکړي ما ورته په جواب کښې ووې چه دا تکلیف دی اوزه دا څیزونه نه خوښوم چه څه وخت مونږ بهر راووتو په دې لږ ساعت کښې په سوونو خلک جمع شوي وو. ما ټولو سره ګړه بړه وکړه او دهغوی هغه جذبه او محبت می ډېر محسوس کړل او ټم ټم کښې زه سره د تانه دار او پولیس اتمانزو ته روان شوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي سرګرمۍ او پښتون اخبار

کلي کور کښي، دا تمانزو جلسه، فخر افغان، انجمن او مدرسي

هشتنغر، دواوه، صوابي، بالاکنهي، ساول ډیره رسیم

کاټلنګ، ګلیاړه، اسمیلا، پېښور، کوهاټ، هنګو

ټل، بنون، لکۍ)

د حج سفر (شام، بیروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفه، کراچي،) پښتون اخبار

سنه ۱۹۲۸ ع

د امان الله خان خلاف

شورش او مومنز، نادر خان باچا کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کور کښې:

تګنه غرمه وه موږ کلي ته ورسېدو، زه چه ازاد سکول ته نژدې شوم، هلته
د سکول یو هلک و پېژندلم، هغه په منډه لاړ چغې یې کړې چه باچاخان راغی، ددې په
اورېدو ټول هلکان سره د استاذانو سړک ته راووزغلېدل. په سړک باندې یو ځای
شو نو هلکانو چغې کړې او یو شور جوړ شو یو ساعت کښې ټول راجمع شول او زه یې دغه
شان په خپل منځ کښې کېر مدرسې ته بوتلم او دا به یې په شریکه ویل چه «د فخر افغان
په خیره راغلې د ژوندانه، مرحبا مرحبا» استاذان هم راغلل موږ ټول یو بل ته ورتلو
غاړه وتو او ډېرې خوشحالي مو وکړې، هلکانو ما ته د خپل طرف نه سپاسنامه (Address)
راکړه، چه د کلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه مدرسې ته راغلل ډېر د خوشحالي
وخت و چونکه د ډوډۍ او د ارام کولو وخت و ما د دوی نه اجازت راخیست چه خپ
وخت کور ته لاړ شم نو هلته د کلي خپلې پردې ډېرې زنانه راجمع شوې وې او دومره قلا
لارنه وه چه زه د ننه تلی وای هغوی کښې ډېره مینه وه ډېر محبت و، ډېر احساس
و او ډېره جذبه وه. د داشه د رشته دوسته هغوی رخصت شوې او یو څو کسانی
زموږ نژدې رشته دارې پاتې شوې. د ټولو نه اول مې ولمبل غسلخانې ته لاړم
لو جامې مې بدلې کړې، لږه غوندې ډوډۍ مې وخوړه ډېر ستړی شوی وم بیا
ډېر زر اوده شوم ماسپښین راپاڅېدم جماعت ته لاړم هلته هم ډېر خلک جمع وو
لمونځ مو وکړو او پس د لمونځ نه حجرې ته راغلو او د خلکو سره مې ګپې شپې شروع
کړې، څوک به چه خبر بدل زما لیدو له به راتلل ما چه د خلکو دا جوش او خروش ولید
نو زه ورته حیران پاتې شوم ما ته معلومه شوه چه یو خوا زما قید او بله خوا د «انجمن»

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارګزاری په ملکو بنه اثر کړی دی او قوم کښې یې یوه زبردسته جذبه او احساس
پیدا کړی دی. یو څو ورځو کښې د پېښور، مردان، کوهاټ، بنو او ډېرو ټول دوستان
او ملګری زما سترګې ته شي له راغلل. آخر دا څو ورځې پس دا سلسله ختمه شوه. زه چه کلي ته
راغلم، نو زموږ مرخه چه وو هغه لوټ شوي وو چه زه یې قید ولم نو زموږ د ډېره کوره ډېر
جوار، د ډېر غنم زموږ کور کښې وو چه هغه وخت کښې به تقریباً د یو لک روپو وو زه درې
کاله قید وم، ما وازی په ټیپر کو کلی کښې د پنځو کانو کښې خپل کړلي. وو چه واپس راغلم نو زما
خورئ سلطان خان راته وویل چه په تاسو درې زره روپۍ مالیه بقایا ده دغه شان
ماته معلومه شوه چه زما د ښځې ټول کالي (زیورات) کانه وو. زموږ په پښتنو کښې
دا قاعده ده چه په غم، خوشحالۍ خپل خپلوان او دوستان ورله د ودې کوي او ډېرې
پیسې پرې لګوي. ما ته هم د ډېرو دوستانو او خپلو خپلوانو د ودې ستونه وکړه ما د
هغوی په خدمت کښې دا تجویز پیش کړو چه دغې د ودې په ځای ماله (اوم خرچ)
او مه د ودې راکړئ ماله یې نغدې راکړئ څومره چه ستاسو په د ودې خرچ کېږي.
د هغه نیمه نغدې ماله راکړئ ولې چه زموږ قوم د ډېر ودوسته پاتې شوی دی او دومره
لوی قوم دی و دده د خپلې ژبې یو اخبار قدرې نشته او نه یې د بچو د تعلیم د پاره
مدرسه شته. د پښتنو خپله ژبه کښې داسې هیڅ څیز نشته چه زموږ قوم ترې څه
فایده اوچته کړي، مدرسه جوړه کړي او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاتو نه خبر کړي.
لیکن زما دې خبرې په دوی څه اثر ونه کړو. هر پښتون د ودې د ورکولو ته تیار دی
لیکن نغد حساب ورکولو ته تیار نه دی. صرف درې کسان وو چه هغوی زما د خبرې
سره اتفاق وکړ او کافي نغد حساب یې راکړو چه یوه مې چاچې (د تره ښځه) بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس خان و او دریم عبدالله شاه میا او نور و ماسره اتفاق ونه کړ چه دوی ماقبوله نه کړه او نغده دوی هغوی رانه کړه دا زمونږ د پښتنو یوه لویه بد قسمتی او ناپوهی ده چه مونږ بی ځایه خرڅونو، رسمونو او رواجونو باندې په زرگونو روپی خرڅوو (لگوو) او د قام، وطن او اجتماعی ښیگړو د پاره دیوې پیسې خرڅ کولو ته تیار نه یو. نور ژوندی قومونه په هر څه کښی د قوم حصه کوی. یوه هندوه وه زمونږ کلی کښی اوسیده، بوډی ښځه وه چاوې چه هر وخت دا اوړه اغږی نو یو موټی اوړه بل په کټوی کښی اچوی چا تری تپوس وکړ چه دا څه کوې هغی وې دا په قومی فنډ کښی ورکوم او زمونږ پښتانه ورونه په رواجی دودی زرگونه روپی لگوی خو د نام بنیادی فنډ کښی یوه پیسه نه ورکوی. د غه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروستو پاتی یو.

د فخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافاغنه زما د راتلو په خوشحالی دیوی لویی جلسی انتظام وکړ او د ټولی صوبی خلکو ته یی د شرکت د پاره دعوت نامی ولیږلی. د جلسی په ورځ په زرگونو خلک په ډیر شوق او مینه محبت شریک شو، په اتمانزو کښی د ټول قوم یوه (عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغی کښی ماله د قوم د طرف نه یوه سپاسنامه (Address) راکړی شوه، یوه تمغه او جوبه هم د قوم د طرف نه راکړی شوه او بله دا چه د ټول قوم له طرف نه یی ماله د فخر افغان خطاب راکړه. چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو اول ما د ټول قوم او د جلسی د کارکنانو د ډیرې ډیرې شکریې نه پس یو مختصر تقریر وکړ او د قوم د دا په او حوصلی زیاتولو د پاره می ورته یوه قصه وکړه چه ما په مدرسه کښی په یو کتاب کښی لوستی وه ما ورته ووې چه ای پښتنو ورونو! تاسو باندې د هغه زمری ټونه شوی ده چه کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کړه وکښې لوی شوی و او د ګډو عادتونه يې اخيستي وو. په هغه کتاب کښې ليکلي وو
چه يو زمري د مور په ګېډه و چه مور يې د ګډو په يو کنډک حمله وکړه د وو توپ کولو سره
بچي پيدا شو او مور يې مړه شوه او بچي تري پاتي شو دا بچي ګډو وسره لوی شو او څه وخت
چه لوی شونو ده کښې اکثر عادتونه د ګډو وو او د هغوی سره به ګرځېده او د هغوی په شان
بين بين اوازونه هم کول يوه ورځ يو زمري په دې ګډو ورا پيښ شو دده په ليد وګډې
دی خيل زمو کتي سره تس نس شوې او يو خوا بل خوا وتښتېدې د ځنګلي زمري په دی زمري
ورشو چه دده په ليد ولکه څنګه چه دا ګډې تښتي او بين بين کوی د غه شان د دې زمري
بين بين کول او تښتېدل ورته ډېر عجيبه ښکاره شو ده ګډې پرېښوې او ځان يې د غه
زمري ته ورسولو او هغه يې را ونيو او ځان سره يې هلته يو نږدې د اوبو تالاب ته راوستو
تالاب په غاړه يې و درود چه په هغه کښې خپل شکل ووينې او خپل ځان وپېژني چه ته هم
ما په شان زمری يې بين بين مه کوه او وغړ مبېږه ! زمري چه خپل شکل ولید و نو ورته
معلومه شوه چه زه خو زمري يم او هغه وخت يې د بين بين په ځای غړمبېدل شروع کړل
زما دې پښتنو ته ووې اې پښتنو ورونو! تاسو هم زمري يئ نو بين بين مه کوئ
غړمبېږئ، د غلامۍ دا زنځير وشلوئ، پاڅئ، ملا وتړئ او خپل ملک او قوم د غير
غلامۍ نه ازاد کړئ ! زما دی تقرير په خلکو ډېر اثر وکړ او جلسه په ډېره کاميابی سره
ختمه شوه.

زما صحت په جېلخانه کښې ډېر خراب شوی و او وزن مې هم پنځه پنځوس پونډه
کم شوی و، کمزوری شوی وم او په ملا کښې مې هم درد دونه پيدا شوی وو. په دې وجه د
ډاکټر عطاؤالله خان په مشوره او د هغه په ملګرتيا زه د يو څو ورځو د پاره د ارام او هوا بدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرض کوه موږ ته لاړم قاضي صاحب هم راسره لاړ او دهغه ځای آب وهوا راته ډېره فا
ورسوله بیا دهغه ځایه دکلیا تو په لاره ایبټ اباد ته لاړو او ماخه ورځې په ایبټ اباد کښې
اوزما او بښی امیر رحمان خان سره تیرې کړې او ددې هوا په بدلولو زما صحت ته کا
ورسیده. زه چه څه وخت واپس راغلم نو اتفاقاً دلاور خان مې ولیدو، هغه زمونږ
کمشنر و ډېرې خبرې لې راسره وکړې په اخر کښې لي بیل کړم او راته لې ووې چه ګوفت
هم ستا تقریر ډېر خوښ کړې دی او ډېر خوشحاله شوی دی صرف دا یوه خبره یکښې
نه وه ماورته وې چه کومه؟ نو ده راته ووی دا د زمری غږ مبهار ځکه چه خلک
دي او ددی نه څه غلطی نتیجې و نه باسي او غلط مطلب تری وانخلی. ګوفت صا
د پېښې کمشنر و ماورته ووې چه ما دا تقریر د ګوفت صاحب د خوشحالولو په خیا
کړې نه ددې پروا کوم چه هغه ددې په اوریدو خفه یا خوشحاله شي هغه مې د قوم
د پاره کړې دی او دهغوی دا وچتولو په خیال مې کړې دی. دلاور خان چارسد
د پېښې کمشنر په دی خیال اسسټنټ کمشنر مقرر کړې و چه زمونږ انجمن او ازاد
ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغی نو اول لې په انجمن کښې د بې اتفاقي پیدا
وکړه خو هغه په دې کښې کامیاب نه شو او ملا یې ته یې هم د هیڅ قسم نقصان ور
شو. نو بیا لې په حکومت باندی زمونږ د مدرسې په مقابله کښې په چارسده کښې
انګریزی سکول جاری کړو او ځای په ځای به لې زمونږ د مدرسې په خلاف
کوله + ده برټش حکومت بعض [illegible] کتابونه او اثار چه څرنګ
ده پاره مدرسه جوړه کړه [illegible]
په بنو کښې د خلافت تحریک په خلکو باندې ډېر زیات ښه اثر کړې و،
د بنو د ضلعې ټول ملایان په دې تحریک کښې داخل شوی وو بلکه د بنو د ضـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبردارانو استعفاګانې ورکړې وې او په تحریک کښې شامل شوي وو. د پېرنګیانو
شره ډېره ویره پیدا شوه او ډېر هیبت پرې راغی زمونږ د چارسدې اکبرخان
هلته جج ؤ. د بنو ډپټي کمشنر هغه راوغوښتو او ورته یې ووې چه ددې خبرې ځنې
په کار دې نو هغه ورته ووې چه دا زما کار نه دی، زما کار خو دا دی چه تا سولي
ونیسې او ما ته یې راچالان کړې. زه به د مقدمې سماعت وکړم. ډپټي کمشنر
چه ده ته مایوسه شو نو بیا یې دلاور خان راوغوښتو، دلاور خان په بنو کښې
مجسټریټ وا او یوه د رشوت مقدمه پرې هم وه او هغه ته یې چه ووې نو هغه ورته
سینه وټېوله هغه ملایان یې په چلول د غلول او نمبرداران یې هم دوکه کړل او هلته
د خلافت هغه تحریک فیل شو. چونکه ده په بنو کښې یوه لویه فتح کړې وه دی یې زمونږ
دې تعلیمي تحریک او اصلاحي تحریک پسې چارسدې ته راولیږه چارسده یو د بې
اهم ځای دی دلته به همیشه اسسټنټ کمشنر انګریز و دېسې سړی به نه و. دلاور خان
په مشن سکول کښې او د مشن سکول په بورډنګ کښې ماسره ډېره موده یو ځای پاتې
شوی و زمونږ دواړو به شان یو د بل سره مینه او محبت ؤ او زما نه یو یاد وه جماعته
دوستو. ساده خلکو ته به یې وې او اکثر به یې په دې دوکه کول چه په اتمانزو کښې چه تا سو
پخپلو بچو سبقونه وایئ نو سند به ورله څوک ورکوي او نوکري به څنګه شي او مونږ
به چه چېرته په علاقه کښې غم ښادي له لاړو نو چه ذې به خبر شو دې به هم راپسې
راغی اکثر به د تعلیم متعلق د خلکو په مخکښې بحثونه شروع کړل قوم کښې لږ د بېر
شعور (پیدا شوی ؤ) د خدای فضل وچه په هر ځای کښې به یې شکست خوړ. د
ده د غلطي پراپېګنډې باوجود په خلکو کښې د غلط فهمي پیدا کولو په ځای د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به زمونږ انجمن او مدرسې سره نوره هم زیاته همدردي پیدا شوه دده غلط په پیکنله مونږ د پاره ډېره مفیده ثابته شوه او تر اخره پورې الله تعالی دې خپلو حیلو او حربو کښې کامیاب نه کړي او چار دسادې نه ارماني لاړو او زمونږ انجمن او مدرسې ته یې د هیڅ قسم نقصان ونه رسولي شو. دلاورخان عجیبه سړې و. دی د پیرنګیانو د پاره هر قسم قربانۍ ته تیار دو. یوه ورځې زمونږ حجرې ته راغی او په حجره کښې نو د هم د پر میلمانه وو ، ده ډاکټر صاحب ته مخ کړو او ورته یې ووې چه وګوره دې افغانستان ته څومره ظلمونه یې په قبیلیانو شروع کړي دی که چرې پیرنګیانو په افغانستان کښې حمله وکړه نو زه به د ټولونه مخکښې یم توره به راسره وي د پښتنو سر ونه به وهم. ډاکټر صاحب ورته په جواب کښې ووې شاید زه به ستا په مخالفه ډله کښې یم ولې چه زه پښتون یم زه به څنګه د پیرنګیانو د پاره پښتانه ووهم! ددې په اودېلو غریب په هغه مجلس کښې کچه شو او بیا یې بل بحث شروع کړو.

انجمن او مدرسې:

د انجمن په کوشش زمونږ د مدرسې په ملک کښې ډېر شاخونه قایم شوي وو یو ډېر لوی شوق په پښتنو کښې د خپلو بچو د تعلیم پیدا شوی و ما او خادم صاحب د هغو معاینه شروع کړه. مونږ چه به کله دا د ورې کولی ، نو دا زاد سکول هلکان به هم مونږ سره تلل ، ولې او سعادت خان د ترنګزو به زمونږ دې جلسو کښې نظمونه وئیل ، دوی ډېر خوش اوازه وو. ولې به ډېر ښکلی قرائت وئیلو او ددې به په خلکو ډېر ښه اثر کېدو او د خپلو بچو د هر قسم تعلیم ورکولو سره به یې شوق پیدا شو.

زمونږ د یوسف زو مدرسې په ډېر ښه حالت کښې وې او د هغې قوله وه د صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورشید خان صاحب، دادینه او نصرالله جان محنت قربانی اوکوششونه وو. مشغو
و د دواوې نه پس مونږ دیوسف زو دوره شروع کړه او د تحصیل مردان او د تحصیل
صوابئ ټولې مدرسې موو کتلې، خادم محمد اکبر صاحب به امتحانونه اخیستل او ما به خپل
مشر وخت د خلکو سره په لیدلو، کتلو او تبادلهٔ خیالات کولو کښې تېرولو مونږ اول شروع
مولانا شاه رسول صاحب د بالاکړي د مدرسې نه وکړله بیا ساول دیر، کاټلنگ او
رستم مدرسې موو کتلې او په دې ځایونوکښې مولوي لوې جلسې هم وکړلې، او خلکوته
د اتفاق د ورورولۍ، قامولۍ او دعلم فایدې بیان کړې . په دې دوره کښې
صاحب زاده خورشید صاحب او نصرالله جان هم راسره وو . څه وخت چه د ساول
یونه، رستم ته راغلو نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مونیغ رستم ته
نصت کړل او ما او نصرالله جان فیصله وکړه چه د سودم هر یو کلي کښې چه زمونږ
اره راځي څه نه څه ساعت به پکښې تېرو و او خلک به د خپلو اغراضو او مقاصدو نه
رو. مونږ پیاده روان شو او مونږ سره چه یواس وهغه باندې مو مولانا صاحب سور
وو ولې چه هغه ډېر ضعیف ؤ، دا زما د سودم اوله دوره وه، په دې دوره کښې زما
ر بهادر خان د کوټر پاڼ او شاپسند خان د چارغولي سره ملاقات وشو، دوی سره
ډېرې خبرې رشوې او بعضې نورخانان مې هم ولیدل، زه د سودم د خانانو لیدلو
خوشحاله شوم او د دوی د ساده ژوند زما ډېر خوښ و . رستم ته مونږ ما ښام
سید و زمونږ خیال وچه دلته د شپې جلسه وکړو خو مونږ د مدرسې سرپرست
په کلي کښې موجود نه و او بل ځوک د خلکو د خبرولو د پاره تیار نه و ما او نصرالله جان
وخت د وډۍ وخوړه نو زه د کلي په یو سره او هغه د کلي په بل سر شروع شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دماسختو ... جماعت کښې په فلانی جماعت کښې چه په فلانی ورځ او خلکو ته موو وی چه په فلانی جماعت کښې د ماسختن دلمونځ نه پس جلسه ده تا سو چه څه وخت لمونځ نه خلاص کړئ نو د خدای د پاره هلته راشئ چه خلک په جماعت کښې جمع شو نو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړو. سبا د هغه ځای د ملاېسی امتحانونه واخیستل او شیبی له کلیاړی ته لاړو دلته ځمونږ یوه ډیره ښکلی مدرسه وه. د کلیاړی نه قوی کلی ته لاړو او د قوی کلی نه اسمیلا لاړو هغه ملاېسی موهم وکتې او په اسمیلا کښې نصرالله جان او صاحبزاده صاحب یوی لویې جلسې انتظام کړې و او د ټولې علاقې خلک یې راجمع کړې وو جلسه په ډېره کامیابی سره وشوه. نصرالله جان زمونږ ډېر قابل، لایق ملګری او ده په وجه د تحریک کار په پېښور کښې روان و، د پېرنګیانو دا خوښه نه وه او د غه شان به د ده کوښش وچه زمونږ ددې قسم مخلصانو، کارکنان زمونږ نه جدا کړي، د هغه ماما پیرنګیانو نوکر و هغه لې مجبوره که چه نصرالله جان د بیرسټری د پاره لندن ته واستوی او هغه لندن ته لاړ.

اصل کښې دا ځای د ټول یوسف زی د تحریک مرکز ؤ بیا مونږ د پېښور د علاقې دوره شروع کړه او چه د پېښور د علاقې له دورې نه فارغه شو نو بیا زه او بنو په دوره لاړم. په کوهاټ کښې زمونږ دوه ملاېسی وی، د ملاېسی د کارکنانو دا خلاص او کوششونو په وجه ډېری په ښه حالت کښې وې، په هنګو مدرسه تیکدار صاحب علی بادشاه جوړه کړې؛ وه هلته مو یوه لویه جلسه وکړه هغې کښې تقریباً د کوهاټ د ټولې علاقې خلک شریک شوي وو. په هنګو کښې د ... دي، دلته بعضی خود غرضو او سرکاری خلکو د شیعه او سنی تعلقاتو ته ډېر نقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دمینځی محبت په ځای پکښې د بېر نفرت پیدا کړی دی. په جلسه کښې مایولوی تقریر وکړو د په شیعه او سنی مسئله می د بېره روښنایی واچوله، او له جنبره می ونه داوکړه چه مونږ خو ټول پښتانه یو که شیعه دی نو هم پښتون دی او که سنی دی نو هم پښتون دی، یو قوم یو او یو مو ملک دی، یو مو خدای دی، یو مو رسول دی یو مو قرآن دی، او حضرت علی تاسو هم منئ، مونږ یې هم منو، نو بیا دا اختلاف په څه؟ د هر چالا د ه بېله بېله ده، خو دا ملک خو مو شریک دی، د دی ملک خدمت په شریکه په مونږ ټولو فرض دی او باید چه مونږ ټول د دی ملک خدمت وکړو. مونږ باید دا فکر وکړو چه دا ملک زمونږ دی او خدمت یې هم باید په ګډه وکړو، دا نفرت خو د خو د غرضو خلکو په شیعه او سنی کښې پیدا کړی دی. زما دې تقریر په خلکو د بېر ښه اثر وکړو که شیعه وو که سنی و او څه نه څه د نفرت هغه اور چه خود غرضو خلکو لګولی و کم شو، زما په دې تقریر د هغو خانان د بېر خپه شو او ما ته یې ووی چه زمونږ د شلو کلو نو خواری دی، په سیند لاهو کړه ماورته وویل چه په دی بی اتفاقی کښې خو نه ستا سو خیر شته او نه د قام، او ملک ته ترې د بېر نقصان رسېږی کړ د ې کښې فایده د ه نو هغه خو دانګریزانو ده، هغوی په دی خبری لیبی کړ ځی او د بی اتفاقی اور ته په هر ځای کښې بکې وهی.

د هغو نه بیا ټل ته لاړو د لته زمونږ د بېر ښه ملګری وو، د هغه ځای ملدرسه مو هم وکتله وکوهاټ ته واپس راغلو، د کوهاټ په ټوله ضلع کښې چه د دی مدرسې د پاره خو مسره قربانی او فداکاری د ټل خلکو کړی ده، د ومره هیچا نه ده کړی، دوی په تعلیمی او بیا په سیاسی سرګرمو کښې هم د بېره برخه اخیستی ده او زما سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پر امداد او کار کړی دی. د کوهاټ نه بیا بنو ته لاړم، بنو کښی می امیر مختار صاحب
چه زمونږ د ازادی ملګری دی د هغه ماسټر پلار دی او یو د پر مخلص کارکن دی د هغه
په وساطت می د علاقی دوره وکړه او دوه مکتبونه مو د ملا یانو په برکت پرانیستل او
د پرو خلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل. د بنو په ښار کښی
ملک خدا بخش صاحب وکیل د پیښور د جیلخانی په کوارټین کښی خور ځی ماسره
پاتی شوی وا و یو بل سره مو پیژندګلوی شوی وه د هغه په ذریعه حکیم عبدالرحیم
صاحب محمد جان بیرسټر، او محمد نواز خان وکیل سره می لیدل کتل او واقفیت
پیدا شو. زه چه څه وخت د لاهور په جیلخانه کښی وم هلته مو یو څو قیدیان د بنو
د ککی کلی لیدلي وو د هغوی سره ما ددی خبری فیصله کړی وه چه هر کله زه رها
(خلاص) شم او بنو ته درشم نو ککی ته به ضرور درځم. په هغه خیال زه او هیله ماسټر
صاحب او د هغه پلار ککی ته لاړو په یو جماعت کښی مو لمونځ وکړو او بیا مو د خلکو
د راجمع کولو کوشش وکړو. په هغه ورځ د دوی چیرته څه لوبه (ابله) وه د دوی
ټول هغی لوبي له روان وو. ما ورته یو څو خبری وکړی چه: ای پښتنو ورونو یو کافر
خیل کافرو رود نه وژنی تاسو چه ځان ته مسلمان وایئ بیا ولي یو پښتون بل پښتون وژنی؟
او نه چری یو پیرنګی پخپل قوم مخبری نه کوی او نه ستاسو ملګر تیا کوی بیا ولی تاسو د خپل
ورور په سر هغوی له مخبری کوئ او د هغوی ملګرتیا کوئ او نه چری یو هندو د خپل
هندو ورو خلاف ناحقه او د دروغو شاهدی کوي او نه د خپل هندو ورور د شرمولو
او د بی عزتی کوشش کوی، خو ای پښتنو ورونو بیا تاسو ولی په ناحقو شاهدو د یو بل
بی عزتی او شرمولو پسی روان یئ، لږ خو د خدای نه ویریږئ او شرم وکړئ. یو کافر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوچیل کافر وورو نه وژنی، مخبری یې نه کوی او شرموی یې نه او مونږ چه خان ته مسلمانان وایو او پښتانه یو مونږ دې خپل پښتون مسلمان ورور وژنو، شرموو او مخبری دې پسې کوو. ما ورته ووې چه دعا وکړئ چه مونږ له خدای پاک پوهه او علم راکړي. او زمونږ په زړونو کښې الله تعالی مینه او محبت وروولی، عزیزداری، فامولی او اتفاق پیدا کړي. څه وخت چه مونږ د جماعت نه ووتو نو څو کسان را نه چاپیره شو او زه یې دا سه تینګ ونیولم چه نن دې پرې نږدو نه مونږ سره به ضرور شپه کوې ما ورته وې چه زمونږ په سر د پېر زیات کار دونه دې او مونږ پاتې کیدای نه شو خو هغوی هم رانه کلک شو چه دا خبره شونی نه ده ما ورته وې چه اخر دا تاسو مونږ ولی دومره مجبور وئ هغوی راته ووې چه خدای ګودا دومره ژوند وتېر شو بزیر وکښې مو مسپین ولکېده لیکن د چا میا ملانه مو دا قسم خبری او رېدلی دی چه تاسو پښتانه هم په خپل کور کښې ورونه یئ او که چرې یو کافر بل کافر نه وژنی نو تاسو هم خپل ورور مسلمان مه وژنی. خلک وایي پښتون ترقی ونه کړه په دې وړانو لاړو زوال شوی دی لیکن حقیقت دادی چه پښتنو ته چا سمه لار ښودلې؟ چا دوړانو منع کړي دي او دوی منع شوی نه دی. هی افسوس د نورو قومونو په شان د دوی غمخور نشته! د دوی شپون نشته ځکه خوبې شرمښان دي او ماتوی.

څه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلی ته راغلم یوه ورځ زه عباس خان اکرم او ماته یې ووې چه دا کاکا خیل میا معروف ډېر خطرناک سړی دی ورځ د هغه دا کوشش دی چه ما او تاکښې بې اتفاقي پیدا کړي. او د هغه یو څو خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي ماته وکړې چه زه دهغې بیا نول نه غواړم . هغه خبرې په رښتیا سره ډېرې خرابې
وې ماته نورو خلکو هم دمیاں معروف صاحب ډېرې قصې کړې دي اوکه دعباس خان
اومقصود جان په منځ کښې چه زمونږ دهای سکول هیډ ماسټر وچه دا څه قسم ناچاقي
پیدا شوې وه هغه هم دده کارګذارې وه . ماته دا هم معلومه شوه چه دی زمونږ دانجمن
په ممبرانو کښې پرې جنبې پیدا کول غواړي او اول چه کوم دمینې محبت او اتفاق مظاهره
دانجمن په ممبرانو کښې وه نن هغه نشته بلکه دانجمن ممبرانو دیو بل نه ګیلې ماني او
شکایتونه شروع کړې دي . میا صاحب زمونږ دانجمن دیو ډېر فعال رکن ؤ دکلو
کار ده ته په حواله و دا خبره ورو ورو ګوښه ده او د میا معروف غوږ وته هم
ورسېده او څه ورځې پس هغه دانجمن دانسپکټرۍ نه استعفا وکړه محمد
عباس خان زمونږ دانجمن صدر و دهغه دا خیال وچه زه دده استعفا فورا
منظور وم لیکن ما ورته ووی چه ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وي چه دده استعفا
انتظامیې ته پیش کړې شي بله ورځې ما مولانا محمد اسرائیل صاحب ولیدو
داته دمیا معروف دا استعفا ذکر وکړه ده باندې هم دمیا صاحب تعلیم اثر کړ
و ده داته ووې چه دمیا صاحب خوله سوری ده هغه بله ورځ هم دلته خلکو
لګیا و او دانجمن خلاف یې خلکو ته خبرې کولې هغه چه په هوش ان وی رضا کول
په کار دی اوکه چېرې هغه مستعفی شي نو زمونږ انجمن ته به ډېر نقصان ورسي
زمونږ برخلاف به پراپیګنډه شروع کړي . ما ورته ووې چه دا خو ته منې چه د
خوله سوری ده دهغه پخپله خوله قبضه نشته بیا داسې سړي چه زمونږ انجمن کښې و
زیات خطرناک دی چه زمونږ دانجمن برخلاف پراپیګنډه کوي په ځای د دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلی نه بهودی او زموږ بر خلاف پروپیګنډه کوی نو په خلکو به یی دومره اثر نه وي
وخلک به وایی چه دی خو په انجمن کښی نه دی نو بیا خلک دده په خولې دومره اعتبار
کوی او دی به موږ ته دومره نقصان رسولو قابل هم نه وي لکه چه نن دی. بله ورځ
موږ خبر شو چه عباس خان دهغه استعفا منظوره کړه لیکن کوم کړ چه زموږ په انجمن کښی
بیا صاحب کړی وو او کومی جرړي چه زموږ په انجمن کښی خوری شوي وي هغه ونه وتلی
زموږ د انجمن د بعضی اراکینو دا عادت شوی وچه څه وخت به یو ځای شو نو
بل خلاف خبری به یی کولی او بیا ورو ورو زموږ خادم صاحب او عبد الاکبر خان
دي درجي ته ورسیدہ چه د ملاسی دهلکانو مخکښی به یی داسی فضول خبری
کولی چه سړی به ورته حیرانیدہ ویوه ورځ ماته هیډ ماسټر صاحب ووې چه ناظم صاحب
وسکوتری صاحب دهلکانو په مخکښی داسی خبری کوی، او ددی قسم خبری کول په
کاره دي ځکه چه دا خو د انجمن یو ذمه وار خلک دي او ددوی په داسی خبرو په خلکو
خراب اثر کیږی او زموږ انجمن او مدرسی ته تری سخت نقصان رسیږی ماورته
ووی چه هغوی څه خبری کړې وي هغه راته ووی چه نو دی خبری خو پریږده هغه
ورځ دهلکانو په مخکښی لګیا وچه ستا دوست قاضی عطاء الله خان د پیرنګیانو
خبر دی او ده پیسی یی لګولې دی او دی چه په کارکښی هغه دغه کوی دا د قاضی تعلیم
چه په ده یی اثر کړی دی. زه ددې په اوریدو ډیر خفه شوم چه دوی په ما او
قاضی صاحب ټکونه او الزامات لګوي لیکن ما څه کولی نه شو ددوی خولې بادی شوی
. ډیر ځله ما دوی خان له پوه کړل چه ستاسو ددی قسم خبرو نتیجه به څه وی؟
دوی نه پوهیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت وُچه په پېښور کښې د جمعیة العلماء هند جلسه وه مونږ ا
يي هم دعوت راکړی وزه مقصود جان د اتمانزو د ازاد سکول هیډ ماسټر او دد
ازاد سکول یو څو هلکان د غه کنفرانس کښې شریک شوي وو په دې کنفرانس کښې غني
چه د غه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړي وچه د هغه تقریر په ټوله جلسه او د جمعیة العل
هند په لیډرانو ډېر زیات اثر وشو. مولانا کفایت الله چه د جمعیة صدر ورا پاڅید
او غني یې ډېر ښکل کړو. په دې کنفرانس کښې صاحبزاده عبدالقیوم صاحب هم موجو
و، چه جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ماته ووېل چه زمونږ د اسلامیه کالج جلسه د
که ته هغې له راشې نو ډېره ښه به وي ماورته داووېل چه مونږ سره یو تعلیمي نظم دی ک
ته مونږ له اجازه راکوې چه هغه نظم زمونږ د مدرسې هلکان هلته ووایي نو زه به د
مونږ به تا ته دا نظم وښیو ته یې وګوره هغه یو تعلیمي نظم دی هیڅ سیاست پکښې نشته
صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولېږلو او د کتلو نه پس یې مونږ له اجازه راکړه او مو
دې جلسه کښې شریک شو هلته زمونږ د مدرسې دوه هلکان پاڅیدل او هغه جلسه کښ
یې هغه نظم وویلو هغه نظم د جلسې په خلکو دومره اثر وکړو چه د اسلامیه کالج هلکان په ژړا
او په جلسه کښې د شریکو ډېرو پښتنو دسترګو نه اوښکې تویې شوې او د ا پرنګلیان چه وو ب
کښېو کښې داسې نیغ شوا و وې ویل چه دا هلکان څوک دي؟ ho are these boys?
ماورته ووېل چه دا د اتمانزو د ازادهای سکول طالب علمان دي نو دوی ووېل چه ښه
ازاد سکول؟

د حج سفر :

زه په ۱۹۲۶ع کښې د حج په سفر روان شوم، په دې سفر کښې بوزه وم، یوه مې خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل مې اوبنې، زما د تره زوی عطاؤالله خان و اوبله مې منځه وه ، پېښور ته ولاړو
او ډاکټر صاحب را ته د سیکنډ کلاس ډبه ریزرف کړه او کراچۍ ته ورسېدو . مونږ
په کراچۍ کښې د حاجیانو په کیمپ کښې وو چه د عبدالله هارون صاحب . بی بی راغله مونږ
ئې کور ته بوتلو ، د هغوی یو ښه مناسب کور و هلته ئې ډېره کړو . د حاجیانو جهاز د اغی
مونږ د پاره عبدالله هارون صاحب ډېر کوشش وکړو چه مونږ له د سیکنډ
وفسټ کلاس ټکټونه واخلي مګر هغه ټول ډک شوی وو د روانېدو په وخت کښې
هغه مونږ سره اُر او د جهاز کپتان ته ئې ووې چه دوی ته سیکنډ او فسټ میلاو
نه شو ، هغه ته ئې ووې چه زمونږ خیال وساتی په دې ټهر د کلاس کښې ئې خلک د کلاو
و په شان اچولې وو چه جهاز روان شو ، سمندر په څپو کښې وو چه لږ غوندې د سمندر
ځ ته شو نو د خلوقی شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښې وو ولې د خور حالت مې ډېر
اب و مونږ د جهاز د پاس نه کوز ځای ته ورکوز شو خو هلته هم زمونږ تکلیف کم
شو بلکه زیات شو نو زه بیا د جهاز هغه کپتان له ورغلم او ورته مې ووې چه مونږ
ډېر تکلیف کښې یو ته چه زمونږ نه څومره کرایه اخلې نو مونږ به ئې درکړو ته مهربانی
مونږ له یو ځای راکړه چه مونږ پکښې ارام وکړې شو او روپۍ مې ورکړې په
ز کښې یوه کمره وه چه سامان پکښې پروت و هغه ئې خالی کړه او مونږ هغې کمرې
رو داخو ښه وشو چه مونږ ځان له شو ولې تکلیف مو کم نه شو . دوی درې واره
یاتی شو او زه د فسټ کلاس نه بهر لوی برنډه وه هلته لاړم ، مونږ خو کپتان
ب له حساب ورکړې و نو ما ته چا څه نه وې ، اوه یا اته ورځې پس عدن ته ورسېدو .
دلته جهاز یو شوا روز ولاړ وي . دلته شپه یخه وه زه یخنی و وهلم او انفلوینزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې شوه زه د فسټ کلاس نه بهر په هغې برنډه کښې پروت وم چې یو عرب زه ولیدلم
هغه راغی او زه یې ځان سره د ننه فسټ کلاس ته بوتلم ، زما یې ډیره خدمت وکړه چې
زه به یې تول عمر یاد لرم . چې جده ته ورسیږو نو زه لوږه شوی وم . د جهاز نه راکو
شوم زما دا ملګری هم راکوز شو ، یو ځای شو خو تول سامان چې دوی سره وو هغه ټول
په جهاز کښې پاتې شو ، عطاؤالله خان خو ډیر ساده سړی و هغه به څه نه پوهیدو او
داقد دی هم ونه کړه شو چې هغه خپل سامان یې د جهاز نه راکوز کړی وای مونږ
سره ډیر سامان اخیستی وو ، زما هغه ټول سامان او زما د ټبر جامې چې یکښې
سره وزرو تنهي وی هغه هم لاړ . ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته ووې چې په جهاز کښ
زمونږ سامان پاتې شوی دی هغه لاړ ویل یې سامان مې بیا نه مونده د دغه ځای نه ج
مونږ مکې معظمې ته راورسیدو نو مونږ رپوټ وکړ ، دغو ورځو کښې د سعودیانو حکومت
نوی جوړ شوی و شریف مکه یې په مخه کړی و . د شریف مکه په وخت کښې به چې
حاجیانو راکه وکړه یا غلاو کړم نو په هغې کښې به ورسره دی هم شریک و . دې عیاش
و ولې سعودیان داسې نه وو هغوی به د حاجي چې څه نقصان وشو د هغه ذمه دار به
معلم کړځولو او د هغه تاوان به یې ترې اخیسته ، د دې په وخت کښې داسې په مل
کښې امن وچه بیان یې د ره ته کوی نه شم . حکومت زمونږ د رپوټ په وجه هغه زم
معلم راوغوښت او ورته یې ووې چې د مال پیدا کړه او که دې پیدا نه کړو نو تا و
ودکوه ! » هغه معلم زمونږ د پیښور حاجي جان محمد له ورغی او ورته یې وو
دوی ته ووایه چې ما معاف کړي . او چې حاجي او ورسره هغه معلم د جرګې په طر
مونږ له راغلل نو مونږ معاف کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د حج مراسم د دینی احکامو سره مطابق په خپل خپل وخت تر سره کول چه د
مشغوله تفصیلی ذکر نه تېرېږو، صرف دا یوه پېښه یادوم چه د حج په دوران کښې د سعودی
حکومت له خوا «موتمر عالم اسلام» په نامه یوه لویه جرگه جوړه شوه هغې ته د حاجیانو
نه د دنیا د هر ملک د مسلمانانو مشران را وغوښتل شو. د هندوستان نه مولانا
محمد علی، مولانا شوکت علی، مولانا ظفر علی خان او مولانا اسماعیل غزنوی او ځینی نور
په دې موتمر کښې شامل وو زه هم پکښې شامل شوم. مولانا محمد علی او شوکت علی
دوی دا خبره پیش کړه چه تاسو د دی مزارونو او قبرونو نه گنبد ونه جبې او قبې
لی وړانی کړې دي او اوار کړې مو دي هغوی ورته ووېل دا د اسلامی شریعت
خلاف دی دوی ووېل چه دا خو «آثار قدیم» وو هغوی ځواب ورکړه چه آثار قدیم
خو تاسو وگورئ چه د دې نه مسلمانانو ته فایده رسېدلې ده که نقصان؟
دوی یو بل تجویز هم وړاندی کړ هغه دا چه باید د مکې معظمې د متولی توب د پاره
د ټولی دنیا د مسلمانانو په خوښه یو سړی مقرر شی نو هغوی ورته ووې چه فرض
که چه د دنیا مسلمانانو د هندوستان یو مسلمان دې کار د پاره خوښ کړه نو ایا هغه
د مکې معظمې حفاظت کولی شی؟ ځکه چه اوس دادی مونږ او لیدل چه کله کافر پیرنگی
راغی نو د هندوستان مسلمانان هم د هغه په فوځ کښې هغه سره راغلل او زمونږ په
مقدسو مقاماتو هغوی د گولو چلولو نه انکار ونکړو، گولی یې او چلولی. د دی نتیجه
دا شوه چه موتمر ته د فایدې په ځای نقصان ورسېد او د هغه موتمر ختم شو.
کله چه د حج نه فارغ شو زه خو ناجوړه وم. زه او زما تبر طایف ته لاړو زما خو د
کښې تادی وه هغوی مدینې منورې ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سره په لاره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پښتون ملګری شو، د ډېر ښه سړي و، چه طایف ته ورسیدو هغه مونږ خپل کور ته
بوتلو. د ده هلته ډېر ښکلی کور و. طایف ډېر ښکلی او اباد ځای دی، ښه آب وهوا
لري، مونږ خو ورځې هلته تیرې کړې. په دې ورځو کښې چه هلته وو به ورځ یو سړي
مونږ ته غږ وکړو چه: «د تعال تعال» یعنی «د دلته راشئ!» مونږ ورغلو هغه ووئیل
لا دا د حضور صلی الله علیه وسلم وینښته دی او دا بل په کټه کښې د هغه د پښې د پل
نښه ده، داوګورئ!!» ما ورته ووې چه مونږ خو طایف ته د دې د پاره راغلي یو چه دل
د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده عفو وګورو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره راغ
ؤ او خلکو په کانړو ګوتو ویشت، زخمي یې کړ، خو هغه په خپل عزم ټینګ ولاړ و او بیا یې
هغو خلکو ته دعا وکړه چه خدایه ته دوی ته هدایت د نیکۍ وکړې. په طایف کښې م
صحت ښه شو نو بیا واپس مکې ته راغلو په هغه وخت کښې موټر نه و، مونږ د آټک را
د اوښانو په سورلۍ کاوه. په مکه کښې مې مولوی محمد اسماعیل غزنوی صاحب ولید ه
خو زما د جیلخانې ملګری و. د جیلخانې دوستان ډېر خواږه وي، په خبرو خبرو کښ
ما ورته ووې چه مونږ مدینې منورې ته ځو، راته یې ووې چه راځه ما سره جدې ته لاړ
د جدې نه هم مدینې ته لاره تللې ده. ما ورته ووې زه په بله لار مدینې ته ځم لیکن
هغه مجبور کړم او ورسره جدې ته لاړو. چه جدې ته ورسیدو هلته یو لوی ا
سړي د ده اشناؤ هغه کره دېره شو. په دې ورځو کښې د سعودي بادشاه جدې ته
او جدې کورته راغی او مونږ سره یو ځای په هغه کور کښې دېرا شو، هغه ډېر
سړي و مونږ سره به یې یو ځای ډوډۍ خوړله، یو ځای به ناست پاست وو
به موسره مجلس کوو. ما په ده کښې یو ملک او خان هومره غرور ونه لید، بلکه یو فقیر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سېړی و. حالانکه چه دی بادشاه و، څو ورځې پس مونږ مدینې منورې ته روان
شو د سعودي باچا سکرتر مونږ ته لاری دموټرونو په نامه یو خط راکړ چه د دوی د آرام
خیال وساتئ. زمونږ ټوله قافله پنځه او بښان وو، څلور یا پنځه ښځې، دری یا څلور نارینه
و. کوم اوښ چه زما د پاره ؤ یو کجاوه یې زما د تېر او بله یې زما وه؟ کجاوې لنډې
ی او زه پکښې تنګېدم، د شپې به اکثرا د اوښ نه کوزېدو او د عربستان په هغو ږیږو
کو مو پیاده مزل کاوه. د ې مزل ډېر خوند کاوه. په دی قافله کښې چه د انور عرب
ونږ سره وو. دا هغه کسان وو چه د پېرنګی د راتګ په وخت کښې د شریف مکه په دور
ی د مدینې نه ترکو ته هجرت کړی ولو او س واپس راغلی وو او مدینې ته تله. چه مونږ مدینې
و د مسجد ونو په دوی کښې دیوکړه د ېره شو، زه په مسجد نبوی کښې د لسو ورځو د پاره
تکاف شوم، هغه جماعت کښې یوه ستن وه د هغې سره به ناست وم. یوه ورځ په دې
سجد کښې مې حاجي محمد امین ولید، رو غبر مو وکړ، ما ترې تپوس وکړو هغه دا ته
ل چه دلته په دې مسجد نبوی کښې ما یوه کوټنۍ پیدا کړې ده او اراده لرم چه دلته
کال (چله) وباسم. ما ورته ووې چه د څه د پاره؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
لم د خوشحالئ د پاره. نو ما ورته ووېل چه رسول (ص) په دی نه خوشحالېږی
رته ووی چه دا سی وکړه چه ته بېکا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښې د
ن شریف تلاوت وکړه او دعا او بیا استخاره وکړه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
ی خوشحالېږی چه ته دلته هغه سره په کوټنۍ کښې ناست یې او که په دې خوشحاله
ی چه ته لاړ شې او د هغه پیغام خلکو ته ورسوې. چه د شپې وېده شوی دی نو
ر وختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خدمت به کوم او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیروی ته چه په خیر راغلی نو بیا به تاسره یو ځای کار کوم ، ماورته څه حساب هم ورکو

خو لار مونږ څو ورځی دلته تېری کړې بیا بیت المقدس ته روان شو ، دجهاز دیوال

بندر (پورټ) راایغ (ته مصرته ولاړو کله چه زمونږ جهاز دسویز په بندرګاه کی در

او مونږ تری کوز شو نو زما اراده وه چه دقاهری او اسکندریې ښارونه هم وګورو بیا

اراده زه وروغونډ یو مصری افسرته ورننوتم دی شوم او داخبره می ورته وکړه او دا

هم ورته وویل چه مونږ ستاد اسلام ورونه یو امید دی چه ته به مونږ سره په دی کښې

امداد وکړې ، دمسلمان دنکی دا وربلاو مخ هغه موسکی شو او ماته یې ووې چه نو

ستاخبره ورست ده ، نوزما مسلمان ورور یې او چه سبا پیرنګیان په مونږ حمله کوی بیا

مسلمانی او ورورولی چیرته لاړه شی ؟ تاسو دهندوستان خلک مسلمانی څه پېژ

ستاسو اسلام خوبیسه ده . تاسو داسی قوم یې چه دپیرنګی دیوه آنټیز دپاره موتو

دنیا دپیرنګی غلامه کړه او دا مونږ هم چه دپیرنګی غلامان یو داهم ستاسو دلاسه کړه زه

اختیاروی نو داستاسی ناپاک او منحوس قدم به په دی خاوره بری نه ږدو ، ددی

اوور پلوزه چپ شوم . دلته مونږ لس ورځی په کورانتین (قرنطین) کښی تېری کړې

دهغی نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو . په بیت المقدس کښی مونږ

دردناکه حادثه راپیښه شوه ، دلته زما تبر دبیت المقدس دجماعت دپاوړ

نه داپورته زخمی شوه او څو ورځی پس مړه شوه (انالله وانا الیه راجعون) . ا

هلته دفن کړې شوه .

په فلسطین کښی یهودیانو ښکلی ښکلی نوی کلی ، ښارونه او باغونه جوړ کړ

او لګیا دی جوړوي یې لیکن مسلمانان یې لاهغه شان په غفلت کښی پراته دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مهدی صاحب تر په انتظار کښې ناست دی چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي او هغه به د اله هر څه وکړي. دوی دومره بې علمه او بې خبره دي چه امام خو پرېږده چه پیغمبر راغلی دی او خپل قوم ورسره ملا تړلې نه ده نو پیغمبر کامیابه شوی نه دی.
په بیت المقدس کښې زما د مسلمانانو ورونو عربو سره په دې باندې ډېرې خبرې شوې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر ووتم کومه ځمکه چه به مې ولیده چه شاړه او ریګ دی نو چه تحقیق به مې وکړو نو معلومه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به اباده وه په هغې کښې به یو وړوکی غونډی بنګله او باغ وو نو چه تپوس به مې وکړو وې دا یهودی دی دا او د هغه شان د کلو حال و. د یهودیانو بنګلې بنکلې آباد او پاک کلي او بنکلي ژوند وو او د عربو به د د ته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به ووتم یهودیان به ښځې، نر نکیا وو کار ونه ړې کول او په بیت المقدس کښې چه به سحر هوټل له لاړم خوړک به پکښې نه وو چه غرمه به لاړم خوړک به پکښې نه وو چه ماز یګر به لاړم نو هوټل به ډک وو بنګلې بنکلې میزونه به لګېدلي وو، خلکو به بنکلې بنکلې پاکې، صافې جامې اغوستې وې چا به چای څکله، چا کافي، او چا د انګورو اوبه او چه د عربو هوټل له به لاړم نو که سحر دم به خلک پکښې ناست وو که غرمه وه هم د خلکو نه ډک وو او که ماز یګر وو هم به خلک پکښې وو غټ غټ چلمونه به پراته وو، چیلم به هلته او ړېلي وسه به یې یو ځای پروت ددوی په هوټل کښې هغه صفایي نه وه کومه چه د یهودانو په هوټل کښې وه او نکیا وو لوبې به یې کړلې زه پرې نه پوهېدم چه څه لوبې یې کولې یوه ورځ مې دی عربو رونو ته ووې چه داتاسو په کومه دنیا کښې یې لګیا یی ستړکي خو وغړوئ زه چه تاسو په دې ملک ګرځم چه چېرته شاړه ځمکه وي او ریګ وی نو چه تپوس وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دچا ځمکه ده ؟ نو وايي چه دعرب ده او چه ښکلی آباده ځمکه او باغ او ښکلي وږنم
نو چه تپوس وکړم چه دا دچا ده ؟ نو وايي چه دا د یهودی ده . تاسو دې خپل ژوند
ته وګوړئ او د هغوی ژوند ته وګوری که علم مو نشته نو سترګی خو مو شته . نو
هغوی کښی یو کس جواب راکړو چه مونږ د اشاری ځمکې په یهود یانو باندی خرڅو
چه ابادې یې کړې او اوس اخري صدۍ ده امام صاحب به راشي او دا هر څه
به زمونږ شي . زما خیال وچه ملا صاحب کیني یوازی مونږ لیږلي امام صاحب
ته کښینولي یو لیکن عرب غریبانان یې هم ورته کښینولي دي . اوس مې کلونا کله خیال
پیدا شي چه فلسطین ته لاړ لی او د عربو نه می تپوس وکړای چه هغه ځمکې ستاسو
شوی او که د یهود یانو شوې ؟ خو الحمد صدۍ خلاصه شوه .

یوه ورځ زه د بیت المقدس نه باهر سیل ته ووتم یو ځوان عرب راسره
ملګری شو ماله لږه لږه عربی راتله هغه سره می خبری شروع کړې ورته می ووی
بیت المقدس خو ډیره ترقی کړې ده نوی نوی سړکونه پکښی پیرنګیانو جوړ کړل او نو
نوی ابادی یې پکښی وکړې هغه ماته وکتل څه یې ویل لیکن چپ شو او ماله یې هیڅ
جواب رانه کړو ما ورته ووې چه ولې چپ شوی نو هغه رانه پوښتنه وکړه چه ته
یې ؟ خو ما ورته ووې چه اخر ستا مطلب څه دی ؟ هغه راته ووې چه هندیان د
خواب خلک دي د هغوی کار بغیر د مخبری نه نور هیڅ نشته په دې قول ملک
کښی خلک هندوستانی ته په ډېر نفرت سره ګوري دوی ته ډېره ګناه نه وه ځکه
د دنیا په لوی جنګ کښی دی خلکو سره هندوستانیانو او د هندوستان فوج
کړې دي ، د هغې سزا دې دوی له خدای ور کړې . د دی هندوستانی فوج ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو و ماورته ووې چه زه تاته لم ازکم دومره ویلی شم چه زه مخبر نه یم هغه راته ووی چه مونږ به سه کونه او آبادی څه کړو مونږه او زمونږ ملک ورځ په ورځ په پرېوتو او د غربت طرف ته روان دی ځکه چه ترکو به د قسطنطنیې د خزانې نه روپۍ دلته لګولې او پیرنګیان لکه د جورو په مونږ لګیا شوی دی، زمونږ مال خوري او ولایت ته یې لیږي او بیا یې یو سوړ اسویلی وکړه چه مونږ څه ترکو سره وکړه او س الله تعالی مونږ ته دهغې ناشکرګذارۍ سزا راکوی او س مونږ ترکو پسې ډېر ارمانونه کوو لیکن وخت تېر دی الله ج دې مونږ ته عفو وکړي. او د دی ظالمانو د پنجې نه دې مونږ خلاص کړي. دغه حال د شام هم دی.

د شام ملک په دوو حصو تقسیم دی، دیوې حصې چه (اوس ورته لبنان وايي) دارالخلافت بیروت دی. دا د سمندر په غاړه یو مزیدار ښار دی دلته د علومو وفنونو د زده کولو د پاره امریکي یو لوی دارالعلوم قایم کړی دی د شام په دې حصه کښې دا و بو کمی دی غرونه هم پکښې ډېر دي لیکن خلک پکښې دومره تکړه دي چه غراو سمه یې ټوله اباده کړې ده او اکثر غرونه یې د انګورو باغونه کړي دي، کلي او باغونه ډېر اعلی طریقه بانډې جوړ دي خلک یې ډېر ښه او اسوده دي په کومه علاقه کښې چه د مسلمانانو ابادي زیاته ده، د هغې دارالخلافه دمشق ښهر دی. دمشق هم یو ډېر مزه دار ښار دی، کور په کور او کوڅه په کوڅه او به بهیږي او به پکښې ډېرې زیاتې دي ځمکې یې ډېرې ښې دی لیکن خلک یې هغه شان محنت کښ او آباد کار نه دی او نه یې خلک هغه شان ترقي یافته دي او نه یې هغه شان پاخه کلي دی. په دې ملک کښې د فرانس حکومت دی، دلته په دې خلکو کښې دا د صفت یوه خبره ولیده چه په عیسایانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسلمانانو کښې مینه او محبت دی او په دوی کښې هغه بې اتفاقي او نفرت نشته
لکه چه څنګه د فلسطین په مسلمانانو او یهودیانو کښې مالیدلی دی. زما په خیال په فرانسیانو
کښې لکه د پیرنګیانو په شان دا بد عادت نشته دی چه د خپل مطلب د پاره په خپلو رعایاوو
کښې نفاق او نفرت پیدا کوی. د پیرنګیانو پالیسي خود (Divide and rule) خلک بې اتفاقه
کړي او بیا پری په مزه حکومت کوی.

د بیروت په یو هوټل کښې می د یو مسلمان عرب سره خبری شوې هغه راته
وې چه زه دلته د یوی کمیټی د پاره راغلی یم چه هغه کمیټی د فرانس حکومت د
دې د پاره مقرر کړې ده چه په دی خبره غور وکړي چه تش تعلیم د رعایا د پاره مفید
نه دی. دی سره صنعت او حرفت هم په کار دی. زه حیران شوم چه د فرانس په دې
ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بیا د دوی د صنعت او حرفت و د سره فکر
او خیال دی او په هندوستان د انګریزانو د پاچایی تقریباً دوه سوه کاله وشو
غریب رعایا هره ورځ د صنعت او حرفت چیغی وهی لیکن څوک پری غور و
نه بږدي. د شام نه زه عراق ته لاړم، په موصل کښې مو دوه ورځې تیرې کړې. دا ی
ورو کی مزیدار ښار دی او سیند پکښې بهیدلی دی، خلکو کښې شراب خوری
او عیاشی زیاته شوې وه که چیری د پیرنګیانو حکومت په دی خلکو دیر مو د
پاتی شو نو زما په خیال دا خلک به بالکل تباه او برباد شی. د موصل نه بغدا
لاړلم بغداد کښې می کافی ورځې تیرې کړې. په دې ښار کښې هم بې شماره ښا
وي، د ښار ابو اکثر د کانونه د هندوستانیانو دي چه د پیرنګیانو قبضه کېدو سـ
هلته تللی دي. د دې ښار اخلاقي حالت ښه نه و او پیرنګیانو دېر ارمینین هم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آباد کړي دي. بغداد یو ډېر مزیدار ښار دی او د ښار په منځ کښې یو لوی سیند بهېږي دی. د بغداد نه کربلا ته او نجف ته لاړم، دا دواړه ډېر متبرک ځایونه دي. او دلیرې لیرې ملکونو نه مسلمانان خصوصاً شیعه ګان د حضرت علی (رض) او د امامانو زیارتونو له ورځي. دا زیارتونه په یوه لویه پیمانه باندې ډېر مزیدار جوړ دي په لیدو یې د سړي زړه خوشحاله شي. شیعه ګان غریبانان تر اوسه پورې هغه شان هلته ځانونه ټکوي او جنګله سره ډغرې وهي او په زار زار ژاړي. د دې په لیدو سړي ته هغه پخواني حالت را په متکښې شي. د نجف نه بیا ذه کوفې ته لاړم. کوفه نجف ته نزدې ده کوفه یو وړوکی غونډی ښار دی او د سیند په غاړه آباد دی د نه ترقۍ وجه یې خلک د ابیانوی چه د دې ښار د هغه وخت اوسېدونکو حضرت امام حسین صاحب او د هغه اولاد سره غداري کړې وه نو الله تعالی د دې ښار اوسېدونکو ته دا سزا ورکړه. که چېرې دې خلکو حضرت امام حسین سره وفاداري کړې وای او هغوی کامیابه شوي وای نو د دې ښار به دا حالت نه و او دا ښار به د بغداد په ځای د عراق دارالخلافه وای په دې ملک کښې پیرنګیانو ډېر نهرونه جاري کړي دي او جرګو موځمکو ته د نهرونو په ذریعه اوبه نشي رسېدلی نو هلته یې په سیند باندې ماشینونه لګولي دي د هغې په ذریعه اوبو خورېږي. یو ځوان عرب ما سره په ریل کښې سفر کوو هغه ته مې ووې چه د پیرنګیانو په راتلو خو ستاسو ملک ښه اباد شو او تاسو ته ډېرې فایدې ورسېدې هغه زما دې خبرې پورې وخندل او ویل وې چه بې شکه دا د یو قوم د غافلو د پاره ډېر ښه ترتیب دی دا نه چه ترقي وایي، دا د یو قوم او ملک د پاره اصلي ترقي نه ده او نه دا پیرنګیانو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترقي د پاره کړې دی ، د دې نه مطلب د هغوی زمونږه او ده کول او غافل
کول دی چه مونږ په دې مشغوله شو او هغوی په مزه زمونږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقيقت کښې د غلامي يو جال دی چه زمونږ د غلامي د پاره هغوی
خورکړی دی په عراق کښې يهوديان او عيسايان خو نشته خو هلته پيرنګيا نو
شيعه او سني په جنګ کړې دی . چه په کومو ښارونو کښې سنيان زيات دی
او شيعه ګان يکښې لږ دی نو هلته دوی د شيعه ګانو ملګري دي او چه په کومو
ښارونو کښې شيعه ګان زيات دي او سنيان کم دی نو هلته د سنيانو ملګري
دی ليکن د دوی د اپاليسی کاميابه کېدی نه شي ولی چه په عراق کښې د شيعه
ګانو ابادی ډېره کمه ده .

بيا زه بصرې ته راغلم او دڅو ورځو قيام نه پس په جهاز کښې سور شوم
په کراچۍ کښې کوز شوم .

په عربو کښې چه څه وخت د پيرنګيانو حکومت قايم شو تو يلای نو د نورو څيزو
نه علاوه دوه څيز ونو له دوی ډېره ترقي ورکړې ده يو شراب خوری او بله دم بازي
په هر ښهر کښې د شرابو د کانونه دي او د دمو بازارونه دي باجي دی ، عيشونه
او سرودونه دي او د خلکو اخلاقي حالت يې ډېر خراب کړې دی ، يوه ورځې د بصرې
په بازار کښې ګرځېدلم چه څوک ته ورسېدلم نو په چوک کښې مې پهانسي لکه ولیده
د تحقيق نه راته معلومه شوه چه په دې پيرنګيانو ډېر قوم پرست عرب پهانسي
کړې دی او ډېر ظلمونه يې عربو سره کړې دي ، د هندوستان په اخبار اتو کښې
به مو د شام د ظلمونو قصې لوستې چه فرانس په عربو باندې کړې وو ، ليکن په عراق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې چه پېرنګیانو په عربو کومې لوبې کړې وې، ددې متعلق مونږ چېرې د هندوستان په اخبار اتو کښې څه لیدلي نه و. معلومېږې دا چه د هندوستان ځینې اخبارات خپل ضمیر نه لري او چه پېرنګیان ورته څه وايي هم هغه لیکي. د لته هم د هندوستانیانو نه ډېر نفرت دې ولې چه دوې د اسلامي اخوت په جامه کښې پېرنګیانو ته ډېرې مخبرې کړې دي او ډېر عرب یې په پهانسي کړې دي. په کار دې چه د داسې قوم نه نفرت وکړې او که لږ قدرې د عراق اختیار خپل شو د هغوې اول کار به دا وې چه دا خلک خپل ملک نه و باسي.

څه وخت چه کراچي ته ورسېدم نو په بندر کښې زمونږ د نو ښار دیو پښتون تانه دار هغه چه څه وخت په جهاز کښې ولیدلم نو را ترغاړه وتو او په زور لي خپل ځاى ته بوتلم. مونږ د طورو نواب زاده امین الله خان هم په کراچي کښې و دې په ریل کښې د ډېر لوی سړو چه هغه خبر شو هغه راغی نو بیا هغه زه خپل ځاى ته بوتلم، یو دوه ورځې مې ډېرې مینه او محبت سره هغه سره تېرې کړې بیا وطن ته را روان شوم او کلي ته په خیریت ..را ورسېدم.

پښتون (اخبار - مجله):

په جېلخانو کښې ما د خپل قوم په حالاتو باندې په ښه شان سره غور کړې وزه ..ې نتیجه ورسېدم چه په دنیا کښې هیڅ قوم بغیر د خپلې ژبې نه ترقي کولی نه شي هغوې کښې علوم او فنون پیدا کېداى نه شي. ما دا اراده کړې وه چه ضرور به یوه ..له په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو، د دنیا د حالاتو نه خبرولو او د خپلې ژبې طرف مایل کولو (مخ کولو) د پاره جاري کوم او ددې کوشش به هم کوم چه انجمن بخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کښې د بچو د پاره د ابتدائي تعليم انتظام وکړي. حقيقت دادی چه دغه وخت
په پښتو ژبه کښې هيڅ نه و او نه پښتو د چا ياد ه وه او پښتون قوم دومره نا پوهه، نا
وچه د اخپله ژبه ورته سپکه ښکار يده او چه کوم قوم ته خپله ژبه سپکه ښی نو هغه سپک
شي، او چه خپله ژبه توری ورکه شي نو ورک شي. ذرا تلو سره ما د اداره خبری انجمن
پيش کړي، انجمن دی خبرو سره خو اتفاق وکړو، ليکن د مالي مشکلاتو په وجه پری
علی قدم فوراً اخيستلی نه شو. د رسالي ذمه واری ما خپل سر وا خيستله او عبد الا
خان او عبد الله شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالی د جاری کولو د پاره اجازت نا
دې د حکومت نه واخلی ليکن په مينځ کښې د دې کاله تېر شوا و هغوی د اجازت نامی
يو درخواست قدا ی هم ونه کړي شو، زه پوه شوم چه بغير زمانه د اکار نه شی کيدی
د ۱۹۲۷ع په اخر کښې ما دې کار ته پخپله ملا وتړله او د اکادمی پخپل لاس کښې واخيست
د اجازت نامی د پاره مې حکومت ته درخواست ورکړو، اجازت نامې حاصله کړه او
۱۹۲۸ع کښې مې د پښتون په نوم يوه رساله د پښتو په ژبه کښې د اتمانزو نه جاری کړه
خو په دې دی چه پښتون دومره لوی قوم او خدای ورله د نعمتونو او دولتونو ډک ملک
دی، نه ده پخپله ژبه کښې يوه رساله او نه يو اخبار شته دا د پښتو ژبی او لښی ر
ده چه د پښتنو په ملک کښې جاری شوه. پښتون قوم د ېر خراج دی ليکن دی قسم
خيزونو باندی پيسې نه لګوی او په دی قسم خيزونو خرڅ کولو سره نا اشنا او نابلد
د ېری پيسې ما د خپل جيب نه پری خرڅ کړې دی رسالی د پښتنو په ښځو او نرو کښ
نوی ژوندګی پيدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې د ېره هر دلعزيزه شوه دا خپل ملک نه بېرون
پښتانه په يورپ، امريکه او استر يليا کښې د دی نه خبر شو نو هغوی به غوښتنه او دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورسره کوو د پښتنو پښتوطرف ته شوق پیدا کړه او په افغانستان کښي هم سنبه وستل کېده . عبد الهادی خان داوی ماته قصه کوله چه پښتون اخبار به کابل ته راغی په قومیت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوي وو هغه به یې مونږ لوستل او د افغانستان په خلکو کښي هم پښتو طرف ته رغبت زیات شو او به امان الله خان خولې دومره اثر وشو چه هغه اعلان وکړو چه خلکوله به کاردی چه پښتو ژبه زده کړي ، دری کاله پس به په ملک کښي پښتو تعلیمي او سرکاری ژبه وي او عبدالهادی خان داراته هم ووې چه مونږ هم دیوی رسالې بنا وکړه او د هغې نوم موهم پښتون کېښوده نو امان الله خان راته ووې چه د پښتنو به لس دغه یو پښتون وی نوما بیا هغې خپلې رسالې له د « پښتون ژغ » نوم کېښود ، لیکن افسوس چه پېرنګیانو داخبره برداشت نه کړه شوه او هغه ووې چه دې رسالې یو څو نمبره وتي وو چه افغانستان کښي بغاوت وشو ، امان الله خان لاړو او هغه به ځای « بچه سقه » د څه وخت دپاره د افغانستان په تخت کېښناست .

زمونږ انجمن د پښتو د ترقی دپاره او د شاعرانو د خیالاتو بدلولو دپاره د مشاعرو انتظام وکړو او د ښو ښو نظمونو او بیتونوله پاره یې انعامونه مقرر کړل او په کال کښي یو ځل د مدرسې کالیزه جلسه به کېده ورسره د مشاعرې دپاره هم انتظام کېدو . ددې به په پښتنو شاعرانو کښي یو عظیم الشان انقلاب راغی او د خال وخط په ځای داتفاق وری ، او قومي ترقی دور شروع شو ، په قوم او ملک کښي یې د انقلاب دپاره یو نوی جذبه راکړه او په ښځو ، نرو کښي یې داسې جوش پیدا کړو چه د جلسې به ورځ به د جلسې په ځای ځای مونډل ګران شو او د ملک د هری علاقې او تپې خلک که خان وو که غریب و د انجمن په جلسه کښي یې شرکت خپل فرض ګڼلو ، د ښځو دپاره خاص د پردې انتظام و او په سوونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبنځي به هم په دې جلسه کښې شریکیږي لیکن افسوس چه د انجمن ذمه دارو خلکو
خپله اصلاح ونه کړه شوه او زمونږ د کور اختلافات دومره زیات شوي وو چه زمونږ
نه د بهر کار د پاتې نشو که چېرې مونږ د انجمن هغه تبلیغ او اشاعت او په ملک کښې
د دورو هغه کار جاري ساتلی وای نو مونږ به د دې نه هم زیاته ترقي کړې وه او زمونږ
قوم او زمونږ ملک ته به زیاته فایده رسیدلې وه لیکن دا زمونږ او زمونږ د قوم بد
قسمتي وه چه انجمن ته د خپلو جګړو نه دومره فرصت نه و چه پښتون قوم او ملک کښې کار خپلې
وای او بې خبره او وده پښتون وروړی خبر کړې او بیدار کړې وای. اخر دا چه خادم
صاحب، عباس خان او عبدالاکبر خان خپلو کښې او جنګول. نو دې انجمن ته نور هم
زیات نقصان ورسولو بیا خادم صاحب زما او د عباس خان د جنګولو کوشش شروع
شروع کړو لیکن تر ډیرې مودې پورې کامیاب نه شو په یوه کړې کښې زه کوه مړ
نه لاړم خادم صاحب ته میدان خالي شو او د عباس خان او زمونږ بعضې نورو د
انجمن وروڼو په دماغو کښې یې دا خیال پیدا کړو چه د لویې و نې د لاندې وړه
ونه وده کولی نه شي او د هر قسم قربانۍ او خدمت چه تاسو کوئ تو نوم پیرې د
هغه کیږي. څه وخت چه زه دمرې نه واپس راغلم او د انجمن د بعضې ذمه دارو
خلکو رویې ته مې کتل، زه ډیر پریشانه شوم، هر ځای زما بر خلاف پراپیګنډه کیده
ما حاجي عبدالغفار خان سره مشوره وکړه. دا خلک مې د هغه په ذریعه راجمع
کړل او په ډیره منت سره مې دوی ته ووې چه دا کار ښه نه دی او د دې نتیجه
به زمونږ د انجمن برباد دې وي، او خدای د پاره په دې خپل قوم رحم وکړئ
دی خو ډیر برباد شوی دی او په کار خو نه دی چه مونږ یې نور هم برباد کړو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بل باندې دډېر وغو الزامونه مه لګوئ او دیو بل غیبت مه کوئ او هر څه چه
وایئ خو د هغه سړي په مخکښې وایئ چه د چا نه ستاسو شکایت وي یا مو په هغه
د څه قسم شک وي او یا ستاسو په خیال هغه څه غلط کار کړي وي په ځای د دې
چه تاسو پس پشا خلکو پسې خبرې شروع کړې دې نو دا د فایدې کار نه د نقصان دی نو عبد
الاکبر خان او میا عبد الله شاه به وخندل او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
ویل به یې چه خادم صاحب مونږ به پسې پشا د چا نوم اخیستی شو که نه ؟ خیر دا خبرې
دوی په خندا به تو قو کښې تېرې کړې . د شپې چه څه وخت د حاجی عبد الغفار خان
په ځای کښې ډېر ډېر وخورې شوه نو زمونږ بعضې ممبران د عباس خان سره د خملاستو
د پاره تلل نو ما هم ځان د دوی سره ملګرې کړو هلته هم ما دا بحث شروع کړو چه تاسو
سره د پوهې ځانونه ولې داسې نادانه کړي دي ؟ نو عباس خان راته صاف جواب راکړو
چه یوه ونه چه ډېره لویه او کوره شي نو د هغې د لاندې نورې ونې وده کولې نه شي کومې
پورې چه د هغې ونې شاخ تراشی ونه شي نو مونږ دا غواړو چه ستا لوئ شاخ تراشی وشي
ما ورته په خندا خندا کښې ووې چه هسې نه چه هغه توقه درباندې وشي چه دیوې ونې
خو څه نه څه سورې پیدا شوې دی او د پښتنو بچي د هغې سورې د لاندې ناست دي
او که د هغې ونې شاخ تراشی وکړې او هغه بله ونه کښې دومره طاقت نه وي چه هغه
ستاسو د بچو د پاسه سورې شي نو نتیجه به یې داوي چه ستاسو بچي به په نورد لمر شي
د دې د پاسه ما بیا هم ډېر کوشش جاري وساته چه اخر به د دې اصلاح وشي لیکن
اصلاح ونه شوه . اخر د عبد الاکبر خان د کلي په جلسه کښې عباس خان یې ما سره و
جنګولو . چه زه کلي ته واپس راغلم نو زه په دې نتیجه ورسیدم چه د موجوده جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح مشکله ده په دی وجه ما دا فیصله وکړه چه دانجمن د «دانتظامیه» نه استعفا وکړم په استعفاکښی می دا ولیکل چه ما څنګه اول چنده درکوله په هغی کښی به کمی نه راولم بلکه د هغه نه به زیاته درکوم او زه به دانجمن د نورو ممبرانو په شان یو عام ممبر یم او دانجمن د هر قسم خدمت دپاره به تیاریم لیکن د نن نه پس به زه دانجمن په انتظامیه جماعت کښی نه یم او نه به دانجمن په انتظامیه جلسو کښی شاملیږم. حکومت نه چه څو مره کوششونه کیدی شو هغه لګیا و زمونږ دانجمن د برباد لو دپاره یی کول لیکن د دې دومره زور ور حکومت هیڅ قسم نقصان زمونږ انجمن ته رسولی نه شو بلکه زمونږ انجمن ورځ په ورځ مخ په ترقی و لیکن زمونږ د کور په بی اتفاقی زمونږ دلاسه چه څومره نقصان زمونږ انجمن ته ورسیده هغه هومره نقصان ورته پیرنګیانو رسولی نه شو انجمن هسی په نوم پاتی شو او ځای په ځای شاخونه یی په بند بند شو او دانجمن سالانه جلسی هم پاتی شوې، زما د استعفا نه پس عباس خان هم څه دیری ورځی په انجمن کښی پاتی نه شو، هغه هم دانجمن نه مستعفی شو او خپل مالی امداد یی پرې هم بند کړو او دخپل ورور فیض محمد خان امداد یی په زور په هغه بند کړو حالانکه چه فیض محمد خان په دې دیر زیات ناراضه و او څو ځله یی ما ته خپله ناراضی ښودلې وه لیکن د مشر ورور مخی له ورتلی نه شو. عباس خان دانجمن او زما برخلاف پراپیګنډه شروع کړه لیکن په هغی کښی کامیاب نه شو.

چه څه وخت دانجمن حالت په ابتری شو نو خادم صاحب له هله هوش ورغی او بیا ما پسی تګ و دو او ټله راټله شروع کړه هره ورځ به یی راته څه نوی قومی راک غږو ولیکن د هغه راکونو په ما اثر کولی نه شو، ولې چه دا ټوله تباهی د هغه دلاسه په انجمن راغلې وه. چه سهار خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ښاڼ کوی اهمل یې بل ښان وي نو د هغه خبری په خلکو ښه اثر نه کوي اخر چه به کله ناکله ده زه ډېر تنګ کړم نو سپینه خبره می ورته وکړه چه خادم صاحب داقوله تباهي په انجمن تا دا وستی ده او ددی قولی تباهي به خدای او قوم ته جواب ده او ذمه وار یې . یوه ورځ یې راته وویل چه انجمن ښه او د انجمن په ښان ځان کښې طاقت پیدا کړه او داقولی کوټې ځان پسې را کاږه ما ورته وویل چه خادم صاحب انجمن هغه کوټې را ښکلی شي چه کومو کوټو ته بریکونه لګیدلی نه وی او چه په کومو کوټو ته بریکونه لګیدلي وي یا لګی نو بیا ممکنه نه ده چه انجمن هغه کوټې را کاږي کله ناکله به یې راته په علاقه کښې د کر ځیدو قصه را مخکښې کړه لیکن زما ورته هم هغه یو جواب وچه تا سره دوړی کولی نه شم او که چیری انجمن ماله حکم راکړي نو زه هر وخت حکم منلو ته تیار یم . هغه د پښتو خبره چه خادم صاحب ته می ده کړې ښه ، را ښکله نو ایله هغه څه ناڅه پخپلی غلطۍ پوه شو او محسوس یې کړه .

سه امان الله خان د افغانستان نوجوان پادشاه و [illegible]
خیل محروم کین دیر مقبول [illegible]
حمله وکړه [illegible] قوم غازی امان [illegible]
[illegible]

امان الله خان :

څه وخت چه افغانستان کښې شورش شروع شو دا انقلاب نه و ، شورش و [illegible] امان الله خان قندهار ته لاړو ، په کابل بچه سقا قبضه وکړه ، انګریزی اخبارا تو د افغانستان برخلاف قصی ، طعنې او خوشحالی شروع کړې ، نو زه پوه شوم چه پېرنګیان چه په افغانستان کښې د پښتنو ترقی ته کتی نه شی نو مونږ به تری دلته په سرحد کښې څه ترقی وکړی شو ! او فوراً می د اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول په کار دی او دوره می شروع کړه کلی په کلی ، ښار په ښار او علاقه په علاقه وګرزیدم ، جلسی می وکړې . د خدای په فضل تول پښتون یکدم د خوبه را بیدا ره شو پوه شو او د خپل قوم تباهي او بربادی یې محسوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه او د افغانستان د خدمت د پاره یې ملا وتړله. په بعضی علاقو کښې ملایانو چه څه نه څه مخالفت شروع کړو لیکن چه د قوم په جذبه پوه شو نو مخالفت یې پرېښود. که بعضی ملایان د خپلو ذاتی فایدو په وجه قلاړ نه شو نو قوم په زور او بې غرتۍ د هغوی خولې بندې کړې. مونږ سره په دې معامله کښې د قوم شاعرانو هم ډېر زیات امداد او اخلاص کړې و او د قامولی په نوی جذبه یې په قوم کښې پیدا کړې وه او په دې معامله کښې نور سم خان د دوې په رو زمونږ سره ډېر مدد کړی و. د ده به اشعار جرګو ته او مونږ به په پښتون اخبار کښې شایع کول چه د هغې نه یو بیت دا دی:

«د ماوې داسې زمونږ قوم کښې خلل کړی   اوس ئې ولید چه ډېرې خاوند غل کړی»

دا بیت دومره مشهور شو چه ډېرې والا به چه خلکو لیدل وچغه به یې کړه، ډېرې والا غل، او په دې ورځو کښې د قصه خوانی په بازار کښې د ډېرې خاوند کړه هیڅ نه شو. او خانمیر هلالی خو زما سره په ټولو دورو کښې شریک و او داسې نظمونه یې جوړ کړي وو او د افغانستان یې پکښې داسې خاکه را ښکلې وه چه د هغې په اوریدو او تقریباً هر پښتون پوه شو او ما ته هم په تقریر کښې د هغوی د پوهولو ضرورت پاتې نه شو او په دې کښې زمونږ د مدرسې هلکانو ډېره حصه اخیستې وه، زمونږ انجمن هم هر قسم مالی او جانی خدمت ته تیار شو، د افغانستان د پښتنو بربادی او غم د سرحد پښتنو خپل غم او خپله بربادی ګڼله ځکه چه مونږ یو وروڼه او یو قوم یو. او د سرحد په پښتنو کښې د افغانستان د ورونو د امداد او همدردۍ یوه داسې جذبه پیدا شوه چه زه د هغې بیان کولی نه شم که امیر و او که غریب و، که تعلیمیافته و او که بې علمه و، نو ښځې وې او که نر وو د افغانستان په مصیبت ذهیر وو او د امان الله خان دوباره

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت قايمولو د پاره هر خدمت ته تيار وو او خلکو به دعاگانې کولې چه ای الله
ته زمونږ غمخور پادشاه امان الله خان ته کاميابي ورکړې. په پښتنو کښې ډير
پادشاهان تېر شوي دي ليکن د پښتنو ښځو، نرو چه څومره مينه او محبت د
امان الله خان سره ؤ هغه بل پادشاه سره نه و. امان الله خان به وې چه
زه د پښتنو انقلابي پادشاه يم او د هغه دا خبره بالکل رښتيا وه چه هغه په
پښتنو کښې يو عجيبه انقلاب پيدا کړې او زه چه نن پښتنو ته گورم نو حيرانيږم
چه په پښتنو کښې دا دومره زر دا تبديلي د قومولئ او ورورولئ احساس پيدا
شو او سياسي شعور يکښې راغي. انقلاب يو سيلاب وي چه راشي نو او ده خلک
يوسي او ويښو نري فايده ي او چتي کړې. د افغانستان انقلاب کښې د افغانستان
ښتانه لاهو شو مونږ کوز و پښتنو تري فايده ي او چتي کړې، ولې چه مونږ ه ويښ
و بيدار وو د کوز و پښتنو زړه چېرته په تشو دعاگانو او جلسو باندې قرار نه شو هغوي
د افغانستان بر دې غم او مصيبت کښې عملي شرکت غوښتو او د دې خبرې
خواهش يې لرلو چه افغانستان ته لاړ شو او خپلو ورونو سره په دې غم کښې شريک
شو او د خپلو زخميانو ورونو دارو درمل هم وکړې او د هغوی پس ماندگانو سره
مداد وکړو چه څوک مړه دي او بچي او ښځې يې پاتې شوي دي د دې د پاره موږ يوه کميټه
جوړه کړه چه د هغې نوم «د افغان هلال احمر» و او د دې کميټي کار د افغانستان
پښتنو طبي او مالي خدمت ؤ کلي په کلي، علاقه په علاقه خلکو د دې کميټي د پاره د
نډ ی جمع کولو انتظام وکړې او په يو لږ وخت کښې يو طبي وفد تيار شو چه هغه زما د
شر ورور ډاکټر خان صاحب په سرپرستي کښې تلو ته تيار شو. د افغانستان په امداد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو پښتون هم څه کمی کړی نه دی لیکن د بنوخلک د ډېره اسماعیل خان کونډ خانداان د سودم خانان د بائیزوخانان، قاضی عطاءالله خان، علی اصغرخان علی ګل خان او میا احمدشاه صاحب د ډېر تعریف ور دي . لیکن پېرنګیانو دا خبر چېرته خوښوله، د هغوی په زړه دا چېرته ځائیدی شوه چه دافغانستان د امداد د پاره دی د سرحد پښتانه لاړ شي ولې چه په دی طریقه خو زمونږ ورورولی اوقومولي قائمیده او هغوی چېرته دا غوښتل.

مونږ له یي اجازه رانه کړه . ما خو ډېر دا کوشش وکړه چه د دوی د اجازت بغیر مونږ له افغانستان ته تلل په کار دی مونږ ته د پېرنګیانو د اجازی او د پاسپورټ څه ضرورت نشته، ولی زما دا خبره کمیټی ونه منله او ما دا هم کمیټی ته وویل چه تر څو امان الله خان په افغانستان کښې وی مونږ له انګریزان د تلو اجازت افغانستان ته نه راکوي، خو کمیټی به ویل چه مونږ خو که بغیر د انګریزانو د اجازت نه لاړ شو نو بیا به په مونږه دارو او درمل بند کړي . پېرنګیانو خو اول دا اعتراض او چت کړه چه تاسو خو د امان الله خان امداد د پاره ځئ ، لیکن که هغه هم ستاسو د امداد خواهش وکړي . که چېری تاسو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تاسوله د تلو اجازه درکوو زه او میاں جعفرشاه د دی کار د پاره مقرر شو چه امان الله خان نه لاړ شو او اجازت نامه تری راوړو ولی ما کمیټی ته وویل چه مونږ خو د قوم او خپلو ورونو د امداد د پاره ځو، په دی کښې د امان الله خان د اجازی څه ضرورت دی او مونږ خو د پښتنو د امداد د پاره تلو.

مونږ اول د پېښور وکیل تجارت له لاړو چه هغه زمونږ د پاره د اجازه راوغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن چه څو ورځې تېرې شوې او هغه اجازه را ونه رسېده نو مونږ کندهار ته د تلو اراده
وکړه چه د امان الله خان نه اجازتنامه راوړو. په شاهي باغ کښې د پښتنو یوه عظیم الشانه
جلسه وشوه، ما او جعفر شاه د خپلو تلونه خبر کړل لیکن دا مې ورته هم وویې چه دا ټولې
د پېرنګیانو باني دي هغوی پخپل وس زمونږ وفد له د تلو اجازت نه راکوی او دا به -
تاسو ته د پېر زر معلومه شي، مونږ شپې له نوښار ته لاړو، شپه مو هلته تېره کړه
د شپې یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ د نوښار د سټیشن نه ریل کښې سواره شو
د راولپنډۍ سټیشن ته ورسېدو، مولانا اسحاق صاحب هزاروی او د ښار
د بر مسلمانان زمونږ د لیدو د پاره سټیشن ته راغلي وو او څه وخت چه زمونږ د ګاډی
لاهور ته راورسېدو نو مولانا ظفر علیخان او د مسلمانانو او هندوانو د پېر لیډران
زمونږ لیدوله راغلي وو، مونږ یې د ګاډي نه راکوز کړو او د لاهور ښار ته یې بوتلو او یو لوی
جلوس یې او بکلو حالانکه زه د دې نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښې د هندوانو
او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې د حکومت د ملامتیا او مونږ سره د
امداد او همدردۍ تقریرونه وشو او قرار دادونه پاس شو. بله ورځ مونږ د کراچي
په میل کښې د لاهور نه کوېټې ته روان شو چه سکهر ته ورسېدو، د سنده حضرت
مولانا او بعضې د سنده مسلمانان زمونږ لیدلوله راغلي وو، هغوی سره مو د پېرې خبرې
وشوې، دلته زمونږ ګاډی بدل شو او مونږ کوېټې ته روان شو. سحر وختې زمونږ
ګاډی سیبوی نه ورسېدو، زمونږ ګاډی ولاړ دی او مونږ په دې فکر کښې یو چه چای
به څنګه وڅکو چه په دې کښې مونږ ته د بې تکېتان صاحبزاده خورشید چه د بلوچستان
پولیټیکل ایجنټ او بل د سره د پیو بو خان چه پولیس کپتان ورانوتل زما په زړه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه شک پیدا شو کنی دوی مونږ لیبی راغلی دی، هغوی مونږ سره ګپ شپ شروع
کړو او بیا یې مونږ ته ووې چه راځئ دلته مونږ سره په ارام چای وڅکئ نو بیا به
کاډی کښې کښېنئ کویټې ته به لاړ شئ مونږ اصرار وکړو او ورته مو وویل چه ستاسو
مهربانی ده کاډی به رانه لاړه شی هغوی چه دلته کاډی ډېر ساعت ولاړه دی نو مونږ
هغوی سره روان شو، د کپتان خورشید بنګلی ته لاړو چای مو وڅکله، مونږ تادی
کوله چه کاډی رانه لاړه نه شی مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ ښکښې تلو ته نه
پرېږدی، کاډی لاړه او مونږ پاتې شو، زمونږ او د دوی په مینځ کښې ډېری خبری
وشوې، د ډوډی وخت راغی، ډوډی مو خوړه. حکومت صاحبزاده صاحب
او د پیو خان د دی د پاره راپسی لیږلی وچه مونږ په دې رضا کړی چه په خوښه
سره واپس پېښور ته لاړ شو د هغوی او زمونږ په مینځ کښې ډېری خبری وشوی
ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو ما ذکر چه کوم کاډی راغی
په زور یې په هغه کاډی کښې کښېنولو. پولیس ته یې په حواله کړو چه مونږ د بلوچستان
د علاقې نه بهر و باسی او چه جیکب اباد ته را ورسېږو نو هلته پولیس مونږ په سټیشن
د کاډی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتې شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو
وړوکی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پېښور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت
کویټې ته پرې نه ښودو او د سیبې د سټیشن نه یې راواپس کړو او مونږ کند هار ته
نه پرېږدی او مونږ اراده کړې ده چه د حکومت دا ناجایزه حکم ونه منو او سبا به یا د
کند هار په طرف روانېږو. په سباله مونږ د بلوچستان رزډنټ ته لیټر ورکړو چه
مونږ ستاسو د دې قسم ناجایز حکم منلو ته تیار نه یو او مونږ تاخبر وو چه سباله به بیا مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کویټې ته روان وو. د شپې په ګاډي کښې مونږ بیا روان شو او چې سحر بیا زمونږ
ګاډي د سیوي سټیشن ته ورسیدو نو ګورو چې مسلح سپاهیان سره د یو پیرنګي
ولاړ دي ګاډی چې ودریده هغه پیرنګي زمونږ ډبې له راغی او مونږ یې د ډبې نه کوز
کړو داخل صاحبزاده صاحب او د پسوخان د دوی سره نه وو زمونږ خو دا خیال وو چې
جیلخانې ته مو بیایي لیکن هغه پیرنګي مونږ په ویټنګ روم کښې کښېنولو او په ویټنګ روم
یې یوه ډبله پیره ودروله دا پیره یو شریف پیرنګي وو ماته یې په خبرو خبرو کښې ووې چې زه
د دې حکومت په پالیسي نه پوهیږم یو طرف ته خو وایي چې مونږ غیر جانبدار یو او تاسو ته
وایي چې لاړ شئ مونږ له د امان الله خان نه اجازتنامه راوړئ نو تاسو به پریږدو او بل
طرف ته ماله حکم راکوي چې پام کوه چې دا سړي د دې نه مخکښې لاړ نه شي او بیا تاسو دا سې
کار نه منع کوي وستاسو طبي وفد نه پریږدي چې په دې کښې د خدای د مخلوق د خیر نه
بل هیڅ شی نشته. ما زیګر چې بیا هغه ریل ګاډی واپس راغی نو مونږ یې پکښې کښېنولو او
د جیکب آباد په سټیشن یې بیا کوز کړو مونږ ته معلومه شوله چې مونږ حکومت په هیڅ
قسم کندهار ته تلو ته نه پریږدي نو هسې تلل راتلل مو مناسب ونه ګڼل او اراده مو وکړه چې
دهلي ته به لاړ شو او د افغانستان کونسل جنرل سره به ووینو که هغه زمونږ د پاره څه د اجازه
نامې انتظام وکړای شي دهلي ته روان شو، دهلي ته ورسیدو او کونسل جنرل صاحب مو
ولیدو او خبرې اترې مو وشوې، مونږ سره یې ډېره همدردي ظاهره کړه او امان الله خان
ته یې تار ورکړو او د تار په ذریعه یې مونږ له اجازتنامه راوغوښته په دغه ورځې مونږ ته
په دهلي کښې معلومه شوله چې پیرنګیانو د شور بازار د حضرت ورور چې په هندوستان کښې
په کاټهیاواړ کې اوسي راغوښتي دي او هغه یاوند وسپي چې د هغه مریدان دي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لېږي ځکه چه پېرنګیانو ته معلومه شوې وه چه د خلکو څه نه څه همله دی د امان الله خان سره پیدا شوی ده او هسی نه چه هغه چیرته کامیاب شي. مونږ د کونسل جنرل صاحب نه رخصت واخست او سرحد ته د اروان شو څه وخت چه مونږ پېښور ته راورسېدو نو مونږ ته معلومه شوه چه د افغانستان وکیل تجار له هم د کندهار نه زمونږ د پاره د امان الله خان پخپل دستخط فرمان رالېږلی شوی دی. د دی د پاسه به بیا هم حکومت چل ول کوو او په مونږ به یې وخت اړوه څه وخت چه زما بالکل دا یقین راغی چه حکومت په هیڅ طریقه زمونږ وفد له اجازت نه ورکوي نو ما خپلو د جماعت ملګرو ته ووې چه د حکومت دا ټولی اني باني زمونږ د پاتی کېدو د پاره دی او که چیری تاسو د حکومت اجازت ته ناست یئ نو هلته شان به ناست پاتی شئ او هیڅ قسم د افغانستان امداد به نه کړی شئ او بله دا چه ایا افغانستان کښی د دوی سفارت نشته؟ نو بیا د پاسپورت ضرورت څه دی؟ مونږ خو افغانستان ته د پېرنګیانو په ذمه واری نه ځو، مونږ که افغانستان ته ځونو پخپله ذمه واری ځونو بیا د پېرنګیانو د راه داری مونږ ته څه حاجت دی؟ لیکن زما د اکثرو ورونړو دا خیال و زمونږ ټلل او د اتلل به بند شی او زمونږ د دی وفد په لاره کښی به د دارو راغوښتلو په سلسله کښی مشکلات پیدا شی او نه به مونږ د افغانستان ور دغو سره مالی امداد وکړی شو. ما ورته ووې چه په دی صورت کښی به مونږ دغه شان په انتظار کښی پاتی شو، د افغانستان به اړ و د هیڅ قسم امداد و نه کړی شو او امان الله خان چه ترکومی پوری په افغانستان کښی وی نو دوی مونږ له اجازه نه راکوی او چه هغه د افغانستان نه لاړ نو بیا به مونږ له اجازه راکړی.

ما او زما یو څو ملګرو دا اراده وکړه چه مونږ بغیر د پېرنګیانو د اجازت نه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامل اد د پاره روانیږ. و اوپه دې غرض موبه پېښبور کښې یوه جلسه وکړه او قوم ته مو دا حقیقت ښکاره کړو چه پېرنګیان مونږ. له راهداری نه راګوی او مونږ. د دوی راه داری ضرور دا هم نه ګڼو زمونږ. افغانستان ورور دی او مونږ. خپلو ورونو له خپله ذمه واری بلد یو چه څوک تلل غواړی او تلو ته تیار دی چه فوراً افغانستان ته روان شو. خلکو وې چه مونږ. تیار یو څه وخت چه د دې جلسې رپورټ حکومت ته رسېدلی دی چه مونږ. بغیر د اجازت تلو ته تیار شو نو فوراً یې ماله تار راکړه چه څوک چه افغانستان ته په طبی وفد کښې ځی نو فوراً دې مونږ. له د راهداری له پاره درخواست راکړی او چېل تصویرونه دې ورسره راولېږی. زه د حکومت په دې خیال پوه شوم لیکن د جماعت اکثر خلکو را ته ووې چه ستاسې د دې حکومت نه نفرت دی او د دوی خبره درته د چل او دروغ ښکاری. زه چپ شوم او د راهداری نه بغیر تلو خیال می پرېښوده او د راهداری د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل.

نادرخان:

د دېرو ودځو نه په دې ملک کښې داګونګوسې وُ چه نادرخان د خپلو ورونو سره د فرانس نه راروان شوی دی، بلکه ورځې را ته معلومه شوه چه نادرخان سره د خپلو ورونو پېښبور ته راورسېدلی دی او د وکیل تجار په کور کښې دی. زه او ډاکټر صاحب یې هم د لیدو د پاره لاړو. نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پېژندل، په ښه شان سره مو ملاقات وکړه، ډېرو خلکو بېړی زور ولګوو چه قندهار ته لاړ شی او امان الله خان ورلیسې ډېر استقامی راولېږل لیکن نادرخان د قندهار د تلو د پاره تیار نه شو. یوه ورځې زه او نادرخان یوازې یوه کمره کښې ناست وو، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولې چه ده ما ته ووې زه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه کوم نو د امان الله خان د پاره یې کوم ما ورته ووې چه خلک وایي چه د حبیب الله
خان هغه زوی چه ستا خور یې دی تا سو د هغه په حکومت باندی د کښېنولو د پاره کوشش
کوئ ده راته ووې چه ته به هم ژوندی یې او زه به هم ژوندی یم که چیری ما هغه بادشاه
کړو نیا پخپله بادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تور کړه او راته ووایه چه نادره خپله وعده
دی پوره نه کړه. څه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادرخان او شاه ولي خان
خاځیو ته روان شو، زه یی په دې خبره مجبوره کړم او وعده یې راته واخستله چه سبا
به مونږ تل کښې یو. نه سبا له هلته راشه او ما ضرور وویته. زه سبا له تل ته لاړم لیکن نادر
خان په مخه تللی و او تل کښې ایسار شوی نه و، درا روانېدو په وخت کښې حکیم می په موټر کښې
ولید وچه د نادرخان دلید و د پاره خاځو ته روان و، هغه له می یو خط ورکړو او په هغی کښې
می نادرخان ته ولیکل چه اوله وعده خو دی پوره نه کړه شوه نو چه دبلې وعدی به دې څه
حال وي، بغیر زمانه دټولو خلکو داخیال وچه پیرنګیان به د افغانستان دټولو او امداد د پاره
مونږ له اجازت راکړی لیکن زما داخیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د
پښتنو خیر خواه بادشاه په افغانستان کښې نه غوښتو او زمونږ خوش اعتقاده ورونه په
دې امید کښې پراته وو چه نن دی که سبا دی اجازت به راشي د فصل وخت و مونږ د
افغانستان د پاره چنده جمع کولو په خیال د باڼیزو په دوره وو خلکو راسرا ډېر په اخلاص
او خوشحالۍ دټول زکوة د راکولو وعدی وکړې، پښتانه د افغانستان د ورونو هر قسم
امداد کولو ته تیار وو. زه او خوشحال خان د بادی کاؤ د سخاکوټ په لاره مردان ته را
روان شو، چه مردان ته را ورسېدو نو خبر شو چه امان الله خان د جنګ خیال پرېښودی
دی او کوېټې ته راغلی دی، ددې خبری په اوریدو به ما ډېر غم او خفګان راغی خوشحال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی ته رخصت شو او زه د قاضي عطاءالله خان ځای ته لاړم او په یو کټ کښې ویده پریوتم. ځو ورځې پس څه وخت چه امان الله خان بمبیئ ته ورسید و زه ډاکتر صاحب او نورو دوستانو مجبوره کړم چه بمبیئ ته لاړ شم. امان الله خان وو ویته او د افغانستان متعلق مشوره ور سره وکړه او دا خبره معلومه کړه چه که موږ د افغانستان سره د څه قسم امداد کول غواړو نو د چا سره وکړو او دا هم معلومه کړه چه د نادر خان او د هغوی د ورورو متعلق د هغه څه خیال دی. زه بمبیئ ته لاړم. عبدالهادی خان داوی هم هغه سره وو او د هغه په ذریعه می د هغه سره ملاقات وشو خبری موو وشوې. ما افغانستان ته د واپس د تلو خبره وکړه لیکن هغه د افغانستان نه مایوسه شوی و او د افغانستان خیال یې پریښی و د پښتونو د ډېر مودې معلومه زما چه ده سره ملاقات وشو نو ما سره یې په پښتو کښې خبری وکړې، د گفتگو په دوران کښې د نادر خان د وی ذکر هم راغی او ما ورته دا وویل چه موږ سره چه د افغانستان د پاره کوم حساب جمع دی هغه چاله ورکړو؟ نو په جواب کښې ده راته وو وی چه تاسو یې نادر خان ته ورکړی او د نادر خان امداد وکړئ ملاقات ختم شو په ډېر خفگان سره موږ دیوبل نه جدا شو په هغه هوټل کښې هغه سره نور هم ډېر سرداران وو هغوی سره می هم لیدل کتل وشو او د شپې عبدالهادی خان د بمبیئ د کونسل په کور کښې زه میلمه کړم او د دوی په وخت کښې می نورو ډېرو سردارانو سره خبرې اترې وشوې. د دې خلکو دا خیال و چه امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځي ځکه چه په موجوده جنگ کښې کوم کوم جرنیلان د بچه سقه دلیری کولو کوششونه کوی هغوی په کور کښې بې اتفاقه دی او په یو او بل اتفاق کولی نه شی او د ټولو اتفاق په امان الله خان راتلی شی د غه جرنیلان نو نادر خان وُ چه د ځاځو په مرسته یې کابل اخیستو او بل غلام نبی خان و چه د ترکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طرف نه په کابل دحملی کولو د پاره دا روان و. زه د بمبئی نه واپس راغلم دا ټولی
خبری می انجمن هلال احمر ته ورسولی او د امان الله خان خیال او رأی او د نادر خان
متعلق خبری می هم هغوی ته ظاهر کړی او دا تجویز می پیش کړو چه دا څو مره روپۍ هلال
احمر سره جمع دی او کوم سامان چه د طبی وفد د پاره مونږ ته خلکو ورکړی دی دا ټولی
نادر خان له لیږل په کار دي لیکن په دې کښی بعضی وکیلانو چه د هغوی سره غنی ابراهیم
خان د چیني ؤ مخالفت وکړو زما په خیال د هغوی د خپلو جنډ و وپس اخستو د پاره
دا بهانه وه اخر فیصله په دی وشوه چه څو ک خپلی روپۍ نادر خان ته لیږل نه غواړی نو
هغوی ته دا حق حاصل دی چه خپلی روپۍ واپس واخلی حالانکه د هلال احمر د قانون
نه دا خبره خلاف وه او تقریباً اکثرو وکیلانو چه مونږ له څه نه څه چندې راکړی وه دا پیس
ي واخیسته بیا هم مونږ نادر خان له پنځوس زره نغدی روپۍ او هغه تول سامان
چه مونږ له خلکو راکړی ؤ ولیږه او په علاقه کښی مو د چندې د پاره انتظام هم وکړو
په دې ورځو کښی هر سړی په جوش کښی و، زمونږ د اسلامیه کالج په هلکانو کښی هم
یو زبردسته جذبه راوچته شوې وه، د افغانستان د پاره چنده می هم راجمع
کړی وه، د سمبر میاشت وه کالجونه بند وو زما دیو طالب علم دوست میا اکبر شاه
د بلد رشو دا خیال ؤ چه د پیښتنو د ځوانانو یو انجمن قایمول په کار دی. هغه یوه ورځ
د میا احمد شاه صاحب په ځای کښی ما سره دا ذکر وکړه چه مونږ د صوبه سرحد ځوانان
راجمع کړو او که چیری ته د میلمنو د پاره انتظام وکړې نو دا به په موږ یو لوی احسان
وی ما ورته ووی زه هر وخت ستا سو خدمت ته تیار یم لیکن که د پیښنور په ځای
اتمانزو کښی راجمع کیږی نو دا به بهتره وی. هغه زما دی خبری سره اتفاق وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اتمانزو کښې را جمع شو زما د انجمن بعضې ممبران هم د وی سره د تبادلهٔ خیالاتو د پاره ما دا غونښتنې وو بحث شروع شو چه په صوبه سرحد کښې یو لیګ (Youth league) جوړول په کار دی. د بعضو خلکو دا خیال وو چه د یو ته لیګ په ځای دی د هغې نوم د صوبه سرحد د ځوانانو جرګه وی لیکن زمونږ د انجمن صدر عبدالاکبر خان او سکرټری خادم محمد اکبر د دې مخالفت وکړو چه د پښتنو یو جماعت خو قایم دی چه ستا سو او د هغه په اغراض و مقاصد وکښې فرق نشته په دې وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته، د غه جماعت له ترقی ورکول په کار دی، لیکن ځوانان ډیر په جوش کښې وو هغوی دی خبری سره اتفاق ونه کړو. زمونږ د خلکو دا خیال وی چه کښې ترقی دیو نوی انجمن قایمولو سره لګیږی د نادر خان تر ماله راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شو نو یو قسم خوشحالی په خلکو راغله چه بیان یی کولی نه شم. بلکه دا چه د قوم حوصلې زیاتې شوې او د ملک د بر سرا او د کوز سره جلوسونه او جنجونه را روان شو په جلوسونو کښې خلک که بدل ځکه چه ډیر خوشحاله وو د غر بینونو ډزی وی تو بکي هم خلاصیدی.

دا ټول جلوسونه په اتمانزو کښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه کښې نور د وزموږ ملګرو هم تقریرونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړو، د تقریر په دوران کښې می پښتنو ځوانانو ته ووی د کابل د فتحې نه سبق واخلئ د افغانستان د فتحې په سلسله کښې ډیره حصه ستاسو د کوششونو ده. په دنیا کښې داسې هیڅ کار نشته چه هغه کېدلی نه شی خو چه څوک یی کولو پسې ملا وتړی، نپولین به وې چه زما په دایری کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو او ده یئ د دنیا نه بی خبره یئ زه مو خبروم.

کابل د ۱۹۲۹ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادر خان د خپلې باد شاهۍ اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باندې مونږ ډېر حیران شو. ولې چه داسې کار یې وکړ چه زمونږ په خواب او خیال کښې نه ؤ ځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه باچا کیږم. مونږ خو پرېږده چه خپلو خلکو سره یې کومې وعدې کړې وې هغه یې هم ماتې کړې. په دغو ورځو کښې عبدالهادي خان چه کابل ته روان وو مې لیدو زما به لیدو سره یې وخندل او وېې ویل چه کم بخت په یوه وعده هم ټینګ نه شو که باچاهي یې خوښه وې نو کم از کم کانسټي ټیوشنل مانرکۍ اعلان به یې کړې وای. د ننا درخان بې وفايي زمونږ په خلکو ډېر خراب اثر کړې و. لیکن مونږ څه کولی شو، مونږ دا خبره خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ورکړي. چه بیا څوک قوم سره داسې قصه نه کوي. د افغانستان د فیصلې نه پس مونږ وزګار شو

میا احمد شاه صاحب مې هم راضي کړو او مونږ د خپلې

صوبې د دورې اراده وکړه. زه او عبدالاکبر خان

او احمد شاه د کوهاټ، بنو، ډیره اسمعیل خان

په دوره ووتو، د دې تقریرونه

به په جرګه یعنې یوته لیګ (youth league) باندې وو او ما به خلکو سره د قوم او وطن خبرې کولې او په هر ځای کښې زمونږ دا دوره ډېره کامیابه ثابته شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظم سیاسي، جد وجهد
خدايي خدمتګاري

لاهړ کښې د آل انډيا کانګرس، جلسه سنه ۱۹۲۹ ع

خدايي خدمتګاري، دوړې او سرې جامې

د مردان، بابي زي، سودم، اکبرپوره، نوښار

خيشکي، نسته، سالاران

مرغز کښې لويه جلسه او يوه قامي پرېکړه، اتمانزو

کښې لويه جلسه او مشاعره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاهور کښې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ع :

په دسمبر ۱۹۲۹ع کښې په لاهور کښې د کانګرس سالانه جلسه وه او چونکه لاهور صوبه سرحد ته ډېر نزدې ؤ په دې وجه د صوبه سرحد ډېر خلک د کانګرس د جلسې ليدو له پاره لاړل. ما او امير ممتاز خان زمونږ د آزاد سکول هيډ ماسټر د تللو اراده وکړه. مونږ کانګرس کښې نه وو مونږ خو خلافت کښې وو او مونږ تماشې له تللي وو. د کانګرس جلسې زمونږ په ځوانانو باندې ډېر ښه اثر وکړو او بيا دې خبرې پېرې ډېر اثر وکړو چې ځوانان خو پوهېږ ده د هندوانو جينکو هم د ملک د ازادۍ او د خدمت د پاره ملا تړلې ده ولاړې دي. مونږ هم د کانګرس په پنډال کښې ځاى په ځاى وګرځېدو. مونږ د جينکو والنټيرو (رضاکارانو) د اقومي جذبه وليدله نو د دې نه ډېر متاثر شو. مونږ د صوبه سرحد ته تللي تول ملګري هلته راجمع شو ما ورته ووې چې سړي خو د هندوانو ښځې هم بيدارې شوې دي او د ملک د ابادۍ د پاره يې ملا تړلې ده پښتون د ښځو ډېر اثر کېږي، د دې خبرې په هر يو ډېر اثر وشو او هر سړي چې لاهور ته تللي و نو په زړه کښې يې د قام او وطن احساس پيدا شوى ؤ. جلسه ختمه شو

خدايي خدمتګاري :

مونږ چې د لاهور نه واپس شو نو په اتمانزو کښې مو لويه جلسه وکړه، زه په جلسه کښې پاڅېدم او خلکو ته مې ووې چې تاسو خوا وده يئ او سړي خه کوئ چې د هندوانو ښځې هم بيدارې شوې او هغوى سړه سړه يو ځاى د ملک د ازادۍ د پاره ملا تړلې ده جد و جهد کوي. تاسو خو لږ دې لمر خاته ته وګورئ څومره لوى سيلاب را روان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیلابونه همیشه اوده قومونه وړي پاځئ، وینښ شئ او ملا وتړئ، تاسو خو
د کورئ، پیرنګیان وایي چه هندوستان مونږ په توره فتح کړی دی دا زمونږ دی
او مونږ به پری حکومت کوو او کټه وته یې زمونږ ده، هندوان پیرنګي ته وایي چه
تاسي مونږ په زوره نیولي یو، اوس چه مونږ پوه شوو او متفق شو خپل وطن د هنه
اخلو دا زمونږ وطن دی اوس به پری مونږ حکومت کوو. تاسی ددې نه خبرېږئ
که نه؟ زه مو خبروم چه خبر شئ د هندوانو او پیرنګیانو په دې جنګ دی چه
پیرنګي وایي چه هندوستان کښې به بادشاهي مونږ کوو او هندوان وایي چه دلته
به بادشاهي مونږ کوو او مسلمانان د غفلت په خوب اوده دي، نو ای پښتنو ورونو
زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، ناست به یئ د دواړو ته به دعاګوئ او
د غلامۍ او پېتي توب ژوند به تېروئ. (مونږ چه هلکان وو، غوزان به مو کول. لویه
دایره به مو رابښکله او په هغې کښې به مو غوزان کښېښودل. کټه بایلات به د دوو لوبغاړو
وي او دریم سړی به د دواړو له غوزان راټولول هغه سړي ته به یې پېتي ویلو چه چا به غوزان
وګټل نو هغه ته به یې دوه غوزان د ګټې ورکول.) نو ای پښتنو تاسي ته وایم دا د پېتي
توب ژوند خوښوئ او که تاسو هم ځان د دې وطن مالکان کښېنئ؟ نو پاځئ او ملا
وتړئ او دا خپل ملک خپل کړئ. جلسه په ډېر جوش وخروش ختمه شوه او په پښتنو
زما تقریر ډېر ښه اثر وشو. د شپې زمونږ د کلي محمد اکبرخان، سرفرازخان
او حجاب ګل او یو څو نور هلکان زما د لید د پاره زمونږ حجرې ته راغلل او ما سره
یې د یو جماعت د جوړولو مشوره وکړه ما هغوی په ښه شان پوه کړل چه دا لوبې توکي
نه دی دا ډېر مشکل کار دی، د دې په لار کښې ډېر اغزي دي په تاسو به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر د ډېر اثر شوی وی، خولار شئ . په دی معامله سنه غور او فکر وکړئ، هغوی می رخصت کړل ، بله شپه بیا راغلل . ما ورته ووې چه ستاسو په ذهن کښې زما هغه تقریر لا اوس هم ناست دی . تاسو د دنیا تاریخ وګورئ په دنیا کښې چه څوک د خدای د مخلوق د خدمت د پاره پاڅېدلی دي نو په هغه مصیبتونه او تکلیفونه راغلي دي تاسو بیا په دریم ځل په دی سنه غور او فکر وکړئ بله شپه بیا راغله او واته یې ووېل چه مونږ په دی کار ډېر غور او فکر وکړ ، مونږ د قوم او ملک د خدمت د پاره د هر قسم تکلیفونو ، مصیبتونو او قربانیو ته تیار یو ، بیا مونږ کښېناستو او په دې خبره مو غور کولو چه د دی نوی جماعت نوم دې څه وي . زما دا خیال و چه په دی پښتون کښې د خدمت خیال نشته ، په دی جماعت مونږ یو داسی نوم کښېږدو چه د پښتنو په دماغ کښې د خدای د پاره د خدمت خیال پیدا شي . قسم قسم نومونه پیش شول خو زمونږ خوښ نه شول ، د شپې زما په زړه کښې د خدایي خدمتګار نوم راغی . چه سبا له دوی راغلل نوما ورته دا نوم وړاندی کړ ، د دوی هم خوښ شو او دعا د خیر یې وشوه . دی نوم زمونږ په زړونو کښې یو قسم اطمینان پیدا کړ ، مونږ پښتانه خدایي کار او خدمت هغه کار او خدمت ته وایو چه بې د کومې طمعې ، غرض او اجرت نه د خدای د پاره کوو او خدای خو خدمت ته ضرورت نه لري ، د خدای د مخلوق خدمت د خدای خدمت دی .

زمونږ په علاقه کښې ملایانو ، د دولکی او سرنا بند کړي وو د د ماتو یو ستر وهغه خپلو کشرانو ته ویلی و وچه بچو دا ډول ، ډبلۍ د کوتې په تیر کښې کښېږدئ . دی اخر به خدای مسلمانی راولي ، نو د ماتو ته مو ووېل چه هغه خپل ډول ډبلی را او باسئ هغوی ډېر خوشحاله شو هغوی هم مونږ سره خدایي خدمتګار شول او مونږ د ښنغر او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواوي په دوره روان شو او چه یو کلي ته به نژدې شو نو د ول به مو وواهه. چه خلکو به د ډول اوسرنا اواز واوریدل نو حیران به شو ولی چه د ول او سرنا خو ملایانو بند کړي وو نو چه چا او ریدل هنیځې، نر، بچی به راغونډیدل او مونږ به پسې به را روان وو مونږ چه به د کلی مینځ ته ورسیدو نو ډول اوسرنا به مو بند کړل. د کلی اکثر خلک به راغونډ شوي وو او دې کار مونږ سره ډیر مدد وکړو نو ما به ورته یو مختصر غونډی تقریر دکړو چه پښتنو وروڼو! مونږ ستاسو وروڼه یو، ستاسو خدمتګار یو، ستاسو خدمت له راغلی یو راځئ چه داچیل وران کور جوړ کړو، تاسو لږ دې دنیا ته وګورئ که علم مونشته نو ستړګی خو موشته. د دنیا خلک او قومونه اسمانو نو ته وختل او مونږ په مځکه پاتې شو. هغوی چه زمونږ په شان بنیادم دي، مونږ ورته لاس نیولی دی چانه دانې غواړو وچانه پیسې غواړو، مونږ له خدای دجنت په شان ملک راکړی دی، د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی او زمونږ یکښې خه حال دی؟ د جوارو دوه دې نشته چه په مړه ګیډه یي وخورو هغوی ولی اباد شو؟ او مونږ ولی پاتې شو؟ هغوی کښې ورور ولی ده، قامولي ده، او اتفاق دی، په مونږ کښې پرې دي جنبې دي او بغض دی، کینه ده، نفاق دی. دائن دنیا دقامولي دنیا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم اباده شی او ستاسو اخرت به هم اباد شی.

زمونږ دې خبرو به خلکو ډیر اثر وکړو او مونږ چه به هر چیر ته لاړو نو ښځې نر، واړه، زاړه به قول راسره روان شو، نو ملایانو دا فتوه وکړه چه باچاخان دجال دی. د دجال په هکله دا مشهوره وه چه دی راشي نو ښځې، نر، او ماشومان به ورپسې وي، ملایانو به خلکو ته ویل چه تاسو نه ګورئ چه نر، ښځې، زاړه، واړه ورپسې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم څوان چه به زمونږ جماعت کښې داخلیږ ونو هغه به عمل کوو مونږ به ورته ویلي چه
دالا د ډیره ګرانه ده او په دې لاره کښې د ډیرا غزي مصیبتونه او تکلیفونه او قربانی
دي که دې ته تیاریي نو هله خدایي خدمتګار کیږه ، ښه غور او فکر پکښې وکړه بیا به مو
ورته ویلي چه خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته ، د خدای خدمت دا دی چه
د هغه د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره وکړې بیا به مو ورته دا خبره وکړه چه
پرې ، جنبې ، ترګنې به پرېږد دې ولې چه د دې د لاسه زمونږ کور وران دی
او که څوک د ربانډي زیاتي وکړي نو ته به ترې بدل نه اخلې ، صبر به کوې بیا به مو
ورته وې چه تشدد به نه کوې ولې چه تاسو وګورئ د پښتون خپل کور د تشدد
په وجه وران دی او دده تشدد د خو خپل ورور سره دی بل ته یې ایمان نشته . خدایي
خدمتګار به د خپل قوم او ملک خدمت د خدای د پاره کوی بل غرض به یې نه وي
رسم او رواج به پرېږدي او هره ورځ به یې خپل لاس دوه ګینټې کار کوی . دا وعده
چه به یې وکړه نو هله به مونږ د هغه نوم د خدایي خدمتګارو په فهرست کښې ولیکلو .
د عدم تشدد په هکله خلکو کښې عجیبه عجیبه خیالات دي د دې په هکله ډیری
پراپیګنډې کیږي او په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کوی . څوک وایي چه که څوک په یو
مخ څپېړه درکړي نو ته ورته د ابل مخ هم ونیسه چا به وې چه ته ورته پروت او سه
او بل به درباندې ګرځي چا به وې چه ته به ورته پروت یې او هغه به دې وهي ته به
لاس پښه نه خوځوې چا به وې چه پښتون یو بها در او زبردست قوم دی ، غفار خان
یې بزدله کوي ، لنډه دا چه قسم قسم خبرې وې . د را صل عدم تشدد د یو طاقت دی څرنګه
چه تشدد د یو طاقت دی د عدم تشدد هم د غه شان فوج دی لکه څرنګه چه د تشدد دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د علام تشدد وسله تبلیغ دی او د تشدد وسله تو پک دی ، علام تشدد په خلکو
محبت پیدا کوی ، همت پیدا کوی او جرئت پیدا کوی او تشدد په خلکو کښی نفرت پیدا
کوی او و یره پیدا کوی او بزدلی پیدا کوی . بعضی خلک وائی چه د ډیفنس (دفاع)
د پاره خو تشدد ډیر په کار دی ، دوی دی ته فکر نه کوی چه تشدد دې و کړی نو د علام تشدد
د ره دې پرېښوه حالانکه علام تشدد کښی خپله دفاع شته ، علام تشدد کښی شکست
شته او تشدد کښی شکست شته ، ځکه چه د تشدد یو نظام دی ، دغه شان د علام
تشدد هم مکمل نظام دی ، تشدد اسان دی او په دې لاره تلل هم اسان دی او علام
تشدد ډیر گران دی او په دې لاره تلل هم ډیر گران دی . یو سړی له د پرق جواب
کښی پرق ورکول اسان کار دی ، خو پرق زغمل گران کار دی .

دوری :

د هشنغر او دوا وی نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابئ په دوره
د رو کلی په کلی وگرځید و او ډیر خلک په خدائی خدمتگار ئ کښی داخل شو کلی په
کلی موجرگی جوړ و لې . مونږ دغه ځای نه بیا پېښور ، خالصه او د داود زو کلی د کتل
د مردان او بیا د باڼیزو دوره مو وکړله او سودم او رستم له لاړو صاحبزاده خورشید
دادینا او مولوی شاه محمد صاحب د تولانډی ماپسی راغلل بیا ماهغوی سره د
ما زو کړې نه ترنا ریخی پوری دوره وکړه ، په دی دوره کښی د صاحبزاده صاحب سایکل
مونږ سره ډیر مدد کړی و زمونږ د اقولې دوری به پیاده وې . صاحبزاده صاحب
به په سایکل سور شو او زمونږ نه به یې مخکښی یو کلی ته ځان ورسولو ، مونږ چه به ورتلو
دغه به د کلی خلک یو ځای ته راجمع کړې وو ، مونږ چه به ورته تقریر شروع کړه نو صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب به دخپل بایسکل سره دبل کلي د خبرولو د پاره روان شو او به دې طریقه مونږ
به په ورځ کښې نهه لس جلسې کولې، په دې دوره کښې مونږ ډېر کار وکړو او ډېرې جلسې مو
وکړې. د هغې لویه وجه داوه چه روژه وه او خوراک څښکل پکښې نه وو. هغه وخت چه په ځوړلو
څکلو، ضایع کېدلو بچ شو. اخترله مونږ ټول خپلو خپلو کلو ته لاړو او د اختر په دریمه
ورځ چه په چارسده کښې به یوه لویه میله لګېدله (چه د نسرو میله به یې ورته وې) مونږ
خپل خدایي خدمتګار د ډول سرنا سره د یو جلوس په طریقه میلې له لاړو. په دغه وخت
کښې زمونږ د خدایي خدمتګارو وردي، د سپینې خامتا وه. هغه به زر خیرنه شوه
او چه دوره کښې به هغه خیرنه شوه نو ښه به نه ښکارېده. په میله کښې د لیرې لیرې علاقو
خلک راغلي وو هلته مونږ یوه لویه جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول خلکو کښې ډېر
مینه وه، محبت و، جذبه وه او په خلکو ډېر اثر وشو، ماخو هره جلسه کښې هغه یو تقریر کولو
بیا مونږ خالصې ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبرپوره کښې یوه لویه میله دې هغلته
هم مونږ ته ډېر خلک راجمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بیان کړل او په خلکو
یې ډېر اثر وشو په لاره کښې خدایي خدمتګارو د یو سړي نه د لارې تپوس وکړو
هغه چه ورسره ډول سرنا ولیدل ورته وېل یې ما ته دا ساز وغږوئ نو بیا به درته
لاره وښیم هغوی ورته ووې چه دلته ودرېږه یو سړی وار وان دی هغه نه پوښتنه
وکړه که هغه راته ووې نو بیا به درته ساز وغږوو چه زه ورور سېډم نو هغه سړي
چه زه ولیدم نو وشرمېدو او لاره یې راته وښودله. د اکبرپورې نه تاروته لاړو
او د تارو نه په ریل کښې نوښار ته لاړو، د نوښار په صدر بازار کښې مو جلسه وکړه
او د خدایي خدمتګارۍ په مطلب مو خلک پوه کړل. شپې له پورې نوښار ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړو دشپې د ډوډۍ انتظام معزالله خان کړی و. ګل احمد او یونس خان بره په
د نوښار په ډاک کښې د جلسې انتظام کړی و. په سباله په جلسه کښې خانان او غټ
بیانان په لوی تعداد کښې شریک شول. سربلند خان، سرفراز خان او امین خوخا
الله خان او حضرت بادشاه میا صاحب سره د خپلو زامنو فیروز شاه او سرور شاه چترې
او عبدالله یان جلسه په ډېره کامیابی سره وکړه. په نوښار کښې د پېر جوش وخروش ښکار
پیدا شو او حضرت شاه بادشاه په جلسه کښې اعلان وکړو چه ما خپل دوه زامن او صفا کړ
فیروز شاه او سرور شاه د خدائی خدمتګاری د خدمت د پاره باچا خان ته هم ګرا
بښلی دی.

په نوښار کښې چه د پېر خدائی خدمتګار او ممبران جوړ شو نو دلته مونږ
جرګه جوړه کړه او د خدائی خدمتګارو جرنیل سرور شاه مقرر شو. ما خو وړاندی
ددی خبری ذکر کړی دی چه خدائی خدمتګارو وردۍ د سپینی خامتا وه
خدائی خدمتګارو ما ته شکایت وکړو چه دا سپینه وردۍ په دوړه کښې زر
خیرنه شی او د وینځلو هم څه انتظام نه وي نو سپینه به داوی چه مونږ. ورله څه رنګ
ورکړو نو ما ورته ووې چه ورکړی نو هغوی اتفاقاً سور رنګ ورکړو خدائی خدمتګارو
ځان له سره ئی وردۍ جوړې کړې. هر خدائی خدمتګار به ځان له خپله خپله وردۍ
جوړوله. دی رنګ د خلکو په زړونو ډېر زیات اثر وکړو ځکه چه ښکلی وردۍ وي
او ځلمی به په کښې ښکلی ښکا د بدل او ټولو خدائی خدمتګارو یو شان رنګ ورکړو.
غه د سرو جامو وجه وه چه پیرنګیانو بیا زمونږ. برخلاف پراپیګنډه شروع کړه چه
ا د بلشویکو تحریک دی مونږ. خو هغه وخت ددی نه خبر هم نه وو چه د بلشویکو هم سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورډې ده داخو يوه اتفاقي خبره وه . ما ترډغه وخته پورې نه د مارکس . نه د لينن او نه د ګاندهي چې کوم کتاب لوستی وه او نه تري خبروم . موتږ د نوښاد نه خپلشکو له ډاغلو او جلسه مو وکړه او ډېر خلک مونږ سره په خدايي خدمتګارۍ کښې شريک شو او سيف الملوک او تاج الملوک د سرخپوشو مشران مقرر شول او بيا نيستي له ډاغلو دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلک په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول د خدايي ټنان چه پښتنو کښې داسې يوه جذبه پيدا شوې وه چه مونږ به کوم کلي ته ورتلو او خلک به زمونږ نه خبر شو نو په يوه منډه به مونږ له راتلل او د تقرير نه پس چه به ما اپيل وکه چه تاسو کښې څوک شته چه د خداى د پاره د ملک او قام خدمت وکړي نو يو به پاڅېد وچه زمانوم وليکه د هغه پسې بل او بل به پاڅېدل چه زمانوم وليکه او خدايي خدمتګارۍ کښې شريکېدل او دغه شان ډېر کسان په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول.

زمونږ د جرګو د ممبرانو او خدايي خدمتګارو تعداد چه زيات شو نو مونږ د دوى . تنظيم جوړ کړو ، او د اتمانزو سرفرازخان د باوردۍ خدايي خدمتګارو سالاراعظم مقرر شو ، د هغوى د منډاي د ډيوډۍ د پاسه يوه بالاخانه وه هغه د خدايي خدمتګارانو دفتر شو ، دامرکزي دفتر وو . د سرفرازخان نه پس د ب نوازخان سالار شو ، او د هغه نه پس بيا امين جان خان سالاراعظم شو . دغه شان د ضلع پېښور سالار اينزرګل ، د مردان سالار منيرخان ، د کوهاټ سالار اسلم خټک ، د بنو سالار يعقوب خان ، د ډېرو سالار مولاداد او د هزارې سالار داؤد خان او يو سالار د کنو د بهان نادنګ مقرر شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه برخو کښې قلي خان چه د مومند د پولټيکل وو زمونږ مومند درو نه
ي را او غوښتل او ورته يي اوويل چه په تاريخ کښې ليکلي دي چه د دې ملک خلک به
يو تان ته ځي او دا ملک به تورې پاتي کيږي . که تاسو د دوی ملګرتيا او نکړئ او دوی سره
په تحريک (خدايي خدمتګاری) کښې شامل نشئ نو دا مزکې به سرکار تاسو له درکړي ، زمونږ
د مومند خدايي خدمتګار وو چه د دوی تيکي وو . د تيکي د تخت بائ سره يو ورو کي بانډه
ده هغه راغي او ما ته يي دا قصه اوکړه ، په دغه وخت کښې زمونږ سره د هر پښه مومندان
په دې تحريک کښې شريک وو ، هغه چه ما ته دا خبره وکړه نو ما ورته اوويل چه ته د دې
علاقې با رسوخه مومندان را وغواړه او ما ته هم خبر وکړه چه زه هم در شم او دوی سره د
ورورولۍ او عزيزولۍ يو څو خبرې وکړم او دا څه چه ورته قلي خان ويلي دي د دې په
حقيقت يي پوه کړم . نو هغه خپل عزيزان مومندان را وغوښتل او زه يي هم خبر کړم ، زه
ورغلم ، ما دې خپلو ورونو مومندانو ته اوويل چه د پښتنو د رورولۍ وليش شوېدلې ی
او هر چا له خپله خپله حصه ورکړې شوېده ، اوس چه تاسو ته دا قلي خان څه خبرې کوي دا
مونږ کښې صرف د نفاق او جګړې پيدا کولو د پاره کوي او زمونږ رورولي ګډه وډه کوي ،
زه تاسو ته دا خبره کوم چه زمونږ لکه چه ما ورته اوويل د رورولۍ وليش شوېدلې ی ، زمونږ
دا ملک او ځمکې نه پېرنګيان تاسو ته درکوي او نه يي درکولې شي ، دا که درکوو نو مونږ به يي
درکوو ، راځئ مونږ سره د ملک د آزادۍ د پاره ملا اوتړئ او چه مونږ دا ملک ازاد
کړو نو تاسو سره وعده کوم چه هرې کورنۍ له به لس لس جريبه ځمکه ورکوم ، زمونږ د
د پښتنو ډېرې مزکې دي ، د هر چا پکښې برخه رسيدې شي ، خو دا نه چه ته به وايې
چه زه دا يا د دې سړي مزکه اخلم ، ځکه چه زمونږ خو قومي وېش شوېدلې ی . په دې زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوډکښي نفاق او جګړه پیدا کیږي . زه افسوس کوم چه دی ورونو ماسره اتفاق ونکړ
دکله چه دقیوم حکومت راغی نوهغه بیا داقصه را وسپرده اوچه بهتوراغی نوهغه داقص
لاګرمه کړه اوپه دی صورت یی زمونږ په پره تباهي اوبربادي اوکړه اوموږ ته یی دپ
سیاسي او اقتصادي نقصان را ورسولو .)

دخدايي خدمتګاري اثر په ورو ورو زیږو ، بنځو ، نرو او ماشومانو داسي شوی وو
زه به ورته دپر حیرانیدلم چه داقوم څومره ښه قوم دی ، اوڅنګه په یو مخ را بیدار شوید
دماشومانو داحال وو چه زه به یوکلي ته لاړم ، نودوی به ټول ما ته راجمع شول اوپه قط
کښي به و دریدل او زمانه به دا خواهش کولو چه زه هر یو چپ (ښکل) کړم . زما هم
سره ډیر محبت وو ، زما به هم دا خواهش وو چه هر یو چپ کړم . زه خو دوني ډیر
ووم او دوني ماشومان وو نو چپ کیدو وخت کښي به زه هر یو ته را ټیټیدلم نوما
ډیر تکلیف وو او ډیر به ستړی کیدم ، خو بیا به هم ما ټول چپ کړل او هغوی به به
ډیر خوشحال شول ، دی ماشومانو په کلو او بانډو کښي خپل تنظیم جوړ کړی وو . جلا
او جلوسونه به یی کول . یو کلي او بل کلي ته به تلل ، او زمونږ جلسو او جلوسو کښي
شریکیدل . دغه شان جینکو هم سره جامي جوړي کړي وی . نظمونه یی یاد کړي و
هغه به یی نورو ښځو ته اوورول ، دپښتون رساله (مجله) یی په شوق لوستله ، چه پښتن
مجله به راغله نو جینکۍ به را جمع شوي ، یو جینی به لوستله او نورو به اوریدله ، په د
دول دا خبار لوستلو شوق هم خدايي خدمتګار و پیدا کړی .

دحکومت پولیس به هر وخت مونږ پسي ؤ او دساعت ساعت خبر به یی حکو
ته ورکولو . حکومت ته چه معلومه شوه چه خدايي خدمتګاري په پښتنو کښي په د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور او شور سرا خوریږي او په خلکو کښې جوش او خروش زیاتیږي او دا تحریک
ښتنو کښې ډېر کامیاب او هر د لعزیز شو نو میږي پرې لګیا شو چه دا په پښتنو څه
ل وشو او زه هم د خدای پاک دې قدرت ته حیران وم چه پښتنو کښې دا دومره
ینه محبت، ورورولي، عزیز داري او ژوندان زمونږ په لږ کړاو څنګه را پیدا شو حکومت
دې فکر کښې شو چه په څه چل به دا تحریک ختم کړو، زمونږ د پیتې کمشنر له چه زمونږ
لاقي خو خانان به ملاقات له لاړل نو هغه به ورسره هم دا قصې کولې چه دا عبد الغفار خان
څه تماشه جوړه کړې؟ ده ولې په قلا رنه کښېني او کلي په کلي ګرځي اخر مطلب یې څه دی؟
وی به را غلل او دا متوله قصه به یې ماته بیان کړه ما به ورته وی چه تاسو د پیتې کمشنر
ووایئ چه زما مطلب صرف د پښتنو کور جوړول دي چه دا پرې، جنبې دښمنې تر-
ې پرېږدي او د تخریب په ځای تعمیر ته یې فکر شي، بله ورځې د سودم د باریکاب
ن خوشحال خان زما لید وله راغی او ما ته یې ووې چه لاټ صاحب وايي چه دا ده څه
شروع کړې؟ ده ما ورته ووې چه زما مطلب د حکومت مخالفت نه دی زه خو د پښتنو
ح کول غواړم چه د دوی دا بد رسمونه، رواجونه، پړې، جنبې لیرې شي او که چرې
وان او سکهان لګیا دي پخپل قوم کښې مینه او محبت او ورورولي پیدا کوي نو په
ښې څه ګناه ده چه پښتون هم خپله اصلاح وکړي. دا ستاسو رعیت نه دی څه؟ نو
حال خان راته ووې چه هغوی وايي چه یو ځل په پښتون کښې اتفاق راغی او دده
ح وشوه نو د دې څه ضمانت دی چه هغه دې زمونږ برخلاف استعمال نه شي؟
ورته ووې چه لاټ صاحب ته ووایه چه د قومونو ضمانت په یو بل اعتماد او اعتبار
دوی دې په مونږ اعتبار وکړي. بیا حکومت ماپسې خواب راولیږلو او راته یې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دا ته څه کوې ؟ ماورته دوې چه زه خو هغه کوم چه دیو ښه حکومت کار دی : دا خو
ستاسو کار دی زه یې د رله کوم او په تفصیل سره مې قولې خبرې ورته بیان کړې لیکن
هغوی تسلي په دې خبرو چرته کېدله خو د دې خبرو نه زه په دې نتیجه ورسېد
چه د حکومت نیت دې تحریک ته ښه نه دی .

مرغز کښې جلسه او یوه قامي پریکړه :

مونږ خو چه په یو ځل دوره شروع کړه نو په ټولو ضلعو کښې به مو یو شان دور
او چه د صوبې دیو سر نه به مو دوره شروع کړه نو دبل سره پورې به مو کوله لیکن چه په کو
علاقو کښې به ښه د کار خلک پیدا شو نو هغه علاقه کښې به تحریک ترقي وکړه نو زمونږ تح
په یوسف زو کښې ډېره ترقي کړې وه او په یوسفزو کښې خصوصاً په صوابۍ تحصیل کښې
یو کلی نه ؤ چه په هغه کښې به زمونږ جرګه نه وه یا به خدايي خدمتګار نه وو. په یوسف
زمونږ سالار منیر خان د مانیرې او جرنیل د مرغز خلیل الرحمان ؤ او بیا د مرغز کلي
خدمتګار ډېر د کار خلک وو او دوی به لګیا وو چه خپله علاقه کښې به یې کار کولو زمونږ بې
خدمتګارو کښې دا یو لوی صفت و چه څوک به خدايي خدمتګار شو او یا به جرګه کښې
نو هغوی به د شپې او د ورځې په خپله علاقه کښې کار کولو کور ته به نه کښېناستل په ما
کښې دوی په ماپسې راغلل چه مونږ خپله علاقه کښې ډېر کار کړې دی او ډېر خلک
سره ملګري شوي دي ، نو مونږ غوارو چه دا خلک قول راجمع کړو او په مرغز کښې
وکړو او دا د خدايي خدمتګارۍ اوله جلسه وه او میا احمد شاه صاحب او زمونږ د
عبدالغفور چه په خوش اوازۍ به یې نظم وې او د ماستر عبدالکریم صاحب
ؤ ، دوی سره د باور دئ یو خو خدايي خدمتګار لاړو او د مرغز په جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو . دتولی علاقی خلک راجمع شوي وو میا صاحب پکښې تقریر وکړو او نورو خلکو هم تقریرونه او ښکلی ښکلی نظمونه ووېل، ماچه وکتل نو حیران شوم چه زمونږ د پښتنو په شاعرانو کښې دقومي جذبې دا تحریک څنګه راپیدا شو؟ ځکه چه ددوی په نظمونو به قوم کښې ډېر جوش او طاقت پیدا کېدلو او دا دومره لویه تبدیلي پکښې څنګه راغله؟

محمد عمرخان دمانیرئ پکښې دموجوده او دپخواني زماني حاکمانو بادشاهانو فرق خلکو ته په ډېره ښه طریقه بیان کړو چه پخواني حاکمان او بادشاهان چه به په دوره راغلل نو هغوی به خلکوله دودي مکانی، انعامونه، اکرامونه ورکول او دموجوده زماني حاکمان چه په دورو راشي نو هغه انعام اکرام خو پرېږده هرڅه دمظلوم رعیت نه خوري . نودا تقریر خلکو ډېر خوښ کړو زه ددغه جلسي صدروم اخري تقریر زما وزه پاڅېدم او تقریر موشروع کړو ما خلکو ته ووې چه زه تقرير نه کوم تاسوته یو تجویز پیش کوم تقریرونه خو ډېر وشوخو داخبره زما یاده ولړئ چه په دنیا کښې کوم قومونه چه خبرې لږې کوي او عمل ډېر نو هغه قامونه همیشه خپل منزل ته رسېدلي دي ، زه تقرير نه کوم زما په تجويز غور وکړئ . په دې پښتنو باندې ددې رسم ورواج ډېر بوجونه دي او زمونږ دتحریک یو داغرض هم دی چه په دوی باندې دا بوجونه کم شي خوزه یو پوېږم چه هسې نه داجسې په پښتنو باندې یو بل بوج شي نوزه دا تجويز ستاسو په خدمت کښې پیش کوم چه په کوم کلي کښې زمونږ جلسه وي په هغه کښې به خلک نه چای څکي او نه دودۍ خوري اونه به څوک پاتي کېږي اونه به څوک شپه کوي . خلک به خپلو کلوته ځي اوکه څوک خپلو کلوته رسېدلي نه شي نو په یو کلي به هم ډېر کسان نه ورځي او که هغه کلي کښې چه ددوی شپه شي نو په یو خدایي خدمتګار به هم نه ډېره کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه په هغه کلي کښې څومره خدايي خدمتګاروي هغوی به وروله خپله خپله ډوډۍ راوړي دوی به يې په شريکه خوړي اوڅوک به زياتي تکليف نه کوي، اوکه دچايو وخت وي نوچه د دوو پيالونه زيات چاي ونه څکي دا تجويز په اتفاق سره پاس شوا وجلسه ختمه شوه . دمرغز مشران ماله راغلل، هغوی ماته د ډوډۍ ذکر وکړو ما ورته ووې چه دا تکليف دی، دمرغز ډېر ښه خلک دي که خانان دي که غريبانان دي که کسبګر دی هغوی کښې ډېر اتفاق او جذبه ده . هغوی راته ووې چه موږ ته خو هيڅ تکليف نشته . زموږ دټول کلي خلکو دجلسې دخلکو دپاره چاغوړي، چاچرګ اوچا اوړه راوړي دي ، ماورته ووې چه ستاسو خو اتفاق دی او تکليف درته نشته خو بيو کلي دي چه هلته ستاسو په شان اتفاق نشته که موږ هلته جلسه وکړو بيا به هغوی ته څومره تکليف وي؟ او تاسو که اوس دا ډوډۍ وکړه دا به رسم شي . پښتانه خو داسې قوم دی که يو کلي څه وکړي نوبل کلي دهغوی دسيالۍ نه ضرور کوي ، دوی زما هغه خبره ومنله . مازيګری چه جلسه ختمه شوه په مرغز کښې زموږ ماماګان وو . زموږ نيا ددې کلي وه . هغوی راته ووې چه موږ خو تاله ډوډۍ پخه کړې ده او موږ سره به شپه کوې ما ورته ووې، چه تاسو په جلسه کښې نه وې څه؟ په جلسه کښې خو دا تجويز پاس شو چه د جلسې په کلي کښې به ميلمانه نه شپه کوی او نه به ډوډۍ خوری او دا خو ډېر بدکار دی چه سړی وايي يو څه او کوی بل څه . هغوی مې په ډېره خوار و رضا کړل او زه بام خيلو ته لاړم او د غلمه مي باچا صاحب سره شپه وکړه چه هغه زمانه وعلي خيستي چه دې علاقې له راشي نو شپه به ما سره کوي .

اتمانزو کښې لويه جلسه او مشاعره :

موږ خو چه تر اوسه پورې کومې جلسې کولې نو د ضلع او تحصيل په سطح وې نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده وکړه چه اوس به مونږ دټولی صوبې په سطح باندې یوه لویه جلسه وکړو څکه ماچه کتل دخدایي خدمتګارو دی تحریک په پښتنو کښې یوه نوې جذبه پیدا کړې وه . نو ددې دپاره ما دا مناسب وګڼل چه اول باید دجلسې انتظام وکړو . دسرحد ټولو پښتنو له مونږ دشرکت دعوت ورکړو او داجلسه مونږ په شلم او یوویشتم اپریل ۱۹۳۰ع په اتمانزو کښې مقرر کړه او دیوې مشاعرې بندوبست موهم وکړو او ددې مشاعرې طرح داوه :

«دجنګ دآزادۍ له همیشه ځلمی وتلی دي.»

چه دجلسې اعلان وشونو زمونږ دجلسې داعلان سره حکومت ډیر په فکر او تشویش کښې پریوتو او د اتمانزو په خانانو یې حکمونه جاری شو ، حکومت غوښتل چه داجلسه بغیر چل بند شي چه مونږ په دې بل نام نه شو او دکلي خانان او خلک د دې خه مخالفت وکړي . او مونږ له تهانه په لاس راشي ، لیکن حکومت په دې مکراو فریب کښې کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ دکلي خانان خو په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک شوی وو صرف برنی محمدعمرخان زمونږ په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک نه و نورو کودلی یې ټول خدایي خدمتګار وو . حکومت په بعضې سیندونو پلونه هم خلکو ته وران کړل خو په دې کښې کامیاب نه شو او په زرګونو نر او ښځې په جلسه کښې شریک شول جلسه ډیره کامیابه وشوه او بیاخاص دخدایي خدمتګارو پریډ جلوس او سلامی په خلکو ډیر اثر وکړو . دپیرنګي خو دمخکښې نه اراده نه وه چه مونږ دی کار ته پریږدي خو دخدای فضل وچه دری دری نیمې میاشتې مونږ کار وکړو . مونږ چه دکانګرس دجسې ته راغلو نو په جنوری ۱۹۳۰ع کښې مو کار شروع کړو او په اپریل کښې پیرنګیانو ګرفتار کړم . دومره وشوه چه زمونږ اواز دپښتنو غوږ وته ورسېدو په ۲۲ اپریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله د جلسې میلمانه رخصت شول د برتهکال ارباب جمعه خان چه څه رخصت رخصتیدو نو، چونکه دی زما ډیر مهربان و ماورته ووې چه ستاخو ډیر زامن دي دخدای فضل دی نو دا یو ارباب عبدالغفور یکښې ماله دخدائې خدمتګارۍ دپاره راکړه نو ده وې چه ما په نامه دخدای درښلی دی او دې جلسې له د پېښور نه علی ګل جان. لعل باچا او دکانګرس نور ډیر کارکنان راغلی وو چه دوی د جلسې نه رخصتیدل نو ما ته یې ووېل چه مونږ سباله سول نافرمانی کوو او په پېښور کښې به مالګه جوړوو ته هم د غلته زمونږ تماشې له راشه کوره مونږ خو خدائې خدمتګار نه یو تا سو سره به دې جلسه کښې شریک شوي یو که ته کانګرس کښې نه یې نو تماشې له خو راشه!

فیرنګی د هو د سا او د عوام په کور کښ د جنګول سند پاته وه چه په ملکه ټیکس او لګولی شو د هندوستان عوام د ایکس ظالمانه کردار ګټه ل د عوام دا الطریه وه چه هر څو ک به دې خبر دي لښ جعبه برابر یک دی - هوا ۱ ورو ۲ اوبه ۳ په د اشیاء دیکس لګول هیڅ څه دار نشته سمندر په کناره به عوام د اوبو نه مالګه جوړول بیرته حکومت لیده مقرر کړه په دیکس دا ادا شیلی نه بغیر به مالګه څوک هم نشی خرید کولی داله بغیر دیکس دا ادا شیلی نه خلق وه شوه د کانګرس حکومت کړه نو سیاسی او اقتصادی جنګ جوړ شو - او عوام دا جنګ فتح کړه نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګجرات جېل او کانګرس سره تړون

زما ګرفتاري ۱۹۳۰ ع ګجرات جېل، د قصه خاني واقعه، د پېرنګي جبر

او نشاد د اوپښتنانه (اتمانزو، پړانګ، کوجړ ګړهي، تنګي، شبقدر،

مکړه، لوندخوړ، مېنئ، رستم، کوهاټ، بنون، آزاد-

قبايل، حبيب نور، دا پړيد وحمله

دا پيي فقير صاحب)

کانګرس او مونږ، د پټېل کميټي رپورټ

د ګجرات جېل ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرفتاري سنهٔ ۱۹۳۰ ع:

زه په ۲۳ - اپریل د دوی د دعوت په سلسله کښې په لاړی کښې پېښور ته روان
شوم او چه د ناڅې تا نهې ته ورسېدم نو پولیس والا ولاړ و ولاړی یې و دروله او ما ته
یې و وې چه مونږ ته ستا د گرفتارئ حکم دی، ما ورته ووې چه زما هیڅ عذر نشته
خو ما ته زما د گرفتارۍ وارنټ وښیئ. دوی سره وارنټ نه و خو لاړی والا ته یې
ووې چه لاړی مه روانوه و دریږه! لاړی والا غریب لاړی و دروله وه چه په
دې کښې د چارسدې نه پولیس والا په لاړئ کښې راغلل او ما ته یې د گرفتارۍ وارنټ
وښودلو او زه یې گرفتار کړم او واپس یې چارسدې له راوستم او د چارسدې
د حوالات قبلې ته د زنانه وو په حوالات کښې خانله بند کړم، زمونږ د دې جلسې
خرڅ ما کړې و او انتظام ټول زمونږ حاجی صاحب شهنواز خان کړې او د پښتنو
انتظام یې کړې و. جلسه کښې به یې د خاموش او از کولو صرف په دې او از سره دا
غریب هم مونږ سره گرفتار شو. چه زه یې د زنانه وو حوالات ته د ننه کړم نو میا-
احمد شاه په کښې ناست وو بیا یې حاجی شهنواز خان او سرفراز خان او عبدالاکبر-
خان هم راوستل او حوالات ته یې را د ننه کړل. زمونږ د گرفتارۍ خبر په لږ ساعت
کښې په ټوله علاقه کښې خور شو او په زرگونو خلک هلته راجمع شول او راجمع کېدل
چه د خدای فضل و، ډاکټر خانصاحب چه زما مشر ورور دی ورسېد، دا ټول
خلک خو خدایي خدمتگار نه وو، د دې خلکو اراده وه چه قلی خان چه د
وخت د چارسدې اسسټنټ کمشنر وو ژنی، خو چه ډاکټر صاحب د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر شو نو خلکو ته یې ووې چه ای ورونو زمونږ دا تحریک خو د عدم تشدد
تحریک دی مونږ خو خدای سره وعده کړې ده چه تشدد به نه کوو او ډېر کوشش
یې وکړو چه د اکاډونه شي او خلکو له یې ترغیب ورکړو چه خلک خپلو خپلو کلوته لاړ
شي خو خلک ناست وو او که چیرې ډاکټر صاحب نه وای نو لویه خونریزي به شوې
وه چه حکومت بوره شو چه دا خلک نه خوریږي، نو دلته هم کافي پولیس وو خو د مردان
نه یې د فوج رساله را وغوښته او زمونږ د حوالات خولې له یې را وستل او لاړې
یې مونږ ته د حوالات په خوله کښې و درول، ډېر پولیس او رساله تري چاپېره وو
مونږ یې دې لارې کښې ښېولو او د لارې نه خه رساله وړاندې او خه وروستو مردان
ته روان شو، بر زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو او مونږ په اشارت پوهول چه تشدد
به نه کوئ. چه خه وخت سره ډېر وته ورسېدو د شیخو د تپې زرګونه خدائي خدمتګار
د فتح محمد جرنیل په حکم په سړک ولاړ وو سړک یې بند کړې و ما د لارې نه دوی
ته ووې چه تشدد مه کوئ او چه په مونږ خفه یئ نو وکړئ او خدائي خدمتګارئ له
ترقي ورکړئ هغوی لاره پرېښوده او مونږ مردان ته ورسېدو و شپه مو د مردان
په جېلخانه کښې وکړه وختي سحر یې د مردان نه روان کړو. د مردان خلک چه زمونږ
د نیوونه خبر شوي وو نو چه مونږ د جېلخانې نه راووتو بهر په سړکونو ډېر خلک
ولاړ وو بیا یې مونږ د رسالپور چاونۍ ته بوتلو او حوالات کښې بند کړو. د نوښار
هندوان او مسلمانان چه څوک خبر بلل هغه ټول زمونږ د لیدو د پاره رسالپور ته
راغلل او سرکار خپله زمونږ د ګرفتارۍ پراپیګنډه په لویه پیمانه وکړه. لږ ساعت پس
علي خان زمونږ د چارسدې اسسټنټ کمشنر سره د خپلې علي دلته را ورسېد

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مقدمه ورته پيش شوه. مقدمه د څه وه خو مقدمه هم د سرکار وه او فيصله هم
سرکار کوله ما ته معلومه وه چه مونږ قيد وي ما ته خولي د ضمانت ونه وي څو زما ملګرو ته
يي ډير ووي چه باچا خان پرېږدي او تاسو ضمانتونه ورکړئ او ځيل کور ته ځئ هغوي
ورته ويل چه اخر ضمانت د څه ورکړو مونږ څه جرم کړی دی. مونږ ټولو د ضمانت
نه انکار وکړه، نو ټول يي په دفعه چاليس (څلويښتمه ماده) کښې دريو دريو کاله
سخت قيد کړو. مازيګر يي مونږ د دي ځای نه روان کړو چونکه خلک زمونږ نه خبر
شوی وو. د نوښار په ټيسن ډير خلک جمع شوي وو. نو حکومت مونږ د ريل د سود لی
د پاره د نوښار نه د جانګيری ټيسن له بوتلو ريل زمونږ په انتظار کښې ولاړه، مونږ
يي پکښې کښېنولو او ريل روان شو.

ګجرات جيل:

سحر وختي ګجرات ته ورسيدو مونږ يي د ريل نه کوز کړو او ګجرات جيلخانی
له يي بوتلو او ور دننه يي کړو، سحر وختي وه چه د جيلخانی دفتر ته ورسيدو داروغه
صاحب لا ويښ شوی نه و په دي وجه مونږ ډير ساعت دفتر کښې د هغه په انتظار کښې
ناست وو چه هغه راغی نو زمونږ چارج يي د پوليس نه واخيستو، زمونږ ټو مونږ يي په
کتاب کښې وليکل. مونږ چه څه وخت جيلخانی ته ورننوتو نو ښه دناوه ټود (لمر) ختلی و.
زمونږ نه مخکښې يو څو سياسی قيديان ورونه راغلي وو، مونږ نه چه خبر شو نو د جيلخانی
د دروازی سره زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو، مونږ ته راتو غاړه شو بارک له يي بوتلو
او زمونږ د پاره يي د چايو انتظام وکړو، دا جيلخانه د سرحد، پنجاب او ډهلی د
هغو سياسی قيديانو د پاره وه چه څوک به اي او بي کلاس کښې وو. هره ورځ به لس

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته سیاسي قیدیان راتلل تو له ورځ زمونږ په دی مشغولا تیره شوه ، بله ورځ علي-
ګلخان ، لعل باچا ، لاله پیراخان سره د شپږ و ، اتو رضا کارانو هم دپیښورنه دلته
دی جیل ته را بدل شول . زمونږ تعداد ورځ په ورځ زیاتید و خه وخت چه زمونږ تعداد
زیات شو نو زمونږ سیاسی ورونو دا تجویز پیش کړ چه اوس زمونږ د پاره یو کمیټی
جوړول په کار دی چه زمونږ د حقوقو حفاظت کوي او د ټولو په اتفاق یوه کمیټی جوړه
شوه ، ور پسې د صدارت سوال راغی چه صدر به څوک وي ټولو په اتفاق ووی چه ته
زمونږ صدارت قبول کړه ، خو دا څیزونه زما دا بند انه خوښ نه دي او ما به د عهدونه
اکثر پرهیز کولو نو په دی موقع هم ما دخپل طرف نه معذوری ظاهره کړه او بل څوک یې
مقرر کړو . سکرټری هم منتخب شو هره یوه خبره به زمونږ له طرفه ده وړاندی کوله زمونږ
کار په دی اندی بنه شو یوه ورځ زمونږ جیلخانی ته د پنجاب د جیلخانو جرنیل
او زمونږ سپرنټنډنټ راغلل ، د ټولونه په سر کښی زما چکی وه نو د ټولونه اول یې
زمانه شروع وکړه زه د ننه په کټ ناست وم دوی راغلل زما د چکی ور کښی ودریدل
دوی د ننه راغلل او زه ورله جنګلی ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقی قیدیان به جنګلی
له ورتلل زه خو سیاسی قیدی وم زما چکی په سر کښی وه او د مولانا ظفر علي خان
اخر کښی وه چه د هغه چکی ته ورسیدل نو هغه ورته ووی چه زه د سیاسی قیدیانو متعلق
تاسره خبری کول غواړم لیکن هغه په ترشی سره دا جواب ورکړو چه د پنجاب په جیلخانو
کښی شل زره قیدیان دي ، زه د هغوی په غم کښی یم ما سره دیو څو کسانو سیاسی
قیدیانو د پاره وخت نشته چه تاسره پری خبری وکړم . دا خبره چه سیاسی قیدیانو
ته ورسیده نو چه څه وخت دی د هغوی لید وله ورغی نو څوک ناست وو ، څوک اوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو چاورته پښتنې وغځولې چه ده دا حالت ولیدلو نو معاینه یې پرېښوده او د دفتره لاړو او په دېر قهر او غصه د دفتره رخصت شو.

د قصه خانې واقعه :

دلته مانه د پېښور ملګرو وویل چه په ۲۳ - اپریل ۱۹۳۰ چه تیرې نیولې تو په دغه شپه د پېښور ښاد کښې مونږ تول هم ګرفتار کړو . الله بخش برقي صاحب چه د کانګرس کمیټي سکرټري و په دغه شپه دې په دفتر کښې و پولیس ده پسې کور ته تللي و، دې کور نه و دشپې د ګرفتارۍ نه پاتې شو سحر پولیس دې هم دفتر کښې ونیولو چه دې څه وخت ګرفتار شو او خلک خبر شو، نو ډېر خلک راغونډ شول، دې یې د پولیسو موټر کښې کښېنول غوښتل خوخلکو نه پرېښودو، نو پولیس پیاده کابلي تانې ته روان کړو او د خلکو جلوس ورپسې شو چه تانې ته رسېدل نو ډېر مخلوق راجمع شوی وو چه دې یې تانې ته ننه کړو، نو دروازه یې بند کړه او خلکو ته یې وویل چه خواره شئ خو خلک نه خورېدل کشمکش زیات شو نو فوج یې راوغوښتو، دا فوج هندوستاني و او ګورا افسران وو هغوی ته یې حکم ورکړو چه په دې خلکو ګولۍ وچلوئ خو هغوی انکار وکړو خلکه چه هغوی وویل چه دا خود تش لاس خلک دي نه جنګ کوي نه فساد نو مونږ پرې ګولۍ ولې وچلوو؟ هغه یې ایرې کړل او ګوره فوج یې راوغوښتو هغوی د راتلو سره په خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک مړه او زخمیان شول .

ګجرات جیل کښې :

بله ورځ مونږ تول د سرحد سیاسي قید یان یو ځای ناست وو چه خبر راغی چه د بنونه د سیاسي قید یانو چالان را روان دی، مونږ وې چه څوک به وي خو خبر شو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فترته راورسېدل، مونږ په منډو رغلو یو سردار رام سنګه او بل حکیم عبدالرحیم
صاحب او د دیم سیوک رام وا وخه وخت یې چه هغوی جېلخانې ته را دننه کړل نو
مونږ ورته ورغلو او د ملک تول حال یې راته ووېی او ویې ویل چه باوجود د ډېر سخت
ظلم او جبر کار په منه شان سره روان دی. د دې په اورېدو زه ډېر خوشحاله شوم
ځکه چه ماسره د خپل ځان هیڅ فکر نه و ماسره به د پښتنو د تحریک فکر وچه دا حکومت
د باو کړی نه وي. مونږ له به هم د ملک نه خطو نه را تلل چه تحریک سنبه په زور کېښې دی او د
خدائي خدمتګارو تعداد د سوونو نه زرګونو ته ورسېدلو او څومره چه حکومت د دې
تحریک د دباو کولو کوششونه کوی هغومره دا تحریک خوربږي.

د لاهور د محمود علی قصوری صاحب پلار مولانا عبدالقادر صاحب هم د ګجرات
جېل ته راغی، د ده ځای نه و، نو ما خپل ملګری سرفراز خان خپلې چکۍ ته را وستو او
د هغه چکۍ می مولانا قصوری صاحب ته ورکړه. د غه شان د جمعیة العلماء هند
مولانا کفایت الله صاحب او ناظم مولانا احمد سعید صاحب هم د دې جېلخانه کېښې وو، د دې
به زه کله کله میلمه کولم. ناظم صاحب ډېره خوند ناکه ټوکې او حلوا پخوله.

مونږ په دې جېلخانه کېښې دوه قسمه قیدیان وو یو اې کلاس او بل بی کلاس
مونږ د خوراک وغیره تول حقوق یو شان وو خو یو دا فرق وچه د اې کلاس قیدیانو ته
به ځملاستو اجازت وا و ورته یې ورته نه بندولو او بی کلاس به دننه ځملاستل او
ور به یې وریسې بندولو او بل فرق دا وچه اې کلاس به د ځان د پاره د بهرنه
خوراک، څښاک څیز راغوښتی شو او بی کلاس نه شو راغوښتی. د لته ځ...
زه او اغا لعل باچا، میا احمد شاه او عبدالاکبر خان به اې کلاس کېښې وو، باقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورتول بی کلاس کښې وو، څوورځې پس لي اغا لعل باچا او عبدالاکبرخان د
اې کلاس نه بی کلاس ته کړل، مونږ به بهرځملاستو او زمونږ د انور ملګری به
د ننه ځملاستل ډېره ګرمي وه، علي ګلخان ناجوړه و او ډکومو نه به پرې چپې راتلې
ما ته دا خبره ډېره بده ښکارېده چه مونږ دې بهر یو او حاجي شهنواز خان، سرفراز
خان، عبدالاکبرخان، رام سنګه، حکیم عبدالرحیم او علي ګلخان دې د ننه ځملي مونږ
دا خبره خپلې کمیټي ته پیش کړه سپرنټنډنټ سره یي هم پرې خبرې وکړې. حکومت ته
نه مو هم ډېر درخواستونه لېږلي وو لیکن چا پرې غوږ نه اېښودو، جرنیل د جېلخانو
هم راغلی و او هغه زمونږ نه څه تلی و هغه هم زمونږ د پاره څه نه کول او حکومت هم
د څه کولو د پاره تیار نه و اخر چه مونږ مایوسه شو او به دې خبره پوه شو چه به منت
او درخواستونو څه کېدای نه شي نو مونږ اراده وکړه چه قدم اخیستل به کار دی. زمونږ
سپرنټنډنټ راجا صاحب و او به ډېښتیا راجاو او ډېر شریف سړی و مونږ ترې
چه تا سو بیا دا خپل شکایتونه ولیکئ او ما له یي راکړئ چه زه یي جرنیل صاحب له ولېږم
د هغه خبرې سره اتفاق وکړو ټولي خبرې مو بیا ولیکلې او هغه له مو ورکړې هغه هم
پرې ډېر ښه ریپوټ ولیکه لیکن ډېرې ورځې تېرې شوې څه ځواب رانغی چه په انتظار ستړي شو نو
مونږ فیصله وکړه چه اوس قدم اخیستل به کار دی لیکن زمونږ د پنجاب ورورنه څوک چه به اې کلاس کښې
هغوی به د دې مخالفت کولو او ویل به یي چه جېلخانه کښې ایجي ټېشن په کار نه دی، د هغو دا خبره خود ښه ده ولې چه
نه دا ایجي ټېشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام وو تکلیف که و بي کلاس ته ډکومو چه به د
ورو زیاتېده نو د علي ګلخان طبیعت به هم ورو ورو خرابېده او خولې به پرې هم راتلې اخر
فیصله مو وکړه چه مونږ پرې قدم اخلو او که څوک په خوشحالي سره زمونږ په دې ایجي ټېشن کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکیږی نو هم ښه ده او که نه کیږی نو هم بی کورلی اباد. مونږ له د خپلو بی کلاس ورونو د پاره ایجی ټیشن شروع کول په کار دی. مونږ ایجی ټیشن شروع کړو او فیصله مو وکړه چه بیګاله به نه بندیږو او که جیلوالا مونږ په زور بند وی نو یو بل له به لاسونه ورکوو. هر کله چه ماښام شو او د ورځی مو ډوډی وخوړه او د بندیدو وخت شو نو مونږ ټول ګنټری ته راغونډ شو او په چمن کښی غونډ کښیناستو او لاسونه مو یو بل له ورکړل او جیلوالو ته مو ووی چه مونږ په رضا نه بندیږو که په زور ده مو بند وی نو ستاسو اختیار دی. اکثره ای کلاس والا مونږه سره په دی ایجی ټیشن کښی شریک نه شول نور خو پریږده چه زمونږ د خدایی خدمتګارو صدر صاحب او سکرټری صاحب عبدالاکبرخان او میا احمدشاه هم رانه لیری لیری کړی شول او ماته یی ووی چه تا خو به مونږ ته وی چه جیلخانه کښی ایجی ټیشن و نه کړی او اوس دی پخپله شروع وکړه ما ورته ووی چه زه د دی برداشت نه شم کولی چه زه دی په ارام یم او زما د کاریز ملګری دی په تکلیف کښی وی په دی وجه مجبوره یم چه ایجی ټیشن وکړم. جیلوالا فوراً سپرنټنډنټ صاحب له اطلاع ورکړه هغه راغی او په دفتر کښی کښیناستو خبری شروع شوی هغه ووی چه دی کښی زما څه قصور دی. زه خو ستاسو د پاره هر څه ته تیار یم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایجی ټیشن کوئ ما ورته ووی چه مونږ د اقدام ستا برخلاف اخیستی نه دی، د حکومت برخلاف مو اخیستی او تر به دی خفه کیږه مه اخر فیصله به دی وشوه چه تاسو نن بند شئ او سباله به زه تار په ذریعه خبر راوغواړم مونږ ورته ووی چه ته زمونږ نه مه خفه کیږه، مونږ دا فیصله کړی ده چه پخپله خو به نه بندیږو ولیکن دا ده چه بندیږو وکښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به څه جګړه او کشمکش نه کوو د جیلخانې سپاهیان دې مونږ وچتوي او بارک ته دې مونږ رسوي هغه هم په دې راضي شو چه سپاهیانو د بي کلاس قیدیان په دغه ډولې بارک کښې قید کړل سباله وختي خبر راغي چه په زنانه احاطه کښې د ګډې بندکړې او د بهر وروز لیسې پوزې کوي او دننه د دوې خوښه ده چه که بهر څملي او که دننه. لنډه دا چه د بي کلاس دپاره هم مونږ هغه ټول حقوق حاصل کړل کوم چه د اې کلاس دپاره مقرر وو.

د پېرنګي جبر او د پښتنو عزم:

دا خو د جیلخانې واقعات وو اوس د بهر د حال نه مو خبر دم چه مونږ يي ونیولو نو فوجونه او رسالې اتمانزو له راغلي اول د خدايي خدمتګارو په دفترو د غلل کوده کانو په دفتر او ور لګولو او په دفتر کښې چه څو مرغ خدايي خدمتګار وو هغه ټول يي ښکته يو يو په پوخ سرک راوغورځول. زمازوې ولې چه هغه وخت د دیارلسو څوارلسو کالو هلک و د خدايي خدمتګارو دفتر کښې و په ده باندې يو ګوره د سنګین ګذار وو کړو و خو يو دلیسې افسر ور ته لاس ونیو هغه ګذار يي په لاس واخیست او دې يي بچ کړو بيا يي د مټ نه ونیو، په پوړوې يي ښکته د بالاخانې نه را وغورځولو فوجونه د کلي نه چاپېر شول، ټول خدايي خدمتګار يي ګرفتار کړل او رسالې نه په لاندو او کوڅو کښې ګرځېدې، په هر کور به ورننوتل توپکې او که بل څیز به يي خوښ شو هغه به يي یوړل چه ټول خدايي خدمتګار ګرفتار شول، نو ډپټي کمشنر ملک سره د خلکو په مینځ کښې و درېدو او په اوچت اواز يي ووې چه د سرو جامو څوک شته؟ په دې هجوم کښې زمونږ د کلي خان محمد عباس خان هم ولاړ و خپلو توکر انو ته يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواز وکړه چه راځئ د ده حجره د غلته نږدې وه په منډه لاړل. په دیګ کښې یې سور
رنګ واچوو چیلی او د نوکرانو جامې یې سرې کړې او وایې غوښتې او وبه توی بهیدې
چه راغی او د ده پیټي کمشنر په مخکښې ودرېدو چه دا دې د سرو جامو خلک پیټي کمشنر
خو دوی ګرفتار کړل خو دا داسې اواز و چه پښتنو کښې یې ننګ او غیرت پیدا کړه او پېرنګیانو
چه څومره کوشش وکړه نو سرې جامې یې ورکې نه کړې شوې محمد عباس خان په خدائی
خدمتګارو کښې نه و او د انجمن نه یې هم استعفا ورکړې وه مونږ نه خفه هم و خو د پښتنو ننګ
او ناموس یې ګټلو. انګریزانو زمونږ د کلی محاصره وکړه، د کلی خلک یې بهر ته نه پرېښودل
او د بهر خلک یې کلی ته نه پرېښودل، بنیادم خو به د فوجیانو په وینا بند شو. ولې خاروو ته
خو دا تکلیف پېښ شو چه هغوی میړو او شو لګرو ته وتل. کورونو کښې د ننه د کیاه څه انتظام
نه وو. کله چه به خاروی د کورونو نه را او وتل، پټو ته به تلل، نو کوډ ګانو به په اسونو
زغلول چه کله به هغه خاروی په سینه خیته ورواچولو نو بیا به یې په توپکو نو ویشتل
او په دې طریقه د ډېرو زمینداروغریبانانو ډېر خاروی مړه شول. د ښنکار بابا
غوټه ی مسا یولوی میدان و دا خلک یې هلته راجمع کړل وهل به یې، ټکول به یې
او ورته به یې ویل چه کوټی ولګوئ چه مونږ خدائی خدمتګار نه یو هغوی به ورته
وې چه مونږ خدائی خدمتګار نه یو او حقیقت هم دغه و دوی خدائی خدمتګار نه
وو خدائی خدمتګار خو ټول ګرفتار شوی وو خو کوټه لګول پښتنو ته شرم ښکارېده
او کوټی یې نه لګولې. د دې بانړی به یې د ښنکار بابا ډېرې ته کانړی خیچول او
یولوی ځلی پېرې جوړه و لوو. کله چه یولوی ځلی جوړ شو او پېرنګی خلکو ته وی چه
ستاسو هغه باچا خان مونږ د دې کښې ښخ کړو او په دې خلکو کښې یو سړی کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکوله هغه پېرنګي ورته وې چه تا ته اجازه ده کودته څه! هر کله چه کودته لاړ
نو ښځې يې جامې وينځلې ده نه يې تپوس وکړو چه ته څنګه راغلې؟ هغه وې زه يې
را پېژندم هغې ورته وې چه نور نه راپرېږدي نو ته يې څنګه پېژندې تا به کوته
تللې وې. دا کوته دې را دې خوا کړه دده په کوته رنګ لګېدلی ؤ دې سر
سو بادې په لاس کښې ونو ده ته يې ووې چه واخله بې غيرته په دې سو باړې
جامې وينځه زه ميدان له ورځم سهار د پرګيه شو او پښېما نه شو او ددې ښځې
په پښو پرېوتو چه ته مه ځه بيا ورځم چه دې راغی نو پېرنګي ورته وې چه ته خو
مې پېژندې وې ته بيا ولې راغلې ده وې چه ښځه مې کودنه پرېږدي نو زه
اوس جبل ته هم تيار يم او مرګ ته هم تيار يم او نورو خلکو سره کښېناستو. دا مح
پنځلس ورځې وچلېده، پېرنګيانو د پرځه وکړل خو عامو خلکو هم ورته ګوتې دنه
نکولې ځکه چه چا به کوته ونکوله نو کلې کښې د هغه ژوند د پېر دشېم و او خلکو ب
ورپورې خندل.

د پېرانګ چارسدې محاصره يو ويشت ورځې چلېدلې وه، د پېرانګ
چارسدې په محاصره کښې د پېر زيات فوج وو چا پېره به هم ولاړ وو او سواړ
به په لاړو کوڅو کښې هم ګرځېدل چه څوک به د کوره راووتو نو د هلو به يې اذانو
او د جمعې لمونځونه هم بند شول خدايي خدمتګاري ونيول او قيد يې کړل او عام خلک
به يې په تودو ښنګو بربنډ څملول او د کورونو تالاشي کېدې خو د قام اتفاق د چا کړ
چه غلې وې هغه يې په غر بيابانو ووېشلې او د مېرې خلک به سحر وختې راغلل
د دوی د مېرې فصلونه به يې کود کړل، خاوره کړل، او به کړل. بيا به شپې له کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول او د ښوونکو خلکو به ورله ، د ښوونکو فصلونه سنبالول. دا محاصره هم ناکامه چېته شوه . دا محاصره ، وهل ، تکول خو سخت و ، خو ددې یوه فایده دا وشوه چه کوم کلي چه انګریزانو محاصره کړل اوولي سوزول ، دا په جوښیلي سړک پراته نو چه عامو خلکو به دا تشدد او ظلم لیده نو د خلکو په زړونو کښې به د انګریزانو سره نفرت او د خدایي خدمتګارو سره همدردي زیاتېده او په دې توګه زمونږ په حق کښې ډېره غټه پراپیګنده وشوه .

د غه شان په ۲۷ مې کوجړو کړهې کښې جلسه وه د مردان نه کپتان مرفي سره د پولیس راغی ، دی یو ډېر ظالم پېرنګی و . بلکه چه د کوجړانو سره د مېښو څړ لو باره کوم کوتک دي د ده سره به هم هغه شان کوتک واو ډېر لې ترسه و . بې دریغه به خلک وهل . دا چه څنګه د خلکو په وهلو لاس پورې کړو او په پړه نیغ د خلکو مېنځ ته تو . نو هلته طالبان وو ، هغوی حیران شو ، په دې چه دا یو پېرنګی تش لاس روان دی او هیڅوک ورته څه نه وایي . خدایي خدمتګار خو چونکه د عدم تشدد پابند وو د غه طالبانو پېرنګي پسې خپل تبرګي را واخستو او په هغې یې او وهلو ، پېرنګي چه را پرېوتو نو ې بنځې چه ملګي ور سره وو ، د جلسې خلکو ته یې او به ورکولې ، هغې هغه ډک منګی پېرنګي په سر را اچولو او هغه مړ شو . چه د هغه د مرګ خبر مردان ته ورسېد نو ل (وجه لا) چه د مردان اسسټنټ کمشنر و هغه فوج را وغوښتو خلک د دې نه خبر ول خو بیا هم خلکو جلسه جاري وساتله د غه وخت باران اوسېلي راغلل او ددې وجه د فوج د رسېد و نه مخکښې جلسه خوره شوه کنې نو که فوج په جلسه ورغلی وای نو مره خونریزي به یکښې شوې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سباله ددې پېرنګي بد اخیستلو د پاره په ۲۸ مې په تکړ فوجونه ورغلل کلي یې
محاصره کړه او په خلکو بې دریغه ګولۍ وچلولې میشن ګنونه یې هم پکښې استعمال کړل
ډېر ماشومان، زلمي او ښځې، نر، پکښې شهیدان شول. بیا د ملک ملا الله خان خدائي
خدمتګار حجره او کورونه هم وسېزل او د سالار شمروز خان د پلار ملک امین ګل ډېره
یې هم وسېزله. د شېرګړه او جلالا کلو خلک چه خبر شو نو د تکړ د امداد د پاره ډېر د سپلو
راغلل نو پېرنګیانو محاصره پوره کړه او مردان ته لاړل. ددې نه پس فوجونه لوند خوړ ته
لاړل او هلته د غلام محمد خان خدائي خدمتګار حجره او کورونه وسوزول او د کلي
په عامو خلکو ډېر ظلم زیاتي وکړه. کوهاټ کښې هم د غه شان پېرنګیانو په خدائي
خدمتګارو او په عامو خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک پکښې شهیدان شول. دلته به
یې خدائي خدمتګار نخوا او بوته غوږ خول او غوږونه به یې ورکولي. د بنو په سپین تنګي
هاتي خېلو کښې د خدائي خدمتګارو جلسه وه، قاضي فضل قادر د ستېج د پاسه ولاړ
د قرآن شریف تلاوت یې کولو پېرنګي په تمانچه وویشتو او شهید یې کړو خلکو ته یې ووېل
چه جلسه خوره کړئ خو خلکو جلسه نه خوروله نو په ټوله جلسه یې ګولۍ وچلولې. ډېر خدائي
خدمتګار پکښې زخمیان او شهیدان شول او څه یې ګرفتار کړل. د مېنې تحصیل صوابي
مولانا صاحب په کور پولیس ورغلو او د هغه کور یې وسوا او د هغه په کتب خانه یې اور ولګولو
چه هغې کښې ډېر مذهبي کتابونه او قرآن شریفونه د حدیث او فقهي کتابونه وو هغه وسوزېدل
د رستم مولانا عبدالحي صاحب په کور ورغلل کتابونه او سامان یې ورته کډ وړ کړو او
هغه یې ګرفتار کړو. د غو ورځو کښې زمونږ په ټوله صوبه کښې داسې کلي نه وو چه هغه کښې
خدائي خدمتګار او د هغوی دفترونو او هغه ته فوځ ورنه رغلو. هلته د خدائي

(c) ketabton.com: The Digital Library

...لمتګارو د غتو دهغوی کورونه ، دهغوی مال ،حال او دهغوی سري جامې يي
...نه سوزول او په خلکو يي ظلمونه ونه کړل !

دې ظلمونو پښتانه را ولړزول ، په زړګونو زلمو د ملکنډ نه تر ډېره اسماعيل
...انه پورې خپلې جاجي سرې کړې ! او دوطن دازادي په ميدان کښې د سورښنبان
...لاى ودرېدل ، دخدايي خدمتګارى تحريک په ازادو قبايلو ، باجوړ ، مومند و
...يدو ، ودګزو ، وزيرو ، مسودو او بيټنو کښې خور شو . د باجوړ او مومند وخلک د
...نګزو د حاجي صاحب په مشرۍ کښې په ګړ په کښې ډېره شول . ددې مياشتې جنګ
...شتيپه اوورځ په پورې بموونه وربلل . حبيب نور په تحصيل چارسده کښې په ګچهرۍ
...رخه نيمې بجې په انګريز اسسټنټ کمشنر تماچه وچلوله خو کار توس غل شو ، پيرنګي
...شو ، دى ګرفتار شو ، او سباله به پېښور کښې پانسي شو . قلي خان پوليټيکل ايجنټ
...ونبتل چه خدايي خدمتګار مشران په دې کيس کښې را ولې ولي حبيب نور انکار وکړ
...لي خان ته يي ووېل چه زه پخپله اراده دده په قتل پسې راغلى وم خو کامياب نه شوم
...و ګوري داخلک خان ته مسلمانان هم وايي او د پيرنګي د پاره
...نا روا او ذليل نه ذليل کار کولو ته تيار دى . زمونږ د خدايي خدمتګارو څه ګناه وه
...ى د پاره موحق غوښتو . د پرابريلاى پښتانه راګوز شول . په پېښور ښار دې حمله
...فوجونو سره وجنګېدل مکړى ګودام يي تالا کړو او اوږدې پرى ولګولو . وزيرستان
...حملې شروع شوى ، او د پېر فوجونه يي خراب کړل ، دا جنګونه ډېره موده جاري وو
...خل وو چه د مومندو نه را واخله تر اپريدو او وزيرو مسودو پورې تول قبايلي
...د خپلو رونړو په امداد کښې را پاڅېدل او تر هغې يي د صلح کولو نه انکار او کړو

باچه خان مرحوم ده ملک او قوم ده آزادۍ دپاره په خپرو ککلو او تحر
(c) ketabton.com: The Digital Library
زړونو او لبنتیو ...
ان توئي لوئي قربانۍ ورکړلي شکه ده برطانيې مکار او فريبي قوم سره د
هندوستان او پښتونخوا نه سپېڅلي ۳۸٦ دا آزادي ده قلم سره کښي نو
ترڅو چه باچاخان او ګاندهي جي نه وي راپېژني.   راغلي ۱۳

کانګرس او مونږ :

مونږ دګجرات په جېلخانه کښې وو چه زمونږ يو دوه ملګري، يو ميان جعفر شاه
کاکاخېل، بل ميان عبدالله شاه دقاضي خېلو چارسدې زمونږ ملاقات له راغلل
ملاقات خو بند وو او زما دي نورو ملګرو سره يې ملاقات وشو هغوي ووېل چه حکومت
زمونږ دټولې صوبې ناکه بندي کړې ده نه څوک دصوبې نه بهر تلي شي او نه څوک دبهر
صوبې ته راتلي شي او په خلکو يې ډېر زور او ظلم شروع کړې دي کوشش دا دي چه
زمونږ تحريک ختم کړي، مونږ په اباسين راپورې د تو ځکه چه ګودرونه ټول بند
نيولي دي او تاسو له راغلو چه مونږ څه وکړو په مونږ داسې ناروا ظلمونه کېږي
دنيا کښې په چا نه دي شوي خو دنيا زمونږ دحال نه خبره نه شوه. زمونږ د ملک
ملاقات وشو نو راغلل ما ته يې د ټول حال ووې. مونږ خو په خلافت کښې وو
په صوبه کښې مسلم ليګ نه و مونږ خو دپنجاب سره په خلافت کښې راتي شوي وو او د
دخلافت ډېر ورونه په مسلم ليګ کښې هم وو، مونږ دوي ته دا پيه ورکړه چه تا
هندوستان کښې دمسلم ليګ مشرانو له ورشئ او ورته ووايئ چه انګريزانو په مونږ
ناروا ظلمونه شروع کړي دي او زمونږ صوبه يې بالکل محاصره کړې ده. تاسو زمونږ
ورونه يئ، مونږ سره صرف دومره امداد وکړئ چه دنيا زمونږ دحال نه خبر شي
زمونږ تحريک خدايي خدمتګار خو اصلاحي تحريک دي. مونږ ورته دا هم ووې
ته لاړ شئ، دهلي ته لاړ شئ، شملې ته لاړ شئ، په مسلمانانو ګرځئ او دخپل حال نه
کړئ. دوي لاړل او څه موده پس چه راغلل او مونږ يې خبر کړو چه مونږ دمسا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولولیدلانو وکړځېدو هغوی خوزمونږ ملت ته تیار نه دي او تیار تحکه نه دي
چه هغه خو یو جماعت دی چه پیرنګیانو دهندو د مقابلې دپاره جوړ کړې دی او
زمونږ جنګ خو پیرنګی سره دی نو هغوی به زمونږ څنګه مدد وکړي. نو مونږ ورته
ووی چه بیالاړ شئ، هندوستان کښې نورو جماعتونو سره ووینئ او خپل حال ورته
ووایئ، دوی لاړل او چه څه موده پس راغلل نو مونږ ته یې ووې چه مونږ خو پیر
وګرځېدو، خو بغیر د کانګرس نه زمونږ سره امداد ته چا غاړه کښېنښوده، د کا-
نګرس لیډرانو مونږ نه تپوس وکړو چه ستاسو پیرنګی سره جنګ په څه دی؟
مونږ ورته ووې چه د ملک په ازادئ وې د جنګ طریقه مو څه ده؟ مونږ وې عدم
تشدد، دوی ووی چه د غه جد وجهد او اصول خو زمونږ هم دی. تاسو هم غلامان
یئ مونږ هم غلامان یو، ستاسو هم انګریز دښمن دی، زمونږ هم دی. تاسو هم
ازادی غواړئ، مونږ هم. که تاسو مونږ سره ملګری کیږئ نو مونږ ستاسو ملګ
ته تیار یو، نو د دوی د دې بیان نه پس مونږ دوی ته ووې چه واپس خپلی علاقې
ته لاړ شئ او خپلی د صوبې جرګې سره داخبره وکړئ هغوی چه څه فیصله وکړي نو
مونږ ته منظوره ده، دوی لاړل او د صوبې جرګې داخبره منظوره کړه چه کانګرس
سره ملګری کیږو. مونږ خونت په دریاب کښې لاهو یو او غرقیږو، څوک چه لاس
راکوی ورکوو یې - ددی نه پس جرګې د کانګرس سره خپل تړون وکړو او د کانګرس
کمیټۍ سمدستي په مرکزي اسمبلۍ کښې سپیکر ودتل بهایي پټیل دیو وفد په مشرۍ
صوبه سرحد ته د تحقیقاتو دپاره راولیږه خو پیرنګیانو په اټک بند کړل نو هغوی پینډۍ
کښې کښېناستل او تحقیقات یې شروع کړل، زمونږ د پنجاب مسلمانان وروڼه زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کیله کوي چه دوی کانګرس سره شو او کانګرس د هندوانو جماعت دی اول خو زه
دا خبره کوم چه کانګرس د هندوانو جماعت نه دی دا د ټول هندوستان د ټولو خلکو
شریک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دې کانګرس کښې و. او بله دا چه مونږ
کانګرس سره څنګه شو که چیري دوی زمونږ امداد کړی وای نو مونږ کانګرس
څه کوو ؟ حقیقت دا دی چه مونږ خو دوی کانګرس سره ملګری کړي یو مونږ پښتانه
خو سیلاب په مخه کړي وو. دوی له ورغلو چه تاسو زمونږ مسلمانان ورورنه یئ
لاس راکړئ دوی لاس رانه کړه کانګرس وې زه درکوم مونږ له یې لاس راکړو
زه د دنیا ټولو مسلمانانو ته وایم چه اوس تاسو انصاف وکړئ چه دوی کرم دي که مونږ؟
څه وروځي پس حاجي عبد الغفار خان، عبید الله خان او سلطان خان زمونږ ملاقات
له راغلل او د ملک ټول حالات یې راته بیان کړل او راته یې وویل چه پښتنو کښې داسې
یوه جذبه راویښه شوې ده چه بیان یې درته کولی نه شو، څومره سختي چه پېرنګیان
کوي هغه هومره خلکو کښې جوش او همت زیاتیږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدائی
تحریک دی او خدای ورله د غیبو نه امداد ورکوي. ددې په اورېدو مونږ ډېر خوشحاله
شو او ملاقات ختم شو. د ختمېدو نه پس مې عبید الله خان ته د پښتنو په نامه یو پیغام
ورکړو چه: «د ای پښتنو ورونو! چه ونه وېرېږئ او مایوسه نه شئ، دا د خدای د
طرف نه په مونږ یو ازمایښت او امتحان دی، بیدار شئ او د خدای د مخلوق خدمت
ته ملا وتړئ.» هر کله چه دا پیغام په اخباراتو کښې شایع شو نو په خلکو لي د ډېر ښه
اثر وشو او حکومت د جیل سپرنټنډنټ ته حکم ولېږه چه دده ملاقات بند کړه چه دا
سره د بهر سړي ایندده د پاره ونه وینی. مونږ سره په جیلخانه کښې د پنجاب او د ځا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی لوی لیډران وو ، دهغوی لیډ وله به خلک د اتلل او زموږ حالات به یې اخبارو کښې شایع کول موږ سره به دې کار کښې چه څومره امداد دې لیډرانو کړې دی زه به تول عمر دهغوی مشکور یم . دوی په جیلخانه کښې دننه او بهر زموږ هر قسم امداد ته تیار وو . دروی پخپلو کښې څه ناڅه اختلافات وو خو موږ سره د ټولو ډېر ښه تعلقات وو . دلته سیاسی قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سیکهان وو لکه دسکه ډېر خپلو ورونو زموږ خدمت او امداد ته تیار وو او هندوان خو زموږ امداد او خدمت ته دمسلمانانو نه هم زیات تیار وو . دلته زموږ یو پښتون جمعدار وچه د ننه د جیلخانې ټول اختیار دهغه وُ، هغه ډېر ښه سړی و موږ سره یې ډېره همدردی وه ، زموږ هر کار چه هغې کښې به خطره هم وه خو دې به ورته تیار و ما به ډېر منع کولو چه ته خو سرکاری نوکر یې داسې کار مه کوه چه سباله درته نقصان ورسېږي .

پټیل کمیټۍ رپورټ :

پټیل کمیټۍ خپل کار پوره کړو او خپل رپورټ یې شایع کړو ، د شایع کېدو سره هغه حکومت ضبط کړو لیکن دا رپورټ څه ناڅه کانګرس یورپ او امریکې ته ورسولو دې شایع کېدو سره حکومت خپله غلطي محسوسه کړه او موږ یې جیلخانې له یو وفد را ولېږلو او موږ ته یې ووې چه تاسو موږ سره جوړه وکړئ د ۱۹۱۹ع کال دیفارمز او بس ورا درکوو او دمخکښې د پاره تاسو سره داوعده کوو چه څه هندوستان له ورکوو هغه نه به زیات تاسوله درکړو کانګرس پرېږدئ ، موږ سره جوړه وکړئ موږ دا غلو د جیلخانې ټول سیاسی قیدیان ورونه موراغونډ کړل او دوی سره مو په دې مسئلې ندی مشوره وکړه . دبعضې خلکو داخیال وچه موږ له ډپلومیسی په کار ده ما ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه د پلومیسی خومنافقت دی اوزه خومنافق نه یم، او مونږ د حکومت دا
خبره منظوره نه کړه. په جېلخانه کښې څه درځې پسې میا احتشامٔ سره دا خیال پیدا
شو چه مونږ د حکومت بالکل بې ګناه قید کړې یو او په مونږ هیڅ قسم قانونی ثبوت
نشته نو په دې وجه مونږ له نګرانی کول په کار دی. دی ته ې عبدالاکبر خان،
سرفرازخان او حاجی شهنوازخان هم تیار کړې وو، میا صاحب دی ته فکر نه کولو
چه دا خو سرحد ی قانون دی، دی کښې دوه خبرې دې چه جېلخانی ته ځې او
که په ضمانت کورته ځې؛ نو ده ماته د نګرانی خبره وکړه ما ورسره په دی کښې اتفاق
ونه کړو ځکه چه دا کار زمونږ د اصولونه خلاف وخو دا می ورته ووې چه که چېری
تاسو نګرانی کول غواړئ نو وکړئ خوزه یې نه کوم نو میا صاحب ووی چه ته یې ولې
نه کوې نو ما ورته ووې چه دا زمونږ اصول نه دی نو راته یې ووې چه ته یې ولې نه
نه کښې او په دی را سره بحث شروع کړو ماورته ووې چه ته خو له بهر د دنیاته د کوره
چه زمونږ په دې قوم څومره لوبې او تشدد د پېرنګیانو وکړو او زه دلته په مزه په
جېلخانه کښې ناست یم، خودم، څکم، نو زه صرف د اقید نه شم تېرولی؛ زما د
هری خبری او کمزوری اثر زما په قوم پرېوزي او زما یو تش کمزوری هم قوم ته ډېر
نقصان رسوي په دې وجه زه معذور او مجبور یم بلکه دا چه د زمونږ دا تحریک د
عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی. زما دد دې خبرو په هغوی هم اثر و شو او
د نګرانی خیال یې پرېښود.

د ګجرات جیل ملګری:

په جېلخانه کښې زمونږ شپې ورځې ډېرې ښې تېرېدې ولې چه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مذاق خلک وو، لوی لوی عالمان وو او لوی لوی سیاستدانان وو، او بله
چه دهر مذاق کتابونه هم وو، ماخو خپل تول وخت تقسیم کړی و، دخپل وخت
یوه حصه می دمذهبی کتابونو مطالعی او درس له ورکړی وه او دلویو لویو خلکو
سره می تبادله خیالات کول. ما پخپل تول ژوند کښی دکتابونو دومره مطالعه
نه وه کړی لکه چه دلته می یو کال کښی وکړه. بله مفیده خبره دلته دا وه چه مونږ
دویمه، دریمه ورځ تول غونډی بلوا او په مختلفو مضمونو به بحثونه او تقریرونه
کېدل او کله ناکله به دبعضی ورونو په بعضو خاصو مضمونو باندي زمونږ دپوهولو
دپاره عالمانه تقریرونه کېدل او داکتر انصاری صاحب خو دملکی او انتظامی
معلوماتو حاصلولو دپاره زمونږ یو پارلیمنټ قایم کړی و چه په هغی کښی به وقتاً
فوقتاً اجلاسونه کېدل او زمونږ دپوهولو او تربیت دپاره دپارلیمنټ په طریقه
دملکی او قومی واقعاتو باندی تقریرونه کېدل. لنډه دا چه دي قید ما ته
ډېر څه وښودل او مونږ ډېر څه زده کړل.

ما دلته ډېر کوشش وکړه چه دلته دقرآن او دګیتا درس شروع شی
چه په هندوستان کښی که مونږ مسلمانان یو او که هندوان یو او که سکهان
یو که عیسایان یو مونږ دیوبل دمذهب نه خبر نه یو او نه زمونږ دخبرولو چا
کوشش کړی دی بلکه په مونږ کښی خودغرضو خلکو مذهبی تعصب او نفرت پیدا
کړی دی، مذهبونه چه دنیا ته خدای رالېږلی دي دا تول دخدای مذهبونه
دی دا د تعصب او نفرت دپاره نه دي بلکه دمینی او محبت دپاره دي. زه
پکښي کامیاب نشوم او درس مو شروع کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنډت جګت رام چه د غدر پارټۍ کښې شل کاله قید شوی وا و د تور
او بونه به د غوږ وخوکښې رابدل شوي د ډېر قوم پرست او ښه عالم او ښه سړی و
د ګیتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله . ډېر خلک به دې درس
کښې شریکېدل او چه د دی تعلیم په حقیقت به پوه شول . نوجوان به شول چ
خدای مونږ له څه تعلیم راکوي او دا مونږ په کومه لاره روان یو ، او هغه
مذهب په نوم تعصب او نفرت چه پیدا شوی و تر ډېره حده دهغی اصلا
وشوه او د یو بل د مذهبی اصولونه خبر شو ، زما یو مهربان و د هغه نوم لالا
لعل و او یو لوی وکیل ؤ او د یو ډېر ښه سړی و ماته به یې د انګریزی کتابونه او رول
ماتری ډېره فایده واخیستله . بل رای زاده هنسراج وچه د جالندهر ز
ډېر مهربانه وچه کله به یې ملاقات راتلو نو مونږ ته به یې ډېرې غوړې زیر
راوړلې او دهغی سره د مطالعی د پاره قسما قسم کتابونه یې هم راوړل . حاجي شم
خان به سعر وختی مونږ له چای تیاره کړې وه . د دوی د دغه یې هم خلاص ک
وو ډېر ښه منتظم سړی و او د هر قسم خبرونه به یې هم راله راوړل چه جیلخانی ک
چه به څه وشو یا به د چا ملاقاتی راغلی و نو دی به تري خبر و او د هر چا ملاقا
سره به یې اول ملاقات کړی ؤ جیلوالا د ده د دې خبری نه ډېر تنګ وا و د
به یې منع کولو خو دی یې د دیو دی نه منع نه کړې شو دی ډېر خدمتی او ښ
سړی و لیکن په یوه معمولی خبره ورسره احمدشاه میا جنګ وکړه . جنګ یې حا
صاحب سره وکړه او چای څکل یې مونږ سره پرېښودل . د میا صاحب طبیعت
سخت و او جیلخانه هم داسې یو ځای دی چه د سړی طبیعت پکښې تنګ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معمولي خبرو باندې جګړې ته تيار شي ، سرفراز او ماسره يي هم جنګ کړې و او په جيلخانه کښې مونږ ته د لوبو اجازت وا او په لوبو کښې به هم کله ناکله ميا- صاحب جګړې کولې ماچه به خپل ځان ته کتل نو په ځان کښې به مې کمې او کمزورې ليدلې يو نقص را کښې د ډېرو خبرو او ډېرو بحثونو او بل د قهر پلو و ما به دا ډېر محسوسوله او دا فکر به مې کولو چه د دې نه به څنګه خلاص شم ما به کوشش کولو ليکن په مايې داسې قبضه کړې وه چه خلاصېدې ترې نه شوم د دې د اصلاح دپاره ما دا اراده وکړه چه په هفته کښې به يوه ورځ روژه نيسم خو روژه به مې يوازې د خوراک څکاک نه نه وې بلکه د خبرو نه به هم روژه وې او خپلو کمزورو باندې به غور او فکر کوم او د هغې د اصلاح کوشش به کوم نو د سحر لمونځ چه به مې وکړه نو د چکې ور به مې بند کړه تر ماښام مه پورې به چکې کښې ناست وم ، ذکر به مې کولو او چه د ماښام اذان به وشو نو د چکې نه به راووتم او د واړه روژې (د خوراک او خبرو) به مې ماتې کړې. د دې روژو ماته ډېره فايده رسولې وه او څه ناڅه زما د دې بد وعادتونو اصلاح هم وشوه.

څه موده پس په دې جيلخانه کښې زما په ملاکښې بيا هغه درد چه د ډېره- غازي خان په جيلخانه کښې پيدا شوی و شروع شو . ډاکټر انصاري صاحب راکتم او يوه نسخه زما دپاره وليکله او د غوښې خوراک يي را باندې بند کړو د دې را روا و پرهيز په وجه زما ګذاره وشوه ليکن قصه داسې وشوه چه هغه پېرنګي سول سرجن چه زمونږ د جيل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغې نو هسې به ناست . هر څوک به ډاکټر انصاري صاحب له ورتلل ، ولې چه هغه ډېر لوی او لايق ډاکټر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن هغه پیرنګی داخبره ډیره بده محسوسه کړه او دجیلخانو جرنیل ته یې ولیکل او دهغه ځایه داحکم راغی چه بغیر دجیلخانی د ډاکټرنه په نورو خلکو باندی علاج کول بند شو، زماهم شامت راغی ماهم دخپلی بیماری قصه هغه سول سرجن ته بیان کړه هغه راته ووې چه ته د انصاری صاحب نسخه نه شی استعمالولی ما ورته ووې ته راله یوه نسخه راکړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغی زما څه فایده ونه شوه او مرض می زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته می ووی چه ډاکټر انصاری صاحب به ماله داسی دارو راکول، چه په هغی به زما فایده کیدله. هغه راله نسخه بدله کړه لیکن په هغی هم زما فایده ونه شوه، ما ورته بیا د ډاکټر انصاری صاحب نسخه یاده کړه لیکن هغه راته ووې چه دغه نسخه ته استعمالولی نه شی نو هغه ته می ووې چه د نن نه پس زه نور علاج نه کوم او نه ستا دارو خورم او نه د ډاکټر انصاری. هغه راته ووی چه ستا دصحت ذمه وار به څوک وي؟ نو ما ورته وویل چه زه دخپل صحت پخپله ذمه وار یم. د دی په اوریدو هغه ډیر په قهر شو او زما نه روان شو، دوه میاشتی زه دکټ نه پاڅیدی نه شوم، که څیدی نه شوم، او دسماتی به هم راته ګران و زما وزن نشل پونډه کم شو، ځان می خدای ته وسپاره، نو ورو ورو په جوړیدو شوم او څه موده پس دکټ نه پاڅیدم او دملا درد می ډیر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپرنټنډنټ وچه جیلخانه کښی زمونږ سکهانو ورونو دا سوال اوچت کړو چه مونږ جتکه خورو مونږ له دې دجتکې اجازت راکړی شی راجا صاحب خو ډیر ښه سړې و د زړې زمانې مسلمان وهغه د سکهانو دی خبری منلو ته تیار نه و، هغه سکهانو ته ووې چه دلته جتکه نه کیږي نو بهر دی وجه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسوله د جټکي غوښه د رکولي نه شو. هغوی ورته ووې چه مونږ له پخپل قیمت چرګ
راکوئ هغه به مونږ دلته جټکه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو، په دې وجه
اجا صاحب تني هدایت وکړو چه داسې چل وکړه چه جټکه هم بنده شي او حکومت
هم بدنام نه شي. سپږنټنډنټ سید اغا لعل بادشاه د فترته وغوښتو او د جټکي
مخالفت د پاره یې تیار کړو او سکهانو ته یې ووې چه په دې خبره ستاسو خپل
سرحد مسلمانان ملګري اعتراض کوي، نو په دې وجه مونږ تاسو ته اجازت د رکولي
شو. سکهانو دا خبره ما ته پیش کړه او ما د سرحد ټول مسلمانان ورونه د دې
فیصلې د پاره راجمع کړل. د بحث په شروع کېدو سره سید اغا لعل پاچا او بعضې
مونږ نور و ملګرو د دې خبرې مخالفت وکړو، لیکن ما ورته ووې چه بیشکه جټکه
مسلمان د پاره ښه نه ده لیکن د یو سکه د پاره خو ښه ده، بلکه دا چه دا جټکه به هغوی
ړی او که په مونږ به یې هم خوري؟ که چېرې دا هغوی خوري نو زمونږ په دې څه؟
مونږ ته کوم نقصان دی؟ او په اغا لعل باچا مې دا سوال وکړو که چېرې یو سړی
ڼدی حلاله بندوی نو ته به خفه یې که خوشحاله؟ وې وې چه خفه به یم. نو دغه شان
جټکه بندولو به هم خفه کېږي نو کم از کم مونږ خدایي خدمتګار و له به خفه کول
کار نه دي، مونږ بیا خپلو سکهانو ورونو ته ووېل چه د جټکي به خوراک مونږ ته
څ اعتراض نشته. نو اغا صاحب ما سره اتفاق وکړو او دا فیصله وشوه چه زمونږ د
فه سکهانو ورونو ته اجازت دی ما ورته دا ووې چه حکومت اجازت نه ورکوي
شه جوړوي او مونږ او سکهانو کښې نفاق پیدا کوي. هم هغه وشوه، بلکه ورځ
راغی چه حکومت په جېلخانه کښې د ننه چالاه د جټکي اجازه نه ورکوي. چه د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتی تیرې شوې نو حاجي شهنواز خان ته خپل کار و بار ورپه یاد شو او کله نا کله
به یې اواز وکړو چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخلوم. زما خیال وچه دی تو ق
کوی خو بیا راته معلومه شوه چه دده په ریښتیا د تللو اراده ده، په دغو ورځو کښې د
مهاتما گاندهي او لارډ اروِن په مینځ کښې څه د صلحې خبرې روانې وې ما به تسل
ورکوله چه که خیر وي نو نن دی که سبا صلح کیږي امید دی چه مونږ ټول به پرېږ
لیکن چه څه وخت خبر راغی چه صلح نا کامیابه شوه، نو حاجي صاحب له دا خبر ه
راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او دی کاله قید شو ما به ورله ډېر
تسلي ورکوله خو په ده یې اثر نه کولو. دده ملاقات له دده تره محمد عظیم خان ا
عمرا خان راغلل او ورته یې وویل چه مور دې ناروغه ده، اکبر ورور دی هم قی
شو او ټول کار او بار او بزنس دې خراب شو او ته خو خدایي خدمتگار نه وې نو
ولې ضمانت نه ورکوې؟ نو دې خبرو دی ضمانت ورکولو ته تیار کړ او ده سره دا فک
پیدا شو چه اکبر خو نو دی دومره فکرمند نه و خو چه هغه گرفتار شو نو دده فکر
زیات شو. بله ورځ ورله خط راغی چه مور دې ډېره ناجوړه ده نو دی نور هم ډ
غمجن شو ځکه چه دده د خپلې مور سره ډېر محبت و د ده دی په کور کښې یو دی
یې ورور دده بل څوک نه و. دده وی چه د هغې خدمت او علاج د پاره خو څوک یا
نه شو دوه ورونه ؤ او دواړه قید شو لنډه دا چه زمانه یې پټ کلی ته یو خط ولیکه
زما ضمانت داخل کړئ بله ورځ څه گورو چه میر صاحب دده ورار دده ضمانت گرا
له راوړو مونږ خبر شو چه حاجي ضمانت ورکړو، ما او پنډت شنتانم صاحب خان له
کړه او ښه موپوه کړو چه دا کار ستا د شان سره نه ښائیږي او دا به ښه دی چه لږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار هم وکړي او هغه د مور جوړ ناجوړه خدای ته وسپاره ، ورو ورو حاجي صاحب
ضا شو خو چه خوځت زمونږ نه لاړو نو اغا لعل باچا او علي ګلخان لیدلي دي او هغوی
ری پوښتنه کړې ده چه حاجي رښتیا دې ضمانت داخل کړو ؟ نو هغه ورته زما قصه
کړې ده چه زما خیال دا خو هغه وې چه لږ انتظار وکړو او په دې وجه مي معامله
الحال ملتوي کړه هغوی ورته ووې چه د تلو اراده دې شته نو دې څه فایده چه
ری ورځې تېروې ؟ دهغوی دې خبرو په حاجي صاحب اثر وکړو زما نه پټ لاړو او
تر کښې په ضمانت دستخط وکړو زه چه خبر شوم نو د دروازې له ور غلم نو ورته مي ووې :
حاجي ځې خو ځې لیکن ستومانه به شې او بیا به زما دې خبرې پسې ارمان کوې او
ت به تېروې . هغه سترګې تیتې کړې او ماله یې څه ځواب رانه کړو ، زه ترې را غلم
حاجي صاحب کلي ته لاړو . زه نه پوهېږم چه علي ګلخان او اغا سید لعل باچا هغه له په
خیال دا مشوره ورکړې وه ولې چه په هغو ورځو کښې د دوی خدایي خدمتګار د مرګ
وه نه لګېده ولې چه دوی په کانګرس کښې وو حاجي صاحب چه کلي ته رسېدلی
او د ملک حالت او د خلکو جذبې یې لیدلي ده خپل پر دې تری ویزاره دو
نه یې خط ولیکه چه زه تا سره ملاقات کول غواړم ما ور سره د ملاقات کولو نه انکار
چه ده پر تنګ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلي دي چه ضمانت واپس کړه او
جېلخانې له لاړ شه . لیکن هغه به ورله دا ځواب ورکولو چه ما لویه ګناه کړې ده د دې
ره قید کافي نه دی اخر دا چه یوه ورځ یې ځان پخپله په ټوپک وویشتو او د خپل
ند خاتمه یې وکړه چه زه د حاجي صاحب د مرګ نه خبر شوم نو ډېر افسوس مي وکړو
ساولي ده له د ملاقات اجازت ونه کړه او د ملاقات نه مي انکار وکړو ، حاجي شهنواز –

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د پېر د کار سړی و، حاجی خو مړ شو لیکن د هغه مرګ زمونږ تحریک ته ډېر
فایده ورسوله او د هغه د مرګ نه پس بیا چا د معافی غوښتو او یا ضمانت جوړ
ونه کړی شو. چه څه وخت د حاجی د مرګ خبر د ګجرات جیلخانی ته راغی نو ټول خلک
ډېر غمجن شول ولی چه حاجی زمونږ په جیلخانه کښی د ډېر زیات پیر دل عزیز و.
چه په جیلخانه کښی څومره سیاسی قیدیان وو ټول راجمع شو او د هغه د مغفرت د پا
مو د الله تعالی نه دعا وغوښتنه .

مونږ چه څه وخت د ګجرات جیلخانی ته لاړو نو دا جیلخانه لا تیاره نه وه
وخت چه جیلخانه تیاره شوه نو زمونږ بارکونه او چکی د هر طرف نه ازادی وې او
یکښی حکومت د بیلتون د پاره دیوالونه شروع کول . د شاپه دیوالونو د چا اعترا
نه و خو د مخ دیوالونه د هیچا خوښ نه وو. یوه ورځ ما ته میا احمد شاه صاحب
چه د مخ دیوال په ځای داو سپینی جنګله ولګی نو ډېره به ښه وی ما ورته وو
دا خو حکومت لغیر د ایجی ټیشن نه په تشه وینا نه کوي نو که دې خوښه وی ایجی
به شروع کړو. ده ووې چه ډېره ښه ده د میا صاحب په وینا ره پاڅیدم او د
خبری ذکر می د نورو سیاسی وروڼو سره وکړی زمونږ هغو سیاسی وروڼو به ز
عزت کولو او ټول زما په وینا تیار وو. څه وخت چه سپرنټنډنټ صاحب خبر
هغه راغی چه تاسو حکومت له یو درخواست ولیکئ او ما له یې راکړئ. مونږ یو د
ولیکه او ټولو خلکو پری دستخطونه وکړل او چه څه وخت هغه درخواست میا
ته پیش شو نو هغه پری د دستخط کولو نه انکار وکړو هغه سړی ماله راغی چه میا
خو دستخط نه کوی. ما هغه درخواست د هغه نه واخیست او میا صاحب له می

(c) ketabton.com: The Digital Library

هپاره یو ودمیا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جیلخانه کښې دا یجي تیشن مخالف یم
او دهغې دلاندې دستخط وکړو. په دې زه د پر خفه شوم او ورته مې وویل چه دا
تول ایجي تیشن خو رابانندې تا شروع کړې دی او دا څه چه مونږ کوو خو ستا په وینا کوو
نو میا صاحب خواب راکړو چه زما خوایجي تیشن خوښ دی خو چه نور خلک یې کوي په
دې خبره زه چپ شوم او د میا صاحب دچکې نه راووتم او هغه د درخواست مې پوښتې
پوښتې کړه او بل مو ولیکلو او سپرنټنډنټ صاحب له مو ورکړو. خو دوه ځې پس ځواب
راغې چه د دیوال په ځای جنګلې ولګوئ او ولګیدې. څه وخت چه د سیاسي قیدیانو
تعداد ډیر زیات شو او بعضې خلکو مینه او شوق مې صدارت طرف ته ولید نو ما
د صدارت نه استعفا وکړه. ټول سیاسي ورو نه زما په استعفا خفه وو او دا کوشش
یې کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړو او هغوی له مې دا ځواب ورکړو چه
اخر صدارت خو زما نیکه نه ده نورو خلکو له هم موقع ورکول په کار دی. زما نه پس ظفر علي-
خان صدر شو. لیکن دهغه ډیر عجیبه صدارت و څه وخت به چه د خلکو کار پیښ شو
نو هغه وخت به خلکو وې چه دې زمونږ صدر صاحب دی او چه کار به یې وشونو یا
به د چا صدر صاحب یاد نه و او بعضې وخت خو به خلکو ورسره داسې رویه وه چه ماله
به په غریب رحم راغې. ډیر ځله مې ورته په رموز رموز کښې ووې چه مولانا صاحب
د دې صدارت نه استعفا ورکړه لیکن دهغه د صدارت کرسۍ ډیره خوښه وه او پرې
ښو دو ته یې تیار نه و. دغه وجه وه چه خلکو به یې عزت نه کولو. زمونږ صدارت خو څه
دومره لوی څیز نه و او که چیرې لوی هم شي نو دا خو یو قومي خدمت دی. نو چه د قوم
په رضا او رغبت وی نو چلیدې شي او که چیرې د قوم د مرضی خلاف چلېل خواهش او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه شی نو بیا يې چلېدل مشکل دی او دفایدې په ځای نقصان او دعزت په ځای بې عزتي شي. ددې دپاره په کار دی چه هر څوک دخپل خواهش په ځای دقوم خواهش قدراوکړي.

ددې جېلخانې دکتو د پاره به ډېر پېرنګیان افسران راتلل مونږ کښې چه به يې دچا سره لږې غوندې خبرې وکړې نو بیا به هغوی په جاموکښې نه ځائېدل او په فخر به يې داخبرې کولې چه دی زما دفلانی وخت اشنا وخوځه د یوقوم بد قسمتي داشي نو هغه سره دعقله نابوهه شي ګوندې که دې پېرنګیانو څه بد ډېر ښه سلوک زمونږ سره کولی نو مونږ به هېڅېری ددوی برخلاف شوی نه وای. په جېلخانه کښې اوازه شوه چه وزیر صاحب ایمرسن به دوره راوتلی دی او ددې جېلخانې کتولو ته راځي، وزیر صاحب راغی خلکو ورته ځیلي چکي سنبي سنبالیسته کړی او وزیر صاحب سره نور پېرنګیان هم وو زما چکی په سر کښې وه زه بخپله کهڅی ناست وم چه زما چکی ته راورسېدو نو زما خیال وچه دی به ماله دننه راشي زه به ورته پاڅم او خبرې به ورسره وکړم لیکن هغه دننه رانغی زما دچکی په وره کښې و دریدو سپرنټنډنټ صاحب ماته ووې چه وزیر صاحب وایی چه ته څه وایې؛ ما ورته ووې چه زه هیڅ نه وایم بیایې راته ووې چه وزیر صاحب تاسره خبرې کوی، ما ورته ووې چه زه خبرې نه کوم ځکه چه که ده ماسره خبرې کولی نو دننه به راغلی وچکه کښې خوورسره اخلاقي قیدیان خبرې کوي او زه خوسیاسي قیدی وم. وزیر صاحب یوساعت ولاړو بیاروان شو. هغه سره دګجرات دپټي کمشنر هم وچه هغه لاړ نو دپټي کمشنر زما چکي ته رانووت زه ورته پاڅېدم زما په پاڅېدو هغه ډېر حیران شو ما ته يې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه تاولی وزیر صاحب سره خبری ونه کړي او نه ورته پاڅېدې ماورته ووی چه زه خو خدایی خدمتګاریم او د خدای د مخلوق نه نفرت ګناه ګڼم او د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی نه خو هم انګریزې تاسره خو دادی خبرې کوم زه خو سیاسی قیدی یم ما سره سیاسی سلوک په کار دی هغه ماله راننغی نو زه هم د تعلیم هغه ماته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه نه راغلي نو دادی تا ته پاڅېدم. زما په دې خبرو هغه غلط فهمی لیری شوه کومه چه زما متعلق د ده په زړه کښې پیدا شوی وه.

د راجا صاحب د سیاسی قیدیانو سره د پرښه سلوک ؤ او حکومت دا نه غوښتل چه ملګرو ماتحتو او پولیس پوری دا پیرېږ ورکړی چه د ده د سیاسیانو سره د پرښه سلوک دی او سیاسیان په ارام او مزه کښې دي په دې وجه یې راجا صاحب زمونږ نه بدل کړو سیالکوټ له یې ولیږلو او د سیالکوټ سپرنټنډنټ رای صاحب یې راولیږه دا یو ډېر سخت سپرنټنډنټ ؤ او بله دا چه د جېل قانون ورته د خدای قانون ښکارېده خو حکومت پخپل خیال کښې کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په وجه د هغه غریب نه هر څه خطا شو او خپل د جېل قانون یې ونه چلولی شو رای صاحب د راتلو سره کوم څیزونه چه به ټهیکه دار مونږ له جېل ته د ننه راوړل هغه یې بند کړل چه دا د جېل په قانون کښې نشته، ټهیکه دار به د دروازه کښې ناست وي او چه څوک څه اخلی نو د دی ځای په دې وړي نو مونږ چه د دې نه خبر شو نو په اتفاق سره مو په دې فیصله وکړه چه هیڅوک به د دروازی له نه ځي. سپرنټنډنټ صاحب ډېر خوابونه راولیږل او چه پوه شو چه څوک د لته نه راځي نو حکم یې وکړو چه ټهیکه دار دې د ننه ځي او څیزونه دې وړي او هغه ټول رعایتونه چه راجا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له راکړي وو. رای صاحب دهغې په راکولو مجبور شو بله ورځ د سرفراز ملاقات
له دهغه مشر ورور سربلند خان راغی دهغه ملاقات یې په دې وجه نامنظور کړه چه
تاله اردو نه درځي او پښتو ژبه کښې ملاقات بند دی ولې چه سپرنټنډنټ په پښتو
ژبه نه پوهیده. مونږ چه خبر شو نو ډیر حیران شو او خفه شو د انقلاب زنده باد
چغې مو وهلې. سباله پریډ و دېر یله نه موا نکار وکړه هر کله چه رای صاحب دا
قصه ولیده نو په سربلند خان پسې سړی ورولیږل، په تهیین کښې یې بیا مونږه
راغی او سرفراز خان سره یې ملاقات وکړه. رای صاحب چه په ډېرو خبرو کښې
شکست وخوړ او ورته معلومه شوه چه تر کومه پورې چه د دوی اتفاق وی نو زه
کامیاب ی نه شم نو په مونږ کښې د نفاق اچولو کوشش شروع کړو او هندوانو
سره یې اشنایي او تعلقات جوړ کړل او دهغوی په ذهن کښې یې دا واچوله چه
زه خو ستاسو ورور هندو یم او زما نقصان خو د هندوانو نقصان دی نو که چیرې
تاسو زما مدد نه کوئ نو دا خو هندو قوم ته نقصان رسوي د دې پر اینګلهی
اثر په یو څو قیدیانو باندې وشو چه هغوی هم مونږ سره قید وو او تر ډېره حده
پورې سپرنټنډنټ په دې کښې کامیاب شو چه څه قصه به پېښه شوه نو هغوی
به هندوانو ته وی که چیرې دا مو وکړل نو ستاسو هغه بیچاره هندو ورور ته
به نقصان ورسي دا زهرناک خیالات د پنجاب په هندوانو او مسلمانانو کښې
ډېر زیات دی بله کمزوري مې د پنجاب په لیډرانو کښې دا هم ولیده چه څه
وخت یو ځای شي نو بیا ورو نه وي خو چه یو تې خودغرضي پیدا شي نو بیا هندو
هندو شي او مسلمان مسلمان شي. د دې قسم کمزورۍ چه د کانګرس په خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې وې نو د نورو په څه حال وې؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښې د کانګرس جوړې منزلونې نه شوې او هندوان مسلمانان وروڼه نه شول او سوراج اجيټيشن کړانشو. خو مرد چه مونږ د ګجرات په جيلخانه کښې په ارام وو هغه هو مره د سي کلاس قيديان د پنجاب په جيلونو کښې بې آرامه وو او څو مره چه مونږ سره ښه سلوک و، هغو مره د هغوی سره بد سلوک و. حقيقت خو دا و که مونږ سره چيرې ښه سلوک و نو د حکومت مهرباني نه وه د الاچا دي وه د راجا صاحب په ځای د رای صاحب مقررول د حکومت د بد نيتی ترجماني کوي په مونږ کښې د بعضې خلکو دا خيال و چه زمونږ نور وروڼه که پنجاب کښې دي او که سرحد کښې دي يا په نورو صوبو کښې په تکليف کښې دي نو مونږ له هم دا ځيل ارام په پښو ول په کار دي او د پنجاب بعضې ليډرانو له د جيلخانو نه د سي کلاس قيديانو خطونه را ليږلي وو چه ستاسو خو زمونږ په تکليف څه پروا نشته، جيلونو کښې هم په مزو کښې يئ او بهر هم خو داځل که بهر ته ووتونو بيا به دانه په ستيجونو کښېنئ نه. بعضې خلک دې فکر هم وو، وو خو بيا هم څه عمل ته تيار نه وو. د کانډهي جي ژوی ديو يداس چه مونږ سره په دې جيلخانه کښې و په دې معامله قلم وچت کړو او مونږ سره يې هم د دې متعلق مشوره شروع کړه. يوه ورځ يې زه هم په دې مشوره کښې شريک کړم اول خو په دې بحث وشو چه د سرحد خلک په دې معامله کښې شريک کړو او که نه؟ د بعضې پنجابيانو رايه وه چه د سرحد حکومت وحشي حکومت دی په هغوی زمونږ د اجي ټيشن څه اثر کيدی نه شي په کار دی چه مونږ يواځ د پنجاب د سياسي قيديانو د پاره قلم وچت کړو. خو اخر فيصله په دې وشوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

. چه د سرحد ددې مظلومانو وروڼو د پاره هم څه ناڅه کول په کار دي بيابي زمانه تپوس وکړو چه ستا څه رايه ده ؟ ما ورته ووې چه تاسو سره زما اتفاق دې خو زه به د سرحد د نورو مشرانو ملګرو نه تپوس وکړم او څه چه د هغوی رايه وی تاسو ته به يي بيان کړم. په دې جبلخانه کښې مونږ د سرحد يوولس کسان وو هغوی ته ما قصه وکړه چه د. سی. کلاس د قيد يانو په حق ددې کښې فيصله شوی ده چه د هر قسم رعايتونه پرېږدو ترڅو وخته پورې چه د. سی کلاس قيد يانو سره د ښه سلوک او ښه خوراک منظوري شوې نه وي . دد دې د پاره به د هندوستان په خيال د نو کښې پراپيګنډه شروع کوی او ز مونږ د سرحد د پاره خو دا يوه نادره موقع ده که مونږ دوی سره شريک شونو زمونږ د قيد يانو د پاره به هم په ټول هندوستان کښې پراپيګنډه وشی . د ټولو نه اول عبدالاکبرخان دا خواب راکړو چه زه خو دې ته تيار نه يم .علی ګلخان او اغا لعل باچا هم د هغه تائيد وکړو او سرفرازخان يکښې صرف دومره خبره وکړه که تاسو مراعات پرېږدئ نو زه به يي هم پرېږدم . چه زه پوه شوم چه زما ورونه تيار نه دی نو بيا ما دا تجويز پيش کړو چه دا کار د هر چا په مرضۍ پرېښودل به کار دی خواجه شاه محمد مياصاحب ووې چه هر څه به په کثرت رائ ی فيصله کوو ما ورته ووې چه د تکليف فيصلې په کثرت رائ ی کيدی نه شی ځکه چه تکليف ز لوږ خلک . تيار يدی شی .سردار رام سنګه ورته ووې چه دی ته ما او دی پرېږد ی ځ . علی ګلخان او لعل باچا دا تجويز پيش کړو چه مونږ به تحقيق وکړو که ټول خلک غواړی چه مونږ مراعات پرېږدو نو مونږ به يي هم ترک کړو، په دې اتفاق وشو او ددوی د پاره علی ګلخان مقرر شو. زه پوه شوم ځکه چه تر اخره پوری ددی خط و کتابت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وخت وتل موږ په انتظار کښې رهاشو.

د دې قسم واقعات هميشه زموږ په کېنو کښې هم پيښيږي. هلته هم چه کوم خلک کمزوري وي او تکليف ته تيار نه وي نو ديوه فايده منو تجويز مخالفت به کوي او قوم او ملک ته ډېر زيات نقصان رسوي نو په کار دې چه زموږ په ذمه واره کميټه کښې د دې قسم کمزوري خلک نه وي. ديو يا اس او نورو ليډرانو د کلاس مراعات پرېښودل او د. سي. کلاس خوراک ته کښيناستل ما ته به خپل ځان ډېر بد ښکاريده چه زما سره ديو مقصد ملګري يو شان ګذران کوي او زه بل شان. ليکن زه د ملګرو او ډاکټر د فيصلې نه مجبوروم. بعضې ليډران ناجوړه شول خو ديو يا اس د خاطره بيتر يا دې نه شول راى صاحب حيران شو چه داڅه چل وشو. په اخبارا تو کښې د ايجي ټيشن پراپيګنډه شروع شوه اخر دا چه راى صاحب حکومت ته وليکل چه ما ته اجازت راکوئ چه زه د دې ايجي ټيشن سرغنه د دې جيل نه بدل کړم. حکومت اجازه ورکړه او د ټولو نه اول يې ديو يا اس او ورپسې يې ډاکټر سيف الدين کچلو بدل کړل او يو کس نيم يې نور هم بدل کړل د دوی په بدليدو نور خلک کمزوري شول او ورو ورو د سپرنټنډنټ په ترغيب سره ځينو واپس کلاس ونه واخيستل. اول کښې خو خلک هغوی ته ډېر په قهر شول ليکن ورو ورو د هغوی ملګري زياتيدل، صرف د ډېرو کسان پاتې شول او نورو کلاس واخستو او د غسې د غه ايجي ټيشن ختم شو. سياسي قيد يانو له په کار دې چه هر يو قدم په خپل خيال وچتوي او نور څوک مجبور وي نه مجبور کسان چه ورو په موجي نو د ميدان نه بيا تښتي.

بعضې وخت زموږ سياسي ورونه په معمولي معمولي خبرو باندې ايجي ټيشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کړې. او خان په یو لوی مصیبت کښې واچوي . مونږ چه جیلخانه کښې وو زمونږ کمونو ته به لي ځنځیرونه اچول چه هسې نه څوک داکتونه د جیلخانې دیوال ته ولګوي او وتښتي ، نو زمونږ ورونو په دې ایجي ټېشن شروع کړو ماورته ډېر ووې چه دا ځنځیر خو مونږ ته نه اچوي کټ ته لي اچوي خو چا زما خبره ونه منله او مونږ په یو لوی مصیبت کښې اخته شو . زه په جیلخانو کښې په معمولي خبرو ایجي ټېشن نه منم او په کار دې چه ایجي ټېشن په جیلخانو کښې ونه کړو او که داسې لویه اهمه او سیاسي خبره وي نو که په هغې باندې ایجي ټېشن کوئ نو باک نشته . زمونږ د جیلخانې سپرنټنډنټ رای صاحب یو ډېر عجیبه سړی و چه هغه ته به معلومه شوه چه یو سړی په دې جیلخانه کښې خوشحاله دی بدلیدل نه غواړي نو هغه به لي بدلولو او چه چا به ورته وې چه ما بدل کړه نو هغه به لي نه بدلولو مانه به لي همیشه داپو ښتنه کوله چه دې جیلخانه کښې خو سیاسي قید یانو ته ډېر ارام دی داجیلخانه به ستا خوښه وي نو ما به ورته وې چه زه دلته خوښ نه یم نو زه لي نه بدلولم لیکن احمد شاه حکیم عبدالرحیم صاحب او لعل باچا چه ددوی دا جیلخانه ډېره خوښه وه او بدلیدل لي نه غوښتل هغوی لي بدل کړل او د نورو خلکو د بدلیدو تجویزونه لي کول

چه د ګاندهي جي او د حکومت د صلحې خبرې شروع شوې نو په دې وجه خلک دلته پاتې شول .

او څه وخت چه د ګاندهي جي او لارډ اروِن صلح وشوه نو د اې کلاس بندیان لي فوراً رها کړل . زه هم د اې کلاس قیدي وم خو زه لي بې نه ښودم ما د سپرنټنډنټ نه پوښتنه وکړه چه زه خو هم د اې کلاس قیدی یم تو هغه راته ووی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستا متعلق ما ته حکم راغلی دی چه دی ترهغه وخته پوری مه پرېږده چه تر کومه وخته پوری دې سر فضل حسین او سر صاحبزاده عبدالقیوم دې لیدلی نه دی، لیکن ما ورله صاف ځواب ورکړو چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تېر شو زه هغوی سره لیدل نه غواړم او که دا خلک راشی هم زه د دوی سره د هیڅ قسمه خبری کول نه غواړم ځکه چه په مونږ مصیبت دی نو دوی ما سره نه لیدل او او س چه ارام راغی دوی ما سره لیدل غواړي ته یې خبر کړه چه نه راځي. بلکه ورځی میا جعفرشاه او عبدالله شاه راغلل تولی قصی یې راته وکړې چه حکومت تا پېژندل نه غواړی او مهاتما ګاندهی ته یې ستا په سر ډېری غلطی او بې بنیاده خبری کړې دي او دا خبره ده چه مهاتما ګاندهی مونږ راولېږلی یو چه ستا نه پوښتنه وکړو زه دوی په اورېدو ډېر حیران شوم ما وی چه سړی په یو جماعت کښی وی او یا ورسره ملګری وی د هغه خبره به څنګه نه منی او د هغه د اصولو نه به ولی انحراف کوي. بلکه دا ده چه ما اورېدلی دی، چه زمونږ لاټ صاحب سر ستو د پېرس حکومت ته دا خبره کړې ده چه په دی صوبه کښی مونږ دوه کسه ځائیدی نه شو پاېه دی وی یا به زه یم.

رهائی:

ګاندهی جی زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړې و او څه خلک ورله تلی هم وو مهاتما جی لاړ د اوږدون له لاړو او هغه ته ووی چه د ی خو زمونږ د کانګرس سړی دی ته یې ولی نه پرېږدې دا خو ته د صلحی خلاف کار کوې هغه ورته ووی چه تا له د اپښتانه دو که ده کوي پښتون او عدم تشدد؟ ته خولږ سرحد ته لاړ شه

د اخلک خود تشدد نه ډک دي. ګاندهي جي ورته اوویل چه که ته باچاخان ته پرېږدې نو بیا نه زموږ او ستا صلح ماته ده، نو زه یې پرېښودم. عبدالاکبر خان او سرفراز خان زمانه وړاندې رها شوي وو خو لا کلي ته تللي نه وو او د ګجرات په ښار کښې دیره وو چه زما د رهایۍ نه خبر شو نو ما له د جېل دروازې له راغلل او زه چه د جېل نه بهر کېدم نو په زرګونو هندوان، مسلمانان او سکهان راجمع شوي وو زه یې په موټر کښې کښېنولم او په ښار کښې یې زما جلوس اوښکو او بیا یوه لویه جلسه وشوه ما د هغوی شکریه اداکړه او یو مختصر تقریر مې وکړو چونکه ما ته د لاهور د دوستانو له طرفه ډېر تارونه او ټیلیفونونه راغلي وو په دې وجه زه لاهور ته لاړم په دغه وخت کښې زموږ د جهیلم یو دوست د موټر سره راورسېد او موږ اول جهیلم ته او بیا لاهور ته روان شو. زه یې جهیلم ته په زور روان کړم ولې چه موږ د لاهور خلکو ته ټیلیفون کړی و لیکن چه څه وخت جهیلم ته نزدې شو او هغه ښځې او نر مو ولیدل چه زموږ په انتظار کښې د ښار نه بهر راوتلي وو او ولاړ وو، ما زړه کښې ووې چه که موږ دلته راغلي نه وای نو دې خلکو ته به ډېره صدمه رسېدلې وه. زموږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېده او بیا واپس د جېل دوست ځای ته راغلو او د لاهور د تللو انتظام مو وکړه. لاهور ته ګاډی د شپې په یوه بجه تللو، لنډه دا چه لږ څه ارام مو هم ونه کړه سټیشن ته راغلو.

لاهور کښې زما استقبال:

سرفراز خان کلي ته رخصت شو او زه او عبدالاکبر خان لاهور ته روان شو، مولانا ظفر علي خان پنډت سنتانم سره د نورو دوستانو په ټیشن کښې ولاړ و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږ دپنډوت سنتانم ځای ته روان شو اغالعل باچا او علي ګلخان هم دلته وو.
خان دپېښور نه دلعل باچا دېوتلو د پاره راغلي و ولي چه هغه يو کال قيد واوړه موږ
انډې خلاص شوي ولو. ساعت پس داخبر راغی چه ښځو په زنانه جېلخانه باندي
چه ونګوله او چه مسز جوتشي ماسره خبرې کولي چه په دې کښې په منډه منډه
ي لور راغله او ورته يې ووې چه مورې راپاڅه مور چه ولګېده موږ ټول
وتو ونو کښې زنانه جېل ته روان شو او چه څه وخت ورسېدو نو څه ګورو چه
ل مخکښې جنډه ښځه ده او ښځې ترې چاپېره ناستې دي او قومي نظم وايي
ه په دې ده چه مسز اصف علي يې نه پرېښوده، د دې د پاره نورو ښځو وې
ونږ هم د دې ځای نه نه ځو چه ترڅو دا رها شوې نه ده. په ډېرو خوارو موږي
هړي او واپس راغلو. په داپسې کښې مو د هلکانو په جېلخانه کښې خپل خدايي
تګار مکرم خان د ترناو شونګري سره د ملګرو وليدو چه په بارک ختلي وو
ونږ ته يې اشارې کولې موږ ورته ووې چه خفه کېږئ مه دې څو ورځو کښې
اص شئ دا زموږ هغه هلکان وو چه د لاهور په شرابخانه په پکټنګ قيد
وو.

د جلوس وخت څلور بجې وا او په څلورو بجو د کانګرس کارکنان راجمع شول
پاره خوځه د سوبلۍ انتظام شوي وخو ما ووې چه زه به سورلۍ کښې نه ځم
س سره په پياده ځم او دوی سره پياده روان شوم. ځای په ځای مسلمانان
وان او سکهان زموږ استقبال ته ولاړ وو خلکو ته به يې په غاړه کښې ګلونه
او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپاسنامې راکېدې شوې او په يو ځای کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان ماله يوه لونګۍ او يوه کوله هم راکړې او هغه وې د ټوپۍ په ځای
س وه. مونږ سره په جلوس کښې د پړی زنانه هم وې. زه د پړ ستړي ش
لیکن چه د هغوی جوش او مینې ته به مې وکتل نو موټر کښې نه کښېناستم.
جلوس ختم شو او مونږ د جلسې ځای ته ورسېدو د جلسې ځای د خا
ؤ په زرګونو ښځې، نر، هندوان، مسلمانان او سکهان جمع شوي وو
د شپې په ګاډي کښې پېښور ته راتلو نو د لاهور کارکنانو ته مې ووې چه د
دې څومره مختصر کړئ هومره به ښه وي ما د سپاسنامې په ځواب کښې مخ
وکه او د سپاسنامې ځواب مې ورکړو او شکریه مې اداکړه. د دوی نه مې تقریر
چه مونږ له بې غمه کښېناستل نه دي په کار چه څومره کېدې شي هغومره ک
ولې چه دا سوله نه ده بلکه التواء ده. زما به دا کوشش وي چه د ایندہ جنګ
یو لک رضا کاران د عدم تشدد په اصولو تیار کړم. په دې سلسله کښې چه
څه موده پس د سود وم (ضلع مردان)، په دوره لاړم نو هغوی ما ته په
سپاسنامه کښې او وئیل چه د یو لک (۱۰۰،۰۰۰) رضا کاره چه تا یې د لاهور ځا
اعلان کړې دی ستا د شان سره نه ښایي، د دې نه معلومېده چه په هغه و
په پښتنو زلمو او ځوانانو کښې څه قسم جذبه وه. چه جلسه ختمه شوه دومره خ
چاپېره شو چه موټر ته مو لاره نه مونده، خلکو نه مو سوال وکړو چه مونږ له ا
ګاډي به دا نه لاړ شي خلکو لاره راکړه خو د هجوم په وجه د موټر یوه دروا
ماته شوه او ریل ته په وخت ورسېدو، ریل کښې سواره شو
روان شو. ملایانو چه د سحر بانګونه وې مونږ راولپنډۍ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

...ړی په تیسن دانقلاب زنده باد چغې وې زه ولیښ وم خوملامی خوږېده
...ی نه شوم چه اخرمی دسیټهی صاحب اواز واورېد ونو پوه شوم چه داخلک
...ونږ له داغلي دي . سیټهی صاحب مونږ سره دګجرات په جیل کښې قید و او
...سړی و او ده پیکوړو باتینګو او چنوجوړولو ډېرماهر وا و داخیزونه به یې
...ل نومونږ له به یې راکول په ډېرو خوارو را پاخېدم او د ریل نه ورکوز شوم مونږ
...ې وهغوی ډېرخوشحاله شو او راته کلک شول چه مونږ سره به کوزېږئ په ډېر
...وتړی خلاص شوم چه پېښورکښې به راته خلک په انتظار وی او ورته می ووې
...ا به راشم ـ نورخا ته کیمبل پورته راورسېدو ، زه د پا څېدو نه وم چه په دی کښې یو
...ایی خدمتګار زماکوټی ته راوختو ، دهغه په لیدو خوشحاله شوم اوازمی ورته
...هغه په تو پونوشو او بهر لي منډه کړه نور ملګری یې خبر کړل په دی کښې ګورم
...میاعیسی زرین خان دیو څوکسانو سره راغی او راتړغاړه شول معلومه شوه
...دوی هم دډېرو دجیل نه راخلاص شوی دي . ددوی په لیدو زه جوړشوم
...غه درد می بالکل ورک شو.

مونږ تول په یوه ډبه کښې کښېناستو او یولوی ګپ مو ولګولو ګاډی روان
...او دنوښار په ټیسن و درېدو باور دئ خدایی خدمتګار سره دنورو خلکو
...نږ په انتظار کښې ولاړ وو ، دډبی نه وتل راته مناسب ښکاره نه شو ما وې
...ی نه چه ریل روان شی نو دخپلی ډبی په دروازه کښې ودرېږم او یو څو خبری
...دوی نه وکړی اوګاډی روان شو او پېښورله ورسېدو ټیسن له ډېرخلک راغلی
...مونږ دګاډی نه کوز شو خلکو سره مو روغ جوړ وکړل بهر موټرونه ولاړ وو زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاکبرخان او میا احمد شاه په یو موټر کښې کښېناستو او لعل باچا او علی گل خان
بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوس په تول ښار کښې وګرځېد و او دهغې نه پس
مونږ کلی ته روان شو ځکه چه هلته هم د ټول خلک زمونږ په انتظار کښې وو. مو
چه د ناقې ته نږدې ته را ورسېدو نو کوم ځای چه زه ګرفتار شوی وم په هغه ځای
دروازه جوړه وه او د داؤد زود تخته بادی خان عبدالاحد خان او نور خلک زمو
استقبال ته ولاړ وو مونږ ېې د موټرنه کوز کړو ، خلکو سره مو روغ جوړ وکړه او دیو مخت
تقریرنه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر دا چه مونږ چارسدې
ورسېدو دلته په زرګونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټرنه کوز یدل مناسب ونه ګڼ
ما ، میا احمد شاه او عبدالاکبرخان د موټرنه تقریرونه وکړل او اتمانزو ته روا
شو په زرګونو خلک مونږ سره روان شو څه وخت چه د اتمانزو مقبرې ته ورسې
نو مونږ موټرونو نه کوز شو او د هغو شهیدانو زیارتونو له لاړو چه لږ ې ورځې د
د ببړنګیانو په ګولو د اتمانزو په جلسه کښې شهیدان شوي وو . دا واقعه داسې وه
دلته اتمانزو کښې خدایي خدمتګارو جلسه کوله په هغې پسې فوج راغې او ترې چاپېر
شو ورته یې وویل چه جلسه مه کوئ او ځئ ولی دوی نه منل نو د ښې یې پرې وکړ
دوه کسان پکښې شهیدان شول او نور خلک تښتېدل ، زمونږ جلسو ته به د پرې
زنانه هم راتللې ، هغو زنانو کښې یوه جنۍ وه چه زما خوږه وه ، دل ادا نوم یې و ا
د رب نواز خان سالار اعظم خور وه . هغه د زنانه ونه راووتله او جلسې طرف ته یې
رامنډې کړې! کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې یو سړی ، ورته وویل چه ببه جنۍ
دا ته څه کوې ؟ نه وینې چه دا د ډزې کېږی دی ورته وویل چه بې غیرتو تاسو تښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه مخامخ پرې وړځم ددې جنګ په وینا دا ټول خلک ورواپس شول او د
نه چاپېره شول نو د فوج افسر تپوس وکړ چې دا خلک څه غواړي، سعدالله خان
نه وویل چې دوی ستا تلاشي اخلي چې تاسو د دوی مړي د ځان سره یونه سئ په
خبره فوځیان د خلکو د منځه ووتل او لاړل، هلته ما د شهیدانو په یاد کښې یو
تصر تقریر وکړو او خلکو ته مې ووې چې د آزادۍ بوټي د ځوانانو د وینو په اوبه خوړ
ي او کوم بوټي چې مونږ لګولي دي امید دی چې ډېر زر به لوی شي ولې چې زمونږ
انو ورله د خپلو وینو اوبه خوړ ورکړو. د دې ځایه مونږ جلوس مات کړو او عبدالاکبر
ن خیل کلي ته او میا احمد شاه خپل کلي ته لاړل. زه سره د خپلو مهربانانو حجرې له
م. کور هم زنانه و نه ډک و د هغوی لیدو له هم لاړم، اکثر دوستان زنانه رخصت شول
ن زه په آرام نه شوم ولې چې څوک به ټلل او څوک به راتلل، څه وخت چې به ډېر خلک
ع شول نو ډاک ته به راووتو او ټولو ته به مې یو تقریر وکړو. په دې کښې به ډېرې
ې هم راغلي وې د مونږ په زنانه و کښې هم ډېر جوش وا او سیاسي شعور پیدا
ې و. مونږ چې د خلکو دې جوش و خروش ته وکتل نو پوه شو چې مځکه تیاره
او د کرو وخت دی. د دې موقع نه فایده اخیستل په کار دي ځکه چې زما دا یقین
چې دا عارضي سوله به پایداره پاتې شي نو په پښتنو کښې مو کار شروع کړو
پسې او ورځې ته به مونږ کتل د دې پسې کلي په کلي، کور په کور په ټوله صوبه کښې
خپلم ټول مې د دنیا په حالاتو پوه کول نو تسلي مې وشوه، ماله خدای ډېر
لکرې راکړي وو او جیلخانو کښې لي ډېر ښه تربیت حاصل کړی و ځکه چې جیلخانه
ي کارکنانو د پاره یوه تربیت ګاه ده. زمونږ د ټنګي صاحب حق صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ېر مخلص خدايي خدمتګارو ، ده سره چه به چا بحث کولو نو ده به وو
ووې چه ته جبلخاني له د قام او ملک د پاره تلي يي نو چه هغه
به ورته ووې چه نه نو ده به ورته ووې چه ته به قرآن"
نه پوهيږې . زه چه جبلخاني له لاړم نو په
قرآن پوه شوم هغه مونږ دکار طريقه
داوه چه د صوبې د يو
سرنه
به شروع شو
نو بل سر ته به موځان
رسولو . مونږ به تولنه صوبه کښې او
د صوبې به تولو ضلعو کښې يو شان کار کړې دې
خو چه په کومو علاقه کښې به خدايي خدمتګاران پيدا
شول نو بيا هغو علاقو کښې به تحريک
هم ترقي کړې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانډهي اروڼ پیکټ
(زمونږ دوري او تجربي)

دوري

(هشتنغر، دواوه)

کتوزي، د کانګرس جلسه کراچي کښې

دخدایي خدمتګارو (سرخپوشو) ښه اثر، کراچي کښې مصروفیت، د هندوستان
وطن ته واپسي او د سرحد دوره (تل، هنګو، لاچي، احمدي بانډه، زرکي، لتمبر، بنو
نورنګ، لکي، پېزو، شهباز خېل، ډېره اسماعیل خان، ټانک، کلاچي، مل ارام، کوټل، پنیالا)
د پنجاب پښتني علاقو ته (کیمبلپور، میانوالي، عیسی خېل وغیره) زمونږ کار
او د پېرنګیانو سازشونه، د کانګرس په ځای سرحد جرګه، ګانډهي جي
په بلنه بار دولي ته، دیوي داس سره دوره

(بمبۍ، ګجرات، احمداباد)

بابره کښې ډرامه، کمزوري ملګري، پېرنګیانو تشدد زیات کړو
دیوي داس ګانډهي سرحد کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزې :

څه ورځې زه دخلکو نه دېر ناوړ کاره وم لیکن کوم وخت چه خلک کم شو
بیا زه او میا جعفرشاه او عبدالله شاه په لویه دوره ووتو . موټو کښې مو د صوابي
دوره وکړه او شپې لـه زیارت کاکا صاحب لـه لاړو ځای په ځای زنګونه خلک
ته ستړي مه شي لـه ولاړ وو . پښتنو کښې ورورولي ، قامولي مینه محبت
شعور پیدا شوی و ، خلکو کښې داسې جوش وچه بیان یې کولی نه شم . دنوښ
په جلسه کښې ماله خلکو یوه سره چوبه راکړه او د راکولو په وخت کښې یې راته وو
دا یاد ولره چه دا چوبه زمونږ په وینو سره ده چه زمونږ مظلومان ددنه هېرنه
په مونږ نا وخته شوا و ذیلرت لـه نا وخته ورسېدو ، خدائي خدمتګار غریبا
مخې لـه راغلي وو او تو هغې ولاړ وو . چه مونږ ورورسېدو . زمونږ په ورتلو
خوشحاله شوا و مونږ د فخرقوم میا حمید ګل صاحب ځای ته لاړو ، چونکه ځ
میا صاحب وفات شوی وُ هغه د خپل قام او ملک د پاره دېرې قرباني کړې وې
دی وجه مونږ دهغه لاس نیوی لـه د تولونه اول لاړو ، سیا له مو زیارت کښې
وکړه ، چه جلسه ختمه شوه نو بیا کلي ته واپس راروان شو . بیا ما دهشتنغر او دوا
دوره شروع کړه او خلکو ته مې دخدائي خدمتګارو او جرګو اغراض ، مقاصد
کړل او هغوی مې دخدائي خدمتګارې په تحریک پوه کړل . زه په دې دېر خوښ
شوم چه دهر کلي په جلسه کښې دېرې منځې نتر یکیدلې لیکن چه ډ تنګي په جلسه کښ
مې دننځو زود ولید و نو زړه مې باغ باغ شو ځکه چه زما دا عقیده وه چه یو قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي کولی شي چه د هغوی سره مینځي او به په اوږه لګه د کاږی د دوی پایي دواني
شي، د الله تعالی شکر می ادا کړه چه زمونږ خوارۍ ځای ونیوه او چه زمونږ زنانه
را بیداری شوي نو ډیر امید ونه می پیدا شول چه که خیر وی اوس به زمونږ قام
ترقي وکړي . د تنګی نه اباز وته لاړو، د اباز ونه قطب ته یو ډیروکی کلي دی چه هغه
کښې ډیر مخلص خدائي خدمتګار او سپږي په دی خدائي خدمتګارو د اباز و
کاکاخیل میاګانو ډیر ظلمونه د پیرنګیانو په وخت کښې کړي. وو ورته یې وئیل
چه خدائي خدمتګاری پریږدئ. لیکن د اباز و، کاکاخیل، میاګان په دې
ناوړه اراده کښې کامیاب نه شول او زمونږ بهادرانو خدائي خدمتګارانو ته
د قوم او د ملک د خدمت په لاره کښې چه څه مشکلات او څه تکلیفونه د دی
میاګانو د لاسه رسیدلی وو هغه یې په ډیر صبر او استقلال برداشت کړي و.
له دې ځایه دواوې ته پوری وتو د کتوزو خلک مونږ له مخی له راغلي وو دا د دوا-
وې مرکز هم و. دلته ډیر خلک جمع وو، جلسه مو وکړه او خلک مو د خدائي -
خدمتګاری د اغراضونه خبر کړل. شپی له منتی له لاړو هلته مو هم جلسه وکړه
د منتی نه سباوختی سره د خدائي خدمتګارو سیکو ډیری ته لاړو په لاره چه څه څوک
خبریدل د کلونه به زمونږ د لیدو له پاره راوتل او دې جلوس کښې به شریکیدل
چه ډیری ته راورسیدو نو زمونږ شمیر زرګونو ته رسیدلی و په ډیری کښې چه جلسه
وشوه د جلسی نه پس مو دیری د دواوی خلک رخصت کړل او مونږ شپه له انبا-
ډیر له راغلو د دی ځای خلک په خدائي خدمتګاری کښې سست وو د دې
د پاره په جلسه کښې ما مینځوته اپیل وکړو او ورته می ووی چه د املک څنګه د سنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دغسی دبنځوهم دی اوکه سړی خدایی خدمتګاری ته تیار نه وي نو تاسو ما وتړئ او تاسو خوهم ماسره وعده کړې وه: «لکه د ذلمونه پوره نه شوه ـ نځ افغانه جینکی به دې کټینه » دغې تولی جلسی په مخکښی هغو وویل چه مونږ ټ تیاري یو او ستاسره دقام دخدمت وعده کووچه څه وخت دجلسی نه فارغه شو ز سره دیو خو خدایی خدمتګارو دولت پورې ته لاړم او د ماښام لمونځ می هلته وکړ او خلکو سره می دغه خبرې وکړې. شپې له انبا ډیرته وا پس راغلو، سبا له سم کرهته راغلو هلته موجلسه وکړه اوترناوته راپوری وتو او چه ترناوکښی جلسه وشو نوشپې له اتمانزو له راغلو.

د کانګرس جلسه کراچي کښي:

چونکه دټول هندوستان دکانګرس دجلسی ورځې نږدې وې نوبه دې دجرګ نوری دوری پرېښوی اودجلسی دپاره مو دتللو انتظام شروع کړه زما داخیال وو دهری علاقې جرګه دې یو یو خدایی خدمتګار دکانګرس جلسې له مونږ سره ولیږی اودوی خرڅ دې خپلی خپلی جرګی برداشت کړي دې کښې دوه فایدې وې یو خو به خدایی خدمتګار په دې سفر کښی تجربه کاره شی، بل به زمونږ پرا پیګنډه په ټول هندوستان کښی وشی. زما داتجویز جرګی منظور کړو اوده ځای نه جرګو یو یو خدایی خدمتګار باوردې راولیږلو. په اتمانزو کښی یو څو ورځې جرنیل عظمت خان چه ډیر قابل او همتناک جرنیل و دوی له ټرېنینګ ورکړو دټولو د پاره یو شان وردی جوړی شوې او بیا کراچي له روان شو چه څه وخت پېښور ته ورسیدو نو خدایی خدمتګارو ډیره پرا پیګنډه او جلوسونه کړي وو او په دې طریقه دخپل مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

عت کړې و ، شپېږ خلونیت باوردی خدایي خدمتګار وو زه او حاجي عبدالغفا-
ن ، مقصود جان ، عبدالله شاه او سعدالله يري دپاسه وو .

دخدایي خدمتګارو (سرخپوشو) سنه اثر :

دخدایي خدمتګارو کمانډر، مونږ سره پرشاه مقرر کړو او خزانچي او منتظم
قصود جان شو ، مازیګر په ریل کښې سواره شو دا ګاډی نیغ کراچي ته تللو تیس
تیس چه په ګاډي وو د ډېلو نومونږ په ګاډي نه راکوز شو او د جلوس په صورت
نبې په راروان شو ، دوال او سړنا په غږ ډېل او چه خلکو به وا وریدل نو خلک به
جمع شول . نومونږ به خپله پراپېګنډه کوله ، سحر وختي لاهور ته ورسیدو دلته
دي بل لیډو . لاهور کښې ډېر زیات خلک تیس له زمونږ لید وته راغلي وو .
ایي خدمتګار سره دخیل پیم باجي په قطار کښې روان شو یوه عجیبه نظاره وه
خلکو دومره اثر وشو چه زما یو دوست ووی چه : ستا سو ددې ننۍ مظاهرې
معلومېږي داسې لکه چه نن د پېر ټګیانو حکومت نشته ، بلکه دخدایي خدمتګارو
کومت وي . بیا په ریل کښې کښېنا ستو او ریل روان شو او دانقلاب زنده باد په
رو کښې دخلکو نه رخصت شو . چه یو څو تیسنه مخکښې لاړو نو په تیسن یوې
ځي او یو سړي ماته سوال وکړو چه مونږ له اجازت راکړه چه مونږ دې خدایي-
د متګارو سره په یو ډبه کښې کښېنو ، ما ورته وې چه هلته ځای نشته تاسو به
تکلیف وی لیکن دهغوی دډېر محبت او اصرار په وجه ما هغوی له اجازت
کړو ، وروسته معلومه شوه چه داسې دبهګت سنګه ېلار و او دوه ورځې شوې
ی چه حکومت بهګت سنګه پانسي کړی و او دا ښځه دجلندر دجنګو دملیسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشره استاذه وه، د بهگت سنګه د پلار به مخکښې هغوی ته دا مناسب ونه ګڼل چه دولونه او باجې وغږوي لیکن هغه به غږ ولو باندې مجبوره کړل هغه وې چه زما زوی د قوم او ملک د پاره قربان شوی دی هغه مړنه دی ژوندی دی، په دې وجه مونږ له خوشحالی کول په کار دي او په قوله لا دې په دوی دولونه وغږول بلکه دا چه هغه استاذه ډېره زوروره قومي ښځه وه. هغې ډېرې قومي غزلې خدایي خدمتګارو ته یادې کړې او قومي نظمونه یې ورته ولیکل او وښودل او دوی سره به یې پخپله هم یوځای ویل.

زمونږ خدایي خدمتګار به په هر یو ټېشن چه کاډې ودرېدې نو دوی به کوز شو او په یو لاین کښې به جوړه جوړه روان شو، دول سرنا به ورسره غږېدل او دوی به انقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد چغې وهلې، د ټېشن ټول خلک به ورسره روان شو، دوی ته به ډېر خوشحالېدل او ډېر عجیبه کار ورته ښکارېدو.

کراچۍ کښې مصروفیت:

هر کله چه د کراچۍ ټېشن ته ورسېدو نو ډېر خلک مونږ له ټېشن له راغلي وو، عبدالخالق خلیق صاحب هم سره د یو څو نورو پښتنو د غلته موجود و. د کراچۍ ډېر پښتانه راغلي وو خو د ټېشن نه بهر ولاړ وو، مونږ چه کاډې نه کوز شوا و خدایي خدمتګارو خپله وردۍ برابره کړه د بهارت سبها یو څو ځوانان چه سره کمیسونه یې اغوستي وو او په هغوی کښې د پېښور دیوان روشن لال هم و ماله راغلل چه دا دولونه بند کړه ما ترې پوښتنه وکړه چه په څه سبب؟ دوی ماته دا ووې چه بهگت سنګه پانسي شوی دی، ماورته ووې چه تاسو به په بهگت سنګه ډېر خفه یئ که د هغه پلار؟ د هغه پلار خو زمونږ سره په ریل کښې یوځای راغی، خدایي خدمتګارو دولونه او باجې نه غږولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په زوره په دوی وغږ ول او مونږ ته دهغه حکم دی چه ډولونه به غږوئ ځکه چه هغه وایي چه ټهکت سنګه دقوم او ملک نه ځان قربان کړی دی هغه مړ نه دی ژوندی دی نو داد خوشحالی مقام دی هغه په دی تهیسن موجود دی تاسو ترې پوښتنه وکړئ که چیری دهغه رضا نه وی نومونږ به ډولونه بند کړو.

مونږ چه دتهیسن نه دا ووتو نو په زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو دپښتنو دطرف نه خلیق صاحب مونږ ته سپاسنامه پیش کړه دهغی په ځواب کښی ما یو مختصر تقریر وکړه او دهغوی شکریه می اداکړه. دپښتنو دا خیال وچه مونږ پیاده دجلوس په تشکیل کښی دوی سره دکانګرس تر پنډاله پوری لاړ شو لیکن مونږ ته چا ووی چه مهاتما ګاندهی جلوسونه بند کړی دي، په دې وجه مونږ په لاړو کښی سواره شو او دهغوی خواهش مو پوره نه کړې شو او خیل عذر مو ورته پیش کړو خو هغوی په دی خبره خفه شول.

څه وخت چه مونږ دکانګرس پنډال ته ورسیدو نو دکانګرس په پنډال کښی شور شو او درضاکارو دتیاریٔ د پاره سیټهیٔ (شپیلی) وغږیدې لیکن چه دا ورته معلومه شوه چه دا خو خدایي خدمتګار دي نو په قلار شو. حقیقت دا وچه څه وخت ګاندهي جي راتلو نو تهیسن له ورله دبهارت سبها سوډ کمیسی ځوانان تللی وو او توری جنډی یې ورله مخې له وړې وې او ډیرې ګستاخانه خبرې یې هم ورته کړې وې نو چه څه وخت مونږ سبکاره شو نو زمونږ ورډی سرې وې نو چا دا اواز وکړه چه هغه دی سوډ کمیسی راغلل او دکانګرس په پنډال حمله کوی. دهندوستان او انګلستان په اخبارونو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سرخپوشو ګاندهي جي له توری جنډې وړې وې او هغوی دکانګرس نه بغاوت وکړه. دانګلستان اخبارات تو پوری لوی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمونونه ولیکل او ډېرې خوشحالي یې وکړې خو د دروغو مزل لنډ وي او تر هغه وخته پورې وي چه رښتیا ښکاره شوې نه وي. مونږ یې د کانګرس په خاص کیمپ له بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لګېدلي وو. په هغه کیمپ کښې خو ډېر تنبوان وو خو ما د خان او د خدایي خدمتګارو د پاره پنځه تنبوان کافي وګڼل او په هغو کښې مو خپلې بسترې خورې کړې. مونږ لا د مه شوي نه وو چه د اخبارونو خبرلوڅي راغلل او د ګاندهي جي او د خدایي خدمتګارو د مخالف سوالونه یې شروع کړل ما ورته ووې چه دا ټولې خبرې غلطې او بې بنیاده پراپیګنډه ده زمونږ ګاندهي جي سره او کانګرس سره هیڅ قسم مخالفت نشته او اخبارا تو کښې چه څه شایع شوي دي هغه کښې یوه ذره رښتیا نشته، ټول خبرونه غلط او بې بنیاده دي. ما زیګر د پټهات مومن مالو یه جي زوی راغی او هغه زما سره د دې متعلق یو لوی بیان ولیکلو او هغه یې د هندوستان ټولو اخبارا تو له ولیږلو.

د هندوستان ښځې، نر، د خدایي خدمتګارو او زما د لیدو ډېر خواهشمند وو او هر وخت به زمونږ په کیمپ کښې یو غوبل وو او زرګونو خلک به زمونږ کتو له راتلل ولې چه هغوی ته خو پښتانه د ځناورو په رنګ ښودلی شوي وو او د ملت د انسانیت او قومیت په اوچته پوړۍ ولاړ وو. د پښتنو متعلق په ټول هندوستان کښې ډېره غلطه پراپیګنډه شوې وه او د وی ورته متشدده خلک ښکارېدل لخو اوس د کانګرس سره اوږه په اوږه د عدم تشدد په لاره روان وو او د پیرنګیانو جبر وظلم ته یې په صبر او استقامت خپلې سینې ډال کړې دي. د وی ته پښتانه او کانګرس سره ملګرتیا ډېره عجیبه ښکارېده چه دغه پښتانه خدایي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپلو سترګو وليدل د دوی د عمل، د دوی د تنظيم، د دوی د اخلاص او د دوی د عدم تشدد نه خبر شول نو ستر ګی یې وغړیدې او تسلی یې وشوه او چه څومره پرا پیګنډې د دوی برخلاف شوی وې هغه یې د ماغزو نه ووتلی. قسم قسم خلک به مساله راتلل او قسم قسم سوالونه به یې کول. ما به چه څو مره زمانه کيدله شوه پوهول. د خدای د ير شکر گذار يم چه کوم خيالات د مو دونه زمونږ خلاف د دی خلکو په زړونو کښی پيدا کړ شوي وو د هغوی تردېره حده پوری اصلاح او ازاله وشوه. بله دا چه دلته د کانګرس د دې جلسی له د ټول هندوستان خلک راغلی وو، هغه ټول د حقيقت نه خبر شول. خدائی خدمتګار چه په څه وخت د کانګرس لنګرله د دوی د خوړلو د پاره لاړل نو لوی لوی سيتهان به لاس په نامه د دوی خدمت ته ولاړ وو او هر سړی به د دې کوشش کولو چه د خدائی خدمتګارو سره شريک شم او هر طرف ته چه به خدائی خدمتګار لاړل نو خلکو به یې د ير عزت کولو او څه وخت چه د کانګرس د اسالانه جلسه شروع کيده، نو په د غه افتتاحی اجلاس کښی د شرکت د پاره ګاندهی جی، جواهر لال نهرو او سردار پټيل خدائی خدمتګارو ليسی را اوليږل چه سره د بينډ باجو په د غه غونډه کښی حصه واخلی. جواهر لال نهرو او د هغه بی بی کملا ديوی او خور بی بی سره د خپلو دوستانو د خدائی خدمتګارو پريډ او باجې ليدو او اوريدو له به راتلل په ټول ملک کښی د خدائی خدمتګارو يو درزو او زمونږ د خدائی خدمتګارو په وجه د پښتنو نيک نامی د ير لو يه پرا پيګنډه وشوه او هغه د بدنامی داغ د دوی د تندی نه وونځلی شو او د دوی په وجه خلکو پښتانه وپيژندل او هغوی سړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مينه پيل اشوه .

دکانګرس په جلسه اوښکال کښي خدايي خدمتګارو ته ازادي وه
خاسې له تلي او ګرځيدې شول يا هغه پښتون وچه قول هندوستان کښي
خلکو سترګې پټولې او ډاکو قاتل ورته ښکاريده او يا داساعت دي چه دکانګرس او قوم
دوی دومره اعتبار پيدا شو چه دخپلو زنانو انتظام او حفاظت يې خدايي خدمتګ
ته حواله کړو بلکه دا چه دا کار دېر ګران وو نه دا انتظام پوليس کولی شو او نه دکانګرس
رضاکارانو کولی شو خو دې خدايي خدمتګارو داسې په ښه طريقه سرع وکړو چه دد
انتظام او دسپلين ته دنيا حيرانه شوه او نور خلک خو پريږده ، دپوليس يولوی افس
چه دلته دانتظام دپاره لګيدلی و دخدايي خدمتګارو کمانډر عظمت خان ته
توپې کوزه کړې او لاس يې ورکړو او دده شکريه يې اداکړه . او چه څه وخت به عظمت
ښکاره شو نو دپوليس مقامي افسرانو به ورته سلامونه کول او دخدايي خدمتګار
علاوه چه پوليس له به يې څه قسم حکم ورکړو هغوی به يې تعميل کولو . ددې هم په کانګرس
او قول هندوستان دېر ښه اثر وشو .

کراچي کښي دېر پښتانه اباد دي چه دروزګار دپاره تللي دي . دهغوی دا
هش و چه خدايي خدمتګارو له ميلمستيا وکړي او ددې دپاره يې روپۍ هم جمع
کړې وې دهغوی يو څو مشران دخليق صاحب سره زمونږ کيمپ له راغلل او ماته يې
خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحبت او اخلاص دېره شکريه اداکړه او د
عرض مې ورته وکړه چه تاسو خو زمونږ ورونه يئ مونږ ستاسو خدمتګار يو مونږ
ته په درتلو کښي هيڅ عذر نشته او چه څه وخت تاسو غواړئ مونږ به درشو خودو

می اتفاق نشته پښتون دومره غریب دی چه دده پیسې په ډوډو لګول په کار
دی . هغوی ووې چه مونږ چنده جمع کړې ده نو ما ورته ووې چه د پخې ډوډۍ
ځای دوی له اومه ډوډۍ ورکړئ هغه به په څه فایده راشي هغوی ما سره په
اتفاق وکړه . بله ورځ مونږ هلته لاړو ، ټولو پښتنو سره مولید ل کتل وشو د
چي نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله یوه سپاسنامه راکړه او دوه نیم سوه
ئي راته پیش کړې ما د هغوی شکریه اداکړه او د سپاسنامې ځوابي تقریر
وکړه او روپۍ می د خدائي خدمتګارو د پاره منظور کړې .

په کراچي کښې د جمعیة العلماء هند سالانه جلسه وه ، مولانا احمد سعید صاحب
م ماته یو خط ولیکلو ، مولانا احمد سعید صاحب ناظم او صدر صاحب مولانا کفایت الله
ږ سره د ګجرات په جېلخانه کښې یو ځای اوسېدلی وو او زمونږ ورسره ډېر ښه
تعلقات جوړ شوی وو چه کله کېدی شی نو خدائي خدمتګاردی د جلسې په ورځ
ږ سره شرکت وکړې چه مونږ سره امداد وکړې او مونږ له ئي هم دعوتي خطونه
ولېږل ، مونږ په ډېره خوشحالی سره د دوی دعوت منظور کړو او خدائي خدمتګار
د هغوی خدمت او امداد د پاره ور ولېږل او زه هم د هغوی جلسه کښې شریک
وم . د خدائي خدمتګارو د انتظام او خدمت نه هغوی ټول ډېر خوشحاله وو
ماته ئي د هغوی د انتظام ډېر تعریف وکړو .

د هندوستان دوره :

د کانګرس جلسه ختم شوه او د جلسې د ختمېدو نه پس مونږ په دوه ځایه تقسیم
یوه ډله د حاجي عبدالغفار ، میا عبدالله شاه او سعدالله خان سره د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګارو چه هغوی واپس تلل غوښتل، او بله ډله زما سره وه چه مونږ
تول هندوستان کښې ګرځېدل غوښتل او خپله پرا پیګنډه مو کوله. زمونږ اول
کلی ته روانه شوه او دا دويمه زه او مقصود جان د خدايي خدمتګارو سره د کا
د مسلمانانو په اصرار بمبئي ته روان شو. مونږ ما ښام دا وبو په جهاز کښې سوار
د پښتانه او د کراچي خلک زمونږ رخصت کېدو له راغلي وو مونږ چه څه و
خپل سامان سمبال کړو نو بيا تول په يو قطار کښې ودرېدو او د جهاز نه مو با جې
د ولو نه وهل شروع کړل په بندر کښې پښتنو شاه وله واچوله او هغه په پيشګوی
کړه چه د جهاز تول پيرنګيان او مېلمانه د دوی تماشې ته ودرېدل لاندې يو پيو
په جوش کښې راغلو، سره جنډه ورسره وه ميدان ته يې راو ډګل ليکن يو پوليس
راغی او هغه يې د دوی نه وښکلو يو عجيبه کيفيت او عجيبه ننداره وه چه په دې کښې
جهاز روان شو او لږ ساعت پس د بندر هغه تول خلک زمونږ د نظر نه غيب ش
بله ورځ مونږ بمبئي ته ورسېدو د دلته په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو د لي
په اخبارا تو کښې زمونږ لويه پراپيګنډه شوې وه په کوم بندر کښې چه خلک جمع شوي
زمونږ جهاز يې هلته ونه درولو بلکه د هغه نه کوز په يو بل بندرګاه کښې يې مونږ کو
ليکن په يو ساعت کښې هغه خلک هلته را ورسېدل، زمونږ يې يو لوی جلوس په
کښې وويستو او څه وخت چه مونږ د کانګرس دفتر ته ورسېدو نو جلوس ختم شو
بيا مونږ د آرام د پاره چه کوم ځای زمونږ د پاره مقرر وو هلته لاړو، په بمبئ کښې
زمونږ ډېره لويه پراپيګنډه وشوه، ځای په ځای موجلسې وکړې؛ او بله دا چه ز
په ورتلو په مسلمانانو هم څه اثر وشو. خو په پيرنګيانو باندې ميږې لګيا شوا او زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف يي دا پراېښکېږه په مسلمانانو کښې شروع کړه چه دا خلک هندوانو په دې غرض
ستې دي چه جماعتونو سره ډه وکلې او باجې وغږوي چه سباله مسلمانانو ته د هندوانو
د ولکو او باجو څه اعتراض نه وي. د هندوستان په مسلمانانو کښې دو مره سياسي
بو نشته چه څومره په هندوانو کښې دي. سياسي شعور په يو قوم کښې د اسمانه نه
ځي او چه په کوم قومونو کښې د سياسي شعور خلک پيدا اشي نوخپل قوم پسي ګرځي
وي کښې سياسي شعور پيدا کړي مسلمانان د پرښنه قوم دي خو په هغوي کښې دا سې
ل تر اوسه پورې پيدا شوي نه دي. تاسې د هندوانو، مسلمانانو دې ليډرانو
فکر وکړئ د هندوانو مشران او ليډران قوم پرست دي خو د مسلمانانو مشران
يډران خان بهادران او خان صاحبان وي، دوي چه څه غواړي ځان
غواړي يا پېرنګي له غواړي، د دي غريبانانو څوک غمخور نشته او خکه دوي د
ل وانو نه وروسته پاتې شول.

د پادسې قوم له طرفه مونږ ته يوه سپاسنامه هم راکړې شوه، په جلسه کښې په
کونو نعيمې، نر، شريک شوي وو، ما د دوي د شکريې نه پس د خدايي خدمتګارو
رورت او حقيقت ښکاره کړو او ماورته ووې چه دا تحريک په دي غرض شروع
وي دي چه مظلوم د ظالم د ظلم نه خلاص کړي او هر څوک چه په دنيا کښې ظالم
ي که مسلمان وي که هندو وي او که پېرنګي وي د دوي هميشه د هغوي مخالفت
لو د پاره تيار دي. خداي ته خو د خدمت ضرورت نشته، د خداي خدمت د
مخه د مخلوق خدمت دي.

د بمبيې نه پس دهلي له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له په زرګونو خلک راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو. زمونږ د ميلمستيا انتظام جمعية العلماء هند کړی و، موږ هلته لاړو ا
ارام مو وکړو او ماذيګري زمونږ جلوس په ښار کښې وګرځولو، هندوانو او
نانو چه دکومې مينې او اخلاص مظاهره وکړه دهغه به درته څه ذکر کوم په تولو
زمونږ په جلوس خلکو ګلونه نوستل او ځای په ځای سپاسنامې واکړی شو
مابنام جلوس ختم شو دجلسې په ځای کښې بنځې اونر د ماښام او سپړو په شا
راجمع شوي وو، ما په جلسه کښې دشکريې نه پس يو تقرير وکړ و چه اميد دی چ
ستاسو د زړونو نه هغه شکونه او وهمونه اوس ليرې شوي وي چه کوم ستا س
زړونو کښې د پښتنو خلاف دښمنانو پيدا کړي وو او په دې تقرير کښې مې د پلې
د ښځو د بهادری او قربانۍ چه کومې هغوی دازادۍ په دې تحريک کښې کړې
وې تعريف وکړه او دامې ووې چه دکوم قوم ښځې پيدا ادې شي او دملک
ازادۍ د پاره ملا وتړي نو هغه قوم څوک غلام ساتلی نه شی او هغه قوم
به ډېر زر خپل منزل ته ورسيږي.

جلسه په ډېره کاميابۍ سره ختمه شوه او مونږ تيس نه لاړو او په ريل
ګاډی کښې سواره شولو. ساعت پس ګاندهي جي هم سره ديو څو تنو خپلو ملګ
په دې ګاډی کښې يو ځای امرتسر ته روان شو په هر تيسن کښې به د ګاندهي ج
دليد د پاره خلک راغلي وو، دومره شور او غوغا وه چه مونږ تو ی خوب کو
نه شو او نه ګاندهي جي او ده کيدی شو او څه وخت چه زمونږ ګاډی سهارنپ
ته ورسيد و نو هلته ډېر خلک راجمع شوي وو هغوی ته مونږ خبر نه وکړی خود
دجلسې اعلان هم کړی و او په زرګونو ښځې، نر، نيمه شپه تيسن سره نزدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونږ په انتظار کښې ولاړ وو ځکه ندهي چې خو بالکل د کوزېدو نه انکار وکړو دهغه
پس هندوان، مسلمانان ماله راغلل او ماته يې ډېر منت وکړو چه ډکورته به
ی نيمه شپه کښې څو مره ښځې، نر راجمع شوي دي لوکه چېرې ته هم مونږ سره
ز نه شوې، نو دا خلک به ډېر مايوسه شي او راته يې ووې چه يو ګېنټه پس بل
دی راځي. نو زه ددوی دخوشحالۍ له پاره ورسره کوز شوم. مونږ چه دجلسې
ام ته ورسېدو نو زمونږ د پاره د ښار نه بهر خلک زمونږ په انتظار کښې
ست وو ما په دې خپل زړه کښې ووې که چېرې زه هم دوی سره راغلی نه وای
د دوی زړونه به څومره صدمه رسېدلی وه. زما په راتلو يې هم څه ناڅه
لی وشوه، يو خوخبری می د تقرير په شکل وکړې وخت راسره نه و بيا ترې
پس تېيسن ته راغلو چه په دې کښې هغه ريل راغی او په هغه کښې مونږ سواره شو. رای-
اده هنسراج چه د جلسې رو او ماسره دګجرات په جېلخانه کښې يوځای قيد و او ډېر
سره و او چه کله به دده ملاقات و نو مونږ له ډېرې غوړې زېړې دده کور والو-
ورلې. زما ډېر اشنا او مونږ سره يې ډېر ښه تعلقات وو. ما دده سره د کوزېدو
عده کړې وه او زمونږ اراده وه چه جلسه کښې به کوزېږو و ده سره به دمه کوو بيا به
ن کا ډی کښې امرتسر له لاړ شو چه څه وخت زمونږ ګاډی لودياني ته را ورسېدو
هغه خلک زمونږ ته خبر شوي وو، ښځې، نر، تېيسن له راغلي وو او دا کوشش يې
و چه مونږ سره د لته کوز شي مونږ لې په دې مجبوره کړو چه د جلسې نه واپس
د ياني له راځې نو عده مو ورسره وکړه نو هلته تږي مونږ خلاص شو او بيا هم
اسره يوه ښځه په ګا ډی کښې جلسې ته ورسېده نو لاله هنسراج او دهغه ترا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاندان او ورسره نور ډېر خلک تیسن له داغلي وو او دهغه هم مونږ سره اشتی
نه د تللو اراده وه چه تیسن کښې داسې غوبل جوړ شو چه زه به یې درته څه ووایم.
بعضې خدایي خدمتګار ګاډی کښې پاتې شو او څه ما سره کوز شو خو چیل سامان
یې کوز نه کړې شو مونږ جلند رته لاړو هلته مو دجنګو سکول وکتو ژکو نو خلکو ته مې
یو مختصر تقریر وکړو او بیا واپس لودیانې ته روان شو مونږ یوه لاړی کښې د لاله
هنسراج سره لودیانې ته لاړلو د ښار نه بهر ډېر خلک ولاړوو ډېر وخت مونږ به
کشمکش او جلوسونو کښې ضایع کړو او د لته مولوي عظیم الشانه جلسه کړې خو ډیل ګاډی
روانه لاړلو. د دې ځای مسلمانانو خدایي خدمتګار وله د لاري انتظام وکړو او
د دې ځایه مونږ یه لاري کښې امرتسر ته روان شو، ما ذنګیر ورسره ډېر باز ارونو
کښې خلکو مونږ سره ډېره مینه کوله چه دوی به زمونږ د لاري نه چاپېره شوا څرنګه
ډېر و خوار و هغه ځای ته ورسېدو چه کوم ځای کاندهي جي کوز شوی و معلومه شوه
چه کاندهي جي ته هم خلکو په تیسن ډېر تکلیف ورکړې و او هغه ناجوړه هم و زه
د هغه لید وله لاړم هغه مخ سره ترلي وو او په ډېر تکلیف کښې و . ما هغه خپل قول
دقیق ملګری که هندوان وو که مسلمانان وو که سکهان وو چه څوک ما سره ګجرات
په جیل کښې اشنا شوی وو ولیدل. زما طبیعت هم ناسازه و په دې وجه ما مناسب
ونګنل چه د سکهانو دروغو نه اجازت واخلو او کلي ته لاړ شو.

وطن ته واپسي :

هغوی نه مې په ډېرزور رخصت واخیستو . ما وې زه ناجوړیم هیڅ هم
نه شم کولی او تا سو مې پاتې کوئ نو زه به زیات ناجوړه شم هغوی رضا شوا و ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي رخصت راکړې اوموږ دشپې په ۲ بجو کاڼي کبني را روان شو سحر
وختي نوښار ته راورسېد او چه کوم خدايي خدمتګار د دې ځای وو هغوی
و رخصت کړل او موږ مردان ته روان شو ، د مردان تېسن له په زرګونو خلک
راغلي وو ، موږ هغوی سره هوټي مردان ته لاړو د کلپا ښې په غاړه د يوی لوی
جلسی انتظام شوی وچه جلسه ختمه شوه نو بيا طوروما يار وته لاړو هلته هم د دوارو کلو
خلک راجمع شوي وو جلسه مو وکړه خلکو ته مو د دوری ټول حال ووې او بيا
موږ واپس اتمانزو ته راغلو .
يو څو ورځې مې ارام وکړو او چه ښه شوم نو د صوبه سرحد د دوری اراده مې
وکړه چه په دې کبني : کوهاټ ، بنو ، ډېره اسماعيل خان ، د کميټو له طرفه
دعوتونه هم راغلي وو ، زه د ټل او هنګو په دوره روان شوم په دوره کښې ماسره
زما ملګرو بانډې د قاري صاحب زوی هم تللي ؤ هغه ډېرخوش اوازه وقومي
نظمونه به يې ويل چه : « ستاله ميچنو ، نه وېرېږو ای سرکاره ولی مويري . »
دی به په خلکو ډېرښه اثر کېدلو . په لاره کښې د دري ټول اپريډي ورونه
خبر شوي وو زموږ استقبال د پاره ځای په ځای ناست وو او د چای او .
ډوډی انتظام يې هم کړې ؤ ، زموږ د ښکاره کېدو سره د دې شروع شوی او
ډېر خوشحاله شول ، ما به ډېر منع کول چه د دې مه کوئ زما نظر په خود عدم
تشدد ده خو هغوی خو ازاد خلک وو کله منع کېدل . ځای په ځای چه به دوی جمع وو
موږ به ورکوز شو او مختصر تقريرونه به مې ورته وکړل او د خدايي خدمتګاری په حقيقت
به مې پوه کړل ، د دې ځای نه اول ټل او بيا واپس هنګوته لاړو او چه هلته موږ څېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتحریک ورو نه ولیدل او جلسې وشوې نو واپس دکوهاټ ښار ته راغلو، دکوهاټ
خلکو خپولوی نمایش کړې ؤ خو د باران په وجه رونق خراب شو، دجلوس نه پس مو
جلسه وکړه او تقریرېمو وکړو او خلکو ته مې دخدائي خدمتګارۍ دجرګو جوړولو دعوت
ورکړو چه سبا له بنوته روان شو په لاره کښې لاچي او احمدی بانډی، بابا داؤد
شاه کښې مو جلسې وکړې. بیا کرک ته لاړو هلته جلسه وشوه د زړې پیه تولې علاقې کښې
وګرځېدو، واپسې کښې لتمبر ته راغلو او دمحمد افضل خان ځای کښې مو جلسه وکړه
کوهاټ کښې زمونږ دېرسته کارکنان وو [چه دوی کښې یو د زړکي عبدالغفار نومیده
چه دقومي خدمت په لار کښې ېې ځان قربان کړې ؤ، ده دخودکشۍ په وخت کښې یو
خط زما په نامه لیکلې پرېښې وو، په هغې کښې ېې لیکلي وو چه ما دیو خدائي خدمتګار په
حیث تاسره دلوی خدای د وړاندې دا لوظ کړې وو چه زه به دخدای دمخلوق
خدمت دهغه درضا دپاره کوم او که په دې لاره کښې هر قسم تکلیف او مصیبت په ما
راځي نو زه به دهغې مقابله په عدم تشدد کوم. چونکه دمسلم لیګ په امر دقیوم خان
حکومت دلته زمونږ د وهلو، ټکولو، قیدولو، مال تالا کولو، او جایداد ضبط کولو نه علاوه
زمونږ دکورونو او زنانو بې پردګي هم کوله نو زما پښتني غیرت دا برداشت نه کړې
شوه پکار خو دا وه چه ما توپک راخستې وې او ددې ظالمانو نه مې خپل بدل اخیستې وې
خو چونکه ما تاسره دا لوظ کړې وو چه زه به په عدم تشدد پابند اوسم نو ددې وجهې نه زه
خپل ژوند ختموم او دخدای سره سره تا نه هم معافي غواړم چه زه تاسره په هغه خپل
لوظ ټینګ پاتې نه شوم.]
دې ضلع کښې تقریباً یو لک خدائي خدمتګار وو. دلته دلتمبر دکلي [illegible] ان دسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غاړه مونږ ته د چايو انتظام کړی و مونږ چای څکله چه زمونږ د ښو خدايي خدمتګار
راو د سپيل او مونږ ورسره په موټر کښې ښو ته روان شو، ښو والو هم مونږ د پاره ډير
نمايش کړی ؤ او په ښار کښې زمونږ يو عظيم الشان جلوس و ښکوا او په زرګونو خلک
پکښې شريک شول ډيره ښه جلسه وشوه او ډير مخلوق ورله راغلی وو. سالار يعقوب
خان او و پيشوا ستر دلته ډير کار کړی و، دلته د هند والو او مسلمانانو اتفاق دوی
کړی و هلته مې هم يو مختصر تقرير د خدايي خدمتګاری متعلق وکړو، د هغه ځايه
سباله مونږ ډيره وته روان شو، ميراخيل کښې نورنګ او سرای کښې مو جلسه وکړه
لکی کښې مو هم جلسه کړې وه. شهباز خيلو او پيزو کښې مو جلسه وکړه، لکی مروت
لاړو کښې راتلل هلته مو جلسې وکړې. ډيره وته نژدې مونږ د پاسو لپښتنو خه کلاړې
وليدې او مونږ هغوی ته ورستانه شو، مونږ لا هغوی سره خبرې کولې چه په دې
کښې يو موټر راغی او مونږ ته يې ووې چه زر راځئ خلک د ښار نه بهر راوتي دي سخت
په انتظار کښې دي، مونږ هغوی سره روان شو او چه د ډيره ښار ته نژدې شو نو په
زرګونو خلک زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو. زمونږ د موټرو په ليدو سره يې د انقلاب
او فخر افغان زنده باد ناري وهلې، بازارونه، سړکونه، دکانونه يې بند کړي وو
ځای په ځای دروازې ډيرې ښې جوړې شوې وې، زما په خيال دلته ډير لوی
لوی خلک راغلي وو، خو داسې استقبال يې شوی نه ؤ زه يې په اس سور کړم او د جلوس
وړاندې روان شوم، په زرګونو ښځې، نر، په دکانونو، بالاخانو او کوټو باندې
ولاړ وو. پيرنګيانو ډير کوشش کړی ؤ او په هند والو يې ډير د باو ونه کړې وو چه په
دې طريقه زما جلوس او استقبال و نه شي خو بالکل ناکامياب شوی و. د دې جلوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

قتل، انتظام هندوانو کړي وُ .

د پېرۀ اسماعیل خان کښې په دی ورځو کښې د قومی تحریک زور او شور و . د دی ښار په چاپېره علاقو کښې هم تحریک په زور کښې و ، ټانک ، کلاچي ، ګل امام ، ګومل بازار او پنیاله کښې خلک په تحریک کښې په زور او شور کښې شامل ول . ښار کښې د سره ورنه علاوه د ښځو او وړو هلکانو جلوسونه وتل . یوه ورځ د ښځو جلوس په بازار کښې تېرېدلو هر کله چه دا جلوس د ډاکټر جنډه رام چوک ته ورسېد ونو د صوبه سرحد انسپکټر جنرل پولیس ایس ما ئکر د جلوس د خورېدو حکم ورکړې وخو ښځو انکار وکړو ، جرنیل د ښځو په دی انکار ډېر غصه شو او تمانچه یې را وښکله او چلوله یې چه ناځاپه یو زلمی سردار بهګوان سنګه د ده لاس ونیوه او ورته یې ووې چه تا له شرم نه درځی چه په ښځو تما نچه چلوې . د جرنیل صاحب لاس ورڅخه وا او تمانچه تړې ښکته پرېوته جرنیل صاحب وارخطا شو او بنګلې ته لاړ او تمانچه ورله یو سپاهي یوړه . د بهګوان سنګه د دی جرئت بدله په ۱۹۳۱ ع کال کښې د فرقه دارانه فسادو نه پس واخیستی شوه او هغه دیو قتل د دروغو په مقدمه کښې ونیوی شو او ډېر مصیبتونه یې پری تېر کړل او چه ثبوت پری پیدا نه شو نو پری یې بوده .

هندوانو ته حکومت ډېر په قهر و او دغه وجه وه چه پینځه میاشتی پس یې په هندوانو ، مسلمانان ورواچول او کور کښې یې وجنګول او لوی فساد وشو ، د هندوانو مالونه یې پری لوټ کړل ، کورونه او بازارونه یې وسوزول او ډېر هندوان او مسلمانان قتل شول ، او د لکهونو روپو نقصان وشو او د پنیالی بزخان بهادر چه هغه سره د ډپټی کمشنر او شیخ محبوب علی اسسټنټ د اصلاح وکړه او دوه لاړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي هم وړکړي چه خپلو ټولو کوانو له سړې ورڅ جوړې کړي او يوه يي کړي چه مونږ په ښار کښي فساد کول غواړو. کوم وخت چه درته ټيليفون وکړم نو ډغه د سړي جامونو کوانو له ټوټکي او ټماچي ورکړه او ښار له يي دلوټ او اورټکولو د پاره فوراً راوړسوه ده هم دغسي وکړل. د پيرنګي ډيټي کمشنر دا پاليسي وه چه يو خوا به هندوان ووهل شي لوټ به شي او بل خوا به سرخپوش خدائي خدمتګار بد نام شي او ددوي بر خلاف به پروپيګنډه په ټول هندوستان کښي وکړو چه کانګرس هم په دوي بد ګمانه او خفه شي او دوي له ځانه بيل کړي. دشپې يوه عظيم الشانه جلسه وشوه ما پکښي يو مختصر تقرير وکړو چه زه ستاسو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق ډېر خوشحاله شوم او اميد کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق داينده د پاره قايم او دايم وساتي او د ملک دازادۍ په لاره کښي به کافي حصه واخلئ. سباله مونږ کلاچي له لاړو کلاچي کښي دګنډه پور خانان او رمضان خان وغيره ټول مونږ سره ملګري شول دلته دخدائي خدمتګارو جرنيل کنور بهان نارنګ صاحب ورو ستو بيا سالار شو او دهغه ځاي خلکو زمونږ ښه استقبال وکړو، جلسه مو وکړه خدائي خدمتګارۍ کښي خلک په ډېر شوق داخل شول او جرګه مو هم جوړه کړه، د کلاچي نه تانک ته لاړو او د تانک خو ډېر زور ورپېتانه دی. ډېر خلک په جلسه کښي شريک شول، شپې له کل امام له لاړو ظفرخان دوی هم مونږ سره شامل شول، دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلکو خپل نومونه خدائي خدمتګارۍ کښي وليکل. له دې ځايه واپس بنوته لاړو، بيا کوهاټ او پېښور ته واپس شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنجاب د پښتنې علاقو دوره :

خدایي خدمتګارې چه جوړه شوه نو مونږ ته ضلع کیمبلپور او ضلع میانوالي نږدې وې او پکښې زیاته ابادي زموږ د پښتنو ورونو وه او دا دواړه ضلعې مونږ سره لګیدلې دي. کیمبلپور د پېښور د ډویژن کښې او میانوالي د ډیره اسماعیل خان د ډویژن کښې وو. څه وخت چه تحریک شروع شو نو دا ضلعې ېې زمونږ نه کټ کړې او پنجاب سره یې کړې، دا ضلعې زمونږ کاونډه کښې دي، نو مونږ دې کښې هم دورې کول غوښتل، خو ضلع کیمبلپور ته حکومت نه پرېښودلو تردې چه زمونږ خپل وزارتونه جوړ شول بیا هم چا نه پرېښودو. یو ځل مونږ د وزارتونو په وخت کښې د کیمبلپور په دوره تللو خیال لرو داو چه اوس خو قومي وزارتونه دي مونږ به پرېږدي خو چه د اټک نه پورې وتلو نو پولیس سنګینونه چړاو ولاړ وو مونږ ته یې سړک بند کړې وو مونږ ته یې ویل چه واپس شئ مخکښې مونه پرېږدو ما ورته وویل چه مونږ خو واپس نه ځو نو مونږ چه پوه شو چه دوی مونه پرېږدي نو دلاړې نه کوز شو او د سړک په خوا کښې د غره څنګ ته کښېناستو دې کښې ډېر وخت تېر شو چه هغوی پوه شول چه دوی خو واپس نه ځي نو بیا یې لارې راوستله او په هغې کښې یې مونږ کښېنولو او کیمبلپور طرف ته روان شو ولې د کیمبلپور په ځای یې خوشحال ګړ ته بوتلو د سیند نه یې پورې کړو ضلع کوهاټ کښې یې پرېښودو، دغه شان چه کله ما یا خدایي خدمتګارو اراده کړې ده نو چا پرېښې نه یو او میانوالي ته به هم کله نا کله ورغلو، کیمبلپور کښې به د چچ علاقې ته کله نا کله ورتلو، چه میانوالي ته به لاړو نو په علاقو به ګرځیدو کالاباغ ته هم تللي یو د غلته کالاباغ سره مخامخ په نمرخاته یو کلی دی هغې ته هم ورغلي یو او هغه علاقې ته هم تللي یو چه پکښې د اوسپنو کانونه دي او بیا دهغې نه به عیسی خیلو ته ورتلو یو ځل چه مونږ عیسی خیل ته لاړو نو دهغه ځای نواب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه نه پرېښوه خپلو نوکرانو ته یې لوی لوی ډانګونه ورکړي وو چه څوک به جلسې ته راتلل هغوی به یې وهل ماداسې چل وکړو چه په بازار کښې روان شوم او په تلو تلو کښې مې خلکو ته خپل تقریر کولو سره د دې هم چه څوک به زما تقریر اورېدو ته راجمع شول نو هغه به یې په ډانګونو وهل، لنډه دا چه زه یې جلسې ته چه خبر وو ته هم یې ری نه ښودم خو هلته یو هندو هغه مونږ میلما نه کړو او د هغه یو سرای وو په هغې کښې یې زمونږ د پاره د ډوډۍ انتظام وکړو نواب صاحب هغه پسې جواب راولېږلو چه دا سړی مه پرېږده او د سرای نه یې وباسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په آرام شپه تېره کړه چه سباله جمعه وه مونږ دا فکر وکړو چه د جمعې لمانځه له خو به د علاقې ډېر خلک راځي نو مونږ به هم لاړ شو، دوی سره به لمونځ کښې شریک شو او که موقع وه نو خبرې به ورسره هم وکړو خو چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب ډانګ ماران د جماعت نه چاپېره ولاړ وو او چه جماعت ته ورننوتلو نو یو بنیادم پکښې نه و خوشې پروت و مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب دا سړي د دې د پاره ولاړ وو چه د هغوی دا خیال وو چه سباله به دوی د جمعې لمونځ د پاره راځي نو زمونږ نه مخکښې یې دا بند و بست کړی و چه جماعت ته د کلي او علاقې څوک را نه شي نو ځکه دا سړي یې ودرولي وو چه څوک راځي نو هغوی د جماعت نه منع کوي. چه مونږ په دې پوه شو چه دې علاقه کښې مو کار ته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

یو ځل زمونږ د مردان یو خدائي خدمتګار جرنیل شاه ولی خان د څو تنو نورو خدائي خدمتګارو سره د کیمبلپور د ضلع د پنډۍ ګهیپ تحصیل ته تللي وو هلته دوی په جلوس کښې روان وو، جرنیل صاحب وړاندې روان و جنډه یې لاس کښې نیولې وه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور خدائي خدمتګار ورسپي وو چه دوی د دوست محمد صوبیدار کورته نږدې شول نو
نو هغه او د هغه زوی غلام محمد ورته مخه ونیوله او په جرنیل صاحب یې په ټوپک ډزا وکړه
چه هغه شهید شو او بیا یې نور خدائي خدمتګار په برچو ووهل او په جلوس یې کاڼي
و وروړل او جلوس یې تس نس کړ او جلسه خوره شوه . زمونږ د پنجاب رونړه زمانه
ګیله کوی چه ته پښتنو ته کار کوی ، زه ورته وایم چه زمونږ دا تحریک خو د خدائي مخلوق
د خدمت د پاره دی او مونږ خو کوشش کړې دی چه د هرچا خدمت او کړو ولی زه
څو ځلي د لته راغلي یم خو چا ستاسو خدمت ته پرې الیښی نه یم .

د دې نه پس بیا څه وخت چه پیرنګیانو اعلان وکړو چه د املک مونږ پریږدو
نو یو ځل بیا زه میانوالی ته لاړم او په داؤد خیلو کښې یوه لویه جلسه وشوه . د میانوالی
پښتانه نیا زیان دي چه د ډېر ښه او ښاد ر پښتانه دي . زمونږ جلسې ته په ډېر
تعداد کښې په ډېر شوق راغلي وو ما هغه جلسه کښې دوی ته تقریر وکړو د هغه تقریر
یو خو خبرې ما ته یاد دی زه یې تاسو ته کوم ما ورته وویل چه ای ورونو ! نن د
قامولو دنیا ده تاسی وینئ چه کوم کوم قامونو کښې قامولي او وروړلې راغلی ده نو هغه
آسمان ته وختل او آباد شول د امونږ خو هم یو قوم یو نو د امونږ ولې پاتې شو ؟ د امونږ
ځکه پاتی شو چه مونږ کښې قامولی ، ورورولی مینه محبت او اتفاق نشته نو زه تاسو
له ځکه راغلی یم چه تاسو زما قام یئ خو تاسو خپله ژبه پښتو نولی تمدن او ټول څیزونه
پرېښې دي تر دې چه لنګونه مو وهلي دي . دا هم درته وایم چه یوه موږغي د بسیل نه
جدا شي نو هغه ورکه شي اوس د فیصلې وخت راغلی دی دا زما د قامولې او غیرت
ولی فرض ؤ چه تاسو ته راشم او درنه تپوس وکړم چه تاسو به څه کوئ مونږ سره به ځئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنجاب سره به ځې، مونږ خو پیرنګی جدا کړي وو چه پیرنګی ځي نو تاسو به پنجاب سره ځې که مونږ سره به او سپړۍ نو به هغوی کښې یو سړی راپاڅید او هغه وویل چه مونږ ستاسو وروڼه یو او پښتانه یو او تاسو سره به ځو، مونږ به خپلو بچوته پښتو ښیو بچوته څه چه مونږ بچیله هم پښتو زده کوو خو ته به مونږ سره دا وعده کوې چه کم ازکم په شپږو میاشتو کښې به یو ځل مونږ له راځې. زما او د هغوی وعده وشوه او جلسه خوره شوه، ملک آزاد شو، پاکستان جوړ شو خو مالا تر اوسه د هغوی سره دا وعده پوره نه کړې شوه، ولې چه پاکستان جوړ شوی دی نو میانوالی خو پریږده [illegible] کښې چا خدمت ته پرېښې نه یم بلکه څومره موده چه پاکستان کښې وم نو لا به جیلخانه کښې وم لا به کور نظربند وم.

زمونږ کار او د پیرنګی سازشونه:

پیرنګیانو چه ولیده چه دا تحریک پښتنو کښې د ځنګل د اور په شان خوریږی نو دوی سره یره پیدا شوه او زمونږ د تحریک د تباهۍ کوششونه یې شروع کړل اول یې د پنجاب انګریزی اخباراتو کښې زمونږ برخلاف د پراپیګنډې شروع کړه چه دا تحریک د کانګرس مخالف دی او په دې طریقه یې مونږ د کانګرس نه جدا کولو او د کانګرس او د ګاندهي جي امداد یې را نه لیری کولو، لیکن ما فوراً د میا احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره یو اعلان وکړو چه دې حکومت یوه غلطه پراپیګنډه زمونږ برخلاف شروع کړې ده. مونږ د کانګرس ملګري یو مونږ نه د کانګرس نه جدا یو او نه جدا کیږو، بلکه دا چه د لاهور په اخباراتو کښې چه د پیرنګیانو د اثر د لاندې وو، دا پراپیګنډه شروع کړه چه ماله په بمبئی کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د هندوستان مسلمانان و پرېدل کړې فرنګي لا پرېښي بوښېدو او
به مونګ د ...
... کاله حکومت کړی وو ـ د احوره مسلمانان ته ... مل به ... کښې اچوو
وه

داپرېدو د پاره شپېته زره روپۍ راکړی شوی وې حالانکه دا ټول دروغ وو ماخو په هندوستان کښې نه د چا نه چنده غوښتې ده او نه چا راکړې ده او نورې داسې طریقې یې هم اختیار کړې چه د قوم او زما او اپریدو ترمېنځ غلط فهمي او ناچاقي پیدا کړي . لیکن د دروغ د رښتیا مقابله کولی نه شي :

«قل جاء الحق وذهق الباطل» یوه ورځ ما د لاهور په تیس د انقلاب اخبار ایډیټر ولیدو هغه زما اشنا هم و لیکن پېښه چه یو قوم ته خوږه شي نو هغه بیا اشنائي او دوستي ته نه ګوري راغی او ما ته را ترغاړه شو ما ترې پوښتنه وکړه چه داستا کله اپریدو سره دومره اشنائي او ورورولي پیدا شوې ده هغه وخت دې دهغوی ملاړ نه کوو چه څه وخت پرې د پېرنګیا نو د توپو ګولۍ وریدې ؛ او دا مې ورته ووې چه دا ممکن کېدی شي چه د یو پنجابي دې دا پریدو سره زیاته همدردي وي ؟ زما خپل قوم دی او زه خو د هغوی ډېر منتکاریم، دا ممکنه ده چه زمانه ستا هغوی سره زیاته همدردي وي ؟ نو هغه دا له ځواب راکړو چه چونکه تا سو کانګرس سره یئ او زمونږ پالیسي د کانګرس خلاف ده نو په دې وجه مونږ ستا برخلاف شو او ستا خلاف لیکو . ما ورته ووې چه مونږ به او س کانګرس پرېږدو او مونږ خو تا سوله د راغلي وو خو تا سو زمونږ هیڅ قسم امداد ته تیار نه وئ ، حقیقت خو دا دی چه تا سو مونږ کانګرس سره کړې یو که تا سو او س هم مونږ سره ملګري کېږئ او د پېرنګیانو د زور ظلم نه مو خلاصوئ نو تا سو سره کېږو . ده سترګې ښکته کړې او روان شو . اسلام خو د نیا ته د آزادۍ د پاره راغلی و او د مظلوم د ظالم نه د خلاصولو د پاره راغلی و لیکن نن د هندوستان مسلمانان په غلامۍ خوښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او دظالم ملګري دي اوبيا هم داسلام دعويدار دي.

دکانګرس کميټۍ پرځای دسرحد جرګه:

زمونږ داخيال وچه دصوبه سرحد دد «دکانګرس کميټۍ» نوم دی «جرګه» شي نو دا به ښه وی ولې چه زمونږ خلک په کانګرس نه پوهيږي او دا هم وچه مونږ خدايي خدمتګار دکانګرس سره ملګري وو او کانګرس کښې نه وو او بله خبره دا هم وه چه دصوبه سرحد کانګرسيانو به زمونږ مخالفت کوو او مونږ سره يې کمک نه کولو نو ځکه مونږ غوښتل چه دکانګرس دکميټۍ نوم دې «جرګه» شي. مونږ ټولې صوبې کارکنان خدايي خدمتګار او دصوبې کانګرسيان دجرګې جوړولو دپاره راجمع شو او مونږ ټولو په شريکه جرګه جوړه کړه دټولو کارکنانو داخيال وچه زه دې صدر شم او صدارت دې منظور کړم ولې زه ددې دپاره نه وم تيار نو په دې وجه دصدارت دپاره دوه نومه پيش شو. دښار خلکو دعلي ګلخان نوم پيش کړو او مونږ دکلو خلکو د ميا احمدشاه نوم پيش کړو. ميا احمدشاه درائي په اکثريت سره صدر مقرر شو، دجنرل سکرټری دپاره ما دپير بخش وکيل د پېښور نوم پيش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار موشروع کړو، زمونږ کار ورځ په ورځ په ترقي ؤ، زمونږ په خلکو کښې احساس جذبه او شعور پيدا شوی ؤ او ورځ په ورځ په زياتيدو وخو حکومت زمونږ دی تحريک ته کتی نه شو او هيڅ وخت زمونږ دتحريک دبربادۍ نه قلار نه وو او په دې کوشش کښې وچه په څه چل زما دورې او کلي په کلي ګرځيدل بند کړي، اخباراتو کښې يې زما برخلاف غلطي پراپيګنډې شروع کړې او مهاتماجي ته يې هم زما متعلق دروغ وليکل، ليکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاتماجي د دوی د درغو په دوام کښې راغلی. ماچه څه وخت د کوهاټ د دورې
بیا اراده وکړه او څه خدائي خدمتګارمي هم دخان سره کړل نو د سرحد حکومت
والیسراې ته ولیکل چه د کوهاټ علاقه زمونږ د فوجي بوټی مرکز دی او که چیرې ده
پکښې دوره وکړه نو بیا به دا علاقه زمونږ د لاسه لاړه شي نو په کار دا دی چه دی ګرفتار
کړې شي. والیسرا مهاتما ګاندهي ته ولیکل چه مونږ هغه ګرفتا ردوو. مهاتماجي جواب
ورکړو که چیرې هغه ګرفتاروئ نو زمونږ اوستاسو چه کومه صلحه شوې ده هغه به
ماته شي. ماچه د کوهاټ دوره شروع کړه نو حکومت څلور افسران ما پسې مقرر
کړل یو د کوهاټ ډپټي کمشنر بل پولیس کپتان ور سره د علاقې مجسټریټ او
بل د بار دړ پولیس یو پیرنګي چه هغه به ډېره ښه پښتو ویله چه کلي په کلي ورځي او
خلک دې ته تیار کړي چه نه ما کلو ته پرېږدي او نه ماته راجمع شي لیکن په دې هم
څه ونه شو مونږ چه به کوم کلي ته تللو دوي به زمونږ نه مخکښې تللي وو خلکوته به لي
وې چه ګورئ هغه راروان دی چه کلي ته لي پرې نږدئ خلکو به ورته وې چه دا
مونږ څنګه کولی شو تاسو لي بند کړئ زمونږ کلو ته لي مه راپرېږدئ بیا به لي ورته
وې چه خبرې ور سره مه کوئ جلسې له مه ورځئ په یو کلي کښې ترمونږ جلسه وه دوی
هم هغې جلسې له راغلل ما خلکو ته تقریر کولو چه مونږ خدائي خدمتګار یو او مونږ د خدای
د پاره د دې قام او ملک خدمت ته ملا تړلې ده، دا ملک او دا قوم خو ستاسو هم دی
تاسو کښې څوک شته چه مونږ سره په دې خدمت کښې شریک شي نو یو پاڅېدو چه
زما نوم ولیکه بل پاڅېد وچه زما نوم ولیکه، بل پاڅېد وچه زما نوم ولیکه، دا د بار دې
پیرنګي ماته را نږدې شو او ماته یې ووې په دې خلکو دې څه چل کړې دی دا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ د یو سپاهي نه دومره یرېدل چه دهغه په مخکښې به یې کلمه نه شوه ویلی اوس دا دی مونږ ولاړ یو او د دوی په زړه کښې هیڅ ویره نشته ګکیا دي خپل نوموړیه د خدایی خدمتګار دی د پاره پیش کوي ماورته ووې چه دا چیل یری مانه دي کړي . دا پرې تاسو کړي دي داستاسو د ظلم نتیجه ده . چونکه بیا مونږ بنوته لاړو لکی صروت اودرسره نورو کلو کښې او سرای نورنګ کښې موجلسې وکړې ، جرګې موجوړې کړې او خدایی خدمتګار برتی شو . د بنو ښاوخوا ټول کلي موو کتل جلسې مو پکښې وکړې او خلک مو د حقیقت نه خبردار کړل بیا مو هاتي خیلو کښې د یوې لویې جلسې انتظام وکړو او په هغه مقام مو جلسه وکړه چه کوم ځای چه په ۱۹۳۱ ع کال کښې پیرنګیانو په یوه لویه جلسه ګولی چلولې وې او ډېر خلک شهیدان شوي وو او ګرفتار شوی وو او قید شوي وو . مونږ چه هاتي خیلو ته نزدې شو نو ماله د پولیس یو افسر یو سل و خلور څلویښت دفعه (د قانون یو سل و څلور څلویښتمه ماده) کښې نوټس راکړو چه هلته به نه ځې ما د هغه د تعمیل نه انکار وکړو او نو بیا مې دا خیال وکړه ما دې که زه جلسې ته ځم نو جلسه به بند ه کړي نو بیا مې دا فیصله وکړه چه خپل ټول ملګري مې هاتي خیلو ته ولیږل او زه لتمبر ته لاړم او د لتمبر د خان محمد افضل خان په حجره کښې اوده شوم . ما بنام محمد افضل خان سره زما د ملګرو د جلسې نه واپس راورسېدل حالات یې راته بیان کړل چه ډېره ښه جلسه وشوه او خلکو په حکومت چه ته یې د دې جلسې نه منع کړی لعنت او ملامت ووې او بیا واپس کوهاټ ته راغلو او کومه علاقه چه د غلته زمونږ پاتی وه هلته مو جلسې وکړې جرګې جوړې شوې او خدایی خدمتګار جوړ شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګانډهي جي په بلنه باردولي ته تګ:

چه د کوهاټ مبارک له راغلو نو خبر شوم چه د پېښور نه خبر راغلی دی چه مهاتما جي غوښتي یم. لیکن په کوهاټ کښې صرف د هغو علاقو پاتې ده ما ویل چه د کوهاټ دوره ختمه کړم نو بیا به لاړ شم مونږ د هغو دوره وکړه ځای په ځای جرګې جوړې شوې نو بل استازی راپسې راغی چه ته ګانډهي جي ډېر زر غوښتلی یې او لیکلي دي چه څه متول کاروبه پرېږده او فوراً باردولي ته راشه زمونږ کار تقریباً ختم شوی و. زه سبا پېښور ته لاړم او د پېښور نه باردولي ته روان شوم چه بهوپال ته ورسېدم نو د نواب صاحب اې. ډي. سي. شعیب قریشي صاحب چه زمونږ د خلافت ملګری و او د مولانا محمد علي جوهر زوم و ولاړ د ماله راغی جوړ تازه مو وکړل زما هم ډېر مهربانه واو ماته یې ووې چه راځه سفر کښې به ستړی شوی یې او نواب صاحب وایي چه لږ ارام وکړی او بیا که له به د هغه میلمه یې ما ورته ووې چه هلته به ګانډهي جي زما انتظار کوی د نواب صاحب شکریه او په واپسې کښې به ورشم خو هغه پرې نه ښودم نو زه ورسره د ریل نه راکوز شوم او ورسره روان شوم چه مهمان خانې ته ورسېدم نو شوکت علي صاحب هم هلته موجود و او په سباله نواب صاحب راته ووې چه تاسو وایسرای له بوزو هغه سره به دې لیده کاته وشي او چه ته څه غواړې هغه به درکړي باردولي ته مه ځه. خو ما د هغوی دې خبرې سره اتفاق ونه کړو هغوی په ما ډېر زور واچو خو کارونه شو سباله تری زه رخصت شوم او باردولي ته روان شوم تېښن له سردار پټیل او دیوی داس راغلي وو. تېښن ته نزدې د باردولي اشرم و داد ګانډهي جي اشرم دی او دې کښې همېشه او سېږي ګانډهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مې ملاقات وشو څه خبرې مو وشوې کرمې وه او زه سفر هم په تهرډ کلاس کښې کوم . ومې لمسل او جامې مې بدلې کړې ، چه ماز یګر شو نو کاندهي جي سره هوا خورې له روان شوم . سي . آی . ډي یو مسلمان انسپکټر زمونږ د خبرو اورېدو د پاره مونږ پسې روان و خو چه څه وخت ورته زمونږ فکر شو نو سترمنده شو او واپس شو کاندهي جي ما سره د سرحد بحث څه لږ ډېر په ورځ کښې یو ځل کولو ، لیکن دا خبره یې لا اراته کړې نه وه چه د حکومت په شکایت مې دا بللی یې . یوه ورځې یو مسلمان پټیل (نمبردار) زما د ملمستیا د پاره راغی او کاندهي جي ته یې ووې چه که ته اجازه کوې نو سبا له به دې زما میلمه شې هغه په ډېره خوشحالۍ اجازت ورکړو او د تلو نه وخت کښې ورته ووې چه په ده باندې ښې غوښې و خوروه ، دلته خو مونږ په دالو نو مړه لرو هغه زه چېل کورته بوتلم د هغه ډېر ښکلې کور و او هغه ډېر په ښه حالت کښې و ډېر محبتي سړې و د هغه هغه اخلاص او محبت به رانه هېر نه شي .

دیوی داس سره دوره :

دیوی داس کاندهي د کاندهي جي په مشوره د باردولی دوره رابانده شروع کړه او خو مره اشنا مونه چه دلته وو هغه ټول یې را وښودل . د دې اشرمونو (تربیت ګاه) هغه ساده ژندګی زما ډېره خوښه شوه تر دې پورې یې په ما اثر وکړو چه زما هم دا خیال پیدا شو چه د خدایي خدمتګارو د تربیت د پاره به زه هم داسې اشرمونه جوړوم د دې ځای خلکو د ازادۍ په جنګ کښې ډېره قرباني ورکړې وه او تر اوسه پورې د ډېرو خلکو جایدادونه چه لیلام شوي دي هغه لا هغسې د نورو خلکو په قبضه کښې دي . دلته د مسلمانانو او هندوانو تعلقات هم ډېر ښه وو او د حکومت په ډېرو کوششونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دبا وونږ هم مسلمانانو د هندوانو مځکې اخیستې نه وې او که څه نا څه یې اخیستې وې
هغه یې هم واپس کړې وې ما چه کوم کوم ځای تقریرونه وکړل هغه د اس وو چه مسلمانانو،
دا ملک د هندوانو او مسلمان دواړو دی او ددی د ازادۍ د پاره تاسو دواړو ته اتفاق
په کار دی او که په چا کښې داهمت نه وي چه د ازادۍ په جنګ کښې حصه واخلي نو
دومره خو ورله په کار دی چه د ازادۍ په جنګ کښې چه د چا مځکې او مالونه لیلامیږي
چه هغه وانخلي او که چیرې چا اخیستې وي نو مناسب دا دی چه واپس یې ورته
پریږدي. مسلمانانو ته مې ووې چه وینښ شئ که چیرې او ده پاتې شوئ نو دا کوم
انقلاب چه دا روان دی دې کښې به لاهو شئ؟ انقلاب سیلاب دی او همیشه او ده
قومونه وړي او وینښ اباد وي تاسو وینښ شئ او منظم شئ او د انقلاب نه ګټه واخلئ.

څه ورځې پس جواهر لال هم دلته راغی او بیا مونږ تول سره د ګاندهي جي بمبئي
له لاړو او د بمبئي نه بیا زه ګاندهي جي او دیوي داس ګجرات له راغو او دلته ګاندهي
جي دیوبل نوی اشرم بنیاد کښېښود. دلته نزدې د مسلمانانو هم یو د عربي مدرسه
وه چه هغوی زمانه خبر شو ما پسې راغلل او زه او دیوي داس ور سره د هغې مدرسي
کتوله لاړو. په دې مدرسه کښې د پښتانه طالبان هم وو د هغوی په لیدو ډیر خوشحاله
شوم او ډیرې خبرې مې ور سره وکړې. د مدرسي مقام او احاطه ډیره ښکلې وه تول
طالبان او استاذان محبتیان وو او ما سره یې ډیرې د محبته ډکې خبرې وکړې. د
طالبانو په اصرار ما هغوی ته مختصر تقریر وکړو او ورته مې ووې چه نن ډیر خوشحاله
یم چه ستاسو سره مې ملاقات وشو ځکه چه زما ستاسو نه ډیر توقعات دي که تاسو
د دنیا تاریخ وګورئ نو قومونه د طالبانو د قربانو په ذریعه ازاد شوي دي. دیویداس

(c) ketabton.com: The Digital Library

يي هم مجبوره وو هغه هم ورته يو مختصر تقرير وکړو بيا بېرته راغلو او ګاندهي جي سره يو
ځای شو. بيلونو ملاړس ته لاړو او خواوشا په ټوله علاقه کښې وګرځېدو. زما ډېرې
ورځې وشوې او دامې خواهش وچه واپس لاړ شم خو ګاندهي جي زه نه پرېښودم او
پوهولم يي هم نه او ما سره به يي د سرحد متعلق خبرې کولې او بيا به يي حکومت سره خط
وکتابت کووچه په دې کښې ما په اخبارونو کښې وليدل چه د ميا احمد شاه او عبدالاکبر خان
او علي ګلخان او پير بخش د دې په مينځ کښې جګړه پيدا شوې ده او ډله بازي جوړه شوې
ده او جرګه دوه ځايه شوې ده. ددې په ليدو زه خفه شوم ولې چه زما د ډله
بازو او نفاق نه ډېره کرکه کېږي او زما دا يقين دی چه کوم قوم کښې نفاق او ډلې وي
هغه خپل منزل ته رسېدی نه شي او نن چه مونږ غلامان يو ددې وجه نفاق دی او
ډلې جنبې دي. ما ګاندهي جي ته خپله اراده ظاهره کړه چه زما په غير حاضرۍ کښې
دا واقعات پيدا شوي دي ماله تلل په کار دي نو ګاندهي جي ليس له دې نه د وايسرای
ټولې قصې راته وکړې. ما ورته ووې چه دا ټول دروغ دي ته وايسرا ته ولیکه چه دا ټول
يي زما برخلاف د دروغو پراپيګنډه دی او که ستا يقين نه کېږي نو مونږ به هم درشو
او هغه خلک به راوغواړه چه تا له چا دا ډلېرې درکړې دي چه راپېښېږي (سپيناوي)
ورسره وکړم. مهاتما جي زما د دې تجويز سره اتفاق وکړو چه زه به ورته وليکم چه ته
منصف شه دا يي هم وايسرا ته وليکل چه لاړ د ادون ما باندې ډېر تاکيد کړی وچه
تا ضرور سرحد ته لاړشه نو که ته ماله اجازه راکوې نو زه به هم سرحد ته لاړ شم. د وايسرای
نه دا جواب راغی چه ستا سو د دا تلو ضرورت نشته دی او نه زه دا مناسب ګڼم چه په
دې وخت کښې ته سرحد ته لاړ شې نو ګاندهي جي ماته ووېل چه زه پوه شوم ته په حقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یي، پرنګیان دانه غواړي ته څه خپل کارکوه او بیایي دیویداس ته ووې چه دی احمد
آباد له بوځه او دهغه ځای هغه اشرام ورته وښییه او دهغه ځای خلک چه هلته دي هغه
ورته وښییه. زه او دیویداس احمد اباد له روان شوو او چه هلته ورسیدو نو خورشید
بهن سره مو په قیصر ملاقات وشو او دهغې داره هغه اشرام له لاړو.

د احمد آباد ډیر مزیدار او ښکلی اشرام دی او ډیر عجیبه ځای کښې دی او
دیولوی خوړ په غاړه اباد دی ټول اشرام کښې دیویداس وګرځولم. د اشرام نو
ښځي زمانه چاپېره شول او ماسره یې ډیره مینه محبت ښکاره کړه. ماښام چه زه څه
وخت دلمونځ نه فارغ شوم نو دوی ټول ماله راغلل او د سرحد متعلق یې ماته سوالونه
شروع کړل چه دلعضی سوالونو په اوریدو به زه حیران شوم ولې چه دغو به هیڅ بنیاد
نه و هغه به صرف زمونږ د بد نامولو دپاره جوړ کړی وه. دخورشید بهن دا خواهش و چه
احمد اباد ته نزدې یو پښتون پیر دی او دهغه ډیر مریدان دي او ډیر رسوخ لري
نو که چیرې هغه مونږ سره ملګری شي نو دهغه په ذریعه مونږ ډیر څه کولی شو ماسره
هغه پیر له لاړ شه ما ورته ووې چه زما خو هیڅ انکار نشته خو دا کار ددې قسم خلکو نه دی
او نه یې ددی قسم خلک کولی شي زه ددې قسم خلکو پسې ډیر ګرځیدلی یم. دیویداس هم
زما دخبرې تائید وکړو نو بیا په لا هغه یې هغه خبره پریښوده. ماسره دوی ډیرې خبرې
وشوې او زمانه یې ډیر تپوسونه وکړل او ماسره دخورشید بهن ډیر بحث مباحثې نو پس
یې دا خیال پیدا شو چه زه سبا سره سرحد له ځم او مونږ چه څه وخت واپس کاندهي جي
له روان شو نو دا هم راسره روانه شوه او کاندهي جي ته یې ووې که چیرې ته ماله اجازت
راکوې نو زه دخدمت دپاره سرحد له ځم نو هغه اجازه ورکړه او ورته یې داووې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خبره سوچ غور او فکر وکړه . احمد آباد باندې ښېږ. سوه کاله مسلمانانو حکومت
کړی دی دلته د مسلمانانو ډېرې ښې ښې ابادۍ دي مونږ هغه دېخوانو بادشاهانو آباد کړي
وکتي دلته ډېرې کارخانې دي چه کپړې پکښې جوړېږي هغه موهم ولیدې او بل پکښې دهند
وانو یو لوی قومي کالج دی چه هغه ته « ودیاپټ » وايي دهغه لیدو له هم لاړو وَدیاپټ والو
زه مېلمه کړم او یوه شپه مې ورسره وکړه ، دا ډېر ښکلی کالج دی او ډېره ښکلې ابادي ده
دی کالج ډېر ذات قوم پرست هلکان پیدا کړي او روزلي دي او هغوی د هندوستان
دازادۍ دپاره ډېرې قرباني ورکړې دي چه څه وخت ما ودیاپټ کالج کتلو نو یو هلک مې
ولید وچه زور ور دا نهات يي وهلو ما تپوس وکړ وچه دا څوک دی هغوی وې چه دا د
کاندهي جي نوسی دی . په کالج کښې هلکان نه وو د تحقیق نه را ته معلومه شوه چه هغه
ټول نن په ګجرات کښې خواره شوي دي او کلي په کلي ګرځي نو زه پوه شوم چه دا په رښتیا
قومي کالج دی او خپلو طالبانو کښې يي قومي جذبه پیدا کړې ده او دا دوی له چه دا کوم تعلیم
ورکیدی شي دا رښتینې تعلیم دی .

په احمد اباد کښې ډېر لیښتانه دي هغوی سره مې هم لیده کاته وشو هغوی
هم دخدايي خدمتګارۍ په حقیقت پوه کړل په اخرې ورځ د احمد اباد د هندوانو
مسلمانانو یوه لويه جلسه وشوه په زرګونو ښځې ، نر ، پکښې شریک شول ، هغوی ته مې یو مختصر
تقریر وکړ او د هغوی دهغې مینې محبت شکریه مې اداکړه او ورته مې ووې چه مونږ یوه
ي ورور ولي جوړه کړې ده چه دهغه نوم خدايي خدمتګارۍ ده خدايي ته خود خدمت
ضرورت نشته دخداې خدمت دخداې دمخلوق خدمت دی او مونږ که هندوان
ي او که مسلمانان یو دخداې مخلوق یو د ښمنانو دیو بل نه جدا کړي یو خو په حقیقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو یو. جلسه ختمه شوه او مونږ واپس گاندهي جي له راغلو. گاندهي جي له د والیسرای
لارډ ولنگډن ځواب راغلی و زما په لیدو په خندا شو چه ته بالکل رښتیني یې او
حکومت دروغجن دی. حقیقت دا دی چه حکومت د خدائي خدمتگارو د تحریک
نه پوهیږی او دا تحریک نه غواړی، زه پوه شوم او اصلیت راته په ښه شان معلوم شو
والیسرای چه دلته مه راځئ او ما ته هم لیکلي چه تا ته د سرحد د تلو اجازه نشته نو ځه
تاسو خپل کار کوئ حقیقت دا وو چه د حکومت د دې پراپیګنډې نه مطلب دا وو چه
د گاندهي جي او زمونږ په مینځ کښې مخالفت پیدا کړي ما ونیسي او زمونږ تحریک ختم
کړي. او چه حکومت پوه شو چه گاندهي جي په هیڅ شان دوی نه پریږدي نو مونږ
د هغو د پنجو نه بچ شو، دوی ته معلومه شوه چه که مونږ دې ونیسو نو د کانګرس
دا اصول ماتیږی. زمونږ د پرګسان دوی د ایکسو چوالیس په دفعه (د قانون د
یو سل و څلور څلویښتمې مادې په حکم) نیولي وو. د دوی مطلب خو زما په نیولو کښې
وخو دې کښې ناکامیابه شول. گاندهي جي زه یوه میاشت ځان سره وساتلم او چه
د هغه تسلي وشوه نو زه یې رخصت کړم. دیویل اس هم ما سره د احمد اباده پورې
راغی زما د هغه ځای نه د روانیدو په وخت د مهاتما جي سکرټر مهادیو دیسایي
صاحب راغی او ماله یې یوه لویه پړیړه راکړه چه هغه مهاتما جي ته زمونږ د چارسدې
اسسټنټ کمشنر لیکلې وه دا هغه پریړنکي وه چه جیب نو د پرې حمله کړې وه او هغه
پرې پچافسي شوی و. د بابړې د دړامې قصه هم پکښې وه هغه راته ووې چه د
ځواب مهاتما جي له را ولیږه ما چیټي جیب کښې واچوله او کاډي کښې را روان
شوم یوه شپه مې اجمیر کښې، یوه شپه مې جیپور کښې او بله شپه مې ډیلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او بیا کلی ته واپس راغلم.

بابوړه کښی دډرامه او زمونږ کمزوری ملګری:

څومره چه په حکومت مونږ سره سختی کوله هومره په زمونږ خلک پوهیدل او او چتیدل او څومره چه په زمونږ تحریک ترقی کوله او خدائی خدمتګار زیاتیدل هومره په حکومت خپل زور او ظلم زیاتولو. دچارسدې او بابړی بعضی ماشومانو هسی د تفریح ډرامه وکړه لیکن حکومت خوبانه لټوله زه په دوره وم دپیتی کمشنر زمونږ سکرټر عبدالاکبر او احمدشاه او عبدالله شاه وغونښتل او په دوی یی دومره رعب واچولو چه عبدالاکبرخان د ډرامی والونه خپله بیزاری ښکاره کړه داجرئت یی ونه کړو چه دپیتی کمشنرته یی ویلی وای چه داخو دهلکانو لوبه وه، داسی لوبی هلکان تول عمر کوی خوحکومت نه دومره اهمیت نه ورکوی. حکومت ته چه زمونږ کمزوری معلومه شوه نو فوراً بله ورځ یی چارسدی ته فوجونه او توپونه راغلل او دډرامی هلکان یی ګرفتار کړل او فوجونه یی دپړانګو، بابړی او چارسدی په کوڅوکښی ورځوښتی کړل. بله داچه په یوه عامه جلسه کښی دچارسدی په جامع مسجد کښی میا احمدشاه په دی هلکانو ملامتیا وویله او خپله بیزاری یی تری ظاهره کړه چه ددی نتیجه داشوه چه حکومت هغوی ونیول او یو یو یی بوکال او دوه یی دوه نیم کاله په دی دومره معمولی خبره قید کړل. زه چه ددوری نه واپس راغلم نو پړانګو، بابړی او چارسدی له لاړم خلکمی جمع کړل او د صبرتسلی یو تقریر می ورته وکړو او دحکومت په دی قسم پالیسی می نکته چینی وکړه چه داخو دهلکانو په توقروه حکومت تری بوقه جوړه کړه. زمونږ خلکو کښی چه خفګان او مایوسی پیداشوی وه هغه لیری شوه او تسلی یی وشوه. زمونږ په ملګرو باندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیتی کمشنر دومره یره او هیبت راوستو چه ماته په دوه پښو شو چه ته تولهٔ ورځ
دوري کوې ، جلسی کوی او په هغو کښی غیر ذمه دارانه تقریرونه کوې او خلک دومره
خدای خدمتکار شول چه په هغو قابو مونږ له گران شو ، په دې وجه مونږ د تحریک
نه استعفا کانی ورکوو . چونکه ددې زمونږ زاره ملګری وو نو زما د دوی استعفا
کانی خوښی نه وې نو دا فیصله مو وکړه چه مردان ته لاړ شو او قاضی صاحب عطاء الله
خان او ثمین جان سره دې کښی مشوره وکړو . مونږ لاړو او د قاضی صاحب سره
مو شپه شوه د شپې مو دا خبری شروع کړې ، زما عجیبه ملګري وو په کار خو دا و
چه د شپې ورځې په کار کولو ماته دا د راکړې وای خو زه یې ملامته کولم . ددې تولو
خواهش دا و چه زه دې دا جلسی پرېږدم او ددوی په شان په قلاره دې کښینم
ما ورته ووې چه کار را باندې مه پرېږدئ او چه تاسو څنګه وایئ هغسې کار به کوم
تاسو ماله یو لیکلی تقریر راکړئ زه به هم هغه په جلسو کښی خلکو ته کوم لیکن هغوی دا
هم ونه منله او وائه یې ووېل که ته دا جلسی بس کوې نو مونږ استعفا کانی ورکوو قاضی
صاحب ، ثمین جان او دهغوی نورو ملګرو دهغوی ملګرتیا کوله ما ددوی ته ووې
چه دکانګرس لاره اوږد سوله چه ده دا عارضی سوله ده او دا روند تیل کانفرانس
چه ددې دا کامیابېږی نه او دا چه کله نا کامیاب شو نو دتولونه اول به ما نیسی او که
مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسی وکړو او که ونه کړو نو هم تری خلاصیدی
نه شو نو دا مونږ له خدای یو وخت راکړی دی په کار دی چه ددی نه فایده اوچته
کړو او شپه او ورځ په ځان یوه کړو او په دې خپل قام پسی وګرځو او چه دا تاسو
دا وایئ چه خپل تقریر کښی دا خبره مه کوه چه " د پېرنګی یو ښکو مو مات کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاتې پښتنو ملاوتړي چه دا بل ښکرلي هم مات کړو » نو اوس تاسو ماته ووایۍ
چه زه دا وزنه وایم نو څه ووایم ؟ هغوی ماته وویل چه ته وایه چه موږ حکومت ته
لاس ورکړي دی ما ورته ووې چه زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه ایا په دی خبره
به پښتانه پوه شي او کومه جذبه چه زه پیدا کول غواړم هغه به پکښې پیدا شي ؟
د هغوی خبرو ته می مجبوراً غاړه کښېښوده چه دوی را نه جدا نه شي حالانکه
دا خبره ماته ښه نه ښکاریده او عجیبه خولا داوه چه زموږ دوه جلسی مقرری
شوی وې او د هغو اعلانونه هم شوی وو یوه سودم کښې او بله د خلیلو په پیښ
وړی کښې را ته یې ووې چه دې له به هم نه ځې ، میاعبدالله شاه او جعفرشاه
ووې چه موږ خو استعفا ورکوونو دی او که سبا ولې چه حکومت موږ گرفتار
وي . موږ ډېره تسلي ورکړه خو رضا نه شو بیا موږ ورته ووې چه ښه ده استعفا
ورکړئ خو چه اخبارونو کښې یې چاپ نه کړئ ځکه چه حکومت به د دی نه ناجایزه
فایده اوچته کړي خو هغوی دا هم ونه منله د هغوی دا خیال و چه د دی نه
موږ حکومت خبروو چه موږ د دی تحریک نه ویزاده یو . زموږ دې نورو
دوستانو ورته ووې چه دا خبری د حکومت نه هسی هم پټی نه پاتې کېږي ،
خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښې اعلان وکړه . شپه ډېره تلې وه د دی
خبرو نه پس موږ اوده شو خو دغه شپه په ما ډېره بې ارامه تېره شوه او
تکلی خوب می ونه کړې شو ما دی خپل بد نصیبه قوم ته کتل چه اول خو د دوی
د خدمت څوک نه وی او که څوک یو نیم پیدا هم شي نو څوک د خدمت موقع نه
ورکوی . سحر چه زه او قاضی صاحب د ګرځېدو د پاره لاړو نو ما قاضي صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخبره وکړه چه ښه ده چه تاسو دانا دوا په ماکوئ نو چه دقیامت په ورځ حساب
کتاب کیږي نوزه به ستاسو ګریوان ته لاس اچوم او ددې تولو خبرو ذمه وار به
تاسو یئ او ستاسو ددې فیصلې نقصان چه قوم او ملک ته رسیږي ددې ذمه
واري به هم ستاسو په سر وي نو قاضي صاحب ماته ووې چه زه خه وکړم ما ته
هم داخبره مناسبه نه ښکاري خوکه نه یې منو نو دوی تښتي او مونږ په ډاګه
پریږدي. چه چای موڅکله نو قاضي صاحب دوی سره د مودم " او د سپیني
وړی ذکروکړو او دوی یې په دې رضا کړل چه دې جلسوله دې دې لاړشي
خو په دې شرط چه تاسو ورسره لاړشئ او چه تاسو ورته څنګه وایئ هغسې تقریر
به کوي یوی جلسې له راسره میا صاحب احمد شاه او بلې له راسره عبدالاکبر
خان لاړل. د مودم په جلسه کښې چه قوم کومه سپاسنامه واله واکړې وه
نو په هغې کښې داذکر هم وچه تاسو د پښتنو د شان سره چه دیوک خدایي
خدمتګار و اعلان کړې ؤ دالږ دي مونږ د دې نه زیا تو ته تیار یو. د دې
علاقي خانان او تول خلک د قاضي صاحب د کار په برکت مونږ سره د ملګرتیا
د پاره تیار شو، د سپیني وړی جلسه چه شروع شوه نو ډیری ښځې هم دې جلسي
له راغلي وې چه په دې کښې یو هوایي جهاز راغی او په دې ښځو را غوټه شو
د بزی ښځې وتښتیدې لیکن ما چه ورته اواز وکړه چه تاسو څنګه پښتنې یئ
چه د هوایي جهاز نه تښتئ نو تولې واپس شوې، هوا باز خپل جهاز د بر خله
د هغوی په سر ونو تیر را تیر کړو چه ښځې و نه یریدې نو مایوسه شو او واپس
لاړ وچه جلسه ختمه شوه نو زه د میا صاحب سره کلي ته راغلم نوری دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شوی اوزه دکلي نه بهرته تلی نه شوم دخدای دې فضل ته کوره چه زما تلل
راتلل بند شو نو بیا خلکو اتمانزوله تلل راتلل شروع کړل زما کار جاری شو او ډیر
بنکېلو میا صاحب چه دلویې جرګې سکرټر و دخصوصې معاملاتو د فیصلې دپاره
یې لویه جرګه اتمانزوله راوبلله چه کار ختم شو نو بیرشهنشاه او سردار دام سنګه
ما ته ددوی کوم لوویې ماورته ووې چه زما خو عذر نشته خو صاحب عبدالاکبر
خان او احمدشاه میا صاحب زه د دوی نه منع کړی یم تاسو که ما غواړی نو دهغوی
نه اجازت واخلئ: هغوی میا صاحب مجبور کړو او ماله یې اجازت راکړو او هغوی
سره ددوی دپاره روان شوم. ما د کوهاټ او بنو کلي په کلي دوره وکړه او
ډیری ورځې مې پکښې تیری کړې ډیری جرګې جوړې شوی او ډیر خلک خدایي
خدمتګار شول. چه دهغه ځایه واپس راغلم نو سید فضل لطیف په هری چند
کښې دلویې جلسې انتظام کړی واو تولو مومندو او را نیزوله یې دعوتونه لیږلي
وو. هغه زه هغې جلسې له بوتلم ډیر مخلوق جلسې له راغلی وو جلسه وشوه ما
پکښې تقریر وکړو چه: ای پښتنو وروڼو مونږ تول یو قوم یو او د یو بابا اولاد یو
زمونږ مثال د یوی ونې دی چه دې کښې ډیری ښانګې وې خو مونږ لې یو وې
او چه څوک دهغې ونې نه یوه ښانګه پرې کوی نو دهغې ونې سوری ته نقصان رسي
او که دهغې ونې مونږه وچ شي نو ټولې ښانګې یې وچې شي نو نن ورځې پیرنګیان
لګیا دي دغه ښانګې ورو ورو پرې کوی، تاسو ولیښ شئ که دغه ښانګې ختم شي
نو ستاسو بچې به په نور پاتې شي او د سر سوری به یې ورک شي او که چیرې دغه
مونږه وچ شو نو دغه ټولې ښانګې به یې وچې شي یوه به هم پاتې نه شي، زه تاسو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایم چه د ښمن لګیا دی تاسو ورکوی او په دی کوشش کښې دی چه دا مونږ وچ
شی که تاسو نه دا مونږ وچ شو نو بیا به ورک شئ . پاڅئ ! داچیل کور جوړه کړئ
دا بیل ببلوالی پریږدئ یو قوم شی ، که یو قوم شوئ نوستاسو دنیا به هم اباده شی
او اخرت هم . چه جلسه ختمه شوه نوزمونږ د تنګی کارکنان کلی ته رخصت شول اوزه او
فضل لطیف باچا بلرګی ته او بیا دانی زوته لاړو او دهغی علاقی د دوره موو کړه چه د
هغه ځایه واپس شوم نو غلام محمد خان د لوند خور د جلسی انتظام کړی ؤ زه
او میا احمد شاه او عبد الاکبرخان هلته لاړو . دلته هم ډیره لویه جلسه وشوه او
ډیری زنانه ورله راغلی وې او په هغه جلسه کښې ما سره زنانو داوعده وکړه چه :
« د که د زلمونه پوره نه شوه - مخرافغانه جینکی به دې کټینه » جلسه چه ختمه شوه نو
میا احمد شاه او عبد الاکبرخان واپس راغلل او زه بی هغوی ته د بائیزو د دوری
دپاره پریښودم او غلام محمد خان سره پاتی شوم . مونږ د بائیزو او شموزو
دوره وکړه . زه د بائیزو د کارکنانو نه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه هغوی پخپله
علاقه کښې ډیر کار کړی و او د تولونه زیاته زما د خوشحالی خبره داوه چه کوم ځائ
به جلسه وه او چه کومی ښځی به په کوتو (باغونو) جلسی ته ناستی وې نو هغو سره به
ځرخې هم وې او هغوی به د جلسی شروع کیدو نه وړاندې ځرخی کولې بله داچه
غلام محمد خان او زرین خان به زما د ارام ډیر فکر کولو د دوی په برکت به زه په
ارام وم ، بله داچه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښې ډیر کار کړی و .
په لوند خور کښې د ښځو جلسه وشوه ، په زرګونو ښځی ورله راغلی وې او ماله یی سپاس
سنامه هم راکړه او تقریرونه یی هم وکړل په دی زه خوشحال شوم ولی چه بغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سنبخونه يو قوم ترقي کولی نه شي ولې چه زمونږ دکوړ او بچو تول پرورش د هغوی
په لاس کښې دی او زمونږ دکاړی چه کومې دوه پالي دي نو يو سړی دی او
بله ښځه ده نو ناسو پخپله خيال وکړئ چه يوه پا يه پنچړ وی نو کاډی به څنګه لاړ شي؟
په سپاسنامه کښې دوی دا مصرع ليکلې وه :«لا که د ظلمونه پوره نه شوه ـ فخر افغانه
چينکې به دې کېنه» له دې ځا يه زه او غلام محمد خان ديوی ورځې د پاره
يو سفر وله لاړ. هلته ديو سفر ويوه عظيم الشانه جلسه وه ، ز د ګو نو خلک او خدای
خد متګار جمع وو داسې لويه جلسه ما بل ځای ليدلې نه ده ، ما په جلسه کښې تقرير
وکړو چه خدائي خدمتګار ځان ته خدائي خدمتګار وائي ، ليکن خدای ته د
خدمت ضرورت نشته ، دخدای خدمت دهغه د مخلوق خدمت دی او دخدای
مخلوق يوازې مسلمانان نه دی ټول دهغه مخلوق دي ، که هندو دی که سکه دی
که عيسائي دی زمونږ فرض د دنيانه ظلم ورک کول دي او مظلوم د ظالم نه خلاصول
دی . مونږ به دهغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک دخدای په مخلوق ظلم
کوي که ظالم زمونږ ورور او مسلمان هم وي . بله دا چه زمونږ خدمت به دخدای
د پاره وي دڅه غرض د پاره به نه وي مونږ له چه څوک څومره تکليف راکوی زور
او زياتې را باندې کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او دهغه سړي ،
قوم يا حکومت د پوهولو کوشش به کوو ، چه جلسه ختمه شوه مونږ دشپې د ارام
د پاره سودم ته راغلو دلته زمونږ ملګرو امير محمد خان او مهر دل خان او شاکر الله
چا او دهغوی ملګرو په دی علاقه کښې د پېښنه کار کړې و . دلته هم ډيره ښه جلسه
وشوه او ددې ځای په زنانو کښې هم د ازادۍ جذبه پيدا شوې وه ، ددې ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوری دختمیدونه پس دسلیم خان په ډېری کښې د مومند ولوه لویه جلسه وشوه
دعلاقی ټول مومند راجمع شوي وو او د دې تحریک په غرض او مقصد می پوه کړل چه
دا تحریک زمونږ د ورورولی او قامولی تحریک دی او مونږ دا کوشش کوو چه د ټولو
پښتنو یوه ورورولی او قامولی جوړه کړو او د دوی ذړونو نه بغض، کینه، تربګنی
او دښمنی لیری کړو چه اتفاق یکښې پیدا شی، محبت او همدردی یکښې پیدا شی
او یو قوم شی. ای ورونو ! که یو قوم شوئ نو تاسو له خدای داسی ملک درکړی دی
چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی خو ستاسو دبی اتفاقئ په وجه پری نور خلک مزی
کوي او که تاسو یو قوم شوئ نو ستاسو ملک بل څوک خوړی نه شی ستاسو دنیا
او اخرت به اباد شی او دا داسی ملک دی چه دې کښې به یو سړی غریب پاتی نه شی ټول
به خانان شی.

د ډېره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک د دې تحریک په غرض او مقصد پوه شول
او د انقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد په چغو کښې جلسه خوره شوه. بیا له دې ځا
مونږ منګا ددګی ته لاړو خلکو سره کښېناستو. دلته زمونږ تحریک ښه روان دی او
د پر مجلسونه مو وکړل او بیا تری رخصت شو. خپل کلی ته لاړم په دې ډېر کړځېدو او
تقریرونو می اواز ناست و مرګی می خوږ پاړه ناجوړه شوم لږ ارام می وکړو لیکن زما په نصیب کښې
ارام چیرته و؟ که زه به خلکو پسی نه تلم نو خلک ما پسی راتلل او ارام می نه شو کولی ما به ډېر پوهول
خو نه پوهېدل، دا دهغوی هغه ډېر محبت و او که خبری می ورسره نه کولی نو خفه کېدل به.

د پېرنګیانو د جبر و تشدد زیاتوالی:

د سرحد حکومت د کاندهی لاړی اورن د سولې هیڅ پروانه کوله، ورځ په ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي نوي نوي حکومته او قانونه په مونږ لګول اول خو خدايي خدمتګار په چونو بند وو چه نه
رځي. بيا يي په سړکو نو هم ګرځيدو ته نه پرېښوول، بيا حکم جاري شو چه څومره جرنيلي
ړکونه دي د هغوته څلور څلور ميله يو خوا بل خوا جلوسونه جلسي او په وړوکښي ګرځيدل
ل دي، علاقه په علاقه د دې نه علاوه دفعه ايک سو چواليس (۱۴۴ مه ماده) ولګيده او
ليس ته اختيار ورکړې شو چه تاسو په خپل حکم چه څوک نيسئ نيوي شئ. په صوبه سرحد کښي
ليس راج جوړ شو. يوه ورځ زه د خان بهادر ميا مشرف شاه د زوي فاتحي له تلم څلور
ايي خدمتګار ياور دي هم راسره وو چه د مردان د جرنيل وادې له ورغلو نو زمونږ
ليدو سره يو پوليس سنتري رامنډه کړه او د عام سړک د دروازه يي زمونږ موټر ته
ه کړه بله لاره وه مونږ د موټر نه کوز شوا و هغه ته مو ووې چه داخو عام سړک دې
بله لاره هم نشته ځوربانې وکړه دروازه راته ليرې کړه هغه راته ووې چه سړک مرګ نه
نم ماته خو دا حکم دى چه د سرو جاموسړي په دې سړک مه پرېږده او که هغه څه ويلي
بيايي په توپک وله توپک يي مونږ ته مخامخ کړوا وراته يي ووې چه که تلي شي نو لاړ
ئ! چا چه زه پېژندم هغوى ورته ډېر ووې چه داسې مه کوه دوى ته دروازه ليرې کړه
ووى چه ماته د خپل افسر حکم دى دروازه دولې نه شم ليرې کولى مونږ واپس شو
نهر په غاړه د پوليس لاين سړک ته راو وتو تا نهي دارمو د دې خبرې نه خبر کړه هغه
ووې چه زمونږ صاحب سره په دې کښې ليدل په کار دي ماور ته ووى چه داخو
د صاحب حکم دى دليد ونه به څه جوړ شي؟ تاسو فکر وکړئ چه ستاسو ما سره داسې
ل وي نو عام خدايي خدمتګارو ته به څومره تکليف وي؟

په کلو کښي لاړو کوڅو کښي به پوليس بې ګناه خلک وهل سواره به راتلل کلو کښي ګرځيدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو ستروبه به يي ماتول، ليکن مونږ د خپل طرف نه په سوله ټينګ اوسيدو او داسې
کارمونه کولو چه په مونږ څه الزام راشي او دا ټول تکليفونه مونږ په صبر او استقلال تېر ول
او بيا په اخره نوبت دې ته ورسيدو چه د وهلو په ځاى به يي خدائي خدمتګار قتلول د
شپې به د دوى بارډرلارل په دفتر کښې چه به د کوم خدائي خدمتګار ډيوټي وه هغه به
يي ونيو او چه څه به ورسره وه هغه به يي ترې واخيستل او بيا به يي په ټوپک ووېشتو. دغه شان
يو صوبه دار چه زمونږ يو خدائي خدمتګار غريب بي بېګناه په اور مړو کښې ووېشتو هغه د
چغې وهلې چه زه يم او هغه يي شهيد کړو، د کلو خلکو پوليس ونيول او ټوپکې يي ترې واخيستې
خو زمونږ تحريک دومره اثر په پښتنو کړې وو چه تشدد يي ورسره و نه کړو صرف رپوټ
يي وکړو او چه اسسټنټ کمشنر راغى نو ټوپکې يي ورکړې. پېرنګيانو ته پر قهر په دې ورتلو
چه خلکو تشدد نه کولو پېرنګيانو به خلک مجبورول چه تشدد وکړي چه مونږ ورته بهانه
جوړه شي او سبه پرې زړونه يخ کړو او برباد او تباه يي کړو. د خدائي خدمتګارو اصل
صبر و خپل ځانونه يي خداى ته سپارلي وو او په دې يقين وو چه يوه ورځ به زمونږ د
مظلوميت رنګ راوړي. پېرنګيانو به ويلي چه مونږ ته دې خلکو حيران کړي يو مونږ کو
کوو چه دوى تشدد وکړي د تشدد علاج خو مونږ سره شته ځکه چه مونږ سره د تشدد
ډېر سامان دى خو د عدم تشدد د علاج راسره نشته.

(The non violent pathan is more dangerous than the violent pathan)

پېرنګيانو به دا خبره ډېره کوله چه: د عدم تشدد په اصولو روان پښتون نه د متشدد پښتون نه ډېر خطرناک دى
چه د کراچي د کانګرس د سالانه جلسې نه واپس راغلو زمونږ د صوبې لاټ صاحب
ما سره ملاقات کولو خواهش ظاهر کړو او ما له يي د بعضې کسانو په خولې خوابونه راوليږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن ماچه د پیرنګیانو زور او ظلم او زیاتی ته کتل نو زړه می نه غوښتل چه لاټ صاحب سره ملاقات وکړم او نه ما ته ېکښې د قوم او ملک څه فایده ښکاریده ولی چه یو طرف ته لی با وجود د سولې زمونږ د دانیز وقیلیان پری نه ښودل او بل لی دلوبو توقو په دوامه زمونږ بچی ګرفتار کړل او په خدایی خدمتګارو لی توره تیاره جوړه کړې وه، په دی وجه ما دهغه د ملاقات نه انکار وکړو لیکن زما د انکار با وجود حکومت اصرار کولو چه ما سره دی خامخا وینی نو یوه ورځ زما مشر ورور ډاکټر خانصاحب راغی او راته یې ووی چه د حکومت د ډیر اصرار دی نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته ووې چه لاټ صاحب زمونږ د جماعت د صدر او سکرټر سره ولی ملاقات نه کوي ولې چه ذمه وار خلک خو هغوی دي او زما خو څه ذمه واری نشته او که چیری ما سره ملاقات کول غواړي نو زه ورسره په دې شرط ملاقات کوم چه موجوده وخت کښې د حکومت د طرفه کوم مشکلات مونږ ته پیښ دي که د هغی حل کول په اخلاص او ایمانداری سره غواړی. لیکن لاټ صاحب دی شرط ته غاړه کښېنښوده او وېلی وېل چه په سیاست کښې ایمانداری نه وی نو ما ورته ووې چه ایمانداری نه وی زه داسی ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایمانداری دی په دې وجه هغه ملاقات نه شو.

څه ورځې پس زمونږ ملګری میا احمد شاه صاحب د څه خبری د پاره مسټر قرنته چه د پولیس نائب جرنیل وو او زمونږ د صوبې د سی. آی. ډی لوی افسر وو او بیا دواړه لاټ صاحب له لاړل، لاټ صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات خبره تازه کړه نو میا صاحب ماله راغی او ما ته یې ووې چه لاټ صاحب سره ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته خو زه یقیني څه فاید
نه وینم ستا او د هغه د اګفتګوی هم تسلی بخش نه دی او بیا د پرانګر د فوځ متعلق د
خواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا د لاړې نه د بند ولو خواب چه مغه پښتانه خوست
سوختک و. د میا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا یې جرګه او غوښته او جرګې
ته یې دا مسئله پیش کړه او جرګې په کثرت رأی دا فیصله وکړه چه ملاقات کول نه دي
په کار په دې میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په ډېرو منتو نو قاضي صاحب او علی اصغر
خان میا صاحب رضا کړه، د فیصلې نه پس ما د هغه نه پوښتنه وکړه چه فردوس خان
او غلام محمد خان تا سو د ملاقات په حق څنګه لا سونه وچت کړې وو هغوی په خپله
کښې ووې چه مونږ خو د دې ویرې نه لاسونه وچت کړې وو چه که نه وو سره ملاقات
ونه کړې نو مونږ به ګرفتار کړې او بیا به جنګ شروع شي.

د یو جماعت کارکنان چه دوېړې نه داسې کار ونه کوي نو د هغوی نه قوم ته او
جماعت ته نقصان رسیږي. دا خبره حکومت د لته پرې نښوه، وائسرای ته یې
ورسوله او زما بر خلاف یې غلط پراپیګنډه شروع کړه چه د ده د پرنګیانو
نفرت دی د ده مونږ سره ذاتیات دي ځکه مونږ سره ملاقات نه کوی او
وائسرای په دې الفاظو ګاندهي جي ته شکایت وکړه، ګاندهي جي ماته ولیکل چه
ته خپل لاټ سره ملاقات وکړه زه پوه یم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غوا
خو دوی ستا بر خلاف پراپیګنډه کوی او په خلکو کښې ستا متعلق غلط فهمي پیدا
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره مې د جرګې انتظامیې ته پیش کړه او د هغ
په اجازه مې لاټ صاحب سره په نتهیا ګلي کښې ملاقات وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

... دولتمند ملک جبار خ...
... ظلمونه کول او سره نوره د غه خانان او قوم کښ

مالات صاحب ته په خدایی خدمتګارو د ظلمونو او د راښیزو دقیدیانو دی ر ...

روی لیکن باوجود ددی خبرو د پیرنګیانو په پالیسی کښی څه فرق رانغی بلکه د اول نه زیات شول. حقیقت دادی چه ددوی دا ټول ملاقاتونه د دې قوم او ملک دفایدې د پاره نه وی، دې کښی ددوی مقصد داوي چه داسې به څنګه دوکه کړو خپل مقصد به تری پاتی کړو او د خان سره به یې ملګری کړو او ما چه څومره ملاقاتونه کړې دي نو بغیر د لالچ نه می پکښی بل څه لیدلی نه دي. حکومت د مالیې په بهانه ظلمونه شروع کړل دانه چه ګوندی خدایی خدمتګارو د مالیې نه انکار کړې وخو ځکه دومره ارزانه شوې وه چه خلک تنګ وو د مالیې وس یې نه کیده او د مالیې بقایې یوازې په خدایی خدمتګارو نه وې د دوی نه زیاتی په سرکاری خانانو او ملکانو وی خو هغوی ته یې څه نه وې خواران خدایی خدمتګار به یې تنګول مالونه به یې لیلام کول حوالاتونو کښی به یې اچول او لا د هغوی بر خلاف به یې داپروپیګنډه هم کوله چه دوی د مالیې ورکولو نه انکاري دي پخپله یې هم نه ورکوی او نور خلک هم منع کوي حالانکه دا بالکل دروغ وو، خلکو سره په رښتیا مالیه نه وه او خدایی خدمتګارو سره هم نه وه دی به حکومت ته وې چه دا تاسو نورو خلکو سره څنګه سلوک کوئ د غسی مونږ سره هم کوئ، مونږ خو هم ستاسو رعیت یو چه لعضی خلکو ته معلومه شوه چه حکومت د خدایی خدمتګارو په کړولو خوشحالیږي نو په خدایی خدمتګارو یې د دروغو مقدمې شروع کړې، په دواړو کښی د جبار خان او المیر ملک دلاسه خدایی خدمتګار په اورکښی ولاړ وو. په اباز و کښی آفتاب ګل میا او یحیی میا او ددوی نورو ورونو او عزیزانو خدایی خدمتګار د ورکو په کوټو کښی بند کړل او د بوسو لوګی یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وکړل . ددې کاکاخیلو، میاکانو د پیرنګیانو سره دومره محبت وا او دهغوی دومره وفادار او خدمتګار وو چه څه وخت به د خدایي خدمتګارو د راتلو نه خبر شو نو ټوپکې به یې ورپسې واخیستې او دهغوی مرګ ته به تیار وو . د مالیې په بانه د ټیکرام عبدالله جان میا او دهغه زوی چه په خلکو څومره ظلمونه کړي دي دهغو بیان کولی نه شم ده هم خلک په کوټو کښې بند کړي دي او د بوسولوګي یې ورته کړې دي فضل الرحمن خان د شوقدر سړې خو پرېږده د ښځو بې عزتي یې هم کړې ده . بلکه دا چه زمونږ د هشتنغر په کلو کښې او میرو کښې د پولیس تانه دار ګرځېد او هرچا ته به یې پوښتنه کوله چه دلته هم څوک خدایي خدمتګار شته او چه څوک به خدایي خدمتګار وو هغه به یې وهلو، ټکولو او بې عزته کولو . د ملکنډ ایجنسي د سخاکوټ کلي نه یو څو ماشومان زما دلیدو د پاره راتلل نو پولیس ترې خبر شو او ل خوي په دوی ډېر د باو ونه کړل چه دوی ونه یرېدل او چلېله اراده یې پرې نه سنوه نو بیا یې دومره ووهل چه سرونه یې ورله مات کړل . هغو کښې یو ماشوم زما ورور ډاکټر خانصاحب مات سرګاندهي جي له ولیږلو چه هغه دغو ورځو کښې شمله کښې وا او دا ټول حال یې ورته ووې . حقیقت دا دی چه پیرنګیان دغو ورځو کښې بالکل لیوني شوي وو او ګنهګار او بې ګناه تمیز نه و . ګاندهي جي دا خبرې وایسرا ته ولیکلې او ورته یې ولیکل چه ددې تحقیق دپاره زه سرحد ته تلل غواړم خو وایسرا اجازت ورنه کړو ، حقیقت دا دی چه پښتنو باندې څومره ظلم کېدلو دا ټول پیرنګیانو کولو . هغوی دا نه غوښتل چه پښتنو ته دې راویښ شي او منظم دې شي او په دوی کښې دې اتفاق او سیاسي شعور پیدا شي .

د دیوداس ګاندهي د سرحد دوره :

مهاتما جي وایسرای ته دوباره ولیکل چه که حکومت ما له اجازه نه راکوي نو بیا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهر لال بيا پټېل له اجازت ورکړې چه هغوی سرحد له لاړ شي او تحقيق وکړي چه څرګ
سوله ماتوي؟ خو حکومت د دې نه هم انکار وکړو ځکه چه سوله خو دوی ماتوله بيا
ګاندهي جي وايسرا ته وليکل چه زما زوی ديوی داس له اجازت ورکړه حکومت دې ته
هم تيار نه شو اخر چه ګاندهي جي د حکومت نه مايوسه شو نو وايسراى ته يې وليکل چه ښه ده
نه ماله اجازت راکوئ او که نه راکوئ زه سرحد ته ځم، نو پس د هغې نه حکومت په دې رضا
شو چه ښه ده مونږ ديوي داس له اجازه ورکوو په دې شرط چه هيڅ قسم جلسې او جلوس به نه
نه وي. ګاندهي جي مونږ له تار راکړو چه ديوي داس سرحد له راځي ليکن استقبال جلوس
او نمايش به نه وي. ديوي داس راغې او مونږ د ده استقبال ونه کړو. او ديوي داس چه
وخت راورسېدو نو مونږ ته يې هم د مهاتماجي هغه خيال ظاهر کړو چه څه وخت مونږ د
پېښور نه اتمانزو ته روانېږو نو مونږ ديوي داس ته ووې چه د پېښور نه تر اتمانزو پورې
سړک د لسو لسو ګزو په فاصله خدايي خدمتګار د حفاظت د پاره درته ودرو وخو هغه د
دې نه انکار وکړو چه سباله مونږ تهکال له لاړو نو خبر شو چه دلته ارباب عبدالغفور خان
د باډر کلي عاشق شاه باچا او په ترخه کښې د پړ بيګناه خدايي خدمتګار حکومت ګرفتار
کړي و، او د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د ديوي داس د پاره مېلمستيا
کړې وه. د خليلو، مومندو زمونږ ټول کارکنان موجود وو او ديوي داس ته يې هغه
ټولې قصې وکړې چه حکومت مونږ سره کړې وې. بله ورځ اتمانزو له روان شو. مونږ چه
ښاره روانېدو نو موټر نه و. نو په لارې کښې کښېناستو او چه د شاهي باغ نه لږ وړاندې
د زرين خان د تړنګزو موټر راغې دوه ښکلې خدايي خدمتګار په ښکلو وردو کښې
کښې ناست وو او سره جنډه يې ری لګېدلې وه مونږ د لارې نه کوز شو او موټر کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناستو . زه او دویډ اس او خورشید بهن د دې واره روستو کښېناستو موټر
روان شو او د پر په تېزۍ روان شو . یو مشهور ظالم ډاکو مفرور چه په قاضي مفرور
مشهور و مونږ ته د سرده ، یاب د پل په غاړه قلي خان چه د حکومت سړی و . د لوخو ځنګل
کښې کښېنولې و چه زمونږ موټر ور ورسېد و او هغه دوه خدای خدمتګار چه د موټر مخ
کښې ناست و د هغې باقاعده وردې وې نو د هغې ډاکو نو داخیال راغې چه دا به ځرنیل
موټر وی نو ښېر ته کښېناستل او بله دا چه دوی ته خو دا معلومه نه وه چه مونږ به موټر کښې
څو ولي چه مونږ دا دې نه په لارې کښې ناست و . خو مونږ پېسې چه کومه لاری وه هغې
د غه مفروران را پاڅېدل او د زې پي برې وکړې دا هغه لاری وه چه مونږ پکښې ناست
و ، سړي پکښې زخمیان شول ، مالونه يې ترې واخیستل او یو بل ته يې روې چه هغوی
دې لاری کښې نشسته چه مونږ ورته ناست وو . دغه لاری چه چارسدې ته را ورسېده
مونږ ته يې دا تول حال ووې بیا مانه زمونږ د موټر هغه ډرېور ووې چه مونږ دغه ځا
له را ورسېدو نو ما ولیدل چه دغه لو خو کښې یو سړې را وچت شو او بیا کښېناستو غا له
چه دوی به دا خیال پیدا شوی وي چه دا موټر خو د جرنیل معلومېږي ځکه چه جنړ
هم پرې لګېدلې ده او با وردې فوځیان هم پکښې ناست دي او د دې له خو قلي خا
پولیټیکل ایجنټ د اپرې ورلېږلې وه چه باچا خان او د وه منکرې يې په لاری کښې
د ر روان شو دوی ځکه په موټر غرض ونه کړو او په هغه لاری يې ډنې وک
چه مونږ پکښې د پېښور نه ناست وو . مونږ رز پرد کښې ووچه ددې لارې د
نه خبر شو نو چه د چارسدې هسپتال له ور غلو هغه زخمیان موهم پکښې ولیدل
هغوی را ته دا تول حال ووې . د دغو ډاکي ما رونه چه ځکه خبر شول د غو ډاکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسی د اکری او نور خدایي خدمتګار او عام خلک را و وتل خو دوی تری وتښتېدل او چه تیراته ورسېدل نو زمونږ اپریدی ورونه ددی واقعي نه خبر شوي وو هغوی یي وشپول او هغه مالونه یي تری واخیستل او دا قاضي مفرور یي قتل کړو او کومې روپۍ چه زمونږ په سرعلي خان ورکړې وې هغه تری هغوی واخیستی او د خلکو هغه سامان یي مونږ ته راولېږلو او هغه مونږ خپلو خاوندانو له ورکړو چه هغوکښي یوه تماچه هم وه.

دا اپریدو ورونو دا خیال وچه که دا د پښتنو مېلمانه د ګاندهي جي زوی او خورشید بهن دوی وژلي وای نو د پښتنو به په هندوستان کښي څومره بدنامي شوې وه د غه وجه وه چه اپریدو دوی قتل کړل که نه وي نو ازاد قبایل هغه سړي نه وژني چه دوی ته یي پناه ورووړی وي. د دی مفرور په سر پیرنګیانو اپریدو له ډېری روپۍ ورکولې، ولې هغوی نه اخیستې.

دا شکر دی چه د پیرنګیانو د حکومت دا منصوبه خدای ناکامیابه کړه که د ګاندهي جي زوی یا د خورشید بهن چه دا د « دادا بایي ناوروجي » نوسی وه دادابائي ناوروجي د کانګرس باني وو او دده په کوشش کانګرس دی ځای ته رسېدلی وو که دا دلته په سرحد کښي وژل شوي وای نو پیرنګیانو له به هم د پښتنو برخلاف د پروپیګنډې ښه موقع په لاس ورغلې وه پښتانه به یي د دنیا کښي بدنام کړي وو، او هندوان او پارسیان به یي هم د پښتنو نه ویزاره کړي وو او کوم اثر چه په هندوستان کښي او په کانګرس د خدایي خدمتګارو په وجه پیدا شوی وو هغه ته به ډېر نقصان رسېدلی وای او پښتانه به بیا د پیرنګیانو زور او ظلم ته یوازې پاتې شوي وای او دنیا سره به یي د سترګو لګېدو شان نه وو پاتې شوی. خو مونږ خدایي خدمتګارو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوو په ځای دی یوه شی ، د شپې مونږ د میا صاحب میلمانه شو محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور کړ چه زمونږ سره بمبې ته لاړ شی احمد شاه میا هم د تلو انتظام وکړلو ، زه او دیوید اس د ده په تلو ډیر خوشحاله شو او سبا له بمبې ته روان شو په لاره کا دی کښی میا صاحب او دیوید اس کا غذات درست کړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راونډ ټېبل کانفرانس ورځو کښې

د جرګې مشرانو کښې اختلاف ، شملې ته زما تګ ، شمله
کښې مصروفیت ، فارن سکرټر او
هوم سکرټر سره
لیدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بمبی کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه وه او هغې له د ټول هندوستان ممبران
راغلي وو څه وخت چه مونږ د بمبیۍ ټیسن ته ورسیدو او د کاډی نه کوز شو نو میا احمد شاه
ماله راغی او ډیر خفه و . ده راته ووې چه ماته خو دیو یل اس ووې چه ته د کانګرس ځای
له لاړ شه دا خو داسې شوه چه ماله یې جواب راکړو ، امیر محمد خان د هوتي درته ووې
چه ماته یې هم داسې ویلي دي لیکن ما ورته ووې چه کوم ځای فخر افغان صاحب وي نو
به هم هلته یم نو بیا هغه چپ شو لیکن میا صاحب وې چه زه یې ستا سو نه منع کړې یم او ما
یې ځواب راکړې دې تاسو سره نه ځم ما هم د میا صاحب د راضی کید و کوشش وکړو خو د ک
رضانه شو نو بیا زما څه مسلمانان د وستان ټیسن له راغلي وو موټر یې راوستلي وو هغوی
سره مې په تلو رضاکړو لیکن د میا صاحب طبیعت خراب شوی و بله ورځ مونږ د میا ص
لید وله لاړو . دې مو ولید و لیکن طبیعت یې درست نه و ما ته د ګلیا ډی دیو مهربان
پښتون نه معلومه شوه چه میا صاحب ډیر خفه دې او وایي چه بس نور کار نه کوم او کلي ته
روان دې . دیوی داس چه د دې واقعی نه خبر شو هغه ورته ووې چه ما خو په دې
خیال ویلي وو چه دلته به تاته تکلیف وي په مځکه به ملاسته وي ، دال ، چپاتي به خوري
او هلته د کانګرس د میلمنو د پاره ډیر ښه انتظام دې خو د میا صاحب خفګان لیرې نه
شو ما هم میا صاحب ته ډیر منت وکړو چه واپس مه ځه چه مونږ ځپله فیصله کانګرس
وکړو او د کانګرس هغه بله ډله هم راغلې ده ځکه ستا موجودګی ضروری ده خو چه سباله مونږ
خبر یو میا صاحب تلی و زمونږ معامله د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ته پیش شوه او زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حذاره پاک چه عزت درکوی په عنه عزت څوک والیس کوي نه
دو پاچا ... خان ورسره کیږي . ۱۲

د صوبهٔ سرحد لویه جرګه نوم یې منظور کړه او ماله یې اختیار راکړو چه څنګه ستا خوښ وي په سرحد کښې ضعني تنظیم جوړ کړه .

د جرګې مشرانو کښې اختلاف :

زه مونږ د پېښور یو روو سردار عبدالرب نشتر په دغه وخت کښې دا اعتراض وکړو چه دوی (خدایي خدمتګار) خو د کانګرس په اصولو کاربند نه دي ، بلکه فرقه دارانه نعرې هم او په مثال کښې یې اووئیل چه دوی د نعرهٔ تکبیر الله اکبر آوازکوي ، ګاندهي جي دده نه تپوس اوکړو چه د الله اکبر څه معنی ده ، نشتر صاحب جواب ورکړو چه : خدای لوی دی . نو ګاندهي جی ورته جواب کښې اووئیل چه ولې خدای وړوکتې دی څه ؟

دغه شان دوی کامیاب نه شول ، د دې فیصلې نه پس مونږ سرحد ته را روان شو د دارسیدو سره ما خپل کار شروع کړو او د مردان او صوابۍ په دوره روان شوم میاصاحب خضر دیوی داس نه شو او نقصان یې خپل قام ته ورسولو او زما مخالف شو او چه کلي ته ورسید و نو د بلې د لې جوړولو کوشش یې شروع کړو اود صوبه سرحد لویه جرګې یې هم را وغوښته چه د بمبئي د فیصلې د نه منلو د پاره یې تیاره کړي ، ما لا یې هم خبر راکړو او د جرګې ورځې له راغلم او د امعامله لویې جرګې ته پیش شوه میا صاحب د بمبئي د فیصلې په مخالفت کښې تجویز پیش کړو او تقریر یې وکړو او تائید یې عبدالاکبر خان او غلام محمد خان دلوند خوړ وکړو ، بیا ما تول حقیقت ممبرانو ته ښکاره کړو ممبرانو زما سره اتفاق وکړو او د بمبئي د فیصلې تصدیق وشو .

زه چه په دوره صوابۍ له لاړم نو ډیر خوشحاله شوم ځکه چه دوی ځای خدایي خدمتګارو په هر کلي کښې ډیر زیات کارکړی وو او هر ځای جرګې اوخدایي خدمتګار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تعداد کښې جوړ شوې و. زمونږ د تحريک ډېر زور يا په تحصيل چارسده کښې و او يا په صوابۍ کښې. د دغه ځاى خدايي خدمتګارو راته يوه ډېر عجيبه قصه وکړه دوى وې چه تاته معلومه ده چه زمونږ د ترنګزو حاجي صاحب سره ډېر زاړه تعلقات دي. په ابتدا کښې چه تاسو راغلى او دلته خدايي خدمتګارى جوړه شوه نو په دغو ورځو کښې مونږ حاجي صاحب له د مومندو غازى اباد له تلى وو هلته مونږ د حاجي صاحب د مشر ځوى فضل اکبر باچا ګل سره په مجلس کښې د خدايي خدمتګارى خبره وکړه هغه وې پام کوئ چه کوم ځې خدايي خدمتګارى ونه کړئ دا ښه تحريک نه دى مونږ ډېر حيران شو بيا مو حاجي صاحب نه ځان له پوښتنه وکړه ځکه چه هغه مو پير ؤ او مونږ لي مريدان وو چه باباجي باچاخان زمونږ علاقه کښې د خدايي خدمتګارئ تحريک شروع کړې دى او مونږ او نور خلک پکښې شريک شوى دى نه مونږ ته ووايه چه دا تحريک ښه دى او که نه؟ نو حاجي صاحب راته ووېل چه دغه تحريک د پيرنګيانو په حق کښې دى که مخالف دى؟ مونږ ورته ووې چه د پيرنګيانو مخالف دى نو هغه راته ووې چه دغه خو جهاد دى او تاسو کوئ نه ما د پيرنګيانو مقابله ونه کړې شوه نو د پيرنګيانو نه دې تو د وغږه نو له راغلم او باچاخان د دغه جېلخانو تکليفونو او تاوانونو ته سينه دال کړې ده. په خدايي خدمتګارئ کښې ملا دده سره وتړئ! مونږ ورته ووې چه مشر باچاګل صاحب وايي چه خدايي خدمتګارى مه کوئ نو هغه لي راوغوښتو او ورته يې ووې باچاګله داسې خبرې مه کوه که نه وى عاق به دې کړم. مونږ په دې ډېر خوشحاله شو چه حاجي صاحب هم ستاسره کلک ملګرى دى.

زمونږ د صوبې جرګې چه فيصله زما په حق کښې وکړه نو ميا احمد شاه صاحب خپله استعفا پېش کړه او منظور شوه او خلک خپلو کلو ته روان شول، زما طبيعت هم د دورې په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراب و پیښوونه لا رم چه داکټرصاحب به دارو راکړي او نه به لږ ارام وکړم لیکن دډیره-
اسماعیل خان رمضان خان راپسي راغی چه پاخه چه دډیره اسماعیل خان ته لاړشو هلته
دډیره بربادي شوېده حکومت هند وان مسلمانان جنګولي دي او ډیر خلک یکښې مړه
شوي دي او ډیر اسبابونه او اباد ي سوزېدلي دي

شملې ته تر ماتګ:

چه پېښور ته ورسېدو نو ماله دمهاتما ګاندهي له طرفه تار راغی چه ددی تار په لیدو
شملې ته راروان شه رمضان خان او ما په دې فیصله وکړه چه دشملې نه په مخه به ډیره
ته دراشم. رمضان خان چه ماته دډیره اسماعیل خان دهندوانو دتباهي او بربادۍ
ټول بیان وکړو زه پوه شوم چه پیرنګیانو دوی له هغه سزا ورکړه چه دوی زما دروسېي
دوراني په موقع زما استقبال په ډیر شان او شوکت سره کړی و او زما عظیم الشان جلوس
یې په ټول ښار کښې ګرځولی و ټول ښار یې ښایسته کړی و. ډپټي کمشنر دوی ته ویلي وو
چه دباچاخان استقبال جلوس جلسه تا سو مه کوئ که نه دی نو تباه به شئ خو دوی ونه منل
زما زړه ته په دې واقعه لویه صدمه ورسېده چه دا پیرنګیان به زمونږ دا مسلمانان تر
کومه په دنیا کښې شرموي او بد ناموي.

زه د دواخانه ای خدمتګار و سره شملې ته په ګاډی کښې روان شوم، چه زمونږ ګاډی
لاهور ته ورسېدو نو سردار سردول سنګه کولیشر سره زما دنور و ملګرو او دوستانو تېښ
ته راغلي وو او ما ته یې ووی چه دسکهانو یو لوی کانفرانس دی او مونږ هغه کنفرانس ته
روان یو او دجلسې ځای تېښن ته نږدې دی نو دوی زه مجبوره کړم او جلسې له یې روان
کړم په جلسه کښې خپل ټول دګجرات دجېلخانې دوستان ولیدل باران وریدو و مایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختصر تقریر وکړو او سکهانو وروڼو ته می ووی چه په ۱۸۵۷ ع کال کښې ستاسو او زمونږ
پنجاب او سرحد په وجه هندوستان غلام شوی دی اوس زمونږ او ستاسو فرض دی
چه پاخو، ملاوتړو او هندوستان ازاد کړو. داکوم نفاق او جګړې چه زمونږ د ښمنانو
زمونږ په کور کښې پیدا کړی دی دا د هندوستان دازادئ د پاره ډېرې خطرناکې دي
مونږ له بغیر د خپل ذاتی غرض دملک او قام خدمت په کار دی. چه جلسه ختمه شوه نوراني
زاده هنسراج صاحب په زور جلبند ته بوتلو او دشپې په ګاډی کښې. هغه ځای په شملې ته
روان شو سحر وختی زمونږ ګاډی کالکا ته ورسید او د هغه ځایه به موټر کښې شملې ته
روان شو چه ورسید و نو جواهر لال ادې له زمونږ د بوتلو د پاره راغلی و. مونږ هغه سره
د مهاتماجی ځای له لاړو لیکن مهاتماجی د وائیسرای ملاقات له تللی ولو. ساعت پس
راغی او هغه سره مو ملاقات وشو. دلږ ارام نه پس مونږ ټول یو ځای شو نو ګاندهی جي
د وائیسرای د ملاقات حال ووې او ما او جواهر لال نهرو ته یې ووې چه حکومت د صوبه
سرحد او یو پی تحقیقات ته تیار نه دی اوس چه ستاسو څه رنګه رضا وی چه هغه شان
اوکړې شي مونږ دواړو ورله دا ځواب ورکړو چه ستا په رضا مو رضا ده او په دې فیصله
وشوه چه مهاتماجی دې ګول میز کنفرانس له لاړ شي. وړاندې دا فیصله شوې وه چه په
دې دواړو صوبو کښې چه حکومت کوم ظلمونه کړی دي که حکومت د دې تحقیقات نه کوی نو
ګاندهی جي دې ګول میز کنفرانس له نه ځي. خو مونږ په دې نتیجه د ډېر غور نه پس ورسیدو
چه ګول میز کنفرانس خو د ټول هندوستان د ازادۍ سوال دی صرف د دوو صوبو د ظلمونو
د تحقیقات په نه کولو ګاندهی جی له د کنفرانس نه پاتې کیدل نه دی په کار. موټرونه راغلل او
سامان پکښې کښېښودی شو چه ګاندهی جی ایمرسن هوم سکرټری سره په ټیلفون خبر کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړې نو د دغو دواړو صوبو نه علاوه نورې خبرې چه حکومت د مهاتما ګاندهي سره منلې
وې دهغونه هم په شا شوې و. مهاتما جي د موټرونو نه سامان راکوز کړو او موټرونه یې
رخصت کړل او په راونډ ټیبل کنفرانس کښې یې د شرکت اراده پرېښوه چه څه وخت موټرونه
رخصتېدل نو جواهر لال ورته ووې چه انتظام به کار دی ولې چه په تلو کښې صرف یوه
ورځ پاتې ده ددې نه وینا په کار ده چه د سبا ورځ د پاره دې تیار واوسي خو
مهاتما جي ددې خبرې په اورېدو ډېر په قهر شو او ویې وې چه هیڅ ضرورت د انتظام نشته
زه حکومت غواړي چه زه دې ګول میز کنفرانس کښې شریک شم نو هغه به ددې خبرې
انتظام وکړي چه ما په وخت ورسوي. ګاندهي جي ته ما ووې چه ته دغه شان حکومت ته
کلک شه او کلکې خبرې ورته وکړه نو ته به وګورې چه بیا به حکومت د هرڅه د پاره تیار
شي ولې چه دا یو ډېر عجیبه حکومت دی. مهاتما جي وخندل او ویې ویل چه زه او س خدایې
خدمتګار کېږم. ما چه څه رنګې وې هغه شان وشوه چه سبا له حکومت هغه ټولې خبرې
منظورې کړې او د ګاندهي جي د رسولو د پاره دیو خاص ګاډي انتظام یې هم وکړو او د
بمبئ میل او د جهاز د پاره یې تارونه ورکړل چه د ګاندهي جي د رسېدو پورې ایسار شي.
تلو په وخت کښې ګاندهي جي ووې چه په راونډ ټیبل کښې هیڅ نه کېږي زه صرف
الله د اروند د زړه د پاره ځم. ددې کنفرانس د کامیابۍ امید نشته تاسو خپل
کار جاري وساتۍ او ما ته یې وویل چه هاول فادر سکرټر او ایمرسن هوم سکرټري
ته لیکلي دي چه دی مونږ سره نه ګوري او هغوی ستا سره لیدل غواړي نو
هغوی ضرور وګوره. ما ورته ووې چه ګاندهي جي زه د پېرنګیا نو سره ملاقات نه
کوم نو ده راته وویل داز ه چه کوم نو ما ورته ووېل چه ته خو مهاتما جي او زه خو کمزورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یم په ښو یلا نی پښنه نه بدم هسی نه چه ویښو ئېږم، خوچه ته وایی زه به
ورسره ووینم د رخصتید وپه وخت کښی ما ورته ووی چه کانډهی جی چه سرحد ته
مظلوم دی چیرته هیر دې نه نه شی. ددی په اوریدولی وخندل او ویی ویل چه:
د سرحد ورونه زه هیرولی نه شم. زما دواړه خدایی خدمتګار د کانډهی جی مخکښی
او موږ ورپسی روان شو. د خلکو دومره ګوڼه وچه موږ یی کښی وګړو اوزه د مها
تما جی نه ډیر وروسته پاتی شوم او دا دوه خدایی خدمتګار زما ملګری دده سره
د تیسن پوری لاړل. زما دلید و د پاره یوه دوه پښتوریان راغلی او په دی وجه
د تیسن پوری ونه رسیدم. د روانید و په وخت کښی کانډهی جی هغه دوه خدایی
خدمتګار ځان ته نژدې کړل او ویی منول او دوی ته یی وویل چه که تاسو نه وی نو
زما را رسیدل ډیر ګران و.

شمله کښی زموږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع یی داخدایی خدمتګار ولیدل
نو ددوی د کارګذاری نه ډیر متاثره شول او ددوی به یی ډیر تعریفونه کول ا
د خدایی خدمتګارو په شمله کښی ډیر رعب قایم شو او موږ چه به دغلته بازار ته
کښی ګرځیدو نو نور خلک خو پریږده پیرنګیانو او میمانو به هم خدایی خدمتګارو ته
منډی وهلې او ویلی به یی چه دا هغه ریډ شرټ (سرخپوش) دي. چه سبا ش
د پنجاب یو خان بهادر چه په انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښی و دغه زوی چه زموږ
په اسلامیه کالج پښور کښی سبق وی ماله د چایو دعوت راکړو ماورته ووې چه
پلار خو د سرکار نوکر دی هسی نه هغه ته نقصان ونه رسي خو هغه زما خبره منظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه نوښته مې ورته کړل . ددې طالب علم پلار سیسل هوټل کښې اوسېده موږ له یې هلته چای وکړه . زه سره دهغه دوه خدايي خدمتګارو هوټل ته ورغلو هلته د پېر پېرنګیان ناست وو چای یې څکلې نو چه دا خدايي خدمتګار یې ولیدل نو په ډېر تعجب یې ورته وکتل موږ له یې دغه ځای نه ځان له د چای څکلو انتظام کړی وو او ما سره یې د فیروزخان نون چه هغه وخت د پنجاب وزیر وو او دوه د پنجاب ټیکه داران یې مېلمانه کړي وو موږ چه کښېناستو نو لږ ساعت پس سر فیروز خان نون راغی او چه زه یې ولیدم نو شور یې جوړ کړو او راته یې ووې : « خانصاحب ! آپنې تو غضب کر دیا آپ کانګرس کے ساتھ مل گئے هو ؟ » خانصاحب ! تا خو عجیبه کار وکړو د کانګرس سره ملګری شوې ؟ اوس به هغوی موږ له خپل حق رانکړي . ما ورته ووې چه ملک صاحب ته لږ په ارام سره کښېنه نو خبرې به وکړو چه کښېناستو نو ما ورته ووې چه ملک صاحب موږ څه چل کړی وو ای موږ خو کانګرس له تاسو لېږلي یو که چېرې تاسو زموږ مدد کړی وای نو موږ کانګرس څه کول . موږ خو اول لاهور ته درغلو او مسلم لیګ ته مو ووې چه موږ ستاسو مسلمانان ورونه یو زموږ یو تحریک دی هغه اصلاحی تحریک دی موږ د پېرنګیانو د حکومت خلاف نه یو ، موږ د خپل قام اصلاح کول غواړو او پېرنګیانو په موږ زور ظلم زیاتی او توره شپه جوړه کړې ده او دنیا زموږ نه خبر نه ده . موږ د مسلم لیګیانو نه دا هیله وکړه چه تاسو زموږ په حال دا دنیا خبره کړئ چه دې پښتنو څه ګناه کړې ده چه دې پېرنګیانو پې توره شپه جوړه کړې ده چه په پښتنو دا دومره ظلم ولې کېږي ؟ او په مسلم لیګ پسې دهلي او شملې هم لاړو خو تاسو زموږ مدل د ته غاړه کښېښوده او موږ له مو لاس رانکړو نو موږ به څه کول ؟ موږ مجبور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو سیلاب اخیستی و نو کانګرس لاس راکړو او مونږ ورسره ملګری شو او
اوس هم زه تاته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دي زمونږ ملګرتیا وکړی نو مونږ د
ټول هندوستان د مسلمانانو په ملګرتیا پسی نه ګرځو صرف ستاسو د پنجاب د مسلمانانو
ملګرتیا غواړو که تاسو داکوئ مونږ اوس هم د کانګرس پرېښود وته تیار یو اوس هم
د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ناسته ده زه به استعفا ورکړم نو سر فیروزخان نون ووې چه:
د هم سوچ کړ جواب درکړم درنه. یعنی مونږ به په دی خبره فکر وکړو او بیا به جواب درکړو
بیا می هغه شپارس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلته یو لوی فساد شوی و ولیدلو
ما ورته ووې چه ملک صاحب تاخو ماله هغه جواب را نه کړو؟ نو وې خندل ستر ګی
یې ښکته کړې او روان شو. نو اوس دې د هندوستان مسلمانان فیصله وکړی چه ګرم مونږ یو که پنجاب؟
څه وخت چه زمونږ خبرې او چای ختم شوې او د روانیدو نو زمونږ میزبان په شمله
کښی د سبا د پاره د ډوډۍ دعوت راکړو سباله د ډوډۍ په وخت کښی چه د رغلو نو په
هوټل کښی ټول پیرنګیان او میمانې په کرسو کښی ناستی وې مونږ له په بیل ځی کښی انتظام
شوی و. زمونږ سره د لاهور د سول اینډ ملټری ګزټ د اخبار چلوونکی او بل د کلکتې د
سټیټ مین خبرلوڅی هم په دی دعوت کښی وو. ما سره د انګریزی اخبار ایډیټر
خبری شروع کړی چه اوس خو سوله وشوه نو د خدایی خدمتګارو څه ضرورت دی
ماله په کار دی چه دا تحریک فوراً ختم کړې؟ ما ورته ووې سنه دی خو په یو شرط هغه
وې هغه څه دی؟ ما ورته ووې چه هغه دا دی چه پیرنګیان دې دې ملک نه لاړ شی
او دا ملک دې ازاد کړي نو بیا به دا تحریک پخپله ختم شی. د دې په اوریدو هغه غصه
شو او خو مره چه مونږ د دی میز نه چاپیره ناست و نو هغوی ټولو رپودی وخندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړي هم ډېرې خبرې وشوې . دوی ته ختمه شوه اکثر مسلمانان رخصت شول . خان
بهادر صاحب او د هغه زوی او د کلکتې خبر لوڅي پاتې شول . خان بهادر صاحب
خدائي خدمتګارو متعلق مانه تپوس وکړو ما ورته ټوله قصه بيان کړه بيا هغه
ماته ووې چه ستاسو دې تحريک برخلاف ما ډېرې غلطې خبرې اورېدلې وې خو
وس ماته معلومه شوه چه دا ډېر نيک تحريک دی او د خدای د مخلوق د خدمت
د پاره دی او اخر کښې يې ماته ووې چه زه هم خدائي خدمتګار يم او دې خدائي
خدمتګارو سره يو ځای تصوير و باسم بيا يې يو انګريز فوتوګرافر راوستو او مونږ
سره يې يو ځای تصوير و ښکو د هغې نه پس مونږ رخصت شو او خپل ځای له د ارام
د پاره لاړو .

د فارن سکرټرا او هوم سکرټر سره ليدل :

مازيګر د مسټر هاول فارن سکرټرۍ خط راغی چه سباله ما په لس بجې وو ينه
او د هغه سکرټرۍ راته ووې چه ستاد تلو د پاره به زه خپله د کشته درولېږم ما ورته
ووې چه ستا مهرباني ده زه خدائي خدمتګار يم ، د کشته کښې نه ځم خکه چه سهای يې
راکاږي سباله به خپله پښو درشم سباله ټيک لس بجې ورغلم هغه د بنګلې نه بهر ته
راووتو او زه يې خپل دفترته بوتلم . لږ ساعت پس اسسټنټ فارن سکرټري ويلې
هم راورسېدو . دی ما سره ډېر ملګرو . دی په پېښور کښې د پټې کمشنر هم واو
د بند وليست ټتمم هم پاتې شوی ؤ . خبرې شروع شوې ما ورته ټولې قصې وکړې
هغه ماته ووې چه زمونږ او د پښتنو خو ډېر ښه تعلقات وو دا څه چل وشو چه په
مونږ او تاسو کښې نفاق چا پيدا کړو ؟ ما مسټر ويلې ته وکتل ما ورته ووې چه دده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپوس وکړه چه دا ټولې قصې د مستر ویلي په مخکښې شوي دي بیا زما او د ها او
د تحریک متعلق خبرې شروع شولې او په خبرو خبرو کښې هاول صاحب ماته د بېر
شنه شنه باغونه وښودل خو ما ورته ووې چه زه په دوه پېښو کوزاده کولی شم. د کوي
پېسې دوه دی او په بله پېسه تلېدلی باتېنګښ ماله خدای هر څه راکړي دی. زه خان له
څه نه غوارم چه څه غوارم هغه د قوم د پاره غوارم. که څه راکوئ نو هغه زما دی قوم له
راکړئ. حقیقت دا دی چه لکه څه رنګ مستر هاول او ډیل د پښتنو او انګریزانو
تعلقات ښه وو خو په انګریزانو کښې د کرنیفت جیمي سن. میجر کول او کیرو غونډی کسان
راپیدا شول او دا تعلقات یې خراب کړل. په دې کښې د مستر ایمرسن هوم سکرټري
ټیلفون راغی ماته ده ووې چه ایمرسن صاحب دی او وایي چه ماسره دی ملاقات
وکړي ما ورته ووې چه ده خو ماسره د ملاقات وخت مقرر کړې نه دی، خو ده ماته
ووې چه له دې ځایه ځې لاره کښې بنګله ده ورسره ووینه. مستر هاول د بېر شریف
سړی ؤ او ماسره یې په ډېر شرافت کښې خبرې وکړې او ده ټول عمر په ملازمت
کښې په صوبه سرحد کښې پښتنو سره تېر کړی دی چه زمونږ. ملاقات ختم شو نو مستر
ویلي ووې چه زه به دې د هوم سکرټري دفتر له بوځم لیکن مستر هاول ماسره
پخپله د هغه دفترہ پورې پیاده لاړلو نه په ګشته نه په اس سور شو، اس یې ورپسې
سائیس نیولی راوستلو زما په انتظار کښې د مستر ایمرسن هوم سکرټري اردلي
ولاړ و زه او فادن سکرټري له یو بل نه رخصت شو او اردلي زه د هوم سکرټري
دفتر ته بوتلم. هوم سکرټري یو عجیبه سړی ؤ او ماسره یې عجیبه خبرې کولې او
د باوونه یې هم راباندې کول اول خو یې راته دا ووې چه تا په مېرټ کښې تقریر کړې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په د پیرنګیانو مخونه سپین دی او زړونه تور دي که چیری زه ستا دا خبری د لندن
اخباراتو کښی شایع کړم نو بیا به ستا سو صوبی له هیڅ ورنه کړي او قول پیرنګیان به مو
خلاف شي . ما ورته ووې چه د دی خبری وجوهات خو ما پخپل تقریر کښی څرګند کړي
دی او زه په دی رضایم چه زما هغه قول تقریر ته شایع کړې یوازی دا خبره مه شایع
کوه چه د ولایت خلک په حقیقت خبر شی او زه یی هم خبرول غواړم .

بیا یي راته ووې چه ته په حکومت د باوونه کوی چه که چیری دوی مونږ له خپل
حق رانه کړو نو مونږه به راضی وکړي او مونږ به دا وکړو . د پیرنګیانو حکومت داسی
کمزوری شو چه ستاسو د باوونو ته به پریږدی ی ما ورته ووی چه زه په چا د باوونه
نه کوم زه خو خدایي خدمتګار یم او څه چه زما د قوم خواهش دی په هغه حکومت
خبروم . اختر یې مهره نه دی چه که چیری تاسو مونږ له خپل حق رانه کړو نو بیا به
وګتی شی نو سهږی لږ نرم شو او ویی ویل چه مونږ خو تاسو له خپل حق درکوو اخر کښی
راته ووي چه خدایي خدمتګار د عدم تشدد پابند نه دی همیشه تشدد کوی ما
ورته ووېل چه مثال خو راته ونښیه تینګ تینګی (زنګ) یی وغږولو د ده سکرتری
راغی ورته یي ووېل چه فائل راوړه هغه لاړ او فائل یي راووړ چیرته یکښی تشدد
راونه وتو راته یي ووې چه سرهند کښی لیډران ونیوی شو نو خلک تانهی پوری ور
سره لاړل او چغی وهلی چه انقلاب زنده باد ما ورته ووېل چه مانه ستانه واوریدل
چه چغی وهل تشدد دی چه د هغوی لیډران مو بیګناه ونیول او تانهی ته مو بوتلل نو هغوی
به دومره هم نه کول چه دوی سره تانهی پوری تلی وای بیا یي ناری وهلی وای . ملاقات
ختم شو او زه د هوم سکرتری نه رخصت شوم . په ایمرسن کښی او په هاول کښی څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی حقیقت دادی چه ایمرسن په پنجاب کښې لوی شوی وا او هادل سرحد کښې
پښتنو سره لوی شوی و . زه چه واپس خپل ځای له تلم نو دسپیل هوټل سره هغه زمونږ
د کالج طالب علم او د کلکتې د اخبار هغه خبرلوځی والا وو زه یې په زور هوټل ته بوتلم او د
هغه په کمره کښې چه کښېناستو نو ما ته یې ووې چه ته سباله ضرور وایسرای دوینه او خا
بهادر صاحب هم راغی هغه هم ددې خبری تائید وکړو . ما ورته ووې چه زما دلیدی
ویلنګډن ملاقات خواهش وخو هغه ناجوړه ده نو په دی وجه یوازې وایسرای سره
نه وینم او په یوه بله موقع به دواړو سره ملاقات وکړم زما وایسرای سره د ملاقات
خواهش نه و ولی چه زما ور سره څه کار نه وهسی می دهغه وخت ولی ضایع کوو خو دوی
ډیر اصرار وکړ، نو ما ورته ووې چه ښه ده که هغه ما ته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات
وکړم دوی ووې چه هغه خو داسی نه کوی نو ما ورته ووې چه ما هم چا ته د ملاقات درخواست
نه دی کړی . دوی ما ته ووې چه مهاتما جی هم وایسرای ته د ملاقات د پاره لیکی ما ورته
ووې چه دهغه به دغه اصول وی او زما دا اصول دی . چه زما څه کار ورسره نه وی نو
هسی د ملاقات څه ضرورت دی . زه په شمله کښې دهغه داشنا رای بهادر سره اوسیږم
دوی رای بهادر صاحب ته تیلفون وکړو یو بل تجویز یې پیش کړو لیکن ما هغه هم
نامنظور کړو سباله یی رای بهادر صاحب سره په تیلفون خبری وکړی . او هغه یې هم ځان
سره ملګری کړو لنډه دا چه هغه ما ته ووې چه ته د ملاقات د پاره خط مه لیکه ستا سکرتر
دې ولیکی . زما وایسرای سره څه کار نه و نو دا ټولې خبری ما ته بی فایدې ښکاریدې خو
دې ټولو دوستانو مجبور کړم . وایسرای ته یې خط ولیکلو د لاندی یی د تاج محمد
زما د سکرټری دستخط وکړو د وایسرای سکرټری ته یې تیلفون وکړو چه مونږ د ملاقات

پاره یو خط درلیږ وچه فوراً یې والیسرای ته پیش کړي هغه هم خوشحاله شو او ما
ی بهادر صاحب ته ووې چه تاسو زما د ضمیر خلاف کار ما باندې کوئ او دا می
ته هم ووې چه هر چیرې زما د ضمیر خلاف چاپه یو کار مجبوره کړې یم نو د هغه نتیجه
نه ده وتلی. ما ژیکر د خط جواب راغی چه د والیسرا صاحب طبیعت ښه نه دی سبا
ملاقات کیدای نه شي او د هغه سکرټر ماله یوه خاصه چیټی ولیکله او په تیلفون یې لې
هم د هغوی عذر معذرت وکړو چه والیسرا صاحب خفه نه دی هسې نه څه بل خیال
پیدا نه شي. حقیقت دا و چه والیسرا صاحب په دې خفه شوی وچه ده ما ته پخپله خط
نه دی لیکلی او د سکرټر په ذریعه یې ماله خط رالیږلی دی او زما د هغه ملاقات خبرې
هم ورته د سپکې وې. زه دا ویلې شم چه دا زما غلطي وه د دې خلکو سره نه ما دا قسم خبرې او
بحثونه په کار نه وو او مونږ خلکو ته په کار دي چه په داسې خبرو کښې چپ پاتې کیږو
او د پرې خبرې نه کوو او که مشوره یا څه خبره کوو نو خپلو همخیالو دوستانو سره کوو
هو سرې خپل راز او ارادې نه خبرول نه دی په کار.

په شمله کښې دیوې هفتې ارام سره زما صحت ښه شو. زما د ډیرو هندوانو، مسلمانانو
سره ...ناتو نه رشول او د هغوی په زړه کښې چه د ډیره اسماعیل خان د فساد په سلسله کښې
کومې غلطې خبرې او شکونه حکومت پیدا کړي وو د هغې د لیرې کولو کوششونه می وکړل د
خدایي خدمتګار تحریک د حقیقت نه می خبر کړل او تسلی می وکړه چه دا جماعت د خدائي
د مخلوق خدمت او ارام د پاره جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادۍ او
ترقی د پاره دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښې هم وکړه او خلکو ته می ټول حقیقت
د خدایي خدمتګارو د تحریک ښکاره کړو. د ډیرو مسلمانانو او هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دعوتونو کښې شریک شوم او د جمعې په ورځ مې د شملې په جامع مسجد کښې
لمونځ وکړو او یو مختصر تقریر مې هم وکړو چه اسلام د نیا ته د څه د پاره راغلی
و؟ هغه وخت د مسلمانانو څه حال و؟ او نن د مسلمانانو څه حال دی؟ نن په غلامۍ
کښې پراته او خوښ دي حالانکه غلامي په اسلام کښې نشته. اسلام کښې غلامي
د خدای لعنت دی. مسلمان او غلامي د واړه متضاد څیزونه دي. د افغانستان
کونسل جنرل سره مې هم ملاقات وشو. لنډه دا چه په دې خوروځو کښې مې د خدمتګارو د پاره ښه کار وکړو او خدای د دې پراپیګنډې ښه موقع په لاس راکړه او زما د امیلنې زیات تعارف وشو.

زه د شملې نه امبالې ته لاړم او دلته ما د جیلخانې یو د پېژندګلو دوست لاله دوني چند ولیدو چه د هغه
په بلنه دلته راغلی وم. په امباله کښې مو هم د شپې یوه جلسه وکړه او د جلسې نه پس د پېرو مسلمانانو او هندوانو
سره مې ولیدل. مسلمانان غریبانان دلیله، د نه د ډېر لوړ لو په وجه داسې بې بادی ته رسیدلي
دي چه د سیاسي ژوند نه ګېڅ او خبر نه دي او نه یې څه خپل داسې جماعت شته او نه د بل جماعت سره کار کوي.

د امبالې نه لاهور ته راغلم پېنځه ستانم زما د جیلخانې د ملګرو دوست و هغه سره د هغه کور ته لاړم. د قهري پرېس
(ازاد مطبوعات) خبر لوڅې ورا او غوښتنه او چه څه غلطي خبري د سوا ینډ ملیټري ګزیټ هغه اېډیټر چه ما سره ملګرتیا
د شملې په هغه دعوت کښې خبري شوې وې او په اخبار کښې د شهید اکولو د پاره شایع کړې دي، د هغې تردید
مې وکړو. د څپل اخبار کښې لیکلي وو چه باچاخان کانګرس نه جدا کېږي. دا خبره چه سر نواب صاحبزاده صاحب
عبدالقیوم لوستې وې نو ما پسې یې سړې لاهور ته رالیږلې چه باچاخان ته و وایه د خدای د پاره چه د کانګرس نه
جدا نه شې او که جدا شې نو بیا پېرنګیان زمونږ صوبې له هیڅ نه راکوي. په لاهور کښې راته زما د جیلخانې یو ملګري و وېل
چه ته چه همیشه راځې د هندوانو میلمه کېږې او مسلمانانو سره نه دېره کېږې نو ماورته و وېل چه په لاهور کښې خو د ډېر
مسلمانان زما دوستان دي کوم یو راته ووې چه دا شه زما میلمه شه او زه نه یم ورغلی. زه پښتون یم، پښتنو
خوبي سته په کور کښې هم ډوډۍ نه خوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله صوبه کښې کار

د پېښور اسماعیل خان ته، اتمانزو ته واپسي، د احمد شاه معامله،
یا د پېښور په دوره (بنون، کوهاټ) د سرحد لویه جرګه
د هزاره دوره (پکلي، بفه، شنکیاري، دودیال
مانسهره، سپیله، نوښهر، ایبټ اباد، هري پور، سرای صالح، کلابټ، پنج، غرغشتي)
د هزارې نه واپس، ترنګزو حاجي صاحب او خدایي خدمتګارې
د خلیلو مومندو دوره، د مانړکانو بانډه، اورمړ او
خالصې جلسې، لاټ سره لیدل، نوښهار تحصیل
کښې جلسې، صوابۍ تحصیل کښې جلسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره اسماعیل خان ته تګ:

بیا ډېره اسماعیل خان ته روان شوم، چه ډېر وخته ورسېدم نو راته معلوم شوه چه رمضان خان حکومت ګرفتار کړی دی او چه د ډېرو د ښار هغه تباهي او بربادي او د هندوا و مسلمان نفرت او دښمني مې ولیده نو ډېر یات خفه شوم او د تصفیې د پاره مې د کوهاټ او بنو هندوانو او مسلمانانو سپي جوابونه ولېږل چه هغوی فوراً راشي او د دې مسئلې د جوړولو کوشش وکړي. هغوی زما په جواب فوراً راغلل سلا او مشوره مو وکړه او خان خان له مو هندوانو او مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خو حالت ډېر خراب وا او بل پکښې حکومت کوتي وهلي او خپل سړي یې په هندوانو او مسلمانانو پسې لګولي وو او مونږ لي کامیابي ته نه پرېښودو غریبانان هندوان به راضي شوي وو لیکن غټو هندوانو سولې ته نه پرېښودل او مسلمانان د وکیلانو په لاس کښې لوبېدل او هغه یې ته کوله ولي چه هغوی وی چه زمونږ دکان به سوړ شي. په ډېرو کښې چه کوم خلک د سرکار تعلقدار نه وو په دې فساد کښې هغوی ته ډېر نقصان رسېدلی و. دا ټوله کاروایي د حکومت وه او شیخ محبوب علي چه دلته اسسټنټ کمشنر و او لکه څنګه چه یې د پېرنګیانو د پاره د امان الله خان په وخت کښې کابل تباه کړی و د غسې د هغوی د پاره ډېره اسماعیل خان هم تباه کړو.

زه د خپلو ملګرو سره پښیالي له لاړم او هغه خان بهادر له د علم او هغه نما یشتي سرخپوش مې پېژنله ولیدل چه فسادي کړي و خان بهادر راته وې چه ما له شیخ محبوب علي چه د دې ځای اسسټنټ کمشنر دی دوه لاری ددې کسانو د رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره راکړې وې او صوبې خو د حکومت خلک یو څه چې راته وایې هغه کوو، ما ورته ووې چې حکومت به هم وی خو دا ې خپل قوم دی، خپل قام سره څوک داسې بد نه کوې. د هغه زوی غلام سرور خان د علیګړ یونیورسټي نه په چوټۍ راغلی و مونږ سره یې د ډېره مینه ښکاره کړه، ما ورته ووې چې بابا دې پوه کړه چې سباله د دې خپل قام حکومت جوړ شي نو دی به څه خواب ورکوې بیا توری واپس د پېروته راغلو د خان بهادر عبد الرحیم خان کنډې په ذریعه کرنل زل چه د دغه ځای د پیټي کمشنر و ماله د ملاقات دعوت راکړو خو ما د هغه ښکلی له ملل مناسب و نه ګڼل او عبد الرحیم خان ته مې ووې چې که چېرې ستا ځای کښې مو ملاقات کېدې شي نو ما ته پکښې انکار نشته. د پیټي کمشنر هم په دې خبره راضي شو او هغه مونږ له د چای دعوت راکړو لیکن مسټر ایلام زمونږ د صوبې د پولیس جرنیل و په دوره د پېروته راغلی او د پیټي کمشنر یې د داسې ملاقات نه منع کړو خو د ه پخپله ما سره د پېرو د نواب په ځای کښې ملاقات وکړو. د پولیس جرنیل ښه سړې و خو د خبرو چل نه ورتلو په خبرو کښې یې ما ته ووې چې د دې راسې متعلق چې د حکومت خلاف تا کوم تقریر کړې وزه په هغه کښې تا هر وخت ګرفتار ولې شم ولې چې ستا ذمه دار ملګرې په هغوی الزام لګوی او تا د هغه خلاف په حکومت الزام لګولی دی ما ورته ووې زه د ګرفتاری نه نه یرېږم خکه خو حکومت ته ربښتیا وایم او څوک چې یرېږی هغوی حکومت ته ربښتیا ویلې نه شي ته منصف شه چې دا حکومت د توقې نه بوقه جوړه کړې نه ده؟ او د بجوړ د توقې د دامې له اهمیت ورکول د داسې حکومت شان شایان دی؟ بیا یې راته ووې چې ستا دا حکومت خو بښ نه دی نو سیا ولې د دې ملک نه بل خوا نه ځې؟ ما ورته ووې جرنیل صاحب دا ملک زمونږ دی او که ستا دی؟ نو ده راته ووې چې ستا سو دی ما ووې څنګه د خپل ملک نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ملک له لاسه ورشم او دا به مبنه نه وي چه تاسو دا زمونږ ملک مونږ ته پرېږدئ چاي ختم شوه او مونږ خواره شو .

بیا د رمضان خان ملاقات له لاړم ملاقات می ورسره وکړ او ډېر حالات راته معلوم شو . زه د هندوانو او مسلمانانو په سوله کښې ګډ کیاوم لیکن په خر نتیجه و نه رسیده بلکه د لوی هندوانو دا خیال وچه مونږ د خدایي خدمتګارو د لاسه تباه شوي یو ما ورته ووې چه دا څنګه ؟ دوی راته ووې چه دا داسي چه د دې تحریک په وجه د حکومت رعب وداب پاتی نه شو ، حکومت کمزوری شو او امن بي قایم نه کړې شو او مونږ لوټ او برباد شو . مونږ خو مړ بوت حکومت غواړو و ما ددې په او ریدو د ېر و خندل چه سبه ده چه حکومت ته ګناه نشته نو لا له جي ستا خو مره نقصان شوی دی او ستا سو په دې بنار کښې څومره خدایي خدمتګار دی ؟ ځواب ئې راکړو چه زما خو څه نقصان نه دی شوی او نه دې بنار کښې خدایي خدمتګار شته ما ورته ووې چه د کومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خو ما ته لیکلی بیانو نه راکړي دی چه دا فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه برباد شوي یو .

اتمانزو ته واپسی د احمد شاه معامله :

په دې دوران ما ته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزو له راشه داسي واقعات پیدا شوي دی چه د مشورې ضرورت دی . زه لا نه وم اوتلیاوم دا کوشش می کولو چه د هندو او مسلمان سوله وشي . لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای ددې چه سولې ته نږدې شولي کېدو چه په دې کښې جرنیل عظمت خان راغی او زما په نوم یې یو دستي خط راوړی و هغه کښې لیکلي و چه ددې خط په لیدو فوراً را روان شه . د شپې مې د عظمت خان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پو بښتنه وکړه چه خیر خو دی هغه راته ووې چه نور خو خیر دی لیکن میا احمد شاه زمونږ مخالفت شروع کړی دی . ددې ځای کارکوونکو سخت حیران شوم . په تول ددې ورونو ته دوی روان شو . اتمانزو ته ورسیدو نو معلومه شوه چه میا احمد شاه صاحب زما مخالفت کښې په خپلې خدمتګارو کښې ځانله یوه ډله برابره کړې ده او د جرګې ممبرانو کښې هم د نفاق د پاره تګ و دو وخط وکتابت یې شروع کړی دی . ددې خبرې په اوریدو خفه شوم ولې چه زما د میا صاحب غوندې تعلیمیافته سړی نه دا امید نه و چه دی به په یوه معمولی خبره په قوم کښې دومره نفاق پیدا کولو کوشش وکړي او بل چه ددې نه خبر شوم چه حکومت زمونږ په دې اختلاف ډیرې خوشحالی کړې دي او خپلو حاکمانو ته یې حکمونه جاری کړي دي چه د میا صاحب امداد وکړي او د عبدالغفار خان مخالفت وکړي . جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل او ما ته یې دا تجویز پیش کړو چه مونږ دا غواړو چه ته او میا صاحب د یو ځو ملګرو سره زمونږ کلي کښې جمع شئ او مخامخ خبرې وکړئ . ما د هغوی دې تجویز سره اتفاق وکړو او سبا له زه احمد شاه ، عبدالله شاه ، تاج محمد خان ، حاجی عبدالغفار خان او عبدالاکبر خان د میا جعفر شاه صاحب کلي ته لاړو . یو ځای شو چه دوه درې موږ خوړه نو ما سخت تن په دې کمره کښې کښېناستو او دروازه مو بند کړل . خبرې شروع شوې ، احمد شاه دی خوا اخوا خبرې کولې او چه په زړه کښې یې څه و هغه یې نه ظاهرول یا یې نه شو ظاهرولی شپه ډیره تیره شوه ماورته ووې چه میا صاحب خپل مطلب ووایه نو هغه بیا هم شپ شپ وکړل او ویې وې چه ما ته د لویې جرګې فیصله منظوره نه ده یوه عامه جلسه دې وکړې شي او هغوی ته دې دا معامله پیش کړې شي چه هغوی دا فیصله وکړي . ما ورته ووې چه ښه ده مونږ ته ستا دا خبره منظوره ده لیکن که هغې عامې جلسې دا فیصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مونږ د کانګرس نه نه جلا کېږو نو بيا به دغه خبره ومنی؟ نو ځواب يې راکړو چه
بيا به زه استعفا وکړم ما ورته ووې چه استعفا خو دی ورکړې ده چه دعامې جلسې ځای ته
تيار نه يې نو د جلسې څه ضرورت دی؟ بيا يې دا خبره وکړه چه زما په هندوانو باور نشته
هسی نه چه سبا له راسره دوکه وکړې نو بيا به مونږ څه کولی نه شو نو ته مونږ له اجازت راکړه
چه مونږ يو بل جماعت جوړ کړو چه سبا له زمونږ لاس د هندوانو برخلاف ازاد وی
ما ځواب ورکړو چه زه منافق نه يم زه د دې اجازه درکولی نه شم ولې چه دا خيز د خپل
قوم د پاره مفيد نه ګڼم، پاتی د هندوانو د دوکه شوه نو زه د دې په باره کښې ستا په خلاف
کښې دا عرض کوم چه ستا دا خيال درست نه دی چه کښې مونږ کانګرس سره يو ځای
شو نو مونږ ورپورې وتړلی شو او هندوان چه هر څه کوی مونږ به خپل لاس خوځولی
نه شو ملکه زه تاسره دا وعده کوم چه کله کانګرس مونږ سره دوکه وکړه دغه ساعت به
کانګرس پرېږدو ته به مخکښې لې مونږ به درپسې يو او چه ته څه وايې هغه به کوو نو کم
ازکم ته دغې پورې وار خو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خيال دی زه خو چه هر څه کوم د
خپل ملک د پاره کوم. عبدالله شاه او جعفر شاه هم زما د خبرې تائيد وکړو او وې ويل
چه ګول ميز کنفرانس په لندن کښې شروع دی دا د سود او زيان وخت دی مونږ له
انتظار په کار دی او دا خبرې پرېښودل په کار دی او بل يې د يو خاص سرکاری سړی
خبره وکړه، احمد شاه ته لې ووې چه هغه ماته ويلی دی چه احمد شاه دی دا خبرې
پرېږدی په دې حکومت ډېرې خوشحالی کړې دی او مونږ له يې حکم راليږلی دی
چه د عبدالغفار خان خلاف د احمد شاه مدد وکړی ميا صاحب مو په دې رضا
کړو چه هيڅ ده زه به اختلاف پرېږدم او په قلاره به کښېنم او د نتيجې انتظار به کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ټول خوشحاله شو او وده شو سحر وختي چه لمونځ مو وکړو نو زه عبد الله شاه
عبد الاکبر خان، حاجي عبد الغفار خان او تاج محمد خان د جعفر شاه د باغ لیدو له
لاړو زه ترې او دس ماتي له لاړم، چه واپس راغلم نو حاجي عبد الغفار خان او
تاج محمد خان خفه والړو راته یې ووې چه احمد شاه میا په بېګاني فیصلې باندې ټینګ
نه شو هغه اوس مونږ ته څه نورې قصې وکړې او عبد الاکبر خان یې زمونږ نه بېل کړو.
زه هم د دې په اورېدو خفه شوم په دې کښې سړي راغي چه چای تیار دې نو چه چای ته
کښېناستو نو احمد شاه صاحب بیا هغه قصې شروع کړې چه بېګا فیصله شوې وې ما ورته
ووې چه د دې خبرو فیصله خو بېګا شوې ده، اخر احمد شاه میا صاحب د خپل زړه
هغه پټه خبره څرګنده کړه او ما ته یې ووې چه زه د دې خبرې برداشت کولی نه شم چه
ټول خلک دې د یو سړي په خولې پسې روان شي ما ورته ووې چه میا صاحب همېشه په
دنیا کښې خلک یو سړي پسې روان وي او دا خو د قوم او ملک د پاره ډېره د فایدې خبره
ده چه ټول قوم په یو سړي متفق شي نو خپل منزل ته ورسي خو د دې خبرې ته کتل په
کار دي چه هغه سړی چه څه کوي د خان د پاره کوي او که د قوم د پاره؟ په خپله خوښه
کوي که د ملګرو په سلا؟ که د خان د پاره کوي او په خپله خوښه یې کوي نو بیا هغه پسې تلل
نه دي په کار. او د غه شان ته خلک په خدمت رسېږي نه په مخالفت. ته زمانه زیات
خدمت وکړه هغوی به زمانه زیات ستا خبرې منلو ته تیار شي تا چه په ولایت کښې
سیلونه کول هغه وخت زه د دې خپل قام د پاره په جېلخانه کښې پروت وم او میچنې
مې اړولې د دې بحث مباحثو نه دا یوه فایده وشوه چه هغه سړي د میا صاحب د اصلي
غرض نه واقف شو. عبد الله شاه او جعفر شاه غیر جانبداري ظاهره کړه عبد الاکبر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه زه به‌لپس له‌دی نه سیاست نه کوم او حاجی عبدالغفارخان او تاج محمد
خان سره یې وعده وکړه چه تاسو سره به د سکول په کار کښې مدد کوم مونږ ټول خپلو
کلو ته روان شو. عبدالاکبرخان میا عبدالله شاه ځان سره په زور قاضي خیلو ته روان
کړه مونږ پوه شو چه عبدالاکبرخان کمزوری سړی دی میا صاحب ورله دوکه ورنه کړی
دعبدالله شاه په احمد شاه چه دده ترپوره بنه ورځ نه پېژندو کېده. عبدالله شاه پیر
دله باز او د پرو جنبو جوړولو ماهر او شوقی سړی وا او داتوله تماشه د جوړو کړې وه.
مونږ داحمد شاه دوی کلي ته لاړو ولي چه مونږ دعبدالله شاه د رور اکبرجان
میلمانه وو چه د دوی نه فارغ شو نو حاجي عبدالغفارخان ماته رانزدې شو او وې
ویل چه عبدالاکبرخان خوبي بالکل بدل کړې دی ماوې ته یې پوه کړه هغه دې ما پرې
د پرکوشش وکړو خو پوهېږي نه. سباله کلي ته راغلو بله ورځ ما ولیدل چه عبدالاکبر
خان او احمد شاه زما برخلاف یوه لویه پرپړه چاپ کړې وه پکښې لیکلي وو چه زمونږ د
مصر و په شان په او بو کښې او به‌ نشو او زمونږ هیڅ هستی پاتی نه شوه. په دې اشتهار
داحمد شاه، عبدالله شاه او عبدالاکبرخان دستخطونه وو. مونږ خپل بعضی ممبران را
غونډ کړل او دهغوی په مشوره می دهغوی په شان چاپ شده ځواب ورکړو او ز
دیو خو خدای خدمتکارو سره بیا د پرو په دوره روان شوم.

د پرو دوره:

په دی وخت کښې خبر شو چه زمونږ لاټ صاحب سر ستوورډ د پېرس چه د پربنه
او شرایف سړی و دغه نه پرېوتو او مړ شو او دهغه په ځای سر رالف گرفت لاټ شو دی
یو فوجی سړی و دده خیالات مونږ ته معلوم وو دی وروکی زمونږ په صوبه کښې لوی

شوی دی، دی چه د وزیرستان ریزیډنټ ؤ نو ده یو خپل افسر ته د خدائی خدمتګارو متعلق خپل خیالات ظاهر کړي وو چه که لږ غوندی وینه توییږي شي نو ښه به وي. د لاټ کېډرو سره یې شملی ته ویل چه زه عبدالغفار خان ګرفتاروم ولی چه دا ډېر ښه وخت دی د دې نه فایده اخیستل په کار دی، په دوی کښې نفاق پیدا شوی دی خوشملی ور سره اتفاق ونه کړو ځکه چه ګول میز کنفرانس روان ؤ د مرکزي حکومت دا خیال وو چه مهاتما ګاندهي د ده په ګرفتاری لندن کښې څه قدم وچت نه کړي. او ده ته یې ویلی چه دا اختلاف به دوی پخپله تباه کړي زمونږ د دخل ضرورت به باقی نه شی، هغوی نورو هندوستان ته کتل او د دې نه خبر نه وو چه پښتون د نورو هندوستان په شان نه دي، دا یو ژوندی قام دی اول پوهه نه و اوس پوهه شوی دی او سیاسی شعور ورکښې راغلی دی نو هغه به د ناپوهو کار ونه کړي.

مونږ خپل کار او خپلو دوړو له زور ورکړو ولې چه ما ته معلومه شوه چه حکومت مونږ ډېر زر ګرفتاروَل غواړي. کلي په کلي وګرځېدو او خلک مو په حقیقت پوه کړل او دې خبرې له مو ډېر زور ورکړو چه زمونږ جنګ د عدم تشدد جنګ دی او دې لاره کښې چه هر قسم تکلیفونه او مصیبتونه راځي نو په صبر یې تېروو. مونږ به د چا نه بدل نه اخلو مونږ خدائي خدمتګاري یو خدای به زمونږ بدله د ظالم نه اخلی مونږ د ښېټو نو به دوره وو نیمه شپه د جلسی نه فارغه شوي وو ایله مو سترګی ورغلي وي چه د عمرزو عبیدالله خان چه د پولیس کپتان و د لاټ صاحب یو دستی خط یې راوړو په هغه کښې یې لیکلی و چه زه تا سره د ډېره اسماعیل خان د تقریرونو متعلق ګفتګو کول غواړم ته مهرباني وکړې پېښور ته راشه ما ورته ولیکل چه زه د قانون برخلاف تقریرونه نه کوم او نه می کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي تاته که څه غلط خبر رسیدلی وي دا به ستا د خفیه پولیس والو غلطي وي زه به
وخت کښې درتلی نه شم ځکه چه ما د ځپل پروګرام نه تول خلک خبر کړي دي زه هغه
نه شم څه وخت چه فارغ شوم نو پښېنور ته به درشم نو که تاته ضرورت ښکاري نو زه به
سره وینم چه څه وخت می دا خواب لیکلی عبیدالله خان له ورکړو نو فورا روان شو
ډېره اسماعیل خان په دوره کښې حکومت ډېر کوشش وکړو چه زه بعضی علاقو ته لا
نه شم او د دی د پاره یی خان بهادر عبدالرحیم خان ما پسی رالیږلو خو زمونږ
مقامی ملګرو دا خبره خوښه نه کړه او مونږ د تولی علاقی دوره وکړه بیا مونږ بنو
لاړو جرنیل عظمت خان زمونږ نه مخکښې د کار د پاره دلته راغلی و، د بنو دوره
کلی په کلی وکړه.

مونږ چه دلګی نه مروت ته روان شو نو مونږ له خورشید بخت، سعدالله خان
او د جواهر لال اوښی په موټر کښې مخې له راغلل او راته یی ووې چه جواهر لال دا
حکم رالیږلی دی چه تاسو فورا د سرحد لویه جرګه جوړه کړئ او د قواعدو په مطابق
کار شروع کړئ ما ورته ووې ښه دی تاسو د جلسی د پاره خلکو پسی خطونه جاری
کړئ او په مقرر تاریخ به زه درشم مونږ د جلسی د پاره تاریخ مقرر کړو او هغه
نه پس دوی پښېنور ته لاړل او زه د بنو نه د کوهاټ دوری له راغلم د کوهاټ
دوره هم په ډېر ښه شان وشوه دلته زمونږ په زرګونو خدائی خدمتګار د وو
جلسی موو کړې کلی په کلی، تپه په تپه وګرځېدو مونږ چه څه د ګله دوری د پښتون
د اتفاق د پاره شروع کړې وې دغسی دوری میا احمد شاه د پښتون د نفاق د
پاره شروع کړې وې خو دا یو څیز لی زمونږ نه زیات وچه ده به زمونږ برخلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرېږي هم چاپ کولې اخبارا تو کښې به یې هم زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله د پنجاب اخبارات هم دده ملګري وو ولې دهغوی مقصد هم دپښتون کوروانول دی داحمد شاه دوی مقابله زمونږ خدایی خدمتګار خصوصاً جرنیل اخترګل او عبدالمالک استاذ دچارسدی وکړه او احمد شاه دوی پخپل مقصد کښې کامیاب نه شول. مونږ چه دکوهاټ دوره ختمه کړه او دپیر شهنشاه صاحب په حُجرې کښې مو شپه وه نو زمونږ دهغو او قل بعضی مخلصان ملګري چه ذمیا-صاحب دپراپیګنډې نه متأثر شوي وو دتحقیق دپاره دغلته راغلل او ما ترې ووې چه دا ناخه چل وکړو چه دپښتنو پوځان الجاعت دې کانګرس کښې مدغم کړلو تا خو به اول مونږ ته دا خبری کولې چه دا جاعت او تحریک خو دپښتنو دی ما ورته ووی چه تحریک خو هم هغسی دپښتنو تحریک دی دکانګرس سره خو صرف مونږ تعاون کړیدی چه هغوی هم دپیرنګیانو نه دهندوستان ازادی غواړی او دا د تعاون فیصله خو ستاسو لوبی جرګې کړی ده مونږ خو جیلخانه کښې قید وو پښتنو پاندی چه څه وخت پیرنګیانو توره شپه جوړه کړه او خدایی خدمتګاري ګرفتار کړل نو مونږ دګجراټ په جیلخانه کښې وو چه جعفرشاه او عبدالله شاه راغلل او مونږ ته یې ووېل چه پیرنګیانو په مونږ توره شپه جوړه کړې ده او تحریک تباه کول غواړي مونږ څه وکړو؟ مونږ ورته وویل چه راغلل نو زما خو ملاقات هم بند و احمد شاه او عبدالاکبرخان ورسره ملاقات وکړو او مونږ په شریکه داداېی ورکړې چه لاړ شئ او دمسلم لیګ مشرانو سره ووینئ چه مونږ سره امداد وکړي. دوی لاړل او بیا راغلل او ووېل چه مسلم لیګ زمونږ ملګرتیا ته تیار نه دی او کانګرس وایی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو هم د ملک ازادی غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کار نیسئ او مونږ هم نو په دې وجه مونږ ستاسو امداد ته تیار یو مونږ ورله ځواب ورکړو چه واپس لاړ شئ او خپلې لویې جرګې ته دا مسئله پیش کړئ هغوی دا غلل او جرګې فیصله وکړه چه مونږ کانګرس سره ملګری کیږو او ملګری شول او هغوی زمونږ پراپیګنډه په اخبارانو کښې وکړه او د تحقیقاتو د پاره یې جرګه دا ولیږله . دا خو هغوی د ملګرتیا وکت دی چه زه بهر کړخم او ستاسو سره جلسې کوم که دا نه وي نو زه به اوس جیلخانه کښې قید وم او دا تاسو چه لګیا یئ د تحریک کار کوئ دا خو د کانګرس برکت دی که نه وی نو پېرنګیانو تاسو کار ته پرېښودلئ څه ؟ د هغوی تسلي وشوه او خپل کلي ته روان شول او مونږ پېښور ته دا روان شو .

چه دا ورسید و نو معلومه شوه چه حکومت زمونږ کارې ولا خدائي خدمتګار په مخه کړې دی . دوی په پېښور ښار کښې د سامان دیوځای نه بل ځای ته وړلو او راوړلو کار کولو . دا ډېر سخت او مشقتي کار و ، او مقامي خلکو نشو کولی دا د بهرنه راغلي خلک وو او اکثریت یې کښې زمونږ د مومندانو ورونو او قابو سل په سل د خدائي خدمتګاری په تحریک کښې شامل و ، او مقدمې پرې جوړې کړې دي او د باوونه پرې هم کوي چه خدائي خدمتګاری نه لاس په سر شئ که نه وی نو د دی ملکه ځئ او چه په دوی کښې کوم د کار خلک وو نو په هغوی یې دا مقدمه جوړه کړه چه تاسو د دې ملک نه یئ او په فلانۍ دفعه (قانوني ماده) کښې مونږ تاسو د دی ملکه باسو ، دا خلک ډېر د کار او تکړه خلک او ښه پېښتانه وو ، پلرونه او نیکونه یې د افغانستان نه راغلي وو او هملته زمونږ په صوبه کښې اوسیدل . دوی ته یې وئیل چه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو خپل ملک ته لاړشئ حال دا دی چه دا غریبانان خو پلار دپه نیکه دلته اوسیږي. مونږ د مالګو په منډهی کښې دحکومت د دې ظلم برخلاف یوه لویه جلسه وکړه او په زرګونو ښځې نر، پکښې شریک شول او دحکومت د دې رویې برخلاف مو تقریرونه وکړل. زمونږ دجلسې نتیجه ښه شوه او په حکومت یې دومره اثر وکړو چه هغه خلک یې پرېښوول او مقدمې یې واپس کړې.

د دې دوره او بې ارامۍ په وجه زما طبیعت بیا خراب شو دلته مې ارام کولی نه شو. دخوږ ځود پاره کوه مري ته لاړم قاضي عطاؤالله او غلام محمدخان هلته وو. په کاړی کښې کښېناستم او مري ته ورسېدم. شیر بهادرخان د برو ج لادی کښې ناست و او خپل کلي ته راتلو چه زه یې ولیدم. دلا دې نه راکوز شو او ما سره یو خو ورځې پاتې شو. څه ورځې مې ارام وکړو چه طبیعت مې ښه شو نو زه او شیر بهادرخان واپس راغلو.

دسرحد لویه جرګه:

کانګرس ماله اختیار راکړی و چه ستا څه دنګې خوښه وی د سرحد لویه جرګه جوړه کړه لیکن ما په پېښور کښې د ټولې صوبې کارکنان راجمع کړل او د دې خبرې کوشش مې وکړو چه دکانګرس دجرګې سره په یو ځای والي کښې څه اختلاف پیدا نه شي. خو زمونږ د پېښور ورونه په دې رضا نه شو او بیا مې دکوهاټ او بنو کارکنانو ته ووې چه زه پخپل اختیار د سره صلاح نه مقرر کوم. تاسو په اتفاق سره یو صلاح خوښ کړئ هغوی پیر شهنشاه خوښ کړو او صلاح شو. او سعدالله خان په اتفاق سره جنرل سکرټري شو او مرکزي دفتر مو هم اتمانزو کښې مقرر کړو ولې چه هغه دجرګې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګارو د ومبنی مرکز و . د صوبې جرګه جوړه شوه او کانګرس له موددی خبری خبرو ر کړي ، هغه قوم د نیا کښې د ېر بد قسمته وی چه هغوی کښې داسې خلک پیدا شي چه پخپله خود قوم او ملک د خدمت د پاره تیار نه دی او چه څوک پکښې د خدمت د پاره پیدا شي نو هغوی خدمت ته نه پرېږدي . دا خلک چه د څه وخت د پاره جیلخانې ته لاړ شي نو دا خیال کوی چه زه خو اوس لیډر شوم او د خپل ځان د وړاندې کېدو کوښښونه شروع کړي او خپل غرضونه یې په مخه واخلي او که څوک د خدای د پاره د دې قام خدمتونه کوی نو د هغوی مخالفت شروع کړي خو هر څوک چه د خدای د پاره د قام خدمت کوی نو د هغوی مخه څوک نشي بندولی او هغوی د چا مخالفتونه نه کوي ځکه چه خپل څه غرض یې نه وی مخالفت خو ذاتیاتو کښې پیدا کېږي . د بنارد ې ورونو ته هم مونږ د میا صاحب په شان د ېر منتونه وکړل چه دی کښې څه شسته نه او د قام خدمت دی راځي چه په شهکیه ورته ملا وتړو ! خو دوی هم خپلو غرضونو په مخه کړي ، دوا و د جرګې او خدايي خدمتګارو د خلاف یې پراپیګنډه شروع کړه او دې ته یې فکر ونه کړو چه په دې طریقه خو مونږ خپل ځان ته او قوم ته نقصان رسوو او د غلامۍ ځنځیرونه مضبوطو .

په دیلي کښې د کانګرس ورکنګ کمیټۍ اجلاس وا و د هغه د پاره د ۱۹۳۱ ع کال د اکتوبر میاشت مقرره شوې وه زه د لونډخوړ غلام محمد خان سره دیلي ته لاړم . په ورکنګ کمیټي کښې ما دا خبره پیش کړه چه تر اوسه زمونږ د ملکنډ ایجنسي قیدیان په سوله کښې رها شوی نه دي او هغه شان جیلخانه کښې پراته دي او مونږ ته حکومت دا وایي چه دا علاقه د ګاندهي اروین پیکټ نه بهر ده د ورکنګ کمیټۍ دا اجلاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مرکزي حکومت ته سفارش وکړی چه زمونږ دا ملکري قیدیان پرېږدی دوي
ووېي چه موږ له دکاندهي جي د راتلو پوري انتظار کول به کاردي .

دهاړي دوره :

د ورکنګ کمیټئ جلسه ختمه شوه اوزه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بیا مادهاړي
دوره شروع کړه ولې چه دی اوسني دوره کښي صرف دا ضلع زمانه پاتې وه . شل پینځه
ویشت خدائی خدمتګارمی دهرې تپې نه یو یو را وغوښتل او دځان سره می ښه په
شان اوشوکت هزاري ته بوتلل دې دوره کښي د ستي جان شاګرد باچاګی چه ډېر خوش
اوازه هلک وُ موږ سره وده به دانظم وې : « انګریزه څه خپل وطن ته کوریږه » . مایو
پوه او هوښیار خدائي خدمتګار پټ چې له ولېږلو چه د هغه ځای حال معلوم کړي . او په پېښه
خلکو سره زما دورتلو مشوره وکړي ولې چه دی علاقې ته حکومت زمونږ خدائی خدمتګار
نه پرېښودل او په ډېر بد سلوکۍ سره یې واپس کول نوما داغوښتل چه زه غور وتپه
(او ناخاپه) دې علاقې له لاړ شم او چه حکومت خبرېږي چه زه د غلته ورسیدلی یم
مونږ سحر وختي په ریل کښې د پېښور نه راروان شو . حکیم عبدالسلام صاحب له مو
مخکښې خبر ورکړی وو چه وخت چه زمونږ ګاډی شا د یرئ ته ورسید نو حکیم صاحب
په تیسن ولاړ وو . مونږ ګاډی بدل کړو اول ګاډي کښې سواره شو او چه هري پور تیسن
ته ورسیدو نو ډېر خلک زمونږ د استقبال د پاره تیسن ته راغلي وو ، چونکه زمونږ پروګرام
د یکلې و په دې وجه د ګاډي نه کوز نه شوم او د خپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او
د خلکو شکریه می اداکړه یو خوشخبري می هم وکړې چه په واپسی کښې به ستاسو په خدمت
کښې حاضرېږم . ګاډی روان شو مونږ چه مخکښې لاړو نو یو موټر مو په سړک ولید چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرخپوش پکښې ناست دي او ډېر سړي یې په منډه پسې دي د دوی په لیدو ډېر خوش-
حاله شوم چه شکر دی دلته هم خدایي خدمتګار جوړ شوي دي. مونږ چه په حویلیو ستېشن
کښې د ګاډي نه کوز شو نو هغه موټر هم راورسېد. دوی هم راکوز شو او یو بل ته ورته غاړه
شو بیا مو یوه لاري کرایه کړه او یکلي ته روان شو. زه په لاري کښې سور شم او باجي والا
مو موټر کښې سواره کړل، هغوی مخکښې او مونږ ورپسې شو. د کوهاټ ډپټي کمشنر
په شان د هزاره ی ډپټي کمشنر اپ کینس هم چه څه وخت زما د راتلو نه خبر شوی دی
نو لیونی شوی دی او په دې نه پوهېدو چه څه چل وکړم. په ډېرو کوششونو با نلدی لی
غلام رباني وکیل په دې خبره راضي کړو چه زه به بیا ستا ورور چه په بیناد کښې سب ډویژن
و او موقوف شوی دی بحال کړم که ته د دوی مخالفت ته ملا وتړې. مونږ چه د حویلیو
ستېشن نه روان شو د سړک په غاړه چه کوم کوم کلي راتلل هغوی ته به مو خپله قصه کوله.
ایبټ اباد ته ورسېدو او چه د بازار نه مینځ کښې تللو نو ډېر خلک زمونږ د راتلو نه خبر
شول. څه وخت چه مانسهره ته نزدې شو عبدالقیوم خان سواتي وکیل چه زما د خلافت
ملګری او ماسره یې قید تېر کړی و سپین وکلي سړي د خونورو معتبرو مشرانو زمونږ هر کلي
ته ولاړ وو. د هغه نه معلومه شوه چه غلام رباني وکیل د حکومت په مشوره مانسهره کښې د څو
کسانو سره ولاړ دی او هغوی له یې توري جنډې ورکړې دي. مونږ پخپله ټوله صوبه کښې
دا تماشه لیدلې نه وه او چه هغه ځای ته ورسېدو نو داخپل موټرونه مو ودرکړل هغوی کښې
څو کسانو زمونږ د موټرونو د ودرولو کوشش هم وکړو خو مونږ موټرونه و نه درول لیکن
یو عجیبه منظر مې په نظر راغی چه په یو لاس کښې یې توره جنډه وه او په بل لاس یې مونږ ته
سلامونه کول وروسته معلومه شوه چه دا خلک یې دوکه کړي وو بې خبره یې راوستي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتوري جنلۍ ورکړې وي

يکلي ته ورسيد و دلته خلک تقريباً دوه ميله مخې له راغلي وو مونږ ورسره پيا ده
بيې ته روان شو ماښام ورسيد و مونږ لي دسين په غاړه يو منبرځای کښې ډيره کړو. دغه
ځاى ډير مزيدار و. دتورو جنډو په دې قصه چه دغه خلک خبر شول نو ډير خپه شو. د
هزارې خلک پښتانه دي خو ژبه ترې ورکه شوې ده د ډيرو ګلو د خلکو د دې تورو جنډو
په وجه مونږ سره همدردي پيدا شوه او مونږ سره خدائي خدمتګار شول. دلته اوددې
علاقې ټول خلک سباله په جلسه کښې شريک شول. دلته جرګې او خدائي خدمتګارو د
جلسې ښه انتظام کړې و. دتورو جنډو په وجه زمازړه ته هم ډيره صدمه رسيدلې
وه حالانکه په داسې څيزونو سياست کښې څېکان کول په کار نه وي چونکه دا زما اول
ځل و ما چه پر ته پخپله صوبه کښې توره جنډه ليدلې نه وه ځکه ډير خفه شوی وم او دا
زما کمزوری وه. ما په جلسه کښې ډير تيز تقرير وکړو او دې خلکو ته مې ووې چه تاسو
خپله ژبه پښتو هيره کړې ده دغسې تاسو کښې پښتو هم نه ده پاتې شوې. ديکلي بعضې
خلکو هم تقريرونه وکړل او په ډيره کاميابۍ سره زمونږ جلسه ختمه شوه خلک خواره شو
ماښام حاجي فقيرا خان هم د پېښور نه راورسيد و دې زمونږ ډير زور ور کارکن دې
خيد هزارې ضلع کښې ډير کار کوي. مونږ دهزارې د دورې پروګرام د حاجي فقيرا خان
او نورو کارکنانو په مشوره جوړ کړو. مونږ ديکلي په علاقه کښې ځای په ځای جلسې وکړې.
او په هزاره کښې يکلي داسې علاقه ده چه خپله ژبه پښتو وائي. کوم ځای چه پښتو خپله
ژبه پرېښودې نه ده هلته زمونږ تحريک ډير کامياب وي ځه وخت چه مونږ دشينکيارې
دجلسې انتظام کړو نو حکومت زمونږ په جلسه کښې دشرارت د پاره خيل ځه خلک راولېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدای فضل وچه هغوی جرئت ونه کړی شو او جلسه په ډېره کامیابی ختمه شوه. هزاره کښی حکومت کوشش کولو چه زمونږ په لاره کښی مشکلات پیدا کړی خو خلکو کښی پوهه راغلې وه او د غلام ربانی تورو جنډو مونږ له کافی کار کړی و او خلکو کښی ئې پوهه او احساس پیدا کړی و. مونږ آخری جلسه د ډېریالو کښی وکړه او ددې ځای د پښتنګیالی پښتانه دي. ددوی اول د جلسی څه خیال نه و او نه ئې زمونږ په تحریک کښی د شرکت څه خیال (لیکن ددوی یو مشر غلام ربانی په تورو جنډو کښی شریک کړی و او ددی غیرته ئې ټول کلی کښی جلسه وکړه او مونږ سره د خدائي خدمتګارو په تحریک کښی شریک شو. حکومت چه به څومره زمونږ مخالفت کولو نو هغه څیز به زمونږ د پاره مفید او د حکومت د پاره مضر ثابتیده ولې چه مونږ هر څه کول نو د خدای د مخلوق د خیر د پاره مو کول. له دې ځایه مونږ مانسهری له راغلو، په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو او زمونږ جلوس په ښار او د ښار په بازارونو کښی ګرځید و او چه د غلام ربانی وکیل کور له راغلو نو د انقلاب زنده باد چغی ئې ووهلې او د بعضی خلکو خو دا اراده وه چه دده په کور کاڼی و وروي خو ما منع کړل چه دا زمونږ اصول نه دي. زه دا په دعوه سره ویلي شم که حکومت دلته د تورو جنډو واقعه کړې نه وای نو شاید چه دومره خلک به په جلوس کښی شریک شوي نه وو.

مونږ د مانسهرې نه سپین وته لاړو او د سبا د پاره مو مانسهره کښی جلسې اعلان وکړو، د سپین وټول خانان زما مهربانان وو، خو عبدالقیوم خان او غلام رسول خان می د جېلخانی یاران وو. شپه مو په آرام سره تېره کړه، سبا له نو بعضی د علاقې مشرانو سره خبری وشوې او دغوی په زړونو کښی چه غلطی پرا ایکنلی ی زمونږ د تحریک برخلاف غلط فهمی پیدا کړې وې هغه لیری شوی. د چای نه پس مو د تللو انتظام کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او ماله یې د ډپټي کمشنر خط راوړو او داخبره یې هم وکړه چه ډپټي کمشنر سره د پولیس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ما چه خط پرانستونو هغه کښې لیکلي وو چه په جلسه کښې د غلام رباني سره ته د دې تحریک مباحثه وکړه او بل که څه فساد وشونو ځوک به یې ذمه وار دي او انسپکټر را ته ووې چه دا ټول شرارت د دې ډپټي کمشنر دی ماوې چې مشه ته خوسرکاري نوکري . ما ډپټي کمشنر ته ولیکل چه د دې معامله کښې د بحث ضرورت نشته ځه دلته د خدائي خدمتګارۍ د تحریک اشاعت له راغلی یم زما کار اشاعت دی او بیا منل او نه منل د دې خلکو کار دی . پاتې شو فساد نو زمونږ نظریه د عدم تشدد ده که چیرې ځوک مونږ سره فساد کوي هم مونږ ورسره فساد نه کوو نو په دې سبب که چیرې فساد وشونو د هغه ذمه وار به ته یې . تا نه دار رخصت شو او مونږ هم مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چه به ځوک خبر پېدا ل نو مونږ سره به ملګرې کېدل چه مانسهرې ته ورسېدو نو ډېر خلک مونږ سره ملګرې شوي وو او هلته د جلسې په ځای کښې به زرګونو خلک راجمع شوي وو . د جلسې ځای سره نزدې موټه خلک جمع ولیدل د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د دوه دې پیسو په طمعه ، لالچ دا خلک دې علاقې ته زمونږ د مخالفت د پاره راوستلي وو او دلته جلسه کوي او هغه وکیل لګیا و تقریر یې کولو خو په دې پوه نه شوم چه په کومه موضوع تقریر کوي .

ما خو خلوته په خپله جلسه کښې د خدائي خدمتګارۍ حقیقت بیان کړو او خلک مې په دې پوه کړل چه خدای ته د خدمت ضرورت نشته د هغه خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی ، دا ملک خدای مونږ له راکړې دی او د غه شان خدای هر یو قوم له یو ملک ورکړې دی ، د دې د پاره چه هغوی او د هغوی بچې پرې اباد شي ملک خو زمونږ دی خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار لي دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ بچي وږي تږي او بربنډ دي ومړي پړی
نور خلک کوي . غلامی دخدای لعنت دی او مونږ له دې لعنت نه ځان خلاصول په کار
دی او دا به هله وشي چه مونږ کښي قام ولی ، ورور ولی، اتفاق او مینه محبت پیدا شي . نن دا
دنیا دقامولۍ دنیا ده او تاسو وګورئ چه چا کښي قامولي او ورورولي او اتفاق دی ، نو هغه اباد
دي او چه کوم قومونو کښي پړي، جنبې ترېګني او دښمني دي هغه برباد دي . زه امید کوم چه
تاسو به زما په دې خبرو غور او فکر وکړئ که دې کښي یو اذی زما فایده وی نو هغه لي کوئ او
که دې کښي ستاسو د دنیا او اخرت ګټه وی نو عمل پرې وکړئ چه تاسو اباد شئ او ستاسو
بچي اباد شي . په کار دی چه تاسو هم تول پښتنو سره په دې تحریک کښي شریک شئ . دا جلسه
ډېره په کامیابۍ ختمه شوه ، هر یو کار چه دخدای د پاره وي د هغه مخه څوک نیوی نه شي
حکومت پخپل فریب کښي کامیاب نه شو ، جلسې سره زمونږ دیو مهربان حاجی هغه له د
اوام د پاره لاړو . دعلاقې ډېر معززین جلسې له راغلي وو هغوی سره خبرې وشوې د
حاجي فقیرا خان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید د دې خبرې فیصله وشوه چه زه
دې دهغو خدائي خدمتګارو سره یو ځای یو تصویر و باسم چه یکلي کښي دحکومت د طرفه
پرې ظلم او زیاتي شوي دی . جیلخانو کښي لي اچولي دي او په بېنتو نو وهلي دی . دادان
یکلي د معززینو او مخلصانو یوه ډله وه چه ددوی داخلاقو درته څه ذکر وکړم . علي کوم خان
چه په دوی کښي یو خان وراته ووی چه پلار مې دحکومت دوېري نه ددې تحریک ډېر
مخالف دی زه یې دکوره شړلي یم ځکه چه زه خدائي خدمتګار یم زه ددې پروانه کوم
او دخپل مظلوم قام د بیدارولو کوشش کوم دیوبل مولانا صاحب نه معلومه شوه چه څه
وخت یې مونږ په بېنتو نو وهلو نو ما سپړ نفتلی نښته ددوي چه زه عالم یم ما مه بربنډوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزه‌یې ډېر ښه بېښته وو هلم او زمانوږ ملګري یې پنځه لس پنځه لس بېښتونه ډلې وو.
دېګلي د خدایي خدمتګارو یوی بلې خبرې په ما ډېر اثر وکړو. د راتلو په وخت
کښې مې علي ګهور خان او یو څو نورو خدایي خدمتګارو ته ووې که ستاسو خوښه وي
نو زه به موځان سره پېښنور ته د سیل د پاره بوځم نو راته یې ووې چه زړه خو مو ډېر
کېږي خو زمونږ په سر ډېر کار دی د دی نه تلی نه شو نو زه د دې په اوریدو
ډېر خوشحاله شوم چه د دوی د دې تحریک سره څومره محبت دی.

مونږ د ېګلي د ما ښپهرې نه را رخصت شو حکیم عبدالسلام صاحب
د هری پور زمونږ سره ملګری و هغه د نعمت الله خان دعوت د شپې د پاره
منظور کړې و او مونږ ماښام د هغه ځای ته ورسېدو. د هغه د کلي نه جدا کوټه
وحجره وه. شپه مو په ارام سره تېره کړه، سبا له را روان شو، حکیم صاحب زمونږ
تلو د پاره یوی لاری سره خبره کړې وه لیکن سبا له هغه را نغله، مونږ پیاده روان
شو لاره کښې چه به کوم کلی په مخه راتلو نو هغه کښې به مو خپل تبلیغ کولو زمونږ د پاره
پیاده تلل ښه شو ځکه چه ډېر کار وشو کله چه مونږ نوانښهر ته نزدې شو نو ډېر
هندوان او مسلمانان زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو او چه مونږ یې ولیدو نو
انقلاب زنده باد چغې یې وهلې هغوی زمونږ جلوس په ښار کښې وویستو.
مونږ ډېر ستړی شوی وو، مونږ یې د ارام د پاره یو ځای ته بوتلو ماښام نزدې
ارام مو وکړو، ډوډۍ مو وخوړه او د شپې د پاره یو بل ځای ته لاړو سحر
وختي چه څوک زمونږ لیدو له راغلي وو هغوی سره مو خبرې وکړې. دلته مونږ ته
معلومه شوه چه په هندوانو او مسلمانانو باندې حکومت ډېر زور اچولی وچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ بایکاټ وکړي او استقبال ونه کړي خو کامیاب نه شو سبا له چه مونږ جلسې
له ورغلو نو په زرګونو هندوان او مسلمانان جمع وو او جلسه ډیره په کامیابۍ وشوه او
خلک می د خدایي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل او ورته می ووې چه هر چاله چه خدا
ملک ورکړی دی نو د هغه اختیار د هغه قوم دی ، یو مونږ بد قسمته خلک یو چه ملک
زمونږ دی او مزې پرې نور خلک کوي ، په کار دی چه مونږ ټول په شریکه ملا وتړو
چه خپل ملک ازاد کړو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي ، چه خه وخت ما تقریر
ختم کړو نو زمونږ د پېښور یو قاضي چه د پولیس انسپکټر و ماته را نزدې شو چه تاسو
چېرته ځئ ما ورته ووې چه ایبټ اباد له هغه ووې چه هلته ایکسو پولیس دفعه لګېدلې
ده (د قانون ۱۴۴ ماده نافذه ده) او زه د پولیس کپتان را لیږلی یم چه د خلورو نه زیات
کسان یو ځای تللی نه شي . ما ورته ووې چه ډېره ښه ده مونږ به څلور څلور ځو لیکن
یقین نه دی چه کپتان صاحب به دی خپل حکم ټینګ باتی شي ولې چه په د غه طرف
به زمونږ ډېره پراپیګنډه وشي چه مونږ له دې ځایه په مختلفو سړکونو څلور څلور
شو نو قاضي صاحب زما په خبره پوه شو او کپتان له یې ځواب یو ور . مونږ د تلو انتظار
کولو چه قاضي صاحب بیا راغی او راته یې ووې چه کپتان صاحب وې چه دوی تر
.کبنې یو ځای د تلو اجازت دی . د کاکول او د نورو کلو خلک راغلي وو چه مونږ س
زمونږ کلو ته لاړ شه خو زمونږ پروګرام جوړ شوی و نو دوی سره می وعده وکړه
دوباره راشم نو در به شم . مونږ لاړي کښې سواره شو او ایبټ اباد له روان شو
خدایي خدمتګار و خپله باجه ډډو ډډو یه لاړه کښې غږوله . چه د ایبټ اباد ښار
نزدې شو نو یو سب انسپکټر ولاړ و هغه زمونږ لاړی ړدرولږ او ویل چ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه غونږ دی، ملا ته دوېل چه تا سره لیکلی حکم شته هغه دي نه نو ما ورته ووې چه مونږ
بغیر د لیکلی حکم نه باجه نه بندوو نو هغه ووې چه سبا ده نوزه مود پټي کمشنر له بیایم مونږ
ورته ووې چه ته مو هر چیرته بیایې مونږ د تلو نه انکار نه کوو خو ته هم زمونږ سره په دي
لاری کښی کښېنه ولې چه خلک به جمع شي او د لته خو دفعه ایکسوچوالیس (۱۴۴ ماده) ده نو
د خلکو جمع کېدل خلاف قانون دی خو هغه زمونږ د دی خبری هیڅ پروا ونه کړه هغه زمونږ
د لاری مخکښی روان شو او مونږ ورپسې لاړو او ورو روانه کړه او باجه مو غږوله
چه چا به د باجې واز اورېد ونو مونږ پسی به راتلو او چه څه وخت د پولیس لاین ته ورسېدو نو
ډېر خلک را جمع شوي وو هلته پولیس سره دا فسرانو تیار ولاړ وو هغوی مونږ ته ووې
چه دا باجې والا د پټی کمشنر غواړي ما ورته ووې چه دده قصور څه دی؟ او که چیری
قصور وه تا سو دوی بیایئ نو بیا مونږ هم ورسره ځو، مونږ ټول بوځئ په دی
کشمکش کښی دوه ساعت تېر شو باجه غږېږي او خلک جمع کېږي په دی کښی بهادر
خان انسپکټر ماته رانږدې شو چه د خدای د پاره دا باجه خو بنده کړئ! باجه می
بنده کړه یوه عجیبه نظاره وه د ملېشو هلکان د دفترونو کارکنان او د ښار خلک په
ساعت کښی په زرګونو را جمع شو او که حکومت مونږ سره چیرچار کړي نه وای نو زمونږ
دومره پراګنده شوی نه وای او دومره خلک به زمونږ نه خبر شوي نه وو. اخر د ډېر
بحث مباحثې نه پس مونږ ته اجازه وشوه او مونږ دا یبټ اباد اسلامیه سکول ته راغلو
چه دا ځای د یبټ اباد خلکو زمونږ دارام د پاره مقرر کړی و سباله د جمعې ورځ وه
مونږ اعلان وکړو چه سباله به جامع مسجد کښی وعظ کېږي تاسو ټول هندوان
مسلمانان دا اورېدو د پاره راشئ! مونږ لږ ارام وکړو بیا مو دا یبټ اباد مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره دتحریک متعلق تبادلهٔ خیالات وکړل او ورته می ووې چه مونږ هم یو قوم یو، مونږ
له هم دخپلی آبادی او ترقی د پاره څه جد وجهد په کار دی او که ټول عمر به دی نیستی
او غلامی کښی پراته یو نو ورک به شو. زمونږ اصلی مطلب قوم کښی مینه، محبت، اتفاق و
ورورولی او اتفاق پیدا کول دی د پر هندوان او مسلمانان به زمونږ الیډ وکټولره راتلل
او هرچاته اجازت و. ګودکا او نور فوجیان او ښځی او بچی هم زمونږ لیډ ،وله راغلل مونږ
ورسره دمینی محبت خبری وکړی او دخپل تحریک په غرض مو پوه کړل چه مونږ به د
خدای د پاره ستاسو او دټول قام خدمت کوو. حکومت خو دفعه ایکسو چوالیس په دې
وجه لګولی وه چه دلته جلسه ونه شی او خلک زمونږ دتحریک نه خبر نه شی. څه وخت چه
حکومت خبر شو چه سباله دجمعی ورځ ده او جامع مسجد له دا بیت ابا د دخلکو نه علاوه
نور د بهر خلک هم دلمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زمونږ د پاره ښه نه ده نو دپټی کمشنر
دجامع مسجد امام سره دکمیټی دممبرانو دا وغوښتل او هغوی ته یې ووې چه په هر
طریقه چه کیدی شی باچا خان دتقریر نه منع کړی. مونږ شپه په ارام تیره کړه ح
چای مو څکله نو امام صاحب دکمیټی ممبرانو سره راغلل او ما سره یې ځان له خبر
وکړی ما ورته ووې چه تاسو دپټی کمشنر له ووایئ چه مونږ دا کار کولی نه شو ولی چه
جماعت دټولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان د جماعت نه منع کولی نه شی
خو زمونږ مذهب دی او زمونږ خو دومره زور نشته چه یو مسلمان په جماعت کښی
نه منع کړی شو تا سره زور شته ته یې ولی نه منع کوې؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چه
دپټی کمشنر په دې کښی بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چه جماعت د هر مسلمان
خو مونږ مسلمانان په کور کښی جنګوی او بی اتفاقی راکښی پیدا کوی. مونږ مسلمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې د دښمن په لمسه پخپل کور کښې ناچاقي پیدا کوو؟ زما خبرو په هغوی ډیر ښه اثر وکړو او د ډپټي کمشنر له دوان شول. چه د ډپټي کمشنر پوه شو چه زما داوونه چلیږي نو قلاردشو. په جماعت کښې دومره هندوان او مسلمانان جمع شو چه د پښې اېښودو ځای نه و. د ماښخه نه پس زه پاڅیدم او تقریر مو شروع کړو. د قرآن شریف خلور ایاتونه مې ولوستل او ترجمه مې خلکو ته وکړه چه خدای پاک وایي چه زمانه امداد په صبر او اتفاق سره غواړئ وخدای وایي چه څوک زما په لاره کښې مړ شي نو دا مړه نه دي ژوندي دي خو تاسو به دی نه پوهیږئ او خدای پاک وایي چه زه د صابرانو ملګری یم بیا وایي چه زه پخپلو بندګانو از میښت کوم د مالونو، او ځانونو، او اولاد، او فصلونو هر کله چه دوی ته زما په لاره کښې څه نقصان ورسي نو دوی وایي چه مونږ هم د خدای یو او هغه له به ورځو، د غه خلک زما د رحمت حقدار دي او دوی په سمه لاره روان دي او بل ځای خدای پاک وایي چه په تاسو کښې دې داسې یوه ډله وي چه خپل کارونه پرېږدی او خې او خلک د بدۍ نه منع کوی او نیکۍ ته ی رابولي. زما وروڼو! مونږ د خدای د پاره د خدای د مخلوق خدمت ته ملا تړلې ده که تاسو هم د خدای د مخلوق خدمت کول غواړئ او خدای رضا کوئ نو مونږ سره په خدایي خدمتګارۍ کښې ملا وتړئ چه د دنیا مو هم جنت شي او اخرت کښې هم د جنت حقدار شو.

جلسه په ډیره کامیابۍ ختمه شوه د تلو انتظام مو کولو چه په دی کښې زمونږ د کلي دیوخان زوی چه هلته سب انسپکټر و راغی او راته یې ووې چه بهادر خان انسپکټر زه تاله رالیږلی یم چه څه وخت دوی روانیږی نو باچه دې نه غږوي ما ورته ووې چه بهادر خان خو زمونږ ورور دی خو زه نه پوهیږم چه ده ته په باچه غږولو کښې څه تکلیف دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د طرفه د سلام نه پس ورته ووایه چه که چیری تاته زمونږ په باجه ذاتي څه تکلیف وي نو مونږ به باجه بنده کړو او که تاته څه نقصان نه وي نو ته زمونږ باجه څه کوې؟ زمونږ په ملک کښې دلیسي افسران خپل فرض نه پیژني او نه یې پوره کوي بلکه همیشه د خپلو انګریزانو افسرانو د پاره هغه کار نه کوي چه هغه د دوی فرض نه وي.

لا دی تیاره وه، مونږ لا دی کښې هر یو ورته روان شو، په لاره کښې د حویلو په تیسن خلک جمع وو هغوی ته می هم یو مختصر تقریر وکړو. په سرای صالح کښې خلک زمونږ په انتظار کښې وو خو په مونږ ناوخته شو نو خواره شوي وو. د هر یو د خلک غټ بیانان د سبا د نه بهر زمونږ په انتظار کښې ناست وو مونږ ما سختن ورورسیدو او دوی د انقلاب زنده باد فخر افغان زنده باد چغې ووهلې او زمونږ جلوس په بیا زارونو کښې وګرځید و بیا لاړو دوډی مو وخوړه او بیا اوده شو، د بخشالي ګجران شهزاده صاحب می د حالات معلومولو د پاره چې ته لیږلی و هغه هر یو ورته راغی او ما ته یې د چې حال ووې چه خلک ډیر زیات په شوق کښې دي ستاسو ورتلل ډیر ضروري دي ماده سره وخت مقرر کړو، د دی خبری می پوره ډیر تاکید وکړو چه دا خبره عامو خلکو ته زما د تللو نه وړاندی معلومه نه شي ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاره کښې رکاوټونه واچوی سبا له چه مونږ د چا مېلمانه وو، ورغلو او چه هلته ورسیدو نو یو مولوی صاحب چه ماله راته خدای خدمتګارو منع کولو خو ما ورته ووی چه را پریږده لی دی. نو ماله راغی، ما خان سره کښېنولو چه د دوډی وخت راغی نو خلکو لیر کولو خو هغه په زوره دوډی کښې ځان شریک کړو. زما مهربان محمد اکبر قریشي راته ووې چه بیګا یو خوتنه د تورو جنبلو سره راغلي وو په سها ولاړ وو خو چه د خلکو زور یې ولید و نو غریبانان ګډ وډ شو او خبری ترې یاتی

شوې ما ورته وويې چه دومره خلک وو چه ما تو دی جنډې هيڅ ليدلی نه دي. چه د جلسې ځای ته ورسېدو نو ډېر پوليس لاټهی په لاس ولاړ وو او چه زه تقرير ته پاڅېدم نو هغه مولانا مې وليده چه په زوره زوره تقرير کوی او څه کسان ورته ولاړ وو. خلکو وې چه دا خلک حکومت راغونډلي کړي دي، خانان، ملکان دی او زمونږ برخلاف جلسه کوی.

مونږ اول فيصله کړې وه چه د دې ځای نه به شپې له کلابټ ته ځو او سباله به هلته جلسه کوو. په جلسه کښې مې د دې اعلان وکړو. کلابټ دا باسين نه دې غاړه دی او صوابۍ په بله غاړه ده. دا يوسف زی دی او د هغه ځای خان زمانخان زما د پروا قف و دا يو ځل دی د صاحبزاده فضل رحمان په ځای کښې ليدلی و، ما او قاضی عطاء الله خان ته يې ډېر کلک ټينګ د ميلمستيا کړې و، زه خبر نه وم چه د حکومت په لمسه به مونږ د خپل کلي نه منع کوي مونږ چه څه وخت کلابټ ته نږدې شو نو د کلابټ د خان تره د خپلو سړو سره کوتک په لاس ولاړ دی او مونږ خپل کلي ته نه پرېږدي حالانکه چه په هغه کلي کښې د هغوی يو ورور عزيز محمد ی زمانخان د غلته زمونږ د جلسې انتظام کړې و او مونږ يې ميلمانه کړي او، زمونږ لارۍ والا ډېر تکړه سړی وچه مونږ دا خلک وليدل نو ما دې لارۍ والا ته ووی چه ته دا لارۍ لږه ودروه، دې خان سره زه لږه خبره کوم ده ما ته ووې چه ته دا خلک نه پېژنې، دا هزاره وال پښتانه دي او ده خپله لارۍ پرې ورتېزه کړه خان مخامخ زمونږ لارۍ له راغی او سوټې يې کړې زمونږ نه چاپېره شو د دا يو نيم دوی لارۍ نيغه ور دوسته او زمونږ لارۍ ترې تېره شوه دوی پسې منډې وو هلې خو وروسته پاتې شو او مونږ کلي ته ورسېدو. په هزاره کښې خو دفعه ايک چواليس (۱۴۴ ماده) لګېدلی وه نو په سباله موجماعت کښې خلک جمع کړل. د جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهر اسسټنټ کمشنر سره د دغو ټولو خانانو او پولیسو ناست وو زمونږ تقریر پلي
او ربډلو ما پخپل تقریر کښې دا خبره وکړه چه ای د هزاره ی پښتنو د سېنډ نه دي غاړه
او هغه غاړه ټول یوسف زی دي تاسو خولږ هغی غاړی ته وګوری چه هلته څه حال دی
او دلته ستاسو څه حال دی؟ بله دا چه ما د ټولي صوبې دوره وکړه او په هر ځای کښې حکومت
زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو مونږ بل ځای توره جنډه لیدلې نه ده، دا مونږ
هزاره کښې ولیده او نه په مونږ لیسی چا کوټکي را اخیستی دي چه زمونږ کې اته مه راځئ او
نه یې زمونږ د جلسې مقابله کښې چیرته جلسې جوړی کړې دي دا هر څه مونږ دلته په هزاره
کښې ولیدل هغه هم پښتانه دی او تاسو هم پښتانه یئ راځئ چه د دې وجه معلومه کړو ما
چه په دی مسئله څومره غور او فکر کړی دی نو وجه یې دا ده چه تاسو خبره ژبه هیره کړې
ده او تاسو ته ژبه دره ورکه شوی نه ده بلکه ورسره هغه پښتنو درنه هم ورکه شوی ده. د
هزاری پښتنو! زما دا خبره یاده ولرئ چه د چا نه ژبه ورکه شوی ده هغه ورک شوي
دي او چا ته چه خپله ژبه سپکه شوی ده هغه سپک شوي دي. جلسه ختمه شوه مونږ سره
چه کوم لاری والا راغلي وو نو د واپسي په وخت کښې هغه پولیس بند وملي وو او ورته یې
ویلي دی چه پام کوه چه سباله دوی پسې را نه شي.

چه ادې له راغلو نو لاری نه وه تمتموته و لاړو ولیکن پولیس منع کړې وو چه
دوی سره لاړ نه شي یو تمتم والا ووې چه زه د پولیس هیڅ پروانه کوم او تاسو سره ځم
مونږ د هغه په تمتم کښې خپل اسبابونه کښېښودل او د ه سره پیاده روان شو تو له لاس
په غره کښې وه د پیر د مزی سره دا ترابي وه، چرابي وه لاره کښې چه کوم کلي
په مخه راتلل هلته به خپل کار کولو. حکیم صاحب او زمونږ د هریپور کرنیل صاحب محمد حسین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښې د انتظام د پاره تلي وو ولې چه د کلابټ د واقعې نه پس مونږ په دې نتیجه ورسیدو چه زمونږ مقامي ملګرې مخکښې لیږل په کار دي چه هغوی خپل کار وکړي د دغه ځای یو ځلمي خان زمونږ د میلمستیا انتظام کړې و د اکلي د اباسینډ په غاړه اباد دې مخکښې لږه دده خوا باده ده جلسې لاړو په جلسه کښې د علاقې خلک راجمع شوي وو د پوره اباسینډ د غاړې خلک هم راغلي وو. د دې علاقې خلک په پښتو پوهیدل او د پښتو نظمونو پوري د یر اثر کړې و شپه هم مونږ د غه ځلمي خان سره تیره کړه ډیر مخلص او شریف هلک و پولیس پوري د با وونه کړې. وو چه د اخلک میلمانه نه کړي! خو ده بې خه پروانه وه کړې افسوس دې چه دده نوم زمانه هیر دې. سباله د دوې کلي نه نزدې یو بل کلي ته ورغلو د هغه کلي خان مونږ میلمانه کړو چه هلته لاړو نو هغه خان راته ووې چه د اسمبلا وکیل میا علي حیدر شاه چه د هغې علاقې د بیټي او د پیرپایي بهادر خان چه هلته د پولیس انسپکټر و په ما د یر کو ښښونه وکړل چه زه تاسو میلمانه نه کړم خو ما ورله ځواب ورکړو چه تاسو مې میلمانه یئ نو هغوی هم میلمانه کوم ولې چه تاسو حاکمان یئ او هغه مې میلمانه دي هغه خان ما ته په خندا اشو چه دا خو ستا پښتونځان دی او ځان له پښتانه هم وایي. د هیواد په علاقه کښې چه خومره مشکلات مونږ ته پیدا شوي وو دا د دې دوو سړو برکت و او د دوې پیدا کړې. وو د الاخه کوې چه مونږ کوم ځای ته د خپلو ورتلو او جلسې کولو خبر لیږلی و هغه ځای د دې ځای نه د ولس دیارلس میله لیرې و مونږ یوه لارې کړې وه. چه د روانیدو وخت راغی نو معلومه شوه چه علي حیدر شاه او بهادر خان زمونږ هغه لارې د پولیس تاني ته بوتلي وه هغه د رایور ورته چغې وهلې چه هغوی سره مې وعده کړې وه او کرایه مې تري اخیستې ده ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پېښوریان ورو نه، سرکاري افسران ورته وايي هغوی پرېږده زمونږ بوځه او چه د سرکاري کار د پاره د لادي ضرورت وي نو ته څنګه بلخوګ بوتلي شې. علي حیدر شاه د پېټي او بهادرخان انسپکټر چه زمونږ سره کومه لوبه هزاره کښې کړې وه داسې زمونږ سره په ټوله صوبه کښې چا کړې نه وه او دریم سړي چه د دوی نه هم دوه ګوتې د پاسه وُ خوشدل کپتان وُ.

زمونږ چه خبر شو نو حکیم صاحب عبدالسلام غریب ډېر پرېشانه شو هغه سورلي پیدا کولو پسې اډې ته روان شو او زمونږ پیاده روان شو زمونږ شپږ میله پیاده تلي وو چه حکیم صاحب د دوو موټرو نو سره راورسیده زمونږ په دوو موټرو کښې نه ځائېدل ولیکن هغه موټر والا ډېر ښه سړې وو او په زوره یې پکښې ځای کړو زمونږ تکړه وو او زمونږ به اکثر ټولي دوري پیاده کولي خو وخت به راسره وو دلته خو راسره د هغو خلکو فکر وو چه زمونږ انتظار به کوي، جلسې نه چه مایوسه شي خواره به شي زمونږ به دې پیاده تلو کښې دومره فایده خو وشوه چه په لاره کښې به مو کوم کلي مخې ته راتلو نو په هغه کښې به مو کار وکړو. چه زمونږ د جلسې ځای ته نزدې شو نو خلک غریبانان په انتظار کښې ولاړ وو دا کلي هم د هغه مخکښې کلي په شان دا باسېند په غاړه او د تاتهي په خوا کښې و. جلسه په ډېره کامیابي ختم شوه او خلک مو د خدائي خدمتګارۍ د تحریک نه خبر کړل. دغه وو نو نه مشوانهي قوم راغلي و دوی زمونږ سره خدائي خدمتګارۍ کښې د ملګرتیا وعده وکړه. زمونږ چه به هر چیرته تلو نو د پېټي میا صاحب او بهادرخان انسپکټر به راپسې وو زمونږ د شپې د پاره دې کلي کښې پاتې شو، د شپې د ټول کلي ښځې راجمع شوې ما او حکیم صاحب ورته تقریرونه وکړل چه ته کومې پوهې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقام د پاره ملا تړلې نه ده قوم وچتېدې نه شي او د خپل ملک د جاموا غوستو دعدې مې تړې واخيستې چه د خپل ملک جامې به اغوندي .

زمونږ دې جلسې له د پورې علاقې د زړوبې صلاح سره ديو خوځند ايې خدمتګاره هم راغلي وو او مونږ ته يې وويل چه له دې طرفه وز ګارشتۍ نو زمونږ کلي ته به راځۍ ، مونږ د خپلو تللو اراده پټه ساتلې وه چا ته معلومه نه وه چه مونږ په کوم خوا ځو د سرحد پوليس هم راغلي وو او د پنجاب پوليس هم راغلي وو هغوې هم تحقيق کولو خو مونږه د خپلې ارادې نه څوک نه خبرول . چه سحر چای مو وڅکله نو ما حکيم صاحب ته ووې چه ته زمونږ د پاره د پنځو ټمټمو انتظام وکړه او بيا مو هم خبره پټه وساتله چه کوم خوا به ځو ؟ چه مونږ ادې له روان شو نو د زړوبې صلاح صاحب دوې مو رخصت کړل او دا وعده مې ورسره وکړه چه د پنج دوره ختم کړو نو صوابي ته به درشو او ضرور به ستاسو کلي ته درځو په دغه وخت کښې ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما داخبره د پنج پوتانه دا د وا ورېدلو په منډه مونږ نه مخکښې لاړو او زمونږ ټمټم يې په زوره روان کړو او زمونږ نه وړاندې ورسېدو . ما حکيم عبدالسلام صاحب او د ځای کارکنان د ډېرې شکرېې نه پس واپس رخصت کړل صرف د هغوې هغه کونډل صاحب راسره پنج ته روان شو ټمټمو کښې سواره شو سړک کچه وو شکې دې، خوړ ونه وو او ډېکو نه وو ، اسونه په ډېر تکليف و ، اکثر به ورسره پخپلو پښو تللو ځای په ځای خلک سړک ته زمونږ د ليد و د پاره راوتلي وو هغوې سره مو خبرې وشوې . زه به دعامو خلکو ميني او اخلاص ته حيران يم او شکر به مې کولو چه الله تعالی په پښتنو ډېر فضل او کرم کړې دې چه د دوې په زړونو کښې دې دقامولۍ او ورورولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

[illegible] ته روان یو. د تقریر ده پاره ۵۱۸ [illegible] د برګشت حکومت

احساس پیدا کړی دی، مونږ چې څنګه ته نږدې شو نو په زرګونو خلک زمونږ په انتظار

د کلي نه بهر ولاړ وو او جنډې ورسره وې. زمونږ په لید و هغوی نورهم راوړاندې

شول او چه رانږدې شو نو مونږ هم هغوی سره پیاده روان شو، څه وخت چه د پنجاب

په حد کښې داخل شو نو مونږ پولیس او خانان او ملکان ولیدل چه ولاړ دي ټوپک

او توری جنډې یې په لاس کښې دي سړک کچه و، ډیکونه وو او ډېر خلک وو، په دې

وجه دومره دوړې وې چه تیاره یې جوړه کړې وه. مونږ چه دې خلکوته نږدې شو

نو خدائي خدمتګارو او نور خلک ودرېدل د طورو خان عبدالرحیم خان ماله راغی

او وا ته یې وویل چه پولیس درته سړک بند کړی دی او یو پیرنګی هم ورسره دی مونږ

مخکښې نه پرېږدي ما ورته وویل چه څه حکم ورسره شته چه اخو په څه وجه مونږ

نه پرېږدي هغه وې نشته پولیس په ټوپکو سنګینونه جوړ اوکړې دي او مونږ ته یې

یې نیولي دي ما ورته وویل چه څه حکم ورسره نشته نو ورځئ پرېږدئ مه ودرېږئ

هغه پیرنګی د پولیس کپتان و او ډېر تریخ او خراب و مخکښې هم چه مونږ خدائي-

خدمتګار چې له راغلي وو نو ډولونه یې تری شلولي وو جنډې یې تری اخیستی وې

او چې ته یې نه و پرېښې. هغه پولیس له د ګولۍ چلولو حکم ورکړې و خو مونږ هجوم

چه یې ورغی نو په هغوی داسې هیبت راغلی و چه ټوپک یې چلولی نه شو او ودرسته کړه

به تلل په دې تیل کښې پیرنګی هم تېښته شو او چه څه وخت هغه پوه شو چه پولیس ګولۍ

نه چلوي نو ځپله یې یو ټوپک واخیست نو امین جان خان ورته سینه بربنډه کړه

چه ولې هغه باندې هم هیبت راغی او د امین جان نه یې پوښتنه وکړه چه عبدالغفار خان

چیرته دی؟ امین جان پوه شو چه دی ګولۍ نه چلوی نو زه یې ورته ومنبودم هغه ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او ماته یې ډېره مشکله داووې چه ما سره حکم دی ما لاس وچت کړو او خدایي خدمتګار دوډېر ل ما هغه پېړنګي ته ووې چه داخوستا ډېره بې وقوفي ده چه تا ماته حکم نه دی ښکاره کړی تاله به کار وچه ما ته دې مخکښې حکم ښودلی وای مونږ د حکومت حکم منلو ته تیاریوو او س که داګولۍ چلېدلې وای خلک مړه شوی وای نو د دې به څوک ذمه وارو ؟ هغه ومنل چه دا زما غلطي وه . د خدایي خدمتګارو په ده دومره رعب پریوتی ؤ چه ټول رچېدوا او حکمنامه یې اورولی او لوستلې هم نه شوه ما ترې واخیسته او ومې لوسته هغه کښې لیکلي وو چه تاسو دلته جلوس او جلسه کولی نه شئ ما هغه له ډېره تسلي ورکړه او ورته مې ووې چه مونږ ته بالکل دا حکم منظور دی د سرحد حد ورته نژدې ؤ ما هغه ته ووی چه مونږ سرحد کښې خو جلسه کولی شو ؟ هغه ووې چه بې شکه دا حکم د پنجاب د پاره دی مونږ سره هغه ټول خلک سرحد ته واوړېدو او یوه لویه جلسه مو وکړه ، په دې جلسه کښې د بېچ د ټولې علاقې د هر کلي خلک شریک وو ما جلسه کښې د خپلو راتلو مطلب بیان کړو او د خدایي خدمتګارۍ د تحریک نه مې خلک خبر کړل او ورته مې ووې چه تاسو هم پښتانه یئ او مونږ هم پښتانه یو د یو بابا اولاد یو مونږ غواړو چه تاسو هم مونږ سره په دې نوي ورور ولي خدایي خدمتګارۍ کښې شریک شئ زمونږ د ټولو پښتنو به یوه جرګه وي قومي مسئلې به هغوی فیصله کوي او په دې وسیله به د یو بل د غم تکلیف او مصیبت نه خبرېږو و نو مونږ به هم د نورو قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي .

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول ، ټول خلک خواره شول ، مونږ ځان ته په میدان کښې پاتې شو د دوا ئېدو تجویز مو کولو چه په دې کښې د اسمیلا هغه د پټې میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پېر پاپي انسپکټر دا غلل او زه یې بېل کړم او دا ته یې ووې چه مونږ ستا سره دړک ولي یو خو خبرې کول غواړو. د دوی ورور ولي خو مونږ هغه ارځ کښې لېدلی وه دا غلامان ورونه یو عجیبه مخلوق دي چه حاجت یې پېښ شي نو د سړي ورونه شي او د پېر نکیانو د پاره چه ملا وتړي نو د سړي برخلاف هر قسم حربي استعمالولو ته تیار دي. د دوی په ملک او قوم باندې هېڅ کار نشته او هر وخت په دې کوشش او فکر کښې وي چه مونږ په څنګه داسې کار وکړو چه صاحبان خوشحاله شي او په هغوی مو احسان وشي او دا هر څه د خپل ځان د پاره کوي د صاحب د خوشحالی د پاره یو ذلیل نه ذلیل کار ته هم تیار دي. ما ته دوي چه څه وایئ دوی دا ته شروع شو چه تا ته معلومه ده چه په دغه علاقه کښې حکومت په تا باندې د دفعه ایک سو چوالیس ولګوله په دې کښې ته نه جلسې کولی شې او نه تقریر د نه کولی شې نو دغه به سنه نه وی چه تا سوله مونږ لا دې ډېر کړو او مونږ سره هر پېوړته لاړ شې او بیا لدغه ځایه پېښور ته لاړ شې! ما دوي لېدلي وو چه د پېرنګی سره ناست وو او خبرې کولې دا چې ورته هغه پر او کړې وه چه په هر طریقه چه وي چه دوی د دې علاقې نه واپس شي هغه د پنجاب د افسرنه د خو صاحب خوږ او د دوی د پاره د صاحبانو خوشحالول یوه لویه خبره وي ما ورته ووې چه واپس تلی نه شو او نه مونږ د لته نور ځه دوره کوو نن مونږ د غر غشتو خان میلمانه کړي یو غر غشتو ته ځو او هغه سره شپه تېروو سبا له به په دې لاره پېښور ته ځو. ما خپل خدایي خدمتګار په څلورو څلورو ټولو کښې تقسیم کړل او غر غشتو ته روان شو چه هغوی لا دل نو بیا زه هم د سودوم د سالار صاحب او عبدالرحیم خان سره غر غشتو له روان شوم او د خان حجرې ته مو ځان ورسولو ما ښام نزدې و چای مو وڅکله لږ ارام مو وکړو د ما ښام د لمونځ نه پس مې د کلي خلکو سره ولیدل، خبرې مو وکړې بیا مونږ ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ته کښېناستو چېرته زما د خولې نه دا وتل چه دا پېرنګی سپه سرهي و نو زمونږ -
خدایی خدمتګار د هېپورکرنیل راته ووې چه سپه سرهی چېرته و ، داخو بیا وروسته
سپه سرهی شو اول خو چه مونږ ته نزدې شو نوماسره جنډه وه فوراً یې زما په جنډه حمله
وکړه او زما نه یې جنډه ونیوه او چه ما چک ورکړو او جنډه مې ترې خلاصه کړه نو بیا
یې په ما حمله کوله چه په دې کښې غوبل جوړ شو . بله دا چه هغه خوسپایانو له حکم ورکړی و چه
په دوی ګولی وچلوئ خوسپایان وار خطا شوی وو ، دی په خدایی خدمتګار دو
د مخکښې نه عادت و . زمونږ خدایی خدمتګار چه دلته په دوره راغلی وو د هغوی
نه یې جنډه په زوره اخیستی وه او د ولونه یې ورله هم شلولی وو او بیایې واپس کړی وو
دده دا خیال وچه داځل به هم زه هغسې کامیاب شم خو داځل خدای داسې وشهولو
او داسې یې رعبه شو چه زه یې د ټه بیان کولی نه شم ، دالا څه کوی چه دخلکو په زړونو
کښې د حکومت رعب باتی نه شو .

شپه دېره په خندا او خوشالی تېره شوه سحر خدایی خدمتګار و چاې څکلی
د هېپورکرنیل صاحب محمد حسین بهر په پېره ولاړ و چه ما دده څخه خبری واورېدې
ما وا و غوښتو او ورته مې ووې چه څه خبره ده ، هغه او وئیل چه یو خوا فسران راغلی وو ما
دننه راپری نه ښول خکه چه تا چاې څکلی . ماوې راپرې ده چه دننه راشي چه را دننه
شول نو ما وخندل او ورته مې ووې چه خیر دی بیا موخه نا د رشاهی حکم راوری دی ؟
نو هغه وخندل وېل چه زما نوم نا د ره دی ، د چاپوست مې درته وکړو چه ما چای وڅکلی
هغه یو بل حکم ماله راکرو چه د دفعه ایکسوبیا لس (د قانون ۱۴۲ ماده) مطابق تا له حکم
د رکېد ی شي چه ته فوراً د دی علاقې نه وځه ماورته ووې چه حکم ماته منظور دی چه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوډۍ وخوړو نو فوراً له دې ځایه روان شواو ستاسو د حکم تعمیل به وکړو مونږ چه ډوډۍ وخوړه نو د ټولو انتظام مو وکړو خو معلومه شوه چه لا د دوالا وله او تمام تهانو ته پولیس حکم ورکړی دی چه د اخلک په سوړلی کښې بو نه ځي مونږ یو تمام د اسباب د پاره هم پیدا نه کړو ماتول خدائي خدمتګار د بیا ځلو ځلو کړل خپل اسبابونه مو واخیستل او روان شو چه ما سپښین شو د سړک په غاړه یو کلی ته لمانځه له ودروکو ځېدو خلک چه خبر شو نو یو ساعت کښې جماعت د کلي د خلکو نه ډک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د زور او زیاتی او د خدائي خدمتګاری نه خبر کړل او په دې مو پوه کړل چه د احکومت مونږ ښتانه هیڅ قسم ترقی او اتفاق ته نه پرېږدي تاسو په دې خبره ځان پوه کړئ ·

دهزارې نه واپسی:

په دی کښې بیا هغه افسران راغلل او راته یې ووې چه تا ایک سو چالیس ماته کړه ماوې په لومړۍ هم دا دفعه ماتېږي؟ نو نور څه تری جوړ نه شو نو یوه بله دفعه یې راته ښکاره کړه چه د نور پریوتو نه اول د پنجاب نه بهر شی او که بهر نه شوی نو قانونی کاروائي به د رسره وشی ما هغه د ډیټی کمشنر ته ولیکل چه لا ډه او تمام تاسو په مونږ بند کړی دی مونږ سره څه داسی ذریعه نشته او نه هوائي جهاز شته چه د نور پریوتو نه وړاندې د پنجاب د علاقی نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کېدو د پاره څه انکار نشته که تاسو راله د بهر کېدو انتظام کولی شئ. د دې نه پس افسران مخکښې او مونږ ورپسې په سړک کښې ځای په ځای زمونږ د بندولو د پاره یې ونی اچولی وې، مونږ خبر شو چه د ډیټی کمشنر او د پولیس کپتان سره د خپلو خانانو او ملکانو راغلي دي او مونږ ته وړاندې په سړک ولاړ دي نو زه د خدائي خدمتګارو نه مخکښې شوم او چه څه وخت مونږ هغوی ته نزدې شو او خلکو مونږ ولیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دشاوخوا خلک دغلته راغونډ شو او مونږ پیسې روان شو، مونږ منع کول چه ایک سوچوا-
لیس دې مونږ سره مه راځئ خو هغه دخدای مخلوق چا په قبضه کښې راوستی شول
هغه مجسټریټ او دپولیس کپتان ماله راغلل او راته یې ووې چه زمونږ په کوشش سره
د پیټې کمشنر صاحب راضی شو چه ستاسو دپاره دسورلي انتظام وکړي، دپیټې کمشنر
هم زمونږ مخې له راغی، زه تږی شوی وم او به می وڅکلې هغه خلکو ووی مونږ تاسو له
چای پخه کړې ده، مونږ سره چای وڅکئ، ما یې شکریه ادا کړه او ورته می ووی چه ستاسو
چای مونږ وڅکلې او که ژوندي یی نو بیا به راشو. په خبرو کښې دخدایي خدمتګارو ذکر
راغی نو هغه دپیټې کمشنر راته ووې چه ستاسو نظریه دعدم تشدد نه ده، داخو چل دی
وس چه ستاسو طاقت نشته نو تاسو تشدد نه کوئ خو چه طاقت پیدا کړئ نو بیا به تشدد
وی. ما ورته ووې چه زمونږ دا تحریک د رښتیا و تحریک دی، مونږ منافقان نه یو
چه په خوله مو یوه دي او په زړه مو بله وی. خدایي خدمتګار لاړی ته وختل او زه چه
موټر ته ختم نو هغه دپیټې کمشنر راته ووې چه دخدای دپاره بیا دې علاقې ته رانه شې
ورته وې چه پنځ کښې زمونږ پښتانه ورونه دي، دوی دپنجاب نه جلا کړئ، نو بیا به
راځم. مونږ ددوی نه رخصت شو، زه دپولیس کپتان ځان سره خپل موټر کښې کښېنولم
خدایي خدمتګار یې په لاری کښې کښېنول. تا نه دار هم ما سره موټر کښې ناست وما ته
ووې چه ته دې خلکو له څومره تنخوا ورکوې؟ دهغه په دې خبره ما ډېر وخندل او
رته می ووی چه دوی ستاسو په شان دګرایې تنخوان نه دي دا هر یو سړی دخپل جاېداد
وند دی او په دې کار کښې خپلې پیسې لګوي نو هغه راته ووې چه بیا د دې نه فایده څه؟
ورته ووې چه فایده داده چه مونږ خپل قوم دغلامۍ نه ازادوو، دپښتنو دغلامۍ نه نفرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او دغلامي ژوند تېرولو ته تيار نه دی چه په دی کښې داتک کلا ته ورسېدو او زمونږ
نه لاری ډېر ورو سته پاتی شوې وه . نو دهغی د پاره داتک په ډاک بنګله کښې ايسار شو .
داتک ډاک بنګله ډېره په بنګلی ځای کښې ده . مونږ برنډه کښې ناست وو او اباسيند ته
موکتل نو هغه راته ووې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجابيانو په شان نه دي
ماورته ووی چه تاخو لا اصلي پښتانه ليدلي نه دي ته که چيری يوځل پېښور له راغلې نو مونږ
به درته ټول پښتانه وښيو . دخدايی خدمتګارو لاری را ورسېده مونږ پاڅېدو
موټر کښې کښېناستو او خيراباد ته ورسېدو نو د موټر او لاری نه کوز شو او دهغه پېژنګي
ډېر په مينه محبت زمونږ نه رخصت واخيستو او زمونږ يو ورو کی خدايي خدمتګار
باچاګي يي ځان ته نږدې کړه او ماپي شکريه اداکړه او هغه راته سره دوړه وملګرو رخصت
شو . دخيراباد په بازار کښې مونږ دلاری انتظار کولو چه خلک خبر شول په يو ساعت
کښې ډېر خلک راته چاپېر شول مونږ نوښناره پوری يوه لاری وکړه وما سبانام نوښار ته
را ورسېدو . مونږ به وختی رادسېدلي وو زمونږ لاری چه په لار را تله نو يو فوجي
او ټوپک په لاس را منډه کړه . لاری والا ته يي ووې چه ودرېږه مونږ لاری ودروله
هغه راته ټوپک نيغ کړو او ويل چه که لاری دروانوي اوس مو په ټوپک ولم ماورته ووی
چه مونږ خو کمزوري خلک يو ستا د ټوپک د ځواب نه يو که چيری د خدايي خدمتګارو يو
ته تلل جايز نه وي نو مونږ ته ووايه چه کوز شو . په دی کښې دهغه صوبېدار راغی هغه
هم ووې چه ما سره هم حکم نشته زه صاحب پسی ځم ، صاحب يي هم راغی هغه چه مونږ ته
وکتل نو واپس شو . نه را نږدې شو او نه لي راسره خبری وکړې . هغوی نه لي ووی چه دا د
پوليس کار دی اخر چه پوليس راغی او د تلو اجازه يي راکړه ماورته ووې چه مونږ په دی ع

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو چه داود دړلی موولی یو او اوس پرېږدی موولی نو هغه پولیس والا وخندل او وېی
وې چه د سرکار په دماغ کښې فرق راغلی دی.

نو سبا د کښې می ټول خدائي خدمتګار رخصت کړل په دې کښې یو پېرنګی راغی او
مغو خدائي خدمتګار و ته یې وویل چه زه اوس عبدالغفار خان لیدی شم ؟ ما ورته ووې
چه په ډېره خوشالی مونږ خو خدائي خدمتګار یو او هر چا سره کوو هغه سره می ولیدل
یا زه پېښور ته ړان شوم لاړی په لاره کښې پنجره شوه ما سختن پېښور ته ورسېدو.
خدائي خدمتګار په دفتر کښې پاتی شول او زه او باچاګی د ډاکټر صاحب بنګلې له لاړو.

سانه اول هم یوه ګمنامه چیټی راورسېدلی وه چه په هغه د چا نوم نه و خو ماته یې لیکلی وو
چه زه تا خبر وم چه حکومت دا فیصله کړې ده چه تاستا و رور او ستا ټول خاندان ګرفتار کړی
وو د دی ملکه مولېږی کړي. او یوې جزیری ته مو ولېږی خو زه د دې خبرو فکر نه کوم ځکه چه
خوک د خدای د پاره د قام خدمت کوي نو دا هر څه یکښی وي اوس بیا خپلو دوستانو
خبر کړم چه د سرحد حکومت مرکز ته لیکلی دی چه څه وخت دی ګرفتار کړو داسی یو ملک
ته یې لېږل په کار دی چه هغه د پرلېری وي او د سرحد باد پری نه لګی اول چه د ګجرات
جیلخانه کښې و نو د سرحد ټول کاربه یې چلولو داخلی داسی ځای ته یې لېږل په کار دی
چه دی د سرحد د خلکو نه خبر نه شی او که داسی و نه شو نو د دی تحریک ختمول مشکل دی.

سرحد حکومت کوشش کوی چه تا سو زر ګرفتار کړي. ما ورته ووې چه څوک هاتیان
ساتی نو د دروازی لوی پرېږدي تاسو د دی پروا مه کوئ چه خدای شته نو هیڅ
نشته حکومت به خپل کار کوی او مونږ به خپل کار کوو.

ما سره فکر و چه حکومت به ما د صوبه سرحد دوړې ته پرېږدي که نه ؟ ما هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره په سنه شان وکړه دهغه پې دوره مي هم وکړه کوره په کوره، علاقه په علاقه وګرځېد اوس مي هیڅ پروا نشته که حکومت مي هر وخت نیسي نو مي دې نیسي.

دترنګزو حاجي صاحب او خدایي خدمتګارې:

د پاچاګل په نوم زمونږ خلاف یو څه پراپیګنډه شروع شوې وه زما پرې یقین نه کېده ما وی دی خو د حاجي صاحب زوی دی او حاجي صاحب زمونږ ملګری دی که څنګه زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوي نو ولې مې په ۱۴ جون ۱۹۴۲ د دوهم جنګ دوران و د پرېپټ مومند وته ولېږه چه حکومت خبر نه شي ولې لاړو او هغه ېي ولیده د پېری خبرې ورسره وشوې، دغه وخت حاجي صاحب د ترنګزو وفات شوی وه او پاچاګل کل اختیار و، خو چه واپس راغی نو بله ورځ زه صوابۍ له تلم په لاره کښې د هوتي بازار کښې مولانا ګل باد په مخه راغی هغه اشاره وکړه زه ورته ودرېدم هغه بېل کړم ده راته وویل چه ستا برخلاف تول پراپیګنډه قلي خان کوي خود پاچاګل په نوم یې کوي زه سباله مومند وته ځم او باچا سره ددې فیصله کوم چه دا چرته خدای مونږ له یوسړی پیدا کړی دی نو ده پسې دا پراپیګنډه کوه او که کوي نو بیا مونږ له دده په ځای یو بل سړی راکړه.

زه دیو څو ورځو له د حال معلومولو د پاره اتمانزو له لاړم او په دې فکر کښې وم چه دی که سبا حکومت دې نیسي وخت ضایع کول په کار نه دی او نه کور کښې ناسته او خومره چه کېدای شي کار کول په کار دی. ما خو د صوبې تول له دوره ختم کړې وه. خو خلیلو مومند و جرګو او خدایي خدمتګارو متعلق راته داسې خبرونه رسېدلي وو هلته بعضې داسې خلک شته چه د خپلې ناپوهۍ په وجه خلکو ته دوکې ورکوي او د مرکز عالیه د حکم نه بغیر داسې کارونه کوي چه مناسب نه دی او جرګو او خدایي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسې خلک شته چه مذهبي جامه کښې په دله کښې نفاق پیدا کوي. بل دا چه د ارباب عبدالغفور خان او عاشق شاه باچا په نیو لو خلکو کښې تېزي هم پیدا شوې ده نو ما وې چه دې علاقې له لاړ شم چه کلي ته ورسېدم نو دا نه معلومه شوه چه زما وراره عبیدالله خان چه د مالیې په حوالات کښې بهوک هړتال کړې دوه هفته حکومت پرېښو او په میتر کښې یې د کپتان صاحب بنګلي ته ورسولو زه دهغه د لیدو د پاره واپس منبا ورته لاړم.

دخلیلو مومند ودوره:

ما دخیلو مومند ودوره شروع کړه چونکه دفعه ایک سو چوالیس لګېدلې وه نو مونږ یوه لویه جلسه تهکال کښې دشېپې په یو جماعت کښې وکړه حکومت ځای په ځای دفعې لګولې وې او زمونږ جلسې یې بندې کړې وې سبا له کلو ته روان شو او کلي په کلي به ګرځېدو او خلک به مو په خدایي خدمتګارۍ پوهول او دوباره مې په جماعتونو کښې وعدې واخیستې چه تشدد به نه کوو صبر به کوو ولې چه خدای د صبرناکو ملګرې دی او چه خدای دچا ملګرې وی فتح به دهغه وي. په دې جلسې مو د مومند و نیمې په پادګۍ، بادرکلي، بلاه بیره، شیخان، شاب خیل، متني په جماعتونو کښې وکړې او خلک مو پوه کړه دلته مې دخدایي خدمتګارو نه بیاد عدم تشدد وعدې واخیستې اخرۍ جلسه مولنډۍ کښې وکړه او خلک مې په دې پوه کړل چه دا تاسو چه زما د بادشاهۍ چغې وهئ نو چه دا تحریک مونږ شروع کړې دی دا خود باچایۍ دپاره نه دی چه زه دې بادشاه شم او که چېرې تاسو ما بادشاه کړئ نو اول خو په اسلام کښې باچایي نشته او بله دا چه ستاسو به خاورې په سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما به مزې وي تو تاسو پوه شئ چه نه ما او نه بل چیل با چاکړئ . مونږ باچایان جوړول نه غواړو ، باچایانو ته موضرورت نشته زمونږ به یو مشره دي او د قوم به دایم او مرضا او مشوره به وي او هغه سړي به وي چه د قوم خدمتګار وي ، دخان ، غریب او میا ملا فرق به نه وی بلکه هر هغه سړی به وی چه هغه نیک او ایماندار او د قوم او ملک خیر خواه دی تکلیفونه او قربانی او ډیر خدمت یی د قام او ملک کړی وي او چه د دی مشری اهلیت او پوهه هم پکښی وي ، زمونږ حکومت به د جماعت تابع وی جماعت به د حکومت تابع نه دي ، بادشاهی خراب شی دی او د قوم او ملک پکښی ډیر نقصان دی ، او که چیری نن یو باچا سبا هم وی نو سبا به یی زوی باچا وي نو خوک ویلی شی چه کوم دی هغه به هم سبا وي او باچایان کله د خپل قوم ترقی غواړی ؟ ولی چه هر وخت دا خیال کوی چه که دا خلک پوه شول نو ما به لیری کړی نو هغه هر وخت د قوم د پوهی لاره کښی خنډ اچوی دا ملک زمونږ د ټولو پښتنو دی نو مونږ یو سړی نه خان کوو زمونږ به کوشش داوی چه ټول خانان کړو او داسی حکومت به جوړ وو چه هغه کښی مساوات وي او د ټولو خلکو پکښی یو شان خیر او فایده وي ، که پوه دی او که سپوره وی به شریکه به وی . امن وی ، انصاف وي زمونږ به د ټول قوم یوه جرګه وي او دهغی به خوښه به یو صلاه وی .

زمونږ جلسو کښی به ښځی هم شریکید لی . د خلیلو مومند و دوره چه ختمه شوه نو اخر کښی به زه دا و وایم چه د خلیلو مومند و جرګو او خدایی خدمتګارو ډیر ښه انتظام دی هر کلی کښی دفتر دی او به هغه کښی شپه او ورځ دخدایی خدمتګا پهره وي . په هر دفتر کښی یو ګاړیال دی چه ګینټه به ګینټه غږیږ ی دا ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظام د ارباب عبدالغفور خان او سید عاشق شاه باچا دی.

مانړګانو بانډه، او رمړ خالصه:

خبر راغی چه قاری صاحب بخپل کلی مانړګیا نو بانډه کښې دیوی لویې جلسې انتظام کړی دی او ماته یې لیکلی دي چه مونږ دخپل تحصیل دخدائي خدمتګارو د تربیت د پاره کیمپ کوو دی د پاره ستا راتلل دلته ضروري دی. ما دهغوی دعوت منظور کړو او داتمانزو نه سحر وختی دستی جان کلی ته لاړم ولی چه باچاجی راته وې چه زمونږ دکلی نه لاړه تلل به کار دی، دسحر چای مو ستی جان سره وشکله. دېر انګو صلاح او سالار هم راورسېدل او بیا مونږ نستی ته روان شو، زمونږ د راتلو نه چه دنستی خلک خبر شول نو ډېر خلک راجمع شو هغوی ته می یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته می ووی چه خپل کورجوړوو، دشمنی، ترګلني، پری جنبی او نفاق پرېږدو د دی دلاسه زمونږ کور برباد دی، دنستی نه مونږ دسیند غاړی ته لاړو دبیړی انتظام شوی و بیړی تیاره وه صلاح صاحب او سالار صاحب واپس شول مونږ په خیریت سره له سیند نه پورې وتو ځای په ځای خدائي خدمتګار ولاړوو ماله یې اس راوستی و خو زه پیاده د دوی سره روان شوم. دقاری صاحب کلی ته ورسېدو قاری صاحب ډېر ښه انتظام کړی و دفتر او دهغه احاطه یې ښکلی کړی وه. خلک د دفتر کښې ناست وو تېا دله خیالات وشول او دوی وخت شو د دوی نه پس جلسی له لاړو جلسه دکلی نه بهر وه، ډېر خلک وو او په زرګونو ترا ونیځی راغلی وو جلسه کښې تقریرونه وشو، نظمونه یې وویل، زما دتقریر وخت کښې می اول د دی د پاره چه دقاری صاحب زامن حکومت ګرفتار کړي وو هغه دی ظاهره کړم او خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې ووې چه نن دی که سبا به مونږ په امتحان راتلونکي دی تکلیفونه او مصیبتونه راتلونکي دي که تاسو به صبر سره دهغو مقابله وکړه نو امید دی چه مونږ به کامیاب شو او خلکو ته مې داهم ووې چه مونږ خدای خدمتګار ستاسو د خدای دپاره خدمت کوو ولې چه تاسو زمونږ قوم يئ او احسان دې بانديهم نه کوو ځکه چه دا زمونږ فرض دی او یوازې زمونږ نه دی دټولو پښتنو فرض دی، مونږ ستاسو ګټه ندوی یو اوکه څیوک داسې خلک په ملک کښې وي چه ددې خپلې ګټې دپاره ملا تړلې نه شي نو ننه تړي لیکن زمونږ پښې دې دشمن ته نه راکاږي، اوکه زمونږ ملګرتیانه کوي څیر دی خو چه د قوم او ملک ددشمن سره ملګري نه شي . بیا پښتوله ورغلم او هغوی ته مې ووې چه دا ملک چه څنګه دسړو دی داسې ستاسو هم دی او داستاسو چه څنګه خیال دی چه سړي لوی دي او ښځه وړوکې ده دا په اسلام کښې نشته لوي په عمل ده که ښځه بااخلاقه، نیکه او پاکه وي نو هغه لویه ده اوکه دغه شان یو سړی وي نو هغه هم لوی دی اوکه دغه شان یوه ښځه بدعمله، بداخلاقه وي نو هغه وړوکې ده اوکه یو سړی هم دغه شان وي نو هغه هم وړوکی دی، په دې ملک کښې ستاسو مونږ سره یو شان حصه ده، ښځه او سړي دکار دي دوه پایې دی که یوه پنچر شي نو کاډی مخکښې تلې نه شي. جلسه په کامیابۍ ختمه شوه.

زمونږ داورمړو صدر صاحب او ورسره دپیرخدای خدمتګار راغلی وو زه هغوی مجبور کړم او ځان سره بې لاړ او ورسره په توتلم د دوی د دفتره چه وروسیدو نو دې اول دخپل شهید خدای خدمتګار صوبیدار صاحب دبچوکتوله او عاله لاړم چې پیما له راغلل او خپله غیږه کښې مې کښینول دعامې ورته وکړه او سیما نده کانوله مې تسلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودکړه چه مرګ شته او خلاصی تری نشته او دی خو په داسی مرګ مړ دی چه خدای
ورته ژوندیلی دی خو مونږ پری نه پوهیږو او چه تر څو دا دنیا اباده وی د هغه نوم
به هیر نه شی، د شپی موجاعت کښی جلسه وکړه دلته هم جلسې بندې دی سباله د
او د مړو منځی کلی له لاړو دلته زمونږ په خدایی خدمتګارو کښی بی اتفاقی وه دوی
می د خدایی خدمتګاری په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته می ووې چه تاسو په دی
تحریک خان نه دی پوه کړی او تاسو نه هیره شوی ده چه مونږ خدای سره دا وعده
کړې ده چه مونږ به پرې جنبی، دشمنی، ترګنی، مخالفت، جګړې او بی اتفاقی نه
کوو نو زه ستاسو په خدمت کښی دا عرض کوم چه څوک دشمنی، ترګنی، پرې جنبی،
پرېښودی نه شی نو هغوی دې خدایی خدمتګاری کښی نه داخلیږی او چه داخیږو نه
کلی پریږدی نو بیا دی خدایی خدمتګار شی او که دی کښی هم داخیږو نه پرې نه
ږدو نو دی وروو ولی فایده څه شوه؟ دې څیزو نو خو مونږ برباد کړی یو. زما په
تقریر دوی ښه پوه شول او څه اثر پرې وشو. له دی ځایه مونږ دریم کلی ته لاړو، او د مړ
دې کلی دي، هلته مو هم په جماعت کښی جلسه وکړه. زمونږ د ویرولو د پاره حکومت
د جلسی په رخت کښی د پېر با دې پولیس راوستلی وو چه خلکو یی هیڅ پروا ونه کړه
نو بیا لاړل. د دی ځایه زما اراده وه چه کیجوړی له لاړ شم لیکن زما طبیعت خراب شو
او هغه د سرکنه دوه میله لیری وه او پیاده مزل و، نو بیا شپې له میاں ګوجرو له لاړو او
بابو فضل الهی سره مو د خوند شپه تیره کړه د شپی موجاعت کښی جلسه وکړه او چه خلک
زمانه خبر شول نو ښځی، نر په ډېره مینه محبت جلسی له راغلل سباله هزارخانی له
لاړو. د دې ځای د جرګی او خدایی خدمتګارو انتظام می ډېر خوښ شو او بیا په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاقه کښې کلي په کلي وګرځېږ او خلک مې په علام تشدد په ښه شان پوه کړل او په صبر مې د ډېر زور ور کړو او د دې ځی دوره ختم شوه.

لاټ سره لیدل :

زما طبیعت ښه نه وځکه چه نه د شپې ارام وو او نه د ورځې باچاګی دستي جان شاګرد وهغه به نظمونه او ورول هغه هم ناجوړه شو هغه مې هم کلي ته رخصت کړو زه پېښور ته راغلم او ډاکټر صاحب سره پاتې شوم هغه راته د لاټ صاحب د ملاقات په باره کښې ووی چه تاته به یاد وي چه څه وخت ته په ډیره اسماعیل خان کښې په دوره وې نو ماته لاټ صاحب پوه چیټۍ ستا د ملاقات د پاره رالیږلی وه ، زمونږ هغه کښې لاټ صاحب مړ شوی و او د هغه په ځای سر ډائیلف ګریفتھ لاټ شوی و ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته ، هغه لاټ صاحب له زما د موجودګی خبر ورکړو او د دری بجې ملاقات مقرر شو زه ټیک د دری بجې د لاټ صاحب بنګلې له لاړم د هغه سکرټر زما په انتظار کښې ولاړ و ماته یې ورلیږي کړو او لاټ صاحب له یې بوتلم ، لاټ صاحب ماله مخې له راغی او زه یې ځان سره په کرسۍ کښېنولم او سکرټری بهر ته را ووت او مونږ لیسې ور پوری شو دروغ جوړ نه پس اول سوال یې په ما داوکړو چه زه تول عمر پېښور کښې پاتې شوی یم خو ته مې لیدلې نه یې ما ورته ووې چه تا سوله اکثر هغه خلک راځي چه خپل کار رونه لوی . بیا د خدائي خدمتګارو خبری شروع شوې ، ده راته ووې چه زمونږ او د پښتنو د ېر ښه تعلقات وو خو د بعضی خلکو په ګرمو تقریرونو هغه تعلقات خراب شو ما ورته ووې چه تعلقات په تقریرونو نه خرابېږي تاته به معلوم وي چه حیمسین پښتنو سره کوم قسم سلوک کړی او د دې په اوریدو سره لاټ صاحب سترګې ښکته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیمیس د پلیس کپتان وچه په ۱۹۳۱ع کښې د چارسدې په شرابخانه مونږ پکټنګ لګولی و ده د خدایي خدمتګارو مخصوص ځایونو ته د کی کوزی ځورندی کړې او د خپسی توب مشین یې رسیې را وړو او د هر خدایي خدمتګار پړې خسیان شول او دا اواز به یې کولو چه د پیښتنو غې ورکوم خدایي خدمتګارو نه به یې جامې وشلولې او بربنډ به یې کړل او چه په وهلو کښې به بې هوشه شو نو د غولو د متیازو یو ډنډ و کی جوړ کړی ؤ هغه ته به یې کذاګرځو داز مونږ لیبنا نه د مړګ نه هم بد ګڼړی ماورته ووی چه کوم ځای مونږ خدایي خدمتګار هم ستاسې د رعیت یو نو مونږ سره هم کم از کم هغه سلوک کوئ چه نورد رعیت سره یې کوئ نو هغه ووی چه مونږ یو شان سلوک کود او خلک بې ګناه نه ګرفتار دو ماورته ووې چه په دې ستاسره بحث نه کوم لیکن اکثر خدایي خدمتګار بې ګناه ګرفتار دوئ او د دو غو مقدمې پړی جوړ وئ ده ووی چه هغوی څه ناڅه کړې دي ماورته ووې چه د سودم خانو څه کړې دی چه تاسو ګرفتار کړي دی؟ او د مردان په حوالات کښې پراته دی شاه پسند خان او الله داد خان د جلیل څه تقصیر کړې دی؟ شیر بهادر خان او د هغه نور ورور دانو څه قصور کړې دی؟ اخر کښې د ازاد مرحد خبرې شوې ماورته ووی چه تاسو د پولیټیکل ایجنټ په محکمه په کوروونو روپې لګوئ نو د دی نه څه فایده وشوه؟ نو ده ووې چه مونږ خپله علاقه په دې باندې د دې خلکو د شر نه بچ کړې ده ماورته ووې چه د ځومره مودې نه تاسو په دې لګیایئ او ترکومه حده کامیاب شوي یئ نو ده ووې چه د دیرشو کالو نه زمونږ داکوشش دی خو تر اوسه پورې کامیاب شوي نه یو ماورته ووې چه مونږ له ینځه کاله موقع را کړئ او تاسو چه څومره روپۍ لګوئ د هغې شلمه حصه مونږ له را کړئ بیا زمونږ او د خپل کار مقابله و کړئ که زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لا ره فایده منده وه نو هغه جاری وساتی ! ما ته یې وویل چه نا سو بخه کوی ما
ورته وویل چه مونږ به دغه رو پی دخلکو په تعلیم صنعت او حرفت باندې ولګوو
او دخلکو به دا یقین را ولو چه مونږ دا هرڅه دقوم دفایدې دپاره کوو او دقوم خیر او
پښتون داسی قام دی چه دی د زور په نسبت په احسان زر تابع کیږي بیا به نه
پخپله داکی کوی او نه به بل څوک پریږدی . نو چه دلات صاحب نه نور څه جواب نه شو
نو ما ته یې وویل چه دې ملک ته د روس او افغانستان نه ډیر او ډیر ډار دی ته و په دی
وجه مونږ داکار کله پریښوی نشو او دا فوځونه چیرته کمولی شو ؟ ما ورته وویل دا افغانستان
غریب خواږ و څه خبره مه کوه ولی چه هغه تاته معلومه ده چه خپل خان هم ساتلی نه شی
نو په مونږ به څه حمله وکړی ؟ او بله دا چه ستاسو په افغانستان کښې کوم باچاخوښ
نه دي نو هغه باچایي کولی نه شی پاتی روس شو نو که دهغه نه تاسو ته خطره وي نو به
کار دی چه مونږ له دخپل ملک واک او اختیار را کړی په قول هندوستان کښې ستاسو
دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښې زمونږ خدایی خدمتګار دي . چه مونږ
له اختیار را کړی نو بیا که روس زمونږ په ملک را تلونو مونږ به یې مقابله کوو او زمونږ
ښځې نو به دملک دحفاظت دپاره تیار وي نو بیا روس حمله نه شی کولی او که دا نه کړی
نو مونږ خو ستاسو دپاره جنګ نه کوو او س مونږ پوه شوی یو چه جنګ دې مونږ
کوو او مزې دې ستاسو وي . زما دېری خبری ده نوټ کړې او را ته یې وویل چه
زه سباله دیلی ته ځم او ددی خبرو ذکر به وایسرای سره وکړم بیا یې را ته وویل چه
زه امید کوم چه اینده به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کیږی ما جواب ورکړه
چه لکه دا ځل چه دې څه ونکی ما پسې پولیس را لیږلی و دغه شان ما پسې پولیس را لیږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما او ستا ملاقات به کیږي . ده راته ووې ته خو عجیبه سړی یې ته خو لږ بهر وګوره
څومره خلک زما ملاقات ته راغلي دي زه ور سره ملاقات نه کوم او تاته زه وایم چه زما
ملاقات ته راځه او ته نه راځې نو ما ورته وویل چه دا بهر خلک چه راغلي دي دا خو خپل غرض دپاره نو
پسې راغلي دي او زما څخه غرض نشته . ملاقات ختم شو او زه د ډاکټر صاحب بنګلې له
راغلم . په سباله مې د نوښار د تلو انتظام وکړه

دنوښار په تحصیل کښې جلسې :

دلسم دسمبر سحر وختي زه سره د خپلو مومند وخدایي خدمتګارو نوښار ته
لاړو او دفتر ته ورغلو صلاح صاحب سره د نورو خدایي خدمتګارو دفتر کښې موجود
و او لږ ساعت پس د سینما د غاړې د کلو په دوره روان شو په لاره کښې مې د شا-
هباز ګړۍ جرنیل ولیدو چه پولیس په لاری کښې جیلخانې له بوتلو او دوه نیم کاله یې قید
کړی ؤ . مونږ باران کښې د کنډو جلسه وکړه او دغه نه پس صلاح صاحب او د نوښار
کارکنان رخصت شو او مونږ د اکوړې جرنیل صاحب سره پوړې وتو او پیر سباک کښې
مو جلسه وکړه او د پیر سباک نه شپې له زړې مینې له لاړو خلک راته انتظار کښې وو د
شپې موهلته هم جلسه وکړه او د سحر لمونځ نه اول د زړې مینې نه روان شو باقي
تول د سیند د غاړې کلو کښې مو جلسې وکړې او خلک مو د تحریک په غرض پوره کړل شپه
مو خیرآباد ته ورسوله . زما طبیعت د اول نه ښه نه ؤ او ازمې ناست و او د دې بې ارامۍ
په وجه نور هم ناجوړه شوم . ما به ډېر کوشش کوو چه د کار نه پس مې ارام ته پرېږدي
خو دوی نه پرېښودم . د شپې مو دلته جلسه وکړه . په دولسم دسمبر د ختکو علاقه
کښې د اباسیند په غاړه جهانګیرآباد کلي ته نژدې دیوې لویې جلسې انتظام مو کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له د صوابۍ تحصیل یې زرګونو خدايي خدمتګار راغلي وو د چې خلک هم په ښتنا زو
دا یوړي وتي وو او موږ ولاړ د وکښې راغلي وو. زه د لیږ ارام نه یې جلسې له لاړم،
شاعرانو قومي نظمونه واورول ډېر اثر یې وکړ وآخر کښې ما پخپل تقریر کښې ووې چې
زمونږ د صبر جنګ دی مونږ به د وهلو او ښکنځلو بدل نه اخلو مونږ به صبر کوو
او ځان به خدای ته سپاردو مونږ. خو خدايي خدمتګار یو خدای به زمونږ بدل
اخلي د خپلو زړونو نه خودغرضي او نفاق لیرې کړئ ځکه چې د دې د لاسه برباد
شوي یو ځان کښې ښه اخلاق پیدا کړئ ولې چې د ښو اخلاقو نه بیر ښوک ترقي کولی
نه شي. بله خبره مې دا وکړه چې اې پښتنو ورونو زه په دې نه پوهېږم چې تاسو ولې
د پیرنګیانو نه یېرېږئ د وی خو ستاسو په شان بنیادم دي ستاسو په شان یو
قوم دی تاسو خو یې د جنګو او نفاق تباه کړي ویره د رکښې پیدا شوې ده، د چا
چې زړه کښې چې د خدای ویره وي نو د هغه په زړه کښې د بل چا ویره نه راځي او د چا
نه یېرېږي او د چا په زړه کښې چې د خدای ویره نه وي هغه د هر چانه یېرېږي. نو یې
دې وجه چې مونږ د حکومت افسرانو د وینو نو یېرېږو. اې ورونو تاسو به زړه کښې د خدای
ویره پیدا کړئ او بیا مې ټولو ته اپیل وکړو چې کوم کلي کښې جلسه وي. نو هلته د ډوډۍ
چای مه کوئ او مه پاتې کیږئ او د کلي خلکو ته مې هم ووې چې چرته چای، ډوډۍ
هم مه ورکوئ مونږ غریب قام یو خلکو له چای، ډوډۍ نه شو ورکولی بیا مې ورته ووې
خلکو ته ووې چې اې ورونو! تاسو د خدای د پاره یوه ورځ روژه نیولی نه شئ؟
او که ښوک ډوډۍ د زړه پخه هم کړي نو تاسو یې مه خورئ نو چې یو ځل خلکو ته ډوډۍ
پاتې شي نو بیا به داسې نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوابي تحصیل کښې جلسې:

زه بیا د فردوس خان سره مانیرۍ ته روان شوم په لاره یو بوډا سړی راته
ووېي چه باچاخان زه خوښ ایله پوه شوم چه پېرنګی هم زموږ په شان بنیادم دی.
شپه مې فردوس خان سره په ارام تېره کړه سباله یو خدائی خدمتګار وفات شو نو
د هغه جنازه مو وکړه بیا مو د ملاهې د ځای تصفیه وکړه. دوی ملاهې له ځای
ورکړی وو یو کس ئې پکښې خفه و هغه مو راضی کړو بیا له دې ځایه باجا ته روان شو لي
چه زموږ د باجاخانان بې ګناه پولیس ګرفتار کړي وو. د لته مو جماعت کښې جلسه وکړه
بیا کلابټ له لاړو د کلابټ په خلکو کښې حکومت ځه بې اتفاقي پیدا کړې وه خودغرضو
خلکو پکښې شرارت کولو ما ورته هم په هغه معامله تقریر وکړو چه فکر وکړئ د هغه
سنه اثر وشو او د دوانیل و په وخت کښې د کلابټ د خان زوی راته ووېي چه تسلي
ساته موږ پوه یو موږ ځوک جنګولی نه شي. له دې ځای نه زروبۍ ته لاړو هلته
مو هم جماعت کښې جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول ډېره کامیابه جلسه وشوه
زه پوه شوم چه په خلکو کښې سیاسي شعور پیدا شوی دی. له دغه ځای مرغز ته
شپې له لاړو په مرغز کښې مو د شپې جلسه وکړه، د مرغز جرګه او خدائی خدمتګار
ډېر مخلصان او پوه دی. دوی راته د خپل مصیبت ټولې قصې وکړې او راته یي
ووېي چه بېګناه د پولیس هغه پېرنګی ووهلو او بیا یي د کلابټ خلکو ته ووېي چه دعوی
هم پرې وکړئ خو په موږ د کلي خلکو دعوی ونه کړه د دوی جرنیل قابل او پوه سړی
دی او دا د هغه قابلیت دی چه دا جذبه یي په خدائی خدمتګارو کښې پیدا کړې
ده. سباله د مرغز نه قبلې ته یوکلی دی د هغه صلاح صاحب مجبور کړو او د سحر چای یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هلته لاړو، خلک چه زمونږ نه خبر شو نو راجمع شو هغوی ته مې هم دوه درې ولې او
قاموله یو مختصر تقریر وکړو او بیا له دې ځایه کوټې له لاړو او بیا توپې له لاړو ولې چه
ددې ځای ډېر کارکنان حکومت گرفتار کړي وو. توپي کښې پښتنګ ګلېل لی و. دهغه
کتوله لاړو ما پوې بعضې سوالونه وکړل چه تاسو ولې پښتنګ لګولی دی؟ دوی ووې
چه دا خلک بد بیشې مالونه خرڅوي ما ورته ووې چه تاسو څه غواړئ؟ دوی وې
چه د خپل ملک مال دې خرڅوي نوما ترې تپوس وکړو چه دې کښې ستاسو فایده
ده او هغه کښې مو څه نقصان دی؟ دوی ووې چه د ملک مال چه خرڅېږي نو
پیسې به زمونږ ملک کښې پاتې کېږي او چه د پردي ملک مال خرڅېږي نو پیسې به
پردی ملک ته ځی. زه ډېر خوشاله شوم ولې چه دا کوم خدائي خدمتګار ولاړ وو نو هغه د
یو ورو کي کلي بې تعلیمه هلکان وو او نورې چه مې ترې پوښتنې وکړې نو دهغوي
هم پوره ځوابونه راکړل دلته هم پولیسو په خدائي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي وو. زه
پوه شوم چه زمونږ په قوم کښې یو پوهه راغلې ده بیا مې جماعت کښې تقریر وکړو او خلکو ته
مې ووې چه دا خدائي خدمتګار ستاسو کهتل وی دی تاسوله ستاسو د پلار دنیکه
بایللی ملک کټهی نو تاسو ورسره ولې بد سلوک کوئ؟ که پېرنګیان مونږ سره هر قسم
سلوک کوی نو مونږ ترې ګیله نه کوو خکه چه هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چه که
پښتانه را نه خپل ملک ازاد کړي نو زمونږ به څه حال وي؟ زمونږ ګیله ستاسو نه ده تاسو
خو زمونږ قوم یئ او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک ازادشی نو ددې فایده
خو به ټول قوم ته وي. چه جلسه ختمه شوه نو د (مینئ) مولانا صاحب راته ووې چه
مونږ سره به ضرور ځی او زمونږ د خلکو ډېر خواهش دی چه هلته موږ هم جلسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ماورته ووې چه مولانا صاحب ته زما حال ویني زه ناجوړه یم پوهیږ. ده چه زه واپس
شم او چه کله الړ شنه شوم نو بیا به ستاسو کلي ته درشم دوی راضي شو او مونږ صوابي
غلو، په صوابي کښې په زړګونو منځي اونږ جمع وو او سالار صاحب منیرخان، نجوبای
فردوس خان د ډیر ښه انتظام کړی و هغوی ته مې تقریر وکړو خدایي خدمتګار را نه
چاپېره شوه چه بېګاله به مونږ سره شپه کوئ ماورته ووې چه تاسو ماوینئ چه زه ناجوړه
و به دې ناجوړه وجود لګیا یم شپه او ورځ کار کوم خکه چه نن دی که سبا دې حکومت
ونه نیسي او د خدمت موقع نه راکوي او دا تول انتظار راونلاتپیل کنفرانس ته دی
زه کوښښ کوم چه څومره کېدی شي چه په دې خپل قوم کښې دوری وکړم او دوی
سره خپه باندی پوه کړم.

هغوی اجازه راکړه او شپې له تولا ندی له لاړو شپه ښه په ارام تېره شوه
نه خبر شوم چه میا احمد شاه صاحب او د ده لي هره میاشت زما برخلاف کتابګي چاپ
ي او خلکو کښې خوروي او دلته یو مولانا صاحب د هغوی د پاره سخته پرا پیګنډه شروع
پ ده ما هغوی ته ووې چه مونږ خو د خدای د پاره لګیا یو د دی قوم خدمت کوو
م زمونږ ملګر تیا وکړه نو دوی به ازاد شي او که زمونږ مخالفت یې وکړو نو دوی به
دشي ولي چه بغیر د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسېدی نه شو. غم او فکر هغه
سره وي چه د ځان د پاره کار کوي او څوک چه د خدای د پاره کار کوی هغوی هیڅ غم
ونه کوي. احمد شاه میا به هره ورځ زما برخلاف هغه قصه به اخبارونو کښې لیکله او
ښتونه به یې هم چاپ کول، لیکن ما د ده چرې هم خواب نه ورکولو ولې چه د دی نه بیت
جوړېده ما خو خپل کار کولو او په دی خبرو مې وخت نه ضایع کولو، بې شکه چه د دروغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وخته پوري په خلکو کښي غلط فهمي پيدا کولې شي خو چه د بنتيادانسي نو د دروغ پا
کيدې نه شي. چه سباله مونږ په دغه کلي کښي د يو مهربان فاتحي له لاړو هلته د هغه په
کښي مي ډيل زور ملګري او مهربان مولانا سره ملاقات وشو او ورته مي ووې چه مولا
صاحب په سياسياتو کښي کڅه مونږ منځ کښي څه اختلاف راغلي وي نو اخر بله خبره نه
رسول الله صلى الله عليه وسلم هم وايي چه اختلاف دامت رحمت دی او ما مونږ ته چه د رحم
په ځاي زحمت شوی دی دا زمونږ ذاتيات دي، مونږ له ډيل زاړه تعلقات پرېښو
په کار نه دي اوزه چه ستاسو کلي ته راشم نو ملاقات خو راسره کوئ. د دعانه پس مو
جماعت له روان شو، مولانا صاحب مې هم ځان سره روان کړو خلک جمع وو مولانا صا
ته مې ووې که ته څه ويل غواړې نو و وايه مولانا صاحب وې وخت تنګ دی زه څه
ته ډيل تقرير وکړه، ما خلکو ته ووې چه اې وررونو، عزيزانو تاسو ډيل ځان پخپل س
او زيان پوه کړئ زه نه پوهيږم چه خلک زمونږ مخالفت ولې کوي مونږ خود خلکو
يو. تکليفونه او مصيبتونه په ځان تېر وو او ګټه قوم له کوو په کار دی چه دوی هم زمو
په شان د پرنګيانو مخالفت وکړي ولی چه هغوی مونږ غلامان کړي يو. زمونږ د
نيکه ملک يې رانه نيولي دی، دا ملک خو خداې مونږ له او زمونږ بچو له راکړي دی خ
د خود غرضۍ او بې اتفاقي په وجه هغوی زمونږ په ملک مزې کوی، خلک وايي چه زمو
جرګه پاتي نه شوه، مونږ د مصر په شان په کانګرس کښي او به شوا خداې خد متکا
د هغوی رضا کار شول، دا خبره غلطه ده زمونږ جرګه جرګه دا او زمونږ دا خداې خد متګار خداې خد مت
دي دا خبره داسې ده چه مونږ کانګرس سره تعاون کړې، يو خو دا فيصله ما نه ده کړې
لوي جرګې کړې ده او د مياصاحب او عبد الاکبر خان په رضايي کړې، د تاسو خولږ يا د کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږ کانګرس سره نه وو نو پیرنګي په مونږ توره ښبه جوړه کړې وه او په مونږ خدایي خد
کارولي داسې لوبې کړې وې چه په دنیا کښې به په ډېرو کمو خلکو داسې لوبې شوې وي
نږ لې ټول جیلخانو کښې اچولي وو او چه هرکله ستاسو جرګې فیصله وکړه او مونږ کانګرس
م شو نو دهغوی په کوشش مونږ د جیلخانو نه راوبهر شو او دا دی ستاسو په جلسه
ی تقریر کوم که دهغوی کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ ټول خدایي
متګار په جیلخانو کښې پراته وو په دې وخت کښې مونږ پیرنګي له دخپل اتفاق په
یو ښکر مات کړې دی او که مونږ اتفاق وکړو نو دا بل ښکر به یې هم مات شي او د
د زور او ظلم نه به خلاص شو . او دکانګرس سره خو مونږ هم د دې د پاره ملګري شوي
چه دا خپل ملک ازاد کړو تاسو مهرباني وکړئ او په دې خبرو ځان پوه کړئ .
وخت لږ و ما خپل تقریر ختم کړو ، کالوخان کښې راته ډېر خلک په انتظار کښې ناست
په دې وخت کښې مولانا صاحب ماته وویل چه زه هم څه ویل غواړم ته دې خلکوته
یه ماورته وویل چه تاته خو ما ویلي وو چه تقریر وکړه ، تاونکړو او س زه دلته زیاتې
ظار کولی نه شم ، ولې چه کالوخان کښې ډېر خلک ماته انتظار کښې ناست دی ، ته دوی ته
تقریر وکړه ، او ماله اجازه راکړه چه زه کالوخان ته لاړ شم . زما د روانیدو سره
ې خلک روان شول ، په دې وجه مولانا صاحب ته تقریر ونه کړې شو .
مونږ چه کالوخان ته ورسیدو نو خلک جمع وو خلکوته مې وویل چه ای ورونو
و به دا وایئ چه زه نن تاسو له دکامدارخان د ګرفتارۍ د غمخوارۍ له پاره راغلی
ه ، زه غمخوارۍ له راغلی نه یم بلکه تاسو له مبارکۍ له راغلی یم او تاسو له مبارکي
وم چه ستاسو داسې یو ننګیالی خان وچه ستاسو د پاره او د ټول قوم او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره جیلخانې ته لاړو اوزه دهغه مودې لپاره او خپلو خپلوانو له دخان دا سې
نیک کار ته جیلخانې ته په تلو مبارکي ورکوم. بیامې دې خلکو ته ووې چې ای و
هر څه چې تاسو سره کېږي په هغه صبر کوئ دا زاد نه چا بازار مونډلی نه دی او د
کاسه نسکوره ده څو مره چې پیرنګیان په مونږ ظلم او زیاتی کړي هغو مره به
تباه شي او مونږ به ترې خلاص شو.

ددې ځای نه بیا ادینه ته لاړو هلته هم خدایي خدمتګار و ته مې د
تلقین وکړو او بیا اسمیلا ته لاړم. په دې خلکو کښې ډېر جوش او خروش و
چې پیرنګي زور او ظلم شروع کړې و. دوی ته مې هم د صبر او عدم تشدد تلقی
او بیا مانبام شهباز ګړۍ ته ورسېدم دلته لې هم زمونږ جرنیل صاحب فیولي ؤ
هم ډېر جوش ؤ خلکو له مې تسلي ورکړه او خدایي خدمتګار و له مې د جرنیل صا
دقید مبارکي ورکړه. دلته مې د ګجرات بختشالي صاحبزاده صاحب ته ووې چې یو
تیاره کړه لیکن دخپلو تلو ذکر مې هېچا سره ونه کړو داخبره مې پټه وساتله چې
ځای له مونږ تلو هغه ورکوټي کلي و او دا د دوره پولیس چې مونږ سره کړ ځ
دا به په هغو خلکو لوی بوج وصاحبزاده صاحب نه به چې چا پوښتنه وکړه نو هغه
چې مونږ ګجرات بختشالي ته ځو. مونږ تانګه کښې روان شو او د سړک په غاړه یو
کلي ؤ مونږ چې څه وخت د پولیس موټر ولید ونو کلي له د ننه شو پولیس زمو
خبر نه شو هغه ګجرات له بختشالي له روان شو. د کلي خلک چې خبر شول نو ښه
زمونږ لید وله راغلل زما په راتګ ډېر خوشحاله شو خدایي خدمتګار و ته
چې څه چاکړه تیار وي هغه راوړي او که نه وي نو خیر دی شپه به مونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړو خو چه زمونږ د پاره نوی بخلی ونه کړي ! چه ډوډی موږ خوړه لږ ارام مو وکړو نو له ورځ بی ارامه وو ډېر ستړی شوي وو خو نول خلک جماعت کښی را جمع شوی وو هغوی ووې چه باچا خان دې مونږ ته یو څو خبری وکړي. د لموځ نه پس د هغوی د محبت می اول شکریه ادا کړه او بیا می ورته د تحریک متعلق یو څو خبری وکړې او په دې خبره می ډېر زور واچولو چه په هر مصیبت به صبر کوئ.

سبا له هوتی له لاړو. چه کلپانی ته ورسېدو نو څه کورو چه پولیس والا په شلو کښی خر پر ناست دی ما ته یې ووې چه تو له شپه د رپسی ګرځېدلی یو او بیا دلته کښېناستو او د مردان نور پولیس هم تو له شپه تا سو پسی منډ ی وهلي دي خو تا سوې مونږ لی نه یئ د غه انسپکټر ما له د دفعه ایک سو چوالیس (د قانون ۱۴۴ ماده) حکمنامه را کړه هغه کښی یې لیکلی وو چه ملکنډ ایجنسی له به نه ځې ما غلام محمد خان د لوند خوړ ته ویلی وو چه هلته لاړ شی هغه لاړو او دوی ګرفتار کړو نو په مایی د دې د پاره دفعه ولګوله چه دی چه خبر شی نو خامخا به ملکنډ ایجنسی ته ځي او حکومت مونږ نه ایجنسو ته پرېښودو او نه قبایلو ته مونږ ډېر کوشش نه کړی وو چه مونږ دې ورونو ته لاړ شو او دوی هم مونږ د لېښتنو په دی نوی ورود ی کښی شریک کړو او دا یی لاځه کوي چه هغه د خدایی خدمتګار و هغه حکومت هم چه جوړ شو نو هغوی هم زمونږ دې قبایلی ورونو ته په تللو نه خوشالیدل. ولې چه هغوی ویل چه پیرنګیان به خپه شی. حقیقت دا دی چه حکومت خو زمونږ وخو واک د کوډېزو

د هوتی نه تو رو له لاړو زمونږ یو ډېر زوړ خدایی خدمتګار او بهادر کارکن عبدالرحیم خان مړ شوی و ما سره یې د هزاره ی دوره کړې وه او چه څه وخت مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له تلو نو چې پولیس والا راله تو لکونه نیولی وو نو ده ماته ووې چې خه چل وکړو
ورته ووې چې ورځ پرې نودې پرې د تلو نه مخکښې ورغی. ده به په مرګ مونږ
نه ډېر نقصان ورسېده مونږ خو به ده رو ووحنازه موونه کړې شوه. فاتحه مې
وکړه دهغه مورا وخپلوانوله مې داد ګیرنه وکړه. دهغه قبر له لاړو اوما او تو لوخدا ئي
خدمتګار وورته ډېره دعا وکړه بیا مې جماعت کښې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته مې
ووې چې دعبدالرحیم خان په مرګ مه خپه کېږئ خدای به هغه وبښی او دهغه په
ځای به داسلام دخدمت دپاره ډېر خلک پیدا کړي. بیا (مایار) ته لاړو
ملیا ر و صل صاحب ډېر مخلص او دکار سړی دی دغلته ډېر خلک جمع شوي وو هلته
لږ ایسار شو او خلکو ته مې هم یو څو خبرې وکړې.

ددی ځای نه مردان ته راغلو او دلته خبر شوم چې د سودم خانان د
شوي دي زما طبیعت ډېر خراب وما غوښتل چې دقاضی صاحب په ځای کښې لږ
ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرېښودم. قاضی صاحب مې پوه کړو چې بېګاله به د لت
راځم خلکو ته مې ووې چې ستاسو نه رخصت یم مخکښې ځم خو خلکو زه کله پرېښودم
اوبیا له روان شوم نو خلک را نه رخصت شول مونږ اوبیا سره نږدی دهغه کلي
ورغلو پولیس والا راپسې وو، دهغوی نه چېرته خلا صېږو؟ مونږ لمونځ کولو چا
خلک خبر شول او خدائي خدمتګار و زر زر وردې راغوستي او یو ساعت کښې
کلی خلک را جمع شول دهغوی دمحبت شکریه مې ادا کړه او بیا مې تری اجازت
واخستو او مونږ دقاضی صاحب ځای له لاړو. دقاضی صاحب ځای کښې د سود
خان ناست و اول مې دهغه مبارکی ورکړه بیا مو خبرې شروع کړې ده راته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستاسو د اتلل سودم ته ډېر ضروري دی ولی چه په غزنیو خلکو کښې حکومت یوه غلط پراپیګنډه شروع کړې ده چه په حقیقت یې پوه کړې چه دوی کښې غلط فهمی پیدا نه شي. ما ورته ووې چه زه خو نیمچر شوی یم لږ ارام کوم نو په شلم دسمبر به درشم.

مونږ سبا وختی ادې له لاړو یوه ټانګه مو کرایې کړه او درګۍ له داغلو بیا پیاده کلا اباد له لاړو خلک ډېر په جوش کښې وو. ما ورته د صبر او عدم تشدد تلقین وکړه. د کلا اباد نه شیپې ته خیل کلي محمد نادرخان له راغلم دلته مې دمې ته نیت و خو د اتمانزو نه خبر راغی چه په شلم دسمبر باندی د سرحد دلویې جرګې جلسه ده او دخط په لید و دا روان شوم. مونږ یوه شپه دلته وکړه سبا له اتمانزو له لاړو چه هلته ورسېد وځه ګورو چه د نوښار د تحصیل شل، پنځه ولیشت افسران خدایی خدمتګار په ادې کښې راغلل زما په لید و راکوز شو او جرګې له لاړو هغوی راته ووې چه زمونږ د جرنیلي جګړه ده زمونږ فیصله وکړه. ما ووې چه خدایی خدمتګار خو په عمل وجګړې نه کوی، په خدمت کښې جګړه نه وي جګړی خو په ذاتیاتو پیدا کېږي زما داوینا هغوی ډېره محسوسه کړه او ټول ډېر ملامته شو نو بیا مې ورته ووې چه سالار اعظم صاحب له لاړشئ هغه به فیصله وکړي. هغوی ووې چه هغه میرې له تلی دی ما ووې میرې ته لاړشئ هغوی سالار صاحب پسې لاړل.

دلویې جرګې اجلاس:

د دوه دی وخت و چه سالار صاحب راورسېد زمونږ جرګې له راغی زه خو جوړ نه وم. ما ترې اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فیصله په خوشالی او په رضا سره وشوه. سبا له وختی دوی واپس لاړل د سرحد لویه جرګه را ورسېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه شروع شوه د ټولونه اول حکیم عبدالسلام صاحب دا تجویز پیش کړو چه یو ډیپوټیشن مقرر کول په کار دي چه هغوی میا احمد شاه صاحب او عبدالاکبر خان راضی کړي. او خان سره يې شامل کړو مایي تائید وکړو او ماووې چه مونږ خو لیوی کړي نه دی، هغوی جدا شوي دي که هغوی بیا د تلل غواړی نو جرګی نه به هیڅ عذر نه وي. د دواړو شاه محمد خان د دې تجویز مخالفت وکړو چه هغوی خو د جرګی نه بغاوت کړی دی او د جرګی برخلاف کار کوی.

بل تجویز د کانګرس د امداد اخیستو د دی تجویز ما سخت مخالفت وکړو ما ووې چه تراوسه پورې مونږ د کانګرس نه یوه پیسه هم نه ده اخیستی او خلک دا بیهی خبری کوی او که تاسو د کانګرس نه امداد واخیستو نو بیا خو به حکومت او برخلاف خلک سبه پراپیګنډه شروع کړي ما ورته دا هم ووې چه جواهر لال مانه په دی خفه شوی و د ډاکټر انصاری په کور کښی د ورکنګ کمیټی اجلاس و هغه راته ووې چه مونږ به هغه مخکښی کانګرس له په پیښور کښی څلور، پنځه سوه روپۍ د میاشتی امداد ورکولو ستاسو جماعت ډېر لوی دی تاسو له به ډېر امداد د ورکوو ما ورته ووې چه د ملک یوازی ستاسو دی که زمونږ هم دی؟ که ستاسو هم وی او زمونږ هم وی نو بیا تاسو نه امداد ولې واخلو هغه مانه په دې خفه شو او ډاکټر انصاری صاحب ته يې ووې چه دی خو ډېر مغرور ه دی او دا تجویز هم نامنظور شو، بیا سردار دام سنګه زمونږ خدایي خدمتګار یو تجویز پیش کړو چه دا انګلستان وزیراعظم چه د سرحد د حقوقو متعلق کوم تقریر کړی دی هغه تسلی بخش نه دی او مونږ ته منظور نه دی لیکن ثمین جان وکیل د ده د تجویز مخالفت وکړو او دا تجویز يې پیش کړ چه دا لیفادم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له اخیستل په کار دی . قاضی صاحب او علی اصغر خان ووی چه ښه راکوی دا به واخلو او نور به څه کتو . مالوي جرګي ته ووی چه ددی په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک به ښه ترقی وکړی پیرنګیان دا سی نادانان دي چه مونږ له به هغه حقوق راکړی چه په کوم کښی زمونږ فایده وي ، نو ما ووییل چه زه ددی هم مخالف نه یم که چاته پکښی فایده ښکاري نو وا دی خلی خو ددی تجویز هم شاد محمد خان ددواوی سخت مخالفت وکړو چه مونږ مکمله ازادی غوښتله او اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان ترې انکار کړی دی ، په دی کښی هیڅ فایده نشته . دښمین جان تجویز وغورزبده او دسردار رام سنګه تجویز پاس شو نوري هم چه ښه خبری وي هغه فیصله شوې او جلسه ختمه شوه او یو څو ممبران شپی ته پاتی شول او نور لاړل .

په دوه ویشتم دد سمبر په پښور کښی

یولوی دربار وچه

هغه کښی

هم درېفارمز د خبرو

تجویزو . ډاکټر خانصاحب له او ماله لاټ صاحب دعوتنامی رالیږلی وې ، ما او قاضی عطاء الله او ډاکټر په دی خبری وکړی چه تلل په کار دی که نه زه خو ناجوړه وم لیکن په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله وشوه چه په داسې حالت کښې چه حکومت لګیا دی په خدایي-
خدمتګار و ظلمونه کوی نو تلل په کار نه دی او موږ هغې له لاړه نه شو.
زما طبیعت نور هم خراب شو او تبه مې هم ورسره
پیدا شوه ، په دې وجه ډاکټر صاحب
د علاج د پاره پېښور ته
بوتلم
زه یې په خپله بنګله
کښې ډېره کړم او زما علاج یې شروع
کړو او خلک یې رانه بند کړل زما علاج خو ارام و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هزاري باغ جيل کښې
با هرعامه ګرفتاري

زمونږ ګرفتاري، عامه ګرفتاري او تشدد
هزاري باغ جيل ته
بهادره ننجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کښې د سرحد ارجیل تار راغی او خورشید بهن هم راته لیکلي وو چه کاملاً هي جې به په اووه ویشتم د سمبر او د سپږی نوته په شپږ ویشتم تاریخ راشه. زه ناجوړه وم خو دا تلل هم ضرور وو، په دې وجه ما اراده وکړه چه پنځه ویشتم دسمبر په سحر وختي په فرنټیر میل کښې بمبئ ته روانه شم. ماسره د تلو د پاره قاضي عطاءالله خان امین جان او ډاکوړې جرنیل هم تیار شو او فیصله په دې وشوه چه مونږ به پېښور نه روان شو، قاضي صاحب به په نوښار کښې راسره شي او ډاکوړې جرنیل به په اکوړې راسره مل شي خو انسان ته خپل تقدیر معلوم نه دی، تقدیر په تدبیر پورې خاندي په څلیر-ویشتم د دسمبر ما خپل کاغذونه تیار کړل او د تهیس د پاره می تانګې والا ته هم ووې ډاکټر صاحب ته ما وویل چه په پنځه ویشتم سحر وختي راشه، ډاکټر صاحب او میم صاحب کلي ته تلل، په دغه وخت کښې د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان زما پوښتنې ته راغی. ماښام ډاکټر صاحب بیا ځي د کلي نه راغی او میم صاحب یې کلي کښې پریښوه.

زمونږ ګرفتاري:

چه په دې کښې زمونږ یو مهربان راغی هغه ووې چه ما ته معلومه شوې ده چه تاسو بیګاله ګرفتار وې. ډاکټر صاحب دا نه منل هغه ووې چه دا راز به پټ وي خو ما ته ووې چه که مونږ ګرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رخصت شو، ماسره چه کوم کاغذات وو هغه می خپل نوکر حنیف الله له ورکړل چه دا میم صاحب له ورکړه. ډاکټر صاحب راته اواز وکړو چه پولیس راغلل، زمونږ د بنګلې نه چاپېر شول او یو پېرنګی ماله راغی او راته یې ووې چه تا ګرفتاروم، ما ورته ووې چه ډېره ښه ده ستا او ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت به شکریه اداکړم چه ما گرفتار کړئ ځکه چه زه ناجوړه یم او ارام ته می ضرورت نه پرېږدی اوس به ارام وکړم هغه پیسی یوه میمه راغله ما هغی ته د بنګلی ورلیری کړی او به ارام می کښېښوله .

حکومت ته د میم صاحب د وی راتلل معلوم نه ؤ دا یې د دې د پاره راليږلی وه چه ډاکټر صاحب بښځه میم صاحب به یوازې وي دا به ورسره شپه تېره کړي لږ ساعت وروسته بل پیرنګی راغی هغه مونږ په خلېر ولیشتم د دسمبر د شپې گرفتار کړو د بنګلی نه بهر راغلو او زه يې په یو موټر کښېنی او ډاکټر صاحب یې په بل موټر کښېنی کښېښولو هغوی زمونږ د گرفتارئ د پاره ډېر پولیس راوستلی وو شاید چه د هغوی به دا خیال و چه مونږ به ورسره جنګ کوو . ډاکټر صاحب د شپې په جامو کښی راغی ما ورته وویل چه جامی بدلی کړه معلومه نه ده چه مونږ چېرته بیايي . ډاکټر صاحب جامی بدلی کړې چه د پېښور نه وا وړېدو نو زما خیال و چه هر پېښور ته به مو بیايي چه دې کښی د اټک پل ته ورسېدو د لته قول موټرونه ودرېدل پل بند و ما سره چه کوم پیرنګی و هغه ورکوز شو او سنتری ته يې اواز وکړو چه فلانی صاحب ته ټیلیفون وکړه او ورته ووایه چه مونږ ته دروازه لیری کړه لږ ساعت پس ور لیرې شو مونږ چه د پل نه پورې وتو موټرونه ودرېدل او مونږ يې د موټرونه کوز کړو دلته د پولیس په چوکۍ کښی یوه کمره وه مونږ يې ورد ننه کړو زما طبیعت ډېر خراب و تللې هم نه شوم نو ما له هغه پیرنګی کټ راوړو او زه په هغه کښی څملاستم ، ډاکټر صاحب ته يې هم یو کټ راووړ . په دې کښی لږ ساعت پس قاضی صاحب راورسېد ، د هغه نه پس سعد الله خان زما ورار هم راورسېد ، قاضی صاحب ما سره او سعد الله خان ډاکټر صاحب سره څملاستل او مونږ په ارام موخوب وکړو . سحر وختی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ سره دهغو پېژنګیانو تیسن له لاړو هلته ډېر پولیس ولاړ وو اوزمونږ د پارټي دلو سپېشل ټرین انتظام کړی و مونږ یې هغه ګاډي کښې ورد ننه کړو او زما په دې کښې د ننه یې په مونږ ټوپک په لاس او سنګین چړاوېږه وددوله او ګاډي روان شو تاسو ته به یاد وي چې مالاټ صاحب سره ملاقات کولو نو زما خبرې یې نوټ کولې او ده وې چې دا به زه وایسرا سره کوم نو نتیجه دا شوه چې د روند ټیبل کنفرانس فیل شو نو به هندوستان کښې یې د ټولو نه اول زه ګرفتار کړم او د ټولو نه یې خطرناک ثابت کړم دغه نوټونه یې د دې غرض د پاره اخیستل. په دې شپه چې زه یې ونیولم هم په دغه شپه په سرحد کښې هم پنځه سوه مشران خدایي خدمتګار ګرفتار شول.

عامه ګرفتارۍ او تشدد:

زما د نیولو نه پس په ټوله صوبه کښې عامې ګرفتارۍ شروع شوې چې د خدایي خدمتګار قیدیانو تعداد چې زرګونو ته ورسېده نو بیا یې نور نه نیول بیا به پولیس او د ملټري په کلو ورتلل او خدایي خدمتګار به یې وهل او ټکول به یې خو او بو کښې به یې اچول او کورونه به یې ورته تالا کول. د چارسدې په تحصیل خدایي خدمتګارو پکښې شروع کړه شل شل کسان به هره ورځ راتلل پولیس والو به په کوټکونو وهل او خلکو به ګرفتارۍ ورکولې.

د هرې پور په جیلخانه کښې د نورو ټولو جیلخانو نه زیات خدایي خدمتګار قیدیان وو یوازې دې جیلخانه کښې دیارلس زرو نه زیات قیدیان وو، حکومت په دوی ډېر ظلم شروع کړو چې دوی تنګ شي او معافي وغواړي. په یخ ژمي کښې یې دوی له یو یو کمبل ورکړی و چې د سپږو نه ډک ؤ د سیمټو بادکونه وو هغه به یې پرې وو ینځل یوه جوړه جامې وې هغه به یې هم وو ینځلې. باران به ورېدو، جامې به یې جنګلو کښې خوړندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي اوكمبل ببرك د خان نه تاوكړى و شپه به په ناسته تېره شوه په دويمه اوكله به
سهيمه ورځ به يې يوه چپاتي وركوه چه يوه نوړى به شوه چه سهار به پوهېدو نو بيا به ختم
ه، د دې ظلم برخلاف يو بود اهند و خدايي خدمتګار خبرې بندې كړې وې او دچې
ولې دوژه يې وېنوله چه ترمړګه يې جارى وساتله. شپږ مياشتې پس هغه مړ شو او خپلو
چو د جېلخانې نه مړينو ته يوړو. د دې ظلم برخلاف دا تمانزو حيات كل خدايي خدمتګار
خاولېښت ورځې بهوك هړتال وكړو او د سرانجام خان سپرنټنډنټ په خوله يې مات كړو
هغه ورسره وعده وكړه چه ستا مطالبې منم. سرانجام خان چه سپرنټنډنټ شو نو
يد يانو له يې تسلي وركوه او زور ظلم يې ختم كړو او قيد يانو مشقتونه شروع كړل. دده
اسلوك د پيرنګيانو خوښ نه شو نو دى يې بدل كړو او دده په ځاى يې د بهادر صوبه
و پيرنګى را وغوښتو چه نوم يې صمت و. هغه هم په اول اول كښې خدايي خدمتګارو
سره سښه جنګ وكړو او خدايي خدمتګارو سښه په نوره دده مقابله وكړه. د تاپ وردى
لادې اغوستې. بندې ځكې، د نله بېړې او نورې سزاګانې يې وركړې د دې كاله
پ په خدايي خدمتګارو دغه تكليفونه تېر كړل خو سمته كامياب نه شو او د دې نه پس
يا خدايي خدمتګارو سره ډېر ښه شو.

زمونږ د كتو زو عبدالله جان او د هغه پلار قلي خان ته پښېن شو هغه د چار-
سده اسسټنټ كمشنر و هغه په عبدالله جان رعب واچولو كچرى د خلكو نه ډكه
ه پوليس والارو قلي خان ورته ووې چه ته د پيرنګى حكومت خلاف نظم وايې چه:
د انقلاب به شم خار خار» عبدالله جان ورته ووېل چه زه اوس هم دا وايم په نخرې
چغه داسې ووېل «د انقلاب به شم خار خار- كه ځوك مې سر كاندى په دار دار» زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانانو د جرئت داسې ډېرې قصې دي چه هيڅ شان دجا دعب پې اثر نه کوي
دا خو دېته ما مثال بيان کړو .

هزارې باغ جېل کښې :

حکومت مونږ سره د سرحد نه يو سردار خيل دپوليس انسپکټر لخپله طرفه
لګولې وو ، هرې صوبې ته چه به زمونږ کاډې روانېدلو دهغې پوليس به زمونږ د
نګرانې او حفاظت انتظام کولو او هغه به راسره کېدې . د پنجاب پوليس يو انسپکټر
چه په مونږ لګېدلی وو ددې انسپکټر داکار و چه کله به مونږ د ډبې کړکۍ لېرې کړې
نو دی به راغی او هغه به يې بندې کړې اخر ما ورته ووې چه انسپکټر صاحب مونږ
خو ښځې نه يو چه مونږ کړکۍ د هوا د پاره لېرې کړو ته يې بندې کړې چه د دې څوک
ونه وينې او زمونږ دا د صوبه سرحد انسپکټر سردار خيل د ډاکټر صاحب او د ق(اضي)
صاحب ډېر اشنا و او دا به يې هم وې چه زه د ډاکټر صاحب د مړګ نه بچ کړې يم
قاضي صاحب سره د اخبار ډېر شوق و ده به د هغه ځيل اشنانه اخبار غوښته خو هغ(ه)
دويې نه اخبار نه ورکولو زما خو هميشه دا قاعده ده چه ګرفتار شم نو چه کوم پوليس ما س(ره)
وي نه ترې تپوس کوم او نه ترې څه غواړم . زمونږ د اکاډې چه به د کوټلې او ا(و)
اخيستو د پاره ودرېده نو مونږ لېږې خو به کوږ که او ور ونه بندې وو او که زمونږ به کو(م)
بېدو ته شوق شوی و نو دې پنجابې به نه پرېښودو . څه وخت چه زمونږ کاډې يو(ې)
ته ورسېده نو زمونږ د چارج اخيستو د پاره يو انګرېز افسر او يو ګوره سارجنټ
راغی او چه هغه چارج واخيستو نو زما ډبې له راغی او د ډبې دروازې يې لېرې
کړه او ماته يې ووې چه راځه راکوز شه تېيس کښې وګرځه ښې ازادي کړه . او س(ره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه انګریزانو د پنجاب د دغو مسلمانانو افسرانو د روي مقابله وکړئ ! انګریز سره
و زموږ جنګ ؤ او موږ تري حکومت اخیستو او دا زموږ مسلمانان پنجابي
رور ؤ چه موږ د دوی د پاره حکومت کټلو . دا ورځ د دوی د (ابره دن) ړومبي
ځ وه هغه سره ډېره مینه محبت ما ته شراب را وړو ما ته يي ډېر په مینه محبت سره
یش کړل ما ورته وویل چه معافي غواړم زه شراب نه څښم هغه زما په دې خبره حیران
و زه به د هغه دلواداري او محبت هیچېري هېر نه کړم او څه وخت چه اله اباد ته
رسیدلو نو دلته يي زموږ نه ډاکټر صاحب کوز کړو او هغه يي د اله اباد نیني جېل ته
ولېږه . بیا يي سعد الله کوټ که او هغه يي د بنارس جېل ته ولېږه . بیا د بهار صوبه
شروع شوه او دلته يي قاضي عطاء الله صاحب زما نه کوز کړو او د ګیا جېل ته يي
ولېږه او زه يي د هزاري باغ جېل له روان کړم . د هزاري باغ جېل د تیس نه
ولینت میله لیرې دی . زه چه يي موټر کښې کښېنولم نو ما سره دوه پېرنګیان
د پټي کمشنر و . بل د پولیس کپتان و کښېناستل او دا زموږ سردار خیل
انسپکټر هغوی سره کښېناستو . کښېناستو سره هغوی ما له یو انګریزي اخبار را کړم
چه سردار خیل انسپکټر خپلو دوستانو او محسنانو له يي نه ورکوو) چه زه يي جېل ته
ننه کړم او زه يي بارک له بوتلم نو د جېلخاني افسر چه هندو و را ته ووې چه دا تا
سره چه د پولیس افسر داڅوک دی ؟ ما ورته ووې چه ما نه ولې د ده پوښتنه
کوي ؟ نو هغه را ته ووې چه ما ته خو ډېر رذیل سړی ښکاره شو هغه ما ته وویل
چه دا ډېر خطرناک سړی دی فکر ورته کوه . زه يي یو بارک کښې یوازې بند کړم
او دوی را نه لاړل . ما ته لغیر د لوی صاحب (سپرنټنډنټ) او ورو کي صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جبلر) دلید ونه دبل چا د راتلو یا لیدو اجازت نه و . زما د بارک ورانډی
یو سړک چه په هغه به جیل والا تلل راتلل هغه لی بند کړ ما سره دخدای خد مشکارو
د ېر فکر او غم و . په تنهایی کښی زه نا جوړه کیږم . دلته زه بالکل تنها وم خوب
به می پوره کولی نه شو او د و ډی می هم خوا نه نه کیده چه په دی کښی می پوښتیه
خوب ولید وچه یو لوی سیین دی د هغه په غاړه یو ښکلی گنبد دی زه په هغه کښی
ناست یم چه په دی کښی سیلاب راغی او دی گنبد ته رانښوتو د گنبد لی وجر قوډ
ډېر وویریدم ماوی خدای دی خیر کړی چه زما د پاسه را پری نه وځی خوشه
ساعت پس هغه سیلاب تیر شو او گنبد یکښی لا هو نه شو ، پاتی شو . چه د خوبه راویښ
شوم د خوب په لید و ډېره تسلی می وشوه ، او هغه ډېر غمونه او فکرونه می کم شو څکه
چه زما زړه ته دا خبره راغله چه زمونږ په تحریک د هیبت کوم سیلاب را دوان د هغه
په خیر تیر شو ، او تحریک یکښی لا هو نه شو . بیا می فکر وکړ چه دا تو له د ځ داسی بی کار
ناست یی نو صحت خوبه دی نو خراب شی څه شغل او کار به کار دی چه زه پری مشغول او
داوخت می پری تیر یږی نو سپرنټنډنټ صاحب ته می و ویل چه زه دلته بیکاره ناست
یم او بیکاری ماته ښه نه ښکاری ته ماله یوی ، تسکوره او رمبی راکړه چه زه خپل بارک
مخکښی دا بنجره ځمکه اباد وم . په دی کښی به خانله سبزی کوم . هغه ماله دوه قیدیان
راکړل . هلته چه کومه لږه غوندی ځمکه وه هغه می اباده کړه او سبزی او گلونه می یکښی
وکړل . د دی نه ماته دوه فایدی وشوی ، یو خوراته کار پیدا شو چه زه به پری مشغول ی
او وخت به می ښه تیریږی . او بله دا چه یوازی وم نو دخبرو ملگوی هم پیدا شول .
زه د «شاهی قیدی» وم . د پیتی کمشنر به داله هره میاشت راتلو د هری میاشتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول تاریخ به راغی. دې کښې هغه چرې ناغه کړې نه وه هغه هم د دې کلونو او سبزو
ګلولو د پېر شوقین وه ماسره به یې هم پکښې د ډېر امداد کولو کله ناکله به یې دا له تخمونه هم
راوړل. دېرښه سړی وو پکښې د ډېر انسانیت وو دې چه به هره میاشت راغی او زه به یې
ولیدم زما د تنهایي به یې محسوسوله او زما نه به یې تپوس کولو چه تا ته څه تکلیف
ونشته؟ ما به ورته ویل چه جېلخانه خود تکلیفونو ځای دی. زما دا عادت دی
چه په جېلخانه کښې نه څه غواړم او نه شکایت کوم او نه (Complain شکایت)
وم او تول تکلیف په ځان تېروم. شپږ میاشتې تېرې شوې او ده خپله ولیدل
چه صحت می خراب شو او نور هم خرابېږي نو لغېر زما د ویناته یې د صوبه سرحد حکومت
ته ولیکل چه ده له یو ملګری په کار دی او په ګیا جېل کښې د ده ملګری دی هغه دې
جېلخانې ته رابدل شي. هلته قاضي عطاء الله خان وه هغه غریب هلته یوازې وه او زما
هم زیات په تکلیف کښې وو زه به څه ناڅه. و ده کېدم او خوب به راغی او هغې غریب
خوب نه ورته او نه وده کېدی شو ځکه چه د تنهایي په وجه یې یو کال هلته خوب
ولګری. د ګیا جېلخانه د هندوستان په ټولو جېلونو کښې ګرمه ده بله دا چه زه او قاضي
صاحب په یوه صوبه بهار کښې وو او ډاکټر صاحب او سعدالله خان په بله صوبه یعنی
یو پي کښې وو ولې سره یف کر یفته زما او د قاضي صاحب ډېر مخالف و نوموني. دواړه
ته یو ځای کولو هغه په ځای یې ماله ډاکټر صاحب راولېږلو. چه ډاکټر صاحب راغی
نو یو بل ته ورتر غاړه وتو او کال پس یې قاضي صاحب سعدالله له ولېږه.

ماسره څنګ په څنګ د بنځو جېلخانه وه په هغې کښې سیاسي قیدیانې وې د
جند ریو شاد خور هم پکښې وه. یوه ورځ چوته صاحب ډپټي سپرنټنډنټ ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی، مالہ یې ووی چہ ښځو د پرتنګ کړی یم او راتہ وایي چہ تہ مونږ تہ دی وښیې
اوکہ راتہ یې نہ ښئیې نو مونږ ایچې تیښتن کوو داخوزہ کولی نہ شم نو تہ مہربانی وکړہ دوی
تہ جواب ولیږہ او ما ترینہ خلاص کړہ ما هغوی تہ جواب ور ولیږلو او دی تری خلاص شو
چہ ډاکټر صاحب راغی او هغہ ولیدل چہ ما خو ددی همیشہ پہ بارک کښی بند
او زہ خو بہ نیني جیل کښی جواهر لال سرہ همیشہ بهر کو خیلم نو دهٔ ... باغ جیل
سپرنټنډنټ چہ هغہ یو پنجابی واو ډاکټر صاحب سرہ دیورپ پہ جنګ کښی یو ځای
پاتی شوی و خو ډیر بز دل سړی و. ډاکټر صاحب هغہ تہ دبهر کو ځیلو خبرہ وکړہ
دہ ووی چہ: «لا نہ بهایی میں ماراجاونګا» یعنی نہ ور ورہ داخبرہ مہ کوہ زہ
او وهلی شم لیکن ډاکټر صاحب داخبرہ نہ پریښوہ نو اخر مونږ تہ د ... نہ بهر کو ځیلو
اجازت وشو. پہ دې جیلخانہ کښی بابو راجندر پرشاد او د بهار ای لوی لیډران
قید وو، اچاریہ کرپلانی هم دلتہ و هغوی نہ زما نہ خبر وو او نہ زہ د هغوی نہ خبر
مونږ چہ بهر کو ځیلو یوہ ورځ مو د هغوی یو ملګری ولیدلو نو هغہ ډیر حیران شو
تاسو کلہ راغلي یې ما ورتہ ووې چہ زما خو دلتہ اتہ میاشت دہ او ډاکټر صاحب
خو ورځی کیږی چہ راغلی دی. هغہ راتہ ووې چہ دلتہ خو مونږ د بهار ډیر سیاسی
قید یان یو بیا بہ مونږ کلہ کلہ د هغوی لیدو لہ ورتلو. د بهار خلک ډیر ښہ
خلک دي، د بهار هغہ داروغہ صاحب د راجندر پرشا د کلاس فیلو او هم صنف
و ډیر ښہ سړی و او د قوم پرستو سره یې ډیرہ همدردی کولہ. مونږ یوہ ورځ چہ
صاحب سرہ داخبرہ وکړہ چہ ددی ځای چہ کوم سیاسی قیدی رها کیږی هغہ
ورځ ما ته یې کو مونږ لہ درهاکیدو نہ مخکښی رالیږی. مونږ بہ هغہ لہ میلمستیا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهار خلک د پښته خلک دي لیکن دا چوټ چاټ پکښې د پرزیات دی مونږ سره
یو خای په ااوسیلو په دې خلکو کښې د پر بدلون راغی او د پره اصلاح یې وشوه، یوه
ورځ یوسیاسي قیدی زمونږ میلمه وچه چای راغله نو چای سره کومې کومې پیکوړې
تلیل لی باتینګي هم ور ما په پیالې کښې چای ورکوله او بیا به مې پیکوړي پخپل لاس
ورکولې او ډاکټر صاحب به تلیل لی باتینګي هم هغه له ورکول او هغه چای سره پیکوړې
و باتینګي هم خوړل او چه چای ختم شوه نو هغه د پر وخندل او بیا یې مونږ ته ووې چه
په مونږ کښې دوه چوټ چاټ دی چه یوه ورځې مسلمان ډاکي راغی او هغه ماله زما
خط راکړو نو هغه د خط اخیستو په وخت کښې یوه خنده هغه نیولې وه او بله خنده
لا نیولې وه. په دغه وخت کښې زما ورور ما سره ولاړ و هغه په ما او به واړولې او واته
وې ووې چه ته خرپلید (بهرشت) شوی.

د بهار لیلا را نو سره زما محبت و د هغوی محبت زه د زړه نه نه شم اوبنکلی.
بهار ښځې نو د پر بهادرانې دي او هغوی د ملک د ازادی د پاره د پرې قربانه
رې دي او زه به د ته د یوې ښځې قصه وکړم چه هغه مونږ سره قیده وه.

بها دره ښځه:

یوه ورځ چوبتا صاحب راغی او خندل یې او ما ته یې ووې چه تا ته نن د یوې ښځې
قصه کوم چه دلته قیده ده، نن جیلخانې له د هغې وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
سره ښځه بچې وو د ملاقات په وخت کښې خپلې ښځې ته یې د پر منت وکړو چه دا دوه واره ته
خله او دا د سې لوی به ماسره دې ښځې ورته ووې چه دا تول به ته ساتې ما خو دا تول
تاتل خوتا زما خبره د نه منله نو اوس یې ساته نو چو تا صاحب ووې چه ما هغې ښځې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووې چه دا بچي ولې نه ساتې نو هغې خواب راکړو چه څه وخت د کانګرس د جنګ بیکل
ووهل شو نو ما دې خاوند ته ووې چه دا د ملک او قوم جنګ دی ته هم ارشه خو ده ووې
چه زما یو دوه مقدمې دي چه دا ختمې شي نو بیا به لاړشم . څه ورځې پس مې ترې پوښتنه
وکړه چه مقدمې ختم شوې که نه ؟ نو ده ووې چه لږې عوندې پاتې دی . څه ورځې پس
مې بیا تری تپوس وکړو نو هغه دغه خواب راکړو چه دې بچو سره څه وکړو ؟ مادې چه
بچي به زه ساتم ولې دی قید ته تیار نه و او زه پوه شوم چه جیلخانې له نه ځي نو ده بچیله
راغلم پکټینګ مې وکړو او قید شوم او بچي مې ده ته پرېښودل . د کوم نوم شبخو کښې چه
دوسره قومیت او بهادری وي نو هغوی ضرور خپل منزل ته رسی او د دغه وجه وه چه
انګریز مجبور شو او زمونږ ملک یې پرېښو .

د ډاکټر صاحب د راتلو نه پس یې بیا مونږ بل بارک ته بدل کړو ، دغه بارک سره د یو
مځکه شاړه پرته وه ما چوتا صاحب ته ووې چه زه دا مځکه ابادوم ما سره امداد وکړه جه
ماله دوه قید یان راکړل . ما په هغه مځکه شروع وکړه او اباده مې کړله په دې مځکه یو اردت
هم وما الو بالو کښې قسم قسم سبزی وکرلې . د بهار پېیتي ډېری خوږې وې یو لوی پټې
مې سبه جوړه کړو او دا مې پکښې وکرلې . د پټي کمشنر به میاشت په میاشت راتلو ما سره بې
په دې کار کښې ډېره دلچسپي وه او کله ناکله به یې د ملو تپیرو تخم هم راکوو او راته به یې
چه زما هم د زراعت سره ډېر شوق دی . دا جیلخانه په ځنګل کښې وه کله ناکله به د مږد
اوازونه مونږ اورېدل او په دې جیلخانه کښې به د شپې ډېر ماران راتلل او هغه
داسي زهرلي وو چه سړی به یې وچیچلو او فوراً به ورته انجکشن ونه شو نو دوه کښې
کښې به مړ شو . زه به د شپې د دوی نه پس ګرځېدم . سپرنټنډنټ صاحب خو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کولم چه ما ته به دی وخت کښې نوما به ورته وې چه زه ونه کوم نو نه خوب راځی او نه می دو ډی هضم کیږی نو بیا هغه ماله یو کیس لمپ واخیستو او د شپې به چه کوم ځای کښې ختم شو به د ملازم سره و هغه به مخکښې وا او زه به ورپسې وم او چه کله به برسات شروع شو نو دا ماران به ډیر زیات شول او چه مونږ به د شپې گرځیدو نو چه چیرته به پنډې وکی ونو هغې کښې به بیشماره ماران ډیر ول. دا ماران ورو کی ورو کی وو خو ډیر خطرناک وو. ته به وختی سحر پاڅیدم. یوه ورځ چه پاڅیدم نو کوم کالی کښې می پښه منډله خو چه داکوم کالی می په پښه سمو له او هغه نسکوره شوه نو یو کوټ مار تری روان شو، خدای ترې رساتلم دلته زمونږ یو مشقتی و. ډاکټر صاحب سره به نی ډیر کپ لگوو. په دې کښې ډیر قیدیان د ځنگلی علاقې وو ډاکټر صاحب ته بی وې چه مونږ بنځې او نر لاسونه سره ورکړو او په جمع کې پرو. یوه ورځ ترې مونږ پوښتنه وکړه چه په څه قید شوی یی؟ نو هغه وې چه سرې می وژلی وا و چه مقدمه را باندې جوړه شوه نو خپلو واله وکیل ونیو وکیل راته بیان او بنو چه دا به کوی. ما ورته وئیل چه دا خو دروغ دی او زه دروغ نه وایم. وکیلانو خلکو ته دروغ اموخته کړې دي. حقیقت دا دی چه دا وکیلان چه د کوم وخت نه پیدا شوي دي نو په دی ملک کښې دروغ او دروغو مقدمې زیاتې شوی دی. خو ما دروغ ونه وې او رښتیا می وی، چه د رښتیا په برکت له پانسۍ نه خلاص شوم.

حکومت زما بچوله الاونسې نه ورکولو حالانکه د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب بچوله یې ورکولو او بله لوبه یې مونږ سره داکړې وه چه زما جایداد خو ډیر و، خو د کورنمنټ په اشاره زمیندارو زما حصه کمه وړه کړه او ماله یې څه نه راکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزما زوی غنی د پیښو د نشت په وجه د امریکې نه واپس شو اخپل تعلیم ئې پوره نکړو ، زما هغه د پیښتو باغ چه پوخ شو اوبو دوه مونږ خوړلی دی چه زمونږ د رهائي حکم راغی مونږ خو د پرې پیښتې کولې وې او هغه ټې شوې دی اګرچه په دې جیلخانه کښې د ننه د پیښتو د کرلو حکم نه و خو ماله جرنیل خاص اجازت راکړی و نو چه مونږ خلاص و جیلوالا او قیدیان د پر خپه وو یلی چه تاسو د هاشی او لاړشئ مونږ به دا د بیخه و باسو . پیښتې په ښه و راغلی وی د ډیری خوږ ې وی . اول په دې جیلخانه کښې د پیښتو د کرلو اجازه وه خو هغه قیدیانو ایستلی وې دیوال ته اینبی وی او تښتیدلی وو نو ځکه د پیښتو کول بند شوی و .

چه ډاکټر صاحب نه و نو زما د خوراک د پر بد حال و د دی خلکو او زمونږ خوراک کښې د پر فرق دی او زه ښځې باندی نه پوهیدم چه ډاکټر صاحب راغی نو بیا کار ښه شو ولې چه هغه به د پر ښه ښځې کولو او بیا بیا زمونږ شقتی ته چل وښودو هغه بیا مونږ له ښه د ودی ښځوله مابه د اتوار په ورځ روژه نیوه اوی سره به می د خبرو هم روژه وه ولی چه زما د پرو خبرو کولو عادت و او د پر قهرېدم به د روژه ماتی د پاره به ماله ډاکټر صاحب ښځیله ښځلی کوبو او په د غور ځو کښې چه ګاندهي جی بهوک هرتال کړی و نو ما هم ورسره کړې و او ما ته داسی یاد پړی چه اته ورځې و . ډاکټر صاحب ما ته ووی چه زه چه په نینی جیل کښې وم نو جواهرلال راته ووی چه مونږ غوارو چه خدائي خدمتګار و سره مالی امداد وکړو نو ده ئې چه ما ورته ووې چه د پره ښه ده ، ما ورته ووې چه دا خو دی د پر غلط کار کړی دی مونږ خو د کانګرس نه امداد نه اخلو مونږ هم د خپل ملک د پاره جیل وهلی کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس هم

کوی نو مونږ له

د هغوی نه امداد اخیستل

خو ماته مناسب نه ښکاري او

په دې خو ما نه جواهر لال خفه شوی و

مونږ د هغوی نه ولې امداد واخلو

مونږ خدایي خدمتګار به دوه،

دوه نیم لکه خلک وی

نو کانګرس

به مونږ له څومره

امداد راکوي بلې دا

چه دوی اوس امداد ورکړی

زه هغه خو بتولو ته رسیدی نه شی

نو په دوی کښې به بې اتفاقي پیدا شي

خو دا ښه خبره وه چه ګوپلاني

رهاکید و نو ما هغه ته ووې

چه مونږ د کانګرس نه

مالي امداد نه غواړو

ډاکټر صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهـرلال ویلی وو نو ده دامداد خبره منلی ده ته چه لاړ

شی نو دا امـداد بند که او تولولیـږ دانو ته ووایه

چه هغـه وی چه خدای خدمتګار د کانګرس

نه امداد نه اخلی. زمونږ باور چی چه

زمونږ د رهایی واوریدل

نو په ژړا شو ماو رته

ووی چه

زمونږ په رهایی خفه لی ؟

نو هغه وی چه نه ستاسو په رهایی

خوشحاله یم خو ماسره د ځان غم دی، جیلوالاهم

زمونږ په رهایی خفه وو زه هم په هغو خپلو پیپتولیسی دیر خفه وم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په صوبه سرحد او پنجاب بنديز

د آل انډيا کانګرس کميټي اجلاس

وارداء کلکتې کښې ، بمبئي کښې ، قيد دوه کاله سابرمتي -

جيل ، برېلي جيل ، الموړه جيل ، رهايي ، وار دي ته ، دخپل اولادسره ملاقات

انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټئ ، زه بمبئي کښې ، دفيض پور کانګرس

دپېښتنو په هکله غلط فهمي ، انتخابات ، مونږ وارداکښې ، دکانګرس -

وزارتونه ، مونږ بنارس ، دهلي ګجرات ، کاټياوار کښې

د هندوستان د مسلمانانو فکر

د سنده او بلوچستان دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سرحد نه بندېز:

د دې کاله پس مونږ د هزاره ی باغ جېل نه رهاشو او پېښې ته راغلو او دغې مېنځې مېلما نه شو چه وکیل خاوند لې جېل ته نه تلو او دا تللي وه او مونږ سرحد جېلخانه کښې قید وه. په بهار کښې زمونږ د پېر سیاسي قید یان ملګري وو او مونږ او دغو د پېر ښه تعلقات وو چه زمونږ د رهایۍ نه خبر شو او مونږ پېښې ته راوو سپېډ ونو راجنډ وپېرشاد او دغه نور لیډران مونږ سره راغلل، زمونږ یولوی جلوس قیسبکو او جلسه وشوه، د جلسې نه پس مونږ له حکومت دا نوټس راکړې و چه پنجاب او سرحد بانډې تا سو بند یئ. مونږ له کاندهي جي او جمنا لال بجاج دعوت را لیږلې و چه تا سو چه حکومت په سرحد او پنجاب بند کړې یئ نو د لته وارد ې ته راشئ. بیا مونږ وارد ې ته روان شو.

آل انډیا کانګرس کمیټۍ اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښې رهاشوي وو. په بمبئي کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ اجلاس ؤ، نو چه زمونږ د رهایۍ خبر کانګرس ته ورسېدو نو د کانګرس کمیټۍ استقبالیه کمیټۍ دا فیصله وکړه چه با چاخان دې د دې کانګرس صدر شي او راجنډ رپرشاد چه د آل انډیا کانګرس صدر مقرر شوی وو دغه تا د راغې چه زه صدر منتخب شوی یم خو ستا په حق کښې مستعفي کېږم خو ما دا خبره منظوره نه کړه او دا تار په ذریعه می اطلاع ورکړه چه زه سپاهي خدایي خدمتګار یم، زه صدارت نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسې پنډال زما په نوم جوړ شوی وو او مونږ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه دروازه ورننوتو هغه لویه او ښکلې دروازه هم زما په نوم جوړه شوې وه، مونږ په دغه اجلاس کښې شریک شو. عبد الخالق خلیق صاحب او زمونږ نور د پېښتانه ورونه چه زما سترې مه شې له راغلي وو هغوی هم دې جلسه کښې شریک شوي وو. څه ورځې پس مونږ د وارډهې نه کلکتې ته لاړو او هلته د کلکتې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه ایډریس راکړو او په کلکته کښې زمونږ لوی استقبال وشو.

چه څه وخت کلکتې له تلم نو کانګرس مې سره مې سلا او مشوره کړې وه چه پنجاب او سرحد ته خوزه تلې نه شم او هسې کښېناستې هم نه شم زه خو خدائي خدمتګار یم خدمت به کوم نو او س به دې باقي هندوستان کښې بنګال او بل سنده دی چه د لته د مسلمانانو اکثریت دی ستا څنګه خوښه ده چه کومه صوبه کښې شروع کړم؟ نو په دې فیصله وشوه چه بنګال کښې کار په کار دی، نو کلکتې ته لاړو، په کلکته کښې زمونږ ډیر لوی استقبال وشو، ما د مسلمانانو په علاقه کښې خپلو تقریرونو کښې مسلمانانو ته دا خیال ظاهر کړو چه زه ستاسو د خدمت د پاره راغلي یم او زه په کلو کښې کار کول غواړم ولې چه یو خو قوم په کلو کښې اوسي او مصیبت زده او بې خبره خلک هم هلته وي. بل ښارونو کښې اخبارونه هم وي ریډیوګان هم او کلو کښې داڅیزونه نه وي. نو زه خود هغوی د خبرولو د پاره راغلي یم او هغوی ته ورځم.

کلکته ښار کښې د مسلمانانو یو مجلس (انجمن) و او سهروردي صاحب ددې مجلس مشر و او دده هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کښې وو. دې مسلم مجلس ماله دعوت راکړې و چه مونږ ورغلو د بنګالیانو د رواج مطابق هلته د ټنګلکور انتظام هم شوې و، چه د سنددواد ګانې وخت وشو نو ما خواهش وکړو چه د ومره به لبس وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به څه دمطلب خبری هم وکړو او چه کله ما دا خواهش ظاهر کړلو چه زه دمسلمانانو علاقو او کلو ته وتل غواړم چه هلته کار وکړم، نو دی لیډرانو ته مې خواست وکړو چه ما سره یو تن داسې په کار دی چه زما دخبرو ترجمه په بنګالی کښې کوی نو هغوی دا معذرت اوښکاره وکړه چه دمسلمانانو په علاقه کښې دملیریې دتبو ورځې دی ماشی دی او هلته تګ دصحت دپاره مضر دی یعنې هغه پخپله تګ او خدمت خو پرېږده داسې کوشش وچه ما هم هلته دتللو نه منع کړي خکه چه دهغوی په لیډرانو کښې فرق راته.

زه چه څه وخت دمسلمانانو نه مایوسه شوم نو دا کټر پروفولاچندر ګهوش چه زما دوست وا او دکانګرس دورکنګ کمیټۍ ممبر هم وهغه مې ددې حال نه خبر کړو هغه ته مې ووې چه ما سره کلو ته لاړشه خکه چه دغه خلک صرف په بنګالی پوهیږی او ماله بنګالی نه راځی هغه راته ووی ښه ده زه دې هر قسم خدمت کوم او دکلو په دوره درسره ځم خو دا دبنګال خلک خو مره دي هلته ته څه کوې؟ زه او هغه دکلو په دوره روان شو، موږ چه به کوم کلی ته لاړو نو ما به پخپله طریقه کار شروع کړو خلکوله به ورتلو خبری به مو ورسره کولی او ورته به مې ووې چه دا هندوستان دسرزمین دملک وو، هر کور کښې به پې و، غوړی او وریجې وې لیکن اوس څه چل وشو چه ددی څیز ونو قات (قحط) دی او زمونږ بچې ورته تږی بربنډ خوار وزار دي؟ هغوی غریبانانو به زما خبری په غور او فکر اوریدلې او په اخر کښې به مې ورته وې چه ترکومې پورې داملک ازاد شوی نه دی او ددی ملک واک اختیار ستاسو په لاس کښې راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو بچې اا دید ی نه بشی او په کیډه مړیدی نه شي داملک خدای مونږ له راکړی دی خو زمونږ دخود غرضۍ او ناپوهۍ بې اتفاقۍ په وجه ددی ملک واک اختیار دانګریزانو دی او ستاسو په ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اباد دي . په دې طریقه مونږ چه څو ورځې په هغه علاقه کښې وګرځېدو نو بیا به مو یو ځای د جلسې د پاره خوښ کړو زمونږ په اوله جلسه کښې پنځوس کسان راجمع شوي وو او څه ورځې پس چه مونږ دویمه جلسه وکړه نو هغې له دوه سوه خلک راغلي وو او دغه شان پرله پسې د خلکو شمېر زیاتېدو . په دې وخت کښې مې پردفولا بابو ته ووې چه تا ویل چه دا خلک مړه دي تا ولیدل دا خلک مړه نه دي، ژوندي دي . دا مړه نه دي خو د دې غریبانانو خلکو غمخوار او همدرد نشته چه خدمت یې وکړي او راویښ یې کړي چونکه کانګرس جلسه شروع کېدله نو مونږ په هغې کښې د شاملېدو د پاره بمبئي ته راغلو . د کلکتې زما د هستوګنې په دوران کښې غني او ولي دواړه ما سره وو .

د بمبئي د کانګرس په اجلاس کښې د عیسایانو د سوسایټۍ څو کسان ما سره پنډال له راغلل او ماله یې دعوت راکړو . زه ورسره لاړم نو هغوی زمانه د خدائي خدمتګارۍ په باره کښې پوښتنه وکړه ما ورته د خدائي خدمتګارۍ ټوله قصه بیان کړه چه مونږ څه وخت خدائي خدمتګارۍ کښې داخلېږو او قسم خورو او خدای سره وعده کوو چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی بیا مې ورته هغه ټول حالات او ظلمونه بیان کړل چه په مونږ تېر شوي وو .

ما ته دغه وخت پوره دا معلومه نه وه چه د ښتیا وېل هم د پېرنګیانو په قانون کښې جرم دی ، د کانګرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس واردی ته راغلو ، نو ګاندهي جي سره مو سلا مشوره وکړه او بنګال ته مې د واپس تلو پروګرام جوړ کړو او دا فیصله مو وکړه چه تر کومې پورې ما ته د خپلې صوبې د تلو اجازه شوې نه ده نو تر هغه وخته به د غلته کار کوم زما د دغې ارادې پته چه حکومت ته ولګېده نو هغوی وویل چه د بنګال هندو خو ویښ شوي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مسلمان کهٔ هم را وبیښ شو نو بیا زمونږ خیر نشته، نو په بمبئی کښې چه هغو عیسایانو ته ما کوم تقریر کړې و پولیس راغی او په هغې کښې یې زه ونیولم او بمبئی ته یې روان کړم چه هلته په تیس کوز شوم نو ډېرې ښځې او سړي زما لیدو له راغلي وو زه یې جیلخانې له بوتلم او زما مقدمه شروع شوه گاندهي جي ماله خواب راولېږه چه دا وخت د قید نه دی د کار دی ته جیل له مه ځه معافي وغواړه ما ورته ووې، ما ته ښه معلومه ده چه حکومت ما نه پرېږدي نو معافي ولې وغواړم ؟ خو هغه پخپله خبره ډېر ټینګ وا او ما ته یې ووې چه صرف دومره ووایه چه (Regret) یعنی زه افسوس کوم . زما خو یقین وچه ما حکومت نه پرېږدی خو گاندهي جي هغه خبره می ومنله خو سره د هغې یې هم زهٔ دوه کاله سخت قید کړم.

سابرمتی جیل:

زه یې څه ورځې د بمبئ په جیلخانه کښې وساتلم او بیا یې سابرمتی جیل ته احمد آباد ته چالان کړم د هغه ځای یو انګریز سپرنټنډنټ وُ ډېر سخت مزاج یې و او د جیل قانون بې خدایی قانون منلو . زه یې ایکې یو ازی په یو وارډ کښې بند کړم او د هغه وارډ د نمبر دار ته هم د ننه د راتلو اجازه نه وه هغه به د وارډ د دروازې ته جنګله راچوله او پخپله به بهر کښېناست . د دې ځای په خوراک کښې او زمونږ په خوراک کښې ډېر فرق وُ ماله یې بي کلاس راکړې ولیکن د دې صوبې په بي کلاس او زمونږ د صوبې په سي کلاس کښې هیڅ فرق نه و دلته د بي کلاس د پاره کټ نه و او په محکمه به څملاستو ما سره څوک د خبرو نه و دلته ډېر بېزوګان وو ما به دوخت د تېرولو د پاره هغوی سره لوبې کولې د دې خراب خوراک په وجه زه ناجوړه شوم او زما انقلوئنزا شوه او باوجود

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سختې بیمارۍ ځه چا هسپتال ته بو نه تلم او نه یې ماله په وار د کښې کټ راکړو. زه د سیمنټو په فرش پروت وم ماله چه یې کوم تر پړی د لاندې اچولو د پاره راکړې و هغه دومره لنډ ؤ چه ما به پښې وغځولې نو په سیمنټو به پرتې وې او دا غوسټو د پاره چه یې کوم کمبل راکړې و دومره لنډ وچه سر به مې پټولو نو پښې به مې بربنډې وې او چه پښې به مې پټولې نو سر به مې بربنډ شو. د اما سره ټول انتقامانه سلوک چه ؤ. د دې دوه وجې وې. یو چه مسټر ایمرسن د ګجرات په جیلخانه کښې د معاینې د پاره راغلی و، د دې هغه وخت د پنجاب وزیر ؤ نو زه پخپله کلړې کښې ناست وم، دې د ننه چکې ته راننغی او زه ورته د اخلاقیانو قیل یا نو په شان جنګلی ته نه وم ورته پدلی دی په هغې خفه شوی وا او س دی د مرکز هوم سکرټری دی، او بله خبره دا وه چه شمله کښې وم د کانګرس ورکنګ کمیټۍ اجلاس له تلی وم ماته وویلې شوه چه وایسرای سره ملاقات وکړه، زما ورسره څه کار نه وا و هسې هغه سره ملاقات کول د هغه و جنت ضایع کول وو ما وې چه زما ورسره څه کار نشته نو ملاقات د څه د پاره وکړم او که د وایسرای د اسره څه کار وی نو هغه دې راته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات وکړم ماخو سمه خبره کړې وه خو دوی ته ګستاخی ښکاره شوه. څه موده پس صوفیه سوم جی زما ملاقات له راغله، دا په هغه وخت کښې ټول هندوستان د کانګرس د زنانو د رضا کارو کماندړه وه چه وروسته یې بیا د سعد الله خان سره واده وشو او د هغه نه پس ګاندهي جی هم زما ملاقات له راغی. ګاندهي جی چه زه ولیدم او زما سره د حکومت د سلوک نه خبر شو نو ډیر خفه شو او د هغه په کوشش سره یې څه موده پس ماله ای کلاس راکړو. د ګاندهي جی نه وړاندې سردار پټیل هم زما ملاقات له راغلی و ګاندهي جی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل عادت له مخه دملاقات په وخت کښې ما سره ډېرې ټوقې وکړې او زه یې ډېر وخندولم ما سره ملاقات بانلدی پابندی وه چه به غیر دخپلوانو نه بل چا سره ملاقات نه شی کولی او احمد اباد کښې خوزما خپلوان نه وو، کله ناکله به د سعدالله خان منځه صوفیه بمبئی نه زما ملاقات له راتله هغی له یې هم اول ډېر تکلیف ورکړې واجازه یې نه ورکوله هغی په ډېر زور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته ووې چه زه خود دوراره سعدالله خان منځه یم زه خویې رشته داره یم.

په دی جیلخانو کښې قیدیانو سره ډېر خراب سلوک کېږي زه به یې تل په هغه خپل وارډ کښې بند ساتلم او دهغه نه اخوا دې خوا دګرځېدو اجازت هم نه وماته بیې څوک نه پرېښودل یوه ورځ زه اتفاقی دملاقات نه راتلم ملاقات به زما ددروازې د پاسه دسپرنټنډنټ په دفتر کښې کېدو په دروازه کښې دهغه دپنجو قیدیان ولاړ وو ددروازه کښې ددوی تالاشی کېده بربنډ وو یولنګوټی به یې وچه ورانلدی ددستنه به یې پټ و نور به تول بربنډ و بس یو مزی شان به یې دملا نه چاپېره وه په لیدو یې حیران شوم داسی معامله ما په بل جیل کښې لیدلې نه وه دهغه قطار نه به یې یو قیدی را بهر کړو هغه ټوکړه چه دده فرض به یې پټ کړې ؤ هغه به یې پرانیسته قیدی عزیب به ټول بربنډ شو او بیا به یې هغه کښېنولو او پاڅولو مادې داځنګه ذلیله اوشرمناکه طریقه ده نوهغوی راته ووې چه دا قیدیان بعضې څیزونه په ځان کښې دمنلۍ اوجیل ته یې دننه کوي نوځکه یې مونږ کښېنو و پاڅو وچه هغه څیز به تری په کښېناستو پاڅېدو کښې پرېوزی.

ماله خولې اې کلاس راکړو خو دګجراتیانو او زمونږ پښتنو په خوراک کښې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی. دلته داسې باورچي نه وو چي زمونږ په شان خوراک یې پخ کړي وای. په دې دوران کښې د جیلخانو جرنیل په دوره راغی او څه وخت چه ماله راغی نو ما ورته وویل چه دلته زما د پخلي باورچي نشته نو په بمبئي کښې چه زه قید وم هلته چه یې ماله کوم باورچي راکړی و هغه ماله راوغواړه او بله دا چه د دې ځای د آب وهوا زما د طبیعت موافق نه ده نو ما د دې جیل نه بلې جیلخانې ته بدل کړه جرنیل صاحب سبه سړی و په صوبه سرحد کښې پاتې شوی و هغه ماته ووې چه زه تا پنجاب ته بدلوم او ستاد یاره د پېښور نه پښتون باورچي راغواړم ما هغه ته ډېر ووې چه پنجاب زما داخیستو د پاره تیار نه دی. زه په پنجاب بندیم او نه پښتون باورچي نه غواړم. ماله خو د بمبئي هغه باورچي راکړه ! د هغه خیال خو سبه و. ده ووې که ته پنجاب ته بدل شې نو کوټه به نزدې شي او پښتون به د ده په طبیعت کار کوي خو هغه د حقیقته خبر نه و هغه کوشش وکړو خو د پنجاب حکومت زما د اخیستو نه انکار وکړو او د پېښور نه حکومت یو داسې قیدی راولېږلو چه پخول اوړو تلل نه او د تهی بې مریض هم و نو زه یې بیا د دې جیل نه د ستمرکټ جیل بریلي ته بدل کړم.

د غلته لوی جیل هم وا او هغه کښې سیاسي قیدیان هم وو که زه یې هلته بوتلی وای نو ماته به ارام وو لیکن هغوی خو ماله تکلیف راکولو د غسې زما د قید وخت تېرېدو.

بریلي جیل :

د بریلي په وړوکي جیل کښې یې زه په یو بارک کښې ځان له بند کړم دا نوره جیلخانه خو او چته وه او زما د غه بارک سبکته و زه به د جیلخانې نه هغه ته په پوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکوز یلم زه یوازې وم ! زه یوازې ناجوړه کیږم او اخبار هم نه شم کتی نو سپرنټنډنټ ته مې ووې چه ماله لږه محکمه راکړه اباده به هم کړم او سبزې به کوم نو هغه ماله محکمه راکړه او کار مې شروع کړو. ډاکټر صیب هم لکه زما په صوبه سرحد او پنجاب بند وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحد کښې د مرکزي اسمبلۍ د پاره دیو ممبر د انتخاب اعلان وشو نو ددې صوبې جرګې ډاکټر صیب خپل امید وار نامزد کړو. اګرچه ډاکټر صیب ته اجازت نه وو چه هغه د خپل انتخابي مهم په سلسله کښې صوبه سرحد ته لاړ شي مګر بیا هم هغه په ډېرلوی اکثریت دغه انتخاب وګټو او چه کله هغه د مرکزي اسمبلۍ ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحد ته د تللو اجازت ورکړې شو.

د بریلي جیلخانې له سعد الله خان او د هغه سبخه زما ملاقات له هم راغلی وو. سعد الله خان را ته ووې چه ګورنر را ته وې چه د هغه د ارام د پاره موټر ددې ځای نه باورچي ورلیږلی دی ما وخندل او ما ورته وې چه ګورنر صاحب ته ووایه چه کاکا مې ستا ډېر شکر ګذار دی ځکه چه تا هغه له زود ور باورچي لیږلی دی سعد الله خان ته مې ووې چه هغه خو د دق مریض و هغوی ددې د پاره رالیږلی وچه دا مرض په ما هم ولګی او باورچي هم نه و ما په ډېرې خوارۍ بېرته واپس ولیږه، دې جېل ته ماله غني او ولي هم ملاقات له راغلي وو چه ډاکټر صاحب د مرکزي اسمبلۍ ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحد حکومت د تلو اجازه ورکړه او بیا یوه ورځ سره د خپلې هلئی زما ملاقات ته راغی.

ډاکټر صاحب سره د هغه لور مریم او نهالو مهرتاج هم وه، د ملاقات نه مخکښې ډاکټر صاحب جېلوالو سره ډېره جګړه هم کړې وه، جېلوالو ورته وې چه جېل کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریو کسانو د ملاقات اجازت وی او تا سو خلو دپاره زمونږ د ملاقات اجازه
به زمونږ د صوبه سرحد حکومت ورکوله اجازه د وی له دیو خط په ذریعه ورکړی شوی؛
وه او ځکړه دی جبلوالوجوره کړه ملاقات وشو. بلځل قاضی عطاء الله خان
او ثمین جان راغلی وو. ثمین جان د نوښار د حلقی نه د صوبائی اسمبلی د پاره
و دریدلی وو او د نوښار د حلقی خدائی خدمتګار د ده مخالف وو ځکه چه ده به
هر پیو رکښی ګډی ودی خبری کولی. د ده خواهش وچه قاری صاحب او د خوښکو
سیف الملوک ته ولیکه چه د ده مخالفت نه کوی ما دوی ته ووی چه زه خو قیدیم دا
خود بهر خلکو کار دی خود دوی نه مجبوره شوم او خطونه می ولیکل او ن ما د هغو خطونو
په وجه د ده مخالفت هغوی پرېښود و او دی پی منتخب کړو او ممبر شو لیکن د وزارت جوړ-
ولو په دخت کښی چه دی (ثمین جان) وزیر نه شو نو زمونږ نه خفه شو. نو بیا زمونږ نه
لاړو او هماغه ثمین جان چه ما د قاضی صاحب په سفارش ورته خط ورکړی وو او د هغی
په وجه کامیاب شوی و د هماغه قاضی مخالفت شروع کړو. ځکه چه د خدائی-
خدمتګاری تحریک خدائی او بی غرضه تحریک دی نو کله چه خدائی خدمتګار د یو
ربستینی خدائی خدمتګار اسمبلی ته کامیاب کړی دی هغه د دوی په کار راغلی دی
و کله چه یو سړی د وی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ودرولی دی نو اول خو هغه
نا کامیابه شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم د دوی په فایده نه دی راغلی
بلکه د فایدی په ځای یی جماعت ته نقصان رسولی دی. بیرسټر عبد الغفور خان
خو اد و د صرح خدائی خدمتګار نه وا و نه یی څه قومی خدمت کړی ولیکن د ډاکټر صاحب
د دوستی په وجه نامزد شو. دی هم د وزارت امید وار و خو څوک په وزیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل؟ وزیران څلور وو او امیدوار ډېر وو. د ډاکټر صاحب بنګله د پاره یې بازدیوه
اده جوړه شوې وه او په اخر کښې دې خود غرضو جماعت سرابي وفايي وکړه. د غوث غلام
غوث او جهانګیر خان کوندې ابو د سره کامیاب نه شو.
ماچه به په هغه پټې کښې کادکودنو ماسره جوخت یو بارک وهغه کښې به هر وخت
ژړا انګولا وه یوه ورځ مې د قیدیانو نه پوښتنه وکړه چه دا څه قصه ده؟ هغوی ویل
چه که شاجي خبر شي نو مونږ ترې څوک خلاصولی شي نو هغوی راته ووې چه شاجي صاحب
د پیسو د پاره دا قیدیان وهي او چکو کښې یې بندوي او که یې دې کار ورنه شي نو بیا
ورسره ډېر د شرم کار کوي جامې ترې وباسي او بیا یې یو بل ته مخامخ کښېنوي او هر یو
له نوسې وکړې د یو بل د شرم له ځایونو نه ویښته راوباسي. قیدیان د دې شاجي
دلاسه ډېر تنګ وو اخر مسټر پامر د جېلخانو جرنیل چه په پنشن لاړ نو د هغه په ځای
کرنل سلامت الله خان د جېلخانو جرنیل شو. پامر ډېر بډې خوړو او جېلرانو ورله
رشوت کښې حصه ورکوله څوک د پوښتنې نه و داځکه د قیدیانو خوارانو داحال دی او
کرنل سلامت الله خان ډېر ښه سړی وو. دې به اول ځل بریلي ته راغی نو ناڅاپه جېل ته
راننوت. د هغه دا طریقه وه چه هغه به جېلوالا نه خبر ول بډې خوړ هم نه و نو جېلوالا ترې
ډېر ویریدل چه د جیل د سروانړې له راغی او دې لیدل چه قیدیان بهر صفائي کوي نو شکمن
شو او فوراً یې د هغوی تکلتونه راوغوښتل، سحر وختي و د چاګمان نه وچه جرنیل صاحب با
دومره وختي راځي شاجي ډېر قیدیان د صفایي د پاره راوښکلي وو چه زما به نوم وشي
خو خدای کیر کړو او معطل شو قیدیان پرې ډېر خوشحاله شول. شاجي موقوف شو
د جېلخانې داروغه چه ډېر بډې خوړو، بد اخلاقه هم و، ماسره نژدې د زنانخانه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له به هر وخت تلو را تلو زما چه خومره تجربه ده دا کا رونه همیشه قید یانو بنځو سره کیږي.

یخني کښې خو دلته ګڼ ارزو کېدله خو ګرمي کښې ډېره ګرانه وه یو خو زما هغه بارک ډېر په ډوغل کښې وتنګ وا و لوی لوی دیوالونه تری چاپېره وو زما ورو کی بارک و هغه دا وسپینو د جنګلونه ډک وا و په هغو د پاسه ټهکری پرا ته وو او په هغه کښې ځای په ځای سوری وو په هغه کښې به نور لګېدو دیو پی د جېلخانو وزیر سرمها راج سنګ و هغه جېلخانی له راغی او ما سره یې ډېری خبری وکړې همدرد او سنه سړی وا و زما د یا یې ولیکل چه دی دې د دې ځای نژدې ځای جېلخانی ته بدل شي. اپریل او مې کښې یو پی کښې ډېره سخته ګرمي وي او جون کښې برسات مات شي څه وخت چه برسات شروع شي نو موسم ښه شي او ګرمي کمه شي.

دالموړې جېل:

حکومت د اپریل او مې هغه سخته ګرمي په ما د غلته تېره کړه او په جون کښې چه برسات مات شو نو زه یې د الموړې جېل ته بدل کړم ما چېغې وهلې چه اوس خو برسات مات شو او س خلک د غرونونه میدانونو ته راځي او تاسو ما غره ته لېږئ هغوی به وې دا د حکومت حکم دی، حکومت خو ما له څه ارام نه راکوو خو خپله پرا ېښنله یې کوله چه مونږ سیاسي قید یانو سره ښه سلوک کوو. زه چه د الموړې جېل ته لاړم نو هغه خلک هم حیران شول چه حکومت خو عجیبه توقه وکړه په الموړه کښې به اکثر بارانونه وو او کله کله به اته، نهه ورځې شپه او ورځ. باران و زه به یوازې هغه خپل بارک کښې ناست وم د زول او باران په وجه به اکثر ناجوړه وم زه چه د بریلي په جېلخانه کښې وم نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرنیل سلامت الله خان زما کتوله راغی ډېر ښه سړی و ما ته یې ووې چه خه خبره دې شته
ما ورته ووې چه دا زما مشقتي ماله دو دې نخوی او په هغی نه پوهیږم او دده تې بې
موض دی نو ما دده نه خلاص کړه نو هغه یې زما نه بدل کړو او واپس یې سرحد ته ولېږلو
د المورې په جېل کښې داسی سړی نه وو چه ماله یې دودې پخه کړې وای او زما طبیعت
هم ښه نه وو ډېر خه به مې خوړی هم نه شو بیا هم دیو سړی ضرورت خو و سپرنټنډنټ
ښه سړی و او ما سره یې ډېره همدردي وه او دهغه دا کوشش وو چه ماله د ډېر نه
یو ښه باورچي راکړي نو چه حکومت ته یې ولیکل نو ما نه یې تپوس وکړو او ما منع
کړو خو هغه ولیکل او حکومت د بریلي د جېل نه یو قیدي را ولېږه چه دا دده زوړ باورچي
دی هغه زما باورچي نه و بلکه زما جاړو مارو مله ورځ چه سپرنټنډنټ صاحب راغی
نو ما ورته ووې چه تا خو زما نه منله زما هغه خبره وشوه که نه ؟ د پیرنګیانو حکومت
د هغه چا د پاره ډېر روند دی چه د چا زړه کښې د خپل قام مینه محبت وي . خه ورځې
پس جرنیل صاحب د لته الموړې ته په دوره راغی ما سره یې ملاقات وشو هغه ما ته ووې
چه د لته باراتونه ډېر دي او ستا صحت هم ښه نه دی که ته غواړې نو زه به تا د بریلي سنټرل
جېل ته بدل کړم ولی چه هلته نور سیاسی قیدیان هم دی خو ما ته لږه موده پاتی
وه نو هغه مې دې جېل کښې تېره کړه او په ۱۹۳۶ع کښې د اګست په میاشت کښې رها شوم

رهایي :

د رها کېدو په وخت کښې سپرنټنډنټ د حکومت له طرفه یو نوټس راکړو چه
هغه کښې یې لیکلي وو چه سرحد او پنجاب ته تلی نه شی زما په خیال د دې لویه وجه
وه چه په دغو ورځو کښې زمونږ د صوبې د اسمبلي ایلکشن کېدونکی و نو خکه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند کړم هسې نه چه د ده په اثر د خدايي خدمتګارو زياته کاميابي ونه شي. د غه شان چه په ۱۹۳۲ع کال کښې زه او ډاکټر صاحب د هزاره ي باغ جيل نه رها شو نو هغه وخت هم زه او ډاکټر صاحب لي په سرحد او پنجاب بند کړي وو ځکه چه هغه زمانه کښې د مرکزي اسمبلي انتخابات کېدونکي وو. باوجود د دې چه زه لي خپلې صوبې ته پرېښودم نه. خو بيا هم مونږ خدايي خدمتګارو په ټولو پښتو کښې نو لس سيټونه وګټل ځکه چه مونږ صوبه کښې کار کړې وو او عوام مو د ووټ په اهميت او حقيقت پوه کړي وو او هغوی کښې شعور پيدا شوی و.

واردې ته تګ:

زه د جيل د دروازې نه راغلم نو بهر مې ډېر کانګرسيان وليدل چه زما د رهايۍ نه خبر شوي وو. زما خو هغه وخت اراده وه چه واردې له لاړ شم مګر د الموړې خلکو پرې نه ښودم يوه شپه مې ورسره وکړه د شپې هغوی يوه لويه جلسه وکړه او ما پکښې مختصر تقرير وکړو او سباله واردې له روان شوم زمونږ ګاډې په يو ټيشن بدلېدو ډېر خلک هغه ټيشن له ماله راغلي وو زه ورله راکوز شوم زما اراده وه چه دا وخت زه په ټيشن کښې تېر کړم خو هغوی په زوره خپل ښار ته روان کړم د ډوډۍ د خوراک نه پس راغلم او په بل ګاډي کښې سور شوم چه واردې ته ورسيدم نو ټيشن له جمنالال بجاج، مهادېو ډېسايي او نور ډېر خلک راغلي وو معلومه شوه چه ګانډهي جي په وارده کښې ناسته او ځلور مياشتې پس ته سيواګرام کښې او سېږي ماولمبل او جامې مې بدلې کړې شپه مې وار دا کښې وکړه سباله سيواګرام ته لاړم په سيواګرام کښې يوه کوټه وه چه ګاندهي جي د خوګسانو سره ملته ناست و زما په ليدو ډېر خوشحاله شو او مخې له راغي. زه لي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان سره کښېنولم او تپوس ونه یې وکړل.

د سیټ جمنالال بجاج زوی ماسره سیواګرام ته تللی وه هغه ویل چه باچاخان دې په وارده کښې په هغه زوړ ځای کښې چه په ۱۹۳۴ع کال کښې دی او ډاکټر صاحب پکښې ډیره وو واوسي. د ګاندهي جي هم داخواهش و خو زما هم داخوښه وه چه زه دې په سیواګرام کښې پاتې شم خو بیا زما دا خیال پیدا شو چه هسې نه دوی په ارام کښې خلل نه شم ځکه چه دغلته یوه کوټه وه او هغې کښې دوی څلور شپږ کسان ډیره وو او د ګاندهي جي میرمن او ورسره یو څو ښځې هم وې ګاندهي جي زما په خیال پوه شو نو ماته یې ووې چه که تاته تکلیف نه وی نو مونږ ته ستا په پاتې کیدو کښې هیڅ تکلیف نشته. دویمه کوټه د دې ښځو د پاره وه ماته څه تکلیف نه و او ګاندهي جي سره خوشحاله وم زما ضرورت خو ډیر کم وو د ګاندهي جي د پوزې سره یې یو بل پوزی واچولوې دا پوستا او یو زما! دغه کوټه کښې مونږ ډیر کسان وو خو ماته څه تکلیف نه و چونکه زمونږ مقصد یو و نظریه یوه وه د هغه په وجه مونږ یو وو. پښتانه وایي چه زړه تنګ نه وی نو ځای نه تنګیږي.

د خپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهایی نه چه خلک خبر شو نو غني، ولي او مهرتاجه زما لیدو له راغلل د مهرتاجې دوه کاله تعلیم ضایع شوی و او دا لاشکر و چه ډاکټر صاحب مهرتاجه او د هغه لور (مریم) چه دواړه همزولې وې او یو بلې سره یې ډیره مینه محبت و. دا دوه کاله هغوی سره ډیره وه. ولي بیرته کلي ته لاړ او غني او مهرتاج ماسره پاتې شول هلته خوتش ایشیدلي شیان وو ولي هغه خوړې نه شول او مهرتاجه او غني هغه شان نه وه. زه په دې فکر کښې وم چه مهرتاجه د مسلمانانو په یو ښه سکول کښې داخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم ما داسی سکول نه شو موندلی نو ډیر وخت تیر شو او اخر مجبوره شوم او د پروفیسر مجیب صاحب په امداد می مهرتا جه په لکنهو کښی د مسلمانانو په یو سکول کښی داخله کړه، غنی هم کولې (کولا ، لوکون ناتهـ) نه لاړو چه هلته لی د ترو په کارخانه کښی کار کولو پاتی لعلی شوه چه په ډیره دوان کښی د کرنل براون کیمبرج سکول کښی سبق وې چه دغه چوتهی وشوه نو هغه هم ماله وار دې ته راغی دغه سکول په انګریزی طریقه و ، انګریزی خو ورته او په اردو باندی نه پوهېدو ماته د اخبره فایده منه ښکاره نه شوه فیصله می وکړه چه دی په داسی سکول کښی داخل کړم چه انګریزی سره اردو هم وي د کاندهی جي په صلاح می هغه د پنج ګلی په یو کیمبرج سکول کښی داخل کړو . دا یونې سره نزدی د آب وهوا په لحاظ ډېر ښه غوردی.

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټۍ:

په دغه ورځو کښی د الیکشن قصی وې نو د کانګرس ورکنګ کمیټۍ د دې د پاره راغونډه شوه . په دې بحث وچه د کانګرس په ټکټ څنګه خلک ودرېږو؟ زمارایه خوداوه چه مونږ له په کار دی چه د کانګرس وفادار ازمایلی شوي غړي ودرووچه د قام د پاره چاځانی او مالی قربانی کړې؛ وې خود اکثرو ممبرانو خیال داو او دغه فیصله هم وشوه چه که یو سړې د کانګرس په ټکټ دستخط کوي او پیسی هم ورسره وي او د کامیابی امید یې وی نو هغه به مونږ ودرووو نو د کانګرس به ډېر ممبران منتخب شی خو داسی کسانو کانګرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت چه کله کانګرس د وزارتونو د پرېښودو فیصله وکړه . د ورکنګ کمیټۍ په اوله جلسه کښی چه زه کښېناستم نو معلومه شوه چه د دوی په مینځ کښی ډېر اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یو طرف ته جواهر لال وا و بل طرف ته سردار پټیل او راجګوپال اچاریه وو
کاندهي جي سره مې هم دا ذکر وکړو هغه هم په دی اختلاف خوشحاله نه وو هر کله
چه زه په دغه پوره جنبو کښې نه وم زما دوا ړو ډلو سره د ډېر ښه تعلقات وو
او کوشش مې شروع کړو چه د دوی اختلافات کم شی، زه تر ډېره حده پوره
هغه کښې کامیاب شوم. په بمبئ کښې د کانګرس جلسه وه خو ځکه چه زه په بمبئ کښې
قید شوی وم نو د هغوی ډېر خواهش و چه زه دې د غه جلسه کښې شریک شم.
د کاندهي جي دا خبره خوښه نه وه او زما د بمبئ د تللو مخالف و هغه یو هیله و
چه دی به بیا خه تقریر وکړي او حکومت به ورته بهانه جوړه کړي او قید به یې کړي
جواهر لال چه خبر شو نو ډېر خفه شو کاندهي جي له لاړو او ټینګه ذمه واری اجازت
حاصل کړو او زه یې ځان سره بمبئ ته بوتلم.

زه بمبئ کښې:

د بمبئ خلکو زما ډېر ښه استقبال وکړو، د بمبئ هغه کرسچین ایسوسیئیشن
چه د چا سره په تقریر زه قید شوی وم، هغوی او د هغوی سره نور و جماعتو نو ما
له ایډرسونه راکړل. په ورکنګ کمیټئ کښې د قرار دادونو په سلسله کښې چه به اول
خومره بې اتفاقي وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو او په ډېره ښه طریقه
هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسې نه پس غوره څی صوفیي او سعدالله سره تیاری کړی؛
او بیا سیوا اکرام ته راغلم. سیوا اکرام ته به هر قسم خلک کاندهي جي له راتلل یوا ځی
سیاستدانان نه. د سیوا اکرام ژوند ډېر ساده او باقاعده و، د غلته ورووړو
زمونږ شمېر زیاتید و. د کاندهي جي خو دا خوښه نه وه چه دلته دې د خلکو تعداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات شي تو اخري رخصت ورکړو. د ښځو، نوو ښهرکا في زیات شوی و، د هغوی
د او سیدلو د پاره هم هغه دوه کوټې وې هلته د دې خبرې غم پاک نه و اکثر به
ملکان جنګلي په پرینږه کښي یوځای څملاستل خو زما داخبره خوښه نه وه د غه
ملکان او جنګلي دېرېښه او پاک وو، خو زما داخیال وچه دوی په دې انمینبت کښي
اچول په کار نه دی ما داخبره غوره وګڼله چه ملکان او جنګلي دې بیله بیله پرېنږه
کښي څملي، کانګرس هم دا تجویز خوښ کړو.

په ۱۹۳۷ع کال د کانګرس د انتخاباتو وخت رانږدې شو او د دراج ګوپال
اچاریه نوم د صدارت د پاره تجویز شوا و فیصله پرې وشوه لیکن څو ورځې پس
په مدراس کښي دیوې واقعي په بنا هغه خپل نوم بېرته واخیستو مګر دا د هغه
یوه بهانه وه حقیقت دا و چه هغه د مدراس د اسمبلي د پاره ودریدل غوښتل
او که چېرې هغه د کانګرس صدر شوی وای نو بیا خو د اسمبلي د پاره ودریدلی
نه شو، نو جواهر لال وویل زه ودریږم، په سیوګرام کښي لږ څو ورځې پس د ورکنګ
کمیټۍ یو اجلاس وشو سردار پټیل دا تجویز پیش کړو چه جواهر لال دی دوباره
د کانګرس صدارت ته نه ودریږي. جواهر لال وویل که چېرې باچاخان
ودریږي نو زه نه ودریږم او که چېرې باچاخان نه ودریږي نو بیا زه ودریږم
خو زه دې خبرې ته تیار نه وم، کله چه هغه په دویم ځل د کانګرس صدر شونو یو
بیان یې ورکړو چه د هغه نه د بعضې خلکو داخیال پیدا شو چه د هغه د دې بیان
مطلب دا دی چه زما کامیابي د سوشلیزم په وجه وشوه او دا د سوشلیزم کامیابي
وه. زمونږ د کانګرس کمیټي بعضې ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فیصله یې وکړه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبارونو له ورکوو بابوراجندر پرشاد او پټیل یو بیان تیار کړو او دستخطونه یې پرې وکړل. مالاله مهادیو ډیسایی د دستخط د پاره راوړو ولیکن ماته هغه خبره دغسې نه ښکاریده نو دستخط می ونه کړو او مهاتماجی ته می ووې چه ښه به داوی چه جواهرلال ته یو تار ورکوړی او پوښتنه ترې وکړی چه د دی بیان نه ستاخه مطلب دی؟ ما ورته ووی چه زما داخیال دی چه د هغه دا مطلب دی. تاربې ورکړو جواب راغی چه زما د بیان نه کوم مطلب تاسو اخیستی دی هغه نه دی. ډکاندهی جی، جواهرلال سره ډیره مینه وه. جواهرلال خو کاندهی جی د لاره په شان کنلو خو بعضی خلکو کوشش کولو چه د دوی په مینځ کښې خفګان پیدا کړی نو ترڅو پورې چه زه هلته وم نو ما به د دې غلط فهمو لیرې کولو کوشش کولو او د ورکنګ کمیټی د نورو ممبرانو په مینځ کښې به می هم کوشش کاوه ځکه ماته بې اتفاقی د مقصد په لاره کښې خنډ ونه ښکاریدل او هر یوه دله کښې چه بې اتفاقی پیدا شی نو د کامیابی په ځای ناکامیابه شی.

د فیض پور کانګرس:

د ټول هند د کانګرس کمیټی سالانه جلسی د پاره فیض پور خوښ کړې شو. فیض پور د بمبئ په صوبه کښې یو کلی دی ما به همیشه کاندهی جی ته ویل چه قوم خو په کلو کښې اوسیږي او د هغه زما د دی خبری سره اتفاق و. د غه وجه وه چه د دې زمونږ په شان د کلو د خلکو نه کار اخیستل شروع کړل ځکه چه کلو کښې عوام اوسیږي او هر یو تحریک چه عوام ته ورسی نو کامیاب به شی مونږ ځکه د لیپټنو په زلمو او زړو لیږی کلی په کلی ګرځیدو او دا زما عقیده ده چه د ښار خلک خو تعلیم یافته وی ځکه چه هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخبارونه دي، سکولونه او د تعلیم او تربیت ډېر ځایونه وي او په کلو کښې نه وي او خلک بې خبره وي.

د کانګرس نګر په ډېره لویه پیمانه تیار شوی و د ورکنګ کمیټۍ د ټولو ممبرانو د پاره ځان له ځانه له ځایونه وو زما ځای د دې نورو نه لوی و زما هم دا خیال و او د دوی هم چه د صوبه سرحد خلک به راځي او ما سره به ډېره وي خو افسوس دی چه دغه کانګرس له د سرحد نه څوک رانغلل. ما سره مهرتاجه او مریم او لعلي تللي وو خو هغوی به ما سره نه وو، هغوی صوفیې سره د جنکو په کیمپ کښې وو. صوفیه د بمبئي د صوبې د رضاکارو جنکو کمانډره وه او د هغې رضاکارې هم د خدمت د پاره کانګرس له راغلې وې. مهرتاجه او مریم هم په رضاکارو کښې شاملې وې او ټوله ورځ به یې کار کولو.

په دغو ورځو کښې ایم. این. رای رها شوی و هغه هم دې جلسې له راغلی و د هغه ډېر تعریفونه په اخبارونو کښې شوي وو او کوم خلک چه تاشقند ته تللي وو هغوی به هم د ده صفتونه کول خو دی چه ما د نږدې نه ولیدو او خبرې مې ورسره وکړې نو ما ته داسې سړی ښکاره نه شو. د ورکنګ کمیټۍ ممبرانو سره به یې هم ګپ لګولو، مهاتما ګاندهي ته به هم نږدې نږدې کېناسته او خوشامندې به یې کولې. د کانګرس پنډال کښې یې یو تقریر هم وکړو خو خوندناک نه و ځکه چه د سړي په زړه کښې یو څه وي او وایي بل څه نو په خلکو د هغه ډېر اثر نه وي زما خو دا خیال و چه دی هر څه چه کوي د دې د پاره کوي چه د ورکنګ کمیټۍ ممبر شي او چه پوه شو چه دا کار نه کېږي نو ورو ورو یې د کانګرس مخالفت شروع کړو او خبره دې ځای ته ورسېده چه بیا د هغه نه زیات بل د کانګرس مخالف نه و او مهاتما جي پسې به یې هم بدې ردې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفیض پوره په کانګرس کښې چه به هر کله ماته لوړ دېر فرصت وشونو چاپېره کلونه به تلم او دکلوحال یې ډېر خراب و دغریبي او جهالت زور و. دمسلمانانو حالت زیات قابل رحم و. دهغه وجه داوه چه هندوانو کښې داسې خلک وو چه کله کله به یې دهغوی خبر اخیستو او هغوی به یې ددین دنیا دحال نه خبرول. مګر دمسلمانانو خوارانو څوک غمخور نه و دخدای اسره یې ته پراته وو. زه چه څومره دهندوستان په کلو کښې ګرځېدلی یم نو ما لیدلی دی چه دمسلمانانو حجذبه دهندوانو کمه نه ده، بلکه داچه مسلمانان دچوت چات نه وچت دي او هندوانو کښې دغه مرض ډېر دی او چه تر کومه مالیدلي دی نو هندوان په نسبت دمسلمانانو (سوشلي بیک ورډ) دي اجتماعي طور وروسته پاتې دي. څومره چه مسلمانان زر ترقي کولی شي هندوان هغومره زر نه شي کولی، ولي قومونه خو په دعوو او تشو خبرو ترقي کولی نه شي چه په کومو قومونو کښې نیکان، پاکان او بې غرضه او دخدای دپاره دخدمت خلک پیدا شي نو هغوی ترقي وکړي. خدای دې په مسلمانانو کښې داسې خلک پیدا کړي.

دپښتنو په هکله غلط فهمي:

زه چه په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چه دپښتنو متعلق چه کومې غلط فهمي پیدا شوي دي ددې صفائي وکړم. ځکه چه دهندوانو ډېر عالم او باخبره لیډرانو هغه ماته دا خبره وکړه چه په سرحد کښې او ازادو قبایلو کښې دهندوانو مال او عزت محفوظ نه دی ماورته ووې چه تا سرحد لیدلی دی؟ هلته تلی یې؟ وې نه! نو ما ورته ووې چه دا دملک ددښمنانو غلطي پراپېګنډې دي هلته دهغوی مال خان او عزت ددې ځای نه هم محفوظ دی او قبایل خو خپل همسایه هندوس ره کولو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیار وي . د پېرنګیانو په علاقه کښې دلته هم او هلته هم د هند و مسلم د بې اتفاقۍ د پاره حکومت داسې کارونه کوي چه دوی د یو بل د ښمنان کړي ، د کلکو په فکر کښې دا خبره نه راتله چه دومره ښکلي پېرنګیان هم دومره خراب کارونه کولی شي نو ماورته ووی چه دلته په ۱۹۲۲ع کښې په ملتان کښې د هندوانو، مسلمانانو فساد چا جوړ کړو؟ کانپور کښې هندوان مسلمانان د چا په لمسه قتل شول ؟ او پرون تا ته نږدې بمبئ کښې د هند و مسلم فساد کښې د چا لاس و ؟ لاهور کښې د شهید ګنج جګړه څنګه پیدا شوه ؟ په کوهاټ او ډیره اسماعیل خان کښې دا دومره لوی فساد د هندوا و مسلمان چا وکه ؟ دې ټول هندوستان کښې چه هندوا و مسلمان لاس په ګرېوان دی ولې ؟ ده د ډېر غور او فکر نه پس وویلي چه تاسو له په کار دی چه په دې باره کښې کتابونه او رسالې ولیکئ نو ما ورته ووې چه زمونږ ذریعې محدودې دي تاسو له په کار دی چه تاسو لاړ شئ او د هغه ځی حالات پخپله وګورئ او بیا د هغه متعلق اشاعت وکړئ تاسو د امریکې نه او یورپ نه خو خبرېږئ او د خپل ملک د یوی حصې نه ځان نه خبروئ پخپله تاسو معلومات نه کوئ ، نه ورځئ ، نه ګورئ خو د بل په خوله پسې ځئ .

د پښتنو په باره کښې چه څو مره غلط فهمي پیدا شوې وې د دې د لیرې کولو د پاره د کار ښه ځای سیوا کوام وخکه چه دلته به د هر ملک نه د هر خیال او د هرې عقیدې خلک راتلل ما سره به د خبرو د پاره ښه موقع وه بله دا چه کله نا کله به مې د هندوستان د مختلفو علاقو دورې کولې او د عامو جلسو نه علاوه به مې د هغه ځای هندوانو ، مسلمانانو سره تبادله خیالات کول او د کانګرس خلک مې هم د دې ته تیار کړل چه د فیض پور په دې عام اجلاس کښې د سرحد اتو متعلق یو ریزولیوشن پاس کړي . د کانګرس د ځینو ذمه دارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو په زړونو کښې دا خیال پیدا شو چې د هندوستان د ازادۍ او امن د پاره دا خبره ضروري ده چې مونږ دې د سرحد خلکو سره تعلقات پیدا کړو مګر هغوی دې خبرې ته خبر نه وو چې په دې لاره کښې څومره ډېر مشکلات دي ځکه چې پېرنګیانو دا کله غوښتل چې د هندوستان او د سرحداتو د خلکو تعلقات دې پیدا شي پېرنګیانو مونږ له موقع نه ورکوله چې ازاد قبایلو سره خپله ورورولي جوړه کړو نو هندوستان له به بیلې څرنګه دا موقع ورکوله چې هغوی سره تعلقات قایم کړي. پېرنګیانو خو مونږ هم قبایلو ته نه پرېښودو.

سیوا کرام ته به د یورپ ډېر ښځې او سړي راتلل لکه فادر الون (ILWON) فادر سي ایف اینډ روز او میرې. د سړو په نسبت ښځو کښې هم عملاً دې زیاته وه کله کله به هغوی زمانه د سرحداتو او د خدایي خدمتګارۍ تحریک تپوسونه کول. یوه ورځ سیوا کرام ته یو څو تنه پېرنګیان راغلل هغوی سره د ناګپور لوی پادري هم و. هغو پېرنګیانو د ازادو قبایلو تپوسونه کول او ما به ځوابونه ورکول چې په دې کښې پادري صاحب دوی او داسې شروع لې وکړه چې زه په خیبر کښې پاتې شوی یم زه د اپریدو نه ښه واقف یم هغه ښه خلک نه دي ځکه چې هغوی پېرنګیانو ته برند او نیغ نیغ ګوري ما وخندل او پادري صاحب نه مې تپوس وکړو چې دوی ولې تاسو ته برند او نیغ ګوري نو هغه دوی چې هغوی زمونږ نه نفرت کوي ما وې چې ستا دا خبره درسته نه ده حقیقت دا دی چې هغوی پېرنګیانو ته ځکه بد ګوري چې هغوی تاسو وینې نو په زړونو کښې دا خیال راپیدا شي چې دا هغه خلک دي چې په توپو، ماشین ګنونو، بمونو زمونږ کلي، زمونږ کورونه ورانوي، او زمونږ ښځې، نر، مالونه او بچي تباه کوي. زما په دې خبره هغه نورو پېرنګیانو وخندل او پادري ډېر خپه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارتونه :

په ملک کښې داسمبلو الیکشنونه شروع شول او اکثرو صوبو کښې د کانګرس امیدواران کامیاب شول. د سرحد صوبې انتخاباتو نتیجه پرنګیان او د هغوی برخچي د پر حیران کړل هغوی اولیدل چه د هغوی نی د ستني راوغورځیدې، بیا د صوبې د تولنه لوی نواب سر محمد اکبر خان هوتي د امیر محمد خان دلاسه شکست وخوړ. صاحبزاده عبدالقیوم دیو خدایي خدمتګار عبدالعزیز خان د زیدې دلاسه ارباب شیر علي خان د تهکال د ارباب غفور دلاسه، د میري نواب د اسلم خان دلاسه، خان بهادر قلي خان د صاحب کل جرنیل خدایي خدمتګار دلاسه، راپرېوتل او دغه شان د پیرنګیانو ملاتړ خانان بهادران، والي بها دران، خانصاحبان او رای صاحبان وغورځیدل.

د ۱۹۳۵ ع د ایکټ د لاندې د صوبایي اسمبلو د پاره د انتخاباتو نتیجو ټولې دنیا ته عموماً او پیرنګیانو ته خصوصاً دا خبره په ډاګه ثابته کړه چه کانګرس په حقیقت کښې د عام اولس نماینده دی. ثبوت یې دا و چه په هغه وخت د هندوستان د یوولس صوبو نه په اتو صوبو کښې د کانګرس اکثریت وو. باقي درې د مسلمانانو اکثریتي صوبو کښې مقامي ډلې کامیابې شوې. صوبه سرحد چه د مسلمانانو اکثریتي صوبه ده (٪۹۳) هغه هم د کانګرس سره لاړله.

څلور ورځې پس په دهلي کښې د کنونشن د پاره یوه جلسه مقرره شوه چه هغه کښې د آل انډیا د اسمبلو ممبران راجمع شول او په دې خبره بحث جوړ شو چه دې وخت کښې صوبو له څه قسم قدم اوچتول په کار دي. وزارتونه واخلو که نه؟ دې جلسې له د سرحد د پر کارکنان راغلي وو. ډېره موده پس مې هغوی سره ملاقات وشو. په ورکنګ کمیټۍ کښې څه ورځې تاوده بحثونه وشول. جواهر لال د وزارت جوړولو سخت مخالف وا د دورکنګ-

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیټې اکثریت یې په حق کښې وزه هم اول د وزارت مخالف وم خو بیا زما خیال بدل شو
خکه چه کوم کسان چه د وزارت په حق کښې وو هغوی به هم داوې چه مونږ وزارت ته
ددې دپاره نه اخلو چه مونږ دې له د ډیرنګې اصلاحات وچلوو بلکه زمونږ داراده
چه ددې په ذریعه به مونږ دا د ډیرنګې اصلاحات نا کامه کړو. زمونږ دوزارت
اخیستو فایده داده چه زمونږ ډله مضبوطه شی کدا کارتینه کیدل نو فوراً به وزارتونه
پرېږدو. دویمه نکته چه په کوم باندې دوزارت داخیستو مخالفینو اصرار کوو، هغه د
صوبائي کورنرانو خصوصی اختیارات وو چه کوم ددغه ایکټ دلاندې هغوی ته حاصل
وو. فیصله په دې وشوه چه ترکومې پورې ګورنران د صوبائی وزارتونو دا تسلی ونکړي
چه هغوی به په وزارتی فیصلو کښې مداخلت نه کوی نوترهغې ګوزارتونه نشی اخیستې
دپروورکو نجثونو نه پس ورکنگ کمیټې دوزارتونو په حق کښې تجویز پاس کړو کنونشن
کښې هم ددې په حق کښې او مخالفت کښې ډیرتقریرونه وشول مګر اکثریت د ورکنګ
کمیټې تجویز پاس کړو دپاس کیدونه پس په هغه جلسه کښې صلهٔ دتلو صوبو ممبرانو
دوفاداری حلف داخیستو او بیا خلک رخصت شول. زه یو خو ورځی ډیلۍ کې ایسار وم
او بیا واردې له لاړم.

مونږ واردا او سیوا کرام کښې:

زه چه ترڅو هلته وم نو غنی او مهرتاجه ماسره وارده کښې وو. د لاې هغه
سکول خو بند نه شو هغه د اردې په سکول کښې داخل شو ددې سکول هیډ ماسټر
ناالیکم ډیر ښه او قومی سړی وا و ډیره لږه تنخواه یې اخیسته دهغه ښځه ډیل ایم
اې وه ډیره ښه او قوم پرسته ښځه وه هغې به هم د جکو په سکول کښې په لږه تنخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکولو د دی دوارو ماسره ډېر ښه تعلقات او همدرد دی ود زما د اوسېدو ځای سیواګرام د وار دی نه څلور میله لیری و د لالی د پاره تلل راتلل ګران وو نو دوی سره ډېره شو. مهوناجه چه به په چوټهي راغله نو ما سره به سیواګرام کښې وه. ولی، په وار د اکښې وا او به دو میه، دریمه ورځ سیواګرام ته راتلو دلالي چه به کومه ورځ چوټهي وه نو دلته به راغی یوه ورځ وختی غنی سیواګرام ته راغی په دغه ورځ دګاندهی جی د پیل اکیدو ورځ وه چه ډوډی ته کښېنا ستو نو غنی ګاندهی جی ته دوی چه نن ستا د پیل ایښ ورځ ده ما وختی خان راورسو چه نن به قسم قسم ښه خوراکونه وي لیکن دا خو بیا هغه بې خوندة ایښیدلی کډ ودی چه تل یې زه خورم. هغه غنی ته دوی چه ته هره ورځ سحر وختی دلته راځه غنی وخندل وې. زه به دی ایښېدلی کله پېسی هره ورځ دا دومره مزل کولی نه شم دا که چېرې اوس پولا ووای او ورسره سورکړې چرګ وای نو زه به دې کار ته تیار شوی وم. داخو د توقع یوه خبره وه او په خندا تېره شوه سبا له ګاندهی جی مالوی چه د اهلکان دي دوی باندی جبر په کار نه دی زما دا خیال دی چه د دوی د طبیعت د خوراک انتظام وکړو ما ورته ووې داخو غنی توقه کوله او زما دا خیال دی چه هغه به هیڅ رنګ دې خبرې ته تیار نه شی ګاندهی جی په هغه ډېر کوشش وکړو خو کامیاب نه شو د غه شان په مهوتاجه باندی هم ډېر وسوسه کړې وو خو هغې هم د اخیز د نه ووملي ډېر خوشحاله شوم چه دوی کښې دومره سهیتوب وچه د بل د جذبا تو خیال یې ساتلو د سیکاون کلی چه سیواګرام ته نږدی وو د صفایي د پاره ګاندهی جی یو تنخوا دار تې مقرر کړی و زه ورسره متفق نه وم. زما رایه داوه چه د کلو خلکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربیت ورکول په کار دی چه هغوی د کلی صفایی خپل فرض وګڼی او خپله یی کوی بله دا چه د هندوستان په لکونو کلی دي که د دومره کلو د صفایي د پاره مونږ یو سړی مقرر کړو نو د هغو د پاره کوروړونه روپۍ په کار دي . یو خل دا نسی وشوه چه د سیکاون د غه سړی زیاته تنخوا غوښتله دوی ورته تنخوا زیاته کړه . هم و ه مګر داخل یې زیاته نه کړه هغه کار پرېښودو او لاړو . خبر دا غی چه د صفایی هغه سړی تښتېدلی دی . نوګاندهی جی وویل چه را ځئ چه مونږ ورله لاړ شو مونږ . د صفایی سامان وا خیستو او ور روان شو .

په دی ورځو کښی د بهار د صوبی د زلزلې ځینی علاقې د جوړولو په سلسله کښی د سویز دلینډ یو لوی انجنیر را غلی وا و دلته پیښې و د لالی هم چو ښتی وه و ته می وویل چه هلکه تیا دېره هغه وی د څه د پاره ماوی د صفایی د پاره هغه په ژړا شو چه زه خو د خلکو غول غورځولی نه شم هغه مو پرېښوا و مونږ ټول روان شو چه کلی ته ورسېدو نو جوړه جوړه شو هغه انجنیر ډېر ښه سړی وو په ونه ما سره یو شان و زه او هغه جوړه شو د ګاندهی جی جوړه نه و نو هغه مو خیل جمعدار کړه او صفایي مو شروع کړه خو مونږ ته دا سې معلومه شوه چه دا د کلی خلک زمونږ په صفایي خوشحاله نه دي کوم ځایونه چه به مونږ پاک کړل نو زمونږ د لیری کېدو سره سم به ځی ، هلکان او جنکی به راتلل او هغه به یې بیا ناولی کول هغه انجنیر راته ووی چه معلومېږی چه په دی خلکو کښی زمونږ د دی خدمت د احساس ماده نشته معلومېږی چه زمونږ خلاف مظاهره کوي ما او هغه دا خبره ډېره محسوسه کړه چه مهاتما جی غوندې سړی یو کلی ته د صفایي د پاره ځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو د احال دی. زه به دی خبره د بر خفه وم چه کله واپس را غلو نو یو ملګری مال ه قسلی را کړه چه خلکو د باسئ چه تا سو لي په کانو نه یئ ویشتی او صفایي ته یې پرېښودی. میرا بهن اوکنو (کنود ګاندهي جي نمسی و او میرابهن د یو انګریز امیرالبحر (Admiral) سلیځ لور وه چه ځان یې د هندوستان د غریب ولس خدمت د پاره ګاندهي جي ته وقف کړی و) هغوی هم دوار دې سره نږدې یو کلی ته د صفایي د پاره تللي وو نو خلکو صفایي ته نه پرېښو ول او د وی صفایي کوله نو د کلي خلکو وهو او لویو په کانو وویشتل او بله عجیبه خبره خولا داده چه مونږ خپل ځای ته راغلو او ز مونږ هغه خدمتګار چه سیوا ګرام کښې لي خدمت کولو خبر شو چه مونږ د هغوی کلي له صفایي ته تلي وو هغوی ز مونږ کار پرېښود او وتښتېدل د هغوی په خیال او عقیده مونږ اچوت شو، پلیید شو او د پلیید وخلکو کار کول د هغوی په خیال ګناه وه. مونږ په سیوا ګرام کښې دا اوبو د پاره د پېښکلی کوهي ویستلی و او د هغه د پېړي مني اوبه وې او هغه اوبه مو څکلې هغوی به هم ددې اوبو نه خپل منګي ډکول هغوی دا کوهي پرېښود او بل مونږ ته نږدې یو شاه کوهي وچه او به یې د څکلو نه وې د هغه نه به یې او به ډکولې او څکلې. کومو خلکو چه به دلته ز مونږ کار کولو نو دا ټول په هندوانو کښې نیچ ذات وچه ورته اچوت وایي او نور هندوان د وی ځان ته نږدې نه پرېږدی او په ځینو ځایونو کښې چه په چا د دوی سورې وشي نو هغه پلیدګڼي.

د کانګرس وزارتونه:

د هندوستان په اکثرو صوبو کښې کانګرس الیکشن وګټه او د وی اکثریت شو، په صوبه سرحد کښې د حکومت د پیر مخالفت او بې ایمانۍ سره هم په ټخلو پښتو کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولس ممبران خدایي خدمتګار کامیاب شول، حکومت د خدایي خدمتګارانو خلاف
قول خپل اثر و رسوخ استعمال کړې وا او د خدایي خدمتګارانو د مقابلې د پاره یې د
صوبې خانان، ملکان، وکیلان یو کړل د دوی د عمرونو د دښمنیو جوړه یې وکړه لیکن
بیا هم زه داویلي شم چه خدایي خدمتګارو به الیکشن ګټلي وای او اکثریت کښې به
راغلي وای که دهغوی نه ځینې غلطۍ نه وای شوې او د ډیرو جنبو او خود غرضونه لې
کار اخیستی نه وای او اصولي خلک یې منتخب کړې وای، سره د دې هم اسمبلي
کښې د دوی مضبوطه ډله وه د دوی مقابله کښې بله ډله د ومره لویه نه وه بیا هم
حکومت بې ایماني وکړه او د قانون او قاعدې برخلاف سرجارج کنګم د خدایي
خدمتګارو په ځای صاحبزاده عبدالقیوم ته د وزارت جوړولو دعوت ورکړو
او هغه حکومت جوړ کړو د هغه اړود سره ډله هم نه وه، دې بخپله حلف کښې فیل شوې
و، عبدالعزیز خان ترې سیټ ګټلې و د دې د هزارې نه کامیاب شوې و. هغه
د پیرنګیانو سړې وا او چه اسمبلي کښې د پیرنګیانو خومره سړي. و هغوی مجبوراً هغه
سره ملګري شول. لیکن بیا هم دا وزارت د شپږ و میاشتونه زیات ونه چلیدې
شو او د حکومت د ډېرو کوششونو باوجود مات شو او د خدایي خدمتګارو حکومت
جوړ شو.

د کانګرس اول کښې چه په کومو صوبو کښې اکثریت وهلو د وزارت جوړولو نه
انکار کړې و ځکه چه ګانډهي جي حکومت ته یو شرط وړاندې کړې و هغه دا چه ګورنران
به د وزارت په کارونو کښې غیر ضروري مداخلت نه کوي. د ۱۹۳۵ء کال ایکټ تول
اختیارات ګورنرانو له ورکړې وو او هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو او د ډېرو کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې مداخلت کولی شو. حکومت د ګاندهي جي دغه شرط ونه منلو ولې چه هغوی خو د اوږدې پېښو جوړه کړې وه. پېرنګيان دې ته تيار نه وو چه هندوستان ته دې طاقت او اختيار ورکړي. اول کښې کانګرس د وزارتونو جوړولو نه انکار وکړو. حکومت د خپلو خلکو وزارتونه جوړ کړل. خو دغه چېرته چلېدې شول، د ممبرانو اکثريت ورسره نه و. د خولرې موده وروسته د کانګرس په ځينو غړو کښې د دې شرط برخلاف ګنګوسې شروع شو او راجګوپالاچاريه دې خبرې ته تيار نه شو چه مونږ له وزارتونه اخيستل په کار نه دي. مونږه پټيل کښې وو داد سمبله، په غاړه يو کلي دي. ګجرات کښې ګاندهي جي راجګوپال اچاريه راوغوښتو. سردار پټيل هم دلته و. ګاندهي جي د دوه ښپېو او ورځې هغوی سره بحث وکړ. خو دهغه خيال بې بدل نه کړې شو. هغوی وې چه مونږ له غير مشروط طور وزارتونه اخيستل په کار دي او دهغه دا هم خيال وچه دا څو مره موده مونږ وزارت نه دي اخيستي نو د قام او ملک تاوان شوی دی. راجګوپال رخصت شو او مونږ ټول د راجاجي په دې کار خفه وو، ولېکن د خداې فضل و حکومت د ګاندهي جي شرط منظور کړو. او د سندھ، پنجاب او بنګال نه علاوه د هندوستان په ټولو صوبو کښې د کانګرس وزارتونه جوړ شول.

مونږ د سيګاوں د کلي نه لږ بهر ته او سېد و او د آب و هوا په لحاظ دغه ځاې ډېر ښه و. خو د برسات په زمانه کښې به د ګرځېد و تکليف و لاره هم کچه وه او ماللاړي يې ډېره وه. اکثر به ډېرې خټې چقړې وې او څادو وا و بنياد مونه به ډېر تکليف و او بل خوا نه به هلته په پيتاو ډيرو کښې ډېر کانې وو چه دالارې پرې جوړېدې شوې. خو بې اتفاقي او بې تنظيمي په وجه دا کار پاتې و. ګاندهي جي دا کار شروع کړو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کال کښې مو یوه لاره بچه کړه. دلته ماشې ډېر وو خو ملیریا کمه وه. یو ځل په گاندهي جي د ملیریا سخته حمله وشوه هغه دارو هم نه خوړل، څه وخت چه هغه لي هوښه شو نو موږ ورله سول سرجن راوغوښتو هغه دا تجویز وکړو چه زه دې هسپتال له ووړم مگر هسپتال خو پرېږ. ده هغه دارو نه خوړل په دې وجه د هسپتال نیاتې شو موږ تولو ورته په اتفاق ووې او اخر مو په دې راضي کړو خکه چه موږ سره د پوغم و او د هغه ناجوړتیا موږ تول وارخطا کړي وو. موږ تول ورسره هسپتال له لاړو په څو ورځو کښې د هغه صحت ښه شو. هسپتال له یوه ورځ یو سړې راغې دوه درې ماران ورسره وو د گاندهي جي په مخ کښې یې پیتار کښېښوده او سړي یې ترې اوچت کړو هغه کښې قسم قسم ماران وو. گاندهي جي ته یې نژدې کول مگر ما ترې منع کړو چه په دې څیز څه اتبار دې بیا د هغه سړي خواهش وچه زه دا ماران د تبرک د پاره د بابا په غاړه کښې اچوم. گاندهي جي خندل خو ما منع کړو هغه وې، دا ما دم کړي دي د نقصان یې ذمه وار یم، ما ورته ووې که څه نقصان وشو نو زه به ستا ذمه وار څه کړم ښه دا د چه دا کار ونه کړې او هغه مې دې کار ته پورې نه ښوده. بل ځای بیا په سیوا آگرام کښې زموږ بل ملگری ناجوړه شو د هغه محرقه تبه شوه څه ورځې پس میرا بهن هم ناجوړه شوه او محرقه یې شوه هغې ماته ووې چه معلومېږي دا چه زما هم محرقه (تبګې) ده موږ سره د هغې زیات فکر وو خکه چه پېرنگیان اکثر د محرقې نه مري او دې ته موږ ذوې ما د دوې دوا او ډېر خدمت کاوه خو د دې به د اسره ډېر فکر وو او د میرا بهن به مې زیات خدمت کاوه.

په دغه ورځو کښې د گهاتما جي یو دوست په بنارس کښې یوه عبادتگاه جوړه کړې وه چه په هغې کښې د هر مذهب خلکو ته اجازه وه چه په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی کولی شي، دهغی دافتتاح دمراسمو د پاره مهاتماجي اوزه بنارس ته لاړو، مهرتاجبه هم ماسره وه او دهندوستان دمختلفو علاقونه دپرنارینه اوزنانه دغه افتتاح د پاره راغونډ شوی وو. ددی رسمونو دا تاکید و چه ورځ دهرمذهب او ملت خلک موجود وو په دغه عبادتخانه کښی دهرمذهب خلکو خپلو خپلو طریقو دخپلو مذهبی کتابونو تلاوت او دعاګانی وکړی زما په خیال دپیرنګیانو د راتلو نه پس دهندوستان په تاریخ کښی دا اوومبی ځل وچه دهرمذهب پیشوایان په دېره مینه او محبت سره یو ځای راغونډ شوی وو او عبادت یی کولو.

بنارس، دیلی، ګجرات، کاټیاواړ:

مونږ د بنارس نه دیلی ته راغلو، بیا د ګجرات کاټیاواړ ته لاړو، په کاټیاواړ کښی ما د مهاتماجی کوراو خپل خپلوان ولیدل هغوی دپرښه خلک وو او د ګاندهي جي سره یی دپرمینه محبت د،یوه شپه موهلته وکړه، بیا ګجرات ته راغلو او احمداباد کښی د دیاپټ کښی چه دهندوانو یو دپرلوی قومی کالج دی دیره شو و دیاپټ په رښتیا یو قومی کالج دی ولی چه ددی شاګردان چه د تعلیم نه فارغ شی نو هغوی کلو ته ځی او د خپل قوم او ملک خدمت کوي. دګجرات د میونیسپلیټی دخلکو د طرفه سپاسنامه را کړی شوه داوپرښه خلک دي مهاتماجي سره یی دپرمحبت دی یوازی محبت نه دی دازادی په جنګ کښی هم دهیچانه وروسته نه وو، خو ورځی پس سیواګرام له راغلو زه چه خو مره هندوستان کښی ګرځیدم نوما به لیدل چه هره صوبه کښی په سیاسی اقتصادی او تعلیمی لحاظ بلکه په هر لحاظ مسلمانان دهندوانو نه دپرورسته و، خو ما چه به ما په دی خبرو فکر کوو نو دي نتیجي ته ورسیدم چه یوازی ګاندهي جي نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال نه دی، مالویه نه دی، پټیل نه دی، راجندر پرشاد نه دی، سوباش، را-
جګوپال اچاریه نه دی، بلکه په سوونو داسی خلک دي چه ډاکټران، انجنیران، تعلیمیافته
خلک ملېږسی جوړی کړي دي او لګیا دی، د خپل قام او ملک خدمت کوي. ډیر خلک
خان خان له په کلو کښی دیره دي خلک یي کلونه نه پرېږدي او د دوی په لاره کښی خفګان
اچوی سره د هغی هغوی په صبر استقلال د خپل قام خدمت کوي او هیڅ قوت هغوی
د خلکو د خدمت د لاری نه اړولی نه شی د هغو خلکو لوی تعریف دا دی چه ژوندلی ډیر ساده
او په ډیر لږ څیز به یې ګذاره کوله. په وارده کښی یو ځل د وار دی د کلو د کارکنانو جلسه وه
هغوی ټول راغونډ شوی وو زه هم د (ونوبا) هغه نوی اشرم کتوله تللی وم د هغو کار-
کنانو په جلسه کښی شریک شوم ډیر خوار او کمزوری وو زما زړه پری وسو جاجوجي چه
د دي تنظیم صلاو او نینو باجي یي سکرټری و ورته می ووی چه دا خو د قوم ملکیت دی
غریبانانو د خوراک څه انتظام په کار دی او کمزوری سړی د قوم او ملک خدمت کولی نه شي
جاجوجي ووی چه تاسره زما پوره اتفاق دی اوس زمونږ جلسه کښی دا تجویز وړاندی
کړم. جلسه کښی چه ما دا تجویز وړاندی کړ وچه د دوی تنخواه دی زیاته شی، نو د هغوی د
کارکنانو نه یو سړی پاڅید و هغه ووېل چه زمونږ دا ملک ډیر غریب دی اول خو مزدګر
دی نشته او چه مزدوري دي نو دری آنی د سړی وی او لس پیسی د ښځی وي او مونږ
خو بیا هم څلور آنی اخلو زمونږ پټیل دا شان ډوډی خوری لکه مونږ یی چه خورو د
تنخواه زیاتولو ضرورت نشته ولی چه دا خلک به وائي چه مونږ خو د باجري وچه ډوډۍ که
نه بیا مو موا و دا زمونږ خدمتګار زیری غوړی خوري.
ملبه دا چه د هندوانو امیران، سوداګر اکثریت د هر یو قومی تحریک سره په زړه کونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو روپو امداد کوي بل طرف ته مسلمانان دي تاسو وګورئ هغوی کښې دخدمت څوک دي. دهغوی تعلیمیافته امیران، سوداګران، وکیلان دي چه روپۍ وړ ګول خوښوي، ده ده قوم او ملک دترقۍ څه خیال هم په زړه کښې نه لري. دغه وجه ده چه مسلمانان د زوال سره مخامخ دي. دغه وجه ده چه په هندوستان کښې هندوان وچتیږي او مسلمانان پریوزي. دهندوستان دمسلمانانو دا تجربه وشوه چه کوم سړي دپیرنګیانو خیرخواه وو، هغه ددوی لیډروي دا سی حالاتو کښې به څنګه ترقي وکړي.

دهندوستان دمسلمانانو دپاره فکر:

زه چه په تمول هندوستان کښې ګرځېدلی یم نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غمخور لي نشته او خیرخواه لي نشته. سیوا ګرام ته به کله ذاکر حسین صاحب راتللو ده سره زما ډیر تعلق و. دی دجامعه ملی اسلامیه دهلي پرنسیپل و ماده ته هندوستان کښې د ګرځېدلو او ښځو ذهن دحالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړو او ورته می ووی چه دلته په مسلمانانو کښې رضتیني خدمتګار پیدا شوی نه دی ترقي کولی نه شي په مسلمانانو کښې هم په سرمایه سینه تعمیري کارکول په کار دي او دهندوانو په شان مسلمانانو له په کار دي چه ځای په ځای کارکنان پیدا کړي چه ددوی دترقۍ دپاره کار وکړي او مرکزونه جوړ کړي. زه دی نتیجې ته رسیدلی یمه چه په چوف او کوف باندې قومونه ابادیږی نه کار په کار دی! او نه د جلسو د تقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیدا کېدی شي نو ما اراده کړې ده چه دمسلمانانو دپاره کار وکړم او ددوی له د اصلاح دپاره مرکزونه قایم کړم او چه تو کومې ماته خپلی صوبې ته د تللوا جازت نه دی شوی د دوی څه خدمت وکړم مګر ما سره د دی خبری ډیر فکر دی چه که چیری ماته دخپلی صوبې د تللوا جازت وشو نو ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت به بيا څوک کوی؟ خکه چه زه خو بيا دلته پاتي کيدی نه شم او په ما د خپلو خلکو د خدمت کولو حق دی نو که چيری په دی کښی زما سره ستاسو اتفاق وی او د مسلمانانو د کار فايده مند کښئ نو بيا تاسو زما د مملکت په دياره سيی پيدا کړئ چه هغوی دی کار ته د خدای دپاره ملاو تړی او که چيری زه لا ړ شم نو د وی دلته ناست وی او کوم بوټی چه مونږ کړلی دی هغه له او به درکوی او وچيدو ته يی پری نږدی. بل سوال د پيسو دی مسلمانان رسمی خيرتونه خو د پر کوی مګر د خدای د مخلوق د ابادی د پاره يوی پيسی ورکولو ته تيار نه دی د دغه اخبده چه په دی کښی نيک او د ابادی تحريک چليدل ګران دی.

زما خو دا خيال وچه دا کار دی د سنده د صوبی نه شروع شی خکه چه هلته د مسلمانانو ابادی د پره ده او په ټول هندوستان کښی د سنده خلک په هر لحاظ د روسته پاتی دی زمونږ د بل ملګری دارا به وه چه د بنګال نه دی بيا شروع شی او د سهاد نيو هغه پروفيسر صاحب د اخبره وکړه چه کچيری تاسو د دی کار ابتدا د سهارنپور ته وکړه نو د پر زر به ترقی وکړی او د پر زر به ټول هندوستان کښی خور شی خکه چه د يو پی مسلمانان د سنده او بنګال د مسلمانانو نه زيات پوه او مترقی دی او بله دا چه سهارنپور کښی د پری مذهبی مدرسی دی چه هغو کښی د پر طالبان د سنده او بنګال دی او د هندوستان د هری صوبی خلک پکښی شته دا د هندوستان د مسلمانانو تعليمی مرکز دی او که دا مرکز د غلته جوړ شی نو د دغو طالبانو نه به سنده او بنګال کښی او نورو صوبو کښی د پر کارو اخيستی شی مونږ ټولو په د غه خای اتفاق وکړو چه کار به د دغه خای نه شروع کوو او منتظر وو چه خروخت به هغه يو څوسړی زما سره پيدا شی.

څو ورځی ما په سيو اکرام کښی انتظار وکړو چه څه جواب راشی نو بيا زه جواهر لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یو. پي. ته لاړم. بابو راجندر پرشاد ماته بهار ته د تلو او دوري کولو وعده اخیستي وه نو زه په اله اباد کښې ورسېدم چه پروفیسر عبد الباري صاحب راغی زه او هغه دواړه پټنې ته لاړو او په صداقت اشرم کښې دیره شو هغه اشرم د ګنګا سیند په غاړه واو د پر دمزي اشرم دا اشرم د بهار د صوبې یو مسلمان بیرسټر مظهر الحق جوړ کړې و هغه د کانپور د جماعت په معامله کښې هم د حکومت برخلاف د مسلمانانو مرسته کړې وه افسوس چه د هغه نه ورسته په مسلمانانو کښې داسې څوک نه و چه د غه اشرم لي اباد سا تلی وای او په دې وجه د هغه وراثت کانګرس ته پاتې شو او نن ورځې د غه ځای د بهار د صوبې د بهار کانګرس کمیټۍ دفتر دی.

مونږ د دوري د پاره څه پروګرام جوړ وو چه د پنجاب میل د اکسیډنټ خبر راغی او د خبر ملو سره سم د کانګرس کارکنان د مدد د پاره هلته ورسېدل. په دې کښې ډېر خلک مړه شوي وو او د مړو پېژندل نه کېدل چه دا هندو که مسلمان دی چه په چا به د هندو شک کېدی شو نو هغه به یې سوز وو او چه په چا به د مسلمان شبهه وه نو هغه به یې ښخ کړو او د مړو نه علاوه ډېر خلک زخمیان هم وو او هغوی یې د پټنې لوی هسپتال له د او ړل خدای دې چا ته نه ښیي، د مصیبت یو عجیبه منظر و څو ورځې پس مونږ د خپلې دورې پروګرام جوړ کړ او کافي ورځې مو د بهار په صوبه کښې دوره وکړه، د بهار په صوبه کښې د شیر شاه سوري قبر دی چه مونږ هلته جلسه وکړه نو د دعا د پاره د هغه زیارت له ورغلم د هغه قبر ساده قسم جوړ دی او ښکلی ګنبد دی او چار چاپېره تړی او به دي د او بو تالاب ډېر ښکلی دی لوی شیر شاه ته می د زړه د اخلاصه دعا وکړه ځکه چه هغه د پښتنو ګټندوي سیاستدان او نشنلیالي پښتون و چه مغلو له یې ماتې ورکړې وه او د مغلو نه یې د پښتنو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت دوباره اخیستی او وبیایی حکومت په ټول هندوستان جوړ کړی د کلکتې نه تر پېښوره پورې سړک ده جوړه کړې دی. دخپل حکومت د ټینګولو د پاره یې د بهار په صوبه کښې د بېرو پښتنو له ډېر جاګیرونه ورکړي وو مونږ دغو پښتنو اولاد او جاګیرونه هم ولیدل. یو کس دوه ؤ میلانه کوری هم وو مګر دغوی اوس هغه خوند نشته خلکو دخپل پلار نیکه ژبه هېره کړې ده افسوس چه په پښتنو کښې دا کمزوری شته چه خپله ژبه هېره کړي. یو پی کښې هم ډېر پښتانه دي دغوی هم دغه حال دی ذاکر حسین صاحب افریدی پښتون دی د ژبې په هېرېدو دخپلو نه سرې پردې شي. د بهار په صوبه کښې پښتنو سره ډېر جایدادونه وو خو د بلا عملو په وجه ټوټې ټول لاړل او ډېر خراب ژوند تېروي.

د بهار د دورې نه وروسته زه بېرته سیواګرام ته راغلم د ډېرې مودې نه د سنده د کانګرس ممبران مایوسی وو او دالي خواهش و چه زه دې سنده ته لاړ شم او دغه ځای په مسلمانانو کښې څه کار وکړم زما هم خوښه وه ولې چه د سنده مسلمانان ډېر وروسته پاتې شوي دي او مظلومان دي او مونږ خدائي خدمتګار خو د مظلومانو ملګري یو او مونږ خپل خدای سره دا وعده هم کړې ده نو زه د سیواګرام نه سنده له لاړم. زما خو دا خیال و چه سنده کښې به کافي ورځې تېروم، سنده ته چه ورسېدم نو ما د کانګرس دوو کرانو په مشوره دخپلې دورې یو لوی پروګرام جوړ کړو او د حیدراباد نه مو شروع کړه مسلم لیګ خو زما د دورې د خرابولو د پاره د مظاهرت پروګرام جوړ کړې دخو د سنده وزیراعلی چه ډېر قوم پرست او شریف انسان و خبر شو او مسلم لیګ ته یې وویل چه عبدالغفارخان دلته زمونږ د قوم خدمت له راغلی دی په کار دی چه مونږ ټول ورسره مدد وکړو او که مدد نه شو کولی نو مظاهرت خو د شرم خبره ده، زه خبر شوی یم چه ستاسو د مظاهرت څه خیال دی خو که ده په دوره کښې مو مظاهرت وکړو نو ډېر بد به درسره وکړم. ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه مسلم لیګ په قلار شو او ما خپله دوره په اطمینان سره وکړه. په دغو ورځو کښې د سنده وزیر لي خان بهادر، الله بخش سومرو و ده زما سره ډېر مینه وه، په حیدرآباد کښې مو جلسې وکړې د ... هندوانو او مسلمانانو سره مو خبرې اترې وشوې، د دې ځای نه کراچۍ ته لاړو، په اچي کښې مو کافي د ستې تېرې کړې؛ او ډېر کار مو وکړو، د کراچي نه سکر ته لاړو او د سکر نه ل دا باد له واغلو ولې چه دا خیال مو پیدا شو چه په بلوچستان کښې کار کول زیات ضروري دي.

د بلوچستان دوره:

د ډېرې مودې نه زمونږ د بلوچستان د ورونړو دا خواهش وو چه زه دې بلوچستان لاړ شم، ما د ډېر ځله کوشش وکړو خو حکومت نه پرېښودم، په دغه ورځو کښې عبدالصمد خان- کزی چه د بلوچستان د پښتنو ښتینې خدمتګار او رهنما دی په ما زور ورلګو و چه ته چستان ته لاړ شه، په لاره کښې مې الله بخش سره ملاقات وشو د هندوستان په سیاست ډېرې خبرې وکړې. هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښې نه وو ځکه چه د پنجابیانو نه ډېر زړه ستړی وو او پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه وو، هغه دې خبرې ته تیار وو کیچری سنده، بلوچستان، سرحد او کشمیر یو ځای شوو نو دا به ډېره ښه وي، الله بخش ومرو د سیاسي مخالفت په وجه د مسلم لیګ یو لیډر محمد ایوب کهوړو بیا ورو مستوقتل کړو.

زه په خیریت سره کوټې ته ورسېدم، څه وخت چه زمونږ او ورکا دی د بلوچستان سرحد کښې داخل شوو نو تر کوټې پورې په لاره کښې د واپس کېدو ویره وه ځکه چه زه یې ځله دا واپس کړې وم، په هر سټېشن چه به مې د پولیس افسر ولیده نو دا خیال به مې پیدا و چه د جوړي حکم یې را وړې دی. زه په خیریت کوټې ته ورسېدم، زما دا خیال دی چه ومت جناح صاحب ته چه د هغه تعلق مسلم لیګ سره وو اجازت ورکړې وو نو ما ته یې هم اجازت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکړه ، ولې چه زما تعلق کانګرس سره وو .

عبدالصمد خان اڅکزی ستهیشن ته راغلی و ، په ستیشن کښې نور هم ډیر هندوان ، مسلمانان راغلي
مایو څو ورځې کوېټه کښې تیرې کړې او ډیا د کوېټې نه فورټ سنډیمین ، قلعه عبدالله ، هندوباغ ، ګلستان ، چمن
لورالایي او دبلوچستان د نورو ځایونو دوره مې وکړه ، ډیره د خوشحالۍ او کامیابه دوره وه او زه مې په د
هم ډیر خوشحاله شوم چه پښتانه او بلوڅ ، راویښ شوي دی ځکه مو ځلسو او مجلسو
کښې دپښتنوا و بلوڅو د ورورولۍ حنبری وکړې او پلې کښې ما سره داکټر و پښتنو او بلوڅو
اتفاق ود ، ځینو پښتنو زمونږ د پښتنو د خلکو نه شکایت کولو او ډیرو کیله من وو چه پوښتنې
وروستو ماته معلومه شوه چه د دې وجه پښتنو حاکمان وو یعنې د پښتنو ځکه ا
چه دغلته د پېرنګیانو نوکران وو او پېرنګیانو د ځپل کار د چلو لو لپاره دغلته مقرر کړي
دي افسرانو د ځپلو د ورونو سره شریفانه سلوک نه وو کړی بلکه د سرهیټوب نه پرېوتی ، د
بد ترین سلوک کوو او د ځکه په زړه کښې د ټولو پښتنو ورونه نفرت پیدا کړی ؤ ما هغوی ت
تسلي ورکړه او پوهه مې کړه چه د یو څو کسانو په ګناه ټاخو د پښتنو ټول پښتانه مه ښیئ
بغداي دی نو رهپښتانه داسې بې ننګه نه کړي لکه داچه د دې حکومت زمونږ نه دی بلکه
پېرنګیانو دی ، بله داچه په دوی کښې د دې حاکمانو اکثریت د هغه خانانو ، میاګانو ا
ملایانو وو چه دانګریز د خوشحاله ولو لپاره د دا دلته چه تاسو سره کوم سلوک کړې دی او
بې کوی دا یوازې تاسو سره نه کوی بلکه مونږ سره بې هم هلته په هغه ځپله صوبه کښې کوی
ډیره عجیبه خبره وه چه دلته د دې پښتنو سرکاری افسرانو دېغا بیانو افسرانو سره د
چه په شریکیږي د بلوچیستان پښتانه او بلوڅ خورل . د بلوچستان د دورې نه وروسته
مونږ جیکب آباد ته راغلو ، په جیکب آباد کښې داکټر چیت رام چه د کانګرس صدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمد امین کوسوهم مونږ سره یوځای شو په جیکب اباد کښې د هندوانو او مسلمانانو
وه لویه جلسه وشوه ، په دې جلسه کښې د سیول او پولیس د افسرانو دا اراده وه چه څه
ړ بړی وکړی خو د وزیراعظم الله بخش په مداخلت څه کړ بړی ونه شوه ، مونږ د
وچستان د هغې ټولې علاقې دوره وکړه چه په بریتش بلوچستان کښې د پښتنو اکثریت
کښې دی ، زما او د عبدالصمد خان اڅکزی دا رایه وه چه د بلوچستان هغې برخې ته هم
رشو چه بلوڅ په کښې اباد دي ، د ډاکټر چیت رام او محمد امین کوسوهم دا رائی وه
په مونږ د بلوڅو دغې علاقې ته لاړه شوو ، مونږ هلته لاړو خلک ټول په شوق او په مینه
غونډه شوي وو چې د جلسې وخت راغی نو زما دا اراده وه چه په هغه جماعت کښې جلسه
کړو چه د بازار په سر کښې وو او د نورو ملګرو دا خیال وو چه هغه ډاک کښې دې وکړو چه
بازار نه هغه طرف ته وو هلته د جلسې انتظام وشو ، جلسه چه شروع شوه نو د بلوڅو یو
یس راغی ، د جلسې په خوا کښې تېر شو او جلسې ته لې سنه وکتل د هغه نه لږ ساعت
س د بلوڅو یو ټولی تېرونه په لاس جلسې ته راګډ شول او لغیر د تپوس نه یې
خلکو را باندې کړل چه سړی ته به لې د ډېرو ورکوو د علی علی چغې به لې ورسره وهلې
پر ناتو سره وبلې د سړیي په بل ځای ګوزارنه کوو په یو ساعت کښې میدان خالی
وو زما یوې خواته ډاکټر چیت رام او بلې خواته محمد امین کوسو په کوسو ناست و
وخت چه د جلسې ټول خلک وتښتېدل زه یوازې پاتې شوم نو زما نه چاپېر
ول سره ورځ لې را باندې جوړه کړه او دا کوشش لې کوه چه زه هم وتښتم خو زه ونه
تښتېدم . په هغه ورځ ماخېل سرخوړیلې و او په کرسۍ سره تور ناست وم زه پوهه
م چه سنه ګوزار به اخلې خو تښتېدم نه کتل می چه د وی څه کوی زمانه سنې طرف ته

محمد امین کوسو و هغه یې په سر وهلی و او بې هوښه شو او د کرسۍ نه را پرېووت
بل طرف ته د ډاکټر جیت رام و په هغه یې هم سرحات کړي و هغه هم د کرسۍ نه په خاو
کښې را پرېوتی و زمانه چا پېره د پېر وګړ ځېدل چه دی به هم د نورو خلکو په شان
و تښتي پو هه شو چه دی نه تښتي او مونږ خیل کار وکړو نو ځیله و تښتېدل زه پا
چه وم کتل نو د کوسو او د ډاکټر د سر نه وینو داړې وهلی بل څوک نه وو عجیبه حالت و
معلومېږه چه د ډاکټر جیت رام او کوسو په باره کښې ورته خاص هدایت شوی
او زما په باره کښې هم ورته هدایت شوی و ، بیا وروسته معلومه شوه چه د غه بلوڅ
رئیس د دوی ډېر دوست و او دوی پرې احسانونه کړي وو مونږ بېیول سرجن
پسې یو سړی په موټر کښې ولېږلو دوی مو یو ډل او چه کوم ځای مونږ ډېر وو هغ
مو کټونه کښې واچول وینه یې نه ودرېدله حالت یې خرابېدلو او عبد الصمد خا
او زمونږ نورو ملګری هم خوږ وو خو دومره نه د مقامي خلکو نه معلومه شوه چه دوی د د
قصې نه خبرو او په تحصیل کښې راپورت هم کړي د ملکو سرکاری افسرانو د دې کار نه
نه نیوله حقیقت خو دا ؤ چه دا ټول کار د سرکار په اشارت شوی و نو افسرانو یې
مخه بند وله یوازې دا ځای نه په ټول بلوچستان کښې حکومت کوشش کړي و چ
زمونږ جلسو کښې ګړ بړې پیدا کړي ولی په پښتنو کښې دومره پښتو لا پاتي وه چ
د خپل میلمه عزت وکړي مازیګر د هغه علاقې پولټیکل افسر چه پوځي کپتان و او ه
و او دا ټوله قصه هغه کړي وه خپل اسسټنټ سره ماته راغی او د دې واقعې تپوس
یې را نه وکړو او را ته یې ووی که چیرې تاسو پدې خلکو مقدمه چلول غواړئ دعوی
پرې کوئ نو زه به د هغې انتظام وکړم د غه اسسټنټ د پښتو د علاقې د صوابي تحصی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوبیانو. د کلی وو مادوی ته په ځواب کښې ووی چه مونږ خدائی خدمتګار د چانه
بدل نه اخلو، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خدای پاک اخلی هغوی چه ما سره خبری
کولی نو د حکومت د طاقت باوجود ملامته او خرغوندی ښکاریدل بیا ساعت ما سره
د بیا رخصت شو. تیاره ماښام شو مسوول سرجن را ورسید هغه وخت زمونږ د
زخمیانو بد حال وو او د محمد امین کوسو حالت ډیر خراب وو، د ډاکټرلو سره ډاکټرو د هغوی
د وینو بندولو کوشش وکړو او مونږ ته یې ووېل چه د دوی حالت ډیر خراب دی د دوی
د پاره څه انتظام کیدې نه شی مونږ به داوی چه د جیکب اباد هسپتال ته یې ورسوو مونږ
هغوی په موټرونو کښې واچول او تیر ماښختن جیکب اباد ته ورسیدو مسوول سرجن
ډیر ښه سړی وو، د ورسیدو سره د هغوی لپاره ډیر پوره انتظام وکړه هغوی یې ځاځان
په کمرو کښې واچول پټئ مرهم وشول او چه د هغوی انتظام وشو نو بیا مونږ چیلو
خانو ته رخصت شو، چه شپه تیره شوه زه سحار وختی هسپتال ته لاړم سیول سرجن
مونږ نه مخکښې راغلی و او په ما یې زیری وکړه چه د دوی د بچ کیدلو زیات امید پیدا شو
کله وخت چه دوی د خطرنه بهر شول او حالت یې ښه شو، نو زه جیکب اباد نه حیدراباد ته روان شوم
حیدراباد ته زما ګاډی سحر وختی ورسیده کله چه سټیشن ته ورسیدم نو لاتیاره وه او سبا ختلی نه وو
پروفیسر ملکانی صاحب د کانګرس د کارکوونکو سره سټیشن ته راغلی وو زه ډیر حیران او
خوشحاله شوم په دې چه خان بهادر الله بخش وزیراعظم د سنده سټیشن کښې حاضر
وو او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک داسی خلکو مخی له نه ځی او خوشحاله په دې شوم
چه د ملک او قوم خدمتګار سره د ومره مینه لری، زمونږ لویو خلکو کښې داماده نشته په حیدراباد
کښې د سنده د کمیټۍ ممبران راغونډ شوی وو او د عامی جلسی ورستو زما او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر مینځه خبري اترې وشوې، د ډېرې مباحثې نه وروستو هغوی ماته دوه د مطلب خبرې وکړې او راته یې وویل چه کله ته وارد دې ته ورسې نو دا خبره به مهاتما ګاندهي او د ورکینګ کمیټۍ ممبرانو ته وکړې. یوه دا چه دې صوبه سنده کښې په مسلمانانو کښې د خاکسارانو تحریک ورځ په ورځ په ترقي کښې دې که چرې د دې صوبې په مسلمانانو کښې د خدایي خدمتګارې تحریک شروع شي نو ښه به وي ځکه چه خدایي خدمتګارې یو قومي ملي تحریک دی چه په هندوانو مسلمانان کښې د همدردۍ او ورورولئ جذبه پیدا کوي او دا بل تحریک په مسلمانانو کښې تعصب پیدا کوي، ما ورته ځواب ورکړو چه دا کار به چه دې داسې خلک کولی شي.

دویم سړی په زړه کښې چه د خپل قوم او د خپل ملک محبت او همدردي وي بیا به خلک د هغه خبرو منلو ته تیار وي که هغه سړی د هر ملت او مذهب وي بله خبره یې دا وکړه چه موږ د خلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو د هغوی خدمت ته زمونږ د صوبې د کانګرس مشران جي رام داس، دولت رام پرېږدي او نه مونږ د هغوی لپاره په اسمبلی کښې څه کولی شو او نه کلو ته د هغوی د خدمت او د پوهې کولو لپاره تللی شو، ما ترې پوښتنه وکړه چه د دې وجه څه ده هغوی راته وویل چه د کانګرس د چلولو لپاره جي رام داس ته اکثره چنده او امداد سرمایه داران ورکوي او هغه سرمایه داران غواړي چه د عوامو د فایدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اسمبلی کښې څه قانون پاس کړی شی او یا دی د کانګرس خلک
والو او مزدورانو ته لار شی او هغوی دی پوهه او را وپیش کړی څکه
هغوی په پوهه کښې د سرمایه دارو تاوان دی ، ددی له پاره مونږ
له څه کولی نه شو او که وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کیږی
واره بیا مونږ ته چنده نه راکوی سنه به داوی چه ته زمونږ دا معامله
نګ کمیټئ ممبرانو ته ورسوې ۰ زه د حیدرآباد نه واردی ته روان

شوم کله چه ورسیدم نو په داسی وخت چه جی ایم داس

هم حاضر و تو له قصه می د هغه په مخکښی

ورکینګ کمیټئ ته وکړه ۰ زه چه دی

وخت کښی وارده

کښی وم (رفیع احمد صاحب)

چه دغه وخت د کانګرس صدر او ماته وویل چه باچاخان

تا سو پښتنو مونږ پسی ولی راخیستی ده

چه سرکار ته مشکلات

پیدا کوئ

ماورته وویل چه هغه کومه

داسی خبره ده چه مونږ به ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی

دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ ګرفتار کړلو

د حکومت نه معافی وغوښته مونږ پریښود نو ستاسو د سرحد نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې پېښتانه خاکسار داغلل او تمانچې پوري کېښودي چه مونږ دې وته
تاخو مونږ وشرمولو چه معافي دې وغوښته . هغه وړته منګرشو دی
داده وغ دی او قسمونه ورته وخوړل چه تحریک نه پرېږدم هغه ددې
خلکو له وړې بیا کار شروع کړو نو مونږ بیا ونیولو هغه بیا
معافي غوښتله خلک ترې ویزاره شول او
تحریک کمزوری شو دهر یو تحریک
انحصار په لیډرې
وی
چه بهادر او هوښیار وی
نو د تحریک خلک هم زړه ور او بو هه
وی چه لیډر کمزوری او تنګ نظره وی نو د تحریک خلک
هم بې زړه او تنګ نظره وی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو رومبی وزارت

دخدايي خدمتګارو وزارت، زمونږ وزيران اوپيرنګيان
دجواهرلال دوره، دپيرنګيانو افسران اوزمونږ
حکومت، پښتانه راوبنس شول. دکانګرس چې دوره
وزارتونه اوخدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه اوه کاله پس خپلې صوبې له راغلم. زه په ۱۹۳۱ع کال کښې گرفتار شوی وم او په
۱۹۳۷ کښې راغلم زمونږ. په خلکو ډېر زور زياتي او ظلم شوی و لیکن د هغوی جذبه مړ شوی
نه وه، د خلکو د مخونو نه ماته معلومېده چه زړونه يې د جذباتو نه ډک دي زه چه نه وم نو سړي
جامې هم نه وې حکومت بندې کړې وې زه چه راغلم نو سړي جامې هم راغلې څه وخت چه
خدايي خدمتگارو واورېدل چه زه خپلې صوبې ته راورسېدم نو بيا هغوی بېرته کټلی
نه دي تمولو خپلې سرې جامې واغوستې مگر حکومت وړه چیرونکړ د هغه تولی پابندی
د خدايي خدمتگارو نه وچتې شوې.

زما په غير حاضرۍ کښې حکومت چه څومره ظلمونه کولی شول هغه يې د صوبې په خلکو
او په تېره بيا په خدايي خدمتگارو کړې وو د خدايي خدمتگارو د بربادۍ د پاره يې تولې طريقې
استعمال کړې وې خو کامياب شوی نه و بلکه خدايي خدمتگارۍ زياته ترقي کړې وه او خلکو
کښې پوهه او سياسي شعور پیدا شوی و، څه ورځې پس زه د اسمبلۍ د ممبرانو سره ایبټ
اباد له لاړم چه هلته د اسمبلۍ د ممبرانو اجلاس و. د هزارې ډېر خلک زما هرکلي له راتلو
شوی وو، د ستړي مه شې نه پس يوه جلسه وشوه چه په هغې کښې ما تقرير وکړو او د خلکو
شکريه مې ادا کړه بيا خپلو ځايونو له لاړو، زه د هزارې د خلکو مېلمه وم، غني او ولي هم را
وو هغوی زمونږ د پاره خان له انتظام کړې و. په دې ورځو کښې د مسلم لیگ او حزب اخت
په مينځ کښې اختلاف و، د صاحبزاده صاحب د وزارت د اکوشش وچه د اوزارت د
مات نه شي او خدايي خدمتگارو زور لگولی وچه مات دې شي. صاحبزاده صاحب لوی
جبې او لوی لوی ملايان، مياگان راغونډ کړي وو هغوی به هره ورځ جلسې کولې هغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروغ او بهتان جوړ ولو زما برخلاف یې تقریر ونه کول حال دا چې زه نه په اسمبلۍ کښې وم او
نه د پارټۍ لیډر وم، د هزاره یو لوی بزرګ مولانا محمد اسحاق صاحب مانسهروي چې
د خلافت په وخت کښې زما ملګری هم و او په هزاره کښې یې ډېر کارونه کړي و او خلکو به په جوپان
کښې په اوږه اوګرځولو او پېرنګیانو پنډي کښې نظربند کړی و. هغه بخپل تقریر کښې زما متعلق
دا ووې چې یوه ورځ عبدالغفارخان پنډۍ ته راغلی وزه ورسره وم لیکن هغه چېرته یو لمونځ
هم ونه کړو او دشپې په جلسه کښې چې څه وخت هندوانو او مسلمانانو هغه ته ګیتا او قرآن پیش
کړل هغه قرآن ته ډېر توجه ونه کړه په ښې لاس کښې یې ګیتا واخیستو او ګس لاس کښې یې قرآن
واخیستو. زما په باره کښې د مولانا محمد اسحاق صاحب دا ټولې خبرې دروغ وې زه
پې شکه جلسې له پنډۍ ته تلی وم لیکن مولانا محمد اسحاق څو یو ساعت د پاره راغلی و او هغه وخت
کښې یې ما ته ویلي وو چې زه د دې خلکو په جلسو کښې شرکت نه کوم څو چې دا جلسه ستا د پاره ده
و ته خو د اسلام یو مجاهد یې نو ځکه زه بیګا له دې جلسې له ضرور راځم په دې جلسه کښې ماله
چا قرآن او ګیتا پیش کړي نه وو بلکه زما په ټول عمر کښې ما ته په جلسه کښې چا قرآن او ګیتا پیش
کړي نه دي چې په کوم قوم کښې دا قسم خلک د دین سستنی کیدلی شي نو هغه دین کله په داسې ستنو
ټینګېدلی شي په دغو ورځو کښې پېرنګیانو دا غوښتل چې د خدائي خدمتګارو په مقابله کښې
په دې صوبه کښې دی یوه بله ډله هم جوړه شي نود صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم
لیګ جوړ شو او د دوی جلسې شروع شوې. د دی نه څه موده مخکښې جناح صاحب د مسلم
لیګ د جوړولو په خیال صوبه سرحد ته راغلی وخو کامیاب شوی نه و او ډېر مایوسه تلی و ځکه
چې په هغه وخت کښې د پېرنګیانو دا پالیسي نه وه او هغوی په صوبه سرحد کښې د هیڅ قسم
لیګ جوړېدل نه غوښتل. په دغو جلسو کښې به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانګرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلاف اود مسلم لیګ په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې توری بوسرې پورته کړه چه
مولانا صاحب ستا خوږې پیر کامران دخدائي خدمتګار په ټکټ والاړو نو تا دهغه دپاسه
پراپیګنډه کوله او مونږ ته دې وی چه خدائي خدمتګار قومي اوپه دینه تحریک دی نن څه چل
وشو او کوم دلیل پیدا شو چه خدائي خدمتګار خراب او دهندوانو جماعت شو دغه شان یوان
دی نورهم د پوملایان وو چه مونږ سره یې قیل ونه تپرکړې وو په دې ازمینت کښې کامیابه
شوي وو خو دپیسو په ازمینت ناکامیابه شول. زمونږ یو قومي کارکن مولوی شاکرالله
صاحب د نوښار دخدائي خدمتګار دامیدوار میاجعفر شاه مخالف شو او د تاج محمدخان
خان بهادر ملګری شو. څه ورځې پس دعمرزو خان بهادر سعدالله خان مونږ میلمانه
کړو. دی دصاحبزاده صاحب دوزارت په وخت کښې وزیرو. دې دعوت ته لې صاحبزاده
صاحب هم رابللی وو. صاحبزاده صاحب چه راغی نو ماسره یوځای کښېناستو د راشه درشه
نه پس لې راسره داخبره شروع کړه چه بخوا به دهندوستان دخلکو سترګې دې خوا ته وې او
ددی ملک خلکو چه به څه وئیل هغوی به هغه کول لیکن افسوس دی چه ددی ملک دخلکو سترګې
اوس هندوستان ته دي او هغوی چه څه وائي دوی هغه کوی ما ورته وې چه صاحبزاده
صاحب چه ته دحالاتو نه پوره خبرنه یې نو ځکه داسې خبرې کوې اوس هم هغه حالت دی بدل
شوی نه دی اوس هم دهغو خلکو سترګې دې طرف ته دي اوس هم چه ددی طرف خلک څه
وائي هغوی هغه کوی څه وخت چه سول اینډ ملیټری ګیزټ اخبار داغلط خبرشایع کړه
چه باچاخان دکانګرس نه جدا کیږی نو دی صاحبزاده صاحب عبدالقیوم ما پسې لاهور ته
سړی را ولیږلو او خط یې ورکړې ؤ زه دشملې نه لاهور ته راغلی وم نو دلته مې هغه سړی ولیدو
هغه راته زباني هم ووې چه صاحبزاده صاحب وې چه باچاخان ته وایه چه دخدای دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوری د کانګرس نه جدا منتی او که ته د کانګرس نه جدا شوی نو بیا پیرنګیان زمونږ
بی له هیڅ نه وړکوي. د پرو خبرو نه پس ما ده ته د خپلی صوبی خبری شروع کړی
د نه ووې چه داکوم حقوق چه حکومت مونږ له راکړی دی زه منم چه دا نیمګری
قص دي او ددی په ذریعه مونږ د خپل قوم او ملک د پاره هغه کار ونه شو کولی
مونږ زړښي غواړی خو بیا هم په دی کښی دومره خرشته که په اتفاق سره مونږ
سش وکړو نو د پیرنګی په ځای پښتون د دی ملک مالک کیدی شی نو اوس نه
انه پوښتنه کوم چه د پیرنګی په مقابل کښی ته مالک کیدی شی؟ هغه ځواب راکړو
ره نه مالک یم او نه مالک کیدی شم ولی چه زه د پیرنګیانو مقابلی ته تیار نه یم ما
ووی چه ښه ده ستا په پښتنو دا ورځ پیرزو کیږی چه د پیرنګیانو په ځای دی
نه د دی خپل ملک مالکان شی نو هغه ووې چه بی شکه زما زړه هم همغه خیز غواړی
ر ته ووی چه داخو به هله کیږی چه ته بل چاله موقع ورکړی نو هغه ووی چه
لکل دی ته تیار یم نو ما ورته ووی چه ښه به دا وي چه ته د وزارت نه استعفا
خلکه چه زه دا مناسب نه ګڼم چه اسمبلی کښی ستا برخلاف د عدم اعتماد ووټ پاس
هغه ما سره وعده وکړه او په دی خبره راضی شو چه استعفا به وکړم لیکن ما ته چه
ه شوی ده نو سر جارج کنګم ګورنر هغه دی کار ته پری نه ښود او دا افسوسناکه
شوه چه ما د هغی مخه نیوه یعنی په اسمبلی کښی د ده په خلاف د عدم اعتماد
اد پاس شو او د عدم اعتماد ووټ پاس کیدو سره د خدایی خدمتګار د
ډاکټر خانصاحب ته یی د وزارت د جوړولو دعوت ورکړو او د صاحبزاده صاحب په ځای
ی خدمتګار د وزارت جوړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو وزارت،

دوزارت جوړيدلو سلا او مشوري د پاره مولانا ابوالکلام ازاد او بابو را
پرشاد ايبټ اباد ته راغلل دخدايي خدمتګارو اسمبلي پارټي په ممبرانو کښي چه څو
دوزارت خواهشمند و هغوی دخدايي خدمتګارانو په ذريعه دخپلو خواهشاتو د پوره
دپاره کار شروع کړو. ددی تولو سر غنه ثمين جان وکيل و، دده ډير شوق وچه وزير
دقاضي عطاءالله په مقابله کښي ډير خلک دده په طرف وو او ندي وجه هم دغه وه چه
صاحب دخپل وزارت دپاره کوشش نه کولو او هيڅ ئې نه ويلي نه وو تردی پورې چه ما
هم ددی خبری کنايتاً هم ذکر نه وکړي دخدايي خدمتګارو د مشورې نه پس زه، ډاکټر
مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد کښيناستو او په حالاتو مو غور وکړو
رايه وه چه زمونږ صوبه ډيره وړه صوبه ده مونږ له ددير يو يا زيات نه زيات د څلورو
زيات جوړول په کار نه دي. په دی دوران کښي ثمين جان ماله هم راغی او ما ته
چه زه په دې خبره رضا يم که چيری ما او قاضي صاحب پارليمنټري سکرټريان کړې
يوازی نه قاضي به هم راسره وي دا هغه ثمين جان خان دی چه قاضي صاحب دده
ماله د بو يلي جيلخانې له راغلی و او دده د پاره يې زمانه مجبوراً د نوښار نه په خدايي
خطو نه واخيستل چه دده مخالفت دی نه کوی په دی وجه دی د اسمبلي ممبر شو چه
په دې پوه شو وزارت په وو تو تونه دی او د وزير اعلی په مرضي دی او بله دا چه
پارليمنټري سکرټريانو هم مخالف وم ځکه چه زمونږ صوبه وړه ده د دومره ګنجايښ
نشته او نه دومره کار شته نو مونږ دا فيصله وکړه چه ډاکټر صاحب سر دی، د
وزيران وي او په هغه کښي دی يو هندو وي او دوه مسلمانان چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا سمبلی ممبران مونږ سره ملګری شوی وو او دصاحبزاده صاحب برخلاف ئی
دوټ ورکړی وو نو مونږ ورسره دا وعده کړې وه چه یو وزیر به دهزاره ی وی یا تی
یو وزارت شو نو داکتور صاحب قاضی عطاء الله صاحب واخیستو او دهزاری نه یی
محمد عباس خان واخیستو. په هند وانو کښی زما رایه وه چه لاله بنجورام دی یا اسما-
عیل خان دې وزیر شی ځکه چه هغه دکانګرس زور کارکن ؤ او قیدیی هم تیر کړی و او
دهر بااصول سړی و، دمولانا صاحب دوی داخیال وچه رای بهادر ایشرداس چندوانی
کښی لایق او بادرسوخه سړی دی، دی دې وزیر شی لیکن زمونږ دتولو لاله بنجورام
خوښ و او هغه وزیر مقرر شو. حقیقت دادی چه کانګرس به بارسوخو رای بهادرانو
پسی ګرځی او مونږ به خندا شکار و پسی ګرځو. کله چه زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ
دا فکر وچه خومره زمونږ نه کیدی شی خلکوته فایده ورسوو مونږ به اسمبلی کښی دغه
تجویزونه پاس کړل. یو مومالیه کښی معافی ورکړه او بل دکوهاټ، بنو او سوات خلکوته
داوبو دهر تکلیف و دهغوی داوبو دانتظام دپاره موخه روپی منظوری کړې او دا مو
اراده وه چه هر کال به چه خومره کیدی شی ددی خلکو داوبو دپاره روپی منظورو دو تر
هغی پوری چه داخلک به اوبو ماړه شی. دکوهاټ دکرک تحصیل داحال وو. چه هلته به
زمونږ میندی او خوینډ دی شلو او دوه ویشتو میلونه دڅښکلو اوبه راوړلی دوزارت
داکوشش وو چه دڅښکلو اوبه دې هری علاقی ته ورسوی او چه کله وزارت دوه کاله پس
استعفا ورکوله نو هغوی دومره کړې وه چه بیا دغې علاقی خلک داتو میلونه لری اوبو
پسی نه تلل او اکثر وکلوته خو اوبه ور ورسولی شوی. داوبو دا مسئله به بیخی حل شوی
وه خو دپښتنو به پرو جنبو او خودغرضو داکار تر سره کیدو ته پری نه ښو، ولی چه هر کلی به ئیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه او به اول مونږ له راکړي. د دې د پاره موږ یوه سرکاري کمیټي جوړه کړه او ما پکښې ممبري د دې د پاره منظوره کړه چه د دا د عامو خلکو د فایدې او خیر کار دی خو افسوس دی چه زمونږ د خپلو خدایي خدمتګارو د بې اتفاقۍ په وجه خلکو ته چه کوم قسم خیر او فایده مونږ رسول غوښتل ونه رسولی شوه او هغه کار نیمګړی پاتې شو. کانګرس د خپلو وزارتونو د پاره دا هم ضروري ګڼله چه د صوبې قانوني مشیر یعنې ایډوکیټ جنرل به د ګورنر په خوښه نه مقررېږي بلکه دده واک دې دوزیرانو سره وي او د هغوی چه د خپلې خوښې نه کوم قسم سړی غواړي هغه دې ګورنر مقرروي. د بهار صوبه کښې د ګورنر او وزیرانو په مینځ کښې لویه جګړه شوې وه او نوبت د استعفا ورکولو ته رسېدلی ؤ د غو ورځو کښې سر سلطان احمد د بهار د صوبې ایډوکیټ جنرال ؤ هغه د سرکار د پر خیرخواه و لو ګورنر نه غوښتل چه هغه دې د دې عهدې نه لیرې کړې شي او وزارت غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباري سړی مقرر کړي په دې باندې د وزارت او ګورنر تر مینځه جګړه وشوه او چه ګورنر پوه شو چه وزیران به دې خبره استعفا ورکولو ته تیار دي نو بیا یې د هغوی خبره ومنله، سر سلطان احمد لیرې شو او د کانګرس سړی مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال و چه زمونږ وزارت دې هم خپل سړی په دې عهده مقرر کړي په دغو ورځو کښې سردار راجه سنګه ایډوکیټ جنرال ؤ ډاکټر صاحب په دې مسئله ګورنر سره خبرې وکړې خو هغه دده لیرې کولو ته تیار نه ؤ نو راجه سنګه په خپل ځای ایډوکیټ جنرال پاتې شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ د وراثت خو کلي د ډاکټر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډوکټ جنرال وای نو د پاس شوی قانوني زراعتي بل مطابق به عمل شوی ؤ زمونږ د صوبې خلکو ته به داوان نه وی رسیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ داورانت به اخیستی شوی نه وُ اومونږ ته به هم تاوان نه دی رسېدلی. زما طبیعت
نه وُ نوزه د خوږ وږو خوږ پاره هوا کلی ته لاړم دا یو ښکلی دارام ځای و او ما یکښی خوږ ځی
ام وکړو بیا د دی ځای نه فقیرا خان سره داګروړ به دوره لاړم. مونږ چه په ۱۹۳۰ ع
ل کښی خدایی خدمتګاری جوړه کړه دا تحریک د پښتنو د طبیعت موافق او ډیر زر
پښتنو کښی خوړ شو خو پیرنګیانو مونږ له موقع رانه کړه د ری نیمی میاشتی پس یې ګرفتار
م اوزمونږ قوم او خدایی خدمتګارو سره یې بی حده ظلمونه وکړل خو څومره چه دوی
م کولو تحریک زیات خوریدلو پیرنګیانو زمونږ دا تحریک د باونه کړی شو او چه
نږ عارضی سوله د ګاندهي جی او لارډ ارون په مینځ کښی وشوه نو بیا هم مونږ
نګیانو کار ته نه پرېښود وځای په ځای به یې راته ایک سوچوالیس (د قانون یو سل
لور څلویښتمه ماده) دفعه لګولی وه او په هزاره کښی خولې مونږ ته ډیر مشکلات
اکړی وو نودلته مونږ په تسلی سره کار نه وکړی بل زمونږ نه د میا احمد شاه دله
جدا شوی وه هغوی هم زمونږ برخلاف ډیری غلطی خبری خوری کړی وې خو
ی هم پخپلو ذلیلو ارادو کښی کامیاب شوی نه وو او س چه مونږ او وه کاله پس
ی صوبې ته راغلو او د خدایی خدمتګارو وزارت هم جوړ شو نو مونږ د لوی سره د خدایی
متګاری تنظیم شروع کړو، هزاره کښی هم مونږ له د کار کولو موقع په لاس راغله
هغی علاقی دوره می وکړه.

زمونږ وزیران او پیرنګیان:

څه وخت چه اول زمونږ وزارت جوړ شو نو په نوکر شاهی خلکو باندی که هغه
یزان وو او که دلیسیان د وهیبت او ویره راغله، رشوتونه، ظلمونه بند شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن افسوس چه دا حالت تر ډېره وخته پاتې نه شو نوکرشاهي زمونږ وزیرانو سره خلط ملط شوا و د هغوی د خوی، بوی نه خبر شول او تعلقات یې ورسره قایم کړل نو بیا یې خپله زړه پالیسي روان شول، رشوت خوړېږ ده د وزارت او خدایي خدمتګارۍ تحریک ته نقصان ورسید وکه زما په هغه تجویز عمل شوی وای نو د ومره تاوان به مونږ وای شوی زما دا تجویز و چه وزیرانو له د ضرورت نه زیات تعلقات پېرنګیانو سره په کار نه دي او نه د ضرورت نه زیات هغوی سره خلط ملط کېدل په کار دي ځکه چه زما تجربه ده چه غلام قومونه ډېر کمزوري وي او حاکم قوم ته ټینګ نه وي. حاکم قوم کښې یو قسم کشش وي او محکوم قومونه خود په خود ځان ته را کاږي. دغه وجه وه چه ما به پېرنګیانو سره نه لیدل هغوی به زما خلاف پراپیګنډه کوله چه دده د پېرنګیانو نه نفرت دی. زه خو خدایي خدمتګار یم او د خدای خدمت خو د خدای د مخلوق خدمت دی ایا پېرنګیان د خدای مخلوق نه دي؟ او دا نه چه ګوندی په دی کښې یوازې زمونږ د وزیران فیل شول، د امتحان که مونږ کښې په هر چا راغلی وای هغه به یکښې پاتې راغلی ؤ ددی نه هغه سړی بچ کېدی شي چه ددی قسم موقع پیدا کېدو نه ځان وساتي ما د ډاکټر صاحب د پاره د پېرنګیانو سره داسې تعلقات ډېر خطرناک ګڼل ځکه چه په هغه د مجلس ډېر اثر کېږي هغه چه د انګلستان نه راغلي ونو په هغه د پېرنګیانو ډېر اثر و پېرنګیان ورته پاک او ریښتوني ښکاریدل خپل قام خلک ورته دروغجن ښکاریدل. زه دا منم چه پېرنګیان پاک او ریښتیني دي د خپل قام د پاره، مګر د بل قام د پاره او خصوصاً په سیاست کښې دغه شان نه دي.

د جواهرلال دوره:

په دغو ورځو کښې جواهرلال سرحد ته راغی، پنډت جواهرلال چه زمونږ صوبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول ځل داغي نو په ټول ښار کښي مونږ دده جلوس وکړ څولو، په زرګونو خدايي خدمتګار
ورته هر ځاى ولاړ وو او بيا په شاهي باغ کښي يوه لويه جلسه دده په درناوئ وشوه دې جلسې له
سرکاري او قومي ډير مخلوق داغلي وو قومي نظمونه پکښي وويلي شو سره ددې چه جواهر لال
په پښتو نه پوهېدلو خو ددې نظمونو او ددې نظاري او ماحول نه ډير متأثر شوى وو دا نظم
چه پکښي وويل شو چه : (زمونږ سرې جامې زړې کړې دخانانو نوکرانو) نو ډيرو خلکو ورته
زړل او چه تهکال له تلو نو جلوس کښي يوسيکه چه د خدايي خدمتګار وکمانډر و باور دې
مخکښي روان واو د نعرهٔ تکبير چغې يې وهلې . ما جواهر لال ته ووې چه وګوره دا سکه
ى خو دلته د ومره قوميت او اتفاق خدايي خدمتګارئ پيدا کړې دى چه دى د نعرهٔ
تکبير نارې وهي . ډاکټر صاحب خروجي ته زما دا شکايت وکړو چه دى مونږ د پيرنګيانو
سره د تعلقاتو ساتلو نه منع کوي ، جواهر لال ما سره په دې مسئله ډير بحث وکړو چه دا
خبره د تهذيب نه لوړه پرېوتې ښکاري ما ورته ووې چه زه منم ما ته هم دا خبره ښه نه ښکا
ى خو دى کښي دومره فايده نشته لکه چه څومره پکښي نقصان دى نو مونږ به هغه تهذيب
کړو چه په هغه زمونږ قوم او ملک ته نقصان رسيږي ليکن هغه زه په دې خبره مجبور کړم
ماله په دې معاملاتو کښي دخل کول په کار نه دى . نو ما دا خبره غلې کړه چه کله به زه پېښور
ه لاړم نو ما به کتل چه يا به ډاکټر صاحب د پيرنګيانو ميلمه وا و يا به پيرنګيان دده ميلمانه
. دده او د پيرنګيانو تعلقات دومره زيات شو چه حکومتي کارونه خو پرېږده هغوى
مونږ کو . نو معاملو کښي هم دخل شروع کړو د پيرنګيانو او د خپل قوم په باره کښي د
ډاکټر صاحب هم بيا هغه زړه رويه شوه چه په ډېرو کوششونو بدل کړې شوى وه خبره
وه چه د ډاکټر صاحب دا رايه وه چه پيرنګيان عموماً او ګورنر خصوصاً د وزارت سره ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلقات وو او زموږ سره یې ډېره همله دی وه او دده ورور محمد ظفرخان زموږ
ذمه دار خدایي خدمتګار و. ددوی ټول خاندان زموږ تحریک کښې دهرچا نه وړاندی
وو او دنورو وکیلانو په شان چالاک او ډر وغجن نه و ما داغوره وګڼله چه د محمد نواز-
خان نه حقیقت معلوم کړم ماوې چه دی پوه نه شي او حقیقت معلوم شي. خیر زه دده
خای له لاړم ور سره کښېناستم خبری مو شروع کړې. اخره کښې می تری ددی خبری
پوښتنه هم وکړه چه تاله خولي هم دمسلم لیګ دعوت درکړی دی هغه وې هو اخو چه
دروسته یې فکر وکړو نو بیا پښېمانه شو خبره یې دخولی نه وتلی وه چه لږ فکر یې وکړو
نو را ته یې ووې چه ما باندی خودې چل وکړو زه واپس پښېمانه شوم راغلم او ډاکټر صاحب
می ددې خبری نه خبر کړو حقیقت دا وو چه ددی قسم خبرو کښې خدایي خدمتګار و ته
هم قصور و ډېر داسی خدایي خدمتګار وو چه وزارت ته یې غلط خبرونه رسول او
په دی وجه د ډاکټر صاحب عقیده په دی ټینګه شوی وه چه دوی ټول ډر وغجن دی
مګر په خدایي خدمتګارو کښې رښتیني خلک ډېر وو خو ډر وغجن پکښې وو د هغوی په
وجه رښتیني هم د شک نه خلاص نه شو. زمونږ چه حکومت جوړ شو نو مونږ له نوی
خلک راغلل او مونږ په خدایي خدمتګاری کښې واخیستل دا خلک د خدمت د
پاره نه بلکه د اقتدار او دولت د پاره او هم د خدایي خدمتګاری د بدنامولو د پاره
په جماعت کښې داخل شوی وو دا زمونږ نه لویه سهوه او غلطی وشوه چه دغه خلک
مونږ بخپل جماعت کښې واخیستل په کار دی چه کله زمونږ جماعت اقتدار ته ورسید
نو دغسی تماشبین خو د غه نه او ابن الوقت کسان دی بخپل جماعت کښې د خه مودی
د پاره نه اخلی او چه بیا کله یې اخلی هم تحقیق په کار دی چه داسی خلک واخیستی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغوی حقیقت کښې د خپل غرض د پاره نه د قام د خدمت د پاره پا څېدلي نه راځي. زمونږ د صوبې د گورنر جارج کننگم په باره کښې د ډاکټر صاحب عقیده وه چه دی ډېر ښه سړی دی او هغه ئې خپل دوست او مرد کڼلو د هغه دې عقیدې سره زما اتفاق نه و ځکه ما ورسره منم چه کننگم ډېر ښه او هوښیار سړی وخو د ډېر ښه پېرنگي هم زمونږ د پاره ښه کېدی نه شو ولې چه زمونږ او د هغوی قامي مفاد بېل وو.

د گاندهي جي دوره:

او س صوبه سرحد کښې خپل وزارت و، په دا تلو ځه بندېز نه ؤ نو گاندهي جي هم په ۱۹۳۸ع کال کښې راغی د هغه هر کلي او استقبال چه په کوم شان وشو هغه یو تاریخي حیثیت لري. کوم څیز چه په گاندهي جي ډېر زیات اثر کړی وهغه د با ورډی خدائي خدمتگارو هغه نظم وضبط ؤ چه هغوی څومره په خاموشۍ حوصله او انتهائي وقار دا د زرگونو، لکونو خلکو جلسې او جلوسونه سمبالول گاندهي جي ولیدل چه څومره په مینه او اخلاص خدائي خدمتگار خپل جلوسونه او جلسې منظم او قابو ساتي او دائي هم ولیدل چه په جلسو او جلوسونو کښې اولسونه څومره په جوش او بې باکه مننه د خدائي خدمتگارو سره تعاون کوي. د گاندهي جي غوندې گورځنده او جهان دیده قامي او اولسي مشر هم په دې مجبور شو چه ولي ویل: «ما چېل ژوند کښې داسې خاموشه او منظمې جلسې ډېرې کمې لیدلي دی» او ځکه د گاندهي جي دا امید پیدا شو چه ددی ډرنو او توږزنو پښتنو په ذریعه د خپل ژوند دن مقصد حاصل کړي او لکه وائي د زما د عاده چه پښتانه دې نه یوازې دا چه هندوستان له ازادي وگټي بلکه د دغه ازادۍ په برکت تولې دنیا ته د عدم تشدد دا زرین اصول ورمعرفي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي به مونږ سره خندل چه دشپې تول شپه ماپه ګاډي کښې تکې خوب نه دی کړې ولی چه د پنجاب په هر ټیشن به مخلوقات راغلل داتیل او ډیکې به وې او چغې سورې او کړیکې به وې. ګاندهي جي په غوږ ونو مالوچ تومبلی وو، په ډې لړ کښې ماته د جواهر لال نهرو هغه خبره رایاده شوه چه کله هغوی په اول ځل د صوبه سرحد په دوره راتلل هغه وئیل چه د پنجاب په ټولو ټیشنونو کښې ټوله شپه خلکو چغې وهلې دی او مونږ یې تکې خوب ته نه پرېښودلو هغه نهرو جي خپل انداز کښې وئیل چه د هر یو سړی داکوشش وو چه زما غوږ له خوله راوړی سوی او د انقلاب زنده باد چغه یکښې ننه په زوره ووهی لکه چه د دی خلکو داخیال وي چه د جواهر لال په غوږ کښې په چغه وهلو به انقلاب راشی خو هغه وئیل چه یو ټیشن کښې کاډې د ډېلې او ما بیا دې چغو او کړیکو ته خان تیار ولو چه کوم کې نه می سر بهر کړو نو څه ګورم چه د ټیشن دیو سر نه تر بل سره پورې په پلیټ فارم دېره وچا موخدایي خدمتګار ولاړ دي نه ټیل شته نه کړیکې نه ډیکې شته، نه چغې. نه غوبل شته، نه داندل یو مشر ماله راغی راته یې ووې: «مونږ ستاسترې مه شی ته راغلی یو او تاته هر کلی وایو». زه ورکوز شوم هغوی ټولو ماته په شریکه د باجوسره سلامی وکړه، جواهر لال وویل چه زه ډېر متاثر شوم چه زما غونډی ژنګ ژنګ شوا و بیا یې میا افتخار الدین ته چه هغه وخت د پنجاب کانګرس صدر و مخ کړلو ویې ویل: «همیں کسی کے بتانے کی ضرورت هی نه پڑی که هم شریف پٹھانوں کی دیس میں پنچے هیں» یعنی مونږ ته ددی وینا ضرورت نه شو چه چا راته ویلي وې چه موږ د شریفو پښتنو خاوره ته راورسیدو.

ګاندهي جي چه د سرحد په دوره راغی نو اوله عامه جلسه یې چارسده کښې مقرره شوه فدا عبد المالک صدر او اتحرګل سالارو د وی چه څرنګه خدایي خدمتګار وو او څرنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت یې کړې وا او بیا یې چه څرنګه د کار خلک پیدا کړي وو نه داسې کار چا په صوبه کښې کړې او نه داسې خلک چا په صوبه کښې پیدا کړي و ګاندهي جي چه جلسې له راغی په جلسه کښې په زر ګونو خلک ناست وو دهغوی په راتلو یو سړي دخپله ځایه ونه خوزېدو. دګاندهي جي موټر راغی ستېج سره ودرېدو مونږ دموټر نه راکوز شو، موټر لاړ. مونږ ستېج ته وختو هلته جلسه شروع شوه، خلک خاموشه ناست وو تقریرونه یې اورېدل ګاندهي جي ددې جلسې نه ډېر متاثره شوا و چه تقریر له پاڅېدو نو ویې وې چه زه په ډېره دنیا کښې ګرځېدلی یم ډېرې جلسې مې اېدلې دي خو ما داسې ډسپلین او داسې جلسه لیدلې نه ده او بیا چه تلو نو چه څرنګې راغلي وو هغسې لاړل موټر ستېج له راغی دې پکښې کښېناستو چه دې لاړو نو جلسه خوره شوه نه مخکښې او نه څوک وروسته خوځېدلې دي. زمونږ دچارسدې یو خان و هغه به وې چه زه په داسې یوه ډله کښې نه شرېکېږم چه دکومې ډلې مشر چه ښجاړې او قصاب او شاخیل وي. زمونږ مشرې په خانی نه وه په خدمت وه. زمونږ دا تمانزو جرنیل شاخیل و زیارنګل نوم یې وو، ددوی ماتحت ډېر خانان، اربابان، میاګان او ملایان وو، ددوی حکم به یې لکه دتنخوا دارو نوکرانو په شان منلو او دایوانړې ددوی نه دهرافسر چه هغه به هر څوک و، په خدایي خدمتګارو کښې یوه ښکلې ورورولي وه محبت او هرکارته به چه مقرر شو هغه به یې په مینه محبت کولو. ګاندهي جي دټولې صوبې دوره شروع کړه، دپېښور نه پس مونږ کوهاټ ته روان شو چه دې ته ورسېدو نو ډېر افریدي د هغه استقبال ته راتول شوي وو پکښې څه هندوان وو دا هغه هندوان وو چه دغه ازاده قبایلي علاقه کښې اوسېدل او دکانونه یې کول ما ګاندهي جي ته ووې چه دوی نه تپوس وکړه چه په دې ازاده قبایلي علاقه کښې ستاسو مال، ځان او عزت محفوظ دی؟ دلته هم چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو داکي پوره ې نو ګاندهي جي تري تپوس وکړ نو هغوی ورته ووې چه زمونږ هرڅه محفوظ دي او چه څوک په مونږ زور زياتي کوی نو دوی د هغو مقابله کوی ما ورته ووې ګاندهي جي! هغه ټولي داکي سياسي داکې دي د پېرنګيانو په رعيت کېږي او تاسو پري ويرېږي ولې. زمونږ ډاکوړو زمونږ ګاډي به هغه چلولو، ولي د پېرنګه ډاکوړ دی. چه کوهاټ ته ورسېدو نو د ګاندهي جي استقبال ته ډېر خلک راغلي وو بيا لويه جلسه وشوه بيا د دی ځانه بنو ته لاړو بيا ډېره اسماعيل خان ته لاړو، د هغه ځا يه پېښور ته راغلو او د پېښور نه مردان ته لاړو او بيا د مردان نه هزارې ته لاړو، او بيا د هزارې نه ګاندهي جي هندوستان ته روان شو. ګاندهي جي د خدايي خدمتګارو د ډسپلين او عدم تشدد نه ډېر خوشحال و.

د سرحد د خلکو سره د ګاندهي جي دومره مينه محبت وچه ما سره يې وعده کړې وه چه که ته وايي نو زه به شپږ مياشتي په صوبه سرحد کښې او شپږ مياشتي په سيوګرام کښې تېرومه. سردار پټيل سرحد ته د ګاندهي جي په راتلو خفه و او په دې خبره يې ورسره هميشه اختلاف کولو. سردار پټيل دا نه غوښتل چه ګاندهي جي سرحد ته لاړ شي د پټيل دا کوشش وچه مسلمانان په کانګرس کښې رانه شي، کانګرس کښې يو سړی وچه هغه مسلمان وخوده ته هندو بنګاډېل و نو هغه ته يې ويلي وو چه پام کوه دا مسلمانان درنه کانګرس ته رانه شي.

ګاندهي جي ته د صوبه سرحد وکيلانو او بيرسټرانو د ډاکټر صاحب په بنګله کښې يوه سپاسنامه د سردار عبدالرب نشتر په ذريعه پيش کړې وه او په هغې کښې يې ورته ليکلي وو چه مونږ په دې فخر کوو چه ته زمونږ هم پيشه يې يعني وکيل يې. ګاندهي جي ورته ډېر مزيدار جواب ورکړو چه: زه ستاسو هم پيشه نه يم دا ځکه چه پيشه نه ده د کوم وخت نه چه ما د خدای د مخلوق خدمت شروع کړې دی نو دا پيشه مې پرېښې ده تاسوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کار دی چه دا پیشه پرېږدي او د ملک خدمت ته ملا وتړي.

زمونږ د وزارت قایمېدو لږه موده شوې وه چه په دې کښې گورنر یو سرکاري دعوت (ایټ هوم) واخیست. څنګه چه په دې کښې د شرکت د پاره نورو خلکو ته لیکل شوي و په دې کښې بې ډاکټر صاحب له هم دعوت ورکړی و. په دغو ورځو کښې په کلکته کښې د کانګرس ورکینګ کمیټۍ جلسه وه زه هغې له تللم ډاکټر صاحب ما سره دا خبره وکړه چه مونږ د گورنر په دې ایټ هوم کښې شریک شو که نه؟ ما ورته ووې چه د کانګرس وزیران په هیڅ قسم سرکاري دعوتونو کښې شریکیدی نه شي. هغه ووې چه ښه به داوي چه د گاندهي جي نه تپوس وکړې. او بیا ماله تار داکړې که چیرې دده اجازه وي نو په هغه تار کښې صرف "هو" ولیکه او که نه وي نو صرف "نه" ولیکه. زه چه کلکتي ته ورسیدم او د گاندهي جي نه مې پوښتنه وکړه هغه ووی چه د دغه رنګ سرکاري څیزونو کښې مونږ نه شریکیږو. نو ما ډاکټر صاحب له د "نه" تار ورکړو څه وخت چه ډاکټر صاحب ته تار ورسید نو هغه گورنر د دې خبرې نه خبر کړو او گورنر دا خبره بیخي نه کړه او په "ایټ هوم" کښې د ډاکټر صاحب خلاف ډېره پراپیګنډه وکړه. ملک خدا بخش ته یې د خلکو په مخکښې ووېل چه ډاکټر صاحب خو شرکت غوښته خو ډېره نه ورله تار راغی نو ځکه شریک نه شو کله چه زه واپس راغلم او د دې خبرې نه خبر شوم نو ډاکټر صاحب ته مې ووې چه دا سړی ستا دوست نه دی او دا خبرې د دوستۍ نه دي بلکه د شرافت نه هم لیرې دي مګر د ډاکټر صاحب داسې طبیعت وه چه دا رنګه خبرې به هغه ته لږې ورځې یاد ې وې بیا به ترې نه هیرې شوې.

په کلکته کښې سوباش چندر بوس او د هغه ورور سرت چندر بوس د ورکینګ کمیټۍ د ممبرانو د پاره د ډېر ښه انتظام کړې و او د هر سړي د ارام او خوشحالۍ فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

به بي ساته ګاندهي جي بې پخپل کور کښې ډېره کړې و. زه بې ډېو ډېر لوی تعلقدار سره ډېره کړې وم او دغه شان د نورو ممبرانو حال و. د ګاندهي جي به بې ډېر خدمت کولو. زه ګاندهي جي سره ناست وم چه سوباش بابو هم راغی دی د خپلی ناجوړتیا نه پوره جوړ شوی نه و او ګاندهي جي ورته ووې چه ته خو لا پوره جوړ شوی نه یې نو د کانګرس صدارت خو کولی نه شې ده ووې نه جي! زه خو اوس ډېر ښه یم او دغه کار کولی شم، زه پوه شوم چه ده دا دومره داروملار د دې خبرې د پاره دی چه په جلسه کښې د ورکینګ کمیټۍ ټول ممبران د ده تجویز پاس کړي. لالی په هغو ورځو کښې د انټرنس امتحان نه وو ورکړی او په وارده کښې د جمنا لال جي بجاز چه اجلاس لړاتلو نو لالی بې خان سره راوستی و. لالی سره بې ډېره مینه کوله او په ډېر زوره بې ماته ایله دیوی ښیبی د پاره پرېښې و. د جلسی د ختمېدو نه پس هغه ګاندهي جي سره وارده ته لاړو او زه خپلی صوبې ته راواپس شوم.

وزارتونه او خدائی خدمتګار:

مونږ خو وزارت د دې د پاره اخیستی و چه خپل جماعت مضبوط کړو او د پېرنګی د له کمزوری کړو، د دې د پاره په سرحد کښې مونږ هغه ټول انعامونه بند کړل چه د سرکار له طرفه به خلکوله ورکېدی شو ولی چه په دې صورت به دې خلکو د ړپې د خلکوله بیت المال نه اخیستی او خدمت او تابعداری به بې د پېرنګیانو کوله او دغه شان انریري میجسټریټی موهم ماتې کړې او ضلعداری موهم ماتې کړې. ځکه چه دا ټول خلک د پېرنګی د لوه. بل کار مو دا وکړو چه غریب خلک مو د ملکانو د څوکیداری نه خلاص کړل چه په دې وسیله نه هغوی په خلکو ډېر زیاتی او ظلمونه کول. زمونږ دا هم اراده وه چه د کلو نمبر دار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هم مات شي خکه چه داهم د پېرنګي يوه مضبوطه دله وه ، مونږ غوښتل چه دهغوی په ځای دی د مالیې د تولولو د پاره په هر تحصیل کښې نایب تحصیلدار مقرر شي ، مګر په دی کښې کامیاب نه شو خکه چه زمونږ دا سمبلي ځینې ممبران پخپله نمبرداران وو دا زمونږ دغلط انتخاب نتیجه وه او داینده له پاره مونږ له ددی نه سبق اخیستل په کار دي بله داچه د کوهاټ دتیری ریاست په خلکو دوه ظالمانه ټیکسونه وو چه هغه ته به بوا او تیرنی ویلې شو ، په اسمبلي کښې دهغه دلیری کولو د پاره قرار داد پاس شو.

یوه بله عجیبه خبره در ته وکړم ، یوه ورځ زه او قاضي صاحب په ایبټ اباد کښې ماذنګر په سړک ګرځېد و مونږ ولیدل چه زمونږ نه وړاندې ځینګی دي او وړیسی هلکان دی ، دا ماته بده ښکاره شوه ، ما قاضی صاحب ته وویل چه ستا سو دوزیرانو دومره اختیار شته چه ددی مخنیوی وکړي خکه چه دا خو زمونږ بچي دی ، د دوی عزت زمونږ عزت او د دوی بې عزتي زمونږ بې عزتي ده قاضي صاحب راته وویې چه مونږ قانوناً دومره اختیار نه لرو ، ما ورته وویل چه مونږ دخپلو لونو ، خویندو او میاندو د عزت حفاظت نه شو کولی نو دا سې حکومت نه څه فایده . تعلیم کښې هم څه نه څه ترقي وشوه په اخر کښې سکولونه پرانستی شول او هغه کښې کافي برخه د جنکو د پاره وه او څو سره چه مونږ غوښتلو هغومره تعلیم خوریدی نه شو خکه چه ددی د پاره په بجټ کښې لږ رقم مقرر شوی ؤ چه دهغه زیاته برخه به د محکمې په خرڅونو لګېد له مونږ هغه کښې هم څه بچت وکړو ، د انګریز د ایوکیټر په ځای مود دیسي سړي وټاکلو او د اسپکټر عهده مولیری کړه نور هم پکښې ګنجایش وو مګر دهغه اصلاح زمونږ دوسی نه بهروه . د تعلیم په باره کښې چه کوم زیاتي د پښتنو برخلاف پیرنګیانو کړي دی هغه به هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د بل چا سره کړې نه دی. د پښتنو د بچو د پاره د دی بی کاره تعلیم یې هم ډېر لږ
انتظام کړی وو او د جنګو د تعلیم طرف ته یې ادو څه توجه نه وه کړې بلکه د ښمنی د پښتنو
سره دا کړې وه چه ابتدایي تعلیم یې په مورنۍ ژبه نه وه او په پردۍ ژبه کښې ئې پښتنو
د خپلو بچو د پاره د خپلو مدرسو د جوړولو کوششونه به وکړل او ملاهسی به یې جوړې
کړې نو حکومت د دی په ځای چه هغوی سره امداد کړی وای د هغه مخالفت به
یې کولو او د هغو د بندید و کوشش به یې کوو. زمونږ وزارت دا قدم هم او چت
کړو چه په ابتدایي مدرسو کښې یې پښتو ژبه لازمی وګرځوله او بل طرف ته زمونږ
قوم تول عمر د بلی د پړق د لاندی تیر کړې و هغوی اختیارات لیدلی نه وو او نه ورته
دا معلومه وه چه آخر زمونږ اختیارات څومره دي مونږ دوه اتیز کتلی وو او قوم
د وي غوښتلو او دا هم پریږو ده چه د جایز او ناجایز هیڅ قسم تمیز نه وو او د هر
سړی دا خیال وو چه لوټ دی نو ر و وکړو او زه پاتې شوم نور قوم خولا پریږو ده د
د خدایی خدمتګارو هم دا حال وو چه هر وخت به د وزیرانو په بنګلو کښې ناست وو
تا هغې او تحصیلونه د دوی نه خالی نه وو او هر یو به چه څه وی که هغه به وشو خو سبه
او که هغه به ممکن نه وو نو بیا به یې د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوله چه د غریبانو
خلکو د پاره څه وشو او مخالفینو به هم پری مالګه، مرچکې دوړول، بیا به یې
کلو کښې پراپیګنډه کوله چه د خدایی خدمتګارو او غریبانانو هیڅ ونه شو په د غه
طریقه د غو نادانانو دوستانو خپل تحریک ته نقصان ورسولو ما چه به د خدایی خدمتګارو
دی کارته کتل نو حیرانېدم به او د ځان سره به می وي چه خدایه دا هغه خلک دي
چه د وی خدای سره وعده کړې وه چه مونږ به ستا د پاره د خپل قام او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کوو لغیر د څه لالچ نه د ډېر افسوس خبره خولا داوه چه څه وخت به یو ملازمت
ویا یوه وظیفه وه نو دهغې د پاره به سلو خدایي خدمتګارو درخواستونه ورکړي وو
خو وظیفه به یوه وه یو سړي له به ورکړېشوه هغه به هم خدایي خدمتګارو د انو ډیر کم
سل خدایي خدمتګار به ټول خفه وو، او د وزارت او د خپل تحریک برخلاف به لي
سرخای پراپیګنډه کوله او تشه پراپیګنډه نه وه. کنځل او بد ویل به هم ورسره و.

کومه ورځ به چه د نوکرو د پاره د مقابلې امتحان د نو عجیبه نظاره به وه په
سو د نو امید وار به وو او هر یو امید وار دې به د سفارښ د پاره جرنیلان، کرنیلان
سلسلان او ناظمان راغلي وو عجیبه خبره خولا دا وه د هغو کسانو د زامنو د پاره به
ل هم سفارشونه کول چه پلرونو يي د حکومت د پاره د وی سره ډېولي وو او شهیدان مولي
و او په موجوده وخت کښې هم د پیرنګیانو ملګرې وو. ما ته به د خدایي خدمتګار
سي کار و ته ډیر بد او مکروه ښکاریدل که د امید وار به څه وشو او که نه د دوی
و به وشو په مونږ وکښې به ورکځېدل چای، د دوی به بي وخوړل او پالوده پري
پاسه. په دې کښې بل لوی نقص دا وو چه ټول کسان خو به نوکران کیدل نه شول نو
هغو کسانو او د هغوی خپلوانو به خدایي خدمتګار و ته پېغور ونه کول چه لجیلخانی
سو تېرې کړې او فایدې د نورو خلکو دې ستاسو په کښې څه وشو؟

زمونږ د وزارت نه یوه لویه غلطي دا هم وشوه چه د سرحد هغه وحشي او ظالمانه
نون چه مونږ ټولو ورسره مخالفت کړې وو او زه ټول عمر پیرنګیانو په دې قانون
ی ګرفتار کړې او قید کړې وم، دې وزارت اول دغه سرحدی قانون مات
و. هغه پیرنګیانو زمونږ د وزارت په ذریعه بیا واپس جاری کړو جماعت سره یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه سلا او مشوره څه چه زه یې هم خبر قدری نه کړم . حال هم دا چه په کار وه چه داسې
نه وای شوی د جماعت نه تپوس شوی وای او که چیری د جماعت رضا نوی نو د وزیرانو
هیڅ حق نه و چه هغه مرقانون یې بیا زا ژوندی کړی وای . په دی قانون یو څو د پیژنکیانو
اقتدار زیات شو ځکه چه په جرګو کښې د مقرریدو په طمع خلک ورمات شول او سلامو نه
یې شروع کړل اوبل زمونږ د پرخلک د سرحدی قانون په ذریعه حکومت قید کړل او بیا
خو مونږ هیڅ ویلی نه شول ځکه چه دغه قانون مونږ پخپل وزارت کښې اجرا کړی وا
زه تول عمر پیر نګیانو په دی قانون کښې قید کړی یم اوبل طرف تول سرکاری نوکرانو
زمونږ برخلاف یوه منظمه پراپیګنډه د خپلو افسرانو په ډاګه نه شروع کړه ، دوی
اود دوزارت څه پروانه کوله او نه یې څه ګنل د پر ځله ماسره په خپل ځان د پروسره کار
ملازمانو د خلکو په مخکښې د خدایی خدمتګارو برخلاف قصې کړې دي . دغه شان
زه یو ځل سره د عاشق شا باچا د مومند و د کوه دامان په دوره وو . د هغې علاقې
تامیدار په مونږ سره وهغه به زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله او خلکوته به یې ویل
چه باچا خان خو غوانه حلالوی ان تردی چه په یوه لویه جلسه کښې ځینو کسانو د ده په
لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښې یې رانه دا سوال وکړو چه ته غوا حلا
لوی ما ورته وې چه زه خو قصاب نه یم او مسلمانی خو څه په غوا حلالو باندی نه د
دا قصه ډاکټر صاحب او نورو وزیرانو ته ورسیده او ل خو ډاکټر صاحب د عاشق شا
باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یې وشو نو بیا یې هم د هغه تامیدار څه و نه کړی شو
دا خو پریږده زمونږ کلی کښې د جواری پړو ډاکټر صاحب د ری ځله پخپله د دک
پربند ولو د پاره راغلی و لیکن بند نه شو ځکه چه دا خو د پولیس کار و او پولیس مل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو هغوی خو به یکښنی حصه اخیستله. ډاکټر صاحب پخپله پوسرې په ښتوت
نیولی و په هغه مقدمه چلید له خوا اخز مجبوریت بری کړو. حقیقت دا وو چه سرکاري فترنان
د صوبې د وزارت نه نه وېربېل ولې چه د دی هغوی له منځه نه شوه ورکولی، چه کوم سرکاري
افسر نه به وزارت ناراضه شو او دهغه له د منځه ورکولو اراده به یې وکړه، نو ګونر او لوی انګریز
افسرانو به دغه افسر سمدستي د صوبې په خوا کښې ایجنسو ته بدل کړو او په دی طریقه به هغه
د منځه نه بچ شو. نتیجه دا شوه چه سرکاری افسرانو د وزیرانو په ډاکه حکم عدولي کوله او د
هغوی سره یې د هیڅ قسم تعاون نه کوو. د دی تولو خبرو د پاسه د ډاکټر صاحب خیال و
چه سرکاري افسران د هغوی وزارت سره تعاون کوی. په خوشدل کپتان د ونو د پټولو
مقدمه جوړه شوه او بد په کښې راګیر شو نو کورنر راغی او ډاکټر صاحب ته یې وویل چه
داسې به زه د دی ځای نه بدل کړم خو دا مقدمه تری واپس کړه. ډاکټر صاحب ته خپلو
ملګرو ویلی وو چه ډاکپتان ډېر خراب سړی دی ده په خدایي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي
دي وهلي يې دي، شړ مولي يې دي، بیګناه يې قید کړي دی. خو ډاکټر صاحب عجیبه سړی
و. د دی تولو خبرو د پاسه هغه یې د ګورنر په خوله بدل کړ. دغه خیال زمونږ او زمونږ
د تحریک د پاره ډېر خطرناک و او دغه وجه وه چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون
نکړو او انګریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دی ملازمانو دا یقین وو چه واک
اختیار د دوی نه بلکه د انګریزانو دی. دغه شان زمونږ د اسمبلي ممبران او د دستور کټ
بورډ ممبرانو هم دا خبره هېره کړه چه مونږ د قوم په ووټ منتخب شوی یو او هر څه
چه کوو به یې کار د دی چه د قوم د پاره وکړو. عجیبه خبره خو دا وه چه په دستور کټ بورډ کښې
ونور و ځایو کښې چه به کوم سړی د دوی مشر مقرر کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو اصولو پابند به وا او ددوی ناجایز سفارشونه بی نه منل نو دوی به دهغه غوډځولو کوښش کولو. لویه د افسوس خبره داوه چه ددوی خپل خدائی خدمتگار وروردوی سره به بی یوه کلهٔ قید ونه تېر کړی وو دهغه په ځای به بی هغه سړی له روټ ورکولو چه خدائی خدمتگار به نه و دغلی مار به ځو خو په ده به بی غوړی زېړی وهلی او ددهٔ خوشامندی به بی کولی. د جګړاخان په دوی غوړی زېړی وهلی وی او بله دا چه دی خو دپیرنګیانو دغلی ماروو، هغه زمونږ خدائی خدمتگار نه وخو تول دهغه ملګری شول او هغهٔ بی دخپل خدائی خدمتګار د په مقابله کښی کامیاب کړو. وزیرانو به هم چا سره سلا مشوره نه کوله هغوی زمونږ دی ورورولو داسی وا، خطاکړی او وچه خپلو کښی هم د دوی سلا مشوره نه وه او نه داصولو پابندی وه. والیسرائی اِغی دوی دهغه هرڅلی وکړو او بیا ددوی کښی ورسره ډاکټرصاحب شریک شو ماته دکانګرس دهای کمانډ نه تار راغی چه دا څه مو وکړل؟ دغه شان زمونږ داسمبلی په ممبرانو کښی هم دلی جوړی شوی وی په دستر کټ بورډونو کښی هم پری جنبی وی دخدائی خدمتګارانو هم دغه حال و نور خولا پرېږده چه دډاکټرصاحب او قاضی صاحب په مینځ کښی دګلی ګهړی ارباب عبدالرحمان خان او میا جعفرشاه سخت اختلاف پیدا کړی ؤ. ډاکټر صاحب او قاضی صاحب زمونږ ډیر ذمه دار خدائی خدمتګاران وو او دوزارت نه مخکښی ددوی یو بل سره ډیره مینه محبت، ورورولی او ښه تعلقات وو. زمونږ چه به په ملک کښی دوره کوله نو زمونږ خلاف به پیرنګیانو پراپیګنډه کوله او ملایانو ته به بی ویل چه دوی بالشویک دی. دوی مذهب ورکوی او تاسو ورکوی او خانانو، ملکانانوته به بی ویل چه دوی خوستاسو نه هرڅه اخلی او غریبانانوله بی ورکوی. ملایانو مونږ سره ډیر بښتینی ولی نه کوله او دهغوی بی منل او دهغوی خبرو لیبی تلل. ولی خانان او ملکان بیه داتلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۲ ... مزدور ... مزدوری کوو
جایداد ...
شو مړی

زمونږ نه بې پې تپوسونه کول، زه د دواوی په دوره وم چه د غلته خه خانان او ملکان راغلل او زما نه یې تپوس وکړو چه مونږ ته اوروچه تاسو زمونږ نه جایداد ونه اخلئ او غریبانانو له یې ورکوئ ماورته او وئیل چه مونږ له خدای داسی ملک راکړی دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی، که مونږ ازاد شو او دا ملک زمونږ شی او مونږ ملا وتړو، دا ملک اباد کړو، نو څوک به غریب پاتی نه شی، مونږ به تول خانان شو زمونږ دا اراده نه ده چه ستاسو نه جایداد او ملک واخلو مونږ خو ستاسو حالت هم ښه کول غواړو او د وږی مړول غواړو، که دا وږی ماړه شی نو تاسو ته څه تاوان دی، که تاسو د پیرنګیانو ملک ته لاړ ی نو هلته نو خلک خو پرېږده د مزدورانو بنګلی او موټرونه وو او ستاسو نه تپوس کوم چه ستاسو موټر شته، بنګله شته؟ که زمونږ تحریک کامیاب شو نو د ملا حالت به هم ښه شی او د خان او ملک حالت به هم ښه شی، مونږ دا هر څه کوو نو د خان د پاره نه کوو، دا د دی قوم او ملک د پاره کوو.

چه مونږ د صفایی کار شروع کړو او کلوته تلو جارو کانی به راسره وې، جماعتونه، حجری اولاړی، کوڅې به مو جارو کولی، نو د پیرنګیانو ایجنټانو به خانانو، ملکانانو او ملایانو ته وویل چه د دوی د دی جارو نه مطلب دا دی چه په تاسو جارو دوراشی او دا ملک د غه شان ستاسو نه پاک شی خو زمونږ په کوشش قوم کښې رود ولی، عزیز ولی، قام ولی او سیاسی شعور پیدا شوی و، نو چه څومره به دوی زمونږ خلاف پراپیګنډ ی کولی هومره به په قوم کښې مونږ سره د خلکو همدرد ی زیاتیده، ولی چه هغوی به لیدل چه مونږ خو د هغوی خدمت کوو او د هغوی د حق د پاره پیرنګیانو سره په جګړه یو، تکلیفونه، مصیبتونه او جېلخانی تیروو. خلکو به وئیل چه جېلخانی دوی تیروی او حق زمونږ د پاره غواړی. د غه وجه وه چه د قوم او خلکو مونږ سره ډیره همدردی وه، خلکو ته معلومه وه چه د ۱۹۱۹ع ״اصلاحات״ هندوستان نه قبلول، هغوی وئیل چه لږ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غالباً چه دغه مولینا مولوی بشیار محمد صاحب وو ـ په آخر کښې ... کمیونسټ ... خونګ دوست وو ـ طور ورته په ... ۱۲

ولی د صوبه سرحد نوابانو ، خانانو ، صاحبزادګانو ، سیدانو او وزیرکانو دا اصلاحات غوښتل خو پیرنګیانو نه ورکول . ورته یې وئیل چه تاسو پښتانه په حکومت څه پوهیږئ ؟ تاسو څنګلیان خلک یئ دا اصلاحات خو دوی (خدائي خدمتګارو) مونږ له ګټلي دي . بیا دی قوم ته معلومه وه چه دا ووټ خو باچا هي وه . خلکه چه حکومت په ووټ جوړیږي او ووټ راله دوی ګټلي دي .

حقیقت دا دی چه زمونږ تحریک نه د پیر نقصان اقتدار ورسولو . دا خو د غرضه خلک دا اقتدار په انتظار کښې وو چه اقتدار را غلي . نو دوی په مونږ کښې را ننوتل . دوی خو خدمت له نه را غلي اقتدار پسې راغلي وو ، نو مونږ کښې یې دغه خپل اقتدار د پاره یو جنبې پیدا اکړې . اقتدار خراب شي نه دی مونږ هم چه کوشش کوو دا اقتدار د پاره کوو . خو اقتدار د حکومت د پاره نه ، د خدمت د پاره زمونږ د خدائي خدمتګارو خو دا قاعده وه چه مونږ به د یو کار د پاره خوک مقرر ولو ، نو مونږ قول به دا غونډ شو . ما به ورته او وئیل چه دا کار دی او د دې کار د پاره مونږ له یو سړي په کار دی ، تاسو یو سړی خوښ کړئ چه د دې کار د لائق وی او ما ته یې را کړئ . هغوی به یو سړی خوښ کړو او ماله به یې را کړو . دا سې به په دې کار کښې نه د چا خفګان وو نه ګیله ، نه مخالفت . مونږ به تولاندی کښې د خدائي خدمتګارو صدر انتخا بوو او خان صدر منتخب شو ، هغه ماله راغی ما ته یې او وئیل چه با چا خانه زه خو خدائي خدمتګار یم زه که صدر یم هم به خدمت کوم او که صدر نه یم هم . زمونږ مولوی صاحب په صدارت خوشحال نو خوښه دې نه وه چه دا صدارت هغه له ورکړم ، ماورته او وئیل چه ستا خوښه ده . سوزما هم خوښه ده . نن تاسو دی سیاسی جماعتونو ته وګورئ ، په دوی کښې دا جګړې مخالفت پارټۍ بازي او جدا ئي دا څه خیز پیدا اکړي دی دا اقتدار !

زه دی قوم ته وایم چه تاسو تر خوبي غرضه ، دیانتدار ، ایماندار ، په قوم او ملک مین

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پیدا کړي نه دي، نو نه دا ملک ازادېږي او نه دا قوم.

بیا ووټ دی. نو زه د ووټ مخالف نه یم. دا مونږ چه په کومه طریقه خپلي جماعتي او قامي فیصلې کوو دا ووټ نه دی؟ او دا جمهوریت نه دی؟ او دا ووټ مونږ په قربانولې نه دی؟ خو زه دا وایم چه زمونږ دا قوم د ووټ په حقیقت پوهول غواړي او باید چه په دی یې هم پوه کړو چه ووټ هغه چاله ورکول په کار دی چه څوک یې مستحق دی. ورور عزیز ته یا په پیسو ووټ خرڅول نه دي په کار. زه خو وایم چه څوک په پیسو ووټ خرڅوي د هغه د ووټ حق خیستل په کار دی. د خود غرضو خلکو په وجه خدایي خدمتګارو کښې هم خود غرضي پیدا شوه. دیوی حلقي نه به یو ممبر کېد او ده خواستونه به سلو کسو ورکړل. چه یو سړی به وشو نو یو کم سل به خفه وو بیا به یې پارلیمنټري بورډ ته بد رد وئیل. د غه حال د ملازمتونو وو چه ځای به یو وو او امیدواران به سل وو. نو نوکري خو به یوه وه. دیو سړي به ورسېده. یو به خوشحال شو یو کم سل به خفه وو. نو بیا به یې متعلقه وزیر ته کنځل کول. او مسلم لیګ به دا پراپېګنډه کوله چه د غریبو څه حال شو. بیا به ما له هم دا غلبل شکایت به یې را ته کولو. ما به ورته وئیل چه دا سړی چه مقرر شوی دی دا خدایي خدمتګار دی او که نه؟ دوی به او وئیل چه خدایي خدمتګار دی، ما به ورته او وئیل چه خدایي خدمتګار دی نو بیا خو دا یوه نوکري ده یو سړي ته به رسېده. بلکه دا چه ما به تپوس وکړو چه دا کوم خدایي خدمتګار چه مقرر شوی دی دا د وزیرو ورور عزیز دی، د ده خپل ورور زیر مقرر کړی دی نو وئیل به یې چه نه. نو بیا به ورته ما او وئیل چه دا سبه کار نه دی چه تا سو خپلو وزیرانو لپسې بد رد وایئ.

پېرنګیانو ته خو دا معلومه وه چه دا یو اصولي جماعت دی چه څه وایي هغه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. خلکوته وُیلي وو چه څوک یې کښتي هغه به یې ښځې او بچونکیانو ته دا هم معلومه وه چه
دوی د نورو سیاسي لیډرانو غوندې نه دي چه قوم سره د انتخاباتو وخت کښې کومې وعدې
وکړي نو یوه هم نه پوره کوي نو چه زمونږ وزارت شو نو هغوی سره فکر شوا و زمونږ د بد
نامولو کارونه یې شروع کړل. یوه ورځ قاضي صاحب ماله واغي چه ډاکټر صاحب څه د کوډ
کنګم سره د ملازمتونو په باره کښې دا وعده وکړه چه دی د باره به کمپي ټیشن
(Compitetion) (د مقابلې امتحان) وی چه څوک لایق او قابل وی هغه به اخیستی
شي که چیرې داسې ونه شي نو اډمنسټریشن (اداره) به خراب شي. دا قسم مسئلې د
زمونږ یوه کمیټۍ وه، هغې ته پیش کیدې. زه هم د کمیټۍ ممبر وم، ما قاضي صاحب
او وُیل چه ته هغه کمیټۍ راوغواړه، څه وخت چه د کمیټۍ اجلاس شروع شو نو ما ډاکټر
صاحب نه تپوس وکړو چه ډاکټر صاحب تا ډکودنو سره فیصله کړې ده؟ ډاکټر صاحب
او وُیل چه که کمپي ټیشن نه وی نو بیا خو به قابل خلک رانشي ایډمنسټریشن به خراب شي
ما ورته او وُیل ډاکټر صاحب ما د انګریزانو په حکومت کښې داسې خلک لیدلی دي چه
ملازمان دي او دستخط کولی نشي. بلکه دا چه بچونکیانو ته به څوک د ملازمت د پاره
پیش شو نو دوی به ترې اول دا پوښتنه کوله چه د سرکار دې څه خدمت کړې دی
او هغه خلک به یې اخیستل چه د سرکار خدمت به یې کړې وو. نو مونږ ته هم په کار دی
چه هر چا اخلو نو دا پوښتنه ترې کوو چه تا یا ستا پلار د دې ملک او قوم څه خدمت کړې
دی او دا خدایي خدمتګار خو ټول عاجزان دي، دوی خو خپل اولاد په خپل کلي کښې
هم سبق نه شي ویلی او دولتمند خو دلته نه چه په یورپ او امریکا کښې خپلو بچو سبق د ویلو
شي نو د دې خو دا مطلب شو چه قرباني خو غریب وکړه او چه څه ګټه اوشوه نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

«خانانو بچو واخیستهٔ چه څوک د ملک او قوم د ازادۍ جنګ کښې د پېرنګي ملګري وو زه د کمیټۍ تفتیش (مقابلي د امتحان) خبره منم خو په دې شرط چه تا سو د دې غریبانانو بچوله د غه شان تعلیم ورکړئ، څنګه چه دولت مند خلک خپلو بچوله ورکوي ما ورته اوویل چه که تاسو دې سره اتفاق نه کوئ نو بیا به داوي چه استعفا ورکړئ. ډاکټر صاحب راته جواب کښې دوویل چه زه د دې کمیټۍ نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دې نتیجې ورسیدم چه څومره زر کیدی شي مونږ له وزارت پرېښودل په کار دي ځکه چه زمونږ تحریک ته د فایدې په ځای تاوان رسوي زمونږ د اسمبلۍ په ممبرانو کښې ورځ په ورځ اختلافات زیاتیدل، چا به د ډاکټر صاحب نه شکایت کولو او چا د قاضي صاحب نه دا اختلاف اصولي نه و بلکه ذاتي وا خو نوبت دې ته ورسید و چه د وزارت ماتولو د پاره د هزارې ضلع د کانګرس اسمبلۍ ځینې ممبران د اټک په ډاک بنګله کښې مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشورې د پاره جمع شول مګر خدای خبر چه ولې څه فیصلې ته و نه رسیدل. د بعضې خلکو دا خیال و چه خان بهادر سعد الله خان او اورنګ زیب خان په کوړ کښې د وزیر اعظمي په عهده باندې وران شول. د آل انډیا کانګرس کمیټۍ پارلیمنټري کمیټۍ صدر مولانا ابوالکلام ازاد پخپله سرحد له راغی مګر دا مسئله حل نه شوه ځکه چه د ذاتیاتو شخصي مسئلې حل کیدې نه شي د اسمبلۍ بعضې ممبرانو زه مجبور کړم چه په دې معامله کښې مداخله وکړم د هغوی هم دا خیال و چه بیا به داوي چه مونږ دا وزارت پرېږدو زما خو د اول نه د غه خیال و مګر د وزیرانو په کارونو کښې مې مداخلت نه کولو ځکه چه ذمه داري د هغوی په سر وه. ما د خدایي خدمتګارو لویه جرګه جمع کړه او د وزارت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره می ورته وړاندې کړه ټولو ممبرانو به دې خبره اتفاق وکړو چه حکومت مونږ سره تعاون نه کوی نو مونږ له به کار دی چه وزارت پرېږو. دوځکه چه د دی نه زمونږ تحریک ته کته نه رسی بلکه نقصان رسی. اجلاس ختم شو او ما د صوبې د خدائي خدمتګارو لوئي جرګې نه د دریو د دیوکسانو یوه کیټه جوړه کړه او د اسمبلۍ ممبرانو ته می ووې چه سبا له به تاسو راځئ او یو یو کس به ځان له خپله رایه او بیان دی کمیټې له ورکوی سبا له چه هغی کمیټې خپل کار شروع کړو نو د امیر محمد خان د هوتی نه علاوه نورو ټولو ممبرانو د وزارت په حق کښې رایه ورکړه زه حیران شوم او بهرته راووتم ټولو ممبرانو ته می ووې چه دا څنګه خبره ده پرون تاسو د وزارت مخالف وئ اوس بې ملګری شوئ. ډاکټر صاحب ماته ووې که ماته اجازت وی نو دا راز به زه ښکاره کړم ما اجازت ورکړو هغه ووې چه دوی ټول وائي چه وزارت دې وی ملګری دې هغه څه چه مونږ ورته وایو. لیکن دغه خبره مونږ ته منظوره نه ده نو به مونږ د باچا خان د پاره دوی بیا د وزارت د ماتېدو تهیه کوي. خیر مونږ خواره شو مګر د وزارت د پرېښودو په باره کښې زما رایه نوره هم ټینګه شوه او خوځله د آل انډیا کانګرس های کمانډ ته می دا خبره وړاندې کړه چه تاسو مونږ له اجازه راکړئ چه مونږ د سرحد وزارت مستعفی کړو ځکه چه مونږ ته د فایدې په ځای نقصان رسیږی هغوی اجازه نه راکوله او راته به یې وی چه ټول وزارتونه به په یو ځل پرېږدو. د ... کر د خدای فضل د چه د یورپ دویم لوی جنګ په (۱۹۳۹ع) کښې شروع شو.

وزارتونه مات شول:

کله چه یورپ کښې د جنګ په شروع کېدو برتانیې د جرمنی خلاف د جنګ اعلان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو نو دهغې سره سره یې دهندوستان دطرف نه هم دجرمنی خلاف دجنګ اعلان وکړو
کانګرس په دې اعتراض وکړو چه دتیرو صوبائی انتخاباتو نه دا خبره واضحه ده چه
ونږ دهندوستان داولس نمایندګان یو، نو په کار دا وو چه دهندوستان دطرف نه
جنګ دا اعلان کولو نه وړاندې دهندوستان دخلکو رایې معلومه کړې شوې وې. بله
طالبه یې دا هم پیش کړه چه که دبرتانیې او داتحادي طاقتونو دا اعلان صحیح وي
چه دوی په دنیا کښې دصلح او امن او ازادۍ دپاره جنګیږي نو کانګرس تپوس کوي چه
ا په دې که به هندوستان هم شامل وي او که نه؟ مخکښې ورته بیا کانګرس ووئیل چه مونږ
شکه ددغو اصولو دپاره جد وجهد کوو او حکومت برتانیه له داتسلي ورکوو چه هندوستان
هم په دې جنګ کښې دهغوی سره ځنګ په ځنګ ودریږي او د هیڅ قسم قرباني نه به غاړه
نه غړوي خو په شرط ددې چه حکومت برتانیه دا اعلان وکړي چه دجنګ په خاتمه به هغوی
ندوستان له ازادي ورکړي. چونکه حکومت برتانیه ددې اعلان کولو نه انکار وکړو نو
دې خلاف داحتجاج په طور دکانګرس ټولو صوبائی حکومتونو په جمع استعفا وکړه او مونږ
د ای ددې مصیبت نه خلاص کړو. دوزارت دماتیدو نه وروسته ما ټولې صوبې دوره
وکړه. دوزارت په وجه چه په صوبه کښې کوم جمود پیدا شوی و دوزارت په پریښودو او زمونږ
کوششونو جلسو او تقریرونو په خلکو کښې ورو ورو بیا ژوند راپیدا شو. دیورپ دویم لوی
ک شروع شو. دکانګرس دپاره دا خبره ضروري وه چه دجنګ په باره کښې قوم دخپلې پالیسي
خبر کړي. دکانګرس ورکینګ کمیټۍ ددې کار دپاره په وارده کښې راجمع شو، پنډت
اهر لال نهرو چین ته تللی و هغه یې دتار په ذریعه راوغوښتو هغه دهوائي جهاز په ذریعه
ن را ورسولو په دې کښې فیصله وشوه چه بله میاشت کښې به بیا راجمع کیږو او دختمي فیصله به کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرنګیانو ددی نه پس په ټول هندوستان کښي د مسلم لیګ وزارتونه جوړ کړل خو زمونږ صوبه کښي ېې د مسلم لیګ وزارت قایم نه کړو. ګورنر کننګم به وئیل چه دلته زه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوم. که زه چیری حکومت جوړوم هغه به د ډاکټر خانصاحب وی. نو زمونږ خلک په دی خوشحال وو چه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوی خو زما دی سره اتفاق نه وو، او زما د ګورنر دا خبره خوښه نه وه ولی چه ما وئیل چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شی نو چه خلکو ته د خدا ایي خدمتګار د حکومت او د مسلم لیګ د حکومت فرق او ښه او بد معلوم شی خوا خو هغی ګورنر چه دلته د مسلم لیګ حکومت نه جوړ وو، د مسلم لیګ حکومت جوړ کړو زه په جیلخانه کښي چه خبر شوم چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو، نو ددی په جوړیدو قوم پرست خلک ډیر خفه وو ولی زه خوشحاله وم. خلک حیرانیدل. ما به ورته وئیل چه زمونږ داقوم ډیر عجیبه دی. تاسو نه ګورئ مونږ دوه اینز کټلی دی او دوی روپۍ غواړی. مونږ سره روپۍ نشته نو زمونږ نه خفه وو مونږ دوه اینز کټلی وو هغه به مو ور کولو او مسلم لیګ به دا هم نه ور کوی او هم د غه شان وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدایي خدمتګارو غزنې پرزې

انفرادي سول نافرماني، زما دقتل سازش، هزاره کښې دخدایي-
خدمتګارو کیمپ، اتمانزو کښې کیمپ، عالمي جنګ
او کانګرس، قبایلو ته دخدایي خدمتګارو
وفدونه، هندوستان پرېږدئ
تحریک، دمیرولیس واقعه، زما ګرفتاري
او هوی پورجیل، وزارتونه جوړیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخو د ۱۹۴۲ کال په دسمبر کښې ورکنګ کمیټۍ د انفرادي سیول نافرماني قرار داد پاس
کړو او دا فیصله یې وکړه چه دا سیول نافرماني به صرف د آل انډیا کانګرس کمیټۍ ممبران د
مرکزي اسمبلۍ ممبران او د صوبائي اسمبلۍ ممبران کوي او د دې دپاره هدایات او
قواعد هم خواره کړل چه په دې طریقه به دا کوي . په پېښور کښې مونږ د خدائي خدمتګارو
په دفتر کښې دا ټول شوي یو ممبر به مو راغونډ شوي و ، هغه ټول هدایات او قواعد به مونږ
بیانول نو بیا به مو د هغو عملي کولو او پوره کولو د عده تړي اخیستله . بیرسټر قیوم
د مرکزي اسمبلۍ ممبر و کله چه ډاکټر خان صاحب د صوبې اسمبلۍ ته ورسېدل نو هغه
د مرکزي اسمبلۍ د ممبرۍ نه استعفا وکړله او په خپل ځای د پېښور ښار یو بیرسټر
عبد القیوم ممبر کړو . زما په ده ډېر اعتبار نه وو او دې څه چه دې ټولو د اسمبلۍ
ممبرانو نه مې هم امید نه و چه دوی به په دې پوره عمل وکړي نو ده له مې اجازه نه ور
کوله . ډاکټر صاحب را ته د ده د پاره ډېر منت وکړو نو اجازه مې ورکړه دا هم ورکنګ کمیټۍ
پاس کړې وه چه شاید د سیول نافرمانۍ سره به دا خلک ګرفتار شي . که ګرفتار شول خو
ښه او که حکومت و نه نیول نو دوی له په کار دي چه کور کښې کښېني او په دې قام پسې کلي
په کلي وګرځي او د سیول نافرمانۍ تقریر و نه دې کوي تر هغې پورې به ګرځي څو پورې چه
ګرفتار شوي نه دي . لیکن افسوس دې چه ډېرو لږو خلکو د دې پابندي وکړه اکثرو
کسانو ورځ دوه اخوا دې خوا وګرځېدل او بیا په خپلو کورونو کښې کښېناستل او وکیلانو خو
دومره کمال وکړو چه دا کار خو پرېږده خپل وکالت یې شروع کړو او د ټولو نه اول بیرسټر
قیوم په وکالت شروع وکړه . د هزاره ی دوو کیلانو خو دا حال و چه خدائي خدمتګار دوه پېرې پېړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلټنګ کولو هغوی کچرې بند ولی خدائي خدمتګار به ګرفتار ږدل او په دغو کچرو کښې ستیه ګرې وکیلانو به پیسو باندې دخلکو مقدمې کولې او د دغو لونه عجیبه خبره خولا داوه چه دې وکیلانو نه کچرې پرېښودې او نه تحریک. ماڅپله داوکیلان او بیرسټران راټول کړل او ورته مې ووې چه داتاسو د خدائي خدمتګارې د اصولونه مخالف کارونه کوئ خپل ځانونه او جماعت بدنامويئ نومهربانی وکړئ یا کچرې پرېږدئ یا جماعت هغوی دې دوارو ته تیار نه وو ځکه چه په کچرو کښې پیسې وې او جماعت کښې عزت وقار زمونږ څینو خدائي خدمتګارو ملګرو ډېر ښه کار وکړو، ټولو خلکو کښې کلي په کلي وګرځېدل خلک یې یوه کړل خو حکومت نیول نه، اخر ستړي شول او کار ترې پاتې شو. زمونږ جماعت کښې دا قسم خلک ډېر کم وو، زمونږ تعلیمیافته ډلې هغه که انګریزي تعلیمیافته وو او که مذهبي تعلیمیافته د قوم او ملک سره یې څه کار نه وو او نه یې څه همدردي او دلچسپي لرله بلکه د یو معمولي غرض د پاره به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو. په ستمبر ۱۹۴۱ع کښې د هشتنغر په یو کلي شیرپاو کښې زمونږ کیمپ و، دسمه په غاړه نورخاته طرف ته لګېدلی و د هشتنغر خلکو د دې کیمپ انتظام کړی وو کوم ځای چه زمونږ کیمپ و د هغه نه څا پېره فصلونه او لوبي لوبي کنډې وې زمونږ د علاقې اسسټنټ کمشنر یو پېرنګی وو او میجر کول یې نوم و زمونږ د تحریک ډېر مخالف و هسې خو هم هر پېرنګی زمونږ د تحریک مخالف وو او هر پېرنګی زمونږ خپل دښمنان ګڼل چه په څه طریقه زمونږ تحریک ته نقصان ورسوي بیا هم هغوی هر کار په یوه مناسبه طریقه باندې کوي لیکن دا پېرنګی لا بل شان و د دې خو تحریک خو پرېږده زمونږ په مرګ هم حصار نه و. دې چه زمونږ د کیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نژدې دوه درونه کاکاخیل میاګان وو چه ډېر ظالمان وو هغه یې راوغوښتل او ورته یې ووې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وخت هندوستان کښې وو، هغه لاځه کوي چه زمونږ دهغه چاچې لوړ چه د موږ میراث یې هغې له ورکړی ومړه شوه نو د شریعت مطابق دهغې میراث نیم ذما رسیدو او تر اوسه پورې ماله حکومت راکړې نه دی. دا میجر کول ډېر عجیبه سړی و دا بله عجیبه یې واوری چه چرې به ده ته دخدایي خدمتګارو مقدمه پیش شوه نو خدایي خدمتګار به یو قسم بیان کولو او ده به بل قسم لیکلو دخدایي خدمتګارې په مقابله کښې دهر قسم بې انصافۍ او دروغو ته تیار و ډېر نالایقه سړی و هغه به خپله نالایقي خپله منله یو ځل ما سره یو ځای شوی و، په خبرو خبرو کښې یې راته ووې زمانه خلک کیلی کوي مګر حقیقت دا دی چه دا دحکومت بې وقوفي ده چه زه یې په دې عهده ن لګولی یم زه یو فوجي سړی یم زه په قانو څه پوهیږم. ددې تولو خبرو سره بیا هم هغه پیرنګی و، د پیرنګیانو په راج کښې د پیرنګی د پاره دلایق او نالایق سوال دسره نه و، بس دغه کافي وه چه پیرنګی دی ددې خدمت په سلسله کښې هغه ترقي وکړه د ډېره اسماعیل خان ډپټي کمشنر ولګیدو.

دهشنغر دکیمپ نه وروسته زمونږ بل کیمپ په دولسم ستمبر ۱۹۴۱ کال کښې په هزاره کښې وشو مونږ به دخدایي خدمتګارو د تعلیم او تربیت د پاره دغه شان کیمپونه کول او ورسره به مو جلسې هم کولې. په ایبټ اباد کښې زمونږ جلسه وه تقریرونه کیدل زه هم په سټیج ناست وم چه په دې کښې خان میرهلالي صاحب په سټیج ودریدو او تقریر یې شروع کړو چه څه وخت ده دجناح صاحب نوم واخیستو نو دنوم سره سم ما دلمنې نه ونیوو او کښې می نولو او زه پاڅیدم جلسې ته مخاطب شوم او ورته می وویل چه ای خدایي خدمتګارو وروڼو مونږ خدایي خدمتګاریو خدای ته دخدمت ضرورت نشته زمونږ کار دخدای دمخلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعتراضونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نکته چیني نه ده او دا زمونږ کار نه دی چه په نورو جماعتونو او د هغوی په مشرانو نکته چیني او اعتراض وکړو زمونږ کار دا دی چه مونږ خپل پروګرام خلکو ته پیش کړو چه مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار یوازې نه کیږي دا به هله کیږي چه تاسو راسره ملګري شئ ملک هم ستاسې او زمونږ شریک دی، قوم هم شریک دی او کار هم شریک دی. زه به چه کوم جلسه کښې وم او چا چه به خپل تقریر کښې د یو جماعت یا د یو لوی سړي نوم په بد ه واخیستو نو ما به کښینولو او پوهولو چه ته خدائي خدمتګاري ته په ټولکس یا جماعت د اعتراض کولو حق نشته ته که خلکو ته خه وایې نو د خپل جماعت په باره کښې ورته وایه حقیقت دا دی چه زمونږ دغه اصول وو.

په دې کیمپ کښې دا فیصله وشوه چه مونږ به په اتمانزو کښې د ټولې صوبې یو لوی کیمپ کوو په نهم نومبر ۱۹۴۱ کښې په اتمانزو کښې یو لوی کیمپ وشو په دې کښې زمونږ د ټولې صوبې ډیرې برخې نه خدائي خدمتګار او د جرګې ممبران شریک شوي وو، درې سوه شپیته تنه پکښې خدائي خدمتګار وو او یو سل وپنځوس د خدائي خدمتګارو د جرګو ممبران وو. د دې نه علاوه د کشمیر شیخ عبد الله، بخشي غلام محمد او افضل بیګ د خپلو ملګرو سره شریک شوي وو، دغه شان د بلوچستان عبد الصمد خان اڅکزی سره د ملګرو راغلي وا ودغسې د کیمپونو دا سلسله په ټوله صوبه کښې مونږ جاري وساتله او د خدائي خدمتګارو تربیت پکښې په ښه شان سره وشو او د جلسو په ذریعه مو عام خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او د ډیر کار خلک پیدا شو چه قام او تحریک ته یې ډیره فایده ورسوله.

په ۱۹۴۱ کال کښې جاپان هم په دویم لوی جنګ کښې شریک شو په فلپاین یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمله وکړه او چه د برما سرحد ته راورسیدلو کانګرس دا مناسب وګڼل چه پخپلو فیصلو باندې
په دویم ځل غور وکړي د دې دپاره په بارډولي کښې د کانګرس د ورکنګ کمیټۍ جلسه جوړه
شوه . دا ډېره مهمه جلسه وه او لس ورځې جاري وه ، د کانګرس د ورکنګ کمیټۍ د
ممبرانو په مینځ کښې یو اصولي اختلاف پیدا شو هغه دا و چه مونږ د عدم تشدد د لارې
اختیار کړو او که د تشدد د لاره اختیار کړو ؟ کانګرس ټول عمر د عدم تشدد په لاره تللی و
او په دې وخت کښې د اکثرو ممبرانو دا رایه وه که چیرې پېرنګیان مونږ له خپل حق راکوي
نو په دې وخت کښې مونږ هغوی سره هر قسم امداد ته تیار یو او د ټول عمر د عدم تشدد د
دا اصول به هم قربان کړو ، مګر ګاندهي جي دې ته تیار نه و او نه زما هغوی سره په دې
اتفاق و ، زه او ګاندهي جي یو طرف ته وو او هغوی ټول بل طرف ته وو دا تجویز چه وړاندې
شو پاس شو نو په دې وجه ګاندهي جي او ما د کانګرس ورکنګ کمیټۍ نه استعفا ورکړه او
او په دې فیصله وشوه چه په وارده کښې دې زر تر زره د آل انډیا کانګرس کمیټۍ یوه
جلسه وشي او دا خبره دې وروړاندې شي . زه په وارداکښې وم چه ماله د دکن حیدراباد
نه د غني او د هغه سخر او خواښې د طرف نه خط راغی چه د غني لور وشوه ، مونږ تا ته مبارکبادي
درکوو . زه بیا د دکن حیدراباد ته لاړم د روشن مشر خور سټیشن ته راغلې وه ، او زه د هغې
سره هغوی کره لاړم ، د روشن مور او خور او بوډا پلار ډېر ښه ښکلي خلک وو . د هغې پلار
د حیدراباد ښه ځایونه ماته وښودل ، د ښار نه بهر د دوی ډېر ښکلي کورونه وو ، زړه
مې غوښتل چه څو ورځې ورسره تیرې کړم ، هغوی هم نه پرېښودلم چه زه ژر راشم . خو کلي ته
راغلم او کار مې شروع کړو .

د ورکنګ کمیټۍ دا میټنګ ختم شو او مونږ ټول خپلو ځایونو ته لاړو ، څنګه چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه نږدې وه زه بمبۍ ته لاړم او د جلسې د پاره ایسار شوم د جېلخانې د خوراک په وجه زما غاښونه خراب شوي وو هغه مې اوښکلي وو او په بمبۍ کښې مې نوي غاښونه ایښودل. سعدالله د بمبۍ په کارپوریشن کښې انجنیرو، هغه مې خبر کړې ؤ، هغه نو ټیېسن له راغلي وا وزه د هغه کره لاړم. بمبۍ کښې د هغوی ډېر ښکلې کور د صوفیه چه ددّه بي بي وه ډېره ښه جنۍ وه، ډېره قوم پرسته وه، زما به يي ډېر ملار کولو، په دغو ورځو کښې یونس جان هم بمبۍ کښې ؤ او ما سره دېره و او د جناح صاحب سره يې ډېر تګ راتګ وا و ما ته يې د جناح صاحب ډېرې قصې کولې او را ته به يي وې چه جناح صاحب وايي چه ما نه چا پېره متول بلد یا نه او خود غرضه خلک دی او که چیرې د عبدالغفار خان په شان یو سړی را سره ملګری شي نو ګورئ به چه زه به څه وکړم. هر سحر چه به دی تلو نو ما به ورته ووې چه ګوره پام وکړه زما ذکر جناح صاحب سره ونه کړې زما دا خیال ؤ چه هغه به ضرور ده سره زما خبرې کوي چه دی ورسره بغیر زما د تپوس نه څه وعده ونه کړي ځکه چه جناح صاحب د مسلم لیګ د خیال سړی دی او زه د خدایي خدمتګار د خیال سړی یم او مسلم لیګ ما ته د پیرنګیانو جوړه شوې ډله ښکارېده مګر یونس جان زما په نصیحت عمل ونه کړو او اخر يې ورسره زما ذکر وکړو. جناح صاحب ورته ووې چه زما له طرفه ورته د چای د دعوت ورکړه، مګر زه هغه شپې له د کانګرس جلسې له واردی ته روان وم، نو په دې وجه مې ټیلیفون په ذریعه د هغه شکریه اداکړه او معذرت مې ورته پیش کړو او واردی ته روان شوم.

د کانګرس د جلسې د پاره د هندوستان د ټولو صوبو نه خلک راغلي وو ځکه چه دا ډېره اهمه جلسه وه کوم قرارداد چه ورکنګ کمیټۍ باردولي کښې پاس کړی و هغه وړاندې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پر بحثونه پری وشو، زما هم اراده وه چه ممبرانو ته خپل خیال ښکاره کړم، مګر د جلسی صدر، مولانا ابوالکلام ازاد ماله اجازت رانکړو او هغه قرارداد په اکثریت سره پاس شو د پاس کیدو نه پس ما د کانګرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب راته دوي چه د اخبار والا و سره د دی ذکر مه کوه. دا زما کار دی زه به یي اخبارونو کښی د خپل طرف نه شایع کړم مګر شرط به داوی چه ته به د خپل ځان په ځای د خپلی صوبی یو سړی مقرروي او که چیری ستا د صوبی کارکنانو ته ستا د رایي ضرورت وی نو رایه به هم ورکوي. کانګرس هغه د سول نافرمانی انفرادی ستیه ګره هم واپس واخیسته، دوی که د پیرنګیانو د خوشحالولو د پاره څو مره خوشامندي وکړي خو د پیرنګیانو به زړونو کښی زمونږ د پاره د رحم ګنجایش نه وو او د دوی یوه خبره یي هم ونه منله.

د کانګرس جلسه ختمه شوه زه پیښور ته راروان شوم ما د صوبی جرګه راغونډه کړه او په اتفاق سره مو داکټر صاحب د کانګرس د ورکنګ کمیتۍ ممبر مقرر کړو، د ممبرانو تسلی می وکړو، دوی ته می د جرګی کار وسپاره او د خدایی خدمتګارو کار مي واخیستو، مولانا بیا هم زما هغه استعفا شایعه نکړه، اخر ډیره موده پس یي شایع کړه. د غو ورځو کښی جاپانیان په ډیري تیزی مخ په وړاندی روان وو، امریکی او پیرنګیانو له یي ډیر شکستونه ورکول جنګ د هندوستان سرحد ته را ورسید، برما هغوی قبضه کړه او په مخه راروان ؤ، ملا سره دا فکر پیدا شو چه که دوی د غسی راروان وی نو ممکن دی چه ډیر زر د هندوستان یوه برخه ونیسی او شاید چه ټول ملک کښی ګډ بړی پیدا اشي.

زما دا یقین وو چه څنګه پیرنګی ته د جاپان د طرف نه خطره هندوستان ته او بیا د یخوا زمونږ اړخ ته رانژدی کیږی نو پیرنګی به ضرور دا کوشش کوی چه په دی ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې فساد وکړي ، دا سې خبرونه هم مونږ ته رارسېدلي وو چه پېرنګي د خپلو ایجنټانو په ذریعه په قبایلي علاقو کښې د دې قسمه غونډې کړې وې تردې چه یوه غونډه په پېښور کښې د خان بهادر قلي خان په ذریعه د مومند و رابللې وه چه هغې ته د صوبې نور هم ټکنګم بختیاله هم راغلي وو . مونږ دا محسوسوله چه د پېرنګي به دا کوشش وي چه مونږ پښتانه سره په خپل منځ کښې وډلاندې باسي . نو مونږ له په کار دي چه د دې د ړه د غو علاقو ته خپل خلک ولېږو او دوی پوه کړو چه مونږ د یو بابا اولاد پښتانه یو پېرنګیانو د دې زمونږ نه بېل ساتلي وو . تاسو ته به یاد وي چه کله په ۱۹۳۰ع کښې پېرنګي په خدایي خدمتګارانو ملګ سور تنور کړو نو زمونږ دا ټول قبایل ورسره د مومند و او اپریدو نه واخله تر وزیرستانه پورې دوی خپلو پښتنو ورونو په مرسته پېرنګي مقابل ته ودرېدلي وو ، د هغې په نتیجه کښې پېرنګي خپله ټوله توجه د یخوا وکړه چه د دې لر او بر پښتنو شلوون وشي ، او زمونږ او د هغې قبایل رونړو د تعلقاتو د خرابولو خاطر زمونږ په منځ کښې په هیڅ قسمه فریب د هوکې دروغ او بې ایماني یې صرفه ونکړه .

چه د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع کړو نو د پېرځله مې دا کوشش وکړو چه زه د قبایلو د ې ورونو له لاړ شم دا د پښتنو تحریک دی ، دوی هم پښتانه دي چه د ې تحریک کې مونږ سره شریک شي ولې پېرنګیانو پرې نه ښودم ولې چه پېرنګیانو وې چه د هغوی زمونږ په منځ کښې ورور ولي جوړه نه شي ، د قبایلو مسئله زمونږ قامي مسئله وه زما خیال زمونږ د مرګ او ژوند مسئله وه ، د دې کار د پاره ما د خپلې صوبې دوره شروع چه خپلو خلکو سره په دې حق کښې سلا او مشوره وکړم او د دې کار د پاره خدایي خدمتګار کرم چه هغوی دې د قبایلو علاقې له لاړ شي او خپلو پښتنو ورونو وکړې هغوی دې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده حالاتو نه خبر کړي او په هغوی کښې دی ځوروولی، عزیز دا ړی، اتفاق پیدا کولو
کوشش وکړی.

په دغو ورځو کښې پیرنګیانو یو وزیر هندوستان له رالیږلی و چه د هندوستان
او انګلستان په منځ کښې روغه جوړه وکړي د ده نوم سر ستیفورډ کرپس و، زه په کوهاټ
کښې وم چه ډاکټر صاحب راته ټیلفون وکړو چه دغه شان قصه ده او ما پسې دورکنګ کمیټۍ
نه خبر راغلی دی چه شمله کښې حاضر شه، ما ورسره اتفاق وکړو او ورته مې ووې چه لاړ شه
ځکه چه مونږ ټولو دا غوښتل که پیرنګیان په روغه جوړه مونږ له خپل حق راکوي نو ددې نه
به ښه ښه خبره کومه وي، ډاکټر صاحب لاړو دغه وخت به پیرنګیانو ډیر سخته وه جاپان
د سیلاب په شان راروان و او د هر چا دا خیال و چه جوړه به وشي او مونږ له به خپل حق
راکړي مګر پیرنګیان د هندوستان پرېښودو ته کله تیار ړو؟ د دغو خبرو په ناکامی د
هندوستان خلک ډیر مایوسه شو او دا یقین یې وشو چه پیرنګیان مونږ له خپل حق نه راکوي
او دا شک یې پیدا شو چه پیرنګیان به هندوستان جاپان ته پرېږدي او مونږ ته یې
نه پرېږدي. دی مایوسی د خلکو عقیده هم کمزوری کړه خلکو به وې چه په عدم تشدد
څه کیدی نه شی مونږ له په کار دی چه د خپل ملک د ازادی د پاره د تشدد نه کار وا
او دغه وجه وه چه د هندوستان په مختلفو علاقو کښې ډیر تشدد وشو. د یورپ ا
امریکی هم ډیر عجیبه خلک دي، د جنګ نه مخکښې به دوی او د دوی اخبارونو د کا
جي ډیر زیات تعریفونه کول او عدم تشدد یې د دنیا د امن، صلح، ابادی او تر
د پاره ډیر ښه سیکم ګڼلو مګر کله چه جنګ شروع شو نو بیا خو پیرنګیانو او امریکی ته
امداد ضرورت و او پخپله یې په تشدد د لاس پورې کړې و هغه وخت یې په عدم تش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې کته وه او اوس یې تشدد په کار و نو چه کانګرس یا ګاندهي جي به د عدم تشدد نوم واخیستو دا به د دوی په طبیعت بدلګیدو او د ګاندهي جي برخلاف به یې په اخبارونو کښې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ما چه به د غه مضمونونه ولوستل نو د غو خلکو پوری به د یر خندل او دا تله او د غه خلک به هم دا نه د خپلو خلکو په شان خود غرضه او بې حوصله ښکاریدل.

قبایلو ته د خدایي خدمتګارو وفدونه :

ما د تولې صوبې دوره وکړه ، لویې لویې جلسې وشوې او تولو خدایي خدمتګارو سره سلا مشوره وشوه ، تولو ما سره دا ومنله چه په دې نازک وخت کښې په کار دي چه خپلو قبایلي ورونو له لاړ شي او هغوی په دې تول حقیقت پوه کړي ، د صوبې دوره مې شروع کړه او د دې کار او خدمت د پاره د صوبې په تولو ضلعو کښې د یر و کسانو ماته خپل خدمات وړاندې کړل . ز ه چه د دورې نه بیرته راغلم نوشاد محمد مېږي ملکنډ ایجنسي ته ولیږه ، په ملکنډ ایجنسي کښې زمونږ د یر خدایي خدمتګار وو په ۱۹۳۰ کال کښې چه په نورو ضلعو کښې د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع شوی و نو د غلته هم شروع شوی و او د دې ایجنسۍ پېښتنو ورونو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې مونږ سره سمه برخه اخیستې وه شاد محمد خوشه درځې د غلته کار وکړو خو کله چه پولیتیکل ایجنټ خبر شو نو هغه یې فوراً ګرفتار کړو او د ری کاله یې سخت قید کړو .

پیرنګیانو په هیڅ شان نه غوښتل چه مونږ د دې غلته کار وکړو خو مونږ هم فیصله کړې وه چه د دې نازک وخت کښې به د قبایلو ورونو علاقه کښې کار کوو ولې چه دا خو زمونږ دا بادۍ او بربادۍ سوال دی مونږ دا فیصله وکړه چه که پیرنګي اجازه کوي که نه خو مونږ به د غلته کار کوو او په پېښتنو کښې به پوهه او اتفاق پیدا کوو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ د صوبې ګورنر سرجارج کننګم و دی ډیر نرم، هوښیار او چالاک سړی و
ماورته یو خط په دې مضمون ولیکه چه: «نن په دنیا کښې د انقلاب یو زوروور سیلاب راروان
دی، مونږ غواړو چه چیرته زمونږ په کور کښې ګړبړ جوړ نه شي او مونږ خپلو کښې برباد نه شو
نو د امن د قیام د پاره مونږ دا خبره درته کوو چه ازادو قبایلو ته وفد ونه ولیږو او هغوی ددې
حقیقت نه خبر کړو. مونږ تا ته تسلي درکوو چه مونږ هلته ستاسو د حکومت برخلاف د هیڅ قسم
کار نه کوو، مونږ خپل غم اخیستی یو او هغوی سره به خپله د و روو دی. هلرکي اوقامولی
خبره کوو، امید دی چه خومره ذرکیدی شي ته به مونږ ته د دغه خیر کار د پاره اجازت
راکړې، څه ورځې تېرې شوې. زما د خط ځواب راغی بیا مې ورته ولیکل که چیرې ستا خوښه دې
او که دې خوښه نه وي مونږ نو د ستا د اجازت انتظار کولی نه شو. د فلانې تاریخ پورې که ستا
اجازت راغی مونږ به خپل وفد ونه دې علاقو ته لیږو، مونږ د خپلو وفدونو د لیږلو د پاره
۵ د اګست ۱۹۴۲ کال مقرر کړی دی.» دالیک مې د یونس جان په لاس ګورنر له ولیږه ګورنر
نته ګلی کښې و. یونس جان چه نته ګلي ته ورسیده نو ورته معلومه شوه چه ګورنر خپله بنګله
کښې ټول پولیټیکل ایجنټان او د صوبې ټول ډیپټي کمشنران راغوښتي وو او هغوی سره
په دې معامله کښې سلا کوي یونس راته داهم ووې چه فیصله یې په دې وکړه چه د صوبه سرحد
علاقه کښې دوی نه منع کوو او په ازادو قبایلو کښې به د پولیټیکل ایجنټانو په ذریعه خومره چه
کیدی شي مونږ ته به مشکلات پیدا کوي او زمونږ د خیر دا کار به ناکامیابه کوي. یونس جان
زما د خط ځواب راوړو هغه کښې ګورنر مونږ له یو قسم اجازت راکړی و مونږ سبا له د کلامدار خان
په مشرۍ کښې یو وفد د ملکنډ په لاره باجوړ ته ولیږه کله چه وفد د ملکنډ ایجنسۍ ته ورسید
نو د ملکنډ پولیټیکل ایجنټ د سمې او سوات راهیزی، خانان، ملکان راټول کړي وو او

زمونږ وفد ته یې لاره نیولې وه او وړاندې یې نه پرېښوول، پیرنګیانو مونږ ته لوی
شر او فساد جوړ کړی و او مونږ یې کور کښې جنګولو. دوی کامدار خان د وفد مشر ته ووې
چه تاسو واپس ځئ مونږ لاره نه درکوو هغه ورته ووې چه زمونږ کتاب کښې واپس تلل
نشته مونږ به یا وړاندې ځو او یا به مړه او که باچاخان راته ووې چه واپس شئ نو بیا به
ملته واپس شو، اګر چه ددې خانانو، ملکانو نیت سپه نه و او د پولیټیکل ایجنټ په بدنیت
دا لېږلی وو مګر کله چه دوی زمونږ سره د خلکو جوش او همدردی ولیده نو د لارې د بندولو
جرئت یې ونه کړې شو او بیا د دغو ملکانو، خانانو جرګه ماله مرکز له راغله او ما ته یې ډېر منت
وکړو چه مونږ پولیټیکل شرموی ته دا جرګه واپس کړه، ما دوی پوه کړل چه دا جرګه خو تاسو د
پښتنو د خیر د پاره ما د رالېږلې ده خو هغوی د پیرنګی نه ډېر مجبور وو آخر فیصله په دې وشوه
چه په ملکنډ کښې د ملکنډ ایجنسۍ کار به مقامی خدمتګار کوی او مونږ به یې نه منع کوو او
دا وفد دې د ملکنډ په ځای د کوټ او اوګی په لاره باجوړ ته لاړ شي ما ورله د وفد په
نوم خط ورکه چه تاسو د ملکنډ د لارې په ځای د کوټ او اوګی، اتمانخیلو په لاره باجوړ ته
لاړ شئ. د کوټ کلی کښې کاکاخیل، میاګان وو هغو ظالمانو د پولیټیکل د خوشحالۍ د پاره
زمونږ وفد وواهه، په کانو یې وویشتل ګوډیوانو نه یې تړی وشلول. باجوړ کښې هم پیرنګیانو
د وفد د رسیدو نه مخکښې جاسوسان لېږلی وو او پیسې یې خوری کړی وې چه دا وفد
هندوان دی او د هندوانو ایجنټان دی او د مسلمانانو غلام کولو له هندوانو رالېږلی دی
او ډېره د افسوس خبره دا ده چه باچاګل صاحب د حاجی صاحب د ترنګزو مشر ځوی هم
زمونږ خلاف دغسې پراپیګنډه په خلکو کښې کړې وه په یو ځای کښې هلکان زمونږ د وفد
مرګ ته تیار شوی وو خو مشرانو منع کړل او ورته یې ووې چه صبر وکړئ چه دوی راشي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ترې پوښتنه وکړو، وفد چه کلې ته ورغی حجره کښې کیښېناستل. نو عبدالمالک صاحب
فدا پاڅېد او هغوی ته یې ووې چه زمونږ پښتنو ورونو مونږ باچاخان تاسو له د دې له
پاره دالېږلی یو چه په دنیا کښې د جنګونو یو لوی سیلاب روان دی که مونږ یې خبره پاتې شو
نو لا هو به شو. باچاخان وې چه زما ورونو ته ووایئ چه پرې جنبې پرېږدئ نېږدې کښېږدئ
روغې جوړې وکړئ چه مونږ دغه وخت کښې د دې قابل شو چه یو بل سره امداد وکړو او د
سیلاب نه ځان وساتو او باچاخان دا هم ویلي دي چه تاسو خرڅې کوئ هسې نه چه سبا به
جنګ کښې کارخانې بندې شي او تاسو بربنډ پاتې شئ او غلې دانې په کورو کښې وساتئ چه
وږي پاتې نه شئ. او بل وفد مونږ باچاګل صاحب له مومند وله د فضل رحیم ساقی صاحب په
مشرۍ په ۹ اګست ۱۹۴۲ کال کښې ولېږلو دوی اول باچاګل صاحب سره ولیدل او ورته یې
ووې چه باچاخان وې چه زمونږ او ستاسو خو ډېر تعلقات وو دا څه چل دی چه بیا اخبارو
نو کښې په مونږ ستا د طرفه د کفر فتوې چاپ کېږې او د سیکو ډېرې پولیټیکل ایجنټ قلی خان
پخپل لاس هغه خانانو لیسی ګرځوی او هر چاته وایې چه وګورئ باچاګل صاحب په باچاخان
باندې د کفر فتوا لګولې ده. زمونږ خو دا خیال دی چه دا کار پیرنګیان د خپله ځانه کوی.
باچاګل صاحب زمونږ ساقی صاحب ته اوږده قصه وکړه او دا اقرار یې وکړو چه دا ما لېږلې دی
چه اخبارونو کښې دا خبرې چاپ شي او خلک د باچاخان نه واوړي. پیرنګیانو د کابل حکومت
سره هم سلا کړې ده چه که مونږ په جاپان جنګ بایلو د نو دا ټول د صوبه سرحد ملک به تاسو ته
پرېږدو او دا پښتنانه د اسلام په نوم د جاپان سره وجنګوئ که جنګ مو وګټلو نو ستاسو
حکومت به پرې جوړ شي. باچاګل وې چه زه د دغه د پاره میدان او اروم، نو ساقی
صاحب ورته ووې چه صوبه سرحد کښې خو نور تنظیمونه هم شته د هغوی برخلاف ولې قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه او چیتوی نو هغه وخندل او ویلی ویل چه مونږ ته خو باچاخان یولوی خدای په لاره کښې پروت دی دا ستور تنظیمونه خوزه په یو سوک سمولی شم. خوساتی صاحب ته دا پته ولګیده باچاګل صاحب چه داڅه کوی د افغانستان د صدر اعظم محمد هاشم خان په اشاره یې کوی. وفد بیا په ټولو مومندو کښې کلی په کلی کښې وګرځیدل او زما د ورور ولی او عزیز ولی سیخام یې هر چا ته ورسولو. مومندو د ورونو ورسره هر ځای د عا د خیر وکړه او د مومندو مشران او ملکان ټول د باچاګل نه برخلاف شوي وو ځکه چه ده په افغانستان کښې خپلو خوشامند ګروله لوټنګی کړي وي. داوفد پنځوس ورځې پس واپس شو او مرکز ته ماله راغلل او د خپلی دورې رپورټ یې مفصل راکړو. مایو وفد تیراته، افریدو ورونو له هم لیږلی و خو هغه په څه وجوهاتو واپس راغلو. نوساتی صاحب دوردګی ته می دوی چه زه غوارم چه ته د دوونورو خدائی خدمتګارو سره تیراته لاړشی او هغوی ته زماله طرفه دورور دولی عزیز دادی او اتفاق پیغام ورسوی چه که چیری د دي جنګ مصیبت زمونږ په ملک راشی نو چه مونږ یو بل سره د تکلیف په وخت کښې امداد وکړي شو او که خدای پیرنګیان نه زمونږ ملک آزاد کړو نو چه د ټولو پښتنو قومی جمهوري حکومت جوړ کړي شو. ساقی صاحب او د دزړو فقیر محمد او د پیښور تحصیل د پاوکي کلي عبد المجید خان می ورسره ملګری کړل. دوی په ۲۱ اکتوبر ۱۹۴۲ کال تیراله لاړل. په مختلفو لاروکښې د رته پولیټیکل ایجنټ یوویشت سوه خاصه دار کښېنولي وو خو دوی تری خدای په امان کړل او تیراته ورسیدل. دوی د افریدو او اتو قومونو کښې او د ورکزو شوار لسو خیلو نو کښې قامی جرګی جوړي کړي، ټوله تیرا کښې یې دورې وکړي، خلکو ورسره د ورور ولی سلوک وکړو. ماله ددي وفد د ټلو نه وړاندی خوشحال خان ملک دین خیل راغلی و وي وفد زما ځای له راولیږه، زه به ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروکړم. ماورته ووېل چه مونږ سره خو پېسي نشته دي زمونږ خو دا کار دخدای دپاره
کوو خو ده ډېر اصرار وکړو او ووېل چه زه خو هم دخدای دپاره کوم نو ملا دوفد ددې
ځای له ولېږلو ما دخپله طرفه ساقي صاحب له خپېسي د دوی دخپل خرڅ دپاره او دجرګې
دپاره ورکړې. دوی چه لاړل نو هلته یې کار شروع کړو جرګه هم وشوه او خدمت یې هم
شروع کړو په تیراکښې یې دوړی شروع کړې. شیخ محبوب علي پولیټیکل ایجنټ وا او حکومت
زمونږ دا کار نه خوښولو نو هغه ورپسې لګېدلی و. دغو ورځو کښې عاشق شاه باچا زما د
اجازت نه بغیر ورپسې تیرا ته لاړو او زه نه پوهېږم چه په کوم خیال یې داسې خبرې وکړې
چه دخوشحال خان ملک دین خیل دا خیال پیدا شو چه دوی سره خو ډېر مال دی او هند-
وستان د دوی هر قسم خدمت کولو ته تیار دی، نو بیا عاشق شاه باچا واپس راغی او
خوشحال خان دساقي صاحب نه دپیسو مطالبه وکړه ساقي صاحب ورته ووې چه مونږ
سره خو پېسي نشته سره د دوی جولو کښې واچوو او جلسې له څو او که تالاسر خیل ملک
په چاخر څول غواړئ نو بخپله ورسره خبره وکړئ ده رټ ځواب ورکړو چه زما دځای نه
څئ زما فقیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زخه خیل کورته بوتلل او هغه ورسره
دوه نیم کاله په تولهٔ تیرا کښې دخدای دپاره کار وکړو او د باړوان دصاحبزادګانو سره
ډیره و هغوی هم دوفد سره دخدای دپاره ډېر کار کړې دی تیرا کښې صرف دوه بزرګان
داسې وو چه دپیرنګیانو داثر نه بچ وو یو دخوکښو دانګوری ملا صاحب او بل د باړوان
صاحبزاده صاحب عبدالرزاق، دمحمود اخونزاده زوی محمد سعید خو ورته سپین
ووې چه زمونږ لنګر او نور کاروبار ټول دپیرنګیانو په امداد چلېږي داسې ورله دغوټزي
بزرګ صاحب هم ځواب ورکړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزیرو آزادو قبایلوته می یو کسیز وفد میرزا تاج محمد خاموش لیږلی وهغه
وزیروته ورسیدل او فقیر ایپي صاحب سره یي ملاقات وشو او زما د ورور ولی پیغام یي
ورورسولو خو قام کښنی ونه کرځیدل و ځکه چه فقیر صاحب ورته ووی چه دلته ستاد کرځیدو
حاجت نشته داقام جوړ شوی دی زه چه څه ورته وایم هغه کوي نو دی واپس راغی.
بل وفد کښنی د پړانګو عبدالحکیم ستی جان او د بیټنو جرنیل عبدالرحان می مسعودو ورو
ته ولیږل خو هغوی دواړه حکومت ګرفتار کړل، ستی جان یي واپس راولیږه او جرنیل
عبدالرحان بیټنی د ټانک دوه کاله قید شو چه ته ولی د هشنغر د سړي سره مسعودو له
روان وې. یو وفد می د تل او هنګو د خدایي خدمتګارو کړمي ته ولیږه هر کله چه سدې
ورسیدل نو یو جومات کښنی دیره شول، د کرمي پولیټیکل ایجنټ ورپسې خپل ملکان
او سپین ږیري راولیږل. هغوی دوی ته ووې چه ښه به داوي چه تاسو واپس شئ
او دلته و نه کرځئ دوی ورته ووې چه داولی مونږ خو ټول دیوې علاقې پښتانه یو تاسو
هلته راځئ او مونږ دلته راځو. ملکانو ورته ووې چه مونږ د پولیټیکل ایجنټ نه مجبور یو تاسو
خپلې علاقې له نه پریږدو، د ډیر بحث نه پس هغوی د وفد د غړو پښې لاس و تړل او
ترک کښنی یي واچول او تل او هنګو له یي ورسول. هغوی هم راغلل او ما یي داحال ووې.
زمونږ د دې وفدونو په تلو کرځیدو کښنی او خلکو سره لیدو کاته او تبادله خیالاتو
کولو په وجه آزادو قبایلو ورونو کښنی لویه تبدیلي پیدا شوه او په پښتنو کښنی د تامولی
او ورورولی احساس او پوهه پیدا شوه، زمونږ د باجوړ د وفد مشر کامدار خان
و چه ورسره صدر صاحب محمد اسرار او فدا عبدالمالک او ناظم سرفراز خان هم دو
کامدار خان چه واپس راغی نو دا نو ملکری می شانته باجوړ کښنی پاتې شول، او میان صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم د چینګئ سره دیره شول.

بچو لړي د تعلیم ورکولو د پاره یوه مدرسه هم پرانستله د هغې هم پرسنیه اثر و شو زمونږ یو خدائي خدمتګار د باجوړ نه پېښور ته راتلو چه په لاره په مومندو کښې غلو وشوکولو، د باجوړ خلک په دې ډېر خفه شوا او تش خفګان نه هم په یې وکړه او د هغو غلو نه یې حساب واپس واخیستو او هغوی معافي هم وغوښتله.

پیرنګیانو او د افغانستان حکومت زمونږ د دې وفد ونو د ناکامیا به کولو ډېر کوششونه کړي. وو خو خدای کامیاب نه کړل. د اخیره ما محسوس کړي وه چه د هغې تحریک د پاره یو مرکز ضروري وي ډېر ځایونه می وکتل خو په څه وجوهاتو به پاتي شول د سرد ریاب د پل نه په قبله د کوړو او سرد ریاب منځ کښې د سیند په غاړه یوه دشته وه یو میل بره سوېل غاړي ته یو چمن او میدان و، د غه ځای ځنګل و تنهایي وه د غه ځای مو خوښ شوا او د آکړي او کوړو سپښتنو د امځکه د مرکز د پاره وقف کړه.

په ۵ اګست ۱۹۴۲ کال مونږ د چارسدې د کیمپ نه وروسته مونږ قوالو خدائي خدمتګارو د منیر خان د باغ نه د خرولو څانګې وربلې هر چا د ځان سره، سره نه ماچه څومره څانګې اخیستې شوې هغه مو را واخیستې او بچیلو پېښور سرد ریاب ته روان شو.. د لړکو بندوبست محمد اسرار خان صلاح صاحب کړي و، مونږ لاړو ستني مو ښخې کړې. لړګي مو پرې سواره کړل، لښتي او لوخه مو پرې واچوله او د علته دیره شوه، شپه او ورځ به لس، اته خدائي خدمتګار به ما سره د علته وو، ډوډۍ به راله وارث خان بچوالله ادکتوئ به مو بچیله بخوله، د دې ځای نه مونږ د ټولی صوبې د خدائي خدمتګارو سره رابطه قایمه کړه، د دوی چه به څه کار وو دلته به ما له راتلل او زما چه به څه کار وو د خدائي خدمتګارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذریعه به مې خبرول دغه محکمه بنجره وه ، مونږ به دسحر دچای نه پس تشکوری
واخیستلې په کار به مو شروع وکړه ، ددوی د دوختو پوری به مو محکمه جوړوله بیا به موپه
هغه کښې سبزی کول شروع کړل ، اتمانزو کښې دغنی بتهی وه په هغې کښې مود مرکز دپاره
د خښتو انتظام وکړو او دیرانګو او با بړې خدائی خدمتګارو دهغود راوړلو دپاره دومره
دېری ریړۍ راوستې وې چه دهغې یوسره مرکز ته راوسپېلې و بل سرېې اتمانزو کښې و
دغه شان په یوه ورځ کښې تولې خښتې راوچلیدې . دآبادۍ دپاره مود سیند په غاړه
ځای خوښ کړو هلته مو یو هال دهغه سره دوه کمرې او دواړه طرف ته برنډې
جوړې کړې او د دویم چت په جوړولو مو شروع وکړه ، دیوالونه جوړ شوا و چت پرې لانه و
جوړ شوی ، چه پاکستان جوړ شو او مونږ ګرفتار شو ددې په ابادۍ کښې تول کار خدائی
خدمتګارو پخپله کړې وو . زه به هم ورسره لګیا وم ګلکار له به مې خښتې ورکولې . دهرې تپې نه
به لس ، پنځه لس خدائی خدمتګارو ادپه وار راتلل او خپل خرچ ، خوراک به یې هم دځان سره
راوړل . یوه هفته کار به یې کولو بیا به دبلې تپې خدائی خدمتګار راتلل . زمونږ اراده وه
چه دلته به سکول او هسپتال هم جوړوو او ډېر وخلکو دا خیال ظاهر کړې وچه مونږ به
دلته ځان له کور ونه جوړوو تردې حده چه مونږ دلته دخپلې مقبرې فیصله هم کړې وه .
بیرسټر قیوم چه وزیر اعظم شو نو دمرکز د ورانولو او لیلام مولو فیصله یې وکړه دا کوی خانانو
ورته وویې چه دا ځای ورانوه مه دا خوهسې هم زمونږ جاید اد دی ، مونږ به یې لیلام
کښې واخلو او مدرسه یا هسپتال به یې کړو ، قیوم وې چه زه به دا خامخوا ورانوم او
ددې خدائی خدمتګارو دمرکز دا نښه ورکوم ځکه چه که دلته یې نښه پاتې وي نو چه
بیا دوی په لاره ځي وایې به چه دغه زمونږ مرکز وچا دې لیلام ته غاړه کښې نښبوده آخر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشپږم نمبر کلي يو مومند نور محمد واخيستو او په ممونو يعني د اينامينت باندې يې ورله بنياد- ونو پوري والو زول + نور محمد لسپنتون کړو. ده فيرنگي ده خوشحالوول - او قيوم ته ده

دهندوستان پرېږدئ تحريک:

کله چه دکرپس مشن ناکامياب شو نو دهندوستان په خلکو کښې مايوسي پيدا شوه او دا فکرلي پيدا شو چه بغير د مقابلي نه پيرنگيان مونږ له خه نه راکوي په دغو وختو کښې په بمبئ کښې دورکنگ کميټۍ اجلاس و، په دې وخت کښې دکانگرس (QUIT INDIA) يعني «دهندوستان نه ووځئ» تجويز پاس کړو او مهاتما گاندهي او دورکنگ کميټۍ ټول ممبران ونيوى شو ددې دنيول کېدو سره په ټول هندوستان کښې د پيرنگيانو برخلاف زور ور جد وجهد شروع شو چه دکانگرس ذمه دار کارکن پيرنگيانو قيد کړي وو او دوسته ځوک ذمه دار کسان او مشران پاتې نه وو او خلک هم د پيرنگيانو نه مايوسه شوي وو. نو خلک دعدم تشدد په ځاى د تشدد په لاره روان شول. پيرنگيانو د تشدد د مقابله په تشدد وکړه او پيرنگيانو هم دا غوښتل هغوى له عدم تشدد د مقابلې چل نه ورتلو او د تشدد د خو هغوى سره دومره سامان وو چه د پيرزدلي د تشدد د تحريک ختم کړو او په خلکو يې دومره زور ظلم او زياتي وکړو چه په دنيا کښې به د وحشي نه وحشي قوم په چا کړي نه وي، سړي خو پرېږده چه د ښځو سره يې داسې سلوک وکړو چه په ليکلو يې ماله شرم راځي. دگنهگار، بې گناه تميز نه کولو، د ښمنان څه چه دځيلو وفادار ملګرو د ښځو سره يې زيات شرمناک سلوک وکړو. داسې واقعات پکښې راغلي دي چه د فوج او پوليس دکارروايي نه علاوه پيرنگيانو په کلو باندې د هوايي جهازو نه په ميشن گنهونو گولۍ ورولی دي او کلو باندې يې بمونه غورزولي دي. د سرحد په صوبه کښې زمونږ جرگه او خدائى خدمتگار هم راټول شو چه په دې خبره غور او فکر وکړي چه په دې وخت کښې مونږ له څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول په کار دي، کانګرس د هندوستان په هره صوبه کښې د جد و جهد د پاره یو دیکټیټر مقرر
کړې و د غسې زه یې د دې خپلې صوبې دکټیټر مقرر کړې وم. ما ته دې اجلاس کښې حاجي فقیرا
خان ووې چه ته خو د دې صوبې دکټیټر مقرر شوی یې مونږ. څه له دا غواړې حکم کوه مونږ به
د هغه تعمیل کوو. ما ورته ووې چه دا خبره خو ټیک ده. خو زما په طبیعت کښې د دیکټیټرۍ نشته
زه به هر یو کار د ملګرو په مشوره باندې کوم. د یو دماغ په ځای به د ډېرو دماغونو فیصله
غوره وي. په اجلاس کښې د هزارې حاجي فقیرا خان ووې چه مونږ له په کار دي چه
تاړونه پرې کړو او پلونه وران کړو. ما ورته ووې دا تشدد دی خو بیا به هم تا له اجازه درکړم
خو دومره وایم چه کوم سړي تاړ پرې کړي یا پل وران کړي نو نیغ به تا نې له ورځي او د پوټ
به کوي چه دا کار زما کړې دی، ځکه چه زه د پیرنګیانو حکومت نه غواړم. د دې فایده به دا وي
چه د دې کار په وجه به د غه کلو عامو خلکو باندې تشدد نه کېږي هر څه سزا چه وي دی به برداشت
کوي او که داسې و نه کړي نو د کلو په خلکو به ډېر تشدد د وشي او د هغوی چه مونږ سره کومه
مله دی دا هغه به ختمه شي نو د غه تجویز په ځای پاتې شو. بل تجویز ما وړاندې کړو چه مونږ له
ول وفدونه هر یو عدالت او هر یو دلیسې افسر له لېږل په کار دی چه دوی ته ووایو چه کوینټ.
ډیا قرار داد پاس شوی دی نو تاسو له په کار دی چه نوکرۍ پرېږدئ. بل دا تجویز پاس شو چه د پیرنګیانو په
عدالتونو به چپاوونه کوو او د کرسونه به یې پاڅو او عامو خلکو ته به دا وایو چه خپلې فیصلې کور کښې په خپله کوئ پیرنګیانو له
ځي دا خو زمونږ د قوم او ملک دښمنان دي او پیرنګیان خپل حکومت په مونږ باندې هم د دې نو کرانو
ذریعه چلوي. خو چه زمونږ وفدونو پوره نتیجه ورنه کړه نو مونږ بیا چپاوونه شروع کول.

چپاوونه :

په پېښور، مردان، کوهاټ او بنو کښې خدائي خدمتګارو د ضلعو کچهرۍ باندې چپاوونه شروع شول او خدائي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه گرفتارول بلکه په یې د دې سره به یې ووهل دا وهل به پولیس کول او د پولیس سره به د خانانو او اربابانو د ډله مار هم د کومک د پاره ملګري وو او څه موسندیلي هم د خدائي خدمتګارو د وهلو او د سرکار د امداد د پاره راغوښتي وو ، په مردان کښې هم د غه حال ومګر هلته د خانانو د ډله مار نه وو . د سوات باچا میاګل صاحب د پرسوانیانو د دوی د وهلو د پاره د سرکار په امداد کښې رالیږلي وو . دې ظالمانو به په داسې تناترسې وهل کول چه زه یې بیانولی نه شم د چاسر او پښه به یې نه کتل او اکثر به یې خدائي خدمتګار د غوبل د غوایانو په شان په نیغ ووهل . اکثر خدائي خدمتګار به زخمیان شول ، د چا سر مات ، د چا لاس او د چا پښې . ځوک به په وهلو کښې مړه شول ، د پښپور د ډپټي کمشنر په دفتر چه خدائي خدمتګار و چپاو وکړو نو د نورو کوتک مار د وسره د ډپټي کمشنر مرزا اسکندر په خپله کوتک په لاس راووتو او په خدائي خدمتګارو یې راباندې کړل . حالانکه پیرنګیانو مونږ پسې کوتک راخستی نه دی ، او نه یې په خپل لاس مونږ وهلي یو ، خو د دې مسلمان ورو مونږ پسې کوتک را اخستو او په دې وهلو ټکولو کښې بلکه هم خدائي خدمتګار بیا هم ایډیشنل پولیس او انتظامي پولیس دایرې ماتې کړې او په ګیړي به ور ننوتل ، او حاکم که به پیرنګي وو ورته به یې وویل چه پیرنګیه ته د اوو زرو میلو نه راغلی یې . دا زما ملک دې ، دا مونږ ته پرېږده او ته خپل ملک ته ځه او که دیسي به وو نو ورته به یې وویل چه قوم فیصله کړې ده چه ته د پیرنګیانو نوکري پرېږده . سید اکبر خدائي خدمتګار د سکندر مرزا په ګذار به زړه ولګېده او د غلته شهید شو . پیرنګیانو خپل لاس وهل نه کول ، د دې چپاولو ې کما نډر د کوجرو ګړي شاکر الله باچا وچه دا چپاو ونه یې دومره په ښه ډول او هوښیاریا تیا منتظم کړې وو چه هغه پیرنګیان چه ده سره یې مقابله کوله ړې قایله وو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مردان، د چپاو کمانډر سالار منیرخان واو بیا عبدالعزیزخان و هغه هم ډېر په بهادرۍ د هغه چپاوونه چلولي وو. د چپاوونو زور په لویه پیمانه یا پېښور کښې و یا مردان کښې و. مردان کښې به د هرې کچرۍ په وړاندې پولیس او ایډیشنل چا پېره کوتک په لاس ولاړ وو. خدائي خدمتګار به راغلل. نعرهٔ تکبیر الله اکبر. فخر افغان زنده باد چغه به یې وهله او د پولیس او ایډیشنل ګېره به یې ماته کړه او په کچرو به ورننوتل او د پولیس او کوتک ملګرو به پرې راباندې کلول مات کوډه به یې کړل بیا به یې لارې کښې واچول او چېرته لېرې به یې د غورځول هابه د دې چپاو د حالاتو معلومولو او د سلا مشورې د پاره دورې کولې خو حکومت زه نه منع کولم. آخر د حکومت پالیسي بدله شوه او کوم خدائي خدمتګار چې به چپاوونه کول د دوی هلونه علاوه د هغوی نیول یې هم شروع کړل او د دې خبرې تجویز یې هم وکړو چې زه ترې څه کار رونه کړې شم. زه د کار د پاره مردان ته روان وم، د مردان نه بهر راته پولیس ناست وو. هغوی ونیولم او راته یې ووې چې مردان ته ستا د تلو اجازت نشته په موټر کښې یې کښېنولم او بېرته پېښور ته یې راوستم. د ښار نه یې بهر پرېښودم. بل ځل کوهاټ ته روان شوم. سپینې تانې سره پولیس ناست وو مونږ یې د لارې نه کوز کړو ټوله ورځ یې راباندې سپینه تانه کښې تېره کړه ماز ګیر یې په لارې کښې پېښور ته راوستو او هلته یې پرېښودو. دوما د حکومت دا طریقه مناسبه ونه ګڼله د قوم د خبردارۍ د پاره مې د پېښور په چوک یادګار کښې جلسه جوړه کړه، په دې جلسه کښې ما خلکو ته دا خبرې وړاندې کړې: یوه دا چې د حکومت دا زما سره کومه طریقه روانه ده، دا ماته توقع نه ښکارې ماسره دي دا توقع نه کوي پادې ماو نیسي او یا دې ما پرېږدي. بله دا چې که چېرې مونږ له خدای کښې دا کړه او مونږ آزاد شو نو دا خبره زما یاده ولرئ ملک زمونږ د ټول قوم او ټولو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکې خبرې وکړې زه پخپله ځان وم د دومره مې ورته ووې چه پښتانه داسې خبرې
نه کوې ستا مطلب وشو پېرنګيانو ستا خبرې واورېدې ترقي به دې وشي. همدغه شان
وشوه زه يې د هرېپور جېلخانې له بوتلم او چکۍ کښې يې بند کړم ډاکټران او هسپتال هم
خو هغه زما د پاره نه وو قيديان خو څوک د خداى بندګان نه ګڼي. زما به ټول وجود ډېر درد نه
کول او شپه ډېره سخته تېره شوه سبا له ډاکټر وکتم هغه پرېشانه شو ځکه ملهم غوندې
يې زما په پښتو پورې کړل چه سپرنټنډنټ راغې ما نه يې تپوس وکړو چه څنګه يې؟ پښتانه
که ډېر تکليف کښې وي چه څوک ترې تپوس وکړي نو ورته وايي چه ښه يم ما هم ورته داغسې
ووې سپرنټنډنټ حکومت له خبر ورکړو چه ښه دی هغوی اخبار کښې اعلان وکړو چه
هغه ښه دی هسپتال کښې يو هندو ډاکټر و هغه مشر ډاکټر ته ووې چه ذمه دارې په
تا ده، بدنامي به ستا وي تا له په کار دی چه حکومت خبر کړې هغه حکومت ته ولیکل چه
دغه خبر غلط دی، دی جوړ نه دی حکومت سول سرجن راولېږه هغه زما معاينه وکړه
ببايي ايبټ آباد له فوجي هسپتال له بوتلم ايکسرې وشوه معلومه شوه چه زما دوه پښتۍ
ماتې دي. سول سرجن پخپله زما پښتۍ وتړلې او پلاستر يې پرې ولګول، بيا تر لږه
زه لږ به آرام شوم، څو ورځې پس مې اخبار کښې ولیدل چه د جېلخانې سپرنټنډنټ
وايي چه هغه روغ جوړ دی سبا له چه سپرنټنډنټ راغې هغه اخبار مې هغه له وښودلو
نو هغه راته ووې چه تا راته ووې چه ښه يم ما ورته ووې چه دا خو د پښتنو اصطلاح ده
ستا خو سترګې وې تا نه ليدم چه زه څنګه وم؟

څه وخت چه مونږ د پېرنګيانو خلاف سول نافرماني شروع کړه هغه وخت کښې هغوی
د افغانستان د حکومت په امداد د ملايانو په ذريعه کار شروع کړو، عجيبه خبرې خورې داو

د یے یاد دی چہ ملکہ نن مید د خند قوم سرکیم نکی ـ یہ منگلا درگی ناکین د خدائی خدمتگار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملی بیانو مید اوکھو ـ ملی صاحب د دے قوم پر ننز چیر مشور بہ شتہ حاجہ کینی

چہ پیرنگیا نو پہ ما دکفر یوہ فتوہ تیارہ کرہ او پہ ھغہ باچا گل او مانکی ملا دوارو دستخطونہ

وکرل او د دوارو دلود ملا یانو تائید وعجیبہ خبرہ خو داوہ چہ مذھبی معاملو کبنی د مانکی ـ

ملا او ھڈی ملا تعلق ارچیری متفق شوی نہ دی او د یو بل مخالف وو چہ یو بل بہ یی

دکفر فتوی کولی لیکن زما پہ فتوہ د دوارو دلو اتفاق وو ولی چہ دا دکفر فتوہ پیرنگی لکولی

وہ او بلہ خبرہ یی دا وکرہ چہ افغانستان ھم پبنتانہ دی ، د صوبہ سرحد خلک ھم پہ کار دی

چہ دا علاقہ ھم افغانستان سرہ شی او د دی خبری اشتھارات یی پہ ملک تقسیم کرل

جلسی یی کولی او پہ ھغو کبنی بہ یی دا تقریرونہ کول چہ دا ملک دی افغانستان سرہ شی

ولی پیرنگیا نو ورتہ ھیڅ نہ وی . دریمہ خبرہ یی دا وکرہ چہ حاجی محمد امین چہ زمونږ

د دی پبنبور علاقی نہ تللی و او پہ ھلہ کبنی پیر شوی و ، د افغانستان د حکومت

پہ مصلحت پیرنگیا نو د باچا گل پہ ذریعہ پبنبور تہ راوغوبنت ، ھغہ دلتہ د دی خبری

کوشش وکړو چہ د پبنتنو سیاسی توجہ د پیرنگیانو نہ بل خواتہ واړوی نو د ھمو پہ باذاد

١٢ باندی دہ یکھتنک ولگاوہ دغہ وخت خدائی خدمتګارو د پیرنگیانو پہ لچیرو چپاوونہ

کول او د خدائی خدمتګارو ټولہ توجہ د ملک دازادی او د پیرنگیانو برخلاف وہ پہ دی

کبنی حاجی محمد امین خان راغی ملایان ورسرہ ملګری شول او ارباب عبدالغفور

د تھکال ھم ورسرہ ملا و تړلہ او د خلکو توجہ یی د پیرنگیانو نہ اړولہ . دا ھغہ محمد امین

دی چہ پہ مسجد نبوی کبنی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ حضور کبنی یی ما سرہ

وعدہ کری وہ چہ نہ بہ تا سرہ یو ځای د خدای د مخلوق خدمت کوم چہ دوی بہ

یکھتنک لہ ورد غلل نو دمی بہ راووتی او خلکو تہ بہ یی وی چہ وګوری ھلتہ خدائی خدمتګارو

پیرنگیانو پہ لچیرو یکھتنک لګولی دی دوی راغلی دی ، زمونږ پہ " دغہ " یی یکھتنک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم او د ایبټ آباد جېل لپاره بوتلم او یوه تنګه کوټه کې کېښي بند کړم، دغه کوټه کې بالکل یوازې د ټول جېل نه جدا وه، ماسره د خبرو اترو قدغن ځوک نه و.

کله چه زه د هري پور جیل نه چالان شوم نو جېلوالاؤ په سیاسي قیدیانو ټوره شپه جوړه کړه. په دوی یې چای بندی کړې چاچه به ناري وهلي چکو کېښي وا چوال. څه ورځي خو دوی چغې مغې ووهلي خو اخر یې چغې بندي کړې. بخپل کار پښېمانه شول، د دوی مشرانو جېلوالو ته ووېې چه مونږ د هر څه سوله کوو. جېلوالو ورته ووی چه ډېره ښه ده چغې بندی کړئ. نو د دوی په منځ کېښي سوله وشوه که د دوی زما خبره منلی وای نوزه به یې هم ترې نه وم چالان کړې او دوی ته به هم دومره تکلیف نه ورسېدلی او نه به د کوز سترګو په سوله مجبور شوی وای. ماله یې د ایبټ آباد جېل کېښي یو بوډا مشقتي راکړې و. هغه به ماله د دوی پخوله، د دې میاشتي قید وُچه د هغه به کله ملاقات راغی او دی به ملاقات له لاړ نو چه به راغی ما به ترې تپوس کوو چه څه کوډ او د بال بچ دي څه حال دی؟ نو ده به راته ووې چه زه ملاقات له لاړ شم نو ښځې او وا ړه می د جنګلی نه اخوا ولاړ وی ژاړې او زه د جنګلي نه دې خوژاړم څه خبری ونه کړو، دی د هغه اړي او ډېر ښه سړی و. یوه ورځ ترې ما تپوس وکړو چه زما د دي کوټني لاندې چه د ا بارکونه دي نو چه د نیمي شپې نه شپه وا وړی د اقیدیان شور کوی چه دا څه کوی؟ ما د خوبه و باسي ته ورته ووایه که وظیفي کوی نو د ورو ورو دې کوی او ما دې د خوبه نه و باسي نو هغه راته ووې چه دا شور ځکه دی چه دا ایبټ آباد دی دلته د اوړه پړیوحی د دوی یخني کېږی، دوی له یې دوه زړی کمبلی ورکړی دي نو دا شور په دغه وجه وي. د دې جیلخانې دا روغه عمر بېګ یې نوم د مسلمان داو په کوړی، چود بانډی مشهور وُ هغه چه سباله ماله راغی ما ورته ووېل چه د قید یانو سره کمبلی نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځغلي يې کېږي) ما ډېر خوب او ډاسي مهرباني وکړه کمبلي ورکړه ده راته ووې چه کمبلي نشته ده به ډېر لمونځ کوونه، او دسپونه هم کول چه دی بدل شو نو ده په ځای یو هند و دار وغه راغی، د هغه رااتلو سره چه قیدیانو ورته شکایت وکړو نو ده دوه نوی کمبلي یې هر یو له ورکړې. چه زه خبر شوم ما تری تپوس وکړو چه دا کمبلي دی راوغوښتي؟ نو هغه وې نه دا خو په کودام کښې پرتې وې. ددی ځای ډپټي کمشنر سکه و او ډېر ښه سړی و دی چه جیلخانې ته راغی نو ما ته یې دا خبره وکړه چه جارج کننگم به دا خبره کوله چه زه به ډاکټر خان صاحب ته دسرحد وزارت بل چاله نه ورکوم خو ځه موده پس یې مسلم لیګ له ورکړو، او اورنګ زیب خان وزیراعلی شو، یوه ورځې داد پټي کمشنر راغی ډېر خپه و او راته یې ووې چه گورنر خو به وې چه بغیر د ډاکټر خان صاحب نه بل سړی وزیر نه مقرر دوم ده یو قسم ما سره هم دی کوله، ما ورته ووېل چه زه خوشحاله یم چه گورنر مسلم لیګ له حکومت ورکړو، او دډاکټر صاحب په ځای اورنګ زیب خان یې مقرر که، هغه حیران شو او پوښتنه یې وکړه چه دا ولې؟ نو ما ورته ووې چه زه په دې خوشحاله یم چه دې قوم خو دا زمونږ حکومت ولید ونو دا ښه ده چه د مسلم لیګ حکومت هم ووینی او پکښې تمیز وکړي او بله دا چه ددی حکومت اختیارات هم ډېر کم دی او زمونږ دی قوم خو حکومت لید لی نه و او نه ددی حکومت نه خبر دی، نو یو کار دی چه هغه مونږ کولی نه شو زمونږ دا اختیار ته بهر دی، قوم وایي دا دا له وکړه مونږ که ډېر ورته وایو چه مونږ یې کولی نه شو دا زمونږ په اختیار کښې نه دی خو دده تسلي نه کېږي او را نه خفه شي، خفه څه چه بیا زمونږ مخالفت شروع کړي، او دوېمه خبره دا ده چه مونږ دوه اني کتملي دي او دوی رانه دوه پېسې غواړي نو مونږ روپۍ د کومه راوړو؟ نو دوی زمونږ حکومت هم لیدلی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس به د مسلم لیګ حکومت ووینې نو په حقیقت به پوه شې او هم غنی شان وشو که چیرې دا حکومت مونږ پرېښودې نه وای نو د راتلونکي الیکشن ګټل ګران وو دوی به کامیاب شوي وو، خلکو ولیدل چه مونږ خو په روپۍ کښې دوه انیزخو ورکولو او کوم کار چه به زمونږ په اختیار کښې وهغه به مو ورله کولو او مسلم لیګ خو ځان ته نزدې هم نه پرېښود ل او نه یې ورله څه کول یو ورځ کرنیل سمت چه پېښور د جیل سپرنټنډنټ وابیټ اباد له په دوره ماله راغی نو زما ځای یې ولیدو څه وخت چه بهر ته ووت نو سپرنټنډنټ ته یې ووې چه تا باچاخان د کوترو په کوټه کښې بند کړی دی؟ هغه سمت ته په ډېر ادب او غلي غونډې ځواب ورکړو چه د سرحد د حکومت دا حکم دی په دې کښې زه څه کولی شم، کرنیل سمت هغه وخت د هغه ځای نه ګورنر ته ټیلفون وکړو ورته یې ووې چه سرجارج څوک یو ښادی دښمن سره داسې سلوک کوی څنګه چه تا باچاخان سره کړی دی: چه په یوه وړه کوټه کښې دې یوازې اچولی دی؟ ګورنر پخپل کار شرمنده شو او خپل حکم یې واپس واخیستو او حکم یې وکه چه ده له ښه ځای ورکړی. کله چه سمت صاحب بیا راغی او ما ته یې د ملګرو ووې چه څوک غواړې چه ما ورته ووی چه ستا څوک خوښ وی هغه راکړه هغه وې چه دوی به تا سره وی که ما سره ما ورته ووی چه ما سره به وی ده ووی چه بیا خو په کار دی چه ته یې خوښ کړې نو چه ستا څوک خوښ وی هغه راته ووایه نو ما ورته ولی او شیر دل خان یاد کړل هغه یې ماله راولېږل چه هغوی راغلل نو د هغوی نه معلومه شوه چه سالار اغزرګل په ډېره - اسماعیل خان جیل کښې دی او ډېر ناجوړه دی نو ما سپرنټنډنټ ته ووی چه مونږ له دېخلی د پاره خپل سړی راکړه هغه وې چه څوک غواړې؟ ما وی اغزرګل غواړم او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرو په جیل کښې دې هغه يي راوغښتو چه انځر کل جرنیل راغی نو دومره نا جوړه وچه ډکړ ځېل وهم نه وزمونږ په پوره راختی نه شوخو د خدای فضل و ډاکټرانو یی علاج وکړو او مونږ ورله ښه خوراک په ډاکټر مقرر کړو نو ورځ په ورځ ښه کیده زما په هغه کوټنۍ کښې په مشکله دوه کټه راتلل او نور ځای پکښې د ملاستې هم نه و، نوسالار صاحب په زما دکټ دلاندې خملاستو او شیر دل خان به دولی دکټ دلاندې خملاستو څه ورځې پس حکم راغی او ماته چه نژدې دهسپتال کومه کمره وه هغه یي ولی دوی له ورکړه ځچیل ځای پاتی شوم او دوی دې واړه هغې کمرې له لاړل.

مونږ جیلخانه کښې ووچه خبر شو چه بنګال کښې قحط دی او ډېر خلک دولږې نه مړه شول مونږ له چه حکومت کوم راشن راکولو نو نیم به مونږ خوړلو او نیم به مو هغه مصیبت زده خلکو له جمع کولو او چه ډېر جمع شو نو مونږ حکومت ته ووېل چه دا بنګال له ولېږه خو نه حکومت هغه بنګال له ولېږه او نه مونږ ته یي واپس راکړو په دغو ورځو کښې د ولی ستر که خوږه شوه دغه یوه ستر که یي وه، هغه بله یي په ښاړي کښې خرابه شوې وه مونږ سره ډېر فکر و سپرنټنډنټ دفوج د سترګو ماهر راوغوښتو خو څه فایده ونه شوه مونږ دې سپرنټنډنټ ته ووې چه ته حکومت ددې حال نه خبر کړه دی غواړی چه بمبئ ته لاړ شم او په هغه چیل ډاکټر علاج وکړم، سرچارج بغیر د څه شرط نه هغه رها کړو او د علاج اجازه یي ورکړه چه دی تلو نو ماورته ووی چه ولی ته یي د علاج دپاره پرېښودې نو که علاج دې وشو نو بیا به هم د حکومت برخلاف څه کار تر هغې پورې نه کوې چه دا د قید میعاد دې پوره شوی نه وي.

زمونږ ډېر ملګری چه د قیده رها شو او په هر یو کښې کوم پاتی شو نو زه یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

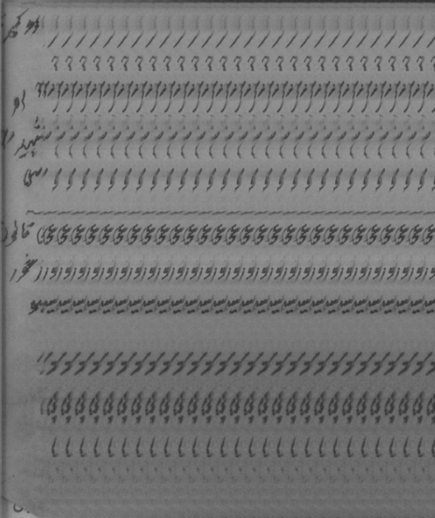

چه یوځای کېږو. هغوی اجازه راکړه، موږ به هر اتوار یوځای کښېنو او په دې
خپل تحریک او په قومي معاملو باندې به مو بحثونه کول. نو ځ موږ به تجربه کېدله، زموږ
یو جرنیل و، د پېښور سړی و. دوی خپل مشر مقرر کړی و. خو دوی به تل وله ورځ هغه
پسې خبرې کولې. نو یوه ورځ ما راوغوښتلو او ورته مې ووې چه جرنیل صاحب دې دوی
د مشرۍ نه استعفا ورکړه. هغه لاړو او دوی له یې استعفا ورکړه. نو د اتوار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ چه مونږ يو ځای شو نو دوی راته ووې چه باچاخانه ته زمونږ مشرشه او که ته نه کوې نو يو مشر راله خوښ کړه. ما ځواب ورنکړو او خبره مې بله خوا واړوله چه بل اتوار به بيا جمع شو. نو دوی بيا ماپسې شو چه مونږ له يو مشر مقرر کړه نو زه پاڅېدم او دوی کښې مې هر سړي ته ښکته پورته وکتل چه ټولو ته مې په غور وکتل نو ورته مې ووې چه دوی کښې خو ماته داسې سپک او ذليل او بې غيرته سړی ښکاره نه شو چه ستاسو مشر لې کړم. تاسو عجيبه مخلوق يئ او ځان ته خدائي خدمتګار هم وايئ. قيد ونه هم تيروئ. نو چه کوم سړی خپل مشر مقرر کړئ نو بيا هغه ته ګنځل کوئ، هغه سپکوئ. دېره دافسوس خبره ده، دوی چپ شول او بيا يې ماته د مشرۍ خبره ونه کړه. مونږ چه د هريپور په جېلخانه کښې وو نو يو قيدي ماله راغی چه ای باچاخانه چه ستاسو خدائي خدمتګارو زه جېلخانې ته د درېو مياشتو د پاره راوستی وم او راته يې ووې چه بس مياشت نيمه کښې رهائي ده، ما شپږ مياشتې تېرې کړې اوس زه ورته ووايم چه ما پرېږدئ چه زه لاړ شم او دوی مې نه پرېږدي ماورته وې زه دې پرېږدم نيغ ځه دفتر ته. ما هميشه خدائي خدمتګار د دې کاره منع کړي دي چه په زور او چل څوک جېل ته مه راولئ. دا تحريک ته دفايدې په ځای نقصان رسوي.

خلک په زور جېلخانې له په تلو مه مجبوروئ او په خوشامندو منت د وکه خلک جېلخانې ته مه بيايئ. ستاسو خو داخيال دی چه ډېر خلک جېلخانې ته لاړشي نو زمونږ به په حکومت دعب قايم شي ليکن د کمزورو خلکو په بوتلو تاسو سپک کېږئ او ورسره تاسو خپل تحريک بدناموئ. هم چه د ډېرو خلکو په تلو په حکومت روب پرې وځي ليکن چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی مضبوط او با اصوله وی. ما په جېلخانه کښې چرګان ساتلي وو او هغوی له به ما په خپل لاس خوراک ورکولو. هغوی ماسره داسې اموخته شوي وو چه څه به زما غېږه کښې ناست وو څه به زما په اوږه او سر باندې، يوه ورځ مې اوږه کلک اخکلې وه، هغوی له مې ورکول څوک زما په لاس، څوک زما په غېږ کښې او څوک زما په سر ناست وو. کرنيل سمت جېل ته په دوره راغلی و چه ماله راتلونو دا تماشه يې وليده نو د جېل افسران يې ټول واپس کړل او زما د چګو په شا، شا راغی، زه ترې خبر نه يم او دې زما شا ته ولاړ وی، تماشه يې وکړه بيا يې ماته ووئيل چه: (good Morning) (سحر دې ښه شه). چه ما وکتل سمت صاحب و ماته يې ووئيل چه دا څه کوې؟ ما ووئيل چه دا زه چه څه کوم په دې کښې ستاسو د پاره سبق دی، ګوره دا معلومه ده چه مونږ دوی حلالوو او خورو، خو چه زه ورسره محبت کوم او په کښلا يې مړوم نو دوی زما په غېږه کښې او څوک زما په اوږه، او څوک زما په سر ناست وی. دوی نه تاسو له سبق اخيستل په کار دي. ګوره دا حيوان دی خو چه زه ورسره مينه کوم نو زما د غېږې نه نه ګوزېږي او انسان خو اشرف المخلوقات دی که د هغه سره مينه وشي نو ولې دې د سړي دوست نه شي.

کرنيل سمت يو ښه دار سړی و او ښه دارانې يې خوښې وې نو ده مخپله اقرار وکه چه ما جنګ په تاسو بايلود. بيا يې وروسته خدايي خدمتګارو سره ډېره مينه پيدا شوه او مينه سلوک يې و، او زما خو پېرې دومره اثر شوی و او زمايې دومره قدر کوو چه په ۱۹۴۷ کښې چه زمونږ د سکو ډېرې کښې جلسه وه، چه ګورم چه کرنيل سمت خپل زوی د لاسه نيولی ستېج له راغی، د هر کلي نه پس يې ماته ووئيل چه زما د دې زوی په سر لاس راکاږه ما هغه ځان ته رانږدې که او ده ته مې ووئيل چه ته ماله جلسې له څله راغلی ته خو سرکاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکوبي اوکه پاکستان جوړشي نوتابه د نوکرۍ نه مات کوي. ده وخندل اووېي ويل چه پاکستان په کومه ورځ جوړشي زه به دلته نه يم. دده مسلم ليګ هم بدې ايشوا و د پښتنو په جبلخانه کښې يې ښه، دولي و، خکه چه بيرز ستمو قيوم پرې دباو کړي و که چيرې زمونږ حکومت شي بيا به څه کوي؟ رښتيا وه چه پاکستان په کومه ورځ جوړشو، نودی خوا جنډې اوچتيدې اوتوپي خلاصيدې او هغه خوا کرنيل سمت سره دخپلې کډې په فرنټير ميل کښې انګلستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کښې زمونږ دلعضي ممبرانو په زړه کښې دا خيال پيدا شو چه زمونږ په صوبه کښې وزارت ښه دی که مونږ وزارت واخيستو نودنورو کارونو نه علاوه دا سياسي قيديان چه د ډېرې کالونه را په دې خوا په جبلخانه کښې پراته دي هم رهاشي. زمونږ د اسمبلي په ممبرانو کښې لعضي کسان دحکومت او وزارت ډېر شوقيان و، ددې سول نافرمانۍ کولو ته تيار نه و، ځيلونه يې کولي نه شول، ددې خپل کارونه کول او خدايي خدمتګار په چپاوولوکښې څه مره، څه قيديان او څه زخميان شول. نوخلکو ددې ته ښه نه کتل خکه چه ددې تحپله هم کار کولو ته تيار نه و او نورې کار ته ئې پريښودل. تر دې چه لعلي زمانو ورې يې هم چپاوکولو ته نه پريښوده. ددې چه دوزارت جوړولو کوشش شروع که نو ډيکه توت په کيمپ کښې ساقي صاحب او کيمپ کمانډر سالار شير علي خان ددوی مخالفت شروع کړو او ډاکټر صاحب يې هم دځانه سره هم خيال که. ددوی دا اسمبلي خپل ول ممبران دصوبي نه يکه توت کيمپ له دا جلاس دپاره را وغوښتل چه ددوی دځانه سره د وزارت په جوړولو کښې متفق کړي. خوهغوی چه به راتلل نو ساقي صاحب به پوهول غه اجلاس هم ناکامياب شو. اخر چه ساقي صاحب تيرانه لاړو نو ددوی ته صحنه خالي شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر په صوبه سرحد کښي چه مونږ څه کول نو هغه مونږ یوازې د خولې په تبلیغ او تشولا سونو کول . ولې چه زمونږ سره هیڅ مالي مرسته نه ده کړې . او بعضي خلکو به لا زیاتی په مونږ دا الزام هم لګولو چه دوی څه تعمیري کارونه دي کړي او د قوم روپۍ یې خوړي. همدغسې کالوني په دیلي کښي وه او سیوا ګرام په وارده کښي وا او چه څه وخت به پرا تهنا (عبادت) شروع شو. نو د ټولو نه مخکښي به ما د قرآن شریف تلاوت وکړو . خلکو ته به د هغه ترجمه وکړه . زمانه پس به یو جاپاني د بده مذهب پیرو کار خپل مناجات بیان کړل او بیا به پرا تهنا شروع شوه . د ګاندهي جي په زړه کښي د ټولو مذهبونو د شان احترام وا او هغه به دا ټول مذهبونه حق ګڼل او زما عقیده هم دغسې ده . د قرآن شریف او د ګیتا مطالعه خو ما په ښه شان سره کړې ده او څه وخت چه زه په ډیره غازي خان جیل کښي وم نو سکهانو سره قید وم نو د هغوی نه می د ګرنتهه صاحب زیاته حصه اوریدلي وه د بده مذهب مطالعي سره زما ډیر شوق وو لې چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښي د بده مذهب پیروکارو وو لیکن د بده مذهب کتاب ماله په لاس رانغی . انجیل می د طالب علمي په زمانه کښي په مشن های سکول کښي ویلي وو ولې چه زه د هغوی د سکول طالب علم وم تورات می لوړ په جیلخانه کښي کتلي و . د زردشت د پارسیانو د مذهب د کتابونو د کتلو می هم ډیر شوق د ولې چه هغه خدای مونږ له رالیږلي وا او په بلخ کښي پیدا شوی دی . خدای په قرآن کښي وایي چه ما هر قوم ته د هغوی نه یو هادي لیږلي دي . لیکن تر دې وخته پورې ی ماد هغه متعلق هیڅ لټه یحیر بیا نه مونده . خورشید بهن او نورو پارسي دوستانو ما ته ویلي وو خو هیڅ د هغه یو کتاب ما ته را او نه لیږه . زما مذهب رښتیا ، مینه محبت او د خدای د مخلوق خدمت دی . مذهب همیشه دنیا ته د اخوت او محبت پیغام راوړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکوموخلکو په زړونوکښې چه دټولې نوع انسان دپاره رواداري، مینه، محبت نه وې اود قوم سړي په زړه کښې چه نفرت. بغض، کینه وي نو داسې سړي د مذهب نه پردي وي.

دالیکشن په وخت کښې مسلم لیګ په صوبه سرحد کښې د پراپیګنډې دپاره پنجابي میجر خورشید راالیږلی وُ چه دخپلې بدعملۍ په وجه د فوج نه موقوف شوی وه. هغه یې ددې غرض دپاره رااولیږلو چه هغه پښتنو کښې خانه جنګي پیدا کړي اوداسې تقریرونه به یې کول چه دتشدد نه ډک وو، ده به ویل چه دا یو خوخدائي خدمتګار لیډران دي چه دې قوم کښې ددوی د رسوخ او اثر دی، دوی قتلول غواړي اوداسې خلک پیدا کړي چه هغوی ته مونږ لس لس، شل شل زره روپۍ ورکړو چه هغوی دا لیډران مړه کړي ځکه چه ددوی د مرګ نه بغیر مونږ لاره ازادیدی نه شي، داسړي ددې د پاره سرحد ته راغلی وو چه پښتانه په کور کښې وجنګوي او که چرې د خدائي خدمتګارو رهنمایان قتل کړی شي نو د قوم همله دی خو خدائي خدمتګار رو سره ده، نو د بدل اخیستلو به ضرور کوشش کوي او د مسلم لیګ لیډران به قتلوي. او په دې طریقه به پښتانه په خپل کور کښې په جنګ، جګړه اخته شي، او ددی به برباد شي، میجر خورشید یوازې زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو ټول قوم یې تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چه زمونږ خلک د میجر خورشید ددې ارادې او سکیم نه خبر شول نو هغوی د خدائي خدمتګارو د حفاظت دپاره نوې جماعت د غني په مشوره کښې جوړ کړو چه نوم یې (ځلمي پښتون) وه او په دې کښې هغه ځوانان شریک شول چه د چا عقیده په عدم تشدد باندې نه وه ولې چه هغوی په دې غرض د غه جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الیکشن :

مخکښې الیکشن داروان و نوما دا فیصله وکړه چه زه په الیکشن کښې په داسې حالاتو کښې حصه نه اخلم ځکه چه د الیکشن ګټه خو د وزارت جوړولو د پاره وي، زمونږ وزارت مخکښې خو دغه داحال دی چه د دوی بر خلاف پراپېګنډه هم د دوی ماتحت خلک کوي او دوی ورته لاس تر زني ناست وي .

په کلکته کښې د ورکنګ کمیټۍ او د پارلیمنټري بورډ شریکه جلسه وه زه هم ورله تلی وم او پکښې شریک وم ، دا ټوله جلسه د الیکشن د پاره وه ما دغوی په مخکښې د صوبه سرحد حال بیان کړو او دغوی ته مې ووې چه الیکشن خو د وزارت د پاره وي چه الیکشن وګټو او وزارت جوړ کړو ، زمونږ وزارت شته او پیرنګیان او دغوی ملګري زمونږ د وزارت بر خلاف پراپېګنډه کوي او زمونږ د ومره اختیار نشته چه دوی نه تپوس قدري وکړو نو زه تا سو خبروم چه زه په راتلونکي الیکشن کښې حصه نه اخلم . پارلیمنټري بورډ ووې چه په هره طریقه چه وي چه دی په الیکشن کولو راضي کړو خو زه یې اماده او رضا مند نه کړی شوم چه د ورکنګ کمیټۍ اجلاس ختم شو نو ما ګاندهي جي ته ووې چه تا خو زما دا ټوله قصه واوریده نو زه په دې الیکشن کښې حصه نه اخلم نو هغه هم ما سره اتفاق وکړو .

زه کلي ته داروان شوم کار مې کولو زما خو د الیکشن سره اتفاق نه ؤ کار سره مې اتفاق وکړو کښې نوز کار نه کښېنا ستم په ملک کښې مې دوره شروع کړې حکومت په زور شور زمونږ مخالفت شروع کړې و ما ته دا پته ولګېده چه حکومت اسلامیه کالج بند کړو او دغه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم لیګ د پراپېګنډې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره کلواو بناروونو ته لیږي دا راته هم معلومه شوه چه د پیر ټکیانو ښځې هم په ملک کښې
ګرځي او د خانانو ، ملکانو ، ښځوته وايي چه مونږ تاسو کره راغلی یو د سنه لوېته غواړو او
زمونږ لوېته دووټ دی مونږ له به دووټ راکوئ او د پیرانکیانو ښځې د پاره د بیګم شهنواز لونه
او نوری له پنجابه د پېری جنګی سرحد له راغلی دي . د پنجاب نه مسلم لیګیان د علیګړ مسلم
یونیورسټی هلکان او د کلکتې اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو
نه کارکن لیډران په ډېرلوی تعداد سره سرحد ته راغلی وو دوی نه علاوه حکومت او
مسلم لیګ د سرحد او پنجاب پیران د کوټونه راوښکلی وو . وې چه داوخت د کوټونه د باندې راځې
میدان ته ستئ او مانکی صاحب (د مانکی پیر صاحب امین الحسنات) یې هم راوښکلی داو
مونږ ته یې مقابله کښې ودرولی وو ، دوی ما سره واقف و ، دده د پلار فاتحې له هم زه تللی
وم ، او کله نا کله چه به زه په دوره لاړم نو دده سره به مې لیدل ، نو ده ما پسې یو سړی رالیږه
چه زه ستا سره ملاقات له درځم ، ماورته وویل چه دی دی نه راځي زه به درشم . دی د پېښو
په چونی کښې اوسیده ، یوه بنګله ورله حکومت ورکړې وه ، زه ورغلم او دی مې ولید او
ډېری خبری مو وشولی ، ده ماله د جیبه یو کاغذ راوایسته او راته یې وویل چه دا ماله جناح
صاحب راکړی دی او په دی کښې یې لیکلی دی چه که پاکستان جوړ شو نو په دی کښې به اسلامي
شریعت وی ، ماورته وویل چه ښه ختم یې . دی حیران شو او راته یې وویل چه ولی ؟ ماورته وویل
چه په اسلامي شریعت کښې د جناح صاحب ځای شته ؟ نو تا له به یې څرنګه جوړ کړي ، ماورته وویل
چه ته خو باید چه د اسلام نه واقف یې ، نو ته پخپله فکر وکړه چه که سبا له دلته اسلامي شریعت
جاری شی نو چه د دی مسلم لیګ د مشرانو به څه حال وی ؟ ما چه د پیر ټکیانو او میمانو زمونږ
په مقابله کښې دا دومره جد وجهد او دلچسپي ولیده نو زما خیال بدل شو ، الیکشن ته صرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت پاتې وه نوما کار شروع کړو دا د ۱۹۴۶ کال د متحده هندوستان اخري الیکشن و ، دې الیکشن ته مسلم لیګ داسې رخ ورکړو او خلکو ته به یې ویل چې دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دی چې پاکستان غواړئ که متحده هندوستان؟ په هندوانو مسلمان و چه کفر سره ځئ که اسلام سره ځئ؟ په مندر، او په مسجد د چه جماعت له دوټ ورکوئ که درمسال له.

په دې الیکشن کښې مونږ میا جعفر شاه او د ګلی کړې ارباب عبدالرحمان نه و دروله ځکه چه دوی د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب په مینځ کښې اختلافات پیدا کولو او ډاکټر صاحب ته به یې زما په سر هم لمسون کولو چه باچاخان داخل تانه وزیراعظم کوی او قاضي صاحب وزیراعظم کوي. د دوی دا ټولې خبرې دروغ وې. مونږ ډاکټر صاحب وزیراعلی کړو، مونږ صرف دومره ویل چه ډاکټر صاحب د (لا اینډ اډر) نه اخلی، دا د قاضي صاحب له ورکړئ ځکه چه ډاکټر صاحب له سرکاري افسران دوکه ورکولی شی او قاضي صاحب له یې نه شي ورکولی، خو ډاکټر صاحب ووې چه که جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان نه و دروئ نو زه هم نه ودریږم مونږ د ډاکټر صاحب نه مجبوره شو او دوی مو ودرول جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان تش په نامه خدائي خدمتګار وو خو چه څه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو د ټولو نه اول د ګلی کړې ارباب عبدالرحمان را او ګلید د قیوم لي خپل ځای کښې میلمه کړو، جعفر شاه یې هم را وغوښت او دوی مسلم لیګ کښې شامل شول او ورته یې ویل چه مونږ به کوشش کوو چه نور خدائي خدمتګار هم په مسلم لیګ کښې شامل کړو.

د هندوستان د نورو مسلمانانو په شان پښتانه جذباتیان نه وو مونږ په دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې ډېر کار کړې وو په دوی کښې سیاسي شعور راغلی وکوښېه کوو، کلي په کلي ورپسې ګرځیدلي وو دوی موپوه کړی وو او په دوی کښې پوهه او بیداري راغلې وو د اسلام نه واقف شوي وو دوی د اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه، دلته خدایي خدمتګارو ډېر کار کړی و هندوستان کښې مسلمان غریب د اسلام نه چا خبر کړي و؟ په اسلام چا پوه کړي و؟ سیاسي شعور او پوهه پکښې چېرته وه؟ د هغوی د پوهې څوک و؟ او د اخټیزو نه خو په یو قوم کښې نخپله نه پیدا کېږي او دا خو چه پکښې څوک په قام او ملک او اسلام مین خلک پیدا شي نو پکښې کار وکړي. هندوستان کښې داسې خلک تر اوسه مسلمانانو کښې نه دي پیدا شوي نو ځکه د اسلام په نوم دوکه کېږي او خود غرضه خلک د اسلام په نوم توري فایدې اخلي. بله دا چه د هندوستان د مسلمانانو لیډران هغه سړي وو چه د پیرنګیانو خاص الخاص وو. یا به سر وو، یا نواب، یا خان بهادر. خدایي خدمتګارو شپه او ورځ په دې یوه میاشت کښې چه کار وکړو نو سړي د دې چه پیرنګیانو او مسلم لیګ ډېره موده د غرې وهلې وې، مسلم لیګ په دې الیکشن کښې شکست وخوړ او خدایي خدمتګار په یو لوی اکثریت سره کامیاب شو، پنځوسو کښې یو دیرش خدایي خدمتګار وو، دوه سیټه جمعیة العلماء هند وګټل، باقي اوولس سیټه مسلم لیګ وګټل.

په صوبه سرحد کښې شپږ ضلع دي په پنځو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، ډیره اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم تول پښتانه دي خو ژبه یې پرلیښې ده هلته چه په کومو علاقو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب شو او چېا چه ژبه هېره کړې وه او هندکو یې وي هلته مسلم لیګ کامیاب شو حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دحکومت پر زوزمونږ برخلاف چه څومره کار کړی وُ دومره مسلم لیګ نه دکړی
دحکومت دا کار مونږ ته ډیر مکروه او د ائین خلاف ښکاریده نو مونږ کښېناستو او
دا فیصله مو وکړه چه وزارت نه اخلو او د وزارت د جوړولو نه مو انکار وکړو او وسو ویل
مونږ تر هغه وخته پورې د وزارت اخیستو ته تیار نه یو چه تر کومه پورې حکومت مونږ له
دا اجازه ورنه کړي چه الیکشن کښې کومو ملازمانو زمونږ خلاف حصه اخیستې ده او
د قواعدو او ضوابطو خلاف ورزی یې کړې ده چه د هغوی برخلاف مقدمې جوړې
کړو او مجرمانو له مناسب سزا ورکړو. زمونږ د دې فیصلې سره د ډاکټر خان صاحب اتفاق
نه وُ. سعد الله، سردار پټیل د دې فیصلې نه خبر که. سردار پټیل چه خبر شو نو هغه
مولانا ابوالکلام ازاد د دې مسئلې د حل کولو د پاره سرحد ته راولیږه او پېښور کښې
زمونږ اجلاس وشو.

ما مولانا صاحب ته صافه او پاکه خبره وکړه چه کومو سرکاري ملازمانو زمونږ برخلاف
قدم وچت کړې دی که مونږ ته دا اختیار نه وی چه مونږ هغوی له سزا ورکړې شو نو مونږ
داسې وزارت نه اخلو. مولانا صاحب واپس دهلي ته لاړو او هلته یې د وائسرائ نه یو خط
واخیستو او بیا راغی، په دې خط کښې وائسرا په څه کول مول طریقه زمونږ متوطه مسئلې د
نو مونږ وزارت خو واخیستو خو په دې شرط چه د وزارت اختیارات به یوې مرکزي
کمیټۍ سره وي. زما دا رایه وه چه د هرې ضلعې د خدائي خدمتګارو نه دې "دوه دوه
کسان واخیستې شي او د هغوی نه دې د غه کمیټۍ جوړه شي خو شرط به دا وي چه
د غه کسان به د حکومت ملازمانو سره لیدل کتل نه کوي او نه به د وزارت سره تګ
راتګ کوی نه به د چا سفارش ونه کوی بلکه د دې به د وزارت د پاره د کار کولو پروګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او وزارت به د دوی د منظور شوی پروګرام نه خلاف کار نه کوي د دی کلې د پاره ما د ټولی صوبی دوره وکړه او د غسی کسان می هم پیدا کړل کمیټی می تری جوړه کړه خو افسوس دی چه هغوی د غه کار و نه کړ ولی چه هغوی خپل غرضونه نه پرېښودل نو د غه سکیم کامیاب نه شو. حقیقت دا دی چه مونږ کښی لا داسی خلک پیدا شوی نه دی او هغه چه مونږ وئیل چه کومو سرکاری افسرانو د قانون، اخلاقو او سرېښتوب خلاف په الیکشن کښی د خدای خدمتګارو خلاف کار کړی دی. هغوی له سزا ورکول، هغه کار هم و نه شو.

د آئین ساز اسمبلی ممبران:

اوس د دستور ساز (قانون ساز) اسمبلی د پاره د انتخاب مسئله راځکښی شوه. د هغه په باره کښی دا فیصله وشوه چه د هری صوبی څومره ممبران په حصه کښی راسی نو هغه د صوبائی اسمبلو ممبرانو په ووټ جوړ- یږي، زمونږ د ری ممبران د سپیل ل یوزه شوم، یو مولانا ابوالکلام آزاد مقرر کړو. مسلم لیګ د هندوستان د مسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړي وو چه د ده په شان بیا عمله عالم مسلمان او د قربانی مرنی سیاستدان په قول هندوستان کښی په مسلمانانو کښی نه وخوده له چاځای ورنکړو نو مونږ د خپلی صوبی نه منتخب کړو د مسلم لیګ د سپیل و نو هغه د هزاری د ضلعی نه سردار بهادر منتخب شو، د امرکزی اسمبلی هم وه او آئین سازه اسمبلی هم وه، مسلم لیګ د دی بایکاټ وکړو ما دې د مسلم لیګ مسلمانانو ممبرانو ته د ېرمنت وکړو چه راځئ چه په دی کښی شریک شو مونږ به هندوانو ته دوایو چه تاسو که «سوشلست جمهوریت» جوړوئ نو مونږ د هر ځای پکښی شریکیږو، په دې کښی د مسلمانانو ډیره فایده ده ولی چه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هندوستان کښې غریبانان دي او هندوان امیران دي. په دې آئین کښې دا داخبره شته چه څه وخت دا آئین جاری شو او مرکزی حکومت جوړ شو نو هره صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه دی حکومت نه جلا کیږم نو جلا کیدی شی. که چیری مونږ پوه شو چه زمونږ داخبره نه منی نو بیا زمونږ په صوبه سرحد کښې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنګال او سنده کښې اکثریت دی زمونږ ټولی خیلی خپلی اسمبلی به قرارداد پاس کړي چه مونږ مرکز سره نه اوسیږو، بیا به مونږ ټول په شریکه یو حکومت جوړ کړو. که چیری مسلم لیګ زما داخبره منلی وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وی نه بنګال. خو د مسلم لیګ مسلمانان داسی لیونی وو چه څوک به مسلم لیګ کښې نه وو. هغه به یې د مره مسلمان نه ګڼلو.

کرلیپ مشن:

چه دویم جنګ عظیم شروع شو نو دامریکی سیاسی مشرانو دویل چه تر څو د هندوستان سیاسی مسئله حل شوی نه دی نو هندوستان جنګ کښې زمونږ تائید کولی نه شی. نو هغوی د برتانیې په حکومت د باو اچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادی ورکړي. پرزیډنټ روزویلټ داخبره بیا بیا مسټر چرچل ته وړاندی کړه، نو انګریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیانو په دی مطالبه غور وکړي. انګریزانو د دی د پاره کرپس مشن هندوستان ته ولیږلو، خو دا مشن ناکام شو، د جنګ حالت ورځ تر ورځ خرابیدو نو امریکیانو بیا پیرنګیانو له مخ را واړولو. نو لارډ ویول الندن ته لاړ او د وزیر هند سره یې مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسی مسئلې د حل د پاره یو ګول میز کنفرانس راوبلي. په دی ګول میز کنفرانس کښې مسټر جناح ، ګاندی جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو نمایندګان به صرف مسلم لیګ مقرروي او د هندوانو نمایندګان به کانګرس. مولانا آزاد چه د کانګرس صدر و د دې سره اتفاق ونه کړلو، هغه به ویل چه کانګرس به د هندوستانی قومیت په حیثیت کنفرانس کښې شاملیږي. په دې اختلاف د کنفرانس هم فیل شو. دا ډېره د تعجب خبره ده چه پیرنګی په دې خبره ټینګ ولاړ وو، چه کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نماینده جماعت تسلیم کړي، ولې حقیقت دا وو چه کله به ۱۹۳۷ع کښې هم د پیرنګی په هندوستان کښې انتخابات وکړل، نو هغې کښې د یوولسو صوبو نه په اتو کښې قطعي اکثریت کانګرس حاصل کړو، باقي د مسلمانانو درې اکثریتي صوبې وې چه هغه مقامي پارټو سره وې او مسلم لیګ سره یوه صوبه هم نه وه، سنده کښې د الهي بخش سومرو حکومت وو چه هغه یو قوم پرست سړی وو او د کانګرس د ممبرانو حمایت هغه ته حاصل وو پنجاب کښې د یونینسټو حکومت وو چه هغې وزارت کښې د مسلمانانو سره هندوان او سکهان هم شامل وو، هم دا شان بنګال کښې حکومت د مولوی فضل الحق وو چه هغه هم د غیر مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو. مګر د دې هر څه باوجود پیرنګی سترګې پټې کړې وې او په دې نښتی وو چه کانګرس دې مسلم لیګ د مسلمانانو واحد نماینده جماعت ومنی او تر دې حده پورې لاړ چه پوره شمله کنفرانس یې هم په دې یوه مسئله باندې ناکامیابه او ختم کړو. د دلچسپۍ خبره دا ده چه که د موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ع د انتخاباتو نتیجې وړاندې کړو، نو د پیرنګی او د مسلم لیګ حقیقت به معلوم شي، په دغه انتخاباتو کښې د سنده او سرحد نه یو ممبر هم د مسلم لیګ نه وو منتخب شوی او د پنجاب د ټولې صوبې نه مسلمانانو کښې صرف یو ممبر د مسلم لیګ وو، یعنی د دې درې واړو صوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو د یو ټل ویشت پنځوس ممبرانو نه د مسلم لیګ طرف یو ممبر و او دغه یې دعوه وه.

شمله کنفرانس:

برتانوی حکومت په دغه وخت کښې مجبور و چه هندوستان تېځېل حق ورکوي نو

دی د پاره یې د خپلې کابینې یو څو ذمه وار کسان هندوستان ته را واستول چه هغوی هم

د دغه کال د مارچ په ۲۳ نېټه را ورسېدل.

دې مشن د آل انډیا کانګرس او مسلم لیګ جماعتونو سره خبرې اترې شروع

کړې، د دې مقصد د پاره یې څلور څلور تنه نمایندګان د هر جماعت نه وغوښتل، دا خبرې

اترې په ۲ مئ ۱۹۴۶ په شمله کښې شروع شوې د کانګرس له خوانه دا کسان مقرر شول:

۱- مولانا ابوالکلام ازاد د کانګرس صدر و.

۲- جواهرلال نهرو.

۳- سردار پټیل.

۴- زه (عبدالغفارخان).

د مسلم لیګ له خوانه دا کسان راغلل:

۱- محمد علي جناح چه د مسلم لیګ صدر و.

۲- لیاقت علی خان. جنرل سکرټري

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبدالرب نشتر.

د برتانیې د لیبر حکومت نه دا وزیران راغلي وو:

۱- لارډ پیتک لارنس وزیر هند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- سر ستهیفرد کرپس .

۳- مستر الکلزاندر .

۴- لارډ ویول دهند وایسرای .

دپوروته ذکر شوو نماینده گانو ترمنځ خبری شروع شوې . په اول ملاقات کښی چه څه خبرې وشوی دهغې نه پس مونږ د کانګرس څلور واړه ملګري معاً تماماً کاندهی ته لاړو هغه مونږ ته وویل انګریزان ډیر چالاک او هوښیار دي تاسو ته په خبرو اخته کړي او په هغه او دغه به موتیر باسی . تاسو دهر څه نه مخکښی د دوی نه پوښتنه وکړئ چه ایا دوی هندوستان پرېږدی او که نه ؟ بله دا ورته ووایئ چه تاسو د انګریزی فوځ د دې ملک نه وباسئ او که نه ؟ په سبا چه مونږ جرګی ته لاړو نو جواهرلال نهرو دوی ته داخبرې وکړې چه تاسو هندوستان پرېږدئ او که نه ؟ او تاسو دا انګریزی فوځونه ددې خاورې نه وباسئ او که نه ؟

لارډ ویول ورته په ځواب کښی ووې چا ته یې پرېږدو ؟ تاسو (کانګرس او مسلم لیګ) جوړ شونه کوئ نو مونږ به دا ملک چا ته پرېږدو ؟ جواهرلال نهرو ورته وویل ، که مونږ ته یې نه پرېږدئ نو دوی (مسلم لیګ) ته یې پرېږدئ خو تاسو ووځئ .

ددې خبرې په جناح صاحب منه اثر وشو او هغه وویل چه مونږ جوړه کوو . ددې نه پس مونږ ټول راووتو او جناح صاحب او جواهرلال نهرو یوې بلې کوټې ته ننوتل او لږ ساعت پس راووتل او بیا ټول د جرګې په ځای سره کښېناستو او فیصله داسی وشوه ، یو وفد دې مقرر شی چه یو تن د کانګرس او یو تن د مسلم لیګ نماینده په کښی وی او دریم سړی به یې داسی خوښ وی چه د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شی کوم حنبری چه

سره جناح حبیب د خپله ځنو نوو ځیرتکی به څخه د کانګریس د لیډرانو نه
پوه وو . - او د خپل ...
... ځه زه هم چه ورکوول د جناح پیلاس ۷۰۰ به ئې ورکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کانګرس او مسلم لیګ له خوا فیصله شي هغه به ومنلې شي او کومې چه په هغې کښې اختلاف او لانجه وي هغه به دغه وفد فیصله کوی .

لارډ پیتیک لارنس مونږ نمایندګانو ته وویل چه تاسو به په ډیلي ورڅو کښې دننه دننه دغه دری کسیز وفد انتخابوئ او مونږ ته به یې نومونه رالیږی . مونږ لاړو او کانګرس چې ته مو دا خبره وکړله مونږ چه دری ورځې پس اجلاس ته راتلو نو کانګرس چې مونږ ته دوو چه « مسلم لیګ څه غواړی » هغه ورته وکړئ خو چه خبره ورانه نه شی !

چه مونږ راغلو او کښیناستلو نو لارډ پیتیک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه چه هغه قصه موختمه کړه ؟ جناح صاحب ورته وویل د څه قصه ؟ ما چه د جناح صاحب دا الفاظ واوریدل نو عبدالرب نشتر صاحب ته می اشاره وکړه چه دلته راشه : هغه ما ته راغی نو ما ورته وویل ای هلکه ورانوئ یې مه ! مونږ چه نن اجلاس ته راتلو نو کانګرسیانو مونږ ته وویل چه مسلم لیګ چه څه غواړی هغه ورته ورکوئ نو تاسو چه څه غواړئ هغه یې در کوی . ددی خبری ضمانت زه کوم . نشتر صاحب لاړ او د جناح صاحب شا ته ودرید . دیره دوخته پوری ولاړ و خو هغه ورته هیڅ توجه ونه کړه نو بیا لاړ پخپل ځای کښیناست او خبره ورانه شوه پیتیک لارنس ورته وویل چه : ای جناح صاحب تاخو وعده کړې وه ؟ مګر هغه هیڅ ونه ویل او جرګه ناکامه او خوره شوه .

کیبنټ مشن :

څه وخت چه د شملې کنفرانس ناکام شو او له هغه نه وروسته په انګلستان کښې نوی انتخابات وشو او لیبر پارټی کامیابه شوه نو اعلان یې وکه چه د هندوستان په باره کښې مو چه څه اول ویلی وو هغه به سرته رسوو او عمل به پری کوو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروستۍ واقعاتو نه دا خبره ثابته شوه چه دهغوی خبرې د زړه دا خلاصه وې. البته د کرېپس مشن د ناکامۍ نه وروسته د چرچل حکومت دا فیصله کړې وه چه د جنګ تر ختمېدو پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کښې کېښودلې شي.

کله چه معلومه شوه چه پیرنګیان هندوستان ته ازادي ورکولو باندې مجبور شول نو ماکا نډ هي جي ته وویل چه داخل حکومت داسې نو تا ته په خپله اخیستل په کار دي، ځکه چه تا خو ولیدل چه دا معمولي بې اختیاره حکومت دا غلي ؤ نو وزیرانو به د چا نه منل، اوس خو پوره اختیارات دا روان دي نو په کار دي چه دا حکومت ته په خپل لاس کښې واخلې. که چیرې ته یې دا نه خلې نو دا درته وایم چه که دا خپل ځوی دیوي دا س پرې کښېنوې نو دا حکومت داسې یو څیز دې چه دا انسان دماغ بدل کړي، نو دي به هم بیا ستا خبره نه مني، ښه به داوي چه ته کله دلیتن په شان حکومت په خپله واخلې. که ماکا نډ هي جي حکومت اخیستی وې مکمل کړي یې وې که بیا یې خو ښ نه ؤ نو د ما ؤ په شان به یې پرېښې وې.

خو نه پوهېږم چه هغه زما ددې خبرې سره په څه وجه اتفاق ونه کړو، که چیرې ده حکومت اخیستی وې نو د هندوستان به دومره تباهي او بربادي شوې نه وه. دلیبر حکومت د اختیار د حاصلولو نه پس د برزدیو پارلماني هیئت هندوستان ته راو لیږه.

د فرورۍ په ۷-۱۹۴۶ع لارډ پېتیک لارنس وزیر هند په پارلیمنټ کښې دا اعلان وکړ چه برتانوي حکومت هندوستان ته یو کیبنټ مشن لیږي، چه د هندوستان د نمایندګانو سره د ملک د ازادۍ په باره کښې خبرې وکړي.

د دغه وفد د ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمي کښې هندوستان ته راغی او معلومه شوه چه دا مشن به په لارډ پېتیک لارنس وزیر هند، د تجارتي بورډ پریزیډنټ سر ستیفورډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرپس او دبجری محکمی اول لاره ای ، وی الکز نلو ر باندی مشتمل وی . دکیبنت
مشن د پلا ن مطابق به صرف دری محکمی دمرکزی حکومت تر اختیار لاندی وی ، دا دری
محکمی د دفاع ، امور خارجه او مواصلاتو محکمی وی . مګر دی مشن بخپل پلان کښی یو نوی
تجویز وړاندی کړ چه هندوستان بی په دری حصو تقسیم کړی و (A . B . C) دد ی دپاره
چه دمشن دممبرانو دا خیال وچه دا قلیتونو په زړو کښی به اطمینان پیدا شی په B برخه
کښی پنجاب سنده ، صوبه سرحد او برتانوی بلوچستان چه دا دمسلم اکثریت علاقی
وی ، په C برخه کښی بنګال او اسام شامل وو . په C برخه کښی د مسلمانانو به پر لوه اکثریت
و او په A برخه کښی د پورته ذکر شو و نه علاوه د هندوری ټول صوبی شاملی وی . په دی
دول د مسلم اکثریت صوبو ته تقریباً پوره خود مختاری حاصله وه په دی لحاظ په B او
C برخو کښی د مسلمانانو اکثریت یقینی و او هغوته دا حق ورکړ شوی وچه خپل ټول اختیارات
ترلاسه کړی ، ترکوم خایه پوری چه دمرکز سوال و د هغه سره صرف هماغه دری محکمی وی .
په دی پلان کښی دا هم وه چه په یو زون کښی کومه صوبه او سپد ل نه غواړی او په اکثریت
سره فیصله وکړی نو دهغی زون نه وتلی شی . دکیبنت مشن پلان کانګرس او مسلم لیګ دواړو
ومانه . په اول سر کښی جناح صاحب د دی سکیم مخالف وخو خه وخت چه مشن په صفا الفاظو
کښی وویل چه نه مونږ د ملک تقسیم منو او نه دا زاد ریاست سفارش کوو نو بیا جناح صاحب د
مشن سکیم ومانه او پکښی شریک شو . په اخری ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د
اقلیتونو د مسئلی د حل دپاره چه دکیبنت مشن پلان کوم حل پیش کړی دی ، د دی نه زیات
کومه بله منصفانه فیصله نه شی کیدلی ، په هر حال هغه د دی نه زیات مشن باندی نور شرطونه
نه شو منلی هغه کونسل ته وویل چه کیبنت مشن چه کوم سکیم وړاندی کړی ، دی هغه د زیات نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات ددی. په دې وجه هغه مسلم لیگ ته مشوره ورکړه چه دا سکیم ومنی او کونسل په اتفاق سره د ددې په حق کښې رایه ورکړه.

د کانګرس او مسلم لیگ له طرفه ددی پلان منل د هندوستان د تاریخ یوه روښانه واقعه وه له دی نه دا ثابتیده چه د هندوستان دازادی سخته معامله د خبرو او مفاهمت له لاری فیصله شوه نه د تشدد او جنګ له لارې.

د کانګرس صدارت:

تر دغه وخته مولانا ابوالکلام ازاد د ۱۹۳۹ عیسوی کال نه مسلسل صدر راغلی وخکه چه د دوهم عالمی جنګ او ملک کښې د هغه په نتیجه کښې د جد وجهد په وجه د نوی صدر انتخاب نه شو کیدی. هرکله چه جنګ ختم شو نو د کانګرس د نوی صدر د انتخاب سوال پیدا شو په دغه وخت کښې عام خیال دا و چه مولانا ابوالکلام ازاد دې صدر پاتې شي ځکه چه دده په صدارت کښې د برتانیې لیبر حکومت او د هندوستان د مشرانو خبرې اترې شوی وی او هم دده د صدارت په وخت کښې د شملې کنفرانس وشو، دا یه داوه چه منبه به داوی د نوموړی په صدارت کښې د هندوستان دازادی کار تر سره شي ولی د صدارت په مسئله د کانګرس په مشرانو کښې اختلاف و د سردار پټیل او د هغه د طرفدارو دا خواهش وچه دی (پټیل) دې صدر شي.

مولانا ابوالکلام ازاد ته دا تولی خبری معلومی وې هغه ددی په ځنا کښې د صدارت نه د استعفا ورکولو اواینده صدارت نه کولو فیصله وکړه خو د هغه دا خیال و چه د هغه نه پس دې یو داسی سړی صدر شي چه په هغو نازکو او اهمو حالاتو کښې د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار وچلولی شي،، ددې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سړی ښکاریده او هغه ځیله رایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جواهرلال نهرو د صدارت په حق کښې په یواخبارې بیان کښې څرګنده کړه چې کاندهي جي هم د سردار پټیل په صدارت خوشحاله وځو د مولانا صاحب د دې بیان نه پس هغه خه ونه ویل او جواهرلال نهرو صدر شو.

د جواهرلال بیان:

د «کیبنټ مشن پلان» د قبلولو نه پس په هندوستان کښې د یوې ښه فضا پیدا شوه خو د دې نه وروسته جواهرلال نهرو په بمبئي کښې په یو پریس کنفرانس کښې داسې بیان ورکړو چه دا فضا یې ګډوډه کړه.

د ۱۹۴۶ کال د جنورۍ په لسمه نیټه جواهرلال نهرو نه په بمبئي کښې په دغه پریس کنفرانس کښې دا پوښتنه وشوه چه ایا آل انډیا کانګرس چه دغه تجویز منظور کړو نو د دې دا معنا شوه چه کانګرس دغه پلان په پوره پوره ډول تسلیم کړو؟ نو د دې په ځواب کښې ده وویل «کانګرس چه په دستورساز اسمبلي کښې ښکښېنی نو ځان به د دې معاهدو پابند نه ګڼي او هغه وخت چه څنګه حالات پیدا کیږي د هغو مطابق به په ازادۍ سره فیصلې کوي.» د دې وضاحت نه پس د پریس نمائندګانو تپوس وکړو چه ایا د دې مطلب دا شو چه کیبنټ مشن پلان کښې ترمیم کیدې شي. جواهرلال نهرو د دې ځواب کښې او وویل چه کانګرس صرف په دستور ساز اسمبلي کښې د شاملیدو وعده کړې ده او هغه ځان په کیبنټ مشن پلان کښې د بدلون او کمي زیاتي کولو مجاز ګڼي.

د مولانا ابوالکلام ازاد دا رایه وه چه دا یو غلط کار و شو هغه پخپل کتاب کښې وائي: زه په وضاحت سره د دې لیکلو ضرورت محسوسوم چه د جواهرلال نهرو بیان غلط و، «دا وینا صحیح نه وه چه کانګرس د خپلې مرضۍ مطابق په پلان کښې څنګه چه وغواړي ترمیم کولی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل خبر داوه چه مونږ دا منلې وو چه مرکز کښې به وفاقي حکومت وي او د مرکز سره به صرف درې محکمې وې نورې ټولې محکمې به د صوبو سره وې او دغو به اختيار کښې به وي مونږ دا هم منلې وو چه صوبې به په درې ګروپونو A، B، C کښې ويشلې کيږي په دې شرطونو کښې کانګرس د خپله طرفه د معاهدې د نورو جاعتونو (فريقينو) د رضا نه بغير د هيڅ تبديلۍ کولو حق نه لري.

د جواهرلال په بيان عکس العمل:

په مسټر جناح د جواهرلال نهرو د غه بيان ډير خراب تاثير وکړو. د غه بيان داسې و چه په هر چاپيلې سېنه اثر نه شو کولې. جناح صاحب دا موقف اختيار کړو چه د جواهرلال نهرو بيان د د کانګرس د ذهن ترجماني کوي. د ده دليل داو چه که کانګرس د ومره زر خپله رايه بدلوي او حال دا دې چه انګريز لا د لته موجود دي او د ده (کانګرس) لا سو ته اختيار نه دې راغلې نو اقليتونه په کوم اعتماد يقين کولې شي چه د انګريزانو د وتلو نه پس به کانګرس بدل نه شي او د کانګرس نظر به د غه شان نه شي دا کوم څه چه د جواهرلال په بيان کښې ښکاره شوې دي. د دې سره سمدستي مسټر جناح يو اخباري بيان جاري کړو په هغه وخت کښې يې وويل: « د کانګرس د صدر د دې بيان سره هر څه بدل شول او اوس په هر څه د نوې سره د غور کولو ضرورت پيدا شو.»

جناح صاحب لياقت علي خان ته وويل چه د مسلم ليګ د کونسل اجلاس راوبله. بل خوا لړې بيانات ورکړو چه مسلم ليګ کونسل به د يلې کښې د کيبنټ مشن پلان څکه منلې وو چه مونږ ته يقين راکړې شوې وو چه کانګرس دا سکيم منلې دې او د هندوستان د پاره چه به کوم دستور جوړيږي دا سکيم به د هغې بنياد وي هر کله چه اوس د کانګرس صدر اعلان کړې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه کانګرس په دستور سازه اسمبلۍ کښې دخپل اکثریت په زور په دغه پلان کښې بدلون راوستی شي ددې دا معنا شوه چه اقلیتونه به د اکثریت رحم وکرم ته پاتې وي. جناح صاحب، په دغه بیان کښې وویل چه دجواهرلال ددې بیان مطلب دا دی چه کانګرس دکیبنټ مشن پلان مسترد کړی دی نو څکه وایسرای ته په کار دی چه مسلم لیګ دغه پلان منلی دی نو ده ته دی دوزارت جوړولو دعوت ورکړي.

انترم حکومت:

دغه شان په ستمبر ۱۹۴۶ کښې عبوري حکومت جوړ شو، جناح صاحب خو اول ددې نه انکار وکړ خو بیا وروسته د لارډ ویول سره د خبرو اترو نه پس، یې په ۱۵ اکتوبر ۱۹۴۶ کښې عبوري حکومت ومانه او په هغې کښې شریک شو. لارډ ویول غوښتل چه زر تر زره انترم حکومت جوړ شي.

په دې وخت کښې زه ناجوړه وم نو ګاندهي جي وویل چه تر څو چه دی (ډاکټر خان صاحب) نه وي راغلی او د ده رأیه مو معلومه کړې نه وي مونږ عبوري حکومت نه جوړوو. لارډ ویول زمونږ د صوبې چیف منسټر ډاکټر خانصاحب ته تیلفون وکړ چه زه خپل هوائي جهاز درلیږم، باچا خان په دې کښې ډیلي ته راولیږه. زه ناجوړه وم، ما ورته وویل زه په هوائي جهاز کښې نه ځم او بیا په ریل ګاډي کښې ډیلي ته لاړم.

هلته په کانګرس کښې په دوو مسئلو بحث ؤ. یوه دا وه چه جواهرلال نهرو وویل چه زه سردار عبدالرب نشتر په کابینه کښې نه اخلم څکه چه دی په انتخاباتو کښې په خپله صوبه کښې ناکام شوی دی او دی د قوم نمائنده نه دی، د جواهرلال دا اعتراض معقول ؤ، چه کوم یو سړی په خپله کورنی حلقه کښې د صوبې انتخاب نه شي ګټلی نو هغه د ټول هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرکزي حکومت کښې د کومې جمهوري نمائندګۍ حق لرلې شي .

کانګرس دا خبره هم وایسرای ته کړې وه چه په داسې حالاتو کښې که باچاخان وغواړي نو د اسردار عبدالرب نشتر عبوري حکومت کښې اخیستی شي، کني نو نه، بله دا خبره وه چه کانګرس وې چه د مسلمانانو کوم حق چه ؤ هغه مسلم لیګ ته ورکړې شو او کانګرس د هندوانو حق دی او د هغوی دا رایه وه چه مونږ د کانګرس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوو. ما ورته ووېل چه زمونږ په عبدالرب نشتر هیڅ اعتراض نشته، زما خیال ؤ چه دی خو یو پښتون دی که دی وانه شي نو بل پښتون ته خو دا موقع نشته، ما وې اخر پښتون خو دی، دې به داسې لوبه ونه کړي لکه چه یې وکړه. د ده په باره کښې جواهرلال نهرو ماته دا ګیله وکړه چه دا سړی مونږ ستا په خوله مقرر کړی دی خو دا سړی ښه سړی نه دی. ما دا هم وې چه مسلمانانو په کانګرس کښې ډېرې قربانۍ ورکړې دي او دا به ښه وي چه دوی ته د کانګرس له خوا یوه برخه ورکړې شي. د دې به په مسلمانانو ښه اثر وي. زما دا دواړه خبرې کانګرس ومنلې. لارډ ویول ووېل چه مسلم لیګ ته داخله وزارت ورکړئ. خو سردار پټیل په دې ټینګ وو چه دا یې چا ته نه ورکوم، نو بیا جناح صاحب ووېل چه ماله یو بل داسې د ذمه وارۍ وزارت راکوئ، نو کانګرس ورله فینانس منسټري ورکړه. سردار پټیل دا تجویز غنیمت وګڼله او هغه یې ډېر زیات تائید وکه. نو کانګرس لارډ ویول ته ووېل چه لیګ له فینانس منسټري ورکړه لارډ ویول جناح صاحب ته ووېل چه وزارت مالیه واخله، هغه ورته ووېل چه دوه ورځې پس به جواب درکوم. غلام محمد چه (وروستو بیا د پاکستان ګورنر جنرل شو) محمد علي چودري او نورو مسلمانانو چه دې محکمې کښې کارکول مسلم لیګ ته راغلل ډېره خوشحالي وکړه او ورته یې ووېل چه دا ډېره اهمه محکمه وه په دې تاسو ته مبارکباد درکوو. او لیاقت علي خان ته یې ووېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ته هیڅ فکر مه کوه موږ به یې دې کښې تا سره د پوره امداد وکړو، پېړه دې خبره جناح صاحب وزارت اخیستلو ته تیار شو او لیاقت علیخان د مالیې وزیر شو.

اخر کانګرس عبوري حکومت جوړ کړو او چه څه وخت دا حکومت جوړ شو نو پېښې تکیانو د کانګرس د حکومت د بد نامولو د پاره په وزیرستان بمباری وکړه چه زه خبر شوم نو زه لاړم او جواهر لال می د دې قصې نه خبر کړه چه ته وزیر اعظم یې او د استاد وزارت د قلمدان کار دې او ته تري خبر نه یې او نه تري چا خبر کړې یې د دې نه قبایلو ته ستا سو د حکومت متعلق ډېرې غلط فهمي پیدا کیږي بله دا چه په سرحدي قبایلو د حکومت په کروړونو روپۍ لګي او هغه روپۍ پولټیکل او د قبایلو ملکان اخلي او خوا دي خوا خرڅ شي او قبایلو له څوک هیڅ نه ورکوي او باوجود د دومره خرڅ هغو خلکو ته هیڅ فایده نه ده رسیدلې او اوس چه د دغه اختیارات ستا په لاس کښې دا غلل تا له په کار دي او ستا فرض دې چه د دغې علاقې خلک پخپله ووینې او هغو خلکو سره یو ځای شي، د دغه خلک ډېر ښه خلک دي او ډېر عاجزان او مظلومان دي او د هغوی اکثر ملک غوره نه دي او که د غو خلکو سره لږ احسان وشي او د هغوی د قوت لا یموت د پاره څه ذریعه پیدا شي نو دا ګړېږ چه کله پیدا کیږي دا به هم ختم شي، ما جواهر لال په دې خبره رضا کړو او هغه ما سره وعده وکړه هغه به ضرور د دغې علاقې دوره کوي او د دغه علاقه او خلک به ګوري، او دا یې هم ووې چه څو مره زمانه کیدی شو نو زه به یې د دغو خلکو د پاره کوم.

لیکن چه څه وخت جواهر لال سرحد ته د تلو اراده وکړه نو چه د صوبه سرحد ګورنر انګریز خبر شو نو هغه ډیلي ته لاړه او ویې جواهر لال په خپله ولید و وو ته یې ووېلي چه سرحد ته مه راځه، او چه هغه ونه منله نو بیا یې وایسرای خبر کړو چه پنډت نهرو بیا یې صوبه سرحد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانه شي . والیسرای نهرو ته وویل چه ته سرحد ته مه ځه . نوهغه ورته وویل چه ضرور قبایلو له ځم او سرحد ته راځي . چه څه وخت کیږو د ډیلي نه واپس پېښور ته راغی نو ټول پولټیکل ایجنټان یي را وغوښتل او هغوی یې دهغه د دورې مخالفت ته تیار کړل او د پولټیکل ایجنټا نو نه علاوه مسلم لیګ یې هم په شاو تیاوه . جواهرلال چه پېښور له هوایي جهاز کښې راغی او بیا چه د ډاکټر صاحب چه د صوبه سرحد وزیراعلی وو بنګلې ته تلو نو په چونې کښې مسلم لیګ چیغې وهلې حال آنکه په چونې کښې سیاسي سرګرمۍ بندي وې چا جلوس ویستی نه شو او نه چا چیغې وهلي شوې . تا سو لږ فکر وکړئ چه ډاکټر صاحب د صوبې وزیراعلی ؤ او جواهرلال دهندوستان وزیراعظم او په سرکاري دوره راغلی وو داټول د کیږو شرارت ؤ . او افسرانو او پولیس او مسلم لیګ چه څه کړي دي نو دده په دا پې لي کړي دي . دا ټول مشکلات چه زمونږ په لاره کښې حایل و داټول ګورنر کیږو پیدا کړي وو .

قبایلي علاقې او جواهرلال :

مونږ اول دوره د وزیرستان نه شروع کړه او چه په دوره روان شو نو کیږو په جواهرلال ډېر زور اچولو چه باچاخان سره مه بیا یه چه ډاکټر صاحب راسره دې نو دده څه ضرورت دی ، خو جواهرلال راضي نه شو ، او زه یې هم ځان سره روان کړم . د وزیرستان پولټیکل ایجنټان انګریزان وو هغوی زمونږ مقابله په شریفانه توګه وکړه مونږ اول میرانشاه له لاړو د قبایلو جرګه د محکمې نه راغونډه وه او په محکمه ناست وو او د پولیټیکل او زمونږ د یاره کرسې وې زه جرګې سره په محکمه کښېناستم څنګه چه دوی پولیټیکل پوه کړي وو ، څه وخت چه جواهرلال جرګې ته تقریر شروع کړو نو داخلک ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاخپل اودایي ووي چه مونږ د هندوانو حکومت نه منو . دا زمونږ قبایل و ورو ته عجیبه خلک دي ، جواهر لال خو د دوی د خیر د پاره راغلی ؤ او تقریر کښې هم د ورته دا خبره وکړه چه زه خو ستاسو د خیر د پاره راغلی یم د دی خای نه بیا مونږ د زمکې ته لاړو دوی په د زمک کښې هم د . ا به وشوه خو دومره زیاته وه چه یو ملک جهانګیر چه د اکتر صاحب ورله لاس ورکولو نو هغه لاس ورنه کړو او وې ویل چه ته د هندوانو ملګری یې ، تا له لاس نه در کوم . د د زمک نه چه روانېدو نو زمونږ سره د حفاظت د پاره چه کوم فوځ وو هغه د هندوانو ؤ . دوی جواهر لال ته وویل چه مونږ ته یو تقریر وکړه نو جواهر لال ورته تقریر وکړو او دهغی نه پس هغوی د ګاندهي جي زنده باد او جواهر لال زنده باد او باچاخان زنده باد ناری ووهلې . چونکه په وزیرستان کښې زمونږ د دوری انتظام د فوځ په لاس کښې ؤ او هغه هندوان وو ، نو دلته هیڅ قسم ګړبړې ونه شو .

مونږ چه بیرته میرانشاه ته راغلو نو دا ټول پولیټیکل ایجنټان او ریزیډنټ موجود وو ، نو جواهر لال ترې دا تپوس وکړو چه دا په کوم رنو د دوی په قبایلو باندې انګریزی نو تاسو د دې خلکو د پاره څه کړي دي ؟ هغوی سره د دی خبرې ځواب نه ؤ ولې چه هغوی د خلکو د پاره څه کړي نه وو . نو ما پکښې مداخلت وکړو چه د دې خو د پښتنو د پاره د یرڅه کړي دي . انګریزان زما په خبره خوشحاله شول خو چه ما او ویل چی دا خبره وکړه چه دوی په دې پیسو په پښتنو کښې دا سې بد عادتونه او د پیسې محبت پیدا کړې دی چه پیسې ورته ونیسی نو بیا هر څه کوی او جایز نا جایز نه ګوری . په دې خبره پیرنګیان خپه شول .

بیا مونږ له میرانشاه نه وانه ته لاړو چه دا هم وزیرستان ؤ دلته پولیټیکل ایجنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند ووُ ، دهغه نوم دیوان شیو سرن لال ؤ ، دلته زمونږ د پرلوی استقبال وشو. زمونږ
دمیلمستیا دپاره قبائیلو الګلان راوستلی وو . دجواهرلال نهرو تقریر دلته خلکو په
ډیر مینه شان واوریده او دهغه تائید یې وکړ.

تورخم :

د دغه ځای نه واپس پېښور ته راغلو په سباله مو د تورخم دوره شروع کړه د
خیبر پولیټیکل ایجنټ مسلمان و، صاحبزاده خورشید یې نوم وه جمرود ته ورسیدو
نو سړک ته په لږه فاصله باندې افریدی ناست وو او چه مونږ یې ولیدو نو په لاسونو
کښې یې چیترۍ وې هغه یې مونږ ته وخوځولې او مونږ نیغ تورخم ته لاړو دغه د افغانستان
او هندوستان سرحد و . او څه وخت چه مونږ دغلته چای وڅکله ، بوزلمی افریدی
راغی او پولیټیکل ایجنټ ته یې ووې چه دوی خو زمونږ میلمانه دی ، دوی سره داسې سلوک
په کار نه دی چه مونږ راروان شو او لنډی کوتل ته رانږدې شونو پولیټیکل تحصیلدار
په منډه منډه راغی او ورته یې وویل چه دلته خوشنواری راجمع شوی دی ، مونږ چه
هلته ورورسید و نو هغو خلکو په مونږ کاڼي راوورول ، پولیټیکل ایجنټ زمونږ نه مخکښې وه هغه کوزشو ، هغه سره
چه کوم سپایان وو هغوی ته یې ووې چه په دوی ډزې وکړي نو هغه خلک چه یو څو ډزې پرې وشوې وتښتیده .
زمونږ د موټو شیشې ماتې شوې خو مونږ بچ شوا و په کافوو نه لګیدلې صاحبزاده صاحب یو شریف سړی و
زمونږ دحفاظت دپاره به زمونږ نه مخکښې و . ددوی دې انتظام صاحبزاده صاحب زمونږ دپاره کړې وو
مونږ ددوی نه وخوړه هلته څه خلک هم موجود وو هغوی سره مو خبرې اترې وشوې او واپس پېښور ته راغلو .

د ملکنډ ایجنسی :

بله ورځ زمونږ دوره د ملکنډ ایجنسی وه دغلته هم

ي يو ځينو ته چه د انګريزو وفادار ښي - لو ځينو عزت او ايما شو داری ترينه
رنګي نور خلي [illegible]
- روزنان ترون ته چه ستاسو يم -

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیټیکل ایجنټ مسلمان ؤ شیخ محبوب علي یې نوم و، دی د شیخانو د کلي و ډېر
خراب انسان ؤ، د خیبر په دوره کښې چه مونږ تلونو د دورې انتظام د پولیس په
ذریعه و ډاکټر صاحب ته ما ووی چه د ملکانو د دورې انتظام د فوځ په ذریعه کول
په کار دی لکه څنګه چه په وزیرستان کښې شوی و او که ته د فوځ انتظام نه شی کولی
نو بیا به مونږ د خدائی خدمتګارو په ذریعه د خپل حفاظت انتظام وکړو. ولې چه هلته
پولیټیکل ایجنټ شیخ محبوب علي دی. مونږ خبر شو چه شیخ محبوب علي راغلی دی او
ګورنر کیرو سره یې ملاقات کړې دی. دا سړې د انګریزانو ډېر وفادار او بې ضمیره
ایجنټ و، دی ډېر کمینه سړې ؤ او د ده د لاسه د پښتون قوم ډېر تباه شوی ؤ. په
په افغانستان کښې د برتانوی سفیر هیمفری په چاکرۍ کښې د امان الله خان
حکومت تخته د ده په ذریعه اوړېدلی وه او (بچه سقاو) یې د کابل په تخت کېښنولی و
په ډېره اسماعیل خان کښې د هندوانو خلاف فساد هم ده کړې ؤ ولې چه دی دغه
وخت کښې هلته اسسټنټ کمشنر ؤ، لیکن ډاکټر صاحب یو عجیبه سړې و چه مونږ د
هوائي جهاز نه په رسالپور کښې کوز شو، نو زمونږ د انتظام د پاره صرف پولیس والا
وو. زه ډېر خفه شوم، نو ما ووې چه زه دې دوره کښې دوی سره هډو څم نه ولې
جواهر لال می یوازې پرېښوی نه شو، مونږ د رسالپور نه په موټرو نو کښې روان
شو چه مونږ سخاکوټ ته ورسېدو، نو راحت خان دوی زمونږ استقبال ته ولاړ وو
نو مونږ ورته کوز شو او هغوی سره کښېناستو چه په دې کښې شیخ محبوب علي هم
راغی. یو ساعت پس له دې نه رخصت شو، شیخ زمونږ خلاف انتظام کړې وو لیکن
چه ده کوم وخت مقرر کړې ؤ مونږ د هغه وخت نه مخکښې ورسېدو، مونږ د ده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګله کښې ناناست وو او چای مو څکلې چه په دې کښې مو د خلکو چغې واورېدې د
شپې یې د. ډاکټر صاحب ډېرې خوشامندې کولې، زمونږ نه هم چاپېر ګرځېدو
ډېر خوشامند ګو سړی و. د ده بنګلې سره جوخت، د ده کمرې وې معلومېږی داسې
چه هغه د میلمنو د پاره وی، زه او جواهرلال هغه کښې ځلاستو او ډاکټر صاحب یې
خان، سره یو ځای په بنګله کښې اوده کړو. د ده مونږ له د جرګې راغونډولو څه انتظام نه
وکړه، زمونږ د سخاکوټ راحت خان خدایي خدمتګار راغی، نو مونږ ورته ووې
چه د دې علاقې خلک خبر کړه چه سحر له مونږ له راشي چه شیخ خبر شو نو موټر لې ورله مات
کړو او هغه خپل خلک خبر نه کړه شول او که څوک خبر شو هغه چا مونږ له راپورې نه ښودل
سحر وختي راحت خان راغی او مونږ لې خبر کړو چه شیخ محبوب علي ډېر خلک را
غونډ شتي دي، تاسو خپل د بچاو انتظام وکړئ مونږ سره د وه لارې وې چه هغه کښې
پولیس وو او په هره لاره کښې پولیس سره یو یو پېرنګی و مونږ خبر شو چه هغوی شپې
تېر ولو ته د دې ځای نه د ... ګی له تلي دي چه راحت خان زه د دې قصې نه خبر کړم نو
ما ډاکټر صاحب بېل کړو او ورته مې ووې چه دې شیخ داسې قصه جوړه کړه، شیخ مونږ
ته مخامخ ولاړو او ما چه ډاکټر صاحب سره خبرې کولې نو شیخ مونږ ته غوږ ایښې و
زمونږ خبرې یې واورېدې نو ډاکټر صاحب له راغی او مونږ ته یې ووې چه زه به داسې
حرامي یم؟ آیا ولې پښتون نه یم؟ او ته خو زما پلار یې نو زه به د خپل پلار لحاظ هم نه کوم؟
ډاکټر صاحب کښې دا کمزوري وه چه هغه به د خوشامند و نه ډېر متاثره کېده ما ورته
ووې، چه تر کومه پورې زمونږ کار د راغلي نه دی مونږ نه خو زمونږ د پولیس کار دی او
د ده یو وه مشوره وه او هغه ځکه د شپې د پاره دلته نه و پاتې شوی او د دغه وخته پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی نه وو. خو ده ډاکټر صاحب ته وویل چه راځئ چه ځو! که مونږ شو او که ډاکټر صاحب شو خو روان شوو، د شیخ موټر مخکښې وو او زمونږ موټر ورپسې و. چه قلا له راورسیدو نو دغې ته یو څو انګریزان راوتي وو مونږ ته ولاړ وو. ده موټر ودرولو مونږ هم ودرېدو مونږ د موټر نه کوز شو او دغه انګریزانو سره قلا ته ننوتلو، شیخ صاحب لاړه، مونږ یې یو ځای پرېښودو، څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو، مونږ چه لږ مخکښې شوو نو په سړک یوه لاری ولاړه وه، سړک یې بند کړې و او ډېر خلک د غرځ د پاسه ولاړ وو. د مرده باد د چغو سره یې په مونږ کاڼي راوورول شروع کړل ډاکټر صاحب موټر کښې مخکښې ناست و او زه او جواهر لال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاڼي ولګیدم سترګی را باندې تورې شوې په جواهر لال ورپریوتم. دې په ما راپریوتو، ډاکټر صاحب سره مخکښې د شیخ یو سړی ناست و هغه هم د کاڼو نه سرتیت کړې و د هغه په ملا تماچه وه هغه ډاکټر صاحب ولیدله هغه یې د هغه د قاش نه را واېسته او د موټر نه یې لاس راوښکو او خلکو ته یې ووې چه لیرې شئ که نه ګولۍ درغله خلک وروسته شو او لاړی وو الا ته یې هم ووې چه لیری شه ګنې ګولۍ درغله لاړی هم لیری شوه دا هرڅه د قلا خوا کښې وشو او قلا د سړک په خوا کښې وه او دا د هندوستان وزیر اعظم و خو زمونږ مل د لہ نه هغه پیرنګیان او نه څوک سرکاری مخلک راغلل.

مونږ چه د ملکنډ د غاښي نه راکوز شو نو زمونږ هغه پولیس کارډ او هغه دوه پیرنګیان مخې له راغلل بیا چه مونږ هلته کوز شو نو ټول کنډ وکیر وو د غو پیرنګیانو ته مې ووې چه تاسو زمونږ سنګه کار ډیئ ډکوړئ مونږ په څه حال یو؟ زما خیال و چه محبوب علي به مخکښې هم مونږ ته د مظاهرو د پاره خلک کښېنولي وي. نو تاسو خو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حفاظت د پاره یې چه خه وشو هغه خو وشو خو اوس دومره مهربانی وکړئ چه تاسو دا یوه لاره زمونږ د موټر نه مخکښې کړئ او یوه ورو سته کړئ او چه په لاره سړک سره نژدې خلک وو یښي نو لاړ شئ ورته وايئ او دا د مخکښې لاړ شئ . خلک دې لاړ شي نه کوز شي هغه خلکو ته دې ووايي چه لیرې شئ . که نه لیرې کېدل نو بیا دې پرې لاټي چارج وکړي . که په لاټي چارج لیرې نه شو نو بیا دې پرې دورو ستو لاړ شي خلک هوايي ډزې وکړي بیا مونږ روان شو چه د بګي ته راورسېدو د غلته د پر خلک جمع وو . شیخ محبوب علي هم ولاړ وو او بیا په مونږ د کالو باران شروع شو یو سړي خو په جواهر لال یو ګټه راخلاصه کړه خو ماورته لاس مخکښې کړو ، زما لاس رمات شو خو جواهر لال مې بچ کړو یو بل سړي ؤ چه د غو الو کټو ئ راخیستي وه او چه هغه یې په مونږ راخلاصه کړه نو زه او جواهر لال خو بچ شو خو د ډاکټر صاحب مخ سر او ټول وجود په غولو ګنده شو ، د لته شیخ محبوب علي پولیټیکل ایجنټ ولاړ و او مونږ ته یې ووې چه په دې پوخ سړک مه ځئ چه کوم ځای تاسو له کچه سړک مخې له راشي ، هغه نیغ چارسدې ته وتي دی په هغه لاړ شئ مخکښې تاسو ته د پر خلک ولاړ دي او سړک یې بند کړي دی هسې نه چه لوی فساد وشي زه خو دې مخالف وم ما ورې هم په دې پوخ سړک خو خو زمونږ هغه کار د نه تلو نو په هغه کچه سړک راروان شو او پېښور ته راورسېدو .

سر دریاب :

سبا له زمونږ دوره د خدائي خدمتګار و مرکز عالیه سر دریاب ته وه ، ما د اکټر صاحب ته ووې چه ستا پولیس او ستا پوځ هیڅوک مونږ خان سره نه بیایو ستا انتظام مو په کار نه دی مونږ خپل انتظام بچپله کوو ، مونږ د تلو د پاره د اسې انتظام کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د پېښور نه تر سردریاب پورې د سړک په دواړو غاړو خدايي خدمتګار په وردي
کښې قطار ولاړ وو او د دواړه غاړې محفوظې شوې. زمونږ نظریه خو د عدم تشدد وه خو چه
خلک زمونږ د ملګرو د واقعې نه خبر شوی وو نو هغوی د خپلو خدايي خدمتګارو د امداد او
حفاظت د پاره سره د وسلې راغلل او د خدايي خدمتګارو شاته به ډېر کم تعداد کښې په
دې توله لاره ولاړ وو. کیرومانکی صاحب ته ویلي وو چه د متري سړک چه کوم ځای کښې د
چارسدې په خوا سړک سره یو ځای شوی دی. دغلته د ګوملا کورو نشیخان تیار کړی
چه د دوی په موټرو نو حمله وکړی. خو چه هغوی دغلته د خدايي خدمتګارو زور ولیده نو د
حملې جرئت یې و نه کړې شو. دغه نشیخان د خلیلو سره په پوله د خیبر رېل په یجنسی کښې اوسیږی
د سردریاب مرکز عالیه ته نزدې ګل بیلی سره هم مسلم لیګیانو په ګڼ تعداد کښې را
جمع شوی و، خو د وی هم جرئت و نه کړې شو. د هشتنغر پښتانه سره د لویو لویو ډلو باوسله
زمونږ د امداد د پاره مرکز عالیه ته راغلل او لیګیانو چه د دې خلکو زور او طاقت ولید نو
وتښتېدل.

سحر چه مونږ مرکز له د تللو انتظام کولو زه د کمرې نه بهر راووتم نو څه ګورم چه
د پېرنګیان په انګن کښې ناست دي او فوځ هم په سړک کښې ولاړ دی ما هغو پېرنګیانو
ته وویل چه تاسو تکلیف مه کوئ مونږ به خپل انتظام پخپله کړو. دې سره به دا وی چه تاسو
لاړ شئ او خپل فوځ هم یوسئ او مونږ پسې را نه شئ.

مونږ مرکز ته روان شو، د خدايي خدمتګارو نه علاوه د ومره هجوم جمع شوی
وچه د هغې بیان کولی نه شم مونږ په خیریت سره مرکز ته ورسېدو، مرکز کښې ډېر
مخلوق راجمع شوي وو. جلسه شروع شوه، نظمونه وویلی شول، جواهر لال د پېښکلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر وکړو او ده وویل چه زه ډیر خوشحاله یم چه د پښتنو په مخکښ زما د بدن یو څو څاڅکي وینه توی شوه او زه امید کوم چه دا د مکر فریب او ظلم نه ډک نظام به ډیر زر بدل شي.. د جواهر لال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو ورونو سره یو څو خبرې وکړې او دا مې ورته ووې چه دنیا کښې مشهوره ده چه پښتانه ډیر مهمان نواز دي خو د کور نه کېږو په لمسون هغه روایات پاتې نه شول دلته دوی خپل میلمه سره د و مره سپک سلوک وکړو چه د دنیا به ترې پوزه پټه کړي.. دا هر څه کیږو دی یو پښتون شیخ محبوب علي په ذریعه وکړل شیخ تول پښتانه په دنیا کښې بد نام کړل د جواهر لال گناه دا وه چه ده وې چه زه د پښتنو قبایلو د خیر د پاره په دوره ورغلم او کیږو ورته دې چه مه راځه زمونږ پولیټیکل نظام کښې د دخل مه کوه نو ده ورته ووې چه زه به خامخا درځم، زه د دې ذمه وار یم دا زما مخکه ده او د دی صوبه سرحد ته زمونږ د پښتنو دا با دی، ترقي او د خیر د پاره راغلی و. په سبا له پنډ ته جواهر لال نهرو زمونږ نه ډیلی ته رخصت شو.

مولانا صاحب په خپل کتاب کښې دا لیکلی دی: چه په پښتنو کښې مهمان نوازی لوی اخلاقي صفت دی ولې دوی کښې دا صفت نه ؤ او دوی بخل کولو، په دې ترینه پښتانه بېزار وو. دی وایي چه یو ځل د دوی ملگری زما میلمانه وو چه ما ورته چای یو سره بسکټ راوړل نو هغوی ډیر خوشحاله شول او ما ته یې وویل چه د دې څه نوم دی؟ دا خو د ډاکټر صاحب بنگله کښې مونږ لیدلی وو خو هغه مونږ ته نه وو راکړي.

مولانا صاحب د دې خبرې تحقیق نه دی کړې او دا یې لیکلی ده. زمونږ خو دا تهذیب نه دی، چه یو یې خوري او بل له یې نه ورکوي، مونږ خو داسې یو چه اوس هم څه مونږ خورو هغه خپلو میلمنو او نوکرانو ته هم ورکوو او ورسره یو ځای یې خورو.

دغیر ملي په دور حکومت کښې موږ رقم الحروف ترکړ ... صاحب ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

... ده دو د ورځې ... [illegible]

... په جوړول . میاں مرحوم د هند دق په هوډ او وغل د مولانا صاحب ... کړه

... ۷۱۸ د ښت ... یره یو . ... خوره ... باچه ... ات ... او شل

زمونږ مرکز کښې هم زمونږ. دا قاعده وه چه د ورې ته به کښېناستو او مونږ به کښېناستو

خوراک بخ کړې وُ، د پاسه به شل نور راغلل نو مونږ به کښېناستو هغه به موټو ګرځو کړه . خپلو

کښې تقسیم کړه او په شریکه به مو وخوړه او اوس هم دغه شان کوو .

زه حیران یم چه مولانا صاحب دا خبره د ډاکټر صاحب په هکله کوی، د هغه خو دومره

مهمان نواز وُ چه دا قصه یې افراط ته رسولی وه . زه په دې نه پوهېږم چه د مولانا صاحب

نه کلکتی ته کوم کسان ورغلی وو ؟

دغه شان دی دا خبره هم لیکی چه د انتخاباتو وخت کښې کانګرس د وی ته ډېر

رقم ورکړې وُ خو دوی د ډېرلږ خرڅ کړو نو ځکه د ډېر امیدواران د خرڅ د کمي په وجه فیل

شول. مونږ خدائي خدمتګارو خو هیچرې د کانګرس نه یوه پیسه هم اخیستی نه ده .

بلکه په دې خبره خو اهرلال زمانه خفه شوی وُ او د ډاکټر انصاري صاحب یې شکایت

کړې وُ چه دی ډېر مغرور دی . زه چه به د کانګرس د ورکنګ کمیټی د اجلاس له تللم . نو نورو

ممبرانو به چه د ریل د سیکنډ کلاس کوم خرڅ اخیستو ، ما هیڅکله هغه هم اخیستی نه وُ .

البته که پارلیمنټری بورډ له دوی نه څه اخیستی وی نو هغه به پارلیمنټری بورډ اخیستی

وی . هغه تول په ځای خرڅ شوی دی او څومره کسان چه دوی ودرولی وو ، هغه تول

کامیاب شوی دی او په لوی اکثریت مونږ الیکشن ګټلی دی . نو بیا دا سوال څنګه پیدا

کېږی ؟ د حیرانتیا خبره دا ده چه مولانا صاحب دا اعتراض کوی چه د صوبه سرحد والو

په انتخاباتو پیسی کمی ولګولې . عام عقل خو دا وایی چه که صوبه سرحد کښې خدائي خدمتګارو

مکمله کامیابی حاصله کړه او رقم یې هم کم ولګولو، نو دا د هغوی یوه سیاسی کامیابی

وه . مولانا صاحب په دې هم اعتراض ضروری وګڼلو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجټ پیش کول:

مونږ ته یونوی مشکل هغه وخت پیښ اشو چه لیاقت علی خان د نوی کال بجټ پیش کړو. دا ښکاره د کانګرس پالیسي وه چه معاشي ښکته پورته والی ختم کړي او ورو ورو د سرمایه داړانه نظام په ځای سوشلسټ نظام قایم کړي. د کانګرس دا ایکشن په میننی فیستو کښې هم دا رنګ ویل شوی وو. د جنګ دوران کښې چه مختلف قسم سرمایه دارانو ګټو مه نفعه کړې وه، د هغې په هکله جواهر لال بیانات جاري کړي وو. دا خبره عامو خلکو ته معلومه وه چه ددې رقم ډېره زیاته حصه پټه کړې شوې وه او په هغې انکم ټکس نه دی ادا شوی، د هغې مطلب دا ؤ چه حکومت د دې غټ رقم نه محروم شوی دی. زمونږ خیال دا ؤ چه د هندوستان حکومت ته ددې ټکس د حاصلولو د پاره سخته کارروایي پکار ده. ولې چه دا ټکس (مالیه) واجب ؤ خو ادا شوی نه ؤ. لیاقت علی خان یو داسې بجټ جوړ کړې وو چه په ظاهره د کانګرس د اعلانا تو مطابق وو لیکن دراصل د هغې مطلب د کانګرس بل فامول وو.. داسې چه د کانګرس مطالبې په ناقابل عمل شکل کښې پیش شوی وې. د هغه د ټکس تجویزونو د ملک د دولت مني طبقې نه مفلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان رسول وو. ورسره هغه دا تجویز هم کړې ؤ چه یو کمیشن دې مقرر شي چه د هغه ټکسونو په هکله چه ادا شوی نه دي. تحقیقات وکړي او د هغو د حاصلولو انتظام وکړي. دا خو مونږ. تولو غښتل چه د دولت تقسیم کښې زیات نه زیات مساوات پیدا کړې شي او د هغه خلکو سره محاسبه وشي، چا چه ټکس نه دی ادا کړي. ددې د پاره مونږ اصولي، ډول د لیاقت علی خان د بجټ مخالف نه وو. د کابینې مجلس کښې لیاقت علی خان دویل چه د هغه تجویز د کانګرس د ذمه وارو لیډرانو په بیاناتو مبني دی. هغه دا خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف وکړو چه که جواهرلال بیانات نه وی ورکړی نو د هغه ذهن به دی الوزی ته نه وو تللی. د بجټ په هکله قاعده داده چه وزیر خزانه ټول بجټ د خپللی کابینې د ملګرو وزیرانو په رأی او مشوره جوړوی. ولی دلته نوابزاده لیاقت علی خان خپلو ملګرو ته صرف هغه یوه سرسری جایزه پیش کړه او د مفصل بجټ د پاره یې معنوی په اعتماد کښی وانه خیستل.

ترکومه چه د عامو امورو تعلق ؤ. کابینې د سره اتفاق وکړو، د هغه شان لی د کابینې نه منظوری حاصله کړه او بیا یې بجټ داسی جوړ کړو چه صرف انتها پسندی ته نه وه بلکه د قوم معاشی نظام ته د نقصان رسولو نیت هم ؤ. مونږ به دی پوه وو چه د دا بجټ اصولی طور د کانګرس د سیاست او پالیسی مطابق ؤ. کانګرس ټول عوام د ویلی وو چه مونږ به سرمایه دارانه نظام مخالفت کوو او غریبو له به د ملک په دولت کښی خپله برخه ورکوو، نو د دې وجهی نه اصولی طور مونږ د دې بجټ مخالفت نه شو کولی.

د مونټ بیټن مشن:

لارډ مونټ بیټن د لارډ ویول د بو طرفی نه وروسته د هندوستان ګورنر جنرل مقرر شو، د هندوستان د راتلونکی نه مخکښی د لیبر وزارت دی د خپلو ټولو مسائللو نه او خواهشاتو نه خبر کړی وه مستواتلی هغه ته هدایت ورکړی وچه د ۳۰ جون ۱۹۴۸ نه مخکښی باید هندوستان ته اقتدار ورکړی شی.

د مارچ په ۲۲ باندی ډیلی ته راورسېد او د مارچ په ۲۴ یې د وایسرای او د ګورنر جنرل په حیث سوګند وکه. د سوګند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر وکه، په دې تقریر کښی هغه په دې ضرورت زور واچوه چه خومیاشتو کښی د ننه به د مسائلو د حل خه لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووویستلي شي . دغه وخت دکانگرس او مسلم لیګ اختلافات داسي ځای ته رسیدلي وو چي ددوی ترمیم کول دوساطت نه بغیر بلي جوړه ناممکنه وه . په دی وخت کښي حالات خرابیدل
دملککتی دفسادونو نه وروسته بهار او نواکلي کښي فرقه دارانه فسادونه شروع شوی وو
بیا وروسته په بمبی کښي ګډ بړوشو . پنجاب تر دغه وخته پوری خاموش و . لیکن هغه ته
هم دنا ارامی اوکډودی اثار ښکاره کیدل . ملک خضرحیات خان دمارچ په دویم د
پنجاب دچیف منسټری نه استعفا ورکړی وه . دمارچ د ۴ تاریخ په مظاهرو کښي
۱۳ کسان مړه شو او ډیر زخمیان شو او ددي فرقه دارانه فسادونو اوردوبلې په
نورو برخو کښي هم خورشو . امرتسر ، راولپنډی او ټکسیلا کښي په لویه پیمانه فسادونه
وشول . یو طرفته فوقه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته دحکومت انتظام سست
کیده . مرکزی کابینه کښي دکانګرس او لیګ په مینځ کښي دعدم تعاون په وجه حالات
نور هم خرابیده ، دمرکزی حکومت ارکان هروخت دیو بل مقابلي ته ولاړ وو ، داحکومت
بالکل معطل شوی و دمسلم لیګ سره دمالیاتو محکمه وه چه هغه دحکومت بنیادګڼلی شی
یا د دولوی چیه ددي ټوله ذمه واری دسردار پټیل په سر باندی ده چه هغه وزارت داخله
دځلمان سره د ساتلو په فکر کښي ، دمالیاتو محکمه لیګ ته ورکړی وه . په مالیاتو کښي ډیر داسي
قابل افسران مسلمانان وو چه چا دلیاقت علی خان سره په هره ممکنه طریقه مرسته کوله .

دپیرنګیانو زړه لوبه کامیابه شوه ، هغوی په ملک کښي دداسي حالاتو پیدا کولو کښي کامیاب
شول چه دکانګرس او مسلم لیګ په کور کښي سره پرې نه شو جوړیدی ، او اخر هغوی پیرنګی
ته کښیناستل چه هغه اوس ددي لانجي څه حل راوباسي چنانچه مونټ بیټن د
پیرنګیانو د طرفه خپله دتقسیم هند منصوبه وروړوړ دکانګرس مشرانو ته وړاندی کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوداتاثری ورکووچه اوس په موجوده حالاتو کښې بې ددې نه بل هیڅ علاج نشته .

مونټ بیټن ډېر ذهین او هوښیار سړی ؤ ، هغه به د خپلو ټولو هندوستانی ملګرو د زړونو حال معلوم ولو . هغه چه ولیدل چه سردار پټیل دده د نظریې منلو ته تیار ددی نو دده د په لاس راوړلو د پاره یې د خپل شخصیت او دلفریبۍ ټول طاقت په کار راچولو . په خپلو خبرو کښې به هغه سردار پټیل د غوز سره مشابه کولو چه د هغه پوټکی کلک دی خو چه مات یې کړي نو د ننه یې چغزی د راوځي . د سردار پټیل د تسخیرنه وروسته د هغه جواهرلال ته متوجه شو . اول کښې جواهرلال د تقسیم خبره نه اورېدله او عکس العمل به یې ډېر سخت و . لیکن مونټ بیټن وړ پسې ؤ تر دې چه ورو ورو د جواهرلال د مخالفت قوت هم مات شو ، څنګه چه دا حالت معلوم شو چه د سردار پټیل سره جواهرلال نهرو هم د مونټ بیټن دوی منصوبې سره منې . نو زه ډېر زهیر شوم ، ولې چه مونږ دا د هند تقسیم نه بلکه د مسلمان تقسیم ګڼلو . زما د پخوانه هم دا فکر و او اوس هم دا فکر دی چه کیبینټ مشنن پلان په هر لحاظ زمونږ د مسایلو د حل ډېره ښه لاره ده . ددې نه د هندوستان یو والی او هری فرقې ته د ازاد او باعزته ژوند موقع په لاس ورتلله ، صرف د مسلمان د مفادو خیال چه په نظر کښې وساتو نو ددې نه د بل بهتر صورت امید نه شو کېدی . په کومو صوبو کښې چه ددوی اکثریت ؤ ، هلته دوی ته په داخلي چارو کښې پوره واک اختیار د په لاس ورته . که د وفاقی هندوستان صوبو ته نظر وکړو نو که مونږ بلوچستان له یو صوبایی حیثیت ورکړو نو بیا د به په مرکزی حکومت کښې هم د صوبو په تناسب مسلمانان د غیر مسلمو سره قریباً مساوی حیثیت حاصل کړي .

مولانا ازاد وایي چه "ما په دې ټولو مسئلو ډېر غور وکه . ما سوچ وکړو چه که ند هم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومروه «زه د خپله رأیه څخه بد له کړه . زما خیال دی چه دا د سردار پټیل د اثر نتیجه ده پټیل
په بنګال او ډیل چه بې د تقسیم نه بله چاره نشته . د تجربې نه ثابته شوه چه د مسلم لیګ سره
یو ځای» کار کول ممکن نه دی . کیدی شی سردار پټیل یوی بلی خبری ته هم اهمیت ورکړی وی
چه لا ډ وده لوی» مونټ بیټن ویل چه کانګرس د مرکزی حکومت په کمزوروساتلو صرف د مسلم لیګ
د اعتراض د جواب ورکولو د پاره راضی شوی و او ددې په وجه صوبوته د پوره داخلی خودمختارۍ
حق ورکول شوی و . مګر په یو داسی ملک کښی چه هلته د ژبې ، مذهب او تهذیب دومره
اختلاف وی ، د مرکز کمزوری اتحاد د ښمنو نظریوته قوت ورکوی . د لیګ نه چه ځان جدا
کړی شی نو بیا دیو مزبوت مرکزی حکومت انتظام کیدی شی او داسی قانون جوړیدی شی
چه د هندوستان د متحد ساتلو د پاره به فایده من وی . مونټ بیټن دا مشوره ورکړه
چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښی چه یو څو وړی ټوکړې مسلم لیګ له ورکړی شی نو باقی
هندوستان به یو مزبوت او مستحکم ریاست جوړ کړی شی . په سردار پټیل باندې ددې
دلیل زیات اثر وشو چه د مسلم لیګ سره د اتحاد په وجه به د هندوستان اتحاد او استحکام
په خطر کښی پریوځی . زما خیال دا دی چه یوازی سردار پټیل نه بلکه په جواهرلال نهرو هم
ددی دلیل اثر شوی وو . دغه دلیلونه چه سردار پټیل او مونټ بیټن د د پاره وویل نو د تقسیم
په مخالفت کښی د کانګرس چی په نظریه کښی هم کمزوری راغله . څنګه چه دوی ولیدل چه خلک
د کیبنټ پلان سخت مخالف دی نو دغه په ځای یې د تقسیم د پلان د پیش کولو چه دده
د خیال سره برابر و تیاری وکړه . هرکله چه د تقسیم مسئله په بنګال او د ول منځ ته راغله ، نو
د پنجاب ، او بنګال مسئلی لوی اهمیت پیدا کړ مونټ بیټن وویل څکه چه د تقسیم بنیاد د مسلمانانو
د اکثریت علاقی وی او د پنجاب او بنګال په څینو برخو کښی د مسلمانانو اکثریت دی ، په دې وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوارو صوبو کښې هم تقسیم کول په کار دی. خو د کانګرس لیډرانو ته یې مشوره ورکړه چه دغه سوال اوس مه پورته کوئ او دوی ته یې یقین ورکړ چه په یو راتلونکي مناسب وخت کښې به زه په خپله دغه سوال پورته کړم. په دې وخت کښې مونټ بیټن د تقسیم په باره کښې خپل تجویز تیار کړی و نو د برتانوي حکومت سره د خبرو اترو او د تجویز د منظورۍ د حاصلولو د پاره لاړ او لندن د تلو فیصله وکړه. ما دمې په ۱۴ د مونټ بیټن سره په شمله کښې ولیدل، یو ساعت مې ور سره خبرې وکړې، بیا مې ورته اییل وکړ چه د کیبنټ مشن پلان په خاوره کښې مه سنخوئ. مونږ باید د صبر نه کار واخلو ولې چه د دې پلان د کامیابۍ امید اوس هم شته دی. که مونږ تقسیم په تلوار ومنلو نو هندوستان ته به ډېر نقصان ورسېږي. ما بیټن ته دا هم وویل چه تاله د تقسیم ممکنه نتایج هم په ذهن کښې ساتل په کار دي. د تقسیم نه مخکښې هم په کلکته، نواکالي، بهار او بمبۍ او پنجاب کښې فسادونه وشول. هندوانو په مسلمانانو او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې، په داسې حال کښې که ملک تقسیم شي نو د دوینو ولېښتې به وبهیږي او د دې خونریزۍ ذمه واري به د انګریزانو په غاړه وي. خو مونټ بیټن راته فوري جواب راکړ چه زه تاته پوره یقین درکوم چه زه به هیڅ ګړک فساد او د وینو بیولو ته پرې نه ږدم. یو وار چه تقسیم اصولاً ومنل شي نو بیا به زه حکمونه جاري کړم چه په ملک کښې هیڅ ګړک فرقه دارانه فسادونه کړې شي. خو بیا ټولې دنیا ته معلومه شوه چه د تقسیم د اعلان نه وروسته د ملک په ټولو برخو کښې د وینو لښتې وبهېدل او بېګناه ښځې او ماشومان قتل شول او د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنیوي د پاره هیڅ سودمند تدبیر ونه کړې شو.»

دایرکټ اکشن او مساوات:

پنجاب کښې د هندوا او مسلمان جګړه شروع شوې وه، دا خبرونه چه به په پښاور نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دراتلل نو ددې په وجه به د هندو او مسلمان نفرت او کشیدګي زیاتېده لیکن چه په ۱۹۴۶ کال کښې په هندوستان کښې کوم فسادونه شروع دو نو په کلکته کښې چه د مسلم لیګ له طرفه د ایرکټ اکشن وشو نو دغه اور ته یې د تیلو کار ورکړو. د کلکتې په ښار کښې خو د مسلم لیګ د لاسه ډېر لږ هندوان مړه او تالا شو. خو هندوانو ددې بدله په بهار کښې واخیسته مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي، دوی په کلکته کښې دومره خلک مړه او لوټ کړه چه څومره په بهار کښې مړه کړل، لوټ یې کړل او یوه لویه تباهي یې وکړه .. زه پخپله د غلته د مسلمانانو د امداد پاره تللی وم، مونږ به کله ناکله سهروردي صاحب ته ویلې چه دا به په بهار کښې چه د مسلمانانو دومره بربادي وشوه، د مسلم لیګ د ډایرکټ اکشن په وجه وشوه او تاو کړه نو هغه به وې چه ما سره لیکلي خط شته که د رښتیا او وو دروغ نو هغه به ښکاره کړم. د کلکتې په ښار کښې د بهار خلک مړه شوي وو، بیا د بهار د بدل داخیستو په بانه په ټولو کلي کښې په هندوانو ډېر زور او ظلم وشو د پیرنګیانو دا پالیسي کامیابه شوه چه: (یوټ ډالوا او حکومت کړو.) انګریزان د مسلم لیګ په دغه کار ډېر ډېر خوشحاله وو ځکه چه د هندوستان په دې خرمستو باندې انګریز «نوکرشاهي» دانګلستان د مزدور پارټۍ حکومت باندې داوا ضحه کول او ثابتول غوښتل چه د هندوستان، خلک د ځنا ورو په شان دیو بل وینو څکلو ته تږي ناست دي او دیو بل غوښو خوړلو او ځرمن و ښکلو پسې دي او دا چه د بنیاد مو په شان دا وسپل و شعور خو په دوی کښې وو دک دی د دې د پاره په دوی کښې دانګریزانو حکومت ضروري دی، او دوی له خپل ځ حکومت، مه ورکوئ او که دا سې ونه شوه نو دوی به پخپلو کښې یو بل تباه او برباد کړي.

ته بهار کښې: مسلم لیګ دانګریزانو پیداوار دو، ددې د پاره هغوی د صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خوښ کړل او د امن او سلامتۍ د خرابولو دپاره مسلم لیګ او پیرنګیان په یوه سلا وو.

د دوی په دومره تباهۍ د مسلم لیګ زړه یخ شوی نه و هغوی په فرقه دارانه مسازشونو کښې لګیا وو د هغوی فساد ذپلو مظلومانو نه یې سیاسي فایده اوچتوله او هغوی ته یې د اترغیب ورکولو چه بنګال ته هجرت وکړي. زه د دې مظلومانو په فکر کښې پروت وم چه دوی به بیا څنګه پخپلو کلو او کورونو کښې اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیګ د داسې تابیا باندې خبر ولی وو چه زما خبرې په هغوی ښې نه لګیدې، د دې دپاره زه د مسلم لیګ لیډرانو له ورغلم دا خلک د محمد یونس بیرسټر په یو عالیشان مکان کښې د ډیره وو چه کله زه هغوی له ورغلی یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښې اخته وو او ما ته به یې اووئیل چه مونږ تاسره خبرې نه کوو او چه بیا ناظم الدین ورته ووئیل چه مونږ له په کار دې چه ورسره خبرې وکړو نو دوی زما خبرو اوریدو ته تیار شول ما هغوی ته ووې چه تاسو له دا غلی یم او تاسو ته دا عرض کوم چه د دې خلکو ډیره تباهي شوې ده او اوس به ښه دا وي چه دوی معاف کړي نور یې مه تباه کوئ او دا څومره تباهي چه د دوی وشوه دا لږه ده څه؟ دا تاسو چه دوی ته د بنګال د هجرت مشوره او ترغیب ورکوئ نو که په حقیقي معنو کښې د دوی هلته ابادوی نو زما په دې هیڅ اعتراض نشته او که دوی د خپلو سیاسي غرضونو سنبکار کول غواړئ او که دوی نه سیاسي فایده اوچتول غواړئ نو دا مناسب نه دی دوی ډیر تباه او برباد شوي دي. لیکن د دې مسلم لیګو په زړه کښې د رحم نه ماخیل زور مهربان فیروزخان نون هم دلته شپارس کاله پس ولیدو. ما نتوی نه پوښتنه وکړه چه تاخو دې چه مونږ به مشوره وکړو، نو تا له به ځواب درکړو نو تر اوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری خوښي ماله هغه ځواب نه دی راکړی ؟ دی حیاناک سړی و. ستړګی یې ښکته کړی او څه ځولواړ یې راکړو، حال دادی چه د شملې په دعوت کښی ده زمانه شکایت کړی وچه تاسو کانګرس سره شوی، ماورته ویلی وو. مونږ خو تاسو ته درغلی وو، خو تاسو زمونږ امداد ونکړو، او مونږ خو په یولوی مصیبت کښی وو. نوځکه کانګرس ته لاړلو. که تاسو پنجاب اوس هم مونږ سره ملګری کیږئ نو زه اوس کانګرس نه استعفا ورکوم، ده دوی چه مونږ مشوره وکړو نو ځواب به درکړم.

مسلم لیګیان دیونس بیرستر په ښکله کښی ناست وو، خو ولې، تحکل یې کول او د پتنې د ښاروانه بمسروتی نه شول او د بهار مسلمانان چه کلونه راتښتیدلی وو او په کیمپونو کښی وو د اکثرو ونه خپل مال پخپلو کورونو کښی ښخ پاتی شوی وو، هغوی غوښتل چه مونږ سره څوک لاړ شی او د دغه مال را وښکلو کښی مونږ سره مدد وکړي، خو مسلم لیګ خو د یوې نه د ښارو وتی نه شو.. دوی چه د مسلم لیګ نه مایوسه شو نو بیا یي ماته ووې چه ته به مونږ سره لاړ نه شی؟! مونږ پخپلو کورونو کښی مالونه ښخ کړي دي چه هغه را وباسو ما ورته ووی چه زه خو دلته د ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم څه وخت چه وایي درسره ځم نو هغوی به ما روزانه څو څو کسان پخپل موټر کښی خپلو کلو ته بوتلل او هغه خپل مالونه به یي را وښکل، هندوانو به ورته د بلو، بلو کتل خو زما په وجه به یي څه ویل نه. زه دوی پسی کیمپونو ته لاړم او ورته مې وویل چه بورسات شروع کیدونکی دی راځئ چه زه مو اباد کړم خو دوی زما دا خبره ونه منله ځکه چه دوی خو مسلم لیګ بنګال ته روان کړي وو خو چه د بنګال د تللو په لاره کښی ورته ډیرې تکلیفونه او مصیبتونه پیښ شو نو بیا ماله راغلل، بیا زه د بهار حکومت ته ورغلم او هغه تواړل، وقیدیان خو ما سره د هزاری باغ په جیلخانه کښی پاتی شوی وو، هغوی دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر د دوی دا بادولو انتظام وکړو او ګاندهي جي چه په نوا کلي کښې ؤ هلته چونکه د هندوانو
بر خلاف فسادونه شوی وو نو ګاندهي جي هلته په دوره ؤ. ما چه ورته خبر وکړو نو هغه
د نوا کلي دوره پریښوده او دلته بهار ته د مسلمانانو د امداد په باره راغی. مهاتما جي زما
د خط په لیدو دلته راغی او هغه کار نور هم په تېزۍ روان شو ما ته پیارې لال وویل چه
ګاندهي جي څه وخت نوا کلي ته راغی نو مونږ ته یې وویل چه تاسو دلته دغه شان ناست
یئ او خپله هغه کښې نه ناستو او چه په کومو ځایونو زور زیاتي او ظلم شوی ؤ دی به هلته
تللو او د هغه ځای خلکو ته به یې ډاډګیرنه ورکوله او خدمت به یې کولو د هغه په لیدو د
مونږ کښې هم جرئت او همت پیدا اشو بیا مونږ هم د هغه په شان په هغو مظلومانو
ګرځېدو او سړی څه کوی چه ښځې به هم ګرځېدې او نه به وېرېدې" په دی بنیاد
هغو خلکو کښې ډېر ښه اثر وشو ولی دلته پټنه (بهار) کښې دا حال ؤ چه مسلم لیګ
لیډران د وېرې نه د پټنې ښار کښې ګرځېدی نه شو چه د کوم قوم لیډران زړه ور وي
هغه قوم کښې هم زړورتیا پیدا اشي. او چه د کوم قوم لیډران بزدل وي هغه قوم کښې
بزدلي پیدا اشي. ما ته پیارې لال بله خبره دا هم کړې وه چه پټیل په بهار کښې زما [illegible]
مخالف وو خو ګاندهي جي ورته وویل چه دا مناسب نه دی.

مردولا بهن هم ګاندهي جي سره ملګرې وه او هغه دغه وخت د ګاندهي جي سکرټري
وه د هغې هم مسلمانانو سره ډېره همدردي وه چه څومره مسلمانان به راغلل نو مردولا
بهن به هغوی ګاندهي جي ته بوتلل او هغه ته به یې خپل مصیبتونه او تکلیفونه بیان
کړل. دا خبره د کانګرس د مشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړو چه "دا (مردولا بهن)
ګاندهي جي نه لېرې کړي او لېرې کوله یې. نو هغه ماله راغله او ما ته یې دا قصه بیان کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودانه یې دووې چه اوس خو ماستاسو نه جدا کوي . ماورته دویل ته هیڅ پروا مه کوه ، تا هیڅوک د ګاندهي جي نه لیری کولی نه شي . نو زه لاړم او ګاندهي جي ته مې وویل او هغه پاتې شوه . زه په بهار کښې وم . ما غوښتل چه بهاریان سره دوباره اباد کړم او ددې د پاره ملتله دیره وم ... خو چه څه وخت په پنجاب کښې فسادات شروع شو نو ما سره فکر شو . بیا ګاندهي جي ماته دویل چه دا کار به زه کوم ، ته ته سرحد ته لاړ شه ، نو زه سرحد ته راغلم . په صوبه سرحد کښې دخدايي خدمتګار په دتحریک په وجه دمسلمانانو ، هندوانو او سیکهانو تعلقات ، ډیر ښه وو ، ښه څه چه د ورونو په شان وو . دا تحریک دخدای د مخلوق دخدمت او انسانه نیت تحریک ؤ . دې تحریک په مسلمانانو ، هندوانو ، سیکهانو کښې دمینې محبت او خدمت جذبه پیدا کړې وه چه بخوا یې مثال نه ؤ . دا تحریک کلیوال تحریک ؤ ، مرکزي هم په کلیو کښې ؤ . ځکه چه اکثریت قوم په کلو کښې اوسي . ددې تحریک فرق د نورو تحریکونو داؤ چه د نورو تحریکونه د ښارونو نه شروع کیږي او په کلو کښې خوریږي . مګر دا تحریک د کلو نه شروع شو او په ښارونو کښې خور شو .

تاتاریخ دا ښیي چه د ښارونو تحریکونه د حکومتونو د لاسه خراب شوي او له منځه تللي دي . مګر کلیوال تحریک څوک په آسانۍ ختمولی نه شي لکه زمونږ دخدايي خدمتګاری تحریک چه د ډیرو ظلمونو ، کړاوونو ، مصیبتونو باوجود چا ختم نه کړې شو او تر اوسه پوری جاري دی ، په بهار کښې چه کوم فسادونه وشول نو زمونږ دصوبې نه دمسلم لیګ رضاکاران بهار ته لاړل . ددې خدمت له تللي نه وو . ددې په هندوانو او مسلمانانو کښې نفرت زیاتولو له تللي وو او چه دهغې ځای نه واپس راتلل نو ډېر هلو ګې یې له ځان سره راوړل ، او په سرحد کښې کلي په کلي وګرځول او زمونږ په خلاف یې تو به پرا پیګنډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او مطلب یې دا ؤ چه په صوبه سرحد کښې هم د هندو او مسلمانانو او سکهانو په مینځ د نفاق او فساد اور بل کړي. ولې فساد یې ونه کړی شو او په خپل مطلب کښې کامیاب نه شول. ولې چه دلته د خدائي خدمتگارو د تحریک په برکت د فساد او د دښمنۍ جرړې ایستلې شوې وې.

خو چه لارډ مونټ بیټن د هندوستان د تقسیم اعلان وکړو او دا یې هم وویل چه په صوبه سرحد کښې به ریفرنډم کیږی، د دې زمونږ په صوبه ډیر خراب اثر وشو او دلته هم فسادونه شروع شول. نو بیا مسلم لیګیانو د پېښور په بازارونو او لارو کوڅو کښې بیګناه خلک قتلول شروع کړل. د پېښور ښار د بازارونه بند شو، هندوان، سکهان په خپلو کورونو کښې قید وو، بهر ته راوتی نه شول. په کورونو کښې هم د دوی عزت، دولت او سرونه محفوظ نه وو.

چه مونږ پوه شو چه سرکاری افسران زمونږ سره هیڅ قسم امداد ته تیار نه دی بلکه هر څه زمونږ د وزارت د بدنامولو د پاره کوی، حکومت زمونږ د خوا افسرانو زمونږ خبره نه منله نو مونږ فیصله وکړه او امین جان سالار اعظم ته مو حکم وکړو چه لس زره باوردی خدائي خدمتگار پېښور ته راولیږی. د حکم د رسیدو سره سم لس زره خدائي خدمتگار پېښور ته راغلل او د دا تلو سره یې هندوان او سکهان د د خپلو کورونو نه بهر راوېستل، د کانونه یې پرانیستل او کارونه یې شروع کړل. د دوی په دکانونو د خدائي خدمتګارو پیرې ولګیدې، چه مسلم لیګیان ورته نزدې نه کړی او د هندوانو، سکهانو مال، ځان او عزت محفوظ شو. د غه شان په ټوله صوبه کښې چه کوم کوم ځای خدائي خدمتګار وو هلته د هندوانو، سکهانو مال، ځان عزت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن وُو. په دووی کښې بعضې انګریز پرست هندوان هم وو چه د پیرنګیانو او لیګیانو په اشارا رووګې، بدل او دا مطالبه یې کوله چه د خدایي خدمتګارو حکومت دې لیرې شي او صوبه کښې دې ګورنر راج قایم شي، په دې نه پوهیدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې ده او خوګولو د نه جوړه کړې وه خو چه څه وخت دلا د ډلویې مونټ بیټن او کانګرس د مشرانو په مینځ کښې د زمونږ په سر سودا وشوه. سودا په دې وشوه چه لارډ مونټ بیټن ورته وویل چه پنجاب او بنګال به زه درته تقسیم کړم خو تا سو ددې په بدل کښې صوبه سرحد پریږدئ ددې او ریفرنډم ومنئ. بیا یې په دریم جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم اعلان وکړو او دا یې هم وویل چه په سرحد کښې به د خلکو تپوس کیږي. نو تا سو خود دې پیرنګي د دې ظلم او بې انصافۍ ته وګورئ چه پنجاب تقسیمیږي، بنګال تقسیمیږي هلته د خلکو تپوس نه کیږي بلکه د اسمبلۍ نه کیږي او د لته زمونږ په صوبه کښې د اسمبلۍ نه څوک تپوس نه کوي او د خلکو نه تپوس کیږي. حال دا دی چه زمونږ الیکشن خو په هندوستان او پاکستان خو میاشتې مخکښې شوی وُ. خلکو خو رایه ورکړې وه دوباره یې څه ضرورت وُ؟ که د کانګرس مشرانو زمونږ سره بې وفایي کړې نه وې او د تقسیم مسئله یې منلې نه وې نو په صوبه سرحد کښې به د هندوانو، سیکهانو او مونږ ته دومره د سر او مال زیان نه وې رسیدلی او نه به سیکهان او هندوان دومره تباه او برباد شوي وو.

د دغه وخت مسلم لیګیانو حکومت نیولی وو او جیلونو کښې یې اچولي وو د لنډۍ خټونه رډئ» دوی خو جیلخانو تیرولو نه دي، ددوی هغه قید او جیلخانې خو نه قید وو او نه جیلخاني، د دوی د پاره ریسټورانټ وو، څه عجیبه لوبه وه. د شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به کورته تلل، دوړځی به بازارونوکښې ګرځېدل، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به یې مجلسونه کول ددې وجه داوه چه ګورنر زمونږ د وزارت سره تعاون نه کولو او زمونږ مخالف وو.

دوی چه بیا د جېل نه راووتل او دیلي ته راغلل زه هم په دیلي کښې وم، هلته مادوی ولیدل او ثمین جانخان ته مې وویل چه یه! هلکه دا پاکستان چه جوړېږي، نو لږ خو فکر وکړئ. دې کښې به د پښتنو څه حال وي، اکثریت خو د پنجاب دی نو اقتدار به هم د پنجاب وي، نو ده راته وویل چه اوس یې جوړوو او که بیا پکښې زمونږ خیر نه وو نو بیا به یې وران کړو. افسوس دی چه ثمین جانخان اوس نشته ګني ما به ترې تپوس کړی وی چه راشه وګوره چه اوس پاکستان کښې د پښتنو څه حال دی..

د تقسیم اعلان:

څه وخت چه مونږ بیتن د مې په ۳۰ د دیلي ته واپس راغلي نو د جون په ۳ یې د هندوستان د تقسیم په باب د برتانوي حکومت له خوا د منظورشوي منصوبې اعلان وکړو، د دې منصوبې په اعلان کېدو سره د هندوستان د متحد پاتې کېدو ټول امید ونه ختم شول،، برتانوي حکومت د تقسیم د مسئلې په دومره زړه منلو کښې د هندوستان نه زیات د خپلو مفاد خیال ساتلی وو، ولې چه یو داسې ریاست چه اقتدار یې د مسلم لیګ په لاس کښې وي د برتانوي اثر په حلقه کښې زیات پاتې کېدی شي.

د ورکنګ کمیټي اجلاس:

بیا په دغه تاریخ په دې نوي حال باندې د غور کولو د پاره د کانګرس د ورکنګ کمیټي غونډه وشوه، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه خوله پخوانه د تقسیم طرفدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کیبینټ مشن مخالف وو، مګر په غونډه کښې چې ګاندهي جي هم د تقسیم طرفداري وکړه، نو مونږ ټول حیران پاتې شو. بله مسئله په سرحد کښې د ریفرنډم مسئله وه دا مسئله هم د لارډ مونټ بیټن په منصوبه کښې راغلې وه په دغه خبره هم ډېر بحث مباحثه وشوله او دلایل پېش شول، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه دلته هم په ورکنګ کمیټي ډېر زور واچولو او اخر ورکنګ کمیټي دا خبره هم ومنله او د ملک د تقسیم او صوبه سرحد کښې د ریفرنډم خبره د واړه ومنلې شوې.

زه حیران شوم چې دوی دا ټولې فیصلې کړې وې نو دا ما سره یې بیا جرګې او متنګونه ولې کوکول.

په دې وخت کښې ما ورکنګ کمیټي ته یو اپیل وړاندې کړو او دا مې ورته اوویل چې مونږ همېشه د کانګرس ملګرتیا کړې ده او لاس مو ورکړې دی اوس که کانګرس مونږ یوازې پرېږدي د دې او له مونږ سره امداد ونه کړي نو په صوبه سرحد به د دې ډېر خراب اثر پرېوځي که کانګرس خدايي خدمتګار د شړمخانو خولې ته هم داسې پرېږدي نو دا به د صوبه سرحد سره غداري به وي، د ګاندهي جي په زړه باندې د دې اپیل زیات اثر وشو او وې ویل چې زه به د مونټ بیټن سره په دې مسئله خبرې وکړم.

په سبا له زه او ګاندهي جي وایسراې لارډ مونټ بیټن ته ورغلو هغه سره مو خبرې وکړې هغه په دې کښې د جناح صاحب شرکت هم ضروري وګڼلو، څه وخت چې جناح صاحب، ګاندهي جي او زه یو ځای شو، نو جناح صاحب وویل چې دې زما مسلمان ورور دی زه به ده سره ځان له خبرې کوم، نو ما ګاندهي جي ته وویل چې دده داسې خوښه ده، نو که ستا اجازه وي، نو زه به ورسره ځان له خبرې وکړم، هغه ما ته وویل ډېر ښه. جناح صاحب ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل چه تا سوته د

شو. اصل کښي ما

لیک ترمنځ، تولی فیع

ماولوستو نوزه دد

چه داخبری خو فیصلا

هغه ښخنکه دکانګهی ج

چه که ددی فیصلی نه و

په دي باره ک

» دپاره دکانګرس ورګډ

» سرحد دمستقبل په

» عجیبو مشکلاتو کښي غو

» کړي وه او دلیک یی مخ

» لیک دسخت مخالفت په موجودلی لښي هم په دې موبه ښي دوی دکانګرس حکومت

» په جوړولو کښي کامیاب شوي وو او داحکومت یی اس هم برسراقتدار او د تقسیم په

» وجه دوی او کانګرس دواړو ته یو تکلیف ورکوونکی حالت پیدا شوی او، په اصل کښي

» دتقسیم مطلب دا وچه دوی او ددوی پارټی یعنی خدایی خدمتګار د مسلم لیګ رحم

» وکرم ته پریښودل شی ."

" مونږ پوهیږو چه په عبدالغفار خان به ددې فیصلی څنګه اثر شوی دی، دا سې

» ښکاریږي چه دغه وخت دوی خپل هوش او حواس بالکل بایللی وُ، څو د دقیقی د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوبي نه نه، پو لفظ هم راونه وتو، بیا دوي ورکنګ کمیټي ته اپیل وکړو او ورته یې وریاده کړه
چه دوی تل دکانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس که کانګرس دوی یوازې پرېږدي نو به
صوبه سرحد به دوی پر خراب اثر پریوځي، ددوی دښمنان به په دوی پورې خاندي
او ددوی دوستان به وایي چه ترڅو کانګرس ته د صوبه سرحد ضرورت و نو دوی خدایي
خدمتګاران حمایت یې کاوه خو کله چه یې د مسلم لیګ سره د مصالحت خواهش پیدا شو
نو بیا یې د صوبه سرحد او ددوی د لیډرانو سره مشوره قدري هم و نه کړه او د تقسیم
مخالفت یې پرېښود. خان عبدالغفار خان څو ځلې دا خبره بیا بیا وکړه چه کله چې
کانګرس سره خدایي خدمتګار د شرمښانو خولو ته وغورځول نو دا به د صوبه سرحد سره
غداري وي.

مونږ د ورکنګ کمیټي د دغه غونډې نه پس واپس خپلې صوبې ته راغلو، حکومت ته
مو وئیل چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی نو په داسې حالاتو کښې دلته د ریفرنډم ضرورت
نشته. و وایي چه ددې په ذریعه به دلته په خلکو کښې یوه د دښمنۍ او ترینګلې فضا پیدا شي.
چونکه والیسرای دا خبره ونه منله، ددې وجې نه مونږ بیا د صوبې جرګه راوبلله او دا حالات
مو ورته د دغه جرګې په وړاندې کښېښودل. د صوبې جرګې فیصله وکړه چه که سرکار دلته خامخا
ریفرنډم کول غواړي نو بیا په کار دي چه پښتنو له پوره حق خودارادیت ورکړي او د هندوستان
او د پاکستان نه علاوه د پښتنو په خپلې ازادې صوبې پښتونستان باندې هم ووټ واخلي.
خو څو چه کله پېرنګیانو ددې مطالبې د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبې
په ریفرنډم کښې شامله نه کړه. نو بیا جرګې دا فیصله وکړه چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی
ددې وجې نه دلته ریفرنډم ته هیڅ ضرورت پاتې نه شو. او که حکومت خامخا ریفرنډم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی نو مونږ به په هغې کښې حصه نه اخلو.

د کانګرس او مونټ بیټن سازش:

اصله خبره داوه چه دا لویه واقعه چه څنګه وشوه هم دغسې کیدونکې وه،، ولولی چه ددې د پاره د پخوانه تیاری شوی وې. هغه وخت چه مونټ بیټن د تقسیم د اعلان نه مخکښې د سرحد په دوره راغلی و په سرحد کښې دفعه (۱۴۴-۱۴۴) لګیدلې وه او په جلسو پابندی وه. د صوبه سرحد ګورنر سراولف کیرو چه زمونږ سخت مخالف و او د مسلم لیګ لوټولو حامی و هغه په لارډ مونټ بیټن د اثر اچولو د پاره د سرحدی قبایلو نه په ډېر زیات شمېر کښې د د پولیټیکل ایجنټانو او خپلو ملکانو په ذریعه خلک راجمع کړل. لارډ مونټ بیټن ته ئې یوه لویه تماشه جوړه کړه، او دغو په وخت کښې ئې لارډ مونټ بیټن ته داووئیل: چه دا دې پښتنو له داسې سزا ورکول په کار دی چه د دوی بچې ئې یاد ولري. ولې چه په هندوستان کښې لس کروړه مسلمانان وو هغوی زمونږ مخالفت ونه کړو او دوی زمونږ مخالفت کښې د د کانګرس سره ملګری شول. لارډ مونټ بیټن دا ټولې خبرې په زړه کښې واچولې او دیلی ته روان شو. هلته خو پټیل د هندوستان تقسیم غوښتو، او ده داغوښتل چه پښتنو ته سزا ورکړي او د مسلم لیګ په حواله ئې کړي، د دې دواړو اتفاق په دې وشو چه کانګرس غوښتل چه بنګال او پنجاب دې تقسیم شي او لارډ مونټ بیټن غوښتل چه سرحد کښې دې ریفرنډم وشي. نو لارډ مونټ بیټن دوی ته داووئیل چه زه ستاسو دا خبره منم، او پنجاب او بنګال به درته تقسیم کړم خو دې په بدله کښې تاسې زما دا منئ چه په صوبه سرحد کښې دې ریفرنډم وشي. نو کانګرس په صوبه سرحد کښې ریفرنډم و منلو او مونټ بیټن ورته پنجاب او بنګال تقسیم کړل او د دوی دواړو سودا زمونږ په سر د وشوه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي یې، خدمتګارو خومره خواري وکړه چه هندوانو او مسلمانانو سره نژدې شي او زه که په کور کښېنوی وم، که په صوبه سرحد کښې وم، که په هندوستان کښې ما ددې دپاره ډېر کوشش کړې دی چه د هندوانو او مسلمانانو ترمنځه مینه محبت، اتحاد او اتفاق پیدا کړم او نفرت او دښمني ترې لیرې کړم. دا کار تر ډېره حده پوره وشو مګر د تقسیم نه پس تاسي وګورئ چه اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړي وو هغه په سیند لاهو کړی شو. په پاکستان کښې په هندوانو او سکهانو څه تېر شول او په هندوستان کښې په مسلمانانو څه تېرېږي؟ داسې نفرت او دومره نفاق پیدا شو چه د اصلاح امید یې هم له منځه لاړ او ډېر ډېرې لانجې ترې راپیدا شوې.

د کانګرس بې وفایي:

کانګرس خود پېژنګیانو سره د شپېتو کالو راسې د ازادۍ اخیستلو دپاره په جدو جهد لګیا و، خو انګریزانو ورته پوره ازادي څه چه نیمګړې ازادي هم نه ورکوله، مګر کله چه پښتانه ورسره په دغه جنګ کښې ملګري شول او پښتنو په قصه خوانۍ، ټکر، اتمانزو کوهاټ، هاتي خېلو او میروس کښې قربانۍ ورکړې او دغه شان زمونږ د قبایلي علاقې غیرتي پښتنو دې پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښې غزاګانې وکړې. د انګریزانو توپونو او ټانکونو ته یې خپلې سینې ډال کړې او د دوی مخې ته لکه غر ودرېدل نو دا انګریزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کښېښوده. مونږ خود کانګرس سره په دې دې وعده د ازادۍ په جنګ کښې ملګري شوي وو چه وطن به په ګډه ازاد وو او د پېړۍ پېړۍ غلامۍ نه به خانونه خلاص وو، مګر چه وخت راغی نو بیا مونږ سره د شوو وعدو هېڅ هېڅ خیال و نه ساتلی شو، زمونږ نه زمونږ د مستقبل په هکله هېڅ پوښتنه و نه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د پاکستان او هندوستان د يو ځای کيدو ريفرنډم را باندی په زور را وتپلی شو او د زمونږ په سر دغه لويه سودا وشوه. قربانی مونږ وکړې، وينی زمونږ توی شوې، مالونه، جايدادونه زمونږ تباه شول او گټه يې نورو ته ورسيده. د کانگرس مشرانو خو به په ټولو معاملو کښې زمونږ نه پوښتنه کوله، زما د سلا مشورې نه بغير به يې هيڅ نه کول. مگر په دې لويه اهمه مسئله کښې زما سره مشوره خو څه چه خبر هم نه کړې شوم. زما خپگان په دې خبره دی چه د کانگرس ورکنگ کميټی په هم زمونږ سره امل اداو هلې دی ښکاره نه کړه. دوی مونږ له پښتو، لاسونو وتړلو او مسلم ليگ ته يې حواله کړو. مونږ خو د مسلم ليگ نه اليکشن گټلی ؤ نو بيا بل اليکشن ته څه ضرورت ؤ. که چا زمونږ سره نوی ريفرنډم کولی نو په کار وو چه زمونږ په مطالبه يې د پاکستان او پښتونستان په سوال کړې وی. دا ريفرنډم خو په پاکستان او هندوستان ؤ او مونږ د کانگرس د بې وفايۍ په وجه د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې ريفرنډم کښې شريکيدل نه غوښتل او بايکاټ مو ورپسې وکړو. مونږ ته به پته نه لگيا نو ويل چه د کانگرس ملگرتيا پرېښې دې نو مونږ به چه هندوستان له څه د ورکوو دهغې نه زيات تاسو له درکوو. ليکن مونږ کانگرس پرې نه ښودو خو دوی مونږ پرېښودو. د دې په افسوس خبره خو داده چه مونږ دوی سره څه وکړل او دوی را سره څه وکړل؟

د سردار پټيل او راجه گوپال اچاريه نه خو زما گيله نشته. زما گيله د جواهر لال نهرو او د گاندهي جي نه کيږی چه هغوی هم په دې معامله کښې ورسره اتفاق وکړو. د کانگرس ليډرانو ويل چه چه او سنی حالات را پيدا شو يکی چه بله لار نشته. نو زه وايم چه دا حالات چا را پيدا کړل؟ دا حالات خو دوی را پيدا کړل. که دوی هندوستان تقسيم کړی نه وای نو د هندوستان او هندو مسلمان د دا دومره تباهي او بربادی به نه وی شوی.

څه چه وشول هغه وشول او د مولانا ازاد خبره څه چه مي دليل دا يو خوب ؤ. چه خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زه وا وایم چه دا یو سازش ؤ، دا یوه بې وفایي وه، او دا یوه غدارې وه چه د ... سره وشوه.

ز زمونږ په ملک کښې ځینې کسان شته چه زمونږ د بل خواهانو په لمسه زمونږ خلاف، د داسې پراپیګنډه کوي چه خدایي خدمتګارو څه وکړل؟ او دا هم وایي چه عدم تشدد دلته څه وکړل؟ او زمونږ د پرساده کان ورونه د خود غرضو کسانو د دې خبرو نه متاثره کېږي. نو زه دوی ته وایم چه د خدایي خدمتګارې د دوه مقصده وو: یو یو د ملک ازادي او بل په پښتنو کښې د قامولۍ، ورورولۍ، مینې محبت اتفاق او اجتماعي ژوند احساس پیدا کول.

تاسو خو وکورئ. دا احساس خو پیدا شو، او ملک هم ازاد شو. او بیا دې ته وګورئ، چه دا هر څه د عدم تشدد په ذریعه وشو، تشدد د خونه دې شوی. تاسو وګورئ، خدایي خدمتګارې په خلکو کښې د مسلمان، هندو او سکه په زړونو کښې دا داسې مینه محبت پیدا کړو او داسې د ورورولۍ جذبه یې راوپښه کړې وه چه تر او او وسه پورې هغه هندوان او سکهان چه د صوبه سرحد نه په زوره ایستل شوي وو ددې، او هند ته تللي دي ځان ته اوس هم خدایي خدمتګار وایي. هر کله چه زه هندوستان ته تللی یم نو هغه مینه او محبت د هغو هندوانو او سکهانو په زړونو کښې محسوسوم. تاسو وګورئ چه څه وخت په هندوستان کښې د تقسیم په وخت کښې فسادات شروع شول. نو خدایي خدمتګارو دلته د خپلو هندوانو او سکهانو د حفاظت د پاره څومره تکلیفونه تېر کړې دي او کوم ځای کښې چه خدایي خدمتګار وو نو هلته یې دوی بچ کړې او د دوی د مال او ځان حفاظت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب برخوردارم مشتاق الرحمن محمد زاده
مطالعه د پاره یه او هیڅ چرته
بغیر د ده اجازت نه یوسئ - او یا ئې په اجازت
- او واپس ئې نکړه - نو خیانت به او کړی
یادګیرنه
ښان بچله دے - د ده عالم دین نه بتوس او کړی
مورخه 28 جنوری 1992 ء عنایت الرحمن

مانه غوښتل چه زه خپله بیوګرافي ولیکم، ځکه چه زه د ویلو او لیکلو نه زیا یا د ت د کار او عمل ملګری یم. مګر اجمل ختک، فضل الرحیم ساقی، عبدالله خند مشککار - بختانی، صدیق الله ربښتین او فقیر محمد بایزی خو خو ځله راته وویل چه په دا یوه ضروری خبره ده او زه یې باید ولیکم. ځکه نو د هغو یاد داشتو له مخه چه ما سره وو او د خپل یاد د ښت نه ما دا کتاب ولیکلو.

د دی کتاب د لیکلو په وخت، د هغه په تنظیمولو او چاپ نه د تیاا دارولو په چار و کښې هم دې ذکر شوو کسانو ماسره زیات کومک وکړو. نو ځکه زه د دوی نه مشکور ګزار یم او د قوم او وطن په خدمت کښې ورته توفیق غواړم.

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دووه خانان ئې تهانه سره محمد نازئ يوه قصبه ده. ده الا نزاني ده
جنجال شيدا و ده د شيخ په نوم خان او چه د باچا خان مرحوم ښکرداري
نږدې دي ده تر ټګوو ده د باچا صاحب مريد وو. ده ديو نا
دوه وو. ده شيخ خان يو ځوی وو جعفر خان ئې نوم وو. د جعف
د وانده تا سنګره په لاحقه کښې مصروف وو او قتل کړی وو حرف په
د حجره کښې ... په جائيدا د کښې تر ډيک ده په ښونو خت ک
رر ... سست وو جعفر خان بلته مصروف شو. ما ته معلومه
ده چه جعفر خان بلته وفات شو. او که صالح ئې او کړه. ا
محمد نا ډه ته راغلل يو ... عکس ... تعلقه ٢٩٢ع

خدای اوبخښه صاحب مرحوم ما ته ده کا
او خلافت کميټۍ ده اتحاد يو
کړي ده چه په ويلو ر صوبه ...
جلسه وه مولانا محمد علي صاحب او حکي
خان او مهاندې په يو شيخ نا ست وو
د الا صاحب مې وئيل چه ځه هم په شيخ
ګرمی وه اوده به مه او غوښتل به ...
ځای جوړه او به پاتې شوي ... او وئيل
پاتې شو او به راکړه ده مولانا صاحب جو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متوالیه ۱۹۶ ترینه پښتون اوکره چه د جناح [illegible]

په کوم ځای پلوی کیږی او که د یوه په جماعت کیږی او که د یوه [illegible]

په ټولی کیږی نا ته او که د یوه په یوه خبره سکار کیږی تا سو [illegible]

دا فکر شوی ده چه اسلامی نظام به

جوړاو نافذ کړی

ځانونه د جزه کیږی شک د چه قیوم ته چا اوروئی

[illegible] آبادی مهر روانه وه د هیتال

[illegible] ځانه په ورسی هیڅ قیوم او ننګه بلکه

[illegible] خبری د خدمتګار چه په تګ لاره

[illegible] آبادی او وینی نو خو انځور

[illegible] چه د خو خدای خدمتګار

[illegible] چه قیوم روان کړی دی

[illegible] خان به چپل کیږی نو وړه هر کله چه ړیا شو یوه روز [illegible]

[illegible] د لیدل او ازدواج او وکړه [illegible]

دا آواز نه ترینه را ټول رسی چه ځان سره نه قیوم د خاور دوه

دا کړی ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا عبید الله سندهي د حضرت شیخ الهند
شاګرد وو، د فرنګیانو برخلاف دا
دعوې ډېر محنت او تکلیف برداشت
کړی وو، په افغانستان او ترکیه
او روسیه ته تګ کړی وو، بیا
روس کښې مقیم وو. د آزادۍ
بیا هندوستان ته راغلی وو
هغه وخت چې ډېر ضعیف وو نو
دلته وفات شو رحمه الله

عبدالقیوم خان د ۱۲ اکتوبر چراغ حسین شاه په قول
په آخر کښې حرف ډېلي میرل خان یاد شو
(د هغه کتاب سیاسي یادونه)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library